ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
VENDREDI
1er DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
-- FAX : 48. 00. 06. 70 --
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18·734 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.734

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL» — («*MOSKOVSKIE NOVOSTI*»)

(30 Novembre / 6 Décembre)

Le Haut-Karabagh entre silence et arbitraire

DICTATURE MILITAIRE, PROCES TRUQUES ET MISERE NOIRE

«Ռուսիէ Ընթերցասիրական», ինչպէս ծանօթ է, ամէն չաբաթ թարգմանաբար կը հրատարակէ օտար մամուլի մէջ լոյս տեսած յօդուածներ որոնք կը վերաբերին միջազգային հրատապ հարցերու։ Երկար տեն է որ Հայաստան կամ հայկական ճակատը տեղ չէին գտած հոն եւ կարդալով այս չաբթու լոյս տեսած յօդուածը, կը տարուինք մտածելու որ աւելի լաւ էր ... լուռ թիւնը։ Արդարեւ, ռուսական «Մոսկովսկիէ Նովաստի»ի մէջ լոյս տեսած թղթակցութիւնը գոր ստորագրած է Սվետլանա Գանուչկինա, Ստեփանակերտէն, աննպաստ պատկեր մը կը գծէ Ղարաբաղի։

Նկարագրելէ եռք աւերակներու տակ թաղուած չրջան մը ճամբաներու երկայնքին, լրագրողուհին կը հասնի Ստեփանակերտ ուր փողոցները ամայի են, ոչ մէկ երիտասարդ, հազիւ քանի մը կիներ, ոչ ոք դուրս կ'ելլէ պատեհելու համար։ Քանի մը ամիս առաջ, կը գրէ, Մոսկուայի մէջ, կը խօսէի Ստեփանակերտի բնակիչի մը հետ, ան ցաւով կ'ըսէր. -- «ինչո՞ւ միթինկներ ըրինք հրապարակներուն վրայ։ Յաւնուն ինչի՞ պատերազմ ըրինք։ Երբ Ազերիները գէշ կը վարուէին մեզի հետ, վրդոված էինք, իսկ ներկայիս մեր հարազատ ՕՄՈՆները (Ներքին նախարարութեան յատուկ ջոկատներ) մարդիկ կը խոշտանգեն փողոցը եւ կը լռեցնէ»։ Երբ այս նոյն մարդուն հանդիպեցայ Ղարաբաղ, չուզեց պատասխանել հարցումներուս կը գրէ ռուսական թերթին աշխատակիցը ու կը չարունակէ սեւ պատկեր մը գծել։ Լիւդա Գրիգորեան, երիտասարդ բժշկուհի, իր ամուսինը կորսնցուցած է 1992 Նոյեմբերին, ազերի յարձակման ամէնէն բուռն օրերուն։ Ինք ալ վիրաւորուած է, բերանը պատռած է, բայց, երբ հիւանդանոցը լրագրողներ ներկայացած են իրեն, պատասխանած է հարցումներուն 40 վայրկեան, հակառակ իր ցաւին, Ներկայիս, ինք ալ կը լռէ։ Կ'ըսէ. -- «Գիտէք, հոս ամէն ինչ այնքան խորշելի է, որ որեւէ բան ըսելու տրամադրութիւն չկայ։ Կը նախընտրեմ մանուկներու մասին խօսիլ»։

Ու ուրս լրագրողուհին կ'անցնի քաղաքական ճակատին, մատնանշելու համար.-- «Եթէ բնակչութիւնը կը լռէ, խաղաթական դէմքերը, անուն, շատախօս են։ Ճիշդ է որ բոլորը նոյն բանը կը կրկնեն։ Ընդդիմադիր կուսակցութեան՝ Դաշնակցութեան պաշտօնական ներկայացուցիչը միօրինակ ձայնով, հայերէն, գոց սորված բնագիր մը կ'արտասանէ որ կը թարգմանուի մեզի», «*Ժողովրդավար վարչակարգ մը հաստատուած է Լ. Ղարաբաղ*»,

Ս. Գանուչկինա կ'ըսէ որ ոչ միայն Ռուսաստան այլեւ Հայաստան, Ղարաբաղի վերաբերեալ լուրերը հազուագիւտ են։ Երեւանի թերթ մը սա տեսակ հաղորդագրութիւն մը կը հրատարակէ՝ «Լ. Ղարաբաղի Գրողներու Միութեան համագումարը որ տեղի ունեցաւ ... Ք.ն ընտրեց որպէս նախագահ՝ Կամօ Մուրադեանը»։ Ինչպէս կարելի է երեւակայել որ Ղարաբաղի Ազգ. Շարժումը ղեկավարող գաղափարապաշտները գողութեան դիմէին պատերազմի ատենէն զէնք պահելուն։ Հարցաքննութեամբ զբաղող խմբակը կը ղեկավարէ Ղարաբաղի գինուորական դատախազը որ կախում չունի ընդհ. դատախազէն, այլ՝ պաշտպանութեան Պետութեան Կոմիտէի պետէն՝ Ռոպէր Քոչարեանէն։

Այս լրագրողուհին, որ բացայայտ մըդձաւանջն ունի միայն վատթարագոյն բաներ տեսնելու Ղարաբաղի իւնչ -- իւնչ պատճառներով կամ նպատակներով, կ'ըսէ թէ յայդուեր է ամբաստանեալները տեսնել։ Գէորգի Պետրոսեան, որ, ատեն մը չէնչող եւ սրամիտ էր, բերանը գրեթէ չբացաւ, Բոլորովին «բացակայ» էր, հարցումներուն քովէն կը պատասխանէր, իր փաստաբանին անունն ալ չէր յիշեր։ Բանտին մէջ, գլուխն ու մօրուքը ածիլած էին։ Լրագրողուհիին ըսեր են որ այսօրուան իշխանաւորներէն մէկը նման ծին չեկաւ, այս վերջինները գրեթէ բռնի ձեռք պիտի դնէին վրան։

Պատկերը միշտ սեւ է ռուս լրագրողուհիին համար, ըստ որուն երկրին անտեսութիւնն ալ «պատերազմի համայնավարութիւն է» (ակնարկութիւն Լենինի տասած տնտեսական քաղաքականութեան (1919 -- 1921)։ Ինչպէս Հայաստան, կը գրէ, Ղարաբաղն ալ կ'ապրի առաւեբար չնորհիւ արեւմտեան օժանդակութեան, եւ անոր պէս՝ աղքատութեամբ։ Ապուրին մէջ պատառ մը միսը մեծ դէպք մըն է։

Ղարաբաղը անօրինող օրէնքները խառնուրդն են նախկին Խորհրդային Միութեան եւ ներկայ Հայաստանի օրէնքներուն, բայց, կը գործադրուին միայն երբ «հակոտնեայ չեն Հանրապետութեան շահերուն»։ Կան անչուշտ, տեղական օրէնքներ, որոնցմէ մէկը կ'ըսէ թէ պէտք եղած ատենը, Պետութիւնը կրնայ «փոխ առնել» որեւէ ինչք քաղաքացիներէն, առանց դատարանի մը որոշման։ Վերջերս կառավարական կարգադրութեամբ մը քրիստոնեայ աղանդները արգիլուեցան (ԽՄԲ՝ ինչ որ, ի դէպ, քննադատելի կէտ մը չէ, ընդհակառակն)։

Հանրապետութեան նախկին ղեկավարներու դէմ դատավարութիւնը չուքի պէս կը սաւառնի երկրին վրայ։ Ամբաստանեալներն են՝ Գէորգի Պետրոսեան, Գերագոյն Խորհուրդի նախկին փոխ -- նախագահ, Վլադիկ Յակոբեան, Գերագոյն Խորհուրդի նախկին քարտուղար, ինչպէս նաեւ խորհրդարանական յանձնախումբերու երկու նախագահ, Պաշտպանութեան» Վալերի Բալայեան եւ Արտաքին Յարաբերութեանց՝ Լեւոն Մելիք -- Շահնազարեան։ Մեղադրանքը պաշտօնի չահադործումն է որ ծանր հետեւանքներ ունեցեր է։ 1992-ին յանձնուած զէնքերու եւ միջոցներու անորոշ հաշուետուութիւն մը կայ։ Լրագրողուհին կ'ըսէ թէ մէկ հոգիի չէ հանդիպեր Ղարաբաղի մէջ որ հաւատայ անոնց յանցապարտութեան։ Երեւանի փաստաբաններն (ըստ երեւոյթին Ստեփանակերտի փաստաբանները վախցած են) ալ համոզուած են որ անմեղ են։ Ի՞նչպէս պաղարիւնութեամբ խօսիլ «հաշիւներու» մասին 1992-ի աշնան, երբ Ադրբեջանի բանակը գրաւած էր Մարտակերտը եւ Ստեփանակերտ միայն 10 հազար բնակիչ ունէր անդադրում ռումբերու տակ, երբ Խորհրդարանին հեռաձայնը կը հնչէր եւ զէնք կ'ուզուէր։ Ցետոյ, կը գրէ թղթակիցը, ի՞նչպէս կարելի է երեւակայել որ Ղարաբաղի Ազգ. Շարժումը ղեկավարող գաղափարապաշտները գողութեան դիմէին պատերազմի ատենէն զէնք պահելուն։ Հարցաքննութեամբ զբաղող խմբակը կը ղեկավարէ Ղարաբաղի գինուորական դատախազը որ կախում չունի ընդհ. դատախազէն, այլ՝ պաշտպանութեան Պետութեան Կոմիտէի պետէն՝ Ռոպէր Քոչարեանէն։

Այս լրագրողուհին, որ բացայայտ մըդձաւանջն ունի միայն վատթարագոյն բաներ տեսնելու Ղարաբաղի ի՞նչ -- ի՞նչ պատճառներով կամ նպատակներով, կ'ըսէ թէ յայդուեր է ամբաստանեալները տեսնել։ Գէորգի Պետրոսեան, որ, ատեն մը չէնչող եւ սրամիտ էր, բերանը գրեթէ չբացաւ, Բոլորովին «բացակայ» էր, հարցումներուն քովէն կը պատասխանէր, իր փաստաբանին անունն ալ չէր յիշեր։ Բանտին մէջ, գլուխն ու մօրուքը ածիլած էին։ Լրագրողուհիին ըսեր են որ այսօրուան իշխանաւորներէն մէկը նման

ԽԼԻՐՏՈՒՄՆԵՐ ՌԱԿ-Էն ՆԵՐՍ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ ԵՒ ՌՈՒԲԷՆ ԹԷՐԶԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐԱՒ ԵՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵՆԷՆ

Երեւան լոյս տեսնող ՀՌԱԿ-ի (Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն) Նոյեմբեր 29-ի թիւին մէջ լոյս տեսած են կարգ մը տեղեկութիւններ, ըստ որոնց կը թուի թէ ներքին տագնապ մը ծագած է Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան ծոցը։

Այսպէս թերթը կը գրէ թէ ըստ իրեն հասած լուրերուն Կեդրոնական Նորընտիր վարչութեան (վերին մարմին) անդամները՝ Երուանդ Ազատեան եւ Ռուբէն Թէրզեան հրաժարած են վերոնշեալ վարչութենէն, դժգոհ ըլլալով անոր գործելակերպէն։ Կիպրոս գումարուած 14-րդ պատգամաւորական ժողովէն կեդր. վարչութեան անդամ ընտրուած երկու անձերն ալ ծանօթ դէմքեր են կուսակցութեան թէ հանրային կեանքի մէջ տարած իրենց գործունէութեամբ։

Այլ աղբիւրներէ հասած կարգ մը տեղեկութեանց համաձայն, նախքան իրենց հրաժարումը երկու անձերը կախակայուած են կուսակցութենէն այս վերջինոյն անյարիր իրենց կարգ մը աշխատանքներուն պատճառաւ։

«Ազգ»ի նոյն թիւին մէջ լոյս տեսած է ՀՌԱԿ-ի հանրապետական վարչութեան հերթական նիստի (Հոկտեմբեր 24) տեղեկատուութիւնը ուրկէ կը պարզուի որ ներքին ճակատի վրայ ալ հարցեր կան։ Հոն կ'ըսուի ի մէջ այլոց. --

«Քննադատօրէն եւ ինքնաքննադատօրէն գնահատելով կացութիւնը, ՀՌԱԿ հանրապետական վարչութիւնը արձանագրեց նաեւ, որ ներկուսակցական աշխատանքի բնագաւառում տեղ են գտել լուրջ թերութիւններ ու բացթողումներ։ Դեռեւս քաւարար չի կարելի համարել երեւան բաղաքի որոշ ակումբներում եւ շրջանակներում կուսակցական գործունէութեան վիճակը։ Նկատել են անդամական ժողովների անցկացման կանոնագրութեամբ նախատեսուած խախտման դէպքեր, որոշ ակումբներ, աշխատում են տարերայնօրէն, առանց աշխատանքային պլանի» եւայլն, եւայլն։

Եթէ աւելցնենք թէ սփիւռքեան մամուլի մէջ լոյս տեսան (թէեւ հերքուեցան) կարգ մը հրաժարումներ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութենէն, կը մնայ եզրակացնել որ Հայաստանի անկախութեամբ աւանդական կուսակցութեանց հապճեպ «ներդպղթը» այնքան նպաստաւոր չեղաւ իրենց...

սպառնալիք մը ըրեր է տանելին իրեն։ Լեւոն Մելիք -- Շահնազարեան բաներ մը ըսեր՝ է պինդը հարցապնդողներէն մէկուն, հին ծանօթ մը. -- Ըսէ, մեզ յանցաւոր կը կարծե՞ս» պատասխանը չուոթ է. -- «էհ, Լեւոն, ինչո՞ւ մեզի այդպիսի հարցում կ'ընես, միայն կը ստուգեմ եւ եթէ պարզուի որ յանցաւոր չես, ես քանոտ կ'երթամ»։

Ու ահաւասիկ Սվետլանա Գանուչկինայի եզրափակիչ տողերը. --

«Ի վերջոյ այն տպաւորութիւնը կայ որ Ղարաբաղի մէջ գինուորական մեծատիրութիւն մը կը հաստատուի բոլորին կամքին հակառակ -- նոյնիսկ անոնց որոնք իշխանութեան գլուխն են այսօր -- ձեւով մը իմքինքրեն կը հաստատուի»։

Ի վերջոյ մեր ալ տպաւորութիւնն այն է որ չարամիտ թղթակցութիւն մըն է գոր լրագրողուհին ստորագրած է եւ որուն բուն դրդապատճառը անորոշ կը մնայ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՃՐԱՆՍԱ՝ ԱՆԴԱՄԱԼՈՑԾ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԾԱԻԱԼԵՑԱԻ

Ոչինչ կը բանի, մանաւանդ Փարիզի մէջ, բացի կառքերէն, հեծանիւներէն եւ ոտքերէն։ Երկաթուղիի, մեթրոյի, հանրակառքերու չարժումին միացան թղթատարի մէկ մեծ մասը (գոնէ մի 50 կեդրոն), կազն ու ելեկտրականութիւնը եւ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 30-ին երկրին վիճակը ծանր էր։ Նոյն օրն ալ ուսանողները ցոյց մը կ'ընէին եւ կարելի է խորհիլ թէ ասոնց դրդապատճառները քիչ մըն ալ աւելցած էին նախորդ օրուան բաղդատմամբ։ Արդարեւ, Նոյեմբեր 29-ի իրիկունը լա Մադլէն տիւ Սիէքլ, հեռատեսիլի յայտագիրը նուիրուած էր ուսանողական հարցին եւ կը մասնակցէին ուսանողներու ներկայացուցիչներ, համալսարաններու նախագահներ, Կրթութեան եւ բարձր ուսման նախարարը՝ Ֆր. Պայրու եւ ընկերաբաններ։ Եւ այս յայտագրին ընթացքին է որ կարելի եղաւ լսել անհաւատալի բան մը։ Մինչ ուսանողները 2 միլիառ կը պահանջեն Պետութենէն իրենց «ցաւերը» դարմանելու համար (անբաւարար դասատուներ, անբաւարար համալսարաններ, անբաւարար ապահովութիւն եւայլն, եւայլն) պարզուեցաւ որ համալսարանները 4 միլիառ Ֆրանքի պահեստ մը ունին դրամատուներու մէջ տարիներէ ի վեր եւ այդ դումարը տարեկան 7 կամ 8% տոկոս կը բերէ...։ Ժ. Մ. Գաւառան է որու հարցազրոյցները դումներուն պատճառաւ ի վերջոյ նախարարն իսկ խոստովանեցաւ թէ նման պահեստի դրամ մը կայ ծրագիրներու համար ... Եւ Ֆամէնք պիտի ըսէր Անգլիային, արդարեւ ի՞նչ կարելի է ըսել ի լուր նման խոստովանութեան մը որ միայն կրնայ քիչ մը աւելի հրահրել ուսանողները։ Կատաղութիւնը որու պատճառները նաեւ քաղաքական հիմեր ունին։

Ընդհանուր այս գործադուլը ծանր հետեւանքներ ունի անչուշտ, երկրին տնտեսութեան վրայ, բաղմաթիւ գործատուներ պարտին փակել իրենց դռները, Ռընօ-ի Միւլհուզի գործատունը չի կըրնար յանձնել 7000 պատրաստ կառքերը եւայլն, եւայլն։ Միւս կողմէ, Հոկտեմբերին գործազրկութիւնն ալ աւելցած է 3% համեմատութեամբ, այլ խօսքով 9700 նոր գործազուրկներ աւելցած են։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԳԼԻՆԹՐԸՆ եւրոպական չորջայտոյտի մը ձեռնարկած է։ Նոյեմբեր 29-ին հասած էր Լոնտոն իր կնոջ հետ, բայց բուն «պատմական» այցելութիւնը կը վերաբերէր Հիւսիսային - Իրլանտայի ուր կը ժամանէր Նոյեմբեր 30-ին, ապա Պելֆաստէն կ'անցնէր Տրպլին,

ՃՐԱՆՍԱՑԻ ԴՐԱՄԱՏԱՆ համակարգիչի սխալի մը հետեւանքով 200 հազար պետական պաշտօնեաներ երկու անգամ ստացած են իրենց ամսական աշխատավարձը Հոկտեմբերին։ Սխալը պիտի սրբագրուի...։

ՕՏԱՐ ԱՓԵՐՈՒ ՎՐԱՑ ՅԱՆՈՒԱԾ ՍԵՐՄԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՑԷՆ ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ՝ ՀԱՑ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Նիւ - Եորքի կեդրոնէն հրատարակուող «AGBU News» անգլերէն եռամսեայ հանդէսին վերջին (Սեպտեմբեր 1995) թիւը զբեթէ ամբողջութեամբ նուիրուած է Ռուսաստանի ընկերային - քաղաքական տաղնապներուն: Պարբերաթերթին մնայուն աշխատակիցը՝ լրագրող Տէյվիտ Զէյնեան,, առիթէն օգտուելով, այս անգամ ալ լուսարձակի տակ առած է Մոսկուայի եւ Հիւսիսային Կովկասի հայ գաղութները, անձամբ այցելելով այնտեղ ու պատկերազարդ էջերու տարածքին սեւեռելով անոնց ներկայ դժուարութիւններն ու վերապրումի ճիգը: Հայկական «Ներքին Սփիւռք»ին մաս կազմող այս գաղութները, հակառակ իրենց պատկառելի թիւին (աւելի քան 1 միլիոն՝ միայն ռուսական Դաշնութեան տարածքին), զրկուած են հայապահպանման անհրաժեշտ լծակներէ ու առհասարակ հեռու մնացած հայ մամուլի ուշադրութենէն, Տ. Զէյնեանի հետքերով, կ'արժէր ուրեմն արագ չրջապտոյտ մը ելլել դէպի Կրեմլին, հուսկ իջնելու համար հարաւ, Դոն գետի ափերը, ուր հայկական տասնեակ բնակավայրեր կը չարունակեն պահպանել իրենց գարաւոր գոյութիւնը...:

***

Լրագրողին համաձայն, արեւմտեան աշխարհը այսօր իր հայեացքը սեւեռած է աննախադէպ թրացած խորհրդային նախկին հանրապետութիւններու յոկ տընտեսական եւ քաղաքական տուայտաններուն վրայ, մինչ ընկերային տաղնապներն ու իրենց սեփական հայրենիքէն դուրս ապրող միլիոնաւոր մարդոց դիմագրաւած դժուարութիւնները՝ առհասարակ դուրս կը մնան քաղաքագէտներու ուշադրութենէն:

Օրինակ բերելով ան կ'ըսէ, թէ աւելի քան 25 միլիոն Ռուսեր կ'ապրին այսօր դաշնակցային Ռուսաստանի սահմաններէն դուրս: Ասիկա կը նշանակէ, թէ ռուսական Սփիւռք մը իր յայտ եկած է յանկարծ, ընդարձակ հողատարածքի մը (իմա՝ Ա. Միութիւնը) երկայնքին, որ դեռ քանի մը տարի առաջ միաճոյլ պետութիւն մըն էր Մոսկուայի մականին տակ:

Արեւմտեան դիւանագէտ մը արտայայտուելով այս մասին կ'ըսէ, թէ վերոյիշեալ պարագան արտասովոր զգացում մը յառաջացուցած է խորհրդային քաղաքացիներուն մօտ: «Երէկի սովետները այսօր դարձած են Ռուսեր, Հայեր, վրացիներ, Ուզբէկներ եւայլն: Նախկին խորհրդային Միութիւնը կ'ընթանայ դէպի ինֆիւնութեան տագնապ մը: Փլուզուած կայսրութիւնը երբեմ չէ ամաձած Միացեալ - Նահանգներու - այսինքն՝ չէ յաջողած ձուլումի հնոցի մը վերածուիլ, հակառակ տասնամեակներու համայնավար լուծին», կ'աւելցնէ ան:

ՀԱՑԵՐԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐԱԾՔԻՆ

Դաշնակցային Ռուսաստանի մէջ ապրող Հայերու թիւին մասին ճշգրիտ ոչինչ կրնայ ըսել: Ոմանք զայն կը դնահատեն մէկուկէս միլիոնով, ընդ որում՝ 500·000-ը Մոսկուայի չրջանը: Բայց հայկ. դեսպանատան համաձայն, այդ թիւը նուազ պէտք է ըլլայ: «Իրապէս չենք գիտեր, թէ որքան Հայեր կ'ապրին Ռուսիոյ մէջ: Մինչ հազարաւոր Հայեր ռուսական քաղաքացիութիւն ստացած են՝ օրէնքի մը համաձայն որ 1992 Փետրուար 6-էն առաջ հոն կայք հաստատողներուն կը վերաբերի, բազմաթիւ ուրիշներ դուրս կը մնան ընձեռուած կարելիութենէն», կը բացատրէ Մոսկուայի մօտ Հայաստանի դեսպանը՝ Եուրի Մկրտումեան:

Գոյութիւն ունեցող ռուսական օրէնքները, խորհրդային նախկին հանրապետութեանց քաղաքացիներուն կ'արտօնեն առանց վիզայի ապատօրէն ելումուտ կատարել հոն, բաւ է որ արձանագրուին տեղական ոստիկանութեան մօտ ու վճարեն 45 օրուան կեցութեան մասնաւոր տուրքը (օրական՝ մէկ տոլարի չուրջ), զոր կրնայ վերանորոգել բազմաթիւ անգամներ: Երեխաները ղերծ են այս տուրքէն, մինչ կիները՝ ապաւինած իսլական սեռին նկատմամբ ոստիկանութեան բացարձակ անտարբերութեան՝ իրենք եւս կը խուսափին վճարումներէ...:

Ռուսահայերը բաժնուած են 3 տարբեր դասակարգերու. - Յարերու օրերէն հոն հաստատուած ընտանիքներ, խորհրդային չրջանին եկածներ եւ բոլորովին վերջերս հասած գաղթականներ: Առաջին երկու դասակարգերը, առհասարակ ուսեալ, բարեկեցիկ վիճակ ունին: Անոնցմէ չատեր հայերէն իսկ չեն խօսիր ու լաւ դիրքեր կը զբաղեցնեն կառավարական հաստատութեանց, վարչական գրասենեակներու, ակադեմիայի կամ դրամատուներու մէջ:

Այս դասակարգին յայտնի անուններէն մին է Վարդգէս Արծրունի, ընդհանուր տնօրէնը Մոսկուայի քաղաքացիական հսկայ մէկ ընկերութեան: Գրեթէ 60-ամեայ, Արծրունի հպարտ հայ մըն է, կ'ըսէ լրագրողը, որ ղեկավարած է սովետ երկրաչափներու եւ չինարարներու խումբը Տաչքէնթի մէջ (Ուզբէկստան), քաղաքը հարուածած 1966-ի երկրաչարժէն անմիջապէս յետոյ: Ճիշդ նոյն ձեւով, 1988-ին երբ զօրաւոր երկրաչարժ մըն ալ կուգար հարուածել Հայաստանը, Արծրունի կ'ըլլար Լենինական (Գիւմրի) փութացող առաջիններէն ու այնտեղ կր մնար աւելի քան ամիս մը: «Լենինականը կըրնայինք վերակառուցել 3 տարուան ընթացքին: Սակայն Խորհրդային Միութեան փլուզումն ու Հայաստանի չրջափակումը խանգարեցին ամէն ինչ», կ'ըսէ ան,

Այժմ, Արծրունիի փայփայած գլխաւոր ծրագիրներէն մէկն ալ Մոսկուայի մէջ կառուցանելի «Արարատ» պանդոկն է (4 աստղանի), որուն համար նախատեսուած է 20 միլիոն տոլարի դրամագլուխ մը: «Պալչոյ» թատերասրահին մօտակայքը կառուցանելի այս պանդոկին արտաքին թէ ներքին յարդարանքները պիտի ձեւաւորուին հայկական աւանդական ճարտարապետութեան յղացքներով: Ըստ Արծրունիի, Մոսկուայի քաղաքային վարչութիւնը վաւերացուցած է արդէն այն ծրագիրը ու կը սպասէ արտաքին դրամագլուխի մը ներդրումին, գործի ձեռնարկելու համար: Ան կը դանդատի թէ հայկական ճակատէն ցայսօր ոչ ոք հետաքրքրուած է այս ծրագրով...:

Տ. Զէյնեան նկատել կուտայ սակայն, թէ մոսկուաբնակ բարեկեցիկ կամ հարուստ Հայերու նման՝ Արծրունի եւս մասնակցութիւն չի բերեր տեղւոյն պաղութային կեանքին: Երեւոյթ մը, որով կը բացատրուի հայկական կարեւոր ձեռնարկներու (ինչպէս» համահայկական հիմնադրամ) ապարդիւն վախճանը...: Կը պատճառաբանուի նաեւ Մոսկուայի Հայոց անկազմակերպ վիճակը, հակառակ անոր թուական ուժին: Հայ դիւանագէտ մը ակնարկելով նորեկ հայ գաղթականներուն, կ'ըսէ թէ անոնց հոսքը զգալի կը դառնայ յատկապէս ձմրան ամիսներուն, երբ Հայաստանի մէջ սաստիկ ցուրտ կը տիրէ ու կը դժուարանայ մարդոց առօրեան: Անոնցմէ ոմանք երկիր կը վերադառնան գարնան, ուրիշներ վերջնապէս հոն կը հաստատուին:

Մոսկուայի մօտ Հայաստանի հիւպատոսը՝ Աչոտ Մանուկեան դիտել կուտայ, թէ բազմաթիւ գաղթական հայ ընտանիքներ ափ կ'առնեն իրենց մօտ, անձնական գանգատն հարցերու գարման գտնելու յոյսով: Ու դեսպանատան 25 աշխատակիցները, յաճախ իրենք - իրենց միջեւ հանդանակութիւն կատարելով կը չանան օգնութեան հասնիլ կարօտեալ ընտանիքներուն: Այս երեւոյթը ըսել կուտայ հիւպատոսին, թէ «մի ժամանակ լծուած են զոյգ առաքելութիւններու՝ դիւանագիտական եւ ընկերային - ծառայական»:

Դեսպան Եուրի Մկրտումեան, որ համալսարանի նախկին դասախօս մըն է, ինք եւս կը քաջալերէ դեսպանատան անձնակազմը՝ առաւել չափուելու տեղւոյն հայ գաղութին հետ ու ծանօթանալու անոնց հոգերուն: «Չենք կրնար անտեսել ոեւէ հայու կարիքները, հակառակ անոր մեր միակ առաքելութիւնը Հայաստանը ներկայացնելն է Կրեմլինի մօտ», կ'ըսէ ան: Այս առընչութեամբ դեսպանը կը հաւաստիացնէ, թէ սկսած են դիտական մօտեցումով մանրամասն տեղեկութիւններ ժողվել Ռուսական Դաշնութեան տարածքին ապրող Հայերու մասին: Անոնք ցըրւած են գրեթէ բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ: Նոյնիսկ վերջերս, երբ Հայ դիւանագէտը համագումարի մը կը մասնակցէր Եկաթուտքի մէջ (Սիպերիա, Լենա գետին եղերքը, Երեւանէն չուրջ 7000 քիլոմեթր դէպի հիւսիս), ան զարմացած է տեսնելով խումբ մը տեղաբնակ Հայեր, որոնք մօտեցած են իրեն ու խնդրած քննարկել տեղւոյն համայնքին հարցերը...: Ու դիւանագէտը զարմացած է լսելով՝ թէ հազարաւոր Հայեր կ'ապրին այնտեղ:

Մկրտումեան աւելցուցած է, թէ Հայաստան դեսպանատուներ կամ դիւանագիտական առաքելութիւններ ունի այսօր ոչ միայն Ռուսիոյ, այլեւ Ուկրանիոյ, Բելառուսիոյ, Մոլդովայի, Վրաստանի, Ղազախստանի, Թիւրքմէնստանի եւ Կիրղիզիստանի հետ: Այս երկիրները, որոնց մէջ մեծ թիւով Հայեր կ'ապրին, առհասարակ դուրս մնացած են «Սփիւռք» համակցողութենէն, ի հակադրութիւն Ամերիկայի, Եւրոպայի կամ Միջին - Արեւելքի հայադաղութներուն, անոնք չեն յաջողած դպրոցներ, եկեղեցիներ, մամուլ կամ ընկերային հաստատութիւններ հիմնել, թերեւս այն պատճառով՝ որ չեն արտօնուած: Նման բացակայութիւններ ժխտական անդրադարձ ունեցած են հայ բազմութիւններու վրայ ու զանոնք հեռացուցած՝ իրենց արմատներէն...:

Այսօր, կը դրէ Տ. Զէյնեան, աւելի քան 10 միլիոնանոց Մոսկուայի մէջ, հիմնուած է հայկական ամէնօրեայ վարժարան մը, անկախ՝ հայկական դեսպանատան (նախկին Լազարեան ճեմարանի չէնքը) մէջ հաստատուած չաբաթօրեայ դասընթացքներէն:

Բայց հակառակ իրենց մեծ թիւին, կը հաստատէ լրագրողը, Մոսկուայի Հայերը բաղաքականուժ մը չեն ներկայացներ (ընդգծելի պարագայ մը, որ մտածելու պէտք է մղէ բոլորս - Լ. Շ.): Լոպիական աշխատանքներ չեն կատարուիր, գոնէ ուղղակի կամ բացայայտ կերպով: Մոսկուայի հին սերունդի Հայերը կը նախընտրեն դուրս մնալ «հայկական քաղաքականութենէ», իսկ նորեկներն ալ այնքան թշուառ են, որ իրենց ընտանիքին ապրուստի հոգէն զատ ոչինչ կը մտածեն...:

Այս հարցին անդրադառնալով, հայ դիւանագէտ մը հետեւեալ դիպուկ պատասխանը տուած է. - «Նախընտրելի է փլուզում բարեկամ ականջներու, քան պատրաստել բշնամի հանրութեան մը առջեւ: Համբերատար եւ լուռ դիւանագիտութիւնը աւելի կ'արժէ, քան ազգային զգացումներու հրապարակային ցուցադրութիւնը»:

Ամերիկահայ լրագրողին համար՝ դատելով Ռուսիոյ եւ Հայաստանի մէջեւ ատելով Հայ սերմ յարաբերութիւններէն, «լուռ դիւանագիտութիւնը բարեյաջող ընթացքի մէջ է»: «Հայաստանի արտաքին ռուսական օժանդակութիւնը անխախտ է, նոյնպէս՝ Մոսկուայի քաղաքական նեցուկը»:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՄՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՑՕ՛, ԲԱՑՑ...

Բ.

Առողջ մտածողութեան հիմնական օրէնքներէն մէկը մեզմէ կը պահանջէ որ որոշ չափով ազատութիւն եւ անկախութիւն հռչակենք ընկալեալ բոլոր կարծիքներու ու համոզումներու դիմաց: Մարդկային ընդհանրապէս այդ անկախութիւնը չեն հռչակեր, այդպիսի անկախութեան մը կարիքը չեն զգար. աւելի ճիշդը՝ չեն իսկ մտածեր որ կարելի է այդպիսի անկախութիւն հռչակել: Կոչտու չափազանցեալ օրինակ մը տուած ըլլալու համար ըսենք, որ, եթէ ամրոզ համոզում է որ ուսումը կարեւոր է, թէ ամէն մարդ անպայման պէտք է դպրոց երթայ ու բարձրագոյն ուսում ստանայ, մարդիկ այլեւս այս համոզումը կ'իւրացնեն, կ'ընդունին առանց վերապահութեան: Քանի՞ հոգի արդեօք անկախութիւն կը հռչակէ այդ համոզումին դիմաց: Այսինքն քանի՞ հոգի յանդգնութիւնը կ'ունենայ ըսելու. «Կեցիր վայրկեան մը: Դուն այդ համոզումը առաջ կը քչես, բայց ես քիչ մը մտածելու եմ այդ մասին: Եթէ ես ալ նոյն համոզումը իւրացնեմ, տակիկա պիտի ընեմ ո՛չ թէ անոր համար որ դուն եւ բոլորը այդպէս կ'ըսեն, այլ անոր համար որ ես այդ համոզումին պիտի յանգիմ իմ սեփական մտածումով. իմ սեփական որոնումներով ու խորհրդածութիւններով»:

Մենք բարձր տեղ մը հասնելու համար կը գործածենք սանդուխ մը, որ ուրիշի մը կողմէ չինուած է: Այդ սանդուխը խանութներու մէջ պատրաստ կը ծախուի եւ բոլորս ալ անկէ հատ մը կը պահենք մեր տուներուն մէջ: Ի՞նչ կ'ըլլար մեր վիճակը, եթէ մեր տուներէն ներս բարձր կէտ մը հասնելու համար, ամէն բանէ առաջ, ստիպուէինք չինել մեր սեփական սանդուխը:

Մտածումի կալուածէն ներս ալ մարդոց ըրածը մօտաւորապէս ա՛յս է: Բարձր տեղ մը պիտի հասնին ու անմիջապէս կը գործածեն ուրիշի մը կողմէ հրամցուած սանդուխը: Մինչդեռ հոս մենք պէտք չէ գործածենք ուրիշին սանդուխը: Ա-ռաջ մտածողութեան հիմնական օրէնքը ահաւասիկ մեզմէ կը պահանջէ որ այդ բարձր կէտին հասնելու համար մենք կառուցանենք մեր սեփական սանդուխը: Առաջ մտածողութեան օրէնքը մեզմէ կը պահանջէ որ մենք անկախութիւն հռչակենք ուրիշի մը չինած սանդուխին նկատմամբ: Ուրիշին չինած սանդուխը չատ կատարեալ ու ամուր կրնայ ըլլալ, կրնայ հազար անգամ փորձուած ըլլալ, կրնայ նոյնիսկ մեզ հասցնել այնքան բարձր որքան մենք պիտի չկարենայինք հասնիլ մեր սեփական սանդուխով, բայց այդ սանդուխը կը կաշկանդէ մեր ազատութիւնը: Եթէ այդ սանդուխը գործածենք, մենք պարտաւոր ենք կոխել անոր առաջարկած աստիճաններուն վրայ, պարտաւոր ենք ընթանալ դէպի անոր գոյց տուած ուղղութիւնը եւ պարտաւոր ենք երթալ մինչեւ հոն ուր այդ սանդուխը կ'ուզէ որ երթանք:

Ահաւասիկ մէկը դիմացս կ'ելլէ ու ուսումը լաւ բան է եւ ամէն մարդ պէտք է դպրոց երթայ, նոյնիսկ բարձրագոյն ուսում ստանայ: Ան այս կ'ըսէ, այսինքն այս եզրակացութեան հասեր է գործածելով իր կամ ուրիշէ մը փոխ առնուած սանդուխ մը: Ես ի՞նչ պիտի ընեմ: Եթէ անմիջապէս «այո՛, այդպէս է» ըսեմ, ի՞մ կարծիքս է արդեօք որ արտայայտած պիտի ըլլամ, թէ ոչ ուրիշներուն հազար անգամ ըսածը: Ուրիշներուն հազար անգամ ըսածը պիտ պէտք չէ չահագրգռէ եթէ ես կ'ուզեմ ունենալ իմ սեփական մտածողութիւնս, այսինքն իմ սեփական սանդուխս: Ուրեմն ամէնէն առաջ ես ինծի պիտի ըսեմ. այս մարդիկը այսպէս կ'ըսեն, բայց դուն անմիջապէս մի՛ հաւատար: Թերեւս այս մարդոց ըսածը բոլորովին ճիշդ չէ, թերեւս ալ այդ ըսուածը ամէնուն համար ի զօրու չէ, թերեւս բազմաթիւ բեւեռյիներ կան որոնք կը հակասեն այդ ըսուածին:

Ահա որ պիտի սկսիմ գործածել իմ սեփական սանդուխս: Թերեւս իմ սեփական սանդուխս գործածելէ վերջ ես ալ պիտի հաստատեմ որ ուսումը չատ լաւ բան է եւ ամէն մարդ պէտք է դպրոց երթայ, բարձրագոյն ուսում ստանայ: Բայց այդ կէտին հասնելէ առաջ իմ սանդուխս իրաքանչիւր աստիճանին տարբեր տեսարաններ ալ պիտի տեսնեմ: Այդ տեսարաններուն նայելով ես ինծի պիտի ուղղեմ բազմաթիւ հարցումներ. ուսումը բոլորին համար նոյնքա՞ն կարեւոր է արդեօք, կամ հատւածականութեան մը մէջ ի՞նչ կը պատահի եթէ ամէն մարդ բարձր ուսում ստացած ըլլար, ի՞նչ կը պատահի եթէ մարդիկ սխալ ուսում ստանան կամ եթէ հետեւին ուսումնական ճիւղի մը որուն համար յարմարութիւն չունին, եթէ ամէն մարդ ուսման պէտք է հետեւի, ինչո՞ւ ուսումը այսքան ծախսալից եւ սուղ է, եթէ ուսումը իսկապէս օգտակար է, ինչո՞ւ բարձրագոյն ուսում ստացած մարդոց կարեւոր մէկ մասը կը ծախսղի կեանքի մէջ, ինչո՞ւ տգէտ ու անուս մարդիկ փայլուն յաջողութիւններ կ'արձանագրեն կեանքի մէջ:

Այսպիսի հարիւրաւոր հարցումներ կրնայի է ուղղել: Առանց ուղղելու այդ հարցումներուն դոնէ մէկ մասը, եթէ ընդունինք դիմացինին ըսածը, առողջ մտածողութեան մը հետեւած չենք ըլլար:

Ռ. Չ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԷՍԻ ՄԷՋ

ԶՐՈՑՑ՝
ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ
ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 2-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային ղրոյց մը՝ ամերիկահայ երիտասարդութեան դժուարութիւններուն մասին: Զրոյցը վարած է Վահագն Տէր-Միրճեան: Վիպէն Եաղուպեան խօսած է մշակութային ինքնութեան զարգացման պիտական հեռատեսութիւններու մասին: Կլէնտէյլի ոստիկանութեան հանրային կապի պատասխանատու Շահէ Քէօրօղլեան բերած է վիճակագրական տուեալներ, որոնցմէ պարզուած է որ ուսման մէջ լաւագոյն նիշեր առնողները Հայեր են եւ ամէնէն չատ ոճիր գործողները դարձեալ Հայեր են: Վարդգէս Դոդոեան խօսած է ընտանեկան դաստիարակութեան մասին:

***

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ
ՆԻԼԻԿԵԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՍԻՆ

Օրէնք Քառնթիի «Ղուկասեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 23-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը կիլիկեան մանրանկարչութեան մասին: Երեւանի Պետական Համալսարանի դասախօս Լեւոն Զուզասզեան իր նիւթը ներկայացուցած է օգտագործելով Աստուածաշունչի եւ մագաղաթներու գունաւոր լուսապատկերները:

***

ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ,
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԱՐՄԱՆՏԻ 80-ԱՄԵԱԿԻՆ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 5-ին, նշուած է պարկահայ բանաստեղծ Արմանտի (Արամ Անտոնեան) ծննդեան 80 եւ քերթողական կեանքի 55-ամեակը, կազմակերպութեամբ Իրանահայ Միութեան, Համազգայինի եւ Հայ Գրողներու Միութեան: Բացումը կատարած եւ յայտագիրը վարած է Վաչիկ Տէր-Սարգսեան: Գրիչ Դաւթեան ներկայացուցած է Արմանտի քերթողական վաստակը: Խօժէնի Պետրոսեան վերլուծած է յոբելեարին «Լինելութեան արահետներով» հատորը: Կարդացուած են Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներու օրհնութեան գիրերը: Ողջոյնի խօսք արտասանած են Ժապ Յակոբեան, Գէորգ Քրիստինեան եւ Սեպուհ Յովհաննիսեան: Յայտագրի աւարտին կատարուած է «Լինելութեան արահետներով» հատորին վինեձօնը:

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
10-ԱՄԵԱԿԸ

Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 11-ին, տեղի ունեցած է Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ 10-ամեակի տօնակատարութիւնը: Իրականութեան մէջ չըրջանի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Առաջնորդարանի ծուխը սեփական եկեղեցի չունի եւ կը դործածէ օտար եկեղեցի մը: Երեկոյթի ընթացքին սեփական եկեղեցիի մը կառուցման համար հանդանակուած է 40 հազար տոլար: Յանուն հոգաբարձութեան խօսք առած է Վարդան Մնակեան, իսկ յանուն Հ.Յ.Դ. «Լեռնավայր» կոմիտէի՝ Յակոբ Եսայեան, չէշտելով եկեղեցւոյ եւ ամէնօրեայ վարժարանի մը կառուցման անհրաժեշտութիւնը: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած են Փասատինայի քաղաքապետ Պիլ Փափարեան եւ Ապպ. Վարչութեան կողմէ Խաժակ Տիքիճեան:

***

ՄԱՐԻԱ ԱՊԱՃԵԱՆԻ
ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԵՈՒ. ԷՄ. ՍԻ. Համալսարանի Պուլարտ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է Մարիա Ապաճեանի երգահանդէսը: Արուեստագիտուհին ծանօթ անուն է Գերմանիա, Աւստրիա, Ֆրանսա, Պելժիա, Հարաւային Ամերիկա ունեցած ելոյթներով: Յայտագրին մաս կազմած են կոմիտասէն, Ռ. Մելիքեանէն, Է. Միրզոյեանէն, Գ. Զիթճեանէն, Զայքովքիէն եւ Ռախմանինովէն գործեր: Երգչուհին մեկնաբանած է նաեւ հատուածներ օփերաներէ:

***

«ՆԱԻԱՍԱՐԴ» ԱՄՍԱԳՐԻ
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 10-ին, տեղի ունեցած է «Նաւասարդ» ամսագրի ճաշ - պարահանդէսը: Յայտագիրը վարած է Թոմիկ Ալեքսանեան: Բացման խօսք արտասանած է «Նաւասարդ»ի խնամակալութեան ատենապետ տոքթոր Խաչիկ Ռչտունի: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է խմբագիրը՝ Արմէն Տօնոյեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ
ԵՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ
ՁԵՌՈՒՑՈՒՄ

Երեւանի հանրակրթական բոլոր դըպրոցները եւ 100 մանկապարտէզ պիտի ջեռուցուին այս ձմեռ: Անցեալ տարի միայն 32 մանկապարտէզ ջեռուցուած էր: Դպրոցներու ջեռուցման ծրագիրը մշակուած է Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու Փորումին հետ միասնաբար:

Ինչ կը վերաբերի բնակելի չէնքերու, Նոյեմբեր 15-ին սկսած է Երեւանի բարձրադիր թաղամասերու -- Աւան, Աւան -- Առինջ եւ Նորքի Ա. եւ Բ. զանգուածներու մօտ 500 չէնքերու փորձնական ջեռուցում:

***

ՆՈՐ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ

Արթիկի շրջանի Հոռոմ գիւղի մէջ հնադիտական պեղումներ սկսած են հինգ տարի առաջ: Մինչեւ այսօր հետազօտուած են չուրջ 170 դամբարաններ որոնք կը պատկանին երկաթի դարուն: Անոնց ղոյութեան անդրադարձած է նաեւ Թորոս Թորամանեան:

Պեղումներու ամէնէն հետաքրքրական յայտնաբերումը Էրեբունիի՝ Շերակի ուրարտական քաղաքն է որ գոյութիւն ունեցած է Ք. ա. 3-րդ հազարամեակէն մինչեւ Ուրարտուի շրջանը: Ռազմավարական յարմարագոյն դիրքով եւ եռաշար պարիսպով քաղաք մըն է. ունի քանի մը դարպասներ որոնց տակաւին միայն մէկը պեղուած է: Ներկայիս, կլիմայական աննպաստ պայմաններու պատճառով աշխատանքները դադրած են. կը վերսկսին գարնան:

***

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Վրաստանի Ախալցխա հայաշատ քաղաքին եւ 17 հայկական գիւղերուն մէջ կը գործեն 18 հայկական դպրոցներ, չուրջ 3000 աշակերտներով եւ 400 ուսուցիչներով: Շրջանի Յ. Թումանեան միջնակարգ դպրոցին տնօրէնը ըսած է թէ հաստատութիւնը 165 տարուան անցեալ ունի. հոն կը գործեն նաեւ երաժշտական, մարզական, պարի եւ կիրառական արուեստի բաժիններ: Արտագաղթի պատճառով 1100 աշակերտներէն մնացած են 840-ը:

***

ՆՈՐ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ՄԸ՝
«ՆԷ»

Լոյս տեսած է կիներու համար նոր ամսաթերթի մը «Նէ»ին առաջին թիւը: 24 էջնոց, մսամբ գունաւոր թերթ մըն է «Նէ»ն որ հիմնականին մէջ կիներու եւ անոնց հարցերուն նուիրուած ըլլալով հանդերձ, կը խոստանայ հետաքրքրել ոչ միայն կիները:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ
1996-Ի ՊԻՒՏՃԷԻ
ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԸ

Ազգ. ժողովի ֆինանսավարկային, պիւտճէի եւ տնտեսական հարցերու յանձնաժողովի Նոյեմբեր 23-ի նիստին «Հայաստանի Հանրապետութեան 1996-ի պետական պիւտճէի մասին» օրէնքի նախագիծին արտադրական մարզին վերաբերող յատկացումները քննարկուած են: Այսպէս, նախատեսուած է 919,9 միլիոն Դրամ յատկացնել արդիւնաբերութեան ոլորտին, գիւղատնտեսութեան՝ 1 միլիառ 366 միլիոն, փոխադրութեան եւ հաղորդակցութեան՝ 2 միլիառ 150 միլիոն, քաղաքաշինութեան՝ 2 միլիառ 4 միլիոն, բնակարանային -- համայնական տնտեսութեան՝ 3 միլիառ 532 միլիոն, ուժանիւթի մարզէն ներս չինարարութեան, վերանորոգման աշխատանքներու՝ 6 միլիառ 653 միլիոն:

***

Ա. ՈՍԿԱՆԵԱՆ
ՓԷՇՏԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆ

Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրամանագրով, Աւստրիոյ մօտ Հայաստանի լիազօր դեսպան Աշոտ Ոսկանեան նշանակուած է նաեւ Հունգարիոյ մօտ դեսպան, Վիէննան պահելով որպէս նստավայր:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԹԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

– Եւ նաեւ՝ չատ քաջ, այո քաջ:

– Ե՞ս, քա՞ջ: Կատակ մի ընէք: Ուրկէ՞ ուր:

– Երբ ձեզի անծանօթ մարդու մը տունը, առանձին, քաղաքէն հեռու, երեկոյեան ... վտանգաւոր է ասիկա, Երեւանի մէջ:

Խնդացին միասին:

– Ոչ թէ քաջ՝ այլ անփորձ, միամիտ ըսել կ'ուզէք, չէ՞:

– Թէ քաջ թէ միամիտ, երկուքն ալ... ես այդ է որ կը սիրեմ ձեր մէջ, կարծես թէ տարօրինակ վստահութիւն մը ունիք բախտին, այսինքն՝ կեանքի ուժին եւ բարութեան, չեմ գիտեր, ճի՞շդ եմ:

– Ասիկա ճիշդ է:

– Տեսա՞ք:

Վայրկեան մը լուռ մնացին:

– Որովհետեւ կը վստահիմ ձեր վրայ, Պարոն Գրիգոր, ես այն զգացումը ունիմ թէ դուք պիտի մարդ էք:

– Ես ձեր տեղը ըլլամ Օրիորդ, այդքան ալ վստահ չեմ ըլլար...:

Խնդաց Գրիգոր, ծալեց անձեռոցը ու ոտքի ելաւ: Զարուհի բան մը պիտի ըսէր բայց խօսքը կորսուեցաւ չարժումին մէջ: Հիմա ինքն ալ ելեր էր սեղանէն:

– Շնորհակալութիւն Պարոն Գրիգոր, սեղանիդ չէն մնայ:

Գրիգոր բան մը ըսաւ ու սկսաւ սեղանը մաքրել, գինք բոլորովին մոռցած: Մինակ զգալով, դարձաւ դիրքերը աչքէ անցընելու: Պզտիկ դող մը անցաւ վրայէն,

– Պաղ է դիտե՞ք:

Արդէն քիչ մը մութ էր: Ետ եկաւ սենեակին մէջտեղը, ծալեց թեւերը, ինքնավստահութիւնը ետ գտած: Գրիգոր քովը եկաւ հիմա, տրամադրութիւնը տեղը, ձեռքերը չփելով:

– Ո՞ւր պիտի դնէք իւղաներկը:

– Դեռ չեմ որոշած: Վաղը Սէրժը պայ կը նայինք:

– Գիւղի տունը տարէք, հոս կը կորսուի միւսներուն մէջ, Ամառը դուրսը պարտէզին մէջ կը կախէք, այն ատեն պատկերը ետ բնութեան մէջ կը մտնէ: Պարտէզ ունիք, չէ՞:

– Հա, մեծ պարտէզ կայ: Սերունդներէ ի վեր տոհմին ապարակը եղած է: Մեծ հայրս Հմայեակը հոն թաղուած է, Փետրուարեան ապստամբութեան զոհ գացած է:

Լռեց: Արուեստագէտի դոյ ու զգոնի բնաւորութեամբ մարդ՝ ի՞նչէն էր որ հիմա, անզէն, մերկ ու անկեղծ աղջկան ներկայութեան մղեց զինքը դուրս գալու իր ներքին թաքստոցէն, ըլլալու իր ամբողջութիւնը եւ մօտենալու անոր, թէ իր անցեալով թէ ալ այս հազուագիւտ վայրկեանով: Աւելի ուշ, ետ նայելով իր կեանքի դէպքերուն, Գրիգոր պիտի ըսէր «այդ երեկոյ հիմնական փոփոխութիւն մը տեղի ունեցաւ իմ մէջ»:

– Կ'ուզեմ որ օր մը անպայման գիւղը այցելէք: Կ'ուզեմ որ Արամիկը ճանչնաք: Շատ պիտի սիրէք տղաս:

– Ամենայն սիրով:

– Հայրս ալ Մոսկուա թաղուած է, Սիպերիա ըրած մարդ էր, Վանեցի յեղափոխական:

– Ինչո՞ւ հոս չէք բերեր աճիւնները, ան ալ հոս թաղեցէք:

– Միտք ունիմ:

Գրիգոր ոտքի ելաւ ու առանց բառ մը ըսելու, գնաց խոհանոցէն կոնիաքի շիշը ու երկու գաւաթ բերաւ, կայնեցաւ սեղանին քով ու սիկարէթ մը վառեց, չուրջը պտըտցուց նայուածքը ու քիչ մը դէրասանական՝ նստաւ աղջկան առջին: Յետոյ լեցուց խմիչքը գաւաթներուն, մէկը հրամցուց աղջկան ու երկարեց իրը առջ.

– Ձեր կենացը, Օրիորդ Զարուհի:

Այս ալ անբնական ժէստ մըն էր, բոլորովին անյարիր իր խառնուածքին ու սովորութեանց: Այս վայրկեանէն ետքն էր որ դէպքերը պիտի դահավիժէին դէպի իրենց վախճանը:

Զարուհի, զգալով թէ ան ներքին տագնապ մը կ'ապրէր, գաւաթը չրթունքին տարաւ, հեզուկէն ումպ մը առաւ ու դասեց:

Գրիգոր լուռ ծխեց – անցեալը միշտ ակարացուցած էր զինքը եւ նոյն ժամանակ՝ ուժի զգայնութիւն մը տուած իրեն: Հիմա զօրաւոր պահանջը ունէր աւելի բացուելու, նոյնիսկ խոստովանելու սակայն զսպեց ինքզինքը «քարուքանդ, կիսատ կեանք մը, ալ ի՞նչ խօսիմ այդ մասին, ի՞նչ օգուտ ... կեանքիս մէջ ոչ հերոսութիւն մնաց ոչ ալ սէր» անցաւ մտքէն: Երկվայրկեան մը իր կեանքին ամբողջ ազէտը՝ բռնուած քայքայուած երկրի մը, քայքայուած ընտանեկան կեանքի մը եւ տեղ մը չգացող ասպարէզի մը աքցաններուն մէջ ապտակի նման զարկաւ իր դիտակցութեան: Զարկաւ ու գնաց:

Զսպելով յուսահատութիւնը, գաւաթը նորէն վերցուց:

– Չէ Գրիգոր, ես վարժ չեմ խմելու, գլուխս կը դառնայ:

– Մէկ ումպ մըն ալ:

– Չէ չէ խնդրեմ, մի ստիպեր:

– Զարուհի, ասիկա պիտի խմենք իմ հոգիիս խաղաղութեան համար, կը խընդրեմ քեզմէ, եթէ գիս քիչ մը կը սիրես, վերցուր բաժակդ:

Գրիգոր ոտքի կայներ էր ամբողջ հասակովը, ձեռքը հոմէական կայսրի մը նման առաջ երկարած, հսկայ արձան մը, անշարժ ու ժամանակէն դուրս: Սակայն Զարուհիին թուեցաւ թէ խոր տխրութիւն մը, անբառ տառապանք մը կը պահպըտէր անոր արտայայտութեան ու ձայնին մէջ: Տպաւորութիւնը եկաւ ու դըներաց, Զգաց թէ կ'ելլէր իր աթոռէն, կ'երթար մարմինը, կը դողային մատները ու յուզումը կոկորդը կը խցէր: Գնաց անոր քով, աննշան ու հլու, բաժակները իրար դպան բիւրեղեայ պայծառ ձայնով մը որ ճաթեցաւ լռութեան մէջ: Գրիգոր դեռ չէր խօսած:

– Մեր հոգիներուն կենացը, Զարուհի:

«Ոչ մէկ դերասանութիւն կամ օտար որեւէ խմաստ, Աստուած վկայ»: Ինքն էր, իր ձայնն ու բառերն էր: «Վստա՞հ ես ... վստահ չեմ, ոչ, վստահ չեմ ու այդ է իմ տառապանքս»: Պարպեց խմիչքը գլխու լայն չարժումով մը, վար դրաւ բաժակը: Հիմա ուրախութիւնը կը խայտար ձայնին մէջ:

(Շար. 47)

Տոքթ. Լուիզ Ֆօվ-Յովհաննէսեան, Սթեֆան Ֆօվ, Այրի Տիկին Գառնիկ Յովհաննէսեան եւ ընտանեկան փոյր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, փեսային եւ ազգականին՝

ՓՐՈՖ. ՌՈԳԷՐ-ՄԱՐՔ ՖՕՎ-Ի

Chef de l'Unité
d'Immunophysiologie de l'Institut Pasteur

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 26-ին, 65 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 4, ժամը 13։30-ին Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի ժամը 15։30-ի շուրջ Marne-la-Coquette-ի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Ըստ ողբացեալին փափաքին, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։ Փոխան ծաղիկի նուէրները՝

Institut Pasteur
կամ
Soutien français aux enfants d'Arménie
27, Rte des Gardes, 92190 Meudon

Մահազդ չսացողներէն կը խնդրուի ներկայս որպէս այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Լուիզ Ֆօվի և զաւկին՝ Սթեֆանի։

ԿԱՂՈՑՏ ԽԱՋ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15։30-ին միջմասնաճիւղային ժողով, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը՝

17, rue Bleue, Paris 9e

ՀՕՄ-ի պատուիրակ Տիկին Հելէն Մեքճանեան իր զեկուցումը կու տայ փեքինի կնոջ նուիրուած համաշխարհային համագումարին մասին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՂՈՑՏ ԽԱՋի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2, ժամը 10-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը։

AUX FRONTIERES DE NOS CONNAISSANCES

SEMINAIRE POUR LES JEUNES DE 18 A 25 ANS

à BELLEFONTAINE (Jura)

Organisé par la C.B.A.F.

Du 21 Décembre 14h
au 24 Décembre 12h

Principaux thèmes abordés :
— Eglise arménienne
par Mgr Norvan Zakarian;
— Actualité : Diaspora - Arménie
par Kevork Kepenekian;
— Les financiers arméniens dans l'Empire Ottoman
par Onnig Jamgotchian;
— Contes et légendes
par Hélène Merdjanian;
— Histoire
par Jules Mardirossian;
— Musique
par Aram Keropian;
— Droits de l'Homme et les Arméniens
par Hilda Tchoboian;
— Histoire de la langue arménienne
par Anahide Donebedian.

Modalités de prise en charge :
• Hébergement et repas : la C.B.A.F.
• Transport : le participant
Renseignements et inscriptions :
Auprès de la C.B.A.F.: (1) 48-24-46-57

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀՈԳԵԶԱՒԱՆԳԻՍՍ
ԵՒ
ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Ծաչի Վաչանի «Աղուխթա» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ Թէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ յաւերժ բաժնուածներու յիշատակին, Ս. Սահակ եկեղեցիին մէջ։ Նոյն նպատակով հոգեհաւ կը տրուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 4, կէսօրէ ետք ժամը 13։30-ին Վաչանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր կը հրաւիրուին նաեւ Դեկտեմբեր 7-ի զոհերը։ Օրուան պատշաճ յայտագիրը։

ՀՈԳԵԶԱՒԱՆԳԻՍՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Սէն - Լու Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը կազմակերպէ տարեկան ընդհանուր հոգեհանգիստը՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3-ին, ի յիշատակ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՓԵԱՆԻ Ծուխէն ներս ծառայած հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու, թաղականութեան անդամներու, եւ ընդհանրապէս ջրջանի մէջ ապրած ու մեռած ազգայիններու յիշատակին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ԿՀՆԳ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին։
Հոգեհանգիստ ժամը 11։30-ին։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

12 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

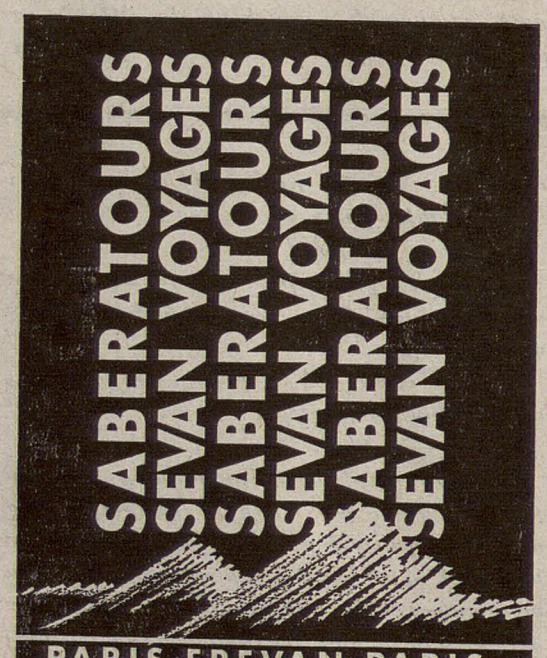
CONCERT

La FONDATION AMADEUS
présente
les lauréats du 7e concours
dédié à la mémoires des victimes
du séisme du 7 Décembre 1988

• *Haïk KHAZAZIAN*, violon, 12 ans
• *Anna ARZOUMANIAN*, piano, 17 ans

le Mercredi 6 Décembre à 20h30

Entrée 75 F.



PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
■ ASSISTANCE A L'AÉROPORT
■ ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
■ RÉSERVATION D'HÔTEL
■ LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
■ EXCURSIONS GUIDÉES
■ VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն Մերոց՝ Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2 տօն է Սրբոց Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԿՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՅՈՒԲԵԼԵԱՆ

ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆի

Թատերական եւ Հանրային Ընթանաւանամեայ Գործունէութեան

pour les 70 années consacrées
au théâtre et à l'activité
communautaire arménienne

sous le haut patronage de
l'Archevêque KUDE NACACHIAN
Délégué pour l'Europe
du Catholicossat de tous les Arméniens
Prélat des Arméniens de Paris

le Dimanche 3 Décembre à 15h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
DE MARSEILLE

organise

un Super Loto

Le Dimanche 3 Décembre à 15 h

dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille
Tél : 91. 77 84. 70

VenEz NoMbReuX !

ALFORTVILLE
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

CONCERT DE MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE

le Vendredi 8 Décembre à 20h45
à la M.C.A., 9 rue de Madrid

En tournée exceptionnelle en France

Guévork Dabaghian

Très apprécié en Arménie
Soliste de l'Ensemble populaire «AKOUNK»

avec son trio
Doudouk — Chevi — Dehol

Prix unique des places : 50 F.

Pour tous renseignements :

M.C.A. Tél. : 43. 76. 55. 89

ԿԱՂՈՑՏ ԽԱՋ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ALFORTVILLE

Section «Helen Puzant»
organise

le Mardi 5 Décembre à 20 heures 30
Salle des Fêtes d'Alfortville, rue Voltaire

UNE REPRESENTATION THEATRALE

Adaptation — Musique — Mise-en-scène
par *NAREK DOURIAN*

«MA TANTE DE PARIS»

avec des comédiens professionels
venus d'Arménie

UN SPECTACLE A NE PAS MANQUER
2 HEURES DE FOUS-RIRES GARANTIS

Prix unique des places : 100 F.

COOPERATION ARMENIE
50, rue Etienne Marcel - 75002 PARIS — Tél. : 42. 36. 06. 79.

ԽՆԶԱԳԼՈՒԽ ԵՒ ԽՈՀԱՆՈՑՔ
ԶՐՈՑՑ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆի հետ

Ներկայացում՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊՂԼՏԵԱՆ
Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 15, ժամը 20-ին
Ս. Մեսրոպ Մշակ. կեդրոնի սրահը՝
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
— Մուտքը ազատ է —

GRANDE SOIREE
AU PROFIT DE
L'ECOLE ST-MESROB D'ALFORTVILLE

DINER-DANSANT

avec
HOVIG BILEMDJIAN

le Samedi 2 Décembre à partir de 20 heures 30

au GYMNASE LAPIERRE
Rue du 8 Mai 1945, 94140 ALFORTVILLE

Pour réservation téléphoner au : **43. 75. 28. 37.**

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2
SAMEDI
2 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 F

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18·735 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.835

ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ Կ'ԱՆՀԱՆԳՍՏԱՑՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԸ»

Նիւ-Եորք Թայմզ-ի Թղթակից Սթիվ Լըվին Թերթին Նոյեմբեր 27-ի Թիւին 9-րդ Էջը ստորագրած է այս խորագրով յօդուած մը, Երեւանէն։

Կը գրէ· -- «Երբ չորս տարի առաջ Հայաստան անկախացաւ, Ուաշինկթընի մէջ իրեն զօրակից կանդնողները զայն պատկերացուցին իբրեւ երկիր մը ուր պիտի ծաղկէր ժողովրդավարութիւնը։

«Ներկայիս, հակառակ անոր որ ամերիկեան անտեսական օժանդակութիւնը կը չարունակուի, աւելի դորշ եւ՝ պղտոր է Հայաստանի պատկերը, քանի որ անոր ղեկավարութիւնը կը մեղադրուի երկու պատճառներով, -- ընտրութիւններու անարդարութեան եւ կառավարութեան հակառակորդ ղլխաւոր կուսակցութեան դէմ բռտութեան»։

Ամերիկացի դիւանագէտ -- մասնագէտ մը, որ պնդեց թէ կ'արտօնէ իր խօսքերէն մէջբերում թայմզ-ի մէջ, այն պայմանաւ որ չյիշուի իր անունը, հետեւեալը կ'ըսէ Թղթակից Լըվինին. --

«Հայաստանի վարդը թոռմած է Ուաշինկթընի մէջ։ Հիմա այլեւս յստակ է հոս, որ մենք կ'ուզէինք հաւատալ որ այլեւս խորհրդային մարդիկ չէին Հայաստանի ղեկավարները, սակայն յայտնի է որ մեր ուզածէն եւ կարծածէն աւելի խորհրդայնացած են («Սովիէթայզըստ»)։

«Իայց եւ այնպէս զօրաւոր է սփիւռքահայ լոպին Ուաշինկթընի մէջ, եւ որոշ համակրանք մըն ալ կայ դեռ Ամերիկայի մէջ, հանդէպ Հայաստանի։ Եւ այս երկուքը պատճառ կ'ըլլան որ Ամերիկա չարունակէ Հայաստան ղրկած անտեսական օգնութիւնը։ 1995-ին այս դումարը 126 միլիոն տոլար է։ Եթէ մարդ-ղլուխ օգնութիւնը նկատի առնուի, Իսրայէլէն եաք Հայաստանն է որ ամէնէն մեծ օգնութիւնը կը ստանայ Ուաշինկթընէն։

«Կովկասի երեք Հանրապետութիւններու ընտրութիւններուն մէջ տեղի ունեցան անկանոնութիւններ։ Հոն, ապա նաեւ ուրիշ, նախկին խորհրդային Հանրապետութիւններու մէջ, նշմարուած է որ Ա-րեւմուտքը միայն մեղմ քննադատութիւններ կ'ուղղէ ժողովրդավարական սկզբունքներու խախտումներուն դէմ։

Հայաստանի 50-ամեայ նախագահը, Լ. Տէր-Պետրոսեան, անցեալին՝ փրոֆ. Երեւանի Պետական Համալսարանին մէջ(*) այժմ կը նկարագրուի տարբեր, նո՛յնիսկ անանուն մնալ նախընտրող արեւմտեան դիւանագէտի մը կողմէ, իբր «զործնական մարդ մը, ուժով դոռոզ»։ Խառն նկարագիր մը կը վերագրուի իրեն։ Արտաքին քաղաքականութեան մէջ չափաւոր, սակայն ներքին քաղաքական կեանքի մէջ զրեթէ ամբողջական իշխանութիւն պահանջող։

«Ամերիկայի Արտաքին նախարարութիւնը քննադատեց Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն կոչուող կուսակցութեան դէմ կիրարկուած միջոցները, 1995 Յուլիսի ընտրութիւններէն առաջ։ Այդ կուսակցութեան փաստօրէն արգիլուեցաւ ընտրութիւններուն մասնակցիլ։ Վերջերս, Ամերիկայի ներկայացուցիչ Ճէյմս Քոլինզը, որ ԱՄՆ-ու պատուիրակն է նախկին խորհ. Պետութիւններու մօտ, Ամերիկեան Գոնկրէսին առջեւ վկայեց որ «լուրջ անկանոնութիւններ» տեղի ունեցան այդ ընտրութիւններուն ընթացքին։ Այդ ընտրութիւններէն եաք Պր. Տէր-Պետրոսեան իր հակակշռին տակ ունի կառավարութեան երեք ճիւղերը, 190 ե-րեսփոխաններէն 160-ը, եւ կը նշանակէ բոլոր զատաւորները։

«Մոսկուայէն խօսող Ռաքէլ Տանպըր, որ Մարդկային Իրաւանց Կազմակերպութեան (Հելսինքի) ներկայացուցիչն է, կը հաստատէ որ "Հայաստան նախապէս մարդկային իրաւունքներու հանդէպ յարգանք ցոյց կու տար, սակայն յետքայլի մէջ է ներկայիս։ Ոստիկանութիւնը կը ցուցաբերէ աւօրեայ բռտութիւն" կ'ըսէ ան, "իսկ կրօնական փոքրամասնութիւններու հանդէպ վայրագ են հարուածները"։

«Հայաստան հպարտ էր մարդկային իրաւունքներու հանդէպ ցուցաբերած իր յարգանքով», կ'աւելցնէ Տանպըր։ Իր անկախութիւնը ստանալէն ի վեր կը զարպսպ Արեւմուտքին իբրեւ բարեկամ, իբրեւ կայուն, օրինականօրէն հաստատուած ժողովրդավարութիւն ունեցող երկիր։ Սակայն ներկայիս կառավարութիւնը ուրիշ բաներով մտահոգ է, էի մտածեր մարդկային իրաւունքներու մասին։ Հայաստանի կառավարութիւնը յաճախ կը պնդէ որ իր երկրին իրավիճակը պէտք է դատուի՝ համեմատելով զայն ղրացի երկիրներու հետ՝ Իրան, Վրաստան, Ադրբեջան, Թուրքիա։

«Նախագահի օգնական Լեւոն Զուրաբեան կ'ըսէ "Արեւմտեան չափանիշներով պէտք չէ դատել մեր ժողովրդավարութիւնը, ինչպէս կ'ընէ Արեւմուտքը։ Պէտք է իրավիճակը բաղդատել խորհրդայինժամանակներուն հետ"։

«Հայաստանի նոր եւ աւելի բիրտ պատկերացումը մասամբ արդիւնքն է ՀՅԴ-ի դէմ Տէր-Պետրոսեանի վարած ուժական յարձակումին։ 1890-ին հիմնուած այս կուսակցութիւնը դիւրին թիրախ մըն է, որով չափով։ Այս խմբաւորումը իր ձայնը լսելի դարձուցած է։ Օժտուած է զրեթէ մեսիական ինքնապատկերացումով մը, որ կը վանէ շատ մը Հայեր, թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ զաղթաշխարհի մէջ։ Սակայն միաժամանակ յարդուած կազմակերպութիւն մըն է, իբր նեցուկը հայ ազգային կեանքին, Օսմանեան Թուրքիոյ Ջարդերէն եաք։

«Պէյրութ կեդրոն ունեցող Դաշնակցութիւնը ունի 13 ղլխաւոր զրասենեակներ, եւ ժողովուրդին "արմատները կը մշակէ" ամէն տեսակի գործունէութիւններով, որոնք կը ներառնեն, օրինակ մարնուկներու մարմնամարզ եւ քաղաքական լոպի-ական աշխատանք։

«1970-ական եւ 1980-ական թուականներուն, Դաշնակցութիւնը վատահամբաւ էր իբր կազմակերպողներէն մէկը 41 Թուրք դիւանագէտներու ահաբեկումին։ Իր ղեկավարները կ'ըսէին թէ այս յարձակումները վրէժխնդրական բնոյթ ունէին, 1915-ի Ջարդերու հարիւր հազարաւոր զոհերուն փոխադարձ։ Ներկայիս, Դաշնակցութիւնը կը պահանջէ որ Թուրքիա ներողութիւն խնդրէ այդ Ջարդերուն համար։ Նաեւ հողային պահանջներուն ջատագովն է, "Մեծ Հայաստան"ի մը համար Արեւելեան Թուրքիոյ հողերը պահանջելով։

«1994-ի Դեկտեմբերին, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան սկսաւ յարձակիլ Դաշնակցութեան վրայ, հաստատելով որ ան ահաբեկչական անցեալը՝ վերակենդանացնելով նման գործունէութեան ձեռնարկած էր Հայաստանի մէջ։ Ճայորդող ամիսներուն ամբաստանեց այս կուսակցութիւնը, ըսելով որ անոր ղեկավարներու չարքերուն մէջ ապօրինի ներկայութիւն ունէին Սփիւռքահայեր, եւ ի վերջոյ 30 չարքայիններ ձերբակալեց։ Այժմ ութ դաշնակցականներ կը զատուին իբր մարդասպան եւ թմրեցուցիչի մաքսանենգ։ Դիւանագէտներ կ'ըսեն թէ մի քանի մեղադրեալներու դէմ համոզիչ փաստեր կան, սակայն միաժամանակ մտահոգ են որ իշխանութեան յարձակողական մօտեցումը կ'արատաւորէ դատը։

«Կան արեւմտեան դիւանագէտներ, որոնք կը զարմանան որ Տէր-Պետրոսեան կը յարձակի Դաշնակցութեան վրայ, քանի որ ան արդէն ուժը իր ձեռքը ունէր։ Սակայն հայրենադարձ Սփիւռքահայեր, որոնք 1951-էն եաք վերադարձան Հայաստան, կը հաւատան որ նախագահին կոպիտ մօտեցումը անցեալի ժառանգութիւնն է։

«"Այսօր այս երկիրը ղեկավարողները խորհրդային սիմթեմին տակ մեծցած անձեր են" կ'ըսէ Հայաստանի Ֆիլհարմոնիքի վարիչ Լորիս Ճգնաւորեան, որ 1988-ին Մանհաթընէն դնաց Հայաստան։ "Տէր-Պետրոսեան մենաւոր մը ռեժիմին տակ ծնած է, եւ ուրեմն մենաւոր է"»։

(*) «ՅԱՌԱՋ». -- Պէտք է ըլլայ Մատենադարանի գիտական բարտուղարը։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇԱՏ ԾԱՆՐ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ՇԻՐԱԿ ԼՈՒԾՈՒՄ ԿԸ ՓՆՏՌԷ...

Նոյեմբեր 30-ին, ոչինչ բարելաւուած էր, ընդհակառակն։ Երկիրը անդամալոյծ է եւ Թղթատարն ալ սկսած էր իր չարժումը ընդլայնել, մինչ ուսանողները ցոյց կ'ընէին ամբողջ երկրին մէջ։ Փոխադրական միջոցներու չգոյութիւնը պատճառ էր որ Փարիզի ցոյցը չկարենար համախմբել հարկ եղած թիւը (չուրջ 15·000), բայց չարժումը աւելի ծաւալ ունէր զաւառը եւ կարգ մը քաղաքներու մէջ, ինչպէս՝ Նանթ, ծանր միջադէպեր պատահած էին եւ 15 վիրաւորներ կային, յաջորդ օրն ալ քաղաքը պատերազմական դաշտի պատկեր մը կը պարզէր։ Փարիզի մէջ ալ, ժիւսիէօյի քաֆէթէրիան թալանի տրուած էր, նոյնն էր Թուլուզի վիճակը։ Ամբողջ երկրին մէջ ցուցարարներու թիւը 160 հազար կը նկատուէր։ Դեկտեմբեր 1-ին, Ուրբաթ առաւօ, Պայրու կ'ընդունէր ուսանողական համակարգումի պատուիրակութիւն մը, որու առաջարկները պէտք է ընէր։ Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, հեռատեսիլի Բ. կայանէն յայտնուած այն զղայացունց լուրը ըստ որուն համալսարանները 4 միլիառ ֆրանքի պահեստի դրամարկղ մը ունին, բաւական իրարանցում առեղծած է։ Ի՞նչ է այդ դրամարկղը։ 1993-ին հասեր է 4·68 միլիառ ֆրանքի (պետութեան նպաստը 4,28 միլիառ է) եւ հայթայթուած է նաեւ զանազան կազմակերպութեանց հետ պայմանագրութիւններէ (անհատական ձեռնարկներ, Եւրոպական Հասարակապետութիւն եւլն.)։ Այս պահեստը անհրաժեշտ է, կ'ըսուի, որեւէ տիպողական վիճակի առաջքն առնելու համար։

ՎԱԳՔ՝

«ՅԱՌԱՋ»-Ի ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ -- Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (210) թիւը ամբողջութեամբ նուիրուած Շարժանկարի հարիւրամեակին, պատրաստուած Արթի Յովհաննիսեանի կողմէ։

Հանրային սպասարկութեանց ճակատին վրայ, Դեկտեմբեր 1-ին կացութիւնը նոյնքան ծանր էր, ոչինչ կը բանէր։ Կ'ըսուէր թէ Շիրաք լուծում կը փնտռէ երեք հաւանականութիւններու մասին կը խօսուէր· -- ա) հանրաքուէ, բ) նախարարական հեռացում, գ) Ազգ· ժողովի լուծում։ Ոչ մէկը սակայն կրնար կացութիւնը փրկել։ Շիրաք եւ Ժիւպէ կը պնդեն որ ընկերային ապահովութեան բարենորոգումը պիտի ըլլայ եւ գիջում չկայ այդ դեռնին վրայ, այլ խօսքով արամաբանական չի կրնար ըլլալ որ երեք չաբաթ յետոյ, կառավարութիւնը կրկին փոխուի։ Հանրաքուէն ի՞նչ արդիւնք կրնայ տալ չրջանի մը մէջ ուր Շիրաք եւ իր վարչապետը հարցախոյզներու ամէնէն ցած դիրքերուն վրայ են, գալով Ազգ· ժողովի լուծումին, կրնայ նոր եւ աւելի բարդ համակեցութիւն մը ստեղծել, եթէ, ինչ որ հաւանական է այս մթնոլորտին մէջ, ձախը մեծամասնութիւն ապահովէ։

Իրաց այս կացութեան մէջ, երկրին անտեսութիւնը չատ դէշ վիճակի մէջ է, առեւտրականները դժգոհ են, վաճառատուները բան չեն կրնար ծախել Ա-մանորի նախօրեակին եւ այս ամբողջը բարդուած, ժողովուրդն ալ որոշած է ըղդոքի ցոյց մը ընել Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2, ժամը 15-ին, Շաբթւոյ հրապարակը, հանրային սպասարկութեանց դէմ, որոնք պարտին նուազագոյն մը ապահովել։ Բազմաթիւ սնանկութիւններ անխուսափելի են։

Թայմ չաբաթաթերթը քացառիկ թիւ մը լոյս ընծայած է «La France peut-elle s'en sortir?» խորագրուած, ուր կը վերլուծուի Ֆրանսայի կացութիւնը։ Արդարեւ, պէտք չէ մոռնալ կամ անտեսել որ կարգ մը բարեփոխումներ անխուսափելի են, Գերմանիա եւ Անգլիա ըրին արդէն եւ Ֆրանսա ալ չի կրնար չընել, եթէ չուզեր աւելի ծանրակչիռ ու վատթարագոյն կացութեան մը մատնուիլ։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Գլինթըն մեծ ոգեւորութեամբ ընդունուեցաւ Պելֆաստ եւ Լոնտոնտէրրի։ Կաթողիկէները եւ բողոքականները խաղաղութեան մեծ յոյսեր ունին այս այցելութեան առթիւ։

Սիտնէյի նուիրուած համաչխարհային ութերորդ Օրն էր Դեկտեմբեր 1-ի Ուրբաթ օրը։ Ֆրանսայի մէջ, օրական 6000 նոր պարագայ կայ եւ հիւանդութիւնը կը տարածուի մանաւանդ բազմասեռականներու մօտ։ Մտահոգիչ է նաեւ այն պարագան, որ մանրէն չատ դանդաղ կը յառաջդիմէ, երբեմն 10-էն 15 տարի։

Ալժերիոյ մէջ երկու լաւվիացի քսաննուած են մայրաքաղաքին կեդրոնը գործուած ռմբափորձի մը ընթացքին։

Եգիպտոսի երեսփոխանական ընտրութեանց Ա· շրջանի (Նոյեմբեր 30) մասնակի արդիւնքներն իսկ ցոյց կու տան որ նախագահ Մուպարաքի ազգ· դեմոկրատ կուսակցութիւնը յաղթական է։ Երկրորդ շրջանը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 6-ին։

«Լիպերասիոն»ի անձնակազմը Դեկտեմբեր 4-ի համար գործադուլի չարժում մը որոշեց բողոքելու համար թերթին վերակազմութեան ծրագրին դէմ որ կը նախատեսէ 95 աշխատաղրկում (63 լրագրող 271-ի վրայ եւ 32՝ այլ ճիւղերու մէջ)։

ՕՏԱՐ ԱՓԵՐՈՒ ՎՐԱՑ ՅԱՆՈՒԱԾ ՍԵՐՄԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ՝ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

(Ր. եւ վերջին մաս)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ՝ ՆՈՐ – ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ

Մոսկուայէն եառ, «AGBU»-ի թղթակիցը այցելած է նաեւ Հիւսիսային Կովկասի նոր – Նախիջեւան հայաբնակ քաղաքը, հիմնուած՝ 215 տարի առաջ, Ղըրիմէն գաղթած Հայերու ձեռամբ, որոնք, իրենց կարգին, չառաւիղները եղած են Բագրատունեաց մայրաքաղաք Անիի բնակիչներուն։

Արդարեւ, պատմութենէն ծանօթ է, որ սելճուգեան աւերումներէն ու 1319-ի կործանարար երկրաշարժէն եառ՝ Անիի հայ բնակչութիւնը զանգուածաբար գաղթելով ափ կ'առնէր Ղրիմ (1338), Սեւ Ծովու հիւսիսային դեղատեսիլ թերակղզին։ Ու չուրջ 440 տարի, Անիէն վերապրողները ծաղկուն կեանք մը կ'ապրէին այնտեղ, եկեղեցիներ ու դպրոցներ կանգնեցնելով եւ պահպանելով իրենց լեզուն, աղգային ժառանգութիւնն ու մշակոյթը՝ Ղրիմի ամբողջ տարածքին – Թէոդոսիա, Սիմֆերոպոլ, Եալթա. քաղաքներ, որոնք ներկայիս մաս կը կազմեն Ուկրանիոյ։

Պատմութիւնը սակայն պիտի կրկնէր ինքզինք։

Ղրիմէ ռուս – Թրքական առաջին պատերազմէն եառ (1768 – 1774), Մեծն Կատարինէ Բ. կայսրուհին կ'որոշէր մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձնել իր կայսրութեան հարաւային լքեալ տարածքները ու դուրսէն քնակիչներ «հրաւիրել»՝ այնտեղ ապրելու համար։ Այսպէս է որ Վոլկայի Գերմանացիները կը բերուէին Սեւ Ծովու հիւսիսային ափերը ու կը հիմնէին Օդեսան։ Այս նոյն շրջածին մէջ, տեղի կ'ունենար նաեւ Ղրիմի Հայոց գաղթը։ Կայսրուհին, դիտակից՝ Հայերու հաւատարմութեան ու աշխատասէր նկարագրին, 1778-ի կէսերուն չուրջ 13·000 Ղրիմահայեր ճամբայ կը հանէր դէպի հիւսիսային Կովկաս (400 մղոն հեռաւորութիւն), Դոն գետի ափերը, նոր ու բարօր կեանքի մը խոստումներով, որոնց եռին թաքնուած էր անշուշտ իր կայսրութեան հարաւային սահմանները ամրապնդելու պետական հեռակայ ծրագիրը։ Հայերու հետիոտն այս գաղթը կը տեւէր լման 18 ամիս. անոնց կ'ընկերանային ռուսական բանակէն միաւորներ։ Ու երբ կը հասնէին որոշեալ վայրը, գաղթականներուն մէկ երրորդը մահացած էր արդէն ճամբու երկայնքին՝ յոգնութեան կամ հիւանդութեան հետեւանքով։ Մնացեալներուն համար սակայն կը բացուէր կեանքի նոր հորիզոն մը։

Արդարեւ, 1779 Նոյ. 14 թուակիր հրովարտակով մը, կատարինէ Բ. կայսրուհին այս Հայերուն կը նուիրէր 86·000 հեկտար տարածութեամբ բարերեր հողատարածք մը Դոն գետի ափին, 10 տարի տուրքէ զերծ կը հռչակէր զանոնք ու դրամ կը յատկացնէր՝ քաղաք ու գիւղեր կառուցելու համար։ Նորաբնակներուն կը շնորհուէր նաեւ զաւանանքի ազատութիւն, ազատ առեւտուրի իրաւունք՝ Ռուսիոյ մէջ, բայց նաեւ՝ մայրենի լեզուով դատավարութիւն կատարելու մենաշնորհ, որ կը կիրարկուէր «Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրք»ով։

Այսպէս է որ ծնունդ կ'առնէր Նոր - Նախիջեւան քաղաքը, իր շրջակայ հինգ գիւղերով՝ Զալտըր, Թոփքի, Մեծ Սալա, Փոքր Սալա եւ Նիավիտա, որոնք կը կազմէին Ուկրանիոյ։

մէկին նոր գաղթավայրին անբաժան մասերը։ Այս բնակավայրերուն մէջ կը հինուէին բազմաթիւ հոյատեսիլ եկեղեցիներ, սկսած՝ Նոր – Նախիջեւանի Ս. Խաչ վանքէն (1784), որ այսօր կը գործէ որպէս հայկական թանգարան (վանքին կից կը հիմնուէր նաեւ նոյնանուն դպրոց)։ 1811-ին քաղաքը կ'ունենար իր գինանչանը – փեթակ մը՝ 5 մեղուներով–, որպէս խորհրդանիշ եկուորներուն աշխատասէր ոգիին։ Ու ինչ որ պէտք չէ անտեսել, Հայերու անխախտ հաւատարմութիւնն է ռուսական այս հողին, զոր պիտի պաշտպանէին քաջաբար Բ. աշխարհամարտի ընթացքին, դիմադրելով գերման ներխուժողներուն ու տալով առնուազն 2600 զոհեր ու բազմաթիւ գերիներ։

Նոր – Նախիջեւանի հանդստեան կոչուած բնակիչներէն մին՝ պատմաբան Հայկ Տէր-Պետրոսեան, վերոյիշեալ տեղեկութիւնները փոխանցելով Տ. Զէնեանի, դիտել կուտայ, թէ «Հայերը երբ հասան այս ափերը, ռուսական վոքր զօրանոցէ մը զատ ոչինչ կար այստեղ»։ Այսօր, 215 տարի ետք, Նոր – Նախիջեւան վարչական ամբողջութիւն մը կը կազմէ Դոնի Ռոստով քաղաքին (1·5 միլիոն բնակիչ) սահմաններէն ներս, պահելով հանդերձ հայկական տիրական դիմագիծ մը։ Կարգ մը փողոցներ կը կրեն հայերէն անուններ, ինչպէս՝ «Մարտիրոս Սարեան», որ հոն ծնած է 1880-ին։ Տեղացի Հայեր ամբօրէն կապուած են իրենց արմատներուն, իսկ չրջակայ 5 գիւղերը, որոնց վրայ աւելցած են 3 նորեր եւս՝ Կարմիր Ղրիմ, Լենինական եւ Լենինաւան (1922 – 1926), նորագոյն վկայութիւններն են Անիէն վերապրողներուն չարունակակատնութեան։

Այսօր, Նոր – Նախիջեւանի եւ չրջակայից հայութեան թիւը կը հասնի չուրջ 100 հազարի, թէեւ անպաշտօն աղբիւրներ այդ թիւը աւելի բարձր կը գնահատեն՝ նկատի առած Հայաստանէն արտագաղթողներու արտասովոր հոսքն ու Ադրբեջանէն փախած հայ գաղթականները։ Գաղութին մէջ զգալի է հոգեւոր եւ աղգային զարթօնք մը։ Համայնքապատկան կեդրոն մը կը գործէ արդէն, հայկական թատրոնը կ'աշխատի երիտասարդ ուժեր ներգրաւել, ծրագիր կայ թերթ մը հրատարակելու։ Բայց ամէնէն ուշագրաւը՝ հայկական լքեալ եկեղեցիներու վերաչինութեան արշաւն է, որուն համար հանգանակութիւններ կը կատարուին անդադար։

Զէնեան կը վկայէր, թէ վերաբացուած են արդէն Նոր – Նախիջեւանի Ս. Կարապետ Եկեղեցին (1875), Կարմիր Ղրիմի Ս. Ամենափրկիչը, Զալտըրի Ս. Համբարձումը, մինչ Անիի աւերակներէն ձեռք բերուած հայկական խաչքար մը «պատուոյ տեղ» կը գրաւէ Ս. Խաչ վանքին մէջ, ուր Հայեր կուգան աղօթելու կամ մոմ վառելու...։ Վանքին չրջափակին մէջ թաղուած են Նոր – Նախիջեւանի համբաւաւոր զաւակներէն Ռափայէլ Պատկանեան (1830 – 1892) եւ Միքայէլ Նալբանդեան (1829 – 1866)։ Անդին, դեռ անմխիթար ու կիսաքանդ վիճակի մէջ կը գտնուին Մեծ Սալայի Ս. Աստուածածին (1860) եւ Ս. Գէորգ Եկեղեցիները։

Յամենայնդէպս, կ'եզրափակէ լրագրողը, Նոր – Նախիջեւանը չնչող իրականութիւն մըն է, «չնորհիւ Անիի իրենց նախահայրերէն ժառանգուած վերապրելու բնազդին»։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՀԻՆԳ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ֆերահեան վարժարանի «Տիգրանեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է հինգ նկարիչներու՝ Ան Մարի Զաղլասեանի, Հէրի Որբերեանի, Տիգրան Քասունիի, Շողիկ Զիւրիւքեանի եւ Նորիկ Դիլանչեանի գործերու ցուցահանդէսը։

***

«ՖԵՐԱՀԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՍԱՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏԻՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՃԱՇԸ

Էնսինոյի «Ֆերահեան» աղգային վարժարանի Տնտեսական Յանձնախումբն նախաձեռնութեամբ, Նոյեմբեր 17-ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, որուն մասնակցած են 110 հոգի, Ասօք առնելով Սեպուհ Պոյաճեան նչած է երեկոյթին նպատակը, այն է՝ հանգանակութիւն վարժարանի սաներու ֆոնտին ի նպաստ։ Սահմանուած խանդավառ մթնոլորտին մէջ եղած նուէրները գոյացած է 80 հազար տոլար։

***

ՇՈՒՇԻԻ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Կլէնտէյլի «Զաթանուկա» ճաչարանին մէջ, Նոյեմբեր 17-ին տեղի ունեցած է Շուշիի «Դանիէլ Ղազարեան» երաժշտանոցի ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը։ Ներկայ եղած են 130 հոգի։ Ասօք առած է Ընկերակցութեան նախագահ Արիս Գրիգորեան։ Երաժշտանոցի հովանաւորներուն որուած են Զարարատի իշխանութիւններուն կողմէ տարուած վկայագիրները։

***

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Համազգայինի Քրէսէնթա հովիտի մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ, Նոյեմբեր 18-ին, Հայ Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է Ռոստոմ Ոսկանեանի, Լեւոն Փառեանի եւ Ալիս Ստեփանեանի նկարչական գործերու ցուցահանդէսը։

***

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԸ

Փասատինայի Թ.Մ.Մ. «Պէշկէօթիւրեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 17-ին, տեղի ունեցած է Վահան Թէքէեանի մահուան 50-ամեակը։ Հանդիսութիւնը վարած է Արշակ Տիգրանեան վարժարանի տնօրէն Վարդկէս Գուրուեան։ Բանախօսած է Երուանդ Ազատեան (Տիթրոյթէն), վերլուծելով Թէքէեանի գրականութիւնը եւ անոր մէջ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՐԲ ԿԸ ՇՓՈԹՈՒԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ

Ճափոնական արուեստի աշխարհը վերադաձած է. կորիզային փորձերուն դէմ իր բնակիչներուն բողոքը արտայայտելու համար Ֆրանսայի կառավարութեան ֆանակավայի (Թոքիոյի հարաւակողմը) նահանգապետը որ նաեւ տեղւոյն մշակութային հիմնարկին նախագահն է, ջնջած է Ֆրանսացի արուեստագէտի մը արդիական պարի ներկայացումը։ Տանիէլ Լարիէօ Դղեակին հայելին խորագրուած պարը պիտի ներկայացնէր հոն Հոկտեմբերի վերջաւորութեան։ Ջնջումի որոշումին վրայ պարին հեղինակը եւ բեմադիրը՝ Ֆիսարակի անմիջապէս հրաժարած է նոյն հիմնարկին խորհուրդին անդամակցութենէն, անընդունելի նկատելով նման բան։ Ու մամուլին մէջ նորանոր հակազդեցութիւններ լոյս կը տեսնեն պատահարին մասին։

Տ. Լարիէօ ժամանակակից պարին ամէնէն ծանօթ անուններէն մէկն է։ 1993-էն ի վեր Թուրի պարի ազգային կեդրոնին տնօրէնութիւնը կը վարէ։ 1989-ին առաջին անգամ ճափոնի մէջ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է «կառուցողները» ներկայացումով որ յարգանքի տուրք մըն էր նկարիչ Արիմօթոյի յիչատակին։ Նկարագրի տէր անձնաւորութիւն մըն է ան որ անվարան դատապարտած է իր երկրին կորիզային փորձերը, դէմ ըլլալով կորիզային զէնքերու զարգացումին ու արտադրութեան ամբողջ աշխարհին մէջ։

Ինդրոյ առարկայ ճափոնական հիմնարկին խորհուրդի անդամակցութենէն հրաժարելէ եառ Ֆիսարակի հետեւեալ բացատրութիւնը կուտայ. Տ. Լարիէօ նախագահ Շիբաքի խորհրդականներէն չէ. արդէն դատապարտած է կորիզային փորձերը։ Մերժել Ֆրանսացի արուեստագէտները իրենց քաղաքացիութեան պատճառով, կը նմանի պատերազմի տարիներուն անդլեւսաքսոն մշակոյթը մերժելու արարքին։

Բնական բան է, կը զրէ ճափոնացի յօդուածագիրը պատմելէ եառ վերոյիշեալ պարագան, որ բողոքի թիրախ ըլլան ֆրանսական կորիզային փորձերը. բայց երբ երկու երկիրներ խնդիրներ ունին, արուեստը կ'արտօնէ անհատներու միջեւ երկխօսութիւն մը հիմնել հոն ուր քաղաքականութիւնը անզօր կը մնայ։ Նոյնիսկ երբ նպատակը ընդունելի է, պէտք է խուսափիլ արուեստը քաղաքական գործօն նկատելէ ու առկախելէ մշակութային փոխանակումները։

ՔԱՂՀԱՆ

մատնանչելով յատկապէս այսօրուան իրականութեան համահունչ երեսները։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։ Փակման խօսք արտասանած է Հերմինէ Սահակեան։

***

ՄՈՒՇԵՂ Ծ. ՎԱՐԴ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ

Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Ազգային Վարչութեան Ասան Ժողովը, Նոյեմբեր 17-ին, միաձայնութեամբ Առաջնորդական Տեղապահ ընտրած է Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեանը։ Նոր ընտրեալ տեղապահը երկար տարիներու ծառայութիւն ունի Թեմին (Կիլիկեան) ներս, իսկ վերջին չորս տարիներուն ընտանեաձնած էր նաեւ Առաջնորդական փոխանորդի պաշտօնը։ Մուշեղ Ծ. Վրդ. պիտի փոխարինէ Թեմին առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեանը, Դեկտեմբեր 15-ին։ Տաթեւ Արք. 1985-էն ի վեր կը վարէր Թեմին առաջնորդական պաշտօնը։

ԼՐԱՏՈՒ

ՔԱՀԱՆԱՑԱԿԱՆ ԶԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հայաստանեայց Առաքելական Մայր Եկեղեցւոյ ծառը անդամ մը եւս ծաղկեցաւ, երբ նոր եւ երիտասարդ քահանայ մը ընծայաբերեց մեր ժողովուրդի ծառայութեան նուիրական աշխատանքին: Ընծայեալը՝ Գէորգ Սրկ. Գոյունեան, ջրհանաւարտ մը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքէն, փափաք յայտնած ըլլալով ծառայել Ֆրանսահայ պաղութին, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդին՝ Գիւտ Արք. Նագդալեանի հաւանութեան արժանացաւ:

Գէորգ Սարկաւագ Գոյունեան ծնած է 1967 թուականին Պէյրութ: Իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Նոր Մարաշ թաղի Ս. Քառասնից Մանկանց վարժարանին մէջ: 1980 թուականին ընդունուած է Անթիլիասի Դպրեվանքը: 1985 թուականին ձեռնադրուած է սարկաւագ եւ 1988-ին աւարտելով Ընծայարանի ընթացքը վերադարձած է անկէ:

Մինչեւ 1995, Գէորգ Սարկաւագ Գոյունեան վարած է ուսուցչական պաշտօններ Լիբանանահայ Ազգային վարժարաններէ ներս՝ միեւնոյն ժամանակ վարելով իրեն վստահուած պաշտօններ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հրատարակչական բաժանմունքէն ներս:

ԿՈՉՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 25-ին, երեկոյեան ժամը 5-ին, տեղի ունեցաւ Ձեռնադրութեան նախօրեակին կատարուող Կոչման Արարողութիւնը, որու ընթացքին ձեռնադրիչ Գիւտ Արքեպիսկոպոս նուիրահարին հաւատքի դաւանութեան քննութիւնը կատարեց, համաձայն մեր Ս. Եկեղեցւոյ կանոններուն: Այս արարողութեան ընթացքին, ընծայեալը ուխտեց «աշակերտիլ եւ հետեւիլ» Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ բոլոր Սրբազան եւ Ուղղափառ Հայրապետներու հաստատած դաւանութեան եւ գործին ու ապա «հրաժարեցաւ եւ նզովեց» բոլոր հերետիկոսներն ու աղանդաւորները, որոնք պատմութեան ընթացքին իրենց մոլար վարդապետութիւններով, չանցած են մոլորեցնել քրիստոնեայ հաւատացեալները:

***

ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՈՒՄ

Կիրակի, Նոյեմբեր 26-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ յընթացս պատարագի, տեղի ունեցաւ քահանայական ձեռնադրութիւնն ու օծումը ձեռամբ Գիւտ Արքեպիսկոպոսի, որ միեւնոյն տեղն նաեւ պատարագիչն էր: Իրրեւ օգնական խարտաւիլակ Առաջնորդին կը ծառայէր Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան, որ յատկապէս ժամանած էր Սուրբ Էջմիածնէն՝ մասնակցելու համար սոյն հոգեպարար արարողութեան:

Ընծայեալը եկեղեցւոյ Դասէն ծունկով մինչեւ խորան բարձրացաւ, եւ Գիւտ Արք.ի ու ներկայ հաւատացեալներու առաջ նախ հրաժարեցաւ աշխարհէն եւ աշխարհայինէն եւ ապա ստացաւ Քրիստոսի սուրբ լուծը: Ձեռնադրիչը յատուկ աղօթքներով, հերթաբար նուիրեալին տուաւ քահանայութեան սուրբ պաշտօնը խորհրդանշող Փորուրաբը, Փիլոնը, Սաղաւարտն ու Գօտին եւ ապա ան պատարագի հանդերձանքով ներկայացաւ Ս. Խորան:

Ճատուկ հանդիսաւորութեամբ եկեղեցւոյ մկրտարանէն բերուեցաւ Միւռոնաթափ աղանին, մինչ Դպրաց խումբը կ'երգէր «Կենդանարար Աստուած» շարականը, եւ թափօրով խորան բարձրացուելով յանձնուեցաւ Ձեռնադրիչ Եպիսկոպոսին, «Առաքելոյ Աղաւնոյ» շարականի երգեցողութեամբ Գիւտ Արք. երից Ս. Միւռոնը հեղուց միւռոնընկալ սրուակին մէջ, եւ ապա դառնալով նուիրեալին, օծեց անոր ճակատն եւ ալ ու ահեակ ձեռքերը վերակոչելով զայն Գառնիկ Քահանայ: Ապա անոր յանձնելով Ս. Սկիհը, իշխանութիւն տուաւ պատարագ մատուցանելու եւ հաղորդելու քրիստոնեայ հաւատացեալները: Ի վերջոյ նորօծ Գառնիկ քահանան իր անդրանիկ օրհնութիւնը բաշխեց ներկայ հաւատացեալներուն:

Ձեռնադրութեան եւ օծման արարողութենէն անմիջապէս ետք, Առաջնորդը սբ. ւաւ իր իրաւական քարոզը, որու ընթացքին թելադրեց նորընծայեալին՝ ըլլալ արթուն պահապանը մեր Ս. Եկեղեցւոյ կանոններուն եւ հաւատացեալ ժողովուրդը յորդորել ու ճշդիւ կերպով ուսուցանել անոր Ս. Գիրքը եւ մեր Եկեղեցւոյ դարաւոր աւանդութիւնները:

Պատարագի աւարտին Եկեղեցւոյ Դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ Աջհամբոյր, եւ ներկայ հաւատացեալները, հերթով մօտեցան նորօծ քահանայ հօր եւ ստացան անոր անդրանիկ օրհնութիւնը:

Այժմ նորընծայ Գառնիկ Քահանան, Հայ Եկեղեցւոյ աւանդութեան համաձայն, կը բոլորէ քառասնօրեայ պահեցողութեան եւ աղօթքի շրջան մը՝ պատրաստուելով այն առաքելութեան որ մեր Եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդին կողմէ վստահուած է իրեն՝ հովուել Քրիստոսի հօտը:

Թող միշտ ծաղկեալ, անսասան ու պայծառ մնայ Հայաստանեայց Առաքելական Մայր Եկեղեցին, ի չինութիւն եւ ի բարգաւաճումն մեր ժողովուրդին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊԱՊԻՆ ՉԿԱՑԱՑԱԾ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

1993 Սեպտեմբերին երբ Պապը Վատիկանի մէջ կ'ընդունէր Երուսաղէմի ռաբունապետը, անոր կը յայտնէր թէ կը փափաքի ընդառաջել Երուսաղէմ այցելելու համար իրեն ուղղուած հրաւէրին: Երբ նոյն տարուան վերջին օրը ստորագրուեցաւ նաեւ Վատիկանի եւ Իսրայէլի միջեւ դեսպաններու փոխանակման համաձայնութիւնը, այնպէս կը թուէր որ Պապին այցելութեան համար արդելք չէ մնացած: Այսուհանդերձ, երկու տարի ետք, Պապը տակաւին չէ կատարած այդ ուխտագնացութիւնը:

Հարցումին պատասխանը կուգայ Բ. աշխարհամարտին վաղորդայնէն ու Հոլոքաուստներու ողջակէզէն:

1947 Նոյեմբեր 29-ին ՄԱԿ-ի ծրագիր մը երկու պետութեան կը բաժնէր Պաղեստինը, իսկ Երուսաղէմի համար կը նախատեսէր միջազգայնացում մը, որպէս անջատ ամբողջութիւն: Այդ կարգադրութիւնը երբէք չիրականացաւ ու 1948-ին ստեղծուած Իսրայէլի պետութիւնը Երուսաղէմը իր մայրաքաղաքը հռչակեց, իր տարածքին կցելէ ետք անոր արեւմտեան մասը, մինչ Յորդանան զբաւած էր արեւելեանը ուր կը գտնուին սրբազան վայրերը:

1967-ի վեցօրեայ պատերազմէն ետքն ալ Իսրայէլ տիրեց արեւելեան մասին: Իսկ 1980-ին իր «միացեալ եւ յաւերժական» մայրաքաղաքը հռչակեց Երուսաղէմը: Ատկէ 2 ամիս ետք Յովհ. Պօղոս Բ. առաջին անգամ ըլլալով կը խօսէր Իսրայէլի պետութեան մասին, սակայն, 1984-ի Հոլոքաուստի մէջ կրկին նիւթը կ'ըլլար «յատուկ կարգավիճակ»ի մը որ միջազգային ճանաչում պիտի ունենար:

Յորքին մէջ Երուսաղէմի կարգավիճակի հարցն է որ կը խոչընդոտէ Իսրայէլի եւ Վատիկանի յարաբերութիւններուն բնականոնացումը: Երկրորդը միշտ քաղաքը կը նկատէ իւրայատուկ կոչումի տէր ոստան մը որուն այդ յատկանիշը պէտք է միջազգային երաշխիք վայելէ: Բայց Երուսաղէմը կարելի՞ է միայն սբրբազան վայր մը նկատել: Հարցումը տակաւին պատասխան չունի:

Այս պայմաններով, այնպէս կը թուի որ Պապին այցելութիւնը կարելի պիտի չըլլայ 2000 թուականէն առաջ: Ներկայիս քրիստոնեայ աշխարհը կ'սպրի Յաչակիրներու առաջին արշաւանքին 900-ամեակը: Այն արշաւանքին որ կազմակերպուած էր 1095 Նոյեմբեր 27-ին, Երուսաղէմը «անհաւատ»ներէն ազատագրելու պապին կոչին վրայ: Այդ ազատագրումը կը կրէ 1099 թուականը ու արժած է ահաւոր կոտորածներ, եկեղեցին որոշած է նշել այս տարեդարձը, բայց ոչ մեծ աղմուկ - աղաղակով: Մանաւանդ որ պատմաբանները ցեղապաշտութեան եւ հակասեմականութեան ժողովրդական ցոյցերու սկզբնակէտը սկսած են նկատել այդ շրջանը: Այս պարագաները կը դժուարացնեն Պապին ցանկալի ուխտագնացութիւնը երթ ան ներում խնդրելու նպատակ մը չհետապնդէ: Կ'ըսուի որ Յովհաննէս - Պօղոս Բ. մտածած է այդ մասին, բայց կարդինալները տարհամոզած են զինքը: Ի՞նչպէս քրիստոնեայ աշխարհին կարելի կ'ըլլայ ներկայացնել պատմութեան այսքան հակոտնեայ վերընթերցում մը:

Որոշ է որ ժամանակը հասած չէ պապական ուխտագնացութեան համար, բայց անկարելի ըլլալէ ալ դադրած է ան:

Թ.Ա.Թ.

"ՈԶՆԻ„Ի ԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ԿԱՏԱԿՆԵՐ

Պատմուած են, որ Թեհրանի կոնֆերանսում Ստալինը Թարգմանչին խնդրում է՝ թաքուն յայտնել Զըրչիլին, թէ նրա առիւծի երախը բաց է: Միայն չորս տարի յետոյ են գլխի ընկնում, որ Ստալինն ըզդուչայրել է Զըրչիլին՝ չալվարի բաց կոճակները փակել...

***

Մի խնջոյքի ժամանակ, Խրուշչովը պարում է ժողովրդական պարեր: Ստալինն ասում է.

- Նիկիտա, ի զուր ես կուսակցական գործիչ դարձել, արի քեզ ընդունենք Մեծ Թատրոնի պալէտի խումբ, այդտեղ աւելի օգուտ կը տաս:

***

Միկոյեանը պատմում է, թէ իբր Մաքսիմ Կորքին հարիւրաւոր սիրուհիներ է ունեցել: «Կարելի է նախանձել», - ասում է Օրջոնիկիձէն:

- Իսկ ինչո՞ւ նախանձես, - զարմանում է Ստալինը, - աւելի լաւ է օրինակ վերցնես...

***

1937-ին Սեմէոն Պուասոնին հրապարակաւ դատապարտում է «ժողովրդի թշնամի» կնոջը.

- Պատրաստ եմ՝ սեփական ձեռքերով զնդակահարել սեփական կնոջս:

- Ընկերնե՛ր, եկէք բոլորս հետեւենք Պուասոնու օրինակին, - նախագահութիւնից ասում է Ստալինը, եւ բոլորը ծափահարում են:

ՊԱՏՄՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

- Զարուհի, դուն սքանչելի աղջիկ ես: «Գրիգոր, ինչե՞ր կ'ըսես տղայ, անկե՞ղծ ես ... մի խաղար միամիտ աղջկան զգացումներով, ամօթ է քեզի, մեղք է ըրածդ ... անկե՞ղծ ես ... չեմ հաւատար»: Դէմքը սակայն չքակուեցաւ իր լըրջութենէն:

- Չեմ գիտեր ճակատագրի ինչ խաղ էր որ մեզ իրար բերաւ, բայց ես հազար փառք կուտամ այդ օրուան, աւազանին քով...:

Յուզումէ՞ն էր թէ լսելիք չունէր այլեւս՝ Գրիգոր լռեց, տեղը նստաւ, արմուկները սեղանին դրաւ ու գլուխը առնելով ափերուն մէջ անչարժացաւ: Ու հիմա՝ լռութիւնը նորէն, ու պլպլացող մոմերու լոյսի քմայքին մէջ բռնուած ու բանտարկուած՝ անոնց ճակատագիրը: Զարուհի զգաց սրտին ուժգին զարկը ու ամբողջ մարմնին անհասկնալի ախորժակը որ կը քաշէր իր ոտքերը դէպի մարդը: Քայլ մը առաւ - երկվայրկեանն էր ուրկէ ետք ալ կարելի պիտի չըլլար վերադարձը: Գիտցա՞ւ արդեօք - հաւանաբար ոչ:

Խովն էր: Գրկեց անոր գլուխը իր թեւերուն մէջ ու դրաւ բոցավառ այտը վրան: Ցետոյ, առանց դիտնալու, սկսաւ չոյել Գրիգորին մազերը, յետոյ ծոեցաւ ու մեղմօրէն, գրեթէ վախով՝ համբուրեց գլուխը «Աստուած իմ, ի՞նչ կ'ըլլայ կոր ... օգնէ ինծի»: Ձեռքը կը դողար ու մարմինը պիտի փլէր ... դողուեցան աչքերը ու նորէն համբուրեց անոր մազերը:

- Ա՛խ Գրիգոր ... Գրիգոր...:

Բայց յաղորդ բառը չեկաւ բերնին, կրկնեց անունը մտքէն, հիմա ձեռքր փափկութեամբ տարաւ անոր այտին ու կամաց մը չոյեց երեսը, իջաւ կզակին եւ ափը զոցուեցաւ անոր բերնին վրայ:

Գրիգորի զսպուած ախորժակը հոն էր որ պոռթկաց: Ուժեղ համբուրեց անոր ափը, դարձաւ, բռնեց մէջքէն, ծունկերուն նստեցուց ու թեւերը գրկեցին անոր նիհար մարմինը, փակցուցին կուրծքին ու ճզմեցին: Համբուրեց վիզը ու փնտռեց աղջկան բերանը: Երկվայրկեան մը Զարուհի պրկուեցաւ, չունչր բռնած, աչքերը զոց, ամբողջ մարմինը ծարաւ անոր չունչին ու բերնին: Ի վերջոյ, անզրսպելի համբոյրը միացուց անոնց չըրթունքները եւ անօթի սրտերը:

Երբ համբոյրը սպառեց ինքզինքը, Զարուհի փլած էր անոր թեւերուն մէջ: Գրիգոր երկար նայեցաւ անոր հանպատրաստ դէմքին «ախ Զարուհի, ո՞ւր էիր մինչեւ հիմա» ըսաւ միտքէն, «ինչպէ՛ս կարօտցեր եմ կինը» ու չրթունքներով դպաւ անոր քթին, այտերուն, բերնին, յետոյ ականջը համբուրեց: «Զարուհի» չընչաց խառնիխուռն մազերուն մէջ «չըլլայ որ խաբես աղջկան, ասիկա միւսներուն պէս չէ, ասիկա քեզի լրջօրէն կը սիրէ ... ծայրը ողբերգութիւն կրնայ ըլլալ, գիտցած եղիր ... լաւ լաւ ... ասկէ աւելի անկեղծ չեմ կրնար ըլլալ»:

Ի վերջոյ բացաւ աչքերը, նորէն զոցեց, նորէն բացաւ, չրթունքները «Գրիգոր» բառը կազմեցին, յետոյ նայուածքը եկաւ կենալ անոր աչքերուն մէջ: Երբ տեսաւ թէ ան կը պատրաստուէր բան մը ըսելու.

- Ոչ Գրիգոր, մի խօսիր:

Հազիւ թէ լսելի էր ձայնը:

- Ինչո՞ւ:

- Կը խանգարուի երջանկութիւնը...:

Որքա՞ն մնացին իրարու մտերմութեան ու յափեցումին մէջ, դարերու իմաստութիւնը 2 վայրկեանէն արդէն սորված ու խօսքերու փշրանքներ միայն փոխանակելով, սիրոյ ծարաւին ու կարօտին մէջ սուզուած, անկարող հասկնալու եղածին նշանակութիւնը ու վախնալով կարելու կախարդանքը այդ պահուն քաղցրութեան...:

- Վախնամ կոր երազ մըն էր, հիմա պիտի արթննամ:

- Երազ է ու երազ չէ, Զարուհի:

- Հապա ի՞նչ է:

- Չեմ գիտեր:

Իրարու աչքերուն նայեցան յանկարծ բայց չհամարձակեցան բուն բառը ըսելու...: Հիմա ժպտեցան իրարու:

Լռութիւն:

- Չեմ հաւատար կոր...:

- Ինչի՞ն:

- Չեմ գիտեր ... թէ ես ա՛ս եմ ու դուն դիս գրկեր ես:

- Հաւատա Զարուհի, հաւատա, ասիկա ես եմ, Գրիգորը, ասիկա իմ տունս է, դուրսը Երեւանն է, Հայաստանը ... «ես ի՞նչ գիտնամ ինչ է բացարձակ անկեղծութիւնը ... ես աստուածային չեմ, սուտ չեմ խօսիր աղջկան, երբեք չեմ ըսեր թէ կը սիրեմ...»:

- Գրիգոր, կը վախնամ կոր:

- Նորէ՞ն ... ինչէ՞ն կը վախնաս:

- Խօսելէն ... հարցումներէն, պատասխաններէն ... բառերէն ... կը վախնամ որ մեզի դաւաճանեն ... լռութիւնը ի՞նչ լաւ է, ի՞նչ ապահով:

- Այն տեղն մի խօսիր:

Լռեցին:

- Լռութիւնը աւելի դժուար է Գրիգոր ... առանձնութեան դպաղի մը պէս, ճայնդ, չունչդ ... «ա՞ս է սիրահարութիւնը ուրեմն ... աղօթելու տեղն ասանկ կը դպայի...»:

- Շատ կը մտածես դուն Զարուհի, պարզէ մտքդ որ երջանիկ դպաս:

- Ջանալու եմ, արդէն դիշեր եղաւ...:

Զարուհի յանկարծ չակուեցաւ նստած տեղը:

- Քանի՞ է ժամը:

- Չեմ գիտեր, վեցի մօտ ըլլալու է:

- Պէտք է հարժիմ Գրիգոր:

(Շար. 48)

Պ. Անտրէ Եսիփարտաշեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Ֆրանսուա եւ Քրիսթին Վերնոթ եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ալպերեթ եւ Տելֆին Ճուլիանի եւ զաւակները,
Օր. Գլօտին Եսիփարտաշեան,
Տիկին Ժինէթ Առաքելեան
խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր եւ աղջկան՝

ՀԻԻԿԷԹ ԵՍԻՓԱՐՏԱՇԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 22-ին, 60 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 24-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ընտանեկան չրջանակի մէջ։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Անտրէ Եսիփարտաշեանի։

ՆՈՒԷՐ

Թուրքէն Տէր եւ Տիկին Օննիկ Զաքեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Նուպար Մանուկեանի իրենց ամուսնութեան վաթսունամեակին առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայկական Ս. Ծնունդի ծօնակատարութիւնը Յունուար 6, Շաբաթ գիշեր։
Մանրամասնութիւնները յետագային։

Տոքթ. Լուիզ Ֆօվ-Յովհաննէսեան,
Սթեֆան Ֆօվ,
Սկյբի Տիկին Գառնիկ Յովհաննէսեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, փեսային եւ աղգականին՝

ՓՐՈՖ. ՌՈՓԼԸ-ՄԱՐՔ ՖՕՎ-Ի

Chef de l'Unité
d'Immunophysiologie Cellulaire
de l'Institut Pasteur

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 26-ին, 65 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 4, ժամը 13·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի ժամը 15·30-ի չուրջ Marnes-la-Coquette-ի դերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարները կամ ձեր անձնական բեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'ՍԼՈԺԻՍԹԻՔԻ
ԵՒ
ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ

միջոցով։

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC
ET
SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser:

HAY'S LOGISTIC
BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

Le Centre Culturel
SAINT MESROB
recevra
M. GERARD DEDEYAN
pour une conférence ayant comme thème :

Le rôle politique et militaire des Arméniens dans la première période des Croisades (1095 - 1187)

le Jeudi 7 Décembre à 20h45
au Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, PARIS Ve
M° Cardinal Lemoine / Monge.

— Entrée libre —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոս Առաքեալ մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2, ժամը 10-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը։

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15·30-ին միջմասնաճիւղային ժողով, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը՝
17, rue Bleue, Paris 9e

ՀՕՄ-ի պատուիրակ Տիկին Հելէն Մերճանեան իր զեկուցումը կու տայ Փեքինի կնոջ նուիրուած համաչխարհային համաժողովին մասին։

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերմէն Ջ. Շաբաթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ բախտախաղ (Լոթօ) մը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 20-30-ին՝
Maison de Quartier — 32, ave St-Jérôme

***

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի բախտախաղը կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15-ին, եկեղեցւոյ կից սրահը։

Pèlerinage à Jérusalem

A L'OCCASION DES FETES DE PAQUES ARMENIENNES
du 10 au 19 avril

Accompagné par : *Mgr Norvan ZAKARIAN* (Evêque des Arméniens de Lyon et de la Région Rhône-Alpes)
et *Varoujan SARKISSIAN* (Directeur de l'agence *Sevan Voyages*)

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ԱՒԹՈՒԹ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
ԱՊՐԻԼ 10-ԷՆ 19

Կ'ընկերանան՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
եւ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	SECRETARIAT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE LYON
31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	295, rue André Philip
75001 PARIS	69003 LYON	69003 LYON
Tél. : 42. 61. 51. 13.	Tél. : 78. 60. 13. 66	Tél. : 78. 60. 47. 18

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47



"Բացուիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

AUX FRONTIERES DE NOS CONNAISSANCES

SEMINAIRE POUR LES JEUNES DE 18 A 25 ANS
à BELLEFONTAINE (Jura)
Organisé par la C.B.A.F.

Du 21 Décembre 14h
au 24 Décembre 12h

Principaux thèmes abordés :
— Eglise arménienne
par Mgr Norvan Zakarian;
— Actualité : Diaspora - Arménie
par Kevork Kepenekian;
— Les financiers arméniens dans l'Empire Ottoman
par Onnig Jamgotchian;
— Contes et légendes
par Hélène Merdjanian;
— Histoire
par Jules Mardirossian;
— Musique
par Aram Keropian;
— Droits de l'Homme et les Arméniens
par Hilda Tchoboian;
— Histoire de la langue arménienne
par Anahide Donebedian.

Modalités de prise en charge :
• Hébergement et repas : la C.B.A.F.
• Transport : le participant
Renseignements et inscriptions :
Auprès de la C.B.A.F.: (1) 48-24-46-57

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ALFORTVILLE

Section «Helen Puzant»
organise

le Mardi 5 Décembre à 20 heures 30
Salle des Fêtes d'Alfortville, rue Voltaire

UNE REPRESENTATION THEATRALE

Adaptation — Musique — Mise-en-scène
par *NAREK DOURIAN*

«MA TANTE DE PARIS»

avec des comédiens professionels venus d'Arménie

UN SPECTACLE A NE PAS MANQUER
2 HEURES DE FOUS-RIRES GARANTIS

Prix unique des places : 100 F.

***

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

ALFORTVILLE
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

CONCERT DE MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE

le Vendredi 8 Décembre à 20h45
à la M.C.A., 9 rue de Madrid

En tournée exceptionnelle en France

Guévork Dabaghian

Très apprécié en Arménie
Soliste de l'Ensemble populaire «AKOUNK»

avec son trio
Doudouk — Chevi — Dehol

Prix unique des places : 50 F.

Pour tous renseignements :
M.C.A. Tél. : 43. 76. 55. 89

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3
DIMANCHE
3 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 210

ՀԻՄՆԱԴԻՒ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·736 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.736

ԱՅԺՄ ՀԱՆԴԻՍԱՏԵՍԻՆ Է ՄՆՈՒՄ(1)

19-րդ դարի վերջին, դիտնականները աշխարհին մէջ նոր եւ սքանչելի նուէր տուեցին՝ չարժուն նկարները: Այն անմիջապէս ցուցասրահների ու խաղալիքների ծնունդ տուեց եւ օգտագործուեց որպէս ժամանակին հաճոյք:

Հակառակ մի քիւտ տարիներ չնչին նպատակների ծառայեց: Եւ յետոյ՝ կէս դար առաջ, տեսիլքի ու ստեղծագործական ջիղի տէր մի մարդ, ձեռք առաւ դիտութեան տուած այս նոր զօրծիքները եւ այն ծառայեցրեց գեղարուեստական նպատակների: Համարեա եօթ կարճ տարիների ընթացքում, նա այդ տարրական անխմաստ խաղալիքները կերպարանափոխեց արուեստի՝ չարժարուեստի: Պարզ է՝ այդ մարդը Տէյվիտ Ուարք Կրիֆֆին(2) էր: Նա էականում անօգնական, մենակ ստեղծեց աշխարհի միակ նոր արուեստը:

Արդէն անցել է յիսուն տարի: Բնական էր, որ կարծենք թէ այդ օրերին Ֆիլմով ղբաղուողները այս արուեստը պիտի նոր բարձունքի, թերեւս ծաղկման հասցնէին: Բնական էր որ սպասուեր թէ այսօրուայ չարժանկարների համեմատ Կրիֆֆիթի «Մի Ազգի Ծնունդը»(3) եւ «Անհանդուրժողութիւն»-ը(4) բարեացակամ մի ահ-վիրայի նախնական գործերը համարուէին: Աւաղ, իրողութիւնը այդպէս չէ: Փաստը՝ վերջին տասնամեակում եւ դեռ դրանից էլ առաջ, բացառութեամբ մի քանի յիշարժան ֆիլմերի, մենք անկում ենք տեսնում:

Համր ֆիլմերի չրջանում, Կրիֆֆիթի օրինակով դրական եւ ոգեւորիչ զարգացում արձանագրուեց. կոթողային ներդրումներ ունեցան Հոլիվուտը (Էրիք Ֆոն Սթրոհայմ, Քինկ Վիտոր, Լուիս Մայլստոն, Չարլի Չափլին, ուշագրաւ գործողութիւնների կատակերգութիւններ՝ Հարոլտ Լոյտ, Հարի Լանկդըն եւլն.), Ռուսաստանը (Էյզընշթէյն, Փոտովկին), Գերմանիան (Մուրնաու եւ իր գլուխ գործոց՝ «Վերջին Միձապը») եւ ուրիշներ:

Լաւագոյն համր ֆիլմերը յաջողեցին ստեղծել պարզ եւ իւրայատուկ գեղարուեստական ոճ: Յետոյ՝ կրկին դիտնականների կողմից, հաւասարակչռութիւնը խախտուեց. նրանք ֆիլմաչխատողներին տուեցին երկու կարեւոր միջոց՝ Ձայն եւ Գոյն: Մի նոր գեղարուեստական արտայայտչաձեւ պէտք էր զարգացուէր, որպէսզի այս տարրերը միաւորուէին էկրանի վրայ չարժուող պատկերներին: Դեռ պէտք է սպասել այս արտայայտչաձեւի վերջնական լուծումին: Այնուամենայնիւ տարբեր տարիներում մի չարք աչքառու ֆիլմեր ստեղծուեցին. ֆիլմեր, որոնք հարստացրին եւ զարգացրին չարժարուեստի արտայայտչաձեւերը: Ցետոյ՝ տասնեւհինգ տարի առաջ, վրայ հասաւ աղէտը: Հոլիվուտը կորցրեց ընդհանրապէս չարժարուեստի մայրաքաղաքըն համարուելու իր մենաչնորհը: Ֆիլմերի թէ քանակը եւ թէ որակը նկատելիօրէն անկում ապրեց: Երկրում փակուեցին ցուցասրահների դրեթէ կէսը: Հոլիվուտի տարեկան 600 երկարամետրաժ ֆիլմերի արտադրութիւնը իջաւ նոյնիսկ նշուածի մէկ չորրորդին: Այս խնդրում մեծ դեր կատարեց հեռատեսիլը, բայց անկասկած այն միակը չէր: Հոլիվուտի ֆիլմերի մեծ մասը, որ արտադրում էր չարքային հիմունքներով գրկուում էր նկարադրից ու որակից եւ դրա բերումով հանդիսատեսին գրաւելու ունակութիւնից:

Ցետոյ ապդու փոփոխութիւններ տեղի ունեցան արտադրիչների Գրաքննութեան Օրինակարգի մէջ: Տարիներ, աւանդաբար օրինակարգը մեղադրուում էր Հոլիվուտի Ֆիլմերի գեղարուեստական աճը եւ հասունացումը կանխելու մէջ: Ես միշտ էլ այդ բողոքները չափազանցութիւն եմ համարել: Օրինակարգի սահմանումները յաճախ աւելի բարձրորակ ստեղծագործութիւններին, աւելի նուրբ եւ խօսուն արտայայտչաձեւերի ստեղծման պատճառը դարձան. անուղղակի արտայայտութիւնը արուեստի մէջ աւելի ազդու է քան, պարզ ասած՝ երկու կէտն միացնող չիտակ գիծը: Ինչեւէ, գրաքննութեան բոլոր արգելքները ամբողջովին վերացնելով, բազմաթիւ ֆիլմաչխատողներ, որպէսզի վերադանեն կորած հանդիսատեսին, սանձարձակ կերպով դիմեցին հեչտամոլութեան՝ չափազանցելով էկրանի վրայ սէքսի, բռնութեան եւ ապականութեան օգտագործումը:

Միւս կողմից, Եւրոպայում ֆիլմերի մարզում սկիզբ առաւ ապստամբութիւնը, որն կոչուեց Նոր Ալիք, Աւանգարդ եւ դեռ չատ ուրիչ անուանումներով: Այն իր հետեւորդներն ունեցաւ Ամերիկայում «ընդյատակեայ» սիրողական ֆիլմերով:

Հիմնականում ապստամբութիւնը արուեստում պէտք է նրա աճի համար: Երբ սովորութիւնները խեղդիչ եւ անճկուն են դառնում, պէտք է, որ փոխուեն: Չարժանկարների ոճը չափից աւելի արհեստական, չոր ու սահմանափակ էր դարձել: Չափից աւելի էին, որոչ կանոններ ընդունուում եւ կուրօրէն կիրառուում: Արդիւնքը տաղտուկ միատիպութիւն էր: Նոր Ալիքը փչրեց այս կանոնները՝ որը դրական է. բայց այն մեղադրելի է ծայրայեղութեան եւ զանցառութեան համար՝ որը բացասական է:

Որպէսզի պարզուի Նոր Ալիքի դրական եւ բացասական կողմերը, անհրաժեչտ է յիչել զարմանալի կերպով լայն տարածում գտած այն տեսակէտը, որ չարժանկարները գաժանում է երկուսի՝ մէկը արուեստ եւ միւսը չուկայ համարելով: Շուկայի ֆիլմերը երեւի նրանք են, որոնք դիւր են գալիս ամբոխին, մինչդեռ արուեստի ֆիլմերը նրանք են, որ քչերի կողմից են գնահատուում: Այս ընորոչումները անհիմն են: Դրանք հակադրում են արուեստն ու հաճոյքը, որը ճիշդ չէ: Զնայած որ բոլոր հաճոյքները արուեստ չեն, բայց վստահօրէն բոլոր արուեստները հաճելի են: Բոլոր արուեստների հիմնական նպատակը հաճոյք պատճառելն է: Թատրոնը նախ եւ առաջ պէտք է բարձրագոյն հաճոյքի աղբիւրն հանդիսանայ: Ուրեմն ճչմարիտ գեղարուեստական ֆիլմը պէտք է անհրաժեչտօրէն հաճելի լինի: Այն ֆիլմը կամ թատերախաղը, որ քնեցնում է հանդիսատեսին, ստոյգ կերպով գեղարուեստական չէ: Թատրոնի միակ անխախտելի օրէնքը հանդիսատեսին արթուն ու լարուած պահելն է: Նրա բոլոր ուչադրաւ տուեալները, ինչպէս օրինակ՝ վերամբարձ յուզումը, ճչմարիտ բացայայտումը, դաստիարակիչ յատկութիւնը, պարզապէս՝ «պատմա»-ը, ողբերգութեան միջոցով հոգու մաքրումը՝ կատարսիսը եւայլն, ընկալւում են հանդիսատեսի կողմից երբ այդ ընկալումը ինքնին հաճելի է լինում:

Բոլոր արուեստի գործերի պէս, ընտիր ֆիլմը ներկայացնում է ձեւի եւ բովանդակութեան միասնութիւնը: Նոր Ալիքի խնդիրն այն է (եւ չուտով ասելու ենք, էր), որ ըմբռնամանալով կազապարուած ձեւի դէմ միանգամայն ոչնչացրեց բոլոր ձեւերը: Ջուրը նետուեցին ֆիլմի կառոյցի համար անհրաժեչտ ամենակարեւոր սկզբունքները՝ նիւթը պատմելը, դրամատիկ զարգացումն ու գործողութիւնը կամ տիպարները, լարումը, յոյզի զարգացում, ռիթմը, արտայայտութիւնների յստակութիւնը, պատկերային զեղեցկութիւնը եւայլն: Ապստամբութիւնը օգտակար եւ ազնիւ է միայն, երբ ոչընչացրածը փոխարինում է նոր արժէքներով եւ նոր չարժանիւթով: Նոր Ալիքը բացը նչանակալից չափով չփոխարինեց: Ուրեմն արուեստի մէջ, քաոսը, անորոչութիւնը եւ խառնակութիւնը հակադրութիւններ են: Կարեւոր չէ թէ որքան ազատ եւ անկառոյց կարող է թուալ ֆիլմը. այն պէտք է իր կուռ ներքին կարգ ու կանոնն ունենայ: Տարօրինակն այն է, որ Նոր Ալիքի յեղափոխութիւնը, չատ կարճ ժամանակում, ինքն իրեն վատնեց եւ վերածուեց նոյնքան սահմանափակ ու կաղապարուած մի աւանդութեան, որքան հինն էր:

Ինչ վերաբերում է վերջին մի քանի տարիների ֆիլմերի բովանդակութեանը, կարիք չկայ զանազանութիւն դնել Նոր Ալիքի եւ չուկայում գտնուող ամենակոպիտ ֆիլմերի միջեւ: Նրանք մէկ են թմրանիւթերի, սէքսի եւ բռնութեան պարագաներում: Խորապէս մտահոգիչ է երբ նկատում ենք, որ աչխարհի համարեա բոլոր երկիրները, միատեղ կարծես դուրս են եկել պեղելու մարդու թուլութիւնները, անբարոյականութիւնը եւ հիւանդագին վիճակը:

Որպէս 1963 թ. Քաննի միջազգային ֆիլմի Փառատօնի ժիւրիի անդամ եւ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ

1961 թ. Սովետական Միութեան հիւր Մոսկուայի Փառատօնում, ես հնարաւորութիւն եմ ունեցել դիտելու ֆիլմեր, որոնք ներկայացում էին իրրեւ աչխարհի տարբեր երկրների ներկայացուցիչներ: Բացառութեամբ մի քանիսի, նրանք բոլորն էլ բովանդակում էին սէքս, բռնութիւն եւ ամէն տեսակի սպանութիւն: Ներաստացուցիչ է նկատել, որ միաժամանակ երբ մեր դիտնականները աստղերին են հասնում ու մեր երազները են իրականացնում, ֆիլմաչխատողները իջնում են մարդկային բնութեան ամենատարր ու գրեհիկ զաղտնարանները, եւ կարծես ինչ որ ապիրատ հաճոյք են ստանում, երբ թաւալում են մարդկային կեղտի մէջ: Թէ ֆիլմերը եւ թէ թատրոնը տառապում են հոգեկան խորը ընկճումից: Ծայրայեղ «բնապաչտութեան» մէջ նրանց որջաւորուելը նոյնիսկ չի գնցում ոեւէ մէկին. այն աստիճանաբար վեր է ածուել մի տեսակ համընդհանուր անտարբերութեան, նոյնքան ձանձրալի եւ յոգնեցուցիչ, որպիսին մենք տեսել ենք անցեալում: Այն ֆիլմաչինողները, որոնք ամենագործօնն են այս տեսակի արտադրութիւններում, իրենք իրենց արդարացնում են այն առարկութեամբ թէ՝ ֆիլմերը պէտք է արտացոլեն ժամանակակից կեանքը. եւ այդ ժամանակակից կեանքը այնպէս չինչպէս որ է՝ այսօրուայ ֆիլմերը, հաւատարիմ ու քաջ, արտայայտում են ճչմարտութիւնը մարդու մասին, մեր մասին: Սա հիանալի վէճ է: Մարդկութիւնն այսօր, եթէ ոչ աւելի լաւ, վստահօրէն աւելի վատ չէ անցեալից: 16-րդ եւ 17-րդ դարերի մէջ Շէյքսփիրը ամենաժողովրդական գրողն էր Անգլիայում: Թէ «բանիմաց» եւ թէ «տղէտ» հանդիսատեսները հոծ բազմութեամբ թատրոն էին գնում տեսնելու, դեռ մինչ օրս չզերազանցուած, ամենաազնիւ խաղերն ու ողբերգութիւնները: Արդեօ՞ք մենք ընդհանուր առմամբ աւելի քիչ ենք զարգացած եւ նրաղ զգայուն ենք քան այն հանդիսատեսը, որ «կլոպ» էր յաճախում: Հարցն այն է, որ Շէյքսփիրը (նա օրինակներից մէկն է) մարդու մասին արտայայտում էր ամբողջական ճչմարտութիւնը: Այսօրուայ արուեստագէտները եւ ֆիլմ ստեղծողները, մեծ մասամբ զրաղում են կէս ճչմարտութեամբ եւ դա աւելի չարաղէտ է քան սուտը: Նրանք մոռանում են, որ վեհ տեսլականները, ազնիւ զգացումները, զաղափարապաշտութիւնը, «անմահութեան ձգտումը» նոյնքան մարդու բնութեան մասն են կազմում, որքան նրա բազում թոյլ կողմերը եւ հիւանդութիւնները: Արուեստագէտի բարձրագոյն պարտքն է, ներկայացնել ամբողջական ճչմարտութիւնը, ամբողջական մարդը, քոլոր կեանքը, նրա լոյսը, ինչպէս եւ նրա ըստուերները:

Ստեղծագործող մարդը բոլորից առաւել, չպէտք է ամբողջովին ենթակայ դառնայ մեր աչխարհին տիրապետող հոգեկան տպդնապին: Ես ընդունում եմ, որ մենք ինքներս մեզ համար ստեղծել ենք այնպիսի մի աչխարհ ուր հեչտ է տեղիք տալ: Բայց արդէն չարժէ հեչտ բաների համար ժամանակ վատնել: Դառնացնելը, ցինիզմը, հաւատքի կորուստը, կեանքն անհեթեթ ու անիմաստ տեսնելը նչանակում է, որ դու ինքդ քո նկատմամբ ներողամիտ ես եւ այդ բոլորը ծընունդն են՝ հոգեկան ողնայարի թուլութեան, չարունակաբար չհեղուն անչափահաս նախասիրութեան եւ «կեանքն» անձնական անբաւականութիւնների համար մեղադրանքի ենթարկելու: Եթէ կեանքն անիմաստ է, ապա, ամէն մի մարդ պէտք է, որ ստեղծի իր սեփական իմաստը եւ զեկավարուի դրանով: Մենք պէտք է անյապաղ ճիդ բանեցնենք, աղատուելու համար այն զարչահոտութիւնից, որն արդիւնքն է հոգեկան եւ զեղագիտութեան անկման եւ որը մեզ ըսպառնում է տապալել: Ազնուութիւնը պէտք է վերահաստատուի մարդու մօտ. նրա յոյսերը եւ նրա կամքը պէտք է նորից բողկլոտայ: Եթէ բազմաթիւ ֆիլմաչխատողները չանձն չառնեն այս, ապա հանդիսատեսը պէտք է անի դա - նրանք կարող են, եթէ միայն կամենան: Չարժարուեստը իսկապէս դեմոկրատիկ արուեստ է: Անցեալում զեղարուեստի չատ ձեւեր իրրեւ իրենց հովանաւորներ, ունէին թագաւորներին, ազնուականներին եւ եկեղեցու իչխաններին: Արուեստապէտների մեծ մասը պատուէրներ էին ըստանում այդ բարձրաստիճան անձանց կողմից եւ մասամբ պէտք է բաւարարէին նրանց ճաշակը եւ նախասիրութիւնները: Չարժանկարները ենթակայ չեն, հզօր անձնաւորութիւնների հովանաւորութեանը: Նրանց ամենամեծ հովանաւորողը ժողովուրդն է, ամբողջ աչխարհի միլիոնաւոր ֆիլմ դիտողները: Մենք մինչեւ այժմ մեղադրել ենք ֆիլմաչխատողներին, այժմ ժամանակն է այդ մեղքի կէսը բաժին հանենք դիտողներին: Հանդիսատեսը, եւ դա նչանակում է մեղնից ամէն մէկը առանձնակի, այսօրուայ չարժարուեստի տխուր վիճակի համար, պէտք է ընդունի իր պատասխանատուութեան բաժինը: Նրանք ովքեր տոմսեր են գնում, պէտք է սկսեն վերահաստատել իրենց արժանապատուութիւնը, թծախնդիր լինելով իրենց ընտրութեան մէջ: Ելնելով ֆիլմի արտադրութեան ծնոյթից, որը հիմնականում դրուած է մատակարարման եւ պահանջի օրէնքի վրայ, հանդիսատեսը աւելի լաւ ֆիլմեր կ'ունենայ երբ դա պահանջի: Ուրեմն այժմ թող հանդիսատեսը ոտքի կանգնի եւ հաչիւ պահանջի: Էկրանը չափից առաւել ընտիր միջոց է, որպէսզի զուր վատնուի չինչին, դեռհիկ եւ հիւանդագին բաների վրայ:

Թարգ.՝ Ա. Յ.

Ծանօթ. -. Հեղինակային իրաւունքները վերապահուած են:

Առանց գրաւոր համաձայնութեան յօդուածն արգելուած է արտատպել:

Ծանօթութիւններ թարգմանի կողմից. —
1.- Գրուել է 1965 թուին եւ իրրեւ բանախօսութիւն կարդացուել է հեղինակի կողմից Հոլիվուտի «Սէրիս Տայրէքթորզ կիլտ»-ի համար:
2.- Ռ. Մամուլեան 1975 թուին պաշտօնապէս դիմում է «Էկրանի Բեմադիրների Արհեստակցութեան», որպէսզի հոգ տարուի մոռացութեան մատնուած Տէյվիտ Ուարք Կրիֆֆիթի շիրիմի նկատմամբ: Այս բերումով Արհեստակցութիւնը գեթեզմանի վրայ շիրիմաքար է դնում:
3.- 1915:
4.- 1919:

ՏԱՐԵԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ «ՍԻՆԵՄԱԹՈԿՐԱՖ»Ը

(Հատուածներ)

ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ

1995 *թուին յիշուող չարժանկարի 100-ամեակը հիմնականում կապուած է նրա* դիւտի *շահեցման տարեթուի՝ 1895-ի հետ: «Սինեմատոկրաֆ»-ի ընձեռած կարելիութիւնները, տարիների հոլովոյթի մէջ էր միայն, որ ըմբռնուեցաւ: Նրա պիտա-տնտեսական հնարաւորութիւնները անմիջապէս չէր, որ դեղարուեստական և մշակութային բնոյթ ստացան:*

Լիւմիէր եղբայրների «դիւտ»-ի եւ հայերի միջեւ ստեղծուած կապը առարկայ օրէն չօչափելու համար, տարեգրութեան ձեւի տակ ներկայացուած են մի չարք անհնախընթաց քայլեր եւ երեւոյթներ: կարեւոր է յիշել, որ նշուածները շարժանկար / շարժարուեստ-ի մարզում միմիայն պատմական փաստեր են ներկայացնում եւ հեռու են նախընտրութիւն եւ դեղագիտական հարցեր չօչափելուց:

Ժամանակագրական, տեղագիտական և պատմական մտահոգութիւններից ելնելով, յատուկ բառերի եւ անունների համար, պահուած են տեղի մշակոյթին վերաբերող անուանումները կամ բանաձեւումները: Որոշ պատմական ընթացք ըմբռնելու համար, դա ինքնին խօսուն է ու պիտական առումով եւս կարեւոր դեր է կարող ունենալ:

***

1895 (Փարիզ) *Սկսեալ Դեկտեմբերի 28-ից, Կրան Քաֆէի ներքնայարկում՝ մէկ Ցրանք վճարով, ներկայացւում է Լիւմիէր եղբայրների դիւտը՝ սինեմատոկրաֆ-ը: Առաջին ցուցադրութեանը ներկայ են 33 հոգի: Ծրագիրը տեւում է կէս ժամ. բաղկացած է տասը մասից. ամէն մէկը տեւում է մէկ րոպէ: Ծրագիրը կրկնւում է օրը մի քանի անգամ: Ականատեսների ոգեւորութեան եւ գրուած ազդերի չնորհիւ, կարճ ժամանակում սինեմատոկրաֆ-ը օրական 200 հոգի դիտող է ունենում:*

1896 • *Հրաչեայ Ա.ճառեանի ուսանողական չրջանի յուչերում կարդում ենք. «...նոր էր հնարուել կինոն:*

Պուլվար տէ դ'Իթալիէն փողոցի վրայ բացուել էր առաջին կինոն: Ներկայացայ կառավարչին եւ յայտնեցի թէ պատրաստ եմ յայտարարութիւններ ցրելու: Ընդունեց, եւ տալով մի կապոց, առաջարկեց ցրել անցորդների մէջ: «Միայն զգոյշ եղէք, ասաց նա, - չտապ գնացող մարդկանց մի՛ տաք, վատ հագնուած մարդկանց էլ մի՛ տաք, տուէք այնպիսի անձանց, որոնք կարող են կինօ գալ:

Անձրեւոտ օր էր: Գիշեր: Անձրեւը բարակ չաղում էր, ես բարակ հագնուած, կիսաքաղց, երկու ժամ թղթերը ցրեցի եւ վերադարձայ պաշտօնեայի մօտ: Վճարեց մի Ցրանք (36 կոպեկ), միաժամանակ իրաւունք տալով դիտել կինոն: Առաջին անգամն էր, որ ցուցադրւում էր կինոն, եւ ես էլ առաջին անգամն էի տեսնում»:

(Թիֆլիս) Նոյեմբերի 16-ին ցուցադրւում են Լիւմիէրների ֆիլմերը:

1899 (Կ. Պոլիս) *Բերայի մէջ, Սպանացի Տոն Ռամիրէզ եղեկտրակրկէս է ցուցադրում: Սուլթանը դէմ է. արգիլւում է:*

(Երեւան) *Քաղաքի կենտրոնում, ոստիկանական վարչութեան չէնքի մօտ տեղ գտած Իլուզիոն-ի դրանն է ուխտեայ Համօ Բեկնազարեան. «Տոմսը արժէր տասը կոպեկ:*

/···/ «Իլուզիոն-ը լեփ լեցուն էր: Հասարակ փայտեայ նստարանների վրայ խռնուել էին երեխաներ ու մեծահասակներ: Բոլորն էլ ինձ պէս յուզուած են: Դռյլը ձեռքին մի մարդ երեւաց եւ սկսեց կաւէ էկրանի վրայ ջուր լցնել: Դա արւում էր, ինչպէս յետագայում իմացայ, որպէսզի պատկերը կաւի վրայ աւելի պարզ երեւայ: Լոյսը մարեց: Թաց կաւի վրայ սկսեցին պարել սաուերները: Ինչ-որ մակագրութիւնից յետոյ երեւաց գետի եւ կամրջի պատկեր, եւ յանկարծ, կադրի խորքից չոզեկառքը սրընթաց չարժուեց դէպի հանդիսատեսը: Դահլիճում իրարանցում սկսուեց: Թւում էր, ուր որ է հսկայ հրէշը բոլորին կը ճզմի: Շատերը տեղից վեր թռան: Մի կին դռռալով ղահլիճից դուրս փախաւ, ասելով, որ դա սատանայի տեսիլք է»:

1907 (Ս. Էջմիածին) Նկարահանւում է Ամ. Հայ. կաթ.՝ Մկրտիչ Խրիմեան-ի յուղարկաւորութիւնը: (Նեկաթիւը պահւում է Մոսկուա՝ Գոսֆիլմֆոնդ)(*):

1908 (Թիֆլիս) «Մշակ» տեղեկացնում է. «Հայ անուանի ղրամատուրգ Սունդուկեանը ներկայումս ղբաղուած է իր «Օսկան Պետրովիչը Դժոխքում» վօտվիլը մշակելով: Հեղինակի մէջ միտք է յղացել պիէսան ներկայացնել կինեմատոդրաֆով, յատուկ պատկերներով»:

«Դեղարուեստ» հանդէսը արտատպում է լուրը:

1909 • «Մշակ»-ի մէջ լոյս է տեսնում հայերէն առաջին ազդը՝

Վրաց Ազնուականների Ամարայիճ
Թատրոն

/···/

ՍԻՆԵՄԱՏՕԳՐԱՖ

Սկիզբը երեկ. ժամը 9-ին:
Մանրամասնութիւնները ափիշաներում:

1911 (Ս. Էջմիածին) *Ռուս նկարահան Ա. Դ. Դիմմելովը ««Փաթէ» ընկերութեան համար նկարահանում է Ամ. Հայ. կաթ.՝ Մատթէոս երկրորդ-ի յուղարկաւորութիւնը: Այն ներառւում է* Փաթէ Ժուռնալ*-ի մէջ (*):

(Էրզրում - Կարին) *Ժամուն չուկայ փողոցում «Թորոյեան եղբարք» մի չէնք պնելով վերափոխում են եղեկտրաթատրոն-ի եւ «Խանժոնքով» ընկ. Կովկասի մասնաճիւղը* (նակով Ուզունեան), *օրը երկու անգամ ֆիլմեր է ցուցադրում:*

1912 (Պետիգռբսկ) *Կովկասեան ջերմուկներում, Ե. Ուզունեանի հրաւէրով,* Աշօ (*Արշալոյս*) Շահխաթունի նկարահանւում է Լերմոնտովի «Մեր ժամանակի Հերոսը» երկից Խանժոնքովի արտադրած Բելա ֆիլմում: Շահխաթունի յիշում է. «Խանժոնքով պնդում էր, որ ես պէտք է համաձայնուեմ, /···/ Նրա բոլոր ասածները իմ վրայ տպաւորութիւն չթողեցին, /···/ Բայց ռուս բեմադրի վերջին խօսքերը, որ դուք ձեր յաջողութեամբ պատիւ կը բերէք հայ ազգին օտարների առջեւ, համոզեցին ինձ (այդ իմ թոյլ կողմս էր), եւ ես հաւանեցի խաղալ սենեակում:

Նիւթական վարձատրութեան մասին խօսակցութիւնը կարճ եղաւ: Իրենք առաջարկեցին ինձ մի գումար, որ չատ մեծ էր այդ շրջանին. մէկ տարի պէտք էր աշխատել թատրոնում այդ գումարը չահելու համար - 2000 ռուբլի: Եւ այդպէս համաձայնութիւն կայացաւ»:

(Փարիզ) Դերասան Մաֆս Մախսուդեան (ծն. Զմիւռնիա) նկարահանւում է Անգլիոյ եղիսաբէթ թագուհիի ֆիլմում: Գլխաւոր դերասանուհին է Սարա Պեռնար:

(Թեհրան) Արտաշէս Պատմագրեան (*Արդէշիր Խան*) «Ռուս-Պարսկական Բանկ»-ի դիմաց, ֆիլմի ցուցասրահ է կառուցում:

1913 (Ռուսաստան) «Բխոխրոմ» և «Պրոմեթեւս» ֆիլմի առևտրական ընկերութիւններում հիմնական բաժնետէրերը Հայեր են. (նախթարզիենաբերող միլիոնատէրեր՝ Մանթաշեւ, Լիանոզով, Կուսիկով, Տարասով):

1914 (Ռուս եւ Օսմանեան ճակատ) Նկարահանւում են հայ հաւաքականութեանը վերաբերող նիւթեր:

(Մոսկուա) Ամօ Բեկ ծածկանունով նկարահանւում է Համօ Բեկնազարեան (Վ. Գարդինի էնուէր փաշա - Թուրբիա ի դաւաճան):

• Եւգէնի Վախտանգով *մասնակցում է Լիրկէնի երբ սիրտն է խօսում ֆիլմին:*

1915 (Եկատերինոդար) «Մինեռուա» ընկ. նկարահանւում է՝ Թուրբահայաստանի ողբերգութիւնը:

1916 (ԱՄՆ) *Փրովիտենս՝ «Մեղու»-ին կից հրատարակւում է Զարլի Չափլին պատկերազարդ չաբաթաթերթը:*

(Հայաստան) Յովհաննէս Զարիփեան *նկարահանման համար ղեկավարում է հայ կամաւորներից կազմուած մի ջոկատ: Այս ղրուագը հայ բեմադրի կողմից ղեկավարուած առաջին չարժանկարը պիտի համարել:*

1917 (Մոսկուա) *Հայուհի Մարիա Գորիչեւա եւ Ամօ Բեկ նկարահանւում են Սատանայի Սկերցօ ֆիլմում:*

• *Հայազգի Սարգիսոփ ստանձնում է «Բիոխրոմ»-ի ղեկավարութիւնը: Առեւտրական տունը «Բիոֆիլմ» պիտակով ֆիլմեր է արտադրում: Հ. Բեկնազարեան առաջարկում է նկարահանել Լ. Շանթի Հին Աստուածներ-ը: Ծրագիրը մերժւում է:*

(Եալթա) *Խանժոնքովի մօտ, Ե. Ուզունեանի յանձնարարութեամբ Վահրամ Փափազեան եւ Գրիգոր Լաքքա, իրրեւ իտալացիներ* (էրնեստօ Վագրամ եւ Զէզարէ Լաֆֆա), *մասնակցում են ֆիլմերի:*

1918 • *Խանժոնքովի մօտ, Իվան Պերեստիանի իրաւգործում է՝ երդումով կապուածներ կամ Սիցիլեան Լեգենդ-ը: Ցննարը դրել են Ե. Վագրամը եւ Զ. Լաքքա, չահագործելով Շիրվանզադէի Նամուս-ը:*

1919 (Հայաստան) *Պրեզիդենտ Ուիլսընի պատուիրակութիւնը նկարահանում է երկրի իրավիճակը:*

(Հոլիվուտ) «Ցըրսթ Նաչընըլ Փիքչըրզ» ղեկավարութեամբ Օսքար Ափֆել-ի արտադրում է Հոգիների աճուրդ-ը: *Այն պատկերում է մի հայ կնոջ՝ Արորայի պատմութիւնը, ջարդի օրերին: Արորա* (*Արշալոյս*) Մարտիջանեան *կատարում է իր դերը: Շարժանկարում ներառուած են Թուրքիայում Միացեալ-Նահանգների դեսպան Հանրի Մորկընթաու եւ աւելի քան երկու հարիւր որբեր:*

(*Արձանագրուած է «Վարդերը Պրոտըրզ» ընկ. ֆիլմադարանի ցուցակում*):

• *Տրապիզոն ծնուած Տիգրան Յովսէփեան, նկարահանւում է Արթիւր Էտմոն*

Գրեց՝

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Գարիւ ծածկանունով՝ Աշխարհը եւ իր կանայք ֆիլմում ու դասւում է Հոլիվուտի փնտռուած «արեւելեան» դերասաննէրի չարքում:

(Թիֆլիս) Արուս Ոսկանեան *նկարահանւում է «Ֆիլմա» ընկ. Վ. Ա. Սիմովի ղեկավարած կրակապաշտներ ֆիլմում:*

1920 (Կ. Պոլիս) *Հ. Ներսիսեան, Գր. Աւետիսեան եւ Վ. Փափազեան նկարահանւում են Էրթուղրուլ Մուհսին Պէյի Ողբերգական Պոլիսը ֆիլմում:*

(Հայաստան) *Ա. Լեմբերդ եւ Կ. Կոզնեցով նկարահանում են Սովետական բանակի մուտքը Երեւան:*

• *Դեկտեմբերին դժուարամատչելի չբջաններում, բոլշեւիկների կառավարութիւնը ձիերով դործիքներ է փոխադրում ու դիւղերի մէջ ֆիլմեր է ցուցադրում:*

1921 (Թիֆլիս) *Հ. Բեկնազարեան Վրաստանի «Գոսկինոպրոմ»* (Պետկինոարդ)-*ի դեղարուեստական դեկավարն է:*

1922 (Թուրքիա) *Ֆրանսացի մեծահարուստ Ալպէր Քան, իր Archives de la planète-ի համար եկեղեցու մուտքի մօտ նկարահանել է տալիս սակաւաթիւ Հայերի:*

1923 (Թիֆլիս) *Եղիշէ Չարեցը յատկապէս ֆիլմի համար գրում է Սնոուդէն Ամուսիններ կամ ինքիրեն կոմունիզմ կինօ-պոէմը: Գործող անձանց չարքում նըշուած է մի ոչխար. դերը ըստ Չարենցի «կատարում է Չարլի Չափլինը* (Շարլօն)»:

(Երեւան) Դանիէլ Դգնունի, *Ապրիլին «Լուսաժողկոմ»-ի 60 ռուբլի օժանդակութեամբ, ամառային կինո-թատրոն է ստեղծում:*

• *Երուանդ* (Երօ) Խարազան *Թիֆլիսից «Պետկինօ»-ի համար ապառիկ բերում է՝ մի ցուցադրութեան գործիք եւ Նիկտօ սերիալ ֆիլմը: Ցուցադրման եկամուտի 20 տոկոսը յատկացւում է ֆիլմի տիրոջը: Իսկ մէկ ամսում վճարւում է գործիքի արժէքը:*

• *Լուծարքի է ենթարկւում «Պետկինօ»-ն եւ «Պետրոսկինօ»-ի հիմնադիր ժողովը, բաժնետիրական ընկ. ունակութիւնը յայտարարում է 2400 ռուբլի: Սփիւռքից չօչափելի բաժին ունի «Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէ»-ն (ՀՕԿ):*

• *Ե. Խարազանը գրաւում է Ամիրեան փողոցի Հայ Աւետարանականների աղօթարանը: Այնտեղ տեղադրւում է «Պետրոսկինօ»ն եւ նրա «Նայիրի» կինօ-թատրոնը:*

(Վիէննա) *Ուսանող Մաքուէլ Մաքրութեան փոքրիկ դերերով նկարահանւում է մի քանի ֆիլմում:*

1924 (Երեւան) *Սպենդիարեան եւ Տէրեան փողոցների անկիւնում հողէ կըտուրով, որբերին արհեստանոց ծառայող մէկ յարկանի չէնքը «Լուսաժողկոմ»-ի կողմից տրւում է «Պետրոսկինօ»-ին իբրեւ կինոֆաբրիկա: Շէնքի վրայ դրւում է Պետրոսկինօ եւ Արուեստի քոլոր տեսակներից ամենակարեւորը մեզ համար կինոն է Լենինի լոզունգը: Ներսը՝ չՕկ-ի նպաստով իրաւգործւում է ֆիլմի լաբրատորիա:*

• *Արտադրւում է «Պետրոսկինօ»-ի քոլշեւիկան Խորհրդային Հայաստան ֆիլմը, ղեկ. Ի. Կրասկաւսկի:*

(Կ. Պոլիս) *Է. Մուհսին (Պէյ) մի քանի հայ դերակատարների մասնակցութեամբ նկարահանում է Ալի Հայտար Պէյի Լեպկինի Հորհոր-ը: Տ. Զուխաճեանի երաժշտութիւնը նուագւում է ցուցադրութեան պահերին:*

(ԱՄՆ) Նիկիտա Բալեւ (*Մկրտիչ Պալեան*), *նորաստեղծ դուստրը «բիոգրաֆ Թեքնիքըլըը) պատեմով եւ հնչիւնային համադրութեամբ, բացօթեայ տեսարան նում նկարահանել է տալիս՝ Մոսկուայից Բաքուի եւ Եւրոպայի ճամբով ԱՄՆ ապաստանած, «Զղջիկ Թատրոն»-ի երաժշտական եւ պարային բեմադրութիւններից մի քանիսը:*

(Երեւան) Դեղարուեստական ֆիլմ նկարահանելու համար Հ. Բեկնազարեան, Դ. Դգնունու հրաւէրով, Խ. Հայաստան *է փոխադրւում:*

1925 (Գահիրէ) *Յունուարի 24-ին Ալեքսանդր Սարուխան հրատարակում է Հայկական Սինեմա երկշաբաթեայ պատկերազարդ չաբաթաթերթը:*

(Երեւան) *Օղոստոսին սկսւում է Ա. Շիրվանզադէի Նամուս-ի իրաւգործումը. բեմ. Հ. Բեկնազարեան: Առաջին տեսարանը նկարահանւում է հին Երեւանի «Ֆանտազիա» բաղնիքի մուտքի մօտ:*

(Մոսկուա) Նինա Աղաջանովա (Նունէ Աղաջանեանց) *Սերգէյ Էյզընշթէյնի համար դրում է Զրահաւոր Պոտեմկին ցեներ:*

1926 (Խ. Հայաստան) *Հ. Բեկնազարեան իրաւգործում է հայկական առաջին ճշմարտապէս փաստագրական ֆիլմը՝ Երկրաշարժը Լենինականում:*

• *Նոր եւ Նորչոր ֆիլմի մէջ, Հ. Բեկ Նազարեան օպտագործում է՝ չարժանկարի միջոցով անչարժ իրերին չարժում պարգեւելու հնարները:*

(Մոսկուա) Լեւ Ատամանով (*Լեւոն Աամանեան*) «Պետկինոդրոց»-ի առաջին *ընթացաւարտներից է:*

(Պուէրէշ) Եոն Շաիկեան *իրաւգործում է կղեոպատրի խելագարութիւնը:*

(Փարիզ) «Յառաջ» Ց. Վ. *Մուրնաուի Ցառւստ ֆիլմի մասին, Պէռլինից ստացուած մի զեկոյց է հրատարակում:*

(Սփիւռք) *Կոստան Զարեան Աւցորդը եւ իր ճամբան երկում, սինեման օպտագործում է իրրեւ դրականութեան նիւթ: 1919 Թուի Թիֆլիսի մասին կարդում ենք.*

«*Բազմաթիւ սինեմաներ:*

Ամերիկեան և եւրոպական չարժապատկերներ: Նոյն կատարները նոյն ձիերի վրայ ասպատակում են եւ աւազակների ձեռքը ընկած զեղեցիկ հերոսուհին մահից ազատում: Նոյն ֆրանսական, կեղծ թատերական, սալոնական կատակերգութիւնը: Իտալական չինծու չքեղութիւն եւ թղթէ մեծութիւնը:

Մեծ սինեմայի պրան առջեւ կարծէք վիշը իր բանաստեղծութիւններն է ծախում եւ թաց նամակները: Կարան եղակի երեւոյթ է մեր իրականութեան մէջ:

/···/»:

1927 (Խ. Հայաստան) *Պետրոսկինօ-ի 1925 - 27 թ. արտադրած առաջին հինգ դեղարուեստական ֆիլմերի ծախսը էր՝ 178 հազար ռ., եկամուտը՝ (Ա. Միութեան մէջ) 1572 հազար ռ.:*

• «*Լուսաժողկոմ*»-*ը արգելում է Միքայէլ Մանուէլեանի «Սուրբ Գէորգի ղուլը» վիպակից նկարահանուած Ղուլը, որը՝ չօչափում է փետրուարեան սպըսամբութիւնից յետոյ, Հայաստանում տարածուած թմրեցուցիչ ծխանիւթերի հարցը:*

1928 (Ֆրանսա) *Հրատարակում է Շարժանկարը եւ իր գաղտնիքները գրքոյկը. հեղ.՝ կիրակոս Ց. Մոմճեան:*

• *Չարեհ Որբունի Փարիզի Յոլֆ ամսագրի մէջ հրատարակում է՝ Շարժարուեստը:*

• «*Արմենաֆիլմ*» *ընկ. համար, Ա. Շահխաթունի իրաւգործում է Սփիւռքի առաջին համր երկարամետրաժը՝ Աննրանիկ:*

(Խ. Հայաստան) «Պետրոսկինօ»-*ն անուանում է «Հայկինօ»* (Արմէնկինօ): *Ազգային անուն կրելով, այն միաժամանակ անջատւում է մշակութային կառոյցնակ եւ արտադրական միաւոր համարներից եւ արտադրական միաւոր համարուելով, ենթարկւում է «Սովկինօ»-ին:*

1929 (Բաքու) *Հ. Բեկնազարեան «Ազգոսկինօ»-ում ըստ Չարար Չարարիի պիէսի, ղեկավարում է՝ Սեւիլը:*

(Խ. Հայաստան) «*Հայկինօ*»-*ն սկսում է պարբերական կինօ-ակնարկներ թողարկել:*

• *Հոլանտացի, փաստագրական ֆիլմերի հեղինակ Խորիս Իվէնս, «Սովկինօ»-ի*

Տեղեկատվական ամենայն ծառայություններ և իրեր առաջարկելու ձևերն ու միջոցները ներկայումս այնքան բազմազան են, որ ընթերցողը հաճախ դժվարանում է ընտրություն կատարել։ Ահա թե ինչու մեր ընթերցողներին հետաքրքրող հարցերի պատասխանները մենք կտանք «Հարց և պատասխան» խորագրի ներքո։

● Ինչպե՞ս կարելի է ձեռք բերել «Մեր Ամերիկան» ամսագրի հին համարները։

Ա. Ա. Ա., Երևան

Պատասխանում է «Մեր Ամերիկան» ամսագրի խմբագրության աշխատակից Ռուբեն Մելիքյանը։

Ամսագրի հին համարները կարելի է ձեռք բերել խմբագրության հասցեով՝ 1220 Պարկ Ավենյու, Նյու Յորք, Նյու Յորք նահանգ, 10128։ Ամսագրի գինը 1 դոլար է, ինչպես նաև ուղարկման ծախսերը։ Ամսագրի հին համարների մի մասը կարելի է ձեռք բերել նաև Երևանի Մատենադարանից։

● Ինչպե՞ս կարելի է ձեռք բերել «Ազգ» օրաթերթի հին համարները։

Ա. Ա., Երևան

Պատասխանում է «Ազգ» օրաթերթի խմբագրության աշխատակից Ռուբեն Մելիքյանը։

«Ազգ» օրաթերթի հին համարները կարելի է ձեռք բերել խմբագրության հասցեով՝ 1220 Պարկ Ավենյու, Նյու Յորք, Նյու Յորք նահանգ, 10128։ Թերթի գինը 1 դոլար է, ինչպես նաև ուղարկման ծախսերը։ Թերթի հին համարների մի մասը կարելի է ձեռք բերել նաև Երևանի Մատենադարանից։

● Ինչպե՞ս կարելի է ձեռք բերել «Ալիք» շաբաթաթերթի հին համարները։

Ա. Ա., Երևան

Պատասխանում է «Ալիք» շաբաթաթերթի խմբագրության աշխատակից Ռուբեն Մելիքյանը։

«Ալիք» շաբաթաթերթի հին համարները կարելի է ձեռք բերել խմբագրության հասցեով՝ 1220 Պարկ Ավենյու, Նյու Յորք, Նյու Յորք նահանգ, 10128։ Թերթի գինը 1 դոլար է, ինչպես նաև ուղարկման ծախսերը։ Թերթի հին համարների մի մասը կարելի է ձեռք բերել նաև Երևանի Մատենադարանից։

● Ինչպե՞ս կարելի է ձեռք բերել «Ազդակ» օրաթերթի հին համարները։

Ա. Ա., Երևան

Պատասխանում է «Ազդակ» օրաթերթի խմբագրության աշխատակից Ռուբեն Մելիքյանը։

«Ազդակ» օրաթերթի հին համարները կարելի է ձեռք բերել խմբագրության հասցեով՝ 1220 Պարկ Ավենյու, Նյու Յորք, Նյու Յորք նահանգ, 10128։ Թերթի գինը 1 դոլար է, ինչպես նաև ուղարկման ծախսերը։ Թերթի հին համարների մի մասը կարելի է ձեռք բերել նաև Երևանի Մատենադարանից։

● Ինչպե՞ս կարելի է ձեռք բերել «Ասպարեզ» շաբաթաթերթի հին համարները։

Ա. Ա., Երևան

Պատասխանում է «Ասպարեզ» շաբաթաթերթի խմբագրության աշխատակից Ռուբեն Մելիքյանը։

«Ասպարեզ» շաբաթաթերթի հին համարները կարելի է ձեռք բերել խմբագրության հասցեով՝ 1220 Պարկ Ավենյու, Նյու Յորք, Նյու Յորք նահանգ, 10128։ Թերթի գինը 1 դոլար է, ինչպես նաև ուղարկման ծախսերը։ Թերթի հին համարների մի մասը կարելի է ձեռք բերել նաև Երևանի Մատենադարանից։

● Ինչպե՞ս կարելի է ձեռք բերել «Ազգ» օրաթերթի հին համարները։

Ա. Ա., Երևան

Պատասխանում է «Ազգ» օրաթերթի խմբագրության աշխատակից Ռուբեն Մելիքյանը։

«Ազգ» օրաթերթի հին համարները կարելի է ձեռք բերել խմբագրության հասցեով՝ 1220 Պարկ Ավենյու, Նյու Յորք, Նյու Յորք նահանգ, 10128։ Թերթի գինը 1 դոլար է, ինչպես նաև ուղարկման ծախսերը։ Թերթի հին համարների մի մասը կարելի է ձեռք բերել նաև Երևանի Մատենադարանից։

● Ինչպե՞ս կարելի է ձեռք բերել «Ազդակ» օրաթերթի հին համարները։

Ա. Ա., Երևան

Պատասխանում է «Ազդակ» օրաթերթի խմբագրության աշխատակից Ռուբեն Մելիքյանը։

«Ազդակ» օրաթերթի հին համարները կարելի է ձեռք բերել խմբագրության հասցեով՝ 1220 Պարկ Ավենյու, Նյու Յորք, Նյու Յորք նահանգ, 10128։ Թերթի գինը 1 դոլար է, ինչպես նաև ուղարկման ծախսերը։ Թերթի հին համարների մի մասը կարելի է ձեռք բերել նաև Երևանի Մատենադարանից։

● Ինչպե՞ս կարելի է ձեռք բերել «Ազդակ» օրաթերթի հին համարները։

Ա. Ա., Երևան

Պատասխանում է «Ազդակ» օրաթերթի խմբագրության աշխատակից Ռուբեն Մելիքյանը։

«Ազդակ» օրաթերթի հին համարները կարելի է ձեռք բերել խմբագրության հասցեով՝ 1220 Պարկ Ավենյու, Նյու Յորք, Նյու Յորք նահանգ, 10128։ Թերթի գինը 1 դոլար է, ինչպես նաև ուղարկման ծախսերը։ Թերթի հին համարների մի մասը կարելի է ձեռք բերել նաև Երևանի Մատենադարանից։

●▶

ւած են 10 միլիոն տոլար: Երկար ժամանակ տատանելուց յետոյ բեմադիրը վերջնականապէս մերժում է ստորագրել պայմանագրերը. այդ մասին կարդում ենք. «...դրամը պատրաստ է, ես չեմ ուզեր սկսիլ:

/.../ Ցիսուն տարուան հնութիւն ունեցող այդ դրուագը ի՞նչ ընդունելութիւն պիտի գտնէ օտար հանդիսատեսներու մօտ: Մանաւանդ, երբ դիտենք որ անկէ յետոյ միլիոններով մարդիկ լեցուցին փուռերուն մէջ ու այլեցին, երբ այսօր դեռ սարսափելի պատերազմներ կը մղուին մեր շուրջը...»:

Ծրագիրը խափանւում է:

1969 (Խ. Հայաստան) Հրատարակւում է երկլեզու (հայերէն - ռուսերէն) Ֆիլմ թերթը:

● «Հայ Ֆիլմ»-ի համար Ս. Պարաճանով իրագործում է Սայեաթ-Նովա – (Նրան գոյնը) արտասովոր ֆիլմը: Առաջին ցուցադրութիւնները հասարակութեան եւ որոշ կինեմատոգրաֆիստների կողմից լաւ չի ընդունւում:

(ԱՄՆ) Տնտեսագէտ Գըրգ Գրիգորեան ղեկավարում է «էմ. ձի. էմ.» ընկերութիւնը:

1970 (Խ. Հայաստան) Կազմակերպւում է հեռուստատեսութեան եւ ռատիօհաղորդումների «Երեւան» ֆիլմը ստուդիան: Այն «Օպէնհաուզէն»-ի փառատօնին է մասնակցում Արտաւազդ Փելէշեան-ի կարճամետրաժ Մենք (1969) ֆիլմով, որը գնահատւում է մրցանակով:

(Լիբանան) Սարգի Մուրատեան իրագործում է երջանկութեան արցունքները:

(Իրան) «Ազգային Ռատիօ - Հեռատեսլի Հիմն.»-ի օժանդակութեամբ Ա. Յովհաննիսեան, Նոր-Ջուղայում ըստ Մկրտիչ Արմէնի «Հեղնար աղբիւր» վիպակի, իրագործում է Աղբիւր պարսկերէն խօսուն ֆիլմը:

1971 (Մոսկուա) Հայաստանի կինեմատոգրաֆիստների պահանջով Սերգէյ Իւտկեւիչ կրճատում եւ վերամոնտաժի է ենթարկում Պարաճանովի Սայեաթ - Նովա-ն: Գալիք տարիներում Պարաճանովին այլեւս առիթ չի տրւում Հայաստանի մէջ որեւէ ամբողջական ֆիլմ իրագործել:

1972-73 (Թեհրան) Խ. Միութեան դեսպանին դիմելով՝ Արբ Յովհաննիսեան ստանում է Ս. Պարաճանովի Նռան Գոյնը: Այն անմիջապէս տեղ է գտնում «Իրանի Ազգային Ֆիլմադարան»-ի ծրագրում: Ցուցադրութեանը հրաւիրւում են դեսպաններ, տեղացի եւ արտասահմանից հրաւիրուած արուեստագէտներ, լրագրողներ:

1976 (Փարիզ) Թեհրանից բերուած Նռան Գոյնը ցուցադրւում է Ֆրանսայի մայրաքաղաքում:

(Երեւան) Հրատարակւում է ռուսերէն Հայկական համր կինօն: Հեղ.՝ Գարեգին Զաքոյեան:

1977 (Մոսկուա) Հայուհի Մերի Ա-փիկ, իրանեան Փակուղի ֆիլմի համար, պարգեւատրւում է փառատօնի «Լաւագոյն դերասանուհի» մրցանակով:

1978 (Երեւան) «Հայ Ֆիլմ»-ը տեղադրւում է նորակերտ չինութեան մէջ:

1979 (Լոս - Անճըլըս) Մայքըլ Ճ. Յակոբեան հիմնադրում է «Արմինիըն Ֆիլմ Ֆաունտէյշըն»-ը եւ ամերիկեան Պետութեան նպաստով արտադրում է Հայերը Ֆրէզնոյի մէջ (առաջին հարիւր ամեակը):

1980 (Երեւան) Հենրիկ Մալեան հիմնադրում եւ ղեկավարում է «Հայ Ֆիլմ»-ի կինօդերասանի թատրոն-ստուդիա-ն:

(Լոնտոն) «Ֆիլմի Անգլիական Ինստիտուտ» (ՊԻ. էֆ. Ա.)-ը կազմակերպում է Հայաստանի արտադրութիւնների ցուցադրումը:

1981 (ԱՄՆ) Գըրգ Գրիգորեան գըլնում է «Եունայթըտ Արթիսթզ»-ը եւ կը ցուցադրէ «էմ. ձի. էմ.»-ին:

1982 ● Յովհաննէս Փելիկեան, անդլերէնով հրատարակում է Հայկական Սինեմա փոքրիկ հատորը:

(Լոս - Անճըլըս) «Հարաւային Գալիֆորնիայի Համալսարան»-ի մէջ «Հայկական Ֆիլմերի Հիմնարկ»-ը ներկայացնում է Հայերը ֆիլմի մէջ միջազգային փառատօնը:

(Հոլիվուտ) Ռուբէն Մամուլեան իր վաստակի համար, դնահատւում է Տ. Ուո. Կրիֆիթ պատուոյ մրցանակով:

(ԱՄՆ) Ճոն Քիւրքճեան գնում է աճուրդի դրուած «Մուսա Լերան 40 օրեր»-ի հեղինակային իրաւունքները: Տարիներ նկարահանման համար արգելքի տակ պահուած երկը Ֆիլմի վերածելու համար, Ռ. Մամուլեան հայ արտադրիչին է փոխանցում իր հետաքրքրութիւնը: Բեմադիրի առաջարկը մերժւում է: Նկարահանում է՝ Սարգի Մուրատեան:

1983 (Վենետիկ) Հայաստան Սինեմաի վերնագրի տակ ցուցադրւում են Խ. Հայաստանի կարճամետրաժ եւ երկարամետրաժ արտադրութիւնները:

(Ֆրանսա) Ժագ Քէպատեան եւ Սերժ Ասետիբեան իրագործում են, հայկական ցեղասպանութեան վերապրողներին նուիրուած՝ վերադարձն արգելուած է փաստագրական ֆիլմը: Մշակոյթի նախարարութեան պահանջով, ֆիլմից հանւում է «դիմադրութիւն» բառը, որը օգտագործուած էր հայ ահաբեկիչների դործողութիւնները բնորոշելու համար:

(Ֆրանսա – Խ. Հայաստան) Հեռատեսիլի մասնակի նպաստով արտադրուած, Ի՞նչ եղաւ իմ դպրոցական ընկերները, կենսա – փաստագրական ֆիլմում, նկարահանում է Սերժ Ասետիբեան:

(Պէռլին) Երիտասարդ սինեմա խորհրդի տակ ներկայացւում է Ե. Զանիկեան եւ Ա. Ռիչի Լուիի դոյդի արխիւային ֆիլմերից մոնտաժուած կարագոզը:

(Լիոն) Ֆրանսայի Մշակ. նախարար՝ Ժ. Լանկի հովանաւորութեամբ, իրագործւում է հայկական ֆիլմերին (Հայաստան եւ Սփիւռք) յատկացուած առաջին փառատօնը:

1984 (Իրան) Հրատարակւում է Յովհաննէս Օհանեանց պարսկերէն մենագրութիւնը: Հեղ.՝ Ճամալ Օմիդ:

(ԱՄՆ) Ժամանակակից հայ ահաբեկիչների կեանքը նիւթ ընտրելով՝ Նիկոլ Պէգոեան իրագործում է Մոխրագոյն ձիու ժամը:

(Լոս - Անճըլըս) Պոռնոգրաֆիկ ֆիլմի մէջ նկարահանւում է Արեւիկ անուամբ մի Հայուհի:

(Փարիզ) «Հայկական Լսատեսողական Ընկ.»-ը կազմակերպում է Հայկական ֆիլմերի առաջին փառատօն-ը: Միատեղ ներկայացւում են թէ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի արտադրութիւնները:

1985 (Ֆրանսա) Իրագործւում է Սփիւռքի հայահնչիւն առաջին երկարամետրաժը՝ Թէ ինչպէս մօրս ասեղնագործ գոգնոցը կը սփռուի կեանքիս մէջ: Հեղ.՝ Ա. Յովհաննիսեան, երաժշտ. համագրում՝ Արամ Քերովբեան: Արտադրութեանը մասնակից են Ֆրանսայի Մշակոյթի եւ Արտաքին Գործոց նախարարութիւնները: Առաջին ցուցադրումը կայանում է Ուաշինկթընի՝ Ապրիլին, ցեղասպանութեան 70-ամեակի ծրագրում: Փարիզ՝ այն ցուցադրւում է Հոկտեմբերին, Կոմիտաս Վարդապետի մահուան 50-ամեակի օրը. ապա իբրեւ «Հայկական Ֆիլմ» հրաւիրւում ու դիտւում է Մոնրէալի փառատօնում և Ուաշինկթընի Սմիթսոնեան թանգարանում:

(Վենետիկ) Գալիա Նովենց, պարգեւատրւում է Միջազգային փառատօնի «Լաւագոյն դերասանուհի» մրցանակով՝ Իմ մանկութեան թանկագին ֆիլմի համար:

● Հրատարակւում է Առլէն Փափազեան-ի Պարապ էջեր հատորը, ուր յետ մահու ի մի են բերուել, երեք տասնամեակի ընթացքում «Յառաջ»-ի էջերում լոյս տեսած չարժանկարի առընչութեամբ գրուած հեղինակի կարգ մը յօդուածները:

(Փիզարօ) Նոր Սինեմա փառատօնը կազմակերպում է կովկասեան Ժ. Հանրապետութիւններին (Հայաստան, Վրաստան եւ Ադրբեջան) նուիրուած մի ծրագիր: Համաձայնութեամբ Խորհ. կինեմատոգրաֆիստների Միութեան, ներառում են նաեւ Սփիւռքի հայ բեմադիրների աշխատանքները:

(Երեւան) Հրատարակւում է Ա. Ամվազեանի Օբյեկտիւ - 18-ը՝ հայ գրականութեան մէջ անսովոր մի փորձ:

1987 (Պէռլին) Միջազգային փառատօնը ներկայացնում է Ռ. Մամուլեանի ամբողջական ֆիլմերը եւ յատուկ հրատարակութիւն է նուիրում նրա վաստակին:

(Մոնրէալ) Վիմ Վենթերս Յանկութեան Թեւերը ֆիլմի 5000 տոլարի իր մրցանակը, փոխանցում է Աթոմ Եղոյեանին՝ Ընտանեկան Դիտում ֆիլմին համար:

(Ս. Էջմիածին) Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. վազգէն Ա. Վեհափառ Պարաճանովին պատուիրում է ֆիլմ իրագործել Ս. Էջմիածնի Թանգարանի մասին: Նիւթական պատճառներով աշխատանքը կանգ է առնում: «Հայ Ֆիլմ»-ին, սփիւռքեան դանազան հիմնարկներին ու անհատներին ուղղուած մի շարք անձանց կոչերը ապարդիւն են մնում:

1988 (Պէռլին) Արեւմտեան Գերմանիայի եւ մի քանի երկրների հիմնարկների, ինչպէս նաեւ սփիւռքահայ կազմակերպութիւնների նիւթական չօշափելի օժանդակութեամբ, Ժ. Միութիւնից արտագաղթած՝ Տօն Ասկարեան, ղեկավարում է Կոմիտաս ֆիլմը:

(Միւնիխ) Յուլիսին՝ ներկայութեամբ Պարաճանովի, ցուցադրում են նրա Ֆիլմերի մեծ մասը. ծրագրից բացակայ են մի քանի վերնագրեր:

(Երեւան) Հրատարակւում է Արտաւազդ Փելէշեան-ի ռուսերէն Իմ կինօն: Մամբագրուած են՝ տեսական դրութիւններ եւ ֆիլմերի ցենարներ:

1989 (Փարիզ) Ֆրանսայի յեղափոխութեան 200 ամեակի առթիւ, «Սինեմաթէք Ֆրանսէզ»-ը կազմակերպում է Ա-զատութեան էկրան-ը: Գրեթէ բոլոր պետութիւնները (ներառեալ Խ. Միութիւն) մասնակից են ծրագրին: Ամէն մի երկրից կարող է մասնակցել միայն մէկ ֆիլմ: Պայման է, որ այն որեւէ պատճառով մինչ օրս արգելափակուած լինի: Նռան Գոյն-ի ամբողջական օրինակը ցուցադրելու համար, կապ է հաստատում «Հայ Ֆիլմ»-ի պատասխանատուների հետ: Ղեկավարների չհամոզութեան բերումով, Նռան Գոյնը չի «ազատագրւում»:

(Զուիցերիա) Նիոն ցուցադրում է Ժ. Հայաստանի փաստագրական ֆիլմերի ծրագիրը:

1991 (Երեւան) Հիմնադրում է Հայաստանի Ազգային Ֆիլմադարանը. ղեկ.՝ Գարեգին Զաքոյեան:

(Ֆրանսա) Հանրի Վէրնէօյ ղեկավարում է, գրեթէ ինքնակենսագրական Մայրիկ Ֆրանսերէն ֆիլմը: Այն ծաւալուն հրապարակութիւն ստանալով ցուցադրւում է երկրի 10 քաղաքների մէջ՝ 30 սինեմաներում: Հինգ շաբաթուայ ընթացքում արձանագրում է ընդամէնը՝ 9.728.584 Ֆր. (1.621.430 տոլար) մուտք: Ծախքերը յայտարարուած էր 140 միլիոն Ֆր. (28 միլիոն տոլար):

(Գանատա – Հայաստան) Ա. Եղոյեան, «Հայաստանի Ազգ. Ֆիլմադարան»-ի հովանաւորութեամբ, հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով իրագործում է Ողբացոյց-ը:

1992 (Փարիզ) Ռուսերէն բնագրի հրատարակութիւնից առաջ, Ֆրանսերէն լոյս են տեսնում Ս. Պարաճանովի չիրագործուած եօթը ցենարները. (Ներառուած է նաեւ Սայեաթ-Նովա-ն):

(Լոս-Անճըլըս) «Ամերիքըն Ֆիլմ Ինստիթիութ»-ը ցուցադրում է Հայաստանի վերջին արտադրութիւնները:

1993 (Գանատա) Կարիճէ Թորոսեան, առանց նկարահանման խցիկի իրագործում է Տեսիլքներ կարճամետրաժ փորձը:

(Փարիզ) Լոյս է տեսնում Ս. Պարաճանովին նուիրուած առաջին մենագրութիւնը: Հեղ.՝ Փաթրիք Գաղալ:

● Հայկական Շարժարուեստը խորհրդի տակ «Ժորժ Փոմպիտու Կեդրոն»-ի մէջ ցուցադրում են Հայաստանի եւ ըմփիւռքի արտադրած 120 ֆիլմեր: կազմակերպւում է նաեւ մի ցուցահանդէս, ուր դիտւում են ձեռագրեր, ձեւաւորումներ, լուսանկարներ, որմադրեր, հրատարակութիւններ եւ ֆիլմարուեստին կապակցուող այլ իրեր: Հրատարակւում է նաեւ Le Cinéma Arménien հատորը: Երեւոյթը «սինեմատոգրաֆ»-ի առաջին 100 ամեակում, հայ ֆիլմարուեստին ընձեռուող, միջազգային մասշտաբով տարուած ամենածաւալուն ձեռնարկը պիտի համարել:

1994 (Քանատա) Ա. Եղոյեանի էկզոթիֆա անգլերէն ֆիլմը (արտ. Գանատա), չահում է փառատօնի Միջազգային Քննադատների Մրցանակ-ը:

(Հայաստան – Սփիւռք) Հայաստանի «Հայ Ֆիլմ»-ը եւ Սփիւռքի «Բարեւ Փրթէքչընը»-ը, միատեղ արտադրում են անգլերէն վերջին կայան-ը. բեմադիր՝ Յարութիւն Ղաչատրեան:

1995 (Փարիզ) «Ժէօ տը Փոմ – Ազդային ցուցասրահ»-ը ներկայացնում է եր. ձաճիկեան եւ Անն. Ռիչի Լուիի գոյդի աշխատանքները: Զոյդի փորձառական ժապաւէնների մէջ յատուկ տեղ են դրաւում Բուրեկան ֆիլմեր-ը:

(Հիւսիսային Ամերիկա) Էկզոթիֆան Գանատայում 1 միլիոն տոլար, Սինկափուրից մինչ Եւրոպա 10 միլիոն տոլար եւ ԱՄՆ-ում 5 միլիոն տոլար եկամուտ է արձանագրում: Ֆիլմը ԱՄՆ-ում միաժամանակ դիտւում է 500 սրահներում: «Վարդը Եղբայրներ» ընկ. Աթոմ Եղոյեան-ին գործակցութեան է հրաւիրում...

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Յանձօք. –

(*) 1907 եւ 1911 թուերի նկարահանումները վերջնականապէս ստուգաբանուած չեն: Հաւանական է՝ մէկ երկարահանում լինի: Ժամանակն է, որ Էջմիածնի թանգարանի եւ արխիւների պատասխանատուները, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Ազգային Ֆիլմադարանը, պաշտօնապէս եւ մասնագիտական միջոցառումներով, ստուգեն Գոսֆիլմֆոնտի արխիւներում պահուածը եւ բնօրինակի նեգատիւներից կրկնօրինակ ապահովելով, իրենք եւս տէր կանգնեն պատմական մեծ նշանակութիւն ունեցող այդ մասունքին կամ մասունքներին:

ՍԻՐԵԼԻ ԿՐԵԹԱ ԿԱՐՊՕ

Գրեց՝ ՈՒԻԼԻԵԼՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ
(1934)

Սիրելի Օր. Կարպօ,

Կը յուսամ որ դիս նկատեցիք Տիթրոյթի բախումը նկարագրող լրատուական ժապաւէնին մէջ, որու ընթացքին դէմս վիրաւորուեցաւ: Ես, բնաւ Ֆորտ մօտ չեմ գործած, բայց ընկեր մը այնտեղ կայանալիք գործադուլի մը մասին պատմեց եւ այդ օրը ընելիք բան չունենալով, մխասին դացինք ներկայ գտնուելու բախման միջադէպին եւ մենք փոքր խմբակներ կազմած՝ կանդնած կը չաղակրատէինք աջէն ու ձախէն, անշուշտ բաւական յանդուգն խօսքեր ալ լսուեցան, որոնք մասնաւորապէս ուշադրութիւնս չգրաւեցին:

Չէի խորհեր թէ որեւէ բան պիտի պատահէր, սակայն երբ տեսայ տեսագրող լրատուական մեքենաներու կառախմբը ես ինծի պատկերացուցի թէ՝ ահաւասիկ երանելի առիթը որ նկարահանուիմ, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս միշտ ցանկացած եմ, ուրեմն այս ու այն կողմ թափառեցայ ու սպասեցի յարմար վայրկեանին: Միշտ ալ դիտէի որ դէմքս նկարահանուելիք է ու պատահին վրայ՝ զրաւիչ եւ չատ ալ դոհ եղայ իմ խաղարկութենէս, թէեւ այդ փոքր արկածը դիս չարաթի մը հիւանդանոցը պառկեցուց:

Սակայն, հապա դուրս ելած, լսեցի որ մեր թաղամասի փոքրիկ սրահը ցոյց կու տար այդ ժապաւէնը, որու մէջ ես խաղացած էի, ներս մտայ պատահի վրայ ինքզինքս տեսնելու: Անկասկած՝ փայլուն էր եւ եթէ ուշադիր դիտած ըլլաք, անկարելի է որ դիս նկատած չըլլաք, որովհետեւ ես կապոյտ բլուղէն հագած այն երիտասարդն եմ, որու գլխարկն ինկաւ երբ վախուստը սկսաւ: Ցիչեցիք: Ես դիմամբ երեք չորս անդամ եռաւ դարձայ, որպէսզի դէմքս անպատճառ նկարի մէջ երեւայ եւ կ'ենթադրեմ որ ժլատելս տեսաք: Փորձ մըն էր ստուգելու թէ չարժապատկերի մէջ ինչպէս կը ստացուէր ժպիտս, թէեւ ես անճաշակս վստահ էի որ արդիւնքը պոհացուցիչ պիտի ըլլար:

Անունս է՝ Ֆելիքս Օգրիս. խաղալիկներու ծագում ունիմ: Երկրորդական վարժարանի վկայուած եմ եւ տեղացի նման անգլերէնն կը խօսիմ, ինչպէս նաեւ իսալերէնն: Ֆիչ մը Ռուսոլֆ Վալենթինոյի եւ Ռոնալտ Քոլմանի կը նմանիմ եւ չատ պիտի ուզէի որ Սէսիլ Պ. սը Միլը կամ այդ կշիռի մեծերէն մին դիս նկատած ըլլայ եւ համոզուած թէ որքան յարմար ապրանք եմ չարժանկարի համար:

Խնդումներու այն մասը, ուր ես չեմ քանի որ դիս պատկերէն դուրս չպրտեցին, ա՛յս ժապաւէնին մէջ տեսայ եւ կ'ուզեմ անպատճառ չեչտել թէ եղածը իրակա՛ն դէպք էր, ջրարձակ խողովակներով, արտասուարեր ռումբերով եւ ամբողջ մնացեալով: Ժապաւէնը տասնըմէկ անդամ դիտելէ ետք, կը խոստովանիմ որ ուրիշ մը, ըլլա՛յ ոստիկան կամ պարզ քաղաքացի, ինծի նման աչքառու կերպով չէր կանգնած ամբոխին մէջ եւ կը կարծեմ որ դուք ալ պիտի ուզէիք այս նիւթը ձեր աշխատած ընկերութեան ուշադրութեան յանձնել, որպէսզի մէյ մը դիս կանչէին ու փորձէին: Վստահ եմ, որ ապաւորիչ կատարում մը պիտի ունենամ եւ ձեզի երախտապարտ պիտի մնամ մինչեւ մահուան օրս: Ուժով ձայն ունիմ, սիրահարի դերը աղուոր կը խաղամ, ուրեմն կը յուսամ, որ վնդրանքս չէք մերժեր: Ո՞վ դիտէ, թերեւս, օր մը, մօտ ապագային, չարժանկարի մէջ, ձեր կղզիին հերոսի դերը ստանձնեմ:

Ձերդ անկեղծօրէն՝
Ֆ. ՕԳՐԻՍ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
MARDI
5 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաճսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.737

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

71e ANNEE — N° 18.737

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Սխալներուն կուտակում

Ինչո՞ւ յանկարծակի այս ընդհանուր պոռթկումը: Անկասկած նախ պարզ հետեւանքն է կառավարութեան վարած ճարպիտ քաղաքականութեան, մանաւանդ իր իշխանութեան առաջին վեցամսեային: Նաեւ հետեւանքն է թեկնածու Շիրաքի անպատասխանատու խոստումներուն ընդրապայքարին ընթացքին: Ահաւասիկ մարդ մը որ պատրաստ էր «լուսինը խոստանալու» ամէնուն, որպէսզի քանամեայ իր մղձաւանջային փափաքը իրականանայ եւ բազմի, վերջապէ՛ս, նախագահական աթոռը: Ու չատեր տարուելուն այդ աժան-աժան բաշխուած «վաղը լաւ կը լինի»ներէն, նոյնիսկ բանուորական դասուն 19%-ը: Եւ ի՞նչ պատահեցաւ, երբ Շիրաք նստաւ իր աթոռին վրայ· ստիպուեցաւ վարել այն քաղաքականութիւնը որու հեռանկարին պատճառաւ Պալատիւր կորնչուց ընտրական իր պայքարը: Ու առաջին չփոթ եւ անճարակ չրջանէ մը ետք, ուր երկիրը վեց ամիս կորսընցուց, ժիւփէ անտեղի եւ վտանգաւոր աճապարանքով մը ուղեց բոլոր հարցերը մէկ անգամէն լուծել: Ու ստեղծուեցաւ այս անել կացութիւնը, որ առ այժմ պոռնկ, միայն ընկերային բնոյթ ունի, բայց կրնայ քաղաքականի վերածուիլ: Ի՞նչ ստիպողութիւն կար, առանց բացատրութեան, առանց վիճարկումի, ուխագներով ճակատագիրը վճռելու ընկերային ապահովութեան հիւանդութեան Սնառուկին, ուղեվարներու հանգստեան կոչուելու նոր դրութեան, առանց մոռնալու նոր տուրքերու կիրարկումը: Եթէ, չանտեսուին նաեւ կառավարութեան անդամներու, մինչեւ իսկ նախարարապետին անխոհեմ յայտարարութիւնները, հարկ է ընդունիլ որ սխալներու անհատնելի կուտակում մը կայ որ չի վայելեր իշխանութեան մը որմէ, առնուազն քիչ մը աւելի դիտակցութիւն կ'ակնկալուի: Ահաւասիկ նախարար մը. որ այս տագնապալի օրերուն, Միացեալ Նահանգներու մէջ յարմար կը գտնէ խօսիլ հեռահաղորդումներու մէկ մասին սեփականաշնորհման մասին, ուրիշ մը, ելմտական, որ յանկարծ եւ բոլորովին անտեղի կերպով կը հաղորդէ 20%-ի դեղչին ջնջումը եկամուտներու յայտարարութեանց մէջ եւ նախարարապետն ալ որ աճուրդ բացած, ասպարէզ կը կարդայ հրաւիրելով 2 միլիոն հոդինոց ցոյց մը որպէսզի քաշուի, դեռ չյիշենք փոխադրութեանց նախարարին եւ այլոց աւելորդաբանութիւնները մինչ երկրին նախագահն ալ կ'ողջագուրուի Պենէնի նախագահին հետ...:

Ոչ ոք կրնայ ուրանալ եւ ոչ ոք կ'ուրանայ, ոչ իսկ Ֆոքս - Ովրիէռի քարտուղարը, որ ծայրայեղութեան կը մղէ բոլորը որ ընկերային ապահովութեան բարենորոգումը անխուսափելի է: Պլոնտէլ ամէնէն լաւատեղեակը պէտք է ըլլայ արդէն, քանի ինք էր որ գործատուութեան հետ մառոկարարն էր ընկերային ապահովութեան: Բայց, անդին, ի՞նչպէս ուղեվարները կրնան ընդունիլ որ 200 միլիառ Ֆր-ի պարտքի մը վրայ, պետութիւնը յօժարի 37 միլիառ միայն տալ, ան ալ նախապայմաններով երբ մէկ անգամէն, աւելի առաջ, 100 միլիառ Ֆր. թափած էր Քրէտի Լիոնէի սնուցումը, առանց պայմանի: Դեռ կան ուսանողները, որոնք նաեւ տեղի տալու տրամադիր չեն:

Շաբաթը ճակատագրական է, կառավարութեան կը մնայ լուծումը գտնել ժամ առաջ, առանց նոր սխալներ կուտակելու:

«ՅԱՌԱՋ»

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ Դոթթոնուէն (Պենէն) խօսքը ուղղեց Ֆրանսացիներուն, ըսելու համար թէ բարենորոգումները անհրաժեշտ են դուրս ելլելու համար վատթարացած կացութենէ մը եւ այդ դժուար ճամբան է ղոր ընտրած է: «Գիտեմ, կ'ըսէ, ճամբան դժուար պիտի ըլլայ, քաջութիւն եւ ժամանակ պէտք են վերականգնելու համար կացութիւնը: Բայց, քաջութիւն ունինք, եւ ժամանակ ալ ունինք: Ուրեմն ձեզ կը հրաւիրեմ վստահութիւն ունենալու»: Այս լարուած մթնոլորտին մէջ, հաւանաբար այնքան ալ տեղին խօսքեր չէին ժողովուրդի մը, որ որեւէ պատճառ չունի վստահութիւն ունենալու, ընդհակառակն:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ նիստ գումարեց Դեկտեմբեր 3-ին եւ որոշուեցաւ նախ փոխադրական այլ միջոցներ ստեղծել աշխատաւորներուն համար: Հանրակառքեր եւ նաեւ պիտի փոխարինեն երկաթուղին, մեթրօն եւ հանրակառքերը, գոնէ մասամբ: Շաբաթը վճռական է, քանի Մ. Պլոնտէլ հրաւիրած է բոլոր ճիւղերը միանալու եւ մինչ երկիրը օրէ օր կը մխրճուի չատ ծանր տագնապի մը մէջ, մանաւանդ տնտեսական ծանրակշիռ հետեւանքներով, Ժիւփէ եւ Պլոնտէլ մենամարտի ելած են:

Ֆ. ՊԱՅՐՈՒ կարգ մը առաջարկներ ըրաւ ուսանողներուն, Դեկտեմբեր 3-ին: Առաջին առթիւ 369 միլիոն Ֆրանքի յատկացում մը, 2000 նոր պաշտօններ դասատուներու համար, 2000 ալ վարչական պաշտօններ, 2 միլիառ Ֆրանքի վարկ մը կ'արձանագրուի 1995-ի պիւտճէին վրայ չէնքերու ապահովութեան եւ մաքրութեան համար: Ուսանողները տարբեր հակազդեցութիւններ ունեցան. ոմանք կը գոհանան, ուրիշներ՝ ոչ:

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ մասնակի ընտրութիւններուն (7 ընտրաշրջան) մեծամասնութեան դիրքը զգալի կերպով նահանջեց, ինչպէս կարելի էր ակնկալել: Շատ հաւանական է որ Բ. շրջանին, ընկերվարականները վերադառնեն կարգ մը աթոռներ (երեքը՝ ապահով կը թուի):

ԵԱՇԱՐ ՔԵՄԱԼ, թուրք ծանօթ (նաեւ Ֆրանսայի մէջ) դրագէտը, որ կը գտնուէր Տէր Շֆիկըլի մէջ լոյս տեսած իր մէկ հարցազրոյցին պատճառաւ քրտական հարցին շուրջ, անպարտ արձակուեցաւ չնորհիւ հակահաթեկչական օրէնքին բարեփոխման:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութեան (Արդար ուղի) անդամ մէկ թեկնածուն՝ Իսմայիլ Ենէր Գայա սպաննուած է Պոլսոյ մէջ, Նոյեմբեր 30-էն Դեկտեմբեր 1-ի գիշերը:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ սպանութիւնները չեն դադրած եւ չաբաթավերջին սպաննուած են գնդապետ մը եւ Լիպերթէ թերթին մէկ լրագրողը եւ իր վարորդը. անոնք նախ առեւանգուած են ապա՝ գլխատուած: Ոստիկաններ ալ սպաննուած են Ալժէի մէջ իսկ:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ Ազգ. Ժինակցութիւն (Նորֆաշիստ) կուսակցութեան պարագլուխը՝ Ճանֆրանքօ Ֆինի ցոյց մը կազմակերպած էր, Հռոմ, Դեկտեմբեր 2-ին որ 150 հազար հոգի համախմբած էր, ըստ ոստիկանութեան (250.000 ըստ կազմակերպիչներուն): Ասոնք բոլորն ալ ֆաշիստ չեն եւ խուսափած են Փիացա Վենեցիայէն անցնելու, քանի հոն գտնուող պատըշգամէն էր որ Մուսոլինի կը խօսէր ժողովուրդին: Ֆինի կանխահաս ընտրութիւններ կ'ուզէ եւ Իտալիոյ մէջ հաստատել Ֆրանսական ձեւի նախագահական վարչակարգ մը:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Մօր ցաւով խմացանք որ Ուրբաթ գիշեր, Դեկտեմբեր 1-ին, իր զաւկին՝ Պերնարի բնակարանը, ուր կ'ապրէր կինը կորսնցնելէն ի վեր, յանկարծամահ եղած է Վազգէն Անդրէասեան, մեր գաղութին հին եւ վաստակաւոր դէմքերէն մէկը: Այսօր, քիչէր գինք կը ճանչնան հատնարար, այդ է երբեմն ճակատագիրը «ուշ» մեռնողներուն որոնք արդէն չատոնց թաղած են իրենց ընկերներն ու բարեկամները ու մնացած առանձին:

Վազգէն Անդրէասեան ծնած էր 1903-ին՝ Հաղարին, Ակնի մօտակայ Ջմշկածագ քաղաքի գիւղերէն մէկը: Երբ կը սկսի 1915-ի տեղահանութիւնը, Վազգէն ընտանիքին հետ կ'ապաստանի մօտակայ քրտարնակ գիւղ մը, ուր կը պատսպարուի ամբողջ տարի մը: Ապա, ընտանիքը կ'որոշէ գինք ղրկել ազգականներու մօտ, ռազմաճակատէն հեռու, ռուսական զրաման տակ դանուող ապահով վայր մը, որպէսզի կարենայ ուսանիլ եւ «մարդ դառնալ»: Փախստականներու խումբը անցնելով Տէրսիմի լեռներէն, Երզնկայի վրայով կը հասնի Ալեքսանդրապոլ (Գիւմրի):

1917, Վազգէն կը ղրկուի Էջմիածնայ Գէորգեան ճեմարանը ուսանելու, բայց հազիւ կրնայ քանի մը ամիս մնալ որովհետեւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան իրր հետեւանք ռուսական բանակին ցրուումէն ետք, ճեմարանը կը փակուի: Վազգէն կը վերադառնայ Ալեքսանդրապոլ կամաւոր արձանագրուելու մտադրութեամբ, բայց, ճամբան կը հիւանդանայ եւ հիւանդանոց կ'իյնայ, յետոյ կ'անցնի Թիֆլիս ուր կը փորձէ Ներսիսեան ճեմարան մտնել, բայց կը մերժուի: Կ'ապրի տեսակ մը թափառաշրջիկ տղու կեանք: Այդ շրջանին է որ բախտը կ'ուզենայ ծանօթանալու Վահան Թոթովենցի որ գինք կ'առնէ իր պաշտպանութեան տակ, նոյնիսկ փոքր աշխատանք մըն ալ գտնելով իրեն զօրավար Անդրանիկի կողմէ հրատարակուող «Հայաստան» թերթին մէջ: Այդ օրէն ծնունդ առած է իր անսակարդ սէրը Անդրանիկի հանդէպ: 1918-ին, միշտ փախչելով պատերազմի արհաւիրքէն, կը հասնի Վլադիկաւկաս (յետային Օրջոնիկիձէ, Օսէթներու կեդրոնը): Շատ չի կրնար մնալ հոն ու կը վերադառնայ Թիֆլիս, Թոթովենց որ իր պահապան հրեշտակն է յանձնարարական մը կուտայ ուղղելով՝ Ա. Զօպանեանի որպէսզի պատանի Վազգէն Փարիզ երթայ ու հոն ուսանի: Վազգէն, սակայն, չուզեր բաժնուիլ ընտանիքէն ու պաթումէն նաւ կը նստի եւ կ'անցնի Պոլիս 1919 Յունուարին: Հոն կը դիմէ կեդրոնական վարժարան ուր դժուարաւ կ'ընդունուի եւ կը դրուի Գ. դասարան: Համաճայնականներու չրջանն է ու Վազգէն կը չանայ նաեւ ապրուստը ապահովել, դիչերային աշխատանք մը կը գտնէ թերթի մը տպարանը եւ միաժամանակ կը լծուի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի կառքին, դառնալու համար անոր ապագայ հաւատարիմ սիւներէն մէկը: Հանդարտութիւնը չատ չի տեւեր եւ Վազգէն նաեւով Պոլսէն կը մեկնի դէպի Ֆրանսա, 1923-ին, կեդրոնականի անօրէն՝ Գեղամ Գալաֆեանի կողմէ ատորակրուած հաստատագիրով մը որու չնորհիւ կը մտնէ Էքս-ան-Փրովանսի Ecole Nationale Supérieure des Arts et Métiers ուրկէ կը վկայուի որպէս ճարտարապետ 1927-ին: Երկար տարիներ աշխատած է Ֆրանսայի օդանաւչինութեան ճարտարուեստին մէջ եւ իր կարեւոր մասնակցութիւնը բերած է Ատլաս Հրթիռին չինութեան:

Այս հակիրճ կենսագրականը չէ որ կըրնայ պատկերը եւ մանաւանդ դիմադիծը տալ Վազգէն Անդրէասեանի նման եզակի անձնաւորութեան մը, որ բարեբախտաբար, կրցաւ գոնէ քանի մը հատորներու միջոցաւ (Անդրանիկ, Հազարիապատում երեք հատոր) հարազատօրէն արտայայտուիլ իր կեանքին, յուչերուն եւ մանաւանդ խորհրդածութիւններուն մասին: Բառերը ծամծմող մէկը չէր, երբեմն կրնար նոյնիսկ կոպտօրէն հակազդել եթէ մէկը համաձայն չըլլար իրեն հետ: Փարիզեան արուարձանի մը դըրացնութիւնը պատճառ էր որ տարիներու երկայնքին մտերիմ զրոյցներ ունենար Շաւարշի հետ: Ազգային հրատապ հարցերու, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի եւ այլ նիւթերու չուրջ կրնային ժամերով վիճիլ, յաճախ ալ համաձայն չըլլալ, բայց, փոխադարձ յարգանք մը կար եւ խոր բարեկամութիւն մը: Անզիջող մէկն էր, Վազգէն Անդրէասեան, խոր համոզումներու տէր, վճռական՝ իր գաղափարներուն մէջ:

Այս տարուան Մայիս 22-ին, կեդրոնական Սանուց Միութեան Փարիզի վարչութիւնը դնահատելի գաղափարն ունեցած էր յարգանքի երեկոյթ մը կազմակերպելու իրեն ի պատիւ, անոր «Հազարիապատում»ին Գ. հատորին հրատարակութեան առթիւ, որու մասին խօսած էր Տիգրան Հաճեան («Յառաջ», Մայիս 31, Տ. Հ.-ի գրախօսականն ալ լոյս տեսած է Մայիս 18-ի եւ 19-ի թիւերուն մէջ): Այդ իրիկուն ինք ալ խօսք առած էր, խօսած իր գուտ հայրենակ դիւղին՝ Հազարիի մասին, ու երբ կը հասնէր 1915-ը մէկ օրուան մէջ ամբողջ դիւղը կը փճանար: Ինք դեռ կը հաւատար որ ամէն բան վերջացած չէ ու տարի մը Տէրսիմ մը նալէ ետք, Քիւրտերուն հետ, ճամբայ կ'ելլէր՝ «սկսայ հայրենիք, Հայաստան փնտռել» կ'ըսէր եւ այդ խոկ պատճառով՝ «այսօրուան Հայաստանը ինծի համար սրբութիւն է» կ'աւելցնէր:

*
**

Հակառակ յառաջացեալ տարիքին, մինչեւ վերջը չէր կորսնցուցած մտքի արթնութիւնը: 1994 Մայիսին երկտողով մը իր գոհունակութիւնը կը յայտնէր «Յառաջ»ի Մայիս 28-ի թիւին մէջ լոյս տեսած նամակին առթիւ, զոր Սեպուհ գրած էր Շաւարշին (1919, Սեպտեմբեր 10, երբ Շ. Երեւան էր) ու կը չեչտէր՝ «"Յառաջ"ի այդ թիւը պիտի պահեմ ջերմեռանդօրէն: Ֆարբերաբաբ թղթատուելիք տեղ մը, որպէսզի յաճախ կարդամ: Երբ...»: Վերջին նամակ մըն ալ ստացած էինք իրմէ 1994 Դեկ. 13 թուակիր, ուր կը գրէր թէ ուրախութեամբ լսած էր որ երթուղարձ մը կատարած էինք հարաւային Ֆրանսա տեսնելու համար Ծովասարը (Ռուբէն Զարդարեանի վերջին զաւակը) ու այդ առթիւ յիշատակներ կ'ոգեկոչէր:

Ինք ալ գնաց, յանկարծ: Դեռ քանի մը օր առաջ (Նոյեմբեր 27) ներկայ եղած էր Կեդրոնական Սանուցի դասախօսութեան ու չաղակրատած Տիգրան Հաճեանի հետ: Նման մահերու պարագային, կարելի է մխիթարուիլ երբ ան կու գայ առանց ապդանչանի, առանց կանխող անընդունելի տառապանքներու: Վերջիններէն էր անոխակալ անելի սերունդի մը, որ իր վերջալոյսը գտաւ հեռու այն հողերէն որու սէրը պահեց իր սրտին խորը, մինչեւ վերջը:

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն:

Ցուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ տե՛ս· Դ. էջ:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

Վալանսի Հայ Մարզականը 3 — 0 պարտութեան մատնելով Պաուոյ դասակարգի խումբը՝ Անտրէպիէօ, որակուեցաւ Բաժակի մրցաչարքին համար:

ԵՐԲ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՍԵՂԱՆԸ ՔԱՐԻՒՂ ԿԸ ՀՈՏԻ

Ղարաբաղի հարցին խաղաղ կարգաւորումի մը փափաքն ու սպասումը ընդհանուր ըլլալով հանդերձ, գրեթէ ընդհանուր է նաեւ կողմերու ներկայացուցիչներով ու միջնորդներով պարբերաբար կատարուած բանակցութիւններէն ոչինչ յուսալու տրամադրութիւնը: Առաջին օրերու հետաքրքրութիւնը մարած է բոլորովին ու ամէն մարդ կը բաժնէ այն համոզումը թէ այդ բանակցութիւնները եթէ ոչ միայն, առաւելապէս կը ծառայեն մասնակից դիւանագէտներու թոշակները արդարացնելու. եթէ անոնց ընթացքին պարագայականէն դուրս տուեալներ ալ արձանագրուին, ատիկա որպէս բուն նիւթին առընչուած լուր, տեղ կը գտնէ լրատիւներուն մէջ: Ղարաբաղի պարագային, վերջին չորեքին գրեթէ լուր չի հասնիր, կամ եթէ հասնի, հետաքրքրական նորութիւն չի հաղորդեր:

Նոյեմբերին Մոսկուայի մէջ անգամ մըեւս զիրար վերադառն բանակցող կողմերը: Անոնց հանդիպումին մասին, ճիշդ է որ նորութեան խօսք չեղաւ, բայց հետաքրքրական բաներ կ'ըսէ ԼՂՀ-ի Արտաքին նախարարը՝ Արկադի Ղուկասեան, պատասխանելով «Ազգ»ի Ստեփանակերտի թղթակից Վահրամ Աղաջանեանի ղրկած հրաւէրին:

Ա. Ղուկասեան կ'ըսէ թէ ԼՂՀ-ի պատուիրակութիւնը կը գտնուէր միջնորդ կողմերու ուժեղ ճնշումին տակ: Կը բացատրէ թէ ատոր պատճառը այն է որ աշխարհը կը վախնայ նախադէպ մը ստեղծելէ, ապա «Պետութիւնները պաշտպանում են պետութիւններին, այլ ոչ ժողովուրդներին»: Կ'աւելցնէ թէ բանակցող իւրաքանչիւր պետութեան մտահոգութեան առաջին նիւթը հակամարտութեան կարգաւորումը չէ այնքան, որքան սեփական խնդիրներու լուծումը: Այլ խօսքով, Ղարաբաղի համար սեղան նստող երկիրներու մեծ մասին, յատկապէս Ռուսաստանի ու Միացեալ-Նահանգներու, գրաւիչ են Ադրբեջանի քարիւղին հեռանկարները: Ատիկա պատճառ է որ Ղարաբաղը դտնուի որոշ մեկուսացման մէջ ու նախարարին խօսքերով՝ «զուրկ է բաղաքական որեւէ յուսալի դաշնակցի վրայ յենելու հնարաւորութենից: Բացառութիւն է կազմում միայն Հայաստանը, սակայն բոլորիս է յայտնի հայկական հանրապետութեան կարողութիւնների սահմանափակութիւնը»: Այս խօսքերը կը գծեն բաւական վախուկ կացութիւն մը որուն կարելի հետեւութիւնները դուշակելու համար մարգարէ ըլլալ անհրաժեշտ չէ: Մանաւանդ որ «Ադրբեջանին աջակցում են մահմետական մի շարք պետութիւններ եւ արեւմտեան ճարտարդիւնաբերական ընկերութիւնները»: Այսքանը լայնօրէն բաւական է որ ան գտնուի «անհամեմատ բարենպաստ պայմաններում»:

Անցնելով աւելի մանրամասն տեղեկատուութեան, Ա. Ղուկասեան կ'ըսէ թէ Ադրբեջանցիները կրկին հիմնական չեզոր դրած են յատկապէս Լաչինէն ղարաբաղեան զօրքը հեռ քաշելու անհրաժեշտութեան վրայ, խուսափելով ԼՂՀ-ի իրաւական կարգավիճակի եւ սահմաններու հարցին քննարկումէն: Իրենք պատասխան չեն ունեցած այն հարցումին թէ Ադրբեջան որամադիր է իր զօրքերը եւս քաշելու Շահումեանի, Մարտակերտի, Մարտունիի չորջաններէն, քանի որ զօրք եւս քաշելու արարքը փոխադարձութեամբ պէտք է տեղի ունենայ: Ա. Ղուկասեանի տպաւորութիւնը այն է որ «Լաչինի խընդիրը արուեստականօրէն ուռճացուում է միջնորդների կողմից»: Անկէ հայկական ուժերը դուրս բերելու ՄԱԿ-ի բանաձեւին ակնարկելով, ան անարդար որոշում կը նկատէ ատիկա, քանի որ հոն խօսք չկայ Շահումեանի, կամ Մարտակերտի մասին:

Նորութիւնը որ արձանագրուած է Մոսկուայի բանակցութիւններուն, ուրս միջնորդին տարբերակն է որուն մասին համաձայնութիւն չէ դոյացած· ան առաջարկած է Լաչինի անցքը ԼՂ-ին վարձու տալ: Հայկական կողմը վիճաբանութեան ընթացքին ծանրացած է այդ վարձակալութեան 99 տարուան պայմանաժամ ուենեալուն, իսկ ադրբեջանականը պնդած է մէկ տարուան վրայ:

Զրուցավար լրագրողը այս բոլորէն կը յանգի վատթարագոյն հաւանականութեան մը որ բանակցութիւններու առաջնորդելիք անելին պարագային կրնայ անխուսափելին ըլլալ· հարց կուտայ թէ կրնա՞ն վերսկսիլ ռազմական գործողութիւնները: Պատասխանը իրաւունք կուտայ այդ կարգի մտավախութիւններու. նկատի առնելով Բաքուի ոչ չինիչ մօտեցումը, Լեռնային Ղարաբաղը չի բացառեր նման հաւանականութիւն: Նախարարը կ'ըսէ. «Ադրբեջան խօսքով պատրաստակամութիւն է յայտնում հիմնախնդիրը լուծել խաղաղ միջոցներով, բայց այդ խօսքն այնքան է հեռու իրականութիւնից որ մեր կողմից լրջօրէն չի ընդունւում»:

Ա. Ղուկասեան մտահոգութիւն պատճառող կէտ մըն ալ կը նկատէ այն որ մինչեւ այսօր սահմանուած չէ «հակամարտութեան գօտի» կոչուածը: Եւ Ադրբեջանի ներկայացուցիչները Մոսկուայի մէջ փորձած են զայն փոխանակել «հակամարտութեան տարածաշրջան» բացատրութեամբ, որուն իմաստը պիտի ըլլայ այն որ հակամարտութեան մէջ պիտի նկատուին Ադրբեջանն ու Հայաստանը եւ ոչ Ղարաբաղը: Ղարաբաղեան կողմը այդ փորձին հակազդած է ըսելով որ «հակամարտութեան տարածաշրջան»ին մէջ պէտք է ընդգրկել նաեւ օրինակ, Թուրքիան որ զինական օժանդակութիւն կը կատարէ Ադրբեջանին, նաեւ օրինակ, Վրաստանը ուր պարբերաբար կը խափանուին Հայաստան զիմող հաղորդակցութիւնները: Այս հարցն ալ առկախ մնացած է, առանց համաձայնութեան եղբի:

Ղարաբաղեան հարցին յաջորդ բանակցութիւնները տեղի ունեցան Պոնի մէջ, Նոյեմբեր 22-էն Դեկտեմբեր 2: Յայտնապէս Արկադի Ղուկասեան կարեւոր նորութիւն չի յուսար այդ փուլէն ալ: Գրեթէ վստահ է որ քաղաքական սկզբունքներու վերաբերեալ որոշումներ չեն տրուիր· կրնան ոչ մեծ յառաջընթացներ արձանագրուիլ: Ցոյսը կը պահէ որ Բաքու ճկունութիւն կը ցուցաբերէ խնդրոյ առարկայ հարցերուն մէջ:

Տխուր բան է լաւատեսութեան աղդակներու բացակայութիւնը, մանաւանդ ամբողջ ժողովուրդի մը ճակատագրին կապուած նման հարցի մը մէջ: Բայց կարելի չէ անտեսել Ա. Ղուկասեանի երկու նշումները թէ միջնորդները սկսած են ճնշում բանեցնել հայկական կողմին վրայ եւ թէ Ադրբեջանի քարիւղը արդէն կողմնակիցներ ապահոված է անոր:

Այս պայմաններուն մէջ խաղաղ լուծումի գործօնէն պահ մը իսկ չհեռանալուն հետ, իրապաշտ ըլլալու հրամայականը կը թելադրէ չանտեսել անբաղձալի հաւանականութիւնները ալ. չէ՞ որ փոքր ժողովուրդներու ճակատագիրը կ'որոշուի մեծերու չահերուն ուղղութեամբ: Ու այդ մեծերուն համար յստակ է որ ո՛չ հայկական, ոչ ալ ադրբեջանական արիւնը քարիւղին գով բան մը կ'արժէ: Այդքան ծանրակչիռ գրաւարկի մը դէմ Ղարաբաղ ունի ձեռք ձգուած ռազմական առաւելութիւն մը, իր վճռակամութեան արդէն տրուած ապացոյցը ու հինգ տարուան ընթացքին ձեռք ձգուած ճապկելու վարպետութիւն մը: Եւ յետոյ, առաջին անգամն ալ չէ որ անհաւասար ուժերու ճակատումին մէջ մերն է տակար թեւին տիրութիւնը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԴՈՒՆ ՈՎ ԵՍ ՈՐ...»

– Դուն ո՞վ ես որ կը յանդգնիս այսպէս խօսելու:

– Դուն ո՞վ ես որ սա կամ նա մարդը կը քննադատես:

– Դուն ո՞վ ես որ ինծի ծուռ կը նայիս:

Ո՛վ պիտի ձեր կեանքին մէջ քանի անգամ պատահած է որ մէկը ձեզի այսպէս ըսէ արհամարհական ոճով: «Դուն ո՞վ ես որ...»:

Այն որ ձեզի այդ խօսքը կ'արտասանէ, թերեւս կ'արդ չէ ձեր ըսածը ջրելու, համոզիչ փաստերով ձեր ըսածին հակառակը պաշտպանելու, ձեր քննադատութիւնները ընդունելի տարազով մը ջրելու: Աւտր փոխարէն, կարող է մէկ բան ընելու: Սանկ անգամ մը վերէն նայիլ ձեզի, երեսը թթուեցնել, եւ ըսել· «Դուն ո՞վ ես որ կը յանդգնիս»: Եւ իր հրացանին այս միակ գնդակը պարպելէ վերջ, ան ձեզի պիտի նայի յաղթական ոճով ու ինքզինք պիտի չնորհաւորէ ձեզ դեռին փռած ըլլալուն համար:

Դուն ո՞վ ես որ...:

Աստուած իմ, ոմանց բերնին մէջ ի՜նչ դեհիկ եւ միաժամանակ ինչ ծիծաղաշարժ արտայայտութիւն է այդ: Ի՞նչ կը նշանակէ այդ արտայայտութիւնը: Այդ արտայայտութիւնը կը նշանակէ որ ձեր դիմացինը անճար մնացած է, չէ կրցած գլուխ ելլել ձեզի հետ, ձեր դիմաց պարտութեան մը դառն փորձառութիւնը ապրած է եւ հիմա ձեզի պատասխանելու համար ընելիք ուրիշ բան չունի եթէ ոչ ձեր քթին բերնին բռունցքի ահակնկալ հարուած մը իջեցնել: Ձեզ դեռին փռել, ձեզ դեռնին հաւասարեցնել: Այս կերպով գլուխ ելլել ձեզի հետ, վրէժ լուծել, հանգստանալ:

Անշուշտ որ ոմանց համար դիմացինէն աւելի բարձր մնալու միջոց մըն է դիմացինը դեռին փռել՝ ընդունելի կամ անընդունելի ռազմավարութեամբ մը: Կան մարդիկ, որոնք եթէ չեն կրնար մրցակիցի մը դիմաց աւելի բարձր դիրք մը չունել խելքով, տաղանդով, խօսքով, մտածումով, բարի գործով, արուեստի փայլատակումով, այդ բարձր դիրքը գտած ըլլալ կը կարծեն այդ մրցակիցը դեռին տապալելով: Կեանքը լեցուն է այսպիսի պատկերներով:

Եթէ թատրոնի քննադատ մըն ես, թատրոնի կազմակերպիչները մեծ պատիւներով կը հրաւիրեն քեզ ներկայ գտնուելու ներկայացման մը: Եթէ սիրեցիր ներկայացումը, եթէ լաւ գտար զայն մասին, խնդիր չկայ: Իսկ եթէ չսիրեցիր, եթէ քանի մը քննադատութիւններ ըրիր, անոնք որոնք քեզ պատիւներով հրաւիրած էին, պիտի կարենան ըսել·

– Դուն ո՞վ ես որ կը յանդգնիս քննադատել մեր ներկայացումը:

Զե՞ն գիտեր թէ ով ես: Գիտեն: Բայց անոնց համար քու ով ըլլալդ կը փոխուի համաձայն այն վերաբերումին զոր դուն ցոյց պիտի տաս իրենց: Եթէ իրենց նկատմամբ ցուցաբերես հիացում, համակրանք, դնահատանք, գովասանք, այդ պարագային դուն պիտի նկատուիս բաւական բարձր քննադատ մը: Իսկ եթէ հակառակը ընես, այն ատեն պիտի մոռնան որ ով ես դուն եւ պիտի զարմանան որ դուն, համբակ, տգէտ, կոմնակալ, ամբարտաւան մէկն ես, ի՞նչպէս կը յանդգնիս իրենց պէս կարող ու արժէքաւոր մարդիկը քննադատելու:

Ա՜հ, անապահովով ու տպէտներով լեցուն այս աշխարհին մէջ բարձրանալու, արժանի տեղ մը գրաւելու, յարգուելու համար բնաւ պէտք չունիս տաղանդ կամ արտակարգ կարողութիւններ ցուցաբերելու: Այս բոլորը չեն օդներ քեզի: Եթէ կ'ուզես բարձրանալ, յարգուիլ, եթէ կ'ուզես քեզի արժանի տեղ մը գրաւել, այդ պարագային պէտք է չարունակ բարձրացնես քեզ չրջապատող այդ անապահովներն ու տպէտները, պէտք է չորքոտնեայ անոնց: Շողոքորթէ որքան որ կրնաս, զանոնք մեծարէ որքան որ կըրնաս: Անոնցմէ ոչ մէկը պիտի առարկէ քու կեղծ ու արուեստական այդ մեծարանքներուդ, ո՛չ մէկը պիտի անհանգըստանայ իր մասին լսելէ բաներ որոնց արժանի չէ: Այդ անապահովներն ու տպէտները պիտի երջանկանան քու մեծարանքներէդ եւ իրենց կարդին պիտի սկսին բարձրացնել քեզ, պիտի յարգեն քեզ:

Պիտի յարգեն ու պիտի բարձրացնեն քեզ, որովհետեւ պիտի հաւատան որ որքան բարձրացնեն քեզ, իրենք ալ այնքան աւելի բարձրացած պիտի ըլլան քեզմէ եւ կած այդ բարեկամութեամբ: Դուն պիտի դառնաս անոնց անապահովութեան եւ ինքնահաւանութեան բերդը, պաշտպան հրեշտակը: Հոգ չէ թէ գոհողութիւններ պիտի ընես սկզբունքներէդ, ճաշակէդ, դիտելիքներէդ, կարողութիւններէդ, բայց պիտի փրկուիս մարդոց արհամարհանքէն, մարդոց թշնամական ու նախանձոտ նայուածքներէն, քեզ դեռնէ դեռին դարնել ուզող բռունցքի հարուածներէն: Ու մէկէն ապահով չանթարդելին տակ է որ կանգնած պիտի ըլլաս այդ անապահովներն ու տպէտները բարձրացնելով, զանոնք մեծարելով: Եւ ինչ որ զարմանալի է, կամ բնաւ զարմանալի չէ, սա է· անոնք, հակառակ որ իրենց համար անհամոյ պարագայի մը դիմաց պատրաստ են ամէն վայրկեան ամէնէն տաղանդաւոր մարդուն դուն իսկ հարց տալու թէ «դուն ո՞վ ես», իրենց ուղղուած գովասանքներու դիմաց պահ մը իսկ պիտի չվարանին եւ իրենք իրենց հարց պիտի չտան·

– Ես ո՞վ եմ որ այս բարձրաստաղնդ մարդը այսքան գովեց պիս, այսքան հիացում արտայայտեց ինծի նկատմամբ:

Ր. Հ.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԻՆ ԳԻՄԱԳԻԾԸ

ՀԻՆ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՊԱՏԿԵՐԸ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՊԱՅՔԱՐ ՄԸ ԾԱՅՐ ՏՈՒԱԾ Է ԸՆԴԴԷՄ «ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԵԱՆ»

Ուղեցոյց գիրքի մը համար գիւրին չէ ապաւորել Ֆրանսացիները: Անոնք կը սիրեն վայելել իրենց մշակութային ժառանգութիւնը: Սակայն այս օրերուն Ֆրանսայի գրախանութներուն մէջ կը խլուի Ֆրանսայի ճարտարապետական հրաշալիքներուն մասին պատրաստուած նոր պատկերագիրք մը: Անիկա կը ցանկապատէ հարիւրաւոր պատմական չինքերը, ինչպէս՝ Ռոզ Փալասը, որմէ ներչնչուած էր Փրուսթ եւ Հալերը, որ 19-րդ դարուն Փարիզի կեդրոնը ուսումիքի գոց չուկայ մըն էր: Զգայացունցը այն է, որ ցանկապատուած չէնքերը բոլորն ալ քանդուած են վերջին 25 տարիներուն ընթացքին եւ փոխարինուած են գրասենեակներէ բաղկացած աշտարակներով կամ բնակարանային կառոյցներով: Պատկերագիրքը կորսուած հին չէնքերուն ուղեցոյց – քարտէսն է, նաեւ մարտահրաւէր մը՝ «պետական բարբարոսութեան» դէմ, ինչպէս կը նկարագրէն հեղինակները...:

Եւրոպայի տարածքին սկսած է յայտնուիլ հին կառոյցներու պահպանումը պահանջողներու «բանակ» մը: Հռոմի մէջ անիկա կը պոռթկայ եկեղեցիի մը չինութեան դէմ. Պրուսէլի մէջ անիկա չահեցաւ դատ մը չինարարական ծրագիրներ իրագործողի մը դէմ, որ օրէնքի թոյլ մէկ կէտը օգտագործած էր քանդելու համար գիւղական հին բնակարան մը: Ֆրանսայի մէջ «չրջանի պահպանումին» հսկող խմբակներ կը յայտնուին գրեթէ ամէն տեղ: Ուղեցոյց գիրքին հեղինակներէն մէկը կ'ըսէ. «Այժմ մարդիկ կ'անդրադառնան, թէ պէտք է փրկեն հինը»:

Եւրոպայի հին գիմագիծը պահպանելու ձգտողները խարուած ըլլալու զգացում մը կ'ապրին: Բազմաթիւ Եւրոպացիներ կը կարծէին, թէ եւրոպական ցամաքամասին հին պատկերը փրկելու համար լուրջ աշխատանք կը կատարէին իրենց կառավարութիւնները: «Եթէ շրջանդ վստահիս կառավարութեան, կրնաս դիմագրաւել առաւօտ մը շինարարներու աղմուկով արթննալու վտանգը», կ'ըսէ փարիզցի մը, որ կը պայքարի Փլաս Քոնթրըքարփի մօտ կառուցուելիք համալսարանի դրասենեակային չէնքի մը ծրագիրին դէմ:

Կը թուի թէ, Եւրոպայի պատկերը պահպանելու օրէնքները իրենց թոյլ կողմերը ունին: Ֆրանսայի մէջ օրէնք մը

ՀԵՌԱՏԻՊ ԵՐԵՒԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԱՆԶՆԱԳԻՐ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանէն տարբեր պատճառներով մեկնած քաղաքացիները որոնք ժամանակ չեն ունենար տրուած պայմանաժամին ընթացքին հայկականով վոխարինելու իրենց նախկին խորհրդային անձնագրերը, կրնան զանոնք ստանալու համար դիմել իրենց գտնուած վայրերու դեսպանատուներուն: Անոնք կրնան նաեւ դեսպանատուներէն վերադարձի վկայական առնել եւ անով դառնալ Հայաստան:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՈՒԽՏԱՒՈՐԻ ԺՈՂՈՎԻՆ

Ուժանիւթի մատնագէտներու պատուիրակութիւնը վերադարձած է Պրիւսէլէն ուր մասնակցած է ժողովի մը որ քննարկած է Անդրկովկասէն, կեդրոնական Ասիայէն, Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն եւ Մոլդովայէն քարիւղատարներ եւ կազատարներ անցընելու հարցերը: Հայաստան պատրաստակամութիւն յայտնած է այդ ծրագիրներուն կիրարկման տրամադրել իր տարածքը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՐԱՍՓԻՒՌՆԵՐԸ ԹԻՒԵՐՈՎ

Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութիւնը 1991 Դեկտեմբերէն մինչեւ 1995 Նոյեմբեր արձանագրած է 434 լրատուական միջոցներ: Անոնց ութը օրաթերթ են, 172-ը թերթեր, 82-ը շաբաթաթերթեր, ինը երկշաբաթաթերթ, 44-ը ամսագիր, 19 հատ հանդէս, 10 հատը ամսաթերթ, մէկը տեղեկագիր, 53-ը հեռատեսիլի լրատուական միջոցներ եւ 20-ը ձայնասփիւռի լրատուական ծրագիրներ: Ներկայիս իրենց գործունէութիւնը կը չարունակեն աւտնցմէ 410 հատը:

***

ՀՈՂԱՄՇԱԿՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Գիւղատնտեսութեան եւ պարէնի նախարարութեան գիւղատնտեսութեան հիմնարկը գիտաժողով մը կազմակերպած է Նոյեմբեր 29-ին: Հոն քննարկուած է 1993-էն ի վեր մշակուող գիւղատնտեսական ծրագիրը որուն նպատակն է այս մարզին արտադրութիւնը կարելի չափով աւելցնել, գիւղի ընկերա – տնտեսական վիճակը բարելաւել եւ արտադրական ազբիւրները արդիւնաւէտ կերպով օգտագործել: Ցառաջիկայ 10 – 15 տարուան գիւղատնտեսական ծրագիրը մշակուած կ'ըլլայ մինչեւ 1996-ի աւարտը:

***

ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ ԱՃԻՒՆԸ

Թիֆլիսի Ս. Էջմիածին եկեղեցւոյ բակին մէջ, Նոյեմբեր 25-ին, հանդիսաւոր արարողութեամբ, զօրավարիզքի հայ բարերար Ալ. Մանթաշեանի աճիւնը ամփոփուած է: Բարերարին աճիւնը զետեղուած է Դիլիջանի պեղումներէն յայտնաբերուած, Ք. ա. առաջին հազարամեակի կաւէ սափորի մը մէջ: Նոյն օրը բացումը կատարուած է նաեւ յուշարձանին, ներկայութեամբ՝ վրացի պաշտօնատարներու եւ հայ համայնքին: Ներկաները մասնակցած են նաեւ Թիֆլիսի թիւ 93 հայկական վարժարանին բացումին:

ՎՈԼԿԱՅԻ ՋԿՆԿԻԹԻՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐԸ

Անցեալ Ցունիսին «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»յի երկու լրագրողներ իրենց խմբագրութենէն հրահանգ կը ստանան Վոլկայի ձկնկիթին (խաւիար) մաքսանենգութեան մասին գրութիւն մը պատրաստելու: Իրենց 2500 Ֆր. կը տրուի որպէսզի մաքսանենգներէն խաւիար գնեն ու փոքր կրպակներու միջնորդութեամբ չահով վաճառեն, ցոյց տալու համար որ ատիկա կարելի է: Երկու լրագրողները Վոլգոգրադի մէջ մանրամասն պրպտումներ կը կատարեն, վկաները ըլլալով հեհետքբրքրական տուեալներու եւ կը յայտնաբերեն ապօրինի ճամբաները որկէ կը քալէ խաւիարի մաքսանենգութիւնը: Ցետոյ Մոսկուայի չոգեկառքը կը մտնեն վերադառնալու համար: Բայց չատ չանցած կը ձերբակալուին Ներքին Նախարարութեան մարդոց կողմէ: Իրենց թուղթերը կը քննուին ու 8 կ. խաւիարը կը գրաւուի:

Մոսկուա վերադարձին երեք երկար յօդուած կը տորպէդէն այդ մաքսանենգութեան մասին որուն մէջ ցոյց կը տրուի նաեւ ոստիկանութեան բաւական գործօն դերը: Մայիսէն ի վեր Թերթին Վոլգոգրադի թղթակցուհին որ իր գործակիցներուն ընկերացած էր Վոլկայի երկայնքին անոնց խաւիարի արկածախնդրութեան, անդադար գործ կ'ունենայ Վոլգոգրադի ոստիկանութեան հետ: Բազմաթիւ յօդուածներէ հետք կը տեսնէ որ կը հետապնդեն զինք, հեռաձայնը կ'ունկընդրեն: Ներքին գործերու տեղական բաժինը չի ծածկեր զայն դատի մը հերոսը ընելու իր նպատակը: Բազմաթիւ անդամներ կը հրաւիրուի Ներքին գործերու զբաղեցնեակը. իր մտերիմ կեանքէն տեսարաններով տեսերիդներ ցոյց կու տան իրեն, սպառնալով հեռատեսիլէն ափռել բոլորը, եթէ չդադրի ոստիկանութեան դէմ արտայայտուելէ:

Նոյն չրջանին Ներքին գործերու զօրավար մը կը պնդէ Վոլգոգրադի ամէնէն տարածուն Թերթին խմբագրապետին որ ընդունի հրատարակել անստորագիր յօդուած մը նոյն լրագրողուհին անուանարկող: Ոստիկանները չեն վարանիր սպառնալու նաեւ Իրենային ծերունի մօրը թէ զինք եւս ձեռնակապով բանտ կը տանին եթէ աղջիկը չհպատակի իրենց: Լրագրողուհին սկսած է վախ զգալ ու պահած է 12 տարեկան իր աղջիկը: Հերթական անդամ երբ կը հրաւիրուի ոստիկանատուն, իրեն կ'ըսեն թէ եթէ մերժէ իրենց հետ գործակցիլ պիտի ամբաստանուի թմրեցուցիչի մաքսանենգութեամբ ու ինքզինքը բանտը պիտի գտնէ:

Ներքին նախարարութեան տեղական վարչութիւնը օձիքը չի ձգեր նաեւ Մոսկուայի երկու լրագրողներուն, հակառակ արտայայտութեան ազատութեան պաշտպան հիմնարկութեան միջամտութիւններուն: Զանազան պատրուակներով անոնց համար մինչեւ հինգ տարուան բանտարկութիւն կը պահանջուի:

Մոսկուացի լրագրողուհիի մը յօդուածը կը տեղեկացնէ այս բոլորը: Ան իր վերջաբանին մէջ կ'ընդունի թէ նման պարագայի մէջ գժուար է զօրակից ըլլալ ու օգնել իր պաշտօնակիցներուն: Կը յիշէ Վոլգոգրադի մէջ ուրիշ լրագրողի մը պատահածը. կեղծ պատրուակով ան ոստիկանատուն կը տարուի, հոն, Ներքին նախարարութեան տեղական բաժինին պաշտօնական տեղեկատուութեան համաձայն՝ «աֆոռէ մը իյնալով կը մահացաւ, մէկը տեղեկագիր, 53-ը հեռատեսիլի լրատուական միջոցներ եւ 20-ը ձայնասփիւռի լրատուական ծրագիրներ: Ներկայիս իրենց գործունէութիւնը կը չարունակեն աւտնցմէ 410 հատը:

***

ՀՈՂԱՄՇԱԿՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Գիւղատնտեսութեան եւ պարէնի նախարարութեան գիւղատնտեսութեան հիմնարկը գիտաժողով մը կազմակերպած է Նոյեմբեր 29-ին: Հոն քննարկուած է 1993-էն ի վեր մշակուող գիւղատնտեսական ծրագիրը որուն նպատակն է այս մարզին արտադրութիւնը կարելի չափով աւելցնել, գիւղի ընկերա – տնտեսական վիճակը բարելաւել եւ արտադրական ազբիւրները արդիւնաւէտ կերպով օգտագործել: Ցառաջիկայ 10 – 15 տարուան գիւղատնտեսական ծրագիրը մշակուած կ'ըլլայ մինչեւ 1996-ի աւարտը:

***

ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ ԱՃԻՒՆԸ

Թիֆլիսի Ս. Էջմիածին եկեղեցւոյ բակին մէջ, Նոյեմբեր 25-ին, հանդիսաւոր արարողութեամբ, զօրավարիզքի հայ բարերար Ալ. Մանթաշեանի աճիւնը ամփոփուած է: Բարերարին աճիւնը զետեղուած է Դիլիջանի պեղումներէն յայտնաբերուած, Ք. ա. առաջին հազարամեակի կաւէ սափորի մը մէջ: Նոյն օրը բացումը կատարուած է նաեւ յուշարձանին, ներկայութեամբ՝ վրացի պաշտօնատարներու եւ հայ համայնքին: Ներկաները մասնակցած են նաեւ Թիֆլիսի թիւ 93 հայկական վարժարանին բացումին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԽՈՐ ՀՐԴԱՐԱՆԱՑԻՆ
ԵՒ
ՊԱՏՄԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՔՆՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐՈՎ
Գրեց՝ Փրոֆ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆ
Պայքար Հրատարակչական
Պոսթըն, 1995

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Անչուշտ չէարժեցաւ ու բաւական մնաց Գրիգորի թեւերուն մէջ ապաստանած, լացաւ, խնդաց, երկար լռեց գլուխը ղրած անոր կուրծքին, աչքերը բաց երազ տեսաւ ու պատմեց, համբոյր առաւ ու տըւաւ, փորձեց չմտածել ու միայն այդ պահը ապրիլ բայց անշուշտ չկարողացաւ, անորամաբանական բաներ ըսաւ ու նորէն խնդաց: Ու բոլոր ժամանակը հոն էր անծանօթ վախը եւ ցաւը որ պիտի գար ու հիմա պահուրտած կը սպասէ տեղ մը իրենցմէ դուրս ու ներս: ... «անհուն քաղցրութիւն մը, տխրութիւն մը կայ աղջկան մէջ որ առաջին ու վերջին անգամ կը սիրէ ու եթէ խաբուած է՝ մահէն ալ դէշ է տառապանքը ... չէ չէ, ես այս աղջիկը եթէ խաբեմ՝ ոճիր գործած պիտի ըլլամ, ոճրագործ պիտի ըլլամ ... չէ, այդ մէկը ոչ»:

Տխուր ու լուռ էին երբ բաժնուեցան Զարուհիենց փողոցին սկիզբը:

– Կրնա՞ս ձեր տան ճամբան գտնել մութին:

– Չէ Գրիգոր, պէտք չկայ որ ինծի ընկերանաս: Ես ճամբան կը գտնեմ:

– Վստա՞հ ես:

– Այո, այո ... յետոյ ... կ'ուզեմ հիմա առանձին ըլլալ:

Լռութիւն:

– Վաղը՞:

– Վաղը:

***

Սենեակի խաւարին մէջ կայնած՝ կորսընցուցեր էր ժամանակի զգայնութիւնը եւ ազատագրումի անօրինակ հոգեվիճակ մը եկեր էր տեղը: Այնքան դիւրին կը թուէր չարժիլը մութ սենեակին մէջ, այնքան պարզ էր ամէն ինչ, վերածուած մէկ իրականութեան որ սիրոյ գոյութիւնն էր իր մէջը, դուրսը ու տիեզերքի ամբողջ տարածքին:

Ուրախ ու թեթեւ, Զարուհի դուրս ելաւ սրահ ու անցաւ պատշգամ: Երեւանը իրեն կը սպասէր «ա՛խ իմ Հայաստան» չէնջաց «ես սիրող եւ սիրուած աղջիկն եմ ամէն դիշեր կուգայի հոս, հիմա ուրիշ եմ, սիրոս երջանկութեամբ կը յորդի ... ա՛խ հայրենիքս նայէ ինծի ես եմ քու զաւակդ ... քեզի սէր կը բերեմ ...»:

Զով դիշերը հաճելի էր ջիղերուն: Աչխարհ լռեր չուրջը՝ իրեն մտիկ կ'ընէր ու մխիթարիւնը իրեն կը նայէր ...: Եւ ինչքա՜ն լեցուն էր ինքզինքով, ինչքան առատ էր սիրով ... ամբողջ մարդկութեան կրնար տալ ու աշխարհին կրնար նուիրել ու դեռ չէր հատներ: Գոհ ու յագեցած ինքնիր ներկայութեան ղգայնութեամբ, բացաւ թեւերը լայն գրկելու դիշերը ու նոյն չարժումով զարձաւ ետ դէպի սենեակն ու տունը առնելու իր մէջ՝ երբ Գրիգորը միտքը եկաւ:

Գոցեց ափերը, թեւերով հիմա իր մանրուկ իրանը գրկեց ու գոցեց աչքերը աւելի լաւ տեսնելու համար անոր դէմքն ու մարմինը: Քանի՜ վայրկեան տեւեց այս մտերմութիւնը ...: «Գրիգոր» չէընջաց ու բառը լեցուց ականջները, արձագանգեց իր ներսը ու տեսաւ անոր դէմքը երկվայրկեան մը, չատ մօտէն, ինչպէս տեսեր էր զինք զրկած առեն: Սեղմեց թեւերը մարմնին չուրջ ու իրեն թուեցաւ թէ Գրիգորին ձեռքերն էին: Այն առեն էր զգաց անոր ներկայութեան կարօտը, ստիպողական պահանջը – անհամբեր՝ մտաւ խոհանոց, երկու մոմ վառեց, անշշուկ ետ իր ննջասենեակը անցաւ, առաւ օրագիրն ու գրիչը եւ աճապարեց ետ սրահ ու նստաւ իր սովորական սեղանին առջին, պատին ու նկարներու չարքին դիմաց:

Զարուհի բացաւ օրագիրը եւ սկսաւ գրել:

Կիրակի, Սեպտեմբեր 19, 1994

«Այսօր առաջին համբոյրին օրն է: Չեմ կրնար նկարագրել ինչ զգացի Գրիգորին թեւերուն մէջ երբ գիս մաքուր սրտով ու մարմնով համբուրեց – խելքէ միտքէ դուրս, աշխարհէն ու ժամանակէն ազատուած պահ մըն էր, իր տունը, երեկոյեան մութը կոխելուն: Այսքան տարի ու դար սպասեր եմ այս մէկ վայրկեանին, այս անհուն վայրկեանին որ մարդ էակի մը մտերմութեան մէկ չնչեմ ու անոր չըրթունքները դան միանան իմ չրթունքներուս (ա՛խ Պէչկէօթիւրեան, ինչ լաւ կը հասկնամ քու ողբերգութիւնդ, Դուրեանն ալ որ վստահօրէն աղջիկ մը չէ համբուրած ...): Կարծես թէ մեր հոգիները կին էին որ կը զգնային ու կը համբուրուէին եւ ոչ թէ չրթունքները, այնքա՛ն աներեւակայելի վերացում էր ինծի համար: Բառերով ու լեզուի օրէնքներու չնորհիւ չի տրուիր ասիկա (հիմա կը հասկնամ բանաստեղծներուն ողբերգութիւնը երբ բանաստեղծած բառերու գրնտանիներուն մէջ՝ կը փորձեն անապրելի այդ բառերու միջոցաւ ապրիլ: Բայց ողբերգութիւններուն էն մեծը սիրահար բանաստեղծը ըլլալու է: Պէչկէօթիւրեան, նորէն քեզի կուգամ ...):

Ահաւոր, հոյակապ, աստուածային ու դժոխային ապրում մըն էր: Կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով ինքնագիտակցութիւնս ու անձիս հակակշիռը կորսընցուցի, տէրը չէի իմ անձիս, ես որ միշտ հպարտ եղած եմ իմ միտքովս: «Միտքը երբեք չի քնանար» կ'ըսէ Պալզաք, Վոթրէնի բերնով: Ցիմա՛ր խօսք ... եւ ի՛նչ դիւրին ու յանկարծական, անխուսափելիօրէն, ճակատագրականօրէն ... ճիշդ ինչպէս փորձած եմ երեւակայել ու չեմ յաջողած:

(Շար. 49)

Շուշանիկ Անդրէասեան եւ զաւակը,
Փրոֆ. Տօքք – Պերնար Անդրէասեան եւ զաւակները,
Սօնա Անդրէասեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ–հօր՝

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ–Ի

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 1-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 5, ժամը 14·30-ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին՝

Rue Père Komitas

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վիրոֆլէյի դերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չընդլայով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Տօքթ. Ժանին Ճապուրով,
Փրոֆ. Մաթըլէն Ճապուրով
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ԼԱՈՒՐԱ-ԱՐԱՓՍԻ ՃԱՊՈՒՐՈՎ–Ի

(ծնեալ՝ Սթ-ամպուլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 28-ին, Փարիզ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 6, ժամը 15-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Որեւէ մահազդ ղրկուած չընդլայով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Djabourov,
28, Avenue René Coty, 75014 Paris

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷԼ. – Արամ Շեխիկեանի թարմ յիշատակին, Տիկին Էլիզ Զրբաչեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառայ»ին։

*
**

ՄԱՐՍԷԼ. – Տէր եւ Տիկին Պերճ Վարժապետեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառայ»ին, Շաւարշ Փիրանեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չը նորհակալութեամբ ստացած է իր ընկերային եւ մշակութային ձեռնարկներուն ի նպաստ 2·000 Ֆր. Պ. Շաւղ Մպրտինեանէ, 1·000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Պօղոսեանէ եւ 200 Ֆր. Տիկին Սօնա Ակոնալեանէ։

---

l'Association Arménienne d'Aide Sociale

RECONNUE D'UTILITE PUBLIQUE

RECHERCHE
DIRECTEUR ou **DIRECTRICE**

pour diriger
l'ETABLISSEMENT DE GONESSE

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation

BAC +4 INDISPENSABLE
Connaissance du Français et de l'Arménien

Logement assuré

Prière de prendre rendez-vous ou adresser curriculum vitæ au Siège de l'Association
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 48 78 02 99

Secrrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

Պ. Տիգրան Տատեան,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Երբանոսեան (Գանատա),
Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տատեան եւ զաւակները,
Տիկին Մարի Իւլրիչ (Զուիցերիա),
Օր·Օր. Հերմինէ եւ Սօնա Թընկըը (Գանատա)
ինչպէս նաեւ Զօպանեան, Թէրզեան, Ձիհանեան, Յովսէփեան, Զուրիկեան եւ Պէրպէրեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, քրոջ, մօր, մեծ–մօր եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՏԱՏԵԱՆ–Ի

(ծնեալ՝ Երբանոսեան)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 1-ին, 85 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Զորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 6, ժամը 15·30-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պեարոս եկեղեցին՝

4, Rue Komitas

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անթոնիի դերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չընդլայով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

*
**

Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տատեան 1000-ական Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին, եւ «Ծառայ»ին։

Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ կիրակի, Դեկտեմբեր 10-ին կը մատուցուի եպիսկոպոսական պատարագ։

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Լիոնի եւ Շրջակայից Հայոց Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ

Պատարագի ընթացքին սարկաւագութեան աստիճան կը ընդունի եկեղեցւոյս բազմամեայ ուրարակիր Աւետիս Իշխանեանին։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ տեղւոյն քառաձայն երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Վահան Պայրնտրեանի։

Սկիզբ պատարագի ժամը՝ 10-ին,
Աստիճանի տուչութիւն ժամը՝ 10·30-ին։

Կ. Ս. Մ.

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԳԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Կեդրոնական վարժարանի աւանդական Օրուան ճաշը, ինչպէս աշխարհի բոլոր ծագերուն, հաւաքաբար բաժակ բարձրացնելու համար կեդրոնական ուսումնարանին եւ բոլոր միւս հայկական վարժարաններուն ի պատիւ, նաեւ՝ դաստիարակիներուն, սատարողներուն, տաներուն յիշատակի եւ կենացը տեղի կ'ունենայ՝

կիրակի, Դեկտ. 10, ժամը 12·30-ին
«Les Alizés» (Stade Français),
2, rue du Commandant-Guilbaud,
Paris 16e (M° Pte de St-Cloud).

Մախքերու մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր.։

Հաճեցէք կանխաւ հեռաձայնել՝
34 12 71 53, 30 52 12 33
կամ 43 81 80 82 թիւերուն։
(Վերջին պահուն՝ Հինգշաբթի, Դեկտ. 7)։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԻԼԱՆՕ. –
Հիւկէք Եսիգաբտաշեանի մահուան առթիւ, Տիկին Սօնա Իպիչեան եւ Տիկին Տիգրանուհի Հիլի 1·000 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառայ»ին։

CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
339, ave du Prado, Marseille 8e

SECTION DES JEUNES

La Section des Jeunes
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
vous invite à

— **Un repas**

«Choucroute»

— **Suivi d'un**

entretien-débat

avec le Rév. Père Zadik AVEDIKIAN
autour du thème «*Identité chrétienne*».

le Dimanche 17 Décembre à 12h30

au Centre Culturel «Sahak - Mesrop»
339, ave du Prado, Marseille 8e

— P.A.F. : 70 F. —

Réservations :
Tél. : 42. 03. 05. 63 (après 20h)
AVANT LE 10 DECEMBRE S.V.P.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

CONCERT

La FONDATION AMADEUS
présente

les lauréats du 7e concours
dédié à la mémoires des victimes
du séisme du 7 Décembre 1988

- *Haïk KHAZAZIAN*, violon, 12 ans
- *Anna ARZOUMANIAN*, piano, 17 ans

le Mercredi 6 Décembre à 20h30

— Entrée 75 F. —

GRAND REVEILLON DU 31 DECEMBRE

à l'ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad,
Lyon-Villeurbanne

organisé par **FRANCE - KARABAGH et les Associations Arméniennes de la Région Rhône-Alpes**

animé par l'Orchestre **MASSIS les violonistes de Marseille et le Disc-Jockey Didier**

Prix d'entrée :

Adultes : 170 F. — Etudiants : 150 F.
Enfants de 6 à 14 ans : 80 F.

Réservation :

M.C.A. Décines : 78. 49. 42. 97
M.C.A. Villeurbanne : 78. 93. 57. 43
Eglise de Lyon : 78. 60. 47. 18
FRANCE KARABAGH : 72. 02. 07. 98

A cette occasion,
ELECTION DE MISS REVEILLON 95
Concours ouvert aux jeunes filles
à partir de 15 ans
Renseignements CASTING :
Adèle BERBERIAN au 78. 71. 01. 90
ou au 78. 49. 42. 97
Date limite de dépôt de candidature :
le 15 Décembre

ALFORTVILLE
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

CONCERT DE MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE

le Vendredi 8 Décembre à 20h45
à la M.C.A., 9 rue de Madrid

En tournée exceptionnelle en France

Guévork Dabaghian

Très apprécié en Arménie
Soliste de l'Ensemble populaire «AKOUNK»

avec son trio
Doudouk — Chevi — Dehol

Prix unique des places : 50 F.

Pour tous renseignements :

M.C.A. Tél. : 43. 76. 55. 89

Le Centre Culturel SAINT MESROB

recevra

M. GERARD DEDEYAN

pour une conférence ayant comme thème :

Le rôle politique et militaire des Arméniens dans la première période des Croisades (1095 - 1187)

le Jeudi 7 Décembre à 20h45

au Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, PARIS Ve
M° Cardinal Lemoine / Monge.

— Entrée libre —

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերմէն Զ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ բախտախաղ (Լօթօ) մը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 20-30-ին՝

Maison de Quartier — 32, ave St-Jérôme

*
**

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Վէոլա Սասունի» մասնաճիւղի բախտախաղը, Կիրակի, Դեկտեմբեր 10, ժամը 15ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
VIENNE

Le Vendredi 8 Décembre

SOIR DES ILLUMINATIONS

Comme chaque année depuis le séisme du 7 Décembre 1988, vente de brochettes devant la salle des fêtes de Vienne au profit de l'Arménie. Cette année seront également proposées des pâtisseries arméniennes.

M.C.A. VIENNE — 9, rue du Cirque.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայկական Ս. Ծնունդի տօնակատարութիւնը Կիւնտուար 6, Շաբաթ գիշեր։
Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6
MERCREDI
6 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋԱԳԻՐՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
-- FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18·738 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.738

ԽՐԱԽՈՍ ՓԱՐԻԶԻՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 1/5)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 1-ին, Արտաքին Նախարար Վահան Փափազեանի պլխաւորութեամբ ժրնեւ մեկնած է պատուիրակութիւն մը, հանդիպում ունենալու համար ՄԱԿ-ի կազմակերպութիւններու պլխաւոր տնօրէնին, Կարմիր Խաչի միջազգային կոմիտէի նախագահին եւ Ջուիցերիոյ Արտաքին Նախարարութեան պաշտօնատարներու հետ: Պատուիրակութիւնը ապա կ'անցնի Պրիւսէլ, մասնակցելու Հիւսիս Ատլանտեան խորհուրդի անդամ երկիրներու արտաքին նախարարներու հանդիպումին: Իսկ Դեկտեմբեր 7 -- 8-ին Վ. Փափազեան Փէյտայի մէջ կը մասնակցի Օ -- ԷՍ -- Սէ -- Ը-ի արտաքին նախարարներու խորհուրդին աշխատանքին:

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ՀԻՒԲԵՐԸ

Դեկտեմբեր 1-ին, Գարեգին Ա. ընդունած է Ազգութիւններու Միութեան նախագահ Վլ. Ջաւոյեանը եւ ազգ. համայնքներու ներկայացուցիչները: Անոնք կաթողիկոսը տեղեակ պարզուցած են իրենց պայմաններուն: Նոյն օրը Էջմիածին ընդունուած է մոսկուացիներ բարերար Հրաչ Ոսկանեանը:

*
**

ՆՈՐ ՏԵՍԱԿԻ ՎԱՌԵԼԱՆԻԹ

Ածուխի չվառող, դրեթէ անպէտ փոշին սկսած է աղիւսներու վերածել «Պինդվառելիք» ձեռնարկութիւնը որ սկսած է գործել Արովեան քաղաքին մէջ: Զոր բանուորով օրական կ'արտադրուի 40 թոն վառելանիւթ, որ կ'ըսուի թէ մեծ ջերմուժ կը պարունակէ:

*
**

ՀԱՑԸ ԱԻԵԼԻ ՍՈՒՂ

Վերջին մէկ-երկու ամսուան մէջ գրբենի գլիներուն կրած յաւելումին որպէս հետեւանք, հացի գինը կը բարձրանայ 10--15 Դրամ:

*
**

ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ ՊԻՏՃԷի ՕԼԻՆՔԻՆ

Ազգային Ժողովի մշակոյթ յանձնաժողովներու Նոյեմբեր 28-ի նիստին ամփոփուած են 1996-ի պետական պիւտճէին օրէնքի նախագիծին քննարկումները: Աւելի քան 9 տասնեակ առաջարկները կը վերաբերէին ծախքերու եւ եկամտային յոդիններուն:

*
**

Հ. ԲԱԳՐԱՏԵԱՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Վարչապետ Հ. Բագրատեան Նոյեմբեր 28-ին ընդունած է հայ աւետարանչական ընկերութեան գործադիր տնօրէն վերապատուելի Մովսէս Ճամպազեանը: Ան ներկայացուցած է 1988-էն ի վեր իր ընկերութեան Հայաստանի մէջ կատարած աշխատանքը: Անոր մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւէ որբ եւ կարօտ երախաներու խնամատարութիւնը, դպրոցներ, առողջարանները, «Հայաստան» Հիմնադրամին մասնակցութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԷ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԸ, ՄԱՆԱՒԱ՛ՆԴ ԵՒՐՈՊԱՆ

Մինչ Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 5-ը, փորձի (թեսթ) օր մը կը նկատուէր սեռային քաղաքներուն կողմէ (գլխաւորաբար՝ ԷՖ-Օ եւ Սէ -- Ժէ -- Թէ) ամբողջ երկրին մէջ, անդին, օտար մամուլը խիստ ոճով կը քննադատէր Ֆրանսայի վիճակը: Արդարեւ, այսօր, Եւրոպայի ոչ մէկ երկիր կրնայ առանձին քաղաքականութիւն մը վարել, միայն իր հաշուոյն, քանի ոչ մէկը այլեւս բոլորովին անկախ է, 15-էրն ալ իրարմէ կախում ունին: Գերմանիան ամէնէն մտահոգն է: Շիլիկըլ վեց էջ կը նուիրէ, հարցազրոյցով մը Հերվէ տը Շառէթի հետ, «Գողիաթ կը վախնայ» խորագրին տակ, չարաթաթերթը տագնապալի մթնոլորտ մը կը նկատէ Պոնի մէջ ու կը գրէ՝ «Քոհլ կը վախնայ որ, ի վերջոյ, միա-միւնակ մնայ ղրամական միութեան իր երազին հետ: Կը վախնայ որ Եւրոպական Միութեան վախճանին սկիզբը ըլլայ»: Ինչ որ կասկած չի վերցներ Պոնի մէջ, ըստ թերթին, որ չատ խիստ է Շիրաքի հանդէպ, այն է որ եթէ կառավարութիւնը տեղի տայ բանթողներուն պահանջներուն, Ֆրանսա չի կրնար Մաաստրիխթի չափանիշներուն պարտաւորութիւնները կատարել: Առանց Ֆրանսայի ղրամական միութիւնը իմաստ չունի: Նոյն մտահոգութիւնները կը յայտնեն այլ երկիրներ ալ: Փուռնալ տը ժընեւը, չաբաթավերջին կը վտրադրէր՝ «անվերջանալի գործադուլներով, Ֆրանսա քաոսին մէջ կը մխրճուի», Թրիպիւն տը ժընեւ, իր կարգին, կը նկատէ որ «Ժագ Շիրաք չի կրնար լուռ մնալ քաոսին առջեւ, այն պահուն երբ մեծ վնաս կը կրէ Ֆրանսական անտեսութիւնը»: Ի-տալոյիներն ալ չեն խնայեր Շիրաքի: Սթամփայի մէջ, Պարպարա Սփինելլի կը գրէ. -- «Ֆրանսան շատ աւելի հիւանդ եւ անդամալոյծ է քան միւս երկիրները, որովհետեւ Եւրոպայի գրաւը ըրաւ, պահելով անձնական սովորութիւններ, ապահովութիւններ եւ ընտրութիւններ, որոնք կը դժուարացնեն իր անդամակցութիւնը»: Պելժիացիներուն համար խզումը երբեք այնքան բուռն չէ եղած ղեկավարներուն եւ աշխատաւորներուն միջեւ: Տէյլի Թելեկրաֆ ալ կը հաստատէ ինչ որ բոլորին համար լա Փալիսեան ճշմարտութիւն մրն է, այն որ՝ ժիւպէ ուզեց բազմաթիւ ճակատներու վրայ պայքարիլ միաժամանակ: Սպանական Ա. -- Պ. -- Սէ թերթին համար՝ «Ժիւպէի կառավարութիւնը կ'ապրի ողբերգական ժամեր»:

Ամերիկացիները տեղական միամիտ տրամաբանութեամբ մը հարց կու տան՝ «բայց, ո՞վ է, Ֆրանսայի մէջ, իշխանութեան գլուխ, Շիրա՞ք թէ ուղեվարները» ու Ուաշինկթընի մէկ անձնաւորութիւնը կը թելադրէ՝ «Ուրիշ ուղեվարներ առէք»...: Միացեալ-Նահանգներու մէջ, բոլորովին անընդունելի եւ անհասկնալի է որ հանրային ամբողջ ճիւղի մը հակակշիռը ձեռքն ունենայ միայն մէկ սենտիքա: Գործադուլի իրաւունքը չատ սահմանափակ է Ամերիկայի մէջ, գոյութիւն չունի դաշնակցային պաշտօնատարներուն համար:

*
**

Ֆրանսայի մէջ, կացութիւնը չատ ծանր էր դեռ Դեկտեմբեր 5-ին, մինչ ցուրան ալ կու դար քիչ մը աւելի անտանելի դարձընելով ժողովուրդին կեանքը: Փոխադրական միջոցներուն գործադուլին վրայ կ'աւելնային այլ չարժումներ՝ ելեկտրականութիւն, թղթատարի ծառայում, հիւանդանոց, դպրոց, հեռահաղորդակցութիւն, բանտ եւլն. եւլն.: 12-րդ օրն էր երկաթուղիի գործադուլին, մինչ որ օրական 100 միլիոն վնաս կը նշանակէ, Փարիզի փոխադրական միջոցներու (մեթրօ, հանրակառք) օրական վնասն է 27 միլիոն Ֆր.: Ֆրանքը կ'իյնայ, մինչ կառավարութիւնը հրապարակ կը հանէ փեչինկի սեփականաշնորհումը: Ելմտական չուկաները այլեւս վստահութիւն չունին, սակարանը 6%-ի անկում արձանագրած է Ֆրանսական արժէթուղթերուն վրայ:

*
**

Հետաքրքրական է նաեւ ընկերվարական կուսակցութեան դիրքը որ չուզեր հրահրել մթնոլորտը: Երկար տարիներ իշխանութեան գլուխն ըլլալով, աւելի կրնան դիտակցիլ թէ տարբեր են երկրին պատասխանատուներու եւ այլոց դիրքը: Ժոսփէն չուզեր քաղաքականացնել ընկերային չարժումները, կը նախընտրէ խոհեմ մնալ եւ Դեկտեմբեր 5-ի գործադուլի բանաձեւը, պարզապէս կը ձգտէր պարտադրել կառավարութեան, որ բացատրութիւններ տայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ չրջանը, Տոաքի ջուրերու յանկարծակի յորդումը պատճառ եղած է, Դեկտեմբեր 4-ին, 4 մանուկներու անհետացման, երկուքի մահուան ինչպէս նաեւ իրենց ընկերացող ուսուցչուհիին: Դպրոցականներու այս պտոյտը մաս կը կազմէր բնութեան հետ ծանօթացման ծրագրի մը: Պտոյտը սակայն տեղի կ'ունենար վտանգաւոր եւ արգիլուած գօտիի մը մէջ: Քննութիւն բացուած է պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար:

ԳՐՈԶՆԻի մէջ (Չէչէնիա) ռճրախորճ մը գործուած է Դեկտեմբեր 4-ին, որու հետեւանքով 11 մեռեալ կայ եւ 60 վիրաւոր (9-ը՝ ծանր): Ամէնէն մահացու ռճրախորճն է որ կը գործուի Չէչէնիոյ մայրաքաղաքին մէջ: Թակարդ -- կառք մըն է որ պայթած է քաղաքին կեդրոնը: Դեկտեմբեր 17ին նախատեսուած է «Հանրապետութեան ղեկավար մը» նշանակել, ինչ որ լարած է մթնոլորտը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆի մէջ, եկեղեցին իր մէկ գուլփան ըրաւ, խոստովանելով որ ակամայ օժանդակ է կովանիեվսկիի յաղթանակին: Չէստոկովա հրապարակուած փաստաթուղթի մը մէջ, լեհ եպիսկոպոսները կ'ընդունին որ Եկեղեցւոյ հովուական ակար քաղաքականութիւնը նպաստած է նախկին համայնավարին յաղթանակին:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ» լոյս չտեսաւ Դեկտեմբեր 5-ին, գործադուլի հետեւանքով: Նախատեսուած 95 պաշտօնաղրկումները անընդունելի կը նկատուին անճնակազմին կողմէ:

ՓԱՐԻԶի Սէն -- Տընի արուարձանը կառուցուող մեծ մարզադաշտը մկրտուեցաւ՝ «Ֆրանսայի մարզադաշտ», Միշէլ Փլաթինի մերժած ըլլալով որ իր անունը կրէ:

ՄԱԿ-ի ընդհ. ժողովը, չախչախիչ մեծամասնութեամբ, անդամ մը եւս մերժեց որեւէ օրինական բնոյթ ճնշախմբի (Իսրայէլի Աւոր հրդարան) «հիմնական օ-

ՄԱՄՈՒԼ

«ԹԱՅՄ»ի Ֆրանսայի թիւը

«Թայմ» չաբաթաթերթը Դեկտեմբեր 4-ի թիւով Ֆրանսայի յատուկ թղթածրար մը ունի ուր կը վերլուծուին դժուարութիւնները, գործադուլի ծաւալող չարժումները, լայն խաւերու դժգոհութիւնները, իշխանութեան անզիջող դիրքը, եւլն.: Այդ էջերուն մէջ «Գործնապաշտութիւն եւ իշխանութիւն» խորագիրով, հատուածներ տրուած են նախագահ Շիրաքի հետ կատարուած հարցազրոյցէ մը:

Ան ըսելով որ վերջ գտած է երկբեւեռութեան չրջանը, Իմ. դարու աշխարհը կը նկատէ բազմաբեւեռ աշխարհ մը ուրուն մէջ Ֆրանսա ունի անտեսական, առեւտրական առաւելութիւններ. մնայուն անդամներէն մէկն է Ապահովութեան խորհուրդին, ունի աթոմական ուժ եւ դլխաւոր բաղկացուցիչն է ՄԱԿ-ի զօրքին: Ունի մարդասիրական եւ տիեզերականութեան ատանդութիւն մը. սերտօրէն փարած է մարդկային իրաւունքներու եւ ժողովրդավարութեան:

Եւրոպայէն անջատուած Ֆրանսա մը մտածելի չէ նախագահին համար որ կը հաւատայ թէ առանձնացած երկիր մը չի կրնար պահպանել իր մեծութիւնը եւ ուժը:

Պատասխանելով Մաաստրիխթի անտեսական չափանիշներուն հասած չըլլալու մասին հարցումի մը, Ժ. Շիրաք կը բացատրէ թէ իր երկիրը 1993-ին չէ հետեւած Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ օրինակին ու հիմա պարտ են անհրաժեշտ քայլերու դիմել, նուազեցնելու համար բացերը, 2,5 տարիէն ընելով այն ինչ որ պէտք է ըլլար հինգ տարուան ընթացքին:

Անգործութեան հարցին մէջ նախագահը վստահ է որ պիտի գտնուի հարկաւոր քաղաքականութիւնը, կացութիւնը քիչ-չատ բնականոնացնելու համար: Ներկայի ունի աշխատութեան ժամանակի փոփոխութիւններ ու նոր տեսակի գործեր: Կ'ըսէ թէ 10 տարի եւս դիւթիւն ունենալիք գործի ասպարէզներուն կէսը այսօր անծանօթ է: Կը կրկնէ աթոմական փորձարկումներու անհրաժեշտութիւնը ու վերջին հարցումին պատասխանելով կ'ըսէ թէ հարցախոյզներու տեւականներուն ոչ մէկ ուշադրութիւն կը դարձնէ, քանի որ նախ անոնք ընդհանրապէս սխալ կ'ըլլան, երկրորդ՝ ինք կը հաւատայ որ քաղաքական դէմքը պէտք է առաջնորդ մը ըլլայ եւ ոչ հետեւորդ մը:

*

ԸՆԿ»ին, որ Երուսաղէմը կը նկատէ Իսրայէլի մայրաքաղաքը:

ՍԵՆԻՄ ՏԻՑԻՃի կ'երգէր, Դեկտեմբեր 5-ին Փարիզի մէջ: Այս առթիւ, Ֆիկարօ կը գրէր. -- «Ծնած Թուրք, քիւրտ մօրմէ եւ անզտանելի ծագումով հօրմէ, զոր Ազգրբէջանցի կը կարծէ, անոր սորվեցուցած երգերուն պատճառաւ, սկսած է երգել վեց տարեկանին: Պոլսոյ Երաժշտանոցը օսմանեան դասական երաժշտութիւն կ'ուսանի: Ապա, կը խորացնէ քրտական եւ հայկական երաժշտութիւններու իր ծանօթութիւնը եւ կը սկսի յաջողութիւն գտնել Թուրքիա եւ Գերմանիա որպէս աւանդական երգչուհի, ապա 1982-ին Փարիզ կու գայ»: Զուգեր Թուրք նը կատուիլ, կ'ըսէ. -- «Ձիս կը խանգարէ որ Թուրք երգչուհի մը նկատեն: կ'ուզեմ որ մէկը Թրթռացում մը գտնէ, ոչ՝ համայնք մը»:

ԷՋՄԻԱԾՆԷՆ ՓԱՐԻԶ 1912

ԽՄԲ. – Հետաքրքրական վաւերագիր մըն է ստորեւ ներկայացուածը: Ան պատճէնն է Էջմիածնի Դիւանէն 1912 Նոյեմբեր 8-ին(*), Փարիզ, Վռամշապուհ Ա. Քհնյ. Քիպարեանին ուղղուած նամակի մը որ ստորագրուած է դիւանապետ Բագրատ Վրդ.ի կողմէ: Կը կրէ 1452 թիւը: Դիւանապետ վարդապետը Ա. Էջին ճակատին ձեռագիրով աւելցուցած է «ծածկաբար (confidentiellement)» արձանագրութիւնը: Նամակը որ յղուած է հաւանաբար Արեւմուտքի մէջ գործող այլ կրօնաւորներու եւս, կը հրահանգէ մեծ պետութեանց դեկավարներուն հեռագիրներ յղել, հայ ժողովուրդին դէմ տաճիկ կառավարութեան կիրարկած հալածանքներուն ուշադրութիւն գրաւելու եւ տաճկահայ գաղթավայրերու բնակչութեան վիճակը բարւոքելու նպատակով: Պատմական վաւերաթուղթ մը որ թարգմանի կը հանդիսանայ իր հօտին հանդէպ հայրական գուրգուրանքին եւ թերեւս ծառայէ նաեւ ցոյց տալու թէ ի՛նչ արդիւնք կրնայ ունենալ կրօնական իշխանութեան քաղաքական նախաձեռնութիւններու դիմելու պարտաւորութիւնը, ժողովուրդի մը պատմութեան մէջ:

(*) Այդ թուականին կաթողիկոսն էր Գէորգ Ե. Սուրէնեան:

***

Դ Ի Ւ Ա Ն
ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ
ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ

Ծածկաբար (confidentiellement)

Թ. 1452
8 Նոյեմբր. 1912 ամի
Ի Ս. ԷՋՄԻԱՆԻՆ

Բարձրապատիւ
Տ. Վռամշապուհ Աւագ Քհնյ.
Քիպարեանին

Տաճկաստանի այժմեան կրած պարտութիւններից յետոյ բնականաբար առաջ է գալիս արեւելեան հարցն իւր ամբողջութեամբ, որի լուծման համար մօտիկ ապագայում լինելու է կոնֆերանս եւրոպական մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչների:

Հայերը պատմական այս մեծ յեղաշրջման րոպէին չեն կարող անտարբեր մնալ քանի որ Հայաստանում հայ ժողովուրդը միշտ կրել է անցեալում տաճիկ կառավարութիւնից անտանելի տանջանքներ, աննկարագրելի հալածանք, կոտորած, այսօր եւս զրկուած է մարդկային ամենատարրական իրաւունքներից՝ կեանքի, գոյքի եւ պատուի ապահովութիւնից եւ կրկնւում են զանազան տեղեր կոտորածներ: Իսկ այսուհետեւ մինդամայն անկարելի է յուսալ Հայերի վիճակի բարւոքումը, եթէ բուն հայրենիքում հայ ժողովրդի բախտի ու վիճակի տնօրինողը լինի նոյն կառավարութիւնը: Այս ի նկատի ունենալով, աշխարհի ամենայն կողմի հայ համայնքներից, յատկապէս տաճկահայ գաղթավայրերից, որոնք սերտ կապուած են Մայր Հայրենիքի հետ, ստացւում են ազգիս Վեհափառ – Հայրապետի անունով բազմաթիւ ազերապրեր, նամակներ եւ հեռագիրներ, որոնցմով խնդրւում են հրահանգ եւ ցուցումներ՝ արդեօք ի՞նչ դիրք բռնել ներկայ ճգնաժամում՝ տաճկահայ նահատակ ժողովրդի վիճակը բարւոքելու համար:

Միանգամայն դիտակցելով մեր ազգային կեանքի այժմեան պատմական բացառիկ դրութեան լրջութեանը, Նորին Վեհափառութիւնը, որպէս ծայրագոյն պատրիարք եւ Կաթուղիկոս Ամենայն Հայոց եւ պետ Հայց. Ս. Եկեղեցւոյ, իւր ձեռքի ու տրամադրութեան տակ եղած բոլոր հնարաւոր եւ նպատակայարմար միջոցները գործ է դնում տաճկահայ իւր հոգեւոր որդւոց անտանելի ու տանջալից կացութիւնը բարելաւելու համար:

Անկախ այս բոլորից, Նորին Վեհափառութիւնը հրամայեց Դիւանիս յայտնել Ձեզ, որ տեղւոյդ հայ համայնքը, առանց ժամանակ կորցնելու, հեռագիրներով դիմումներ անի եւրոպական մեծ Պետութիւններին եւ Ամերիկային: Բոլոր Պետութեանց ուղղած հեռագիրների մէջ պէտք է յիշատակել Թիւրքաց Հայաստանի դժոխային վիճակը, հայ ժողովրդի կրած դարաւոր սոսկալի տանջանքները, մշտական հալածանքն ու սիստեմատիք կոտորածը, կեանքի, գոյքի եւ պատուի կատարեալ անապահովութիւնը եւ խնդրել հովանաւորութիւն ու մարդասէր վերաբերմունք դէպի մի քրիստոնեայ կենդանի նահատակ ազգը: Ցիշել հեռագիրների մէջ նաեւ Պէռլինի վեհաժողովի (դոնկրէսի) 61-րդ յօդուածը եւ խնդրել, որ հայաբնակ վիլայէթներում ու Կիլիկիայում հաստատուի այնպիսի վարչական ձեւ եւ կազմակերպութիւն, որ այնտեղի Հայերն ընդ միշտ կարողանան ունենալ խաղաղ կուլտուրական կեանք:

Այս բովանդակութեամբ հեռագիրներ պէտք է անմիջապէս տալ հետեւեալ Պետութիւններին.

1.– Ռուսաստան (Պետերբուրգ), կայսեր (ցարին). այս հեռագիրն ուղարկելուց երկու օր յետոյ, մօտաւորապէս նոյն բովանդակութեամբ հեռագիրներ ուղարկել Ռուսաստանի մինիստր – նախագահ Կոկովցեվին եւ Արտաքին Գործոց նախարարին:

2.– Անգլիա (Լոնտոն), Թագաւորին, Նախարարապետին եւ Արտաքին Գործոց նախարարին:

3.– Ֆրանսա (Փարիզ), Հանրապետութեան նախագահին եւ Արտաքին Գործոց նախարարին,

4.– Գերմանիա (Պէռլին), կայսեր Նախարարապետին եւ Արտաքին Գործոց նախարարին:

5.– Աւստրիա (Վիէննա), կայսեր եւ Արտաքին Գործոց նախարարին:

6.– Իտալիա (Հռոմ), Թագաւորին, Նախարարապետին եւ Արտաքին Գործոց նախարարին:

7.– Ամերիկա (Ուաշինկթըն), Հասարակապետ. նախագահին եւ Արտ. Գործ. նախարարին:

Բացի վերոյիշեալ հեռագիրներից, երբոր մեծ Պետութեանց ներկայացուցիչների կոնֆերանսը կը բացուի (անշուշտ ժամանակն ու տեղը կ'իմանանք լրագիրներից), անպատճառ կրկին հեռագիրներ պէտք է ուղղել վերոյիշեալ բովանդակութեամբ խնամքով խմբագրուած, կոնֆերանսի նախագահին, իսկ պատճէնները բոլոր մասնակցող Պետութեանց ներկայացուցիչներին (délégué):

Հաճեցէք Ձեր բոլոր հեռագիրների ու դիմումների պատճէնները անմիջապէս փոստով ուղարկել ազգիս Վեհափառ – Հայրապետի անունով:

Դիւանապետ՝
ԲԱԳՐԱՏ ՎՐԴ.

ԳԵՂԱՄ Գ. ԳԱՎԱՖԵԱՆ

ԵՐԲԵՄՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ԽՄԲ. - Կը շարունակենք հրատարակութիւնը այն դասախօսութիւններուն զոր կազմակերպած էր կեդրոնական Սանուց Միութեան Փարիզի վարչութիւնը (առաջինը տես՝ «*Յառաջ*», Նոյեմբեր 22, 23, 24 եւ 25 / 26):

En s'avançant sur la route du temps, le passé s'enfle de la durée qu'il ramasse.

BERGSON

(Գ.Գ.Գ.ի ՆԱԽԱՍԻՐԱՏ ԲՆԱԲԱՆԸ)

Կեդրոնական Վարժարանի պատմութիւնը պատմութիւնն է քիչ մը իր տնօրէններուն, եւ առ հասարակ կը յատկանշուի այդ անուններուն կապուղ ընթացքով:

Այդ բոլորին մէջէն բացառիկ վայելով մը կը ներկայանայ սակայն «Գավաֆեան Շրջանը», որ ձգած է անջնջելի յիշատակ:

Գեղամ Գավաֆեանի գործը կարելի չէ ըմբռնել ներկայ պայմաններով: Այսօր, սփիւռքահայ վարժարանները իրենց գործունէութիւնը կեդրոնացուցած ըլլալ կը թուին յատկապէս հայերէն լեզուի ուսուցման վրայ, դժուրանալով գոհացուցիչ արդիւնքի մը հասնիլ: Հարցը այդ չէր սակայն կեդրոնականի համար, որ հիմնուած էր իբր ազգային բարձրագոյն վարժարան, ուրիշներէ աւելի բան մը տալու նպատակաւ: Այսինքն, կեդրոնականը հայերէն սորվեցնելու համար չէր հիմնուած: Տղաքը հոն կուգային, թաղային նախակրթարաններէն, հայերէն սորված, արդէն:

Ներկայիս, ի բացակայութեան որոշ ծանօթութիւններու, դժուար է սահմանել սփիւռքահայ վարժարաններու տնօրէններուն պարտականութիւնները, իրաւասութիւններն ու կարելիութիւնները, գոյութիւն ունեցող օրինական հարկադրանքներու եւ վարժարաններու նկատմամբ ապահովող խնամակալութիւններու միջամտութեան ընդմէջէն:

Գավաֆեանի տնօրէնութեան շրջանին, այսինքն՝ 20-ական թուականներուն, Պոլսոյ հայ վարժարաններուն վրայ պետական հսկողութիւնը որոշապէս տկար էր տակաւին, ինչ որ Թոյլ կուտար տնօրէններուն որ գործադրեն ինքնայատուկ ծրագիրներ, այլեւայլ նպատակներէ առաջնորդուած:

Ոմանք կը ծանրանային հայերէն լեզուի ուսուցման վրայ, ինչպէս՝ Ֆէրիդիւղի նախկին Մերհամէթճեան փոքրիկ նախակրթարանին տնօրէնուհին՝ Էլիզ Էլմասեան, ոմանք կը ջանային գործնական բաւարար ծանօթութիւններ տալ աշակերտներուն, որպէսզի կարենան գործի կեանքի մէջ նետուիլ նախակրթարանէն ելլելով, ինչպէս՝ Կէտիկ – Փաշայի Մեսրոպեան վարժարանի տնօրէնը՝ Օննիկ Սրապեան, ոմանք ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէին դաստիարակութեան եւ կրթութեան վրայ՝ ինչպէս Ցովհաննէս Հինդլեան, եւայլն:

Այս բոլորը միջանկեալ կը յիշեմ, որովհետեւ ինծի այնպէս կը թուի թէ Գեղամ Գավաֆեան իր տնօրէնութեան շրջանին կը հետապնդէր բոլորովին այլ նպատակ, նպատակ որ ունէր անուղղակիօրէն քաղաքական բնոյթ, քանի որ կը զուգադիպէր Մեծ Եղեռնի վաղորդայնին, երբ ազգը ջարդակոտոր կը հեծէր:

Թող քաղաքականութիւն բառը չհասկցուի մեր սովորական դարձած իմաստով, որ է՝ յեղափոխութիւն: Գավաֆեանն հետու մնացած է միշտ յեղափոխական գործունէութենէ: Գավաֆեանի հետապնդած քաղաքականութիւնն էր կեդրոնական վարժարանի մէջ պատրաստել հայութեան համար իրա՛ւ մտաւորականներ, որոնց այնքան պէտք ունէր ուղեկորոյս հայ ժողովուրդը, կարենալ առաջնորդուելու համար իր պատմութեան ընթացքին ենթարկուած ամենամեծ Աղէտէն վերջ:

Այս համոզումին յանգած եմ իր հետ ունեցած մտերիմ խօսակցութիւններուս ընթացքին, եւ առիր համար ալ մտաւորականի իր հանգամանքին ու ըմբռնումին վրայ է որ պիտի ծանրանամ, այս բանախօսութեան ընթացքին:

Միտքս լաւ կարենալ բացատրելու համար, մէջբերում մը պիտի ընեմ իր նախասիրած փիլիսոփայէն՝ Հանրի Պերկսոնէ, որ Les Deux Sources de la Morale et de la Religion-ի մէջ մարդ արարածը կը բաժնէ երեք խումբի:

Առաջինն է Հոմօ Ֆապէրը, այսինքն՝ շինող, գործող մարդը: Այս խումբին կը պատկանին քարէ գործիք շինող նախամարդէն սկսեալ, բոլոր արհեստաւորները, երկրագործները, շինարարները, առեւտրականները, պիտնականները, արւեստագէտները եւայլն: Հոմօ Ֆապէր-ին մտածումի առարկան է չինել եւ գործել: Ան է որ քաղաքակրթութիւն կը կերտէ:

Երկրորդն է Հոմօ Սափիէնսը, մտածող մարդը, որուն մտածումի առարկան է դասաւորել, կարգաւորել, պարզացնել ու պահպանել Հոմօ Ֆապէր-ին չինածն ու կերտածը Հետեւաբար Հոմօ Սափիէնս են փիլիսոփաները, դիւանագէտները, օրէնսդիրները, քաղաքագէտները, եւայլն, որոնք քաղաքակրթութեան առաջնորդներն ու պահապաններն են:

Իսկ երրորդն է Հոմօ Լոբաֆսը, խօսող մարդը, որուն մտածումի առարկան խօսքն է միայն, եւ որուն համար խօսքը համարժէք է գործքի: Խօսքի ու գիրի մարդիկն են անոնք (գիրը ըլլալով գրուած խօսք) այսինքն՝ գրագէտները, բանաստեղծները, կրօնաւորները, եւայլն:

Երբ ակնարկ մը նետենք մեր ժողովուրդին պատմութեան վրայ, կը տեսնենք թէ ունեցած ենք անվերջ ու անթիւ Հոմօ Ֆապէր-ներ, որոնք հրաշալի քաղաքակրթութիւններ կերտած են, ստեղծելով քաղաք, ճարտարապետութիւն, երկրագործութիւն, առեւտուր, արուեստ, եւայլն:

Ունեցեր ենք նաեւ խօսքի մարդիկ, որոնք ստեղծեր են հոյակապ գրականութիւն, բանաստեղծութիւն, աղօթք եւ ճառ, բայց չենք ունեցեր Հոմօ Սափիէնսներ, որոնք կարգաւորած ըլլային այդ բոլորը, եւ ստեղծած ըլլային միջոցները պահելու, պահպանելու եւ զարգացնելու Հոմօ Ֆապէր-ներուն չինածը: Այսինքն, չենք ունեցեր բառին բուն իմաստով փիլիսոփաներ, օրէնսդիրներ, դիւանագէտներ եւ քաղաքագէտներ, ու ատոր համար ալ Հոմօ Ֆապէր-ներուն չինածը կարելի չէ եղած պահել, պահպանել ներկայացող վտանգներուն առջեւ: Շիներ ենք, եւ ուրիշները եկեր յափշտակեր ու քանդեր են, քանի որ չենք մտածեր մեր չինածը պաշտպանելու միջոցներուն մասին ալ:

Պերկսոն իրաւացիօրէն կ'ըսէ թէ այս երեք տեսակի մարդիկն ալ անհրաժեշտ են ժողովուրդի մը զարգացման ու գոյատեւման համար, պայմանաւ որ համեմատական ըլլայ իրենց դերը, խաչաձեւումներ չստեղծուին եւ մէկը միւսին տեղը չանցնի:

Դժբախտաբար վերջին մէկ, մէկուկէս դարու պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ Պերկսոնի չափազանց հաւասարակշռութիւնը գոյութիւն չէ ունեցած մեր մէջ եւ խօսքի մարդոց դերը եղած է չափազանց մեծ ու ազդու: Անոնք է որ զեկավարած են Հայոց հասարակական կեանքը, գիրն ու խօսքը գործքի հետ չհաշտելով միշտ: Իրենք իրենց խօսքին հաւատալով ու առիթ գինովնալով, կարծած են թէ կրնան յօդուած եւ քերթուած գրելով ու Լեմանի լիճին ափէն գոռալով սարսափեցնել Կարմիր Սուլթանը, կամ քանի կայծքարէ հրացանով հոդմացրիւ անել կայսրութեան մը բանակները:

Եւ ինչպէս Վազգէն Անդրէասեան կը պատմէ «Հազարիապատում»ին մէջ, Հայաստանի երեմնի վարչապետ Ալէքսանդր Խատիսեանը չէ՞ր որ, յայտարարած էր թէ, «Հայ բանակը թէկուզ մէկ գինուորից էլ բաղկացած լինի, դարձեալ կը ջախջախէ թուրք բանակը»: Ահա՛, խօսքին ուժը:

Այս մասին չատ խօսուած ու գրուած է թէեւ. կ'ուզեմ սակայն նոր վկայութիւն մը ներկայացնել, քաղելով Յակոբ Օշականի կողմէ Գավաֆեանի ուղղեալ նա-

ՀՏՈՒՎԱՏՈՒ

ՀՀ ԳԱԱ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԱՇԱԿՈՒՅԹԻ ՀՈՒՇԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂԵՐԻ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ա. Ա. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Տարածքային և նվաճողական նպատակներով Թուրքիայի ագրեսիան Հայաստանի Հանրապետության դեմ, որ ուղեկցվում է ամենաանմարդկային հանցագործություններով, ինչպես նաև Ադրբեջանի կողմից Հայաստանի Հանրապետության շրջափակումը, ստիպեցին հայ ժողովրդին ոչ միայն ուժեղացնել իր ազգային-ազատագրական պայքարը, այլև ստեղծել ինքնապաշտպանության ուժեր, որոնք ապահովեցին հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի հաղթանակը:

Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի պատմության ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ հայկական հողերի տարածման հարցը միշտ եղել է հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի կարևորագույն խնդիրներից մեկը: Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի պատմության ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ հայկական հողերի տարածման հարցը միշտ եղել է հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի կարևորագույն խնդիրներից մեկը:

Հ·Մ·Ը·Մ·–Ֆրանսի վարչութիւնը խոր ցաւով կ'ողբայ վաստակաւոր եւ հաւատարիմ Հ·Մ·Ը·Մ·–ական՝

ԵՂԲ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ–Ի

ցաւահիթ մահը։

Այս տխուր առիթով, Հ·Մ·Ը··Մ··–Ֆրանսի վարչութեան եւ վշտակից անդամներուն անունով ցաւակցութիւն կը յայտնենք հանգուցեալ եղբօր հարազատներուն եւ պարագաններուն։

Հ·Մ·Ը·Մ·–ՖՐԱՆՍԻ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Տէսինի Ս· Աստուածածին եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ ըէ կիրակի, Դեկտեմբեր 10-ին կը մատուցուի եպիսկոպոսական պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՓԱՐԵԱՆ
Լիոնի եւ Շրջակայից Հայոց
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ

Պատարագի ընթացքին սարկաւագութեան աստիճան կը ընծրհուի եկեղեցւոյս բազմամեայ ուրարակիր Աւետիս Իշխանեանին։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ տեղւոյն քառաձայն երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ վահան Պայընտրեանի։

Սկիզբ պատարագի ժամը՝ 10-ին,
Աստիճանի տուչութիւն ժամը՝ 10·30-ին։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9, տօն է Յղութեան Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱննայէ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա· Թադէոսեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Նոյեմբեր 5–ին ճաշին ընթացքին, իր դպրոցին ի նպաստ· – Տէր եւ Տիկին Արթինեան, Տիկին Սեդա Պահարեան 100-ական Ֆր· Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պառաւեան 500 Ֆր·, Տիկին Անիթա Պօղոսեան 50 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Խմբինեան 200 Ֆր· ի յիշատակ իրենց զաւկին՝ Հրաչի եւ ընկերուհի Ագնիւ Գորգիկեանի, Տիկին Էքմէքճեան եւ աղջիկը 50 Ֆրանք, Տիկին Նազելի Ֆուրթիւն, Պր· Յակոբեան 100–ական Ֆր·, Տիկին Դալեան եւ տղան 50 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Քէօլէհան 100 Ֆր· ի յիշատակ իրենց ծնողաց եւ եղբօր (մեռած Յունաստան), Տիկին Մելինէ Օսմանճեան եւ տղան 200 Ֆրանք Տիգրան Թորոսեանի յիշատակին, Տիկին Ուզունեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Սեբոբեան 150 Ֆր·, Տիկին Ժանէթ Սոփոկլեան 50 Ֆր·, Տիկին Վարդանեան 600 Ֆր· իր ամուսնոյն յիշատակին, Տիկին Եղիկեան 100 Ֆր·։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Քրոֆ· Մարք – Ռոպէր Ֆօվ–ի յիշատակին Պ· Գլակ Ղազարեան 500 Ֆր· կը նուիրէ Institut Pasteur–ի (տառնալ «Յառաջ»էն)։

EXPOSITION ARMENIENNE

du 7 au 10 Décembre de 9h à 18h

dans la salle paroissiale
de l'église Saint Louis d'Antin
63, rue Caumartin ou 4, rue du Havre
Paris 9e

le Samedi 9 Décembre à 18h
Messe solennelle en rite arménien
célébrée par
Mgr GREGOIRE GHABROYAN
en l'église St-Louis d'Antin

le Mercredi 13 Décembre à 15h,
en l'église St-Louis d'Antin,
Mgr GREGOIRE GHABROYAN
donnera une conférence
sur l'Eglise arménienne

Le Centre Culturel SAINT MESROB

recevra

M. GERARD DEDEYAN

pour une conférence ayant comme thème :

Le rôle politique et militaire des Arméniens dans la première période des Croisades (1095 - 1187)

le Jeudi 7 Décembre à 20h45

au Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, PARIS Ve
M° Cardinal Lemoine / Monge.

— Entrée libre —

NOTEZ LES NOUVELLES COORDONNEES
du
FONDS ARMENIEN DE FRANCE
tél. : (1) 43 68 29 29
fax : (1) 43 68 15 91

ALFORTVILLE
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

CONCERT
DE MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE

le Vendredi 8 Décembre à 20h45
à la M.C.A., 9 rue de Madrid

En tournée exceptionnelle en France

Guévork Dabaghian

Très apprécié en Arménie
Soliste de l'Ensemble populaire «AKOUNK»

avec son trio
Doudouk — Chevi — Dehol

Prix unique des places : 50 F.

Pour tous renseignements :

M.C.A. Tél. : 43. 76. 55. 89

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

Կ. Ս. Մ.

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԹԱՒԱԿԻ ՊԱՇԸ

Կեդրոնական Վարժարանի աւանդական Օրուան ճաշը, ինչպէս ալխարհի բոլոր ծագերուն, հաւաքաբար բաժակ բարձրացնելու համար կեդրոնական ուսումնարանին եւ բոլոր միւս հայկական վարժարաններուն ի պատիւ, նաեւ՝ դաստիարակներուն, սատարողներուն, սաներուն յիշատակի եւ կենացը տեղի կ'ունենայ՝

Կիրակի, Դեկտ· 10, ժամը 12·30–ին

«*Les Alizés*» (Stade Français),
2, rue du Commandant-Guilbaud,
Paris 16e (M° Pte de St-Cloud).

Մասքերու մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր·։

Համեցէք կանխաւ հեռաձայնել՝
34 12 71 53, 30 52 12 33
կամ 43 81 80 82 *թիւերուն։*
(*Վերջին պարմանաժաման՝ Հինգշաբթի, Դեկտ· 7*)։

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

LE
DINER ANNUEL
AU PROFIT DES ETUDIANTS BOURSIERS
DE LA MAISON D'ARMENIE
est reporté en Janvier.
LA DATE SERA COMMUNIQUEE ULTERIEUREMENT.

Sous le haut patronage de
Monsieur **JACQUES CHIRAC**, Président de la République française
et de
Monsieur **LEVON TER-PETROSSIAN**, Président de la République d'Arménie
avec de nombreuses personnalités arméniennes et le concours du Ministère français de la Culture et du Ministère arménien de la Culture
L'Association «*CHEMINS CULTURELS*» présente

CHEMINS D'ARMENIE

Soirée de Gala exceptionnelle

le **Samedi 9 Décembre à 20 heures 30**
Théâtre des CHAMPS-ELYSEES, 15, avenue Montaigne, Paris 8e
L'ORCHESTRE DE CHAMBRE D'ARMENIE
L'ORCHESTRE PHILHARMONIQUE D'ARMENIE
LE CHŒUR ACADEMIQUE D'ETAT D'ARMENIE
Michel LEGRAND et son Trio
Le groupe folklorique de chant et de danse NAVASART
Le Trio DABAGIAN de musiciens traditionnels
Jean TER-MERGUERIAN — Constantin ORBELIAN
Kim KASHKASHIAN — Svetlana NAVASSARDIAN
Ruben AHARONIAN
Datevic HOVANESSIAN — Armen DONELIAN
Renseignements au 45. 45. 00. 14
Location : FNAC et VIRGIN — Théâtre des Champs-Elysées : 49. 52. 50. 50.

URGENT
ALLER - RETOUR Théâtre des Champs-Elysées

Suite aux grèves qui paralysent PARIS et ses environs :
service spécial de transport au départ de certaines banlieues et de points de rencontres dans Paris, ainsi que retour, le 9 décembre prochain, afin de «sauver» la soirée exceptionnelle de «Chemins d'Arménie».
Les personnes intéressées doivent nous contacter au 45 45 00 14, afin que nous précisions les horaires et lieux précis de départ.

Les autobus partiront de :
— Place de la Nation;
— Place de la Bastille;
— Place de la République;
— Porte d'Orléans;
— Place du Chatelet;
— Place de l'Opéra;
— Porte de Champerret (Courbevoie, Défense);
— Neuilly;
— 2 ou 3 bus Issy-les-Mlx - Clamart;
— Place Clichy;
— Arnouville;
— Trois ou quatre bus Alfortville;
— Un bus Maisons-Alfort;
— Porte de Versailles;
— Convention;
— Place St-Sulpice, Invalides.

CHENE

POUR VOS CADEAUX DE NOEL VENEZ A LA

GRANDE BRADERIE DE CHENE

Les Samedi et Dimanche 9 et 10 Décembre
de 10 heures à 22 heures

Bar — Restauration
Artisanat d'Arménie, Livres, Philatélie arménienne, Brocante, Epicerie fine arménienne, Tombola
Point d'information CHENE

AU COLLEGE SAMUEL-MOORAT
26, rue Troyon, 92310 SEVRES (M° Pont de Sèvres)
— Parking assuré —

Pour tous renseignements :
Après 19 heures ..... Tél. : 47. 50. 40. 47.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
JEUDI
7 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօդեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.739 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.739

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒՐՈՊԱՑԻ Կ'ԸԼԼԱ՞Ց

Թուրքիա մեծ կարեւորութիւն կու տայ օր մը վերջապէս եւրոպացի նկատուելու հեռանկարին. առանց սիրոյն արեւմտեան մայրաքաղաքներու համակրանքը չահելու գործադրութիւններու ձեռնարկած են իր իշխանութեան դլխաւոր դէմքերը: Առաջ նպատակն է քաղաքակիրթ աշխարհին բարոյական չափանիշներուն տէր երկրի մը պատկերը տալ չհաղթելով կողմերուն, պարակելով անբաղձալի տարրերը: Այս ջանքերը հաւանական չէր որ որեւէ նշանակութիւն ունենային եթէ եւրոպայի դլխաւոր երկիրներուն համար Թուրքիա մարդկային իրաւունքները, ժողովրդավարական սկզբունքները ոտնակոխ ընդդի պատկերին ընդմէջէն չներկայանար 60 միլիոննոց պարարտ չուկայի մը ոչ արհամարհելի կարողականութեամբ: Եւ յատկապէս երբ այդ չուկան աւանդութեամբ ու նաեւ ներկայի հրամայականներէն մղուած, լայն կը բանայ իր դրպանը պինդ արտադրութիւններու համար: Գրեթէ իր բոլոր սահմաններուն վրայ Անգարա յայտնի կամ թաքուն թշնամիներ, հակառակորդներ կը տեսնէ. կայ եւ քրտական հարցը: Այդ բոլորը միշտ ռազմական աւելի ու աւելի հզօր ներկայութիւն մը պահպանելու կը մղեն զինք: Այդ հանդամանքով, եւրոպական երկիրներու հրթիռի, ուղղաթիռի չուկաները իրենց ակնարկը սեւեռած են Թուրքիոյ զրպանին:

Բայց որովհետեւ դժուար է քաղաքականութեան մէջ յարդելի դրպանի մը տէրը արհամարհել, ծախուելիքը ծախելէ եառ եւրոպացի մեծերը իրենց չարքերուն մէջ Անդարայի տեղ չտալու համար կը յիշեն մարդկային իրաւունքները, ժողովրդավարական սկզբունքները, արտայայտութեան օրէնքները, եւլն.: Ու այդ հանդրուանին համար Թուրքիոյ իրակնութիւնը դիւրութեամբ առաջ առաղձ կը հայթայթէ իրենց տեսակէտներուն, դաղափարներուն, արտայայտութիւններուն համար բանտերու խուցերը նեռուած մտաւորականներով, անոնց կիրարկուած չարչարանքներով, մարդկային իրաւունքի ամէնօրեայ ոտնակոխումներով եւլն.:

Ներկայիս, Եւրոպայի ու Թուրքիոյ մէջ եւս տասնամեակներէ ի վեր հաստատուած այս «հաւատարակչռութիւն»ը խախտելու միտումներ ցոյց կու տայ. Անգարա դիտակցած է որ չի կրնար յաջողիլ, չարունակելով անտեսել այս երկրորդ մարդը: Գոնէ անհրաժեշտ է երեւոյթները փրկել. առնուազն այն տպաւորութիւնը ստեղծել որ Թուրքիոյ իշխանաւորները ժամանակակից աշխարհին համաքայլ, արդիական մտքերու եւ համոզումներու տէր մարդիկ են. անկեղծօրէն կ'ուզեն չրջել իրենց երկրին մասին Արեւմուտքի աննպաստ կարծիքը:

Երեւութականին ուղղուած Անգարայի այս նոր ռազմավարութիւնը առաջին արտայայտութիւնը դտաւ հակահաբեկչական օրէնքին վերջերս կատարուած բարեփոխումներով. անոր կիրարկութեան ամէնէն չռնդալից պարադան ալ եղաւ ծանօթ վիպագիր Ե. Քէմալի անպարտ արձակումը: Ինչ որ անակնկալ էր այս բեմադրութեան մէջ, Արեւմուտքի վերաբերումն է որ կը հակի դէպի խայծը կուլ տալու յօժարութիւն: Առաջ ցայտուն մէկ օրինակն է «Մոնա»ի Դեկտեմբեր 4-ի թիւին մէջ Պոլսոյ թղթակից Նիքոլ Փոփի ստորագրած յօդուածը որ խորագրուած է «Թրքական փութաջան ժողովրդավարացումը»: Այսքանէն արդէն թափանցիկ է հրամցուած ցուցափեղկին եղին ամէն փափաքելի բան տեսնելու պատրաստակամութիւնը: Արդարեւ, առաջին նախադասութենէն Ն. Փոփ դրեթէ վստահ է թէ Ե. Քէմալի ազատ արձակումը Արեւմուտքի կողմէ պիտի նըկատուի «որպէս դրական նշան մը, որպէս փոքր բայլ մը դէպի աւելի ժողովրդավար Թուրքիա մը առաջնորդող դանդաղ ընթացքին»: Դրական երեւոյթ կը նկատուի նաեւ լրատուականներու վայելած «ազատութիւնը» որ կարելի կը դարձնէ խօսիլ պարպուած քրտական դիւղերու, ապահովութեան ուժերու չափազանցութիւններուն մասին:

Կը խօսուի նաեւ Պոլսոյ դիրքի վերջին ոճնավաճառին մասին ուր աշխատողները «արտայայտութեան ազատութիւն, անմիջապէս, բոլորին համար» արձագանգութեամբ սեւ չապիկներ հագուած են: Լրագրողը նաեւ կը նչէ թէ սխալ է կարծել թէ տակաւին գործող ժամանակավրէպ օրէնքները չաղոդած են լրատութեան դատապարտել Թուրքիան: Ոչ, քանի որ արդարադատութեան իշխանութիւնը քանի աւելցնէ դատերու թիւը, չի կրնար արդելք ըլլալ տեղեկութիւններու յորձանքին ու դատերը աւելի կը նպաստեն ամբաստանեալ գրագէտներու, լրագրողներու համբաւին չեչտութեան: Իսկ այս վերջինները բանտարկութեան իրենց ժամանակը կ'օգտագործեն նոր գործեր պատրաստելու: Կարդալով նման տողեր պժուար չէ մաղթել որ Թուրք մտաւորականներ արդելափակուին, թէ՛ համբաւի տիրանալու եւ թէ զարկ տալու համար իրենց ստեղծագործական զբաղումին:

Թղթակցութեան մէջ, կը յիշուին ամակումբ Արեւմուտքի կողմէ պիտի նըկատուի «որպէս դրական նշան մը, որպէս փոքր բայլ մը դէպի աւելի ժողովրդավար Թուրքիա մը առաջնորդող դանդաղ ընթացքին»: Դրական երեւոյթ կը նկատուի նաեւ լրատուականներու վայելած «ազատութիւնը» որ կարելի կը դարձնէ խօսիլ պարպուած քրտական դիւղերու, ապահովութեան ուժերու չափազանցութիւններուն մասին:

Կը խօսուի նաեւ Պոլսոյ դիրքի վերջին ոճնավաճառին մասին ուր աշխատողները «արտայայտութեան ազատութիւն, անմիջապէս, բոլորին համար» արձագանգութեամբ սեւ չապիկներ հագուած են: Լրագրողը նաեւ կը նչէ թէ սխալ է կարծել թէ տակաւին գործող ժամանակավրէպ օրէնքները չաղոդած են լրատութեան դատապարտել Թուրքիան: Ոչ, քանի որ արդարադատութեան իշխանութիւնը քանի աւելցնէ դատերու թիւը, չի կրնար արդելք ըլլալ տեղեկութիւններու յորձանքին ու դատերը աւելի կը նպաստեն ամբաստանեալ գրագէտներու, լրագրողներու համբաւին չեչտութեան: Իսկ այս վերջինները բանտարկութեան իրենց ժամանակը կ'օգտագործեն նոր գործեր պատրաստելու: Կարդալով նման տողեր պժուար չէ մաղթել որ Թուրք մտաւորականներ արդելափակուին, թէ՛ համբաւի տիրանալու եւ թէ զարկ տալու համար իրենց ստեղծագործական զբաղումին:

Թղթակցութեան մէջ, կը յիշուին անունները նաեւ ընկերաբան Իսմայիլ Պէչիճիի եւ հրատարակիչ Զարաքօլուի. առաջինը քրտական հարցին յատկացուած իր հրատարակութիւններուն համար 200 տարուան բանտարկութեան պատիժներու դատապարտուած է, հասատաելով դըժուար նորոդելի մրցանիչ մը: Երկրորդը չուրջ 15 դատերու ամբաստանեալը եղած է նոյնպէս արդիլուած գործերու հրատարակութեան «յանցանքով». անոնց մէջ են նաեւ Հայերու ցեղասպանութեան նըւիրուած հատորներ:

Այս բոլորին մէյացնելով Ֆրանսայի նախագահին թրքանպաստ կեցուածքը ու Եւրոպայի անդամակցութեան համար Անգարայի ընծայած զօրակցութիւնը, դժուար չէ ենթադրել որ չուկան իր տիրակալութիւնը տարածած է բարոյական, մարդկայնական եւայլն մարզերուն վրայ: Ի վերջոյ, Արեւմուտքը ինչպէս եըէկ, այսօր եւս ունի աւելի կարեւոր հարցեր քան՝ Քիւրտերու իրաւունքներուն նոր անտեսումները, կամ իրենց գաղափարներուն պատճառով բանտարկուած մտաւորականներու վիճակը: Եւ առաջին անդամն ալ չէ որ այս կարդի «մանրուք»ներ կը զոհուին մեծերու հիմնական չահերուն: Թերեւս միակ նորութիւնը, երեւոյթները փրկելու թրքական նախաձեռնութեան բերուած արեւմտեան մանակցութիւնն է, քաղաքական ու լրագրական իր մարզերով:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ՅՈՅՑԵՐԷՆ ԵՏՔ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ԺԻՒՖԷԻ ՀԱՄԱՐ՝ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ԱՆԿՈՒՄ

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 5, փորձի օր մըն էր սենատեաներուն համար եւ պէտք է խոստովանիլ որ ցոյցերու ծաւալը կրնար միայն խրախուսել դիրենք: Փարիզէն դաւառ փոդոցները լեցուն եղած են հակառակ ցուրտին (նոյն առտուն բաւական ալ ձիւնեց): Փարիզի ցոյցը կ'ընթանար Ռեփիւպլիքի հրապարակէն Սէն - Լազար կայարանը: Ըստ կազմակերպիչներուն 160 հազար էր մասնակցողներուն թիւը եւ 32 հազար ըստ ոստիկանութեան (թիւերու տարբերութիւնը հազուադէպօրէն այսքան մեծ եղած է, կը թուի որ 80-էն 100 հազար պէտք է հաշուել), ցոյցին վերջաւորութեան բաւական ծանր միջադէպեր պատահած են Թալանողներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ: Այս միջադէպերուն ամէնէն ծանրակշիռները տեղի ունեցած են Նանթի մէջ, ուր 30 հազար եղած է ցուցարարներու թիւը: Հոն սակայն, թալանողները կրակի տուած են բազմաթիւ կառքեր եւ հանրակառքերու կայարանը, նման միջադէպեր ալ պատահած են Մոնփելիէ, Ցոյցեր տեղի ունեցած են գրեթէ բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ. - Մարսէյլ (20-էն 40 հազար կը հաշուուի), Թուլուզ (35.000), Լիոն (16-էն 30 հազար), Նիս (25.000), Պոլոս (40-էն 50 հազար), Գլերմոն - Ֆեռան (30.000), Ռուան (30.000), Նիմ (12.000), Թուր (13.000), Կրընոպլը (30.000) եւայլն, եւայլն:

Մինչ տեղի կ'ունենային այս ցոյցերը, Ազգ. Ժողովը վիճարկումի մէջ էր, որու աւարտին ելոյթ կ'ունենար Ա. Ժիւպէ: Հարկ եղած էր 12 օր սպասել - անոնախընթաց երեւոյթ որեւէ երկրի համար - որպէսզի նախարարապետը բարեհաճի արտայայտուիլ: Յարդ պահած լռութիւնը ալ աւելի լարած էր մթնոլորտը, որեւէ ձեւով կարելի չէր արդարացնել նման ընթացք մը:

Ազգ. Ժողովին մէջ, վիճաբանութիւնները ծայր առած են Ժիւպէի եւ Ֆապիուսի միջեւ: Այս վերջինը որ, նախագահն է ընկերվարական խմբակցութեան, ամբաստանեց կառավարութիւնը որ ձախողելու վրայ է եւ «կը խաղայ» յուսալով չարժումին փտումը, անցնելու համար ճակատումի, ինչպէս կը սպասուէր, ընկերվարականներու դատապարտումի բանաձեւը, որու զօրավիդ էին համայնավարները եւ Քաղաքացիներու Շարժումը (Շեվէնմանն) միայն 88 ձայն ստացաւ:

Ի՞նչ ըսաւ, ի վերջոյ Ալէն Ժիւպէ. - Ընկերային ապահովութեան բարենորոգումը անխուսափելի է. եթէ չկատարուի այսօր, վաղը՝ ընկերային ապահովութիւնը ոչ մէկ վճարում կրնայ ընել: Հարց չկայ ջնջելու պաշտօնաթարներու յատուկ իրավիճակները, ոչ ուղեվարձերուն, ոչ մեթրօ - հանրակառքի աշխատաւորներուն, հարց չկայ փոխելու ԷՍ - ԷՆ - ՍԷ - ՏՖ-ի կանոնադիրը, ոչ ալ խնդրոյ առարկայ ընելու հանրային ապասարկութեան անոր պաշտօնը: Աշխատանքի նախարարը, այս օրերուն, պիտի ընդունի սենատեաններու պարագլուխները: «Կ'ուզեմ բարենորոգել, կ'ըսէ Ժիւպէ, որովհետեւ մարքիս մէջ Ֆրանսայի, Ֆրանսացիներուն ապագան է, կամ՝ բարենորոգում կամ՝ անկում»: Ազգ. Ժողովի իր յայտարարութենէն ետք, Ժիւպէ ելոյթ մըն ալ ունեցաւ ձայն - հեռատեսիլէն, կրկին ըսելու համար որ իր ծրագրին խորքին մէջ ոչինչ կը փոխէ, բայց, դուռ մը կէս բացաւ, խորհրդակցութեան սկզբունքը - ոչ՝ բանակցութեան - առաջարկելով: Ընդհ. ձեւով, սենատեանները - բացի ՍԷ - ԷՖ - ՏԷ - ԹԷ-էն ժխտական հակազդեցութիւն ունեցան: Առաջինը Մ. Պլոնհէլ (ԷՖ - Օ) ամէնէն կատաղի պայքարը կը տանի, որովհետեւ անձնական հաշիւ մըն ալ կը մաքրէ իշխանութեան հետ: Կոզմնակից Շիրաքի, այսօր ինքզինք խարուած կը նկատէ, նախագահը, կ'ըսէ «առեղ զանցառութեամբ»:

Այս էր պատկերը Դեկտեմբեր 6-ին, գործադուլները կը չարունակուէին, բայց, սենատեաններու տարակարծութիւնը կրնայ նպաստել կացութեան բարելաւման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵԼԺԻՈՑ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ՝ ԳՐԻԳՈՐ ԲԱԴԱԼԵԱՆ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Հայաստանի Փարիզի դեսպանատունէն տեղեկացանք թէ Դեկտեմբեր 4-ին, Պրիւսէլի մէջ յանկարծամահ եղած է դեսպանատան գործավարը՝ Գր. Բադալեան, 60 տարեկանին: Ողբացեալը անցեալին ալ վարած է դիւանագիտական բարձր պաշտօններ եւ միշտ գնահատելի աշխատանք տարած: Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տե՛ս. Դ. էջ:

ԵՐԵՒԱՆԻ «ԱՐՄԷՆԻԱ»

(Դեկտեմբեր 5 / 6)

ԱՆԳԱՐԱՑԷՆ ԴԱՐՁԻՆ

Սեւ ծովու տնտեսական համագործակցութեան խորհրդարանական վեհաժողովէն դարձին մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահը ըսած է որ Անգարայի մէջ Բ. Արարքչեան հանգամանալից զրոյց ունեցած է Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի նախագահին հետ երկկողմ յարաբերութիւններու մասին: Վեհաժողովին Ադրբեջանի պատուիրակութիւնը փորձած է Հայաստանը մեղադրել անջատողականութեամբ եւ այդ կէտը արձանագրել թանաձեւին մէջ, բայց չէ յաջողած:

*
**

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական Միութիւնը դրամ յատկացուցած է «Ապնաւոր փուր լ'Արմէնի» կազմակերպութեան միջոցով որպէսզի տրամադրուի Հայաստանի մէջ վառելանիւթ դնելու. այդ դրամարը կը յատկացուի էլեկտրականութիւն արտադրելու եւ կը տրամադրուի ջերմակայաններուն: Ծրագիրը թոյլ կու տայ որ Երեւանի ամէն ընտանիք 300 քիլովաթ անվճար էլեկտրականութիւն ստանայ, 75 օրուան համար, օրական մինչեւ 2 ժամ տեւողութեամբ:

*
**

1996-Ի ՊԻՒՏՃԷՆ

Ֆինանսի նախարար Լիւն Բարխուդարեան մամուլի ասուլիսի մը խօսելով 1996-ի պիւտճէին մասին, ըսած է թէ ընդհանուր եկամուտները կը կազմեն 102 միլիառ Դրամ, որոնց 72 միլիառը կը կազմեն տուրքերը: Այս դրամարը 16 միլիառ աւելի է 1995-էն: Ծախքերը 137 միլիառ Դրամի կը հասնին: 35 միլիառի բացը կը նախատեսուի փակել արտաքին յատկացումներով:

*
**

ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ ԱՊԱԿԱՆՈՂԸ ԿԸ ՊԱՏԺՈՒԻ

Բնապահպանութեան եւ Ընդերքի նախարարութիւնը տուգանքի ենթարկած է Երեւանի «Օրպիտա» ձեռնարկութիւնը որ իր արտանետած վնասակար կազերով երկար տարի ապականած է մթնոլորտը: Ձեռնարկութիւնը պէտք է վճարէ 1,7 միլիոն Դրամ, որպէս վնասներու հատուցում: Նման տուգանքներ սահմանուած են նաեւ Երեւանի գինիի գործատան եւ Նուպարաշէնի խոզաբուծարանին:

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ

Գրեց՝ ՄԻՆԱՍ ՏԷՐ - ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

1988 Դեկտեմբեր 7

Տօնածառերն ու գոյնզգոյն խաղալիք-ները կը պսպղային խանութներու մէջ: Մարդիկ կը պատրաստուէին ամանորի իրախճանքներուն, որոնք Հայաստանեան սովորութեամբ, կը տեւէին լրիւ եօթը օր՝ ճաշակուածքին տեղը յաջորդ օր լեց-ւելու պայմանաւ: Ցեղակարծօրէն, բո-լոր ժամացոյցներու սլաքները կանգ ա-րին 11·41-ի վրայ, ճիշդ ինչպէս կանգ էր առած չունեցած խղճը Թուրքիոյ՝ այս դարասկիզբին: Սակայն չարժեցաւ ուրիշ ամէն ինչ, բարձր չէնքեր երեւա-ցին ձախ ու աջ, յետոյ՝ վերէն վար, զառնալու համար դեռնին հաւասար: «Տուն, քաղցրիկ տուն»ը գերեզման եղաւ իր բնակիչներուն համար:

Պաշտօնական հաշուարկումներու հա-մաձայն, արիւնարբու մանզաղը հնձած էր 25 հազար կեանքեր (թէեւ կը կարծուի որ ասոր կրկնապատիկը աւելի՛ կը հա-մապատասխանէ իրականութեան): 15 հազար հոգի եղած էր հաշմանդամ եւ վիրաւոր: Կործանած՝ ամբողջովին կամ մասամբ, 21 քաղաք ու չրջան, եւ 342 գիւղ, որոնց 58-ը ջնջուած քարտէսէն: Քանդուած էր ութ միլիոն քառ. մեթր բնակարան, ձգելով 514 հազար մարդիկ անպատսպար, պապանձած, կարկամած՝ դեկտեմբերեան բուք ու բորանին: Տու-ժած էր 170 հազար արդիւնաբերական ձեռնարկութիւն, 136 գործարան, 260 կրթարան: Կոյր տարերքը հարուածած էր աւելի քան ութ հազար յուշարձաններ, պատմական եւ մշակութային կոթողներ, ամբողջովին կործանելով 2210-ը անոնց-մէ: Թիւերու համեմատական լեզուով, փլատակի էր վերածուած Հայրենիքի տա-րածքին մէկ – երրորդը, զոհ էր գացած բնակչութեան աւելի քան երեք տոկոսը, տնազուրկ՝ անոր մէկ վեցերորդը: Այս բոլորը կայծակնային պահի մը մէջ ե-ղան կայծակնահար: կարծես Թուրքը անցած էր այդ վայրերէն:

Ամբողջացնելու համար սահմռկեցնող պատկերը, հարկ է դումարել զանգուածը հայ գաղթականներու, որոնք փախած էին խուճապահար՝ ազերի խժդժութիւն-ներէն. որովհետեւ «նրանց երկրաչարժը տեւել էր 67 տարի անընդմէջ», կը ըսէր Արամայիս Սահակեան:

Մեծ Աղէտի եօթներորդ այս տարե-լիցին, մենք՝ ցաւատանջ ու կորաքամակ, խորտակուած ու զգեստուած, կ'ըսենք աչեկոծ հոգիով եւ խոնաւ աչքերով. – Ողջո՞յն մնացորդացին, որ հողին վրայ կը մնայ յամառօրէն: Իսկ հանդիստ ձեզի, հէգ հոգիներ, որ հողին տակ կը ննջէք, եթէ թիզ մը հող ունենալու իրա-ւունքը չնորհուեցաւ ձեզի:

Սպանդը կատարուեցաւ չուրջը Հայաս-տանի երկրորդ մեծագոյն քաղաքին, որ յատկանշուած է զուարթախօսութեամբ, նշանաւոր՝ իր Վարդանիկներով: «Արա-զածի լանջին բազմած այս դարաւոր կաղ-նին», աղէտի անմիջական նախօրեակին, լիաբուռն հանդանակութիւն էր կատա-րած Արցախի իր եղբայրներուն՝ որպէս օժանդակութիւն անոնց մղած ազատա-գրական պայքարին: Շնորհիւ Շիրակի ամբարներուն, կրնար լիացնել Շարայի որկորը:

Ես քո ցաւը տանեմ, հէյ ջա՛ն Գիւմրի: Կիսակործան Ս. Աստուածածինն տաճա-րիդ զօզանջներուն ես մատաղ: Համա-կարգիչի կեդրոնիդ 250 հոգինոց անձնա-կազմէն, միայն, միայն մէկ քանին մնաց կենդանի: Հապա՞ գուլպայի գործարա-նիդ փլատակներուն տակ ինկած 670 մայ-րերն ու հարսնցուները...

Իսկ դուն, անոյշ Ջրաչէն, հասակիդ մատաղ, 499 մանկատի զպրոցական-ներուդ մեծ մասը կրնար փրկուիլ՝ եթէ զբօսանքի զանգը հնչէր նախատեսուած ... չորս րոպէ առաջ եւ անոնք ըլլային բակին մէջ:

Հապա ինչպէ՞ս սփոփեմ քեզ, սեւա-բախտ Սպիտակ, երբ ինքս ծարաւ եմ ա-մօքիչ խօսքերու, քսան հազար բնակիչնե-րուդ 70 տոկոսը մնայ աւերակներուդ տակ:

Ու դեռ Նալբանդը, Սեւանն ու բազում ուրիշներ՝ հիւսիսային կողմն Հայաստանի, իրենց անանուն եւ անթիւ նահատակներով: Հոգեհանգիստ, խունկ ու մոմ...

Բայց ոչ մրմունջ, ոչ արտունջ:

Տիզրոնի մէջ, 451-ին, հայ աւազանին վճռեց միաբերան, կեանքի՛ գինով. «Այս հաւատքէն մեզ ոչ ոք կրնայ խախտել»: Այնուհետեւ, Նարեկը դարձաւ անբաժան ընկերը մեր բարձերուն: Քանի՛ - քանի անգամներ խաչուեցանք Խաչեցեալին հա-մար: Խորաններդ խնկարկեցինք օրն ի բուն: Խնայեցինք նաչիհը մեր մանուկ-ներուն բերաններէն եւ ձէթը՝ մեր սե-ղաններէն, որպէսզի չպակսէր նչխարը սկիհներու մէջ եւ վառ մնար պատրոյգը կանթեղիդ: Մեր մատնաչափ մը հողա-մասը ողողեցինք անզուգական խաչքարե-րով, իւրաքանչիւրը գոհար՝ անկրկնելի արուեստի:

Այո ձմրան սառնամանիքը տաժանելի եղաւ վերապրողներուն համար: Ինչո՞ւ մոռնալ, սակայն, որ ունեցաւ բարերար դեր՝ համաճարակի արգիլման տեսակէ-տէն:

Ինչո՞ւ մոռնալ նաեւ որ բարի սամարա-ցիները՝ 140 ազգերէ, եկան բալասան դնելու մեր վէրքերուն: Հարկ է յիշել Եուկոսլաւ օգնաւը որ օգնութիւն կը բե-րէր Հայաստան: Իշքի պահուն, ան չախ-չախուեցաւ Երեւանի «Զուարթնոց» օդա-կայանին մերձակայքը - անճնակապմին վեց օդաչուները իրենց կեանքը զոհեցին զոհուած ժողովուրդի մը ցաւերուն ամո-քումին: Զըլլալու համար երախտամոռ, Հայաստանի Գիտութիւններու Կաճառին կողմէ, Վ. Պարխուտարեան, այս տար-ւան Հոկտեմբեր 6-ին, կոչ ըրաւ ժողո-վուրդին՝ որպէսզի, հակառակ իր ան-ձուկ պայմաններուն, օգնութիւն հասցնէ Պոսնիոյ սերպ գաղթականներուն:

Հիմա մեկնած են ցաւակցութեան եկող-ները: Մնացած ենք միայն՝ մեր բիւր հոգերով, կոտտացող անհամար վէրքե-րով: Մենք եւ մեր արերը. մենք եւ մեր վիհա միջոցները: Մեր անծով երկիրը ունի ծով կարիքներ. ո՞ր մէկը թուել: Կը դառնուի նպաստընկալի դիրքին մէջ՝ «զրկուած ու զարկուած»: Երեւակայել որ 1994-ին Հայաստանի պետական պիւ-ճէն 3·5 միլիոն ժողովուրդին համար, կը հասնէր սոսկ 550 միլիոն ֆրանքի, մինչ Իսի - լէ - Մուլինոն յատկացուցած էր անց-եալ տարի 800 միլիոններոց զումար մը՝ իր 50 հազար բնակչութեան համար: Բաղդա-տականը պերճախօս է, առանց չպարի...

«Օրերը գեղեցիկ չեն», պիտի ըսէր Շուչանեան: Աւելին. չատ խոժոռ են օրե-րը: Կայ ընկրկումի եւ յուսալքումի՝ ամէն մարդէ ներս. նահանջ՝ բոլոր ճակատ-ներուն վրայ: Կայ պահանջ անգամ տար-րական իրերու: Կը վիտան հրատապ հար-ցեր եւ ներհակ հոսանքներ կը խաչա-ձեւեն դիրքերը: Ամէնէն սարսափելին՝ Հայը ուր կը ճօճէ Հայուն՝ յանուն բարձր քաղաքականութեան:

Ի տես այս ողբերգութեան, հայորդի մը յայտարարած է. «Ամբողջ կեանքիս տե-ղողութեան, ցերեկը տենչացի, իսկ գի-շերը երազեցի որ հայրենիքս ըլլար ան-կախ: Ցարատեւ ճգնեցայ, պայքարեցայ այդ վեհ իտէալիս իրագործման համար: Սակայն, աղօթքիս մէջ ըսի – Ո՛վ Տէր, անգամ մը որ երկիրս անկախանայ, ան-միջապէս առ հողիս, որպէսզի չտեսնեմ ինչ որ կրնայ պատահիլ ատկից յետոյ»:

Պատմական ներկայ անկիւնադարձին, բախտորոշ այս օրերուն, նոր հոսանքնե-րու թոհուբոհին, բոլոր Հայերու, հայ-րենադարձ թէ տարասփիւռ, ճիտին պարտքն է, անյետաձգելի պարտակա-նութիւնը, որդեգրել մէկ մտասեւեռում, սրբազան պարտադրա՛նք է հետապնդել մէկ նպատակակէտ. – անմնացորդ զօրակ-ցութիւն հայրենիքին, ո՛ր գոյնի իշխա-նութեան մականին ներքեւ գտնուի ան եւ ի՛նչ գաղափարի ալ ծառայենք մենք: Ո-րովհետեւ իշխանաւորները գնայուն են. մնայուն է Ամենայն Հայոց Հայրենիքը, սրբասուրբ՝ ինչպէս նչխարը սկիհին մէջ, նուիրական՝ որպէս մասունքը մեր պա-պերուն, յաւերժ՝ ճիւներուն նման Արա-րատի գոյդ վեղարներուն: Որովհետեւ «Հայրենիքը այն վայրն է, ուր ապրած ես ծնելէդ առաջ», ինչպէս կը վկայէ փիլիսոփայ մը: Հայրենիքն է՛ եւ կը մնայ մեր Նոյեան Տապանը՝ ամենակուլ ջրե-հեղեղին դիմաց, «օտար, ամայի ճամբեքի վրայ»:

ԳԵՂԱՄ Գ. ԳԱՎԱՖԵԱՆ

ԵՐԲԵՄՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Այդ չրջանին, այսինքն մեծ Աղէտի վա-ղորդայնին, Հայութիւնը անհրաժեշտօ-րէն պէտք ունէր Հոմօ Սափիէնս-ներու, եւ Գավաֆեան չէր սխալեր ընտրողական իր քաղաքականութեան մէջ:

Բայց անձն ու գործը կարենալ ճանչ-նալու համար, նախ պէտք է հետեւիլ իր կեանքի գիծին, ծնունդէն մինչեւ մահ:

Գեղամ Գավաֆեան որդին էր Թուարա-նագէտ ծանօթ ուսուցիչ – դաստիարակ Գարեգին Գավաֆեանի: Ծնած էր Սկիւ-տար, 1888 Մայիս 7-ին: Նախակրթու-թիւնը ստացած էր տեղւոյն Ս. Խաչ վար-ժարանին մէջ, իսկ երկրորդական ուսու-մը՝ Պէրպէրեան վարժարան, զոր աւար-տած էր 1905-ին, 17 տարեկանին: Պէր-պէրեանի դրասեղաններուն վրայ իսկ ի յայտ բերած էր բացառիկ ընդունակու-թիւն, գիտական – ուսողական նկրտումներու հանդէպ: Իր ապագայ գրուածիններուն մէջ հիացումով կ'արտայայտուի միշտ Ռէթէոս Պէրպէրեանի դաստիարակչա-կան սկզբունքներուն մասին:

Հայր Գավաֆեան, գիտակից՝ տղուն արժանիքներուն, ի գին նիւթական մեծ զոհողութիւններու, զայն կը ղրկէ Փա-րիզ, ուսումը կատարելագործելու: Գե-ղամ Փարիզ կը հասնի 1906 Նոյեմբեր 17-ին, անկողին մ'իսկ տանելով հետը: Ինայողութեան համար չկահաւորուած սենեակ մը կը տեղաւորուի: Հօրը գրած 1906 Նոյեմբեր 22 թուակիր նամակէն կը հասկցուի թէ սկսած է կանոնաւոր յա-ճախել Սորպոն, ուր կը հետեւի 14 գա-նազան դասընթացքներու, ուսողութեան, բնագիտութեան եւ քիմիայի վերաբեր-եալ, իբր ուսուցիչ ունենալով Փիքառ, Փէնլեվէ, Փուանքառէ, Պութի, Տիկին Քիւրի, եւլն.: Բայց այդ նամակին մէջ կ'ըսէ թէ նպատակ չունի Սորպոն մնալու, եւ չուզեր արձանագրուիլ իսկ, մուտքի դրամը խնայելու համար:

1907 Հոկտեմբեր 30-ին կը յաջողի ընդունուիլ Ecole Nationale des Ponts et Chaussées, որուն ուսման չրջանը կ'ա-ւարտէ անսայթաք 1910-ին, իբր Ingénieur des Constructions Civiles.

Լոյս քաղաքին մէջ բնակութիւնը իրեն համար կ'ըլլայ ընդհանուր զարգացումը ընդլայնելու լաւագոյն առիթը: Ճարտա-րապետի ուսման կողքին ժամանակ կը գտնէ հետեւելու Գոլէժ տը Ֆրանսի դա-սախօսութիւններուն, մասնաւորաբար հը-բաւուրուած՝ Անրի Պերկսոնի փիլիսո-փայութենէն եւ Անրի Փուանքառէի գի-տական փիլիսոփայութեան տեսութիւն-ներէն: Կը հետեւի պատմական, կրօնա-կան ընկերաբանական նկրտումներու ալ:

Ճարտարապետի վկայականը ի ձեռին երբ իր ծննդավայրը կը վերադառնայ 1910 Յունիսին, չուտով պետական պաշ-տօն մը կը գտնէ Պուրսայի մէջ, իսկ 1911-ին Պոլիս վերադառնալով կը կոչուի քաղաքապետութեան Tetebbuat Bas Mühendisi-ի պաշտօնին (Chef de Bureau d'Etudes):

1911 Սեպտեմբերին, Գավաֆեան ըն-տանիքը իր բնակութիւնը կը փոխադրէ Սկիւտարէն Շիշլի:

Նոյն չրջանին Գեղամ Գավաֆեան կը սկսի Պոլսոյ մէջ մաթեմատիկի եւ գիտու-թեան դասեր տալ հայ վարժարաններու մէջ: Տիգրան Զէօկիւրեանի կողմէ իրեն ուղղեալ 1911 Սեպտեմբեր 11 թուակիր նամակէ մը կը հասկցուի թէ, Յով. Հինդ-լեան Գավաֆեանի կ'առաջարկէ Ֆրան-սերէն լեզուով մաթեմաթիկի դաս տալ իր վարժարանին մէջ ալ:

1913-ին կը հրաժարի քաղաքապետու-թեան պաշտօնէն եւ կ'անցնի Société Gé-nérale d'Entreprise dans l'Empire Otto-man Ֆրանսական ընկերութիւնը:

Պատերազմի տարիներուն, չինարար-ական գործերը դանդաղած ըլլալով, գա-սաւանդութեան ժամերը կ'աւելցնէ, մին-չեւ չաբաթը 48 ժամ, վազելով դպրոցէ դպրոց, Պագըրգիւղէն Սկիւտար, Ռա-պըրթ Գոլէճէն Գատըգիւղի Սուլթանի-էն, եւլն.: Ամէնուրեք փնտռուած ու-սուցիչ մըն է, դիւրահաղորդ ու գիտնա-կան: Իր գեղեցիկ ու վայելուչ արտաքի-նով, համբելի ճաշնով եւ ուսուցողական բնածին ձիրքով կը հրապուրէ բոլորը:

1915-էն սկսեալ ուսուցչութեան կը կան-չուի կեդրոնականի մէջ ալ, իսկ 1917-ին իրեն կը յանձնուի վարժարանին տնօրէ-նութիւնը, երբ 29 տարեկան էր տակաւին:

Կեդրոնականը մինչ այդ, իր գոյու-թեան ընթացքին յաճախ ունեցած էր դժուարին չրջաններ, եւ աւելի երկար ա-տեն կառավարուած էր խնամակալու-թեան կոմիտէ, քան թէ՝ հանդամանաւոր տնօրէններու ձեռքով: Այսպէս, վարժա-րանին հիմնադրութենէն՝ 1886 մինչեւ 1889 տնօրէնութիւնը կը վարէ խնամակալ մը՝ Մինաս Չերազ: 1896-էն մինչեւ 1909 ամբողջ 13 տարի կրկին խնամակալու-թիւնն է որ կը ստանձնէ տնօրէնութիւնը: Նոյնպէս, 1915-էն վերջ, երբ տնօրէն, ու-սուցիչ եւ աշակերտ ցիր ու ցան եղած են, վարժարանը բաց կը մնայ չնորհիւ երկու խնամակալներու միայն:

Այս կացութիւնը կրնայ բացատրուիլ որքա՛ն քաղաքական պատճառներով, նոյն-քա՛ն ալ ամենաղօր խնամակալ էֆէնտի-ներուն տեղի-անտեղի միջամտութեամբ, եւ դպրոցը տնօրէնէ մը աւելի լաւ կա-ռավարելու յատկանութեամբ:

Այս յատկանչական պարագան միտ-ք դօրու եղած է հայկական իրականու-թեան մէջ: Հիմնուելով այն իրողութեան վրայ որ բուն ուժը դրամը չանձանձո-ղին ձեռքն է, հայ վարժարաններու խնա-մակալները յաճախ ուզած են ուսուցիչ եւ տնօրէն կառավարել, անդիտակցաբար վնասակար կացութիւններու պատճառ դառնալով չատ անգամ:

Թերեւս մասամբ ասով բացատրուի Գավաֆեանի հրաժարման պարագան 1922-ին: Կ'ըսեմ մասամբ, որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ ինք ուզած ըլլայ այլեւս վերադառնալ ճարտարապետի իր բուն ասպարէզին: Պարոն Զարեհի կողմէ ին-ծի տրամադրուած թղթածրարին մէջ կան ուշագրաւ խմբական նամակներ, գրուած 1921 Ապրիլ եւ Մայիս ամիսնե-րուն, երեք բարձրադոյն դասարանն-րու աշակերտներուն կողմէ, որոնք զար-գոյթով կ'արտայայտուին իրենց տնօրէ-նին դէմ ներսէն եւ դուրսէն կատարուած լրագրական հրապարակային յարձակում-ներու մասին, խնդրելով որ տնօրէնը ան-յողդողդ մնայ իր պաշտօնին վրայ եւ գիրենք չլքէ:

Երբ կ'ըսեն «ներսէն եւ դուրսէն», այդ կը նշանակէ թէ Գավաֆեան այդ չրջա-նին ունեցած է նախանձողներ եւ հակա-ռակորդներ, ուսուցչական ու խնամակա-լական չրջանակէն ներս ալ, ինչ որ զարմանալի չէ բացառիկ մտաւորականի մը համար:

Այս կէտը չկրցայ ճշդրիտ կերպով լու-սաբանել եւ հասկնալ թէ ի՛նչ էր բնոյթը Գավաֆեանի դէմ կատարուած լրագրա-կան յարձակումներուն, ինչպէս որ չկրց-այ լուսաբանել թէ ցուն ի՞նչ պատճա-ռաւ 1927-ին Գավաֆեան վերջնականա-պէս կը հեռանայ կեդրոնականի տնօրէ-նութենէն: Յարձակումներէ կամ միւս-մըտաւութիւններէ զգուա՞ծ, իր ուզած մե-թոտները գործադրելու հնարաւորութե-նէն զրկուա՞ծ, թէ ո՛չ, դեռ նոր հիմնը-ւած իր ընտանեկան բոյնին համար նիւ-թական լաւագոյն պայմաններ ապահո-վելու մտահոգութեամբ:

Ուրեմն, 1922-ի ամառը Գավաֆեան կը հրաժարի կեդրոնականի տնօրէնու-թենէն, եւ այդ պաշտօնին կը կոչուի բա-նաստեղծ Վահան Թէքէեան, որ արդէն ուսուցիչ է վարժարանին մէջ եւ Գավաֆ-եանի մտերիմ գործակիցը, «Բարձրա-վանք» հանդէսին խմբագրութեան մէջ: Ուշագրաւ է որ Գավաֆեանի տնօրէնու-թենէ հեռացման կը զուգադիպի նաեւ «Բարձրավանք»ի դադարումը:

Եւ սակայն, քէմալական ուժերու մո-տալուտ ժամանակին առթած մտահոգու-թեան պատճառաւ, Վահան Թէքէեան ալ ուրիշներու կարգին 1922 Նոյեմբերին կը հեռանայ Պոլսէն, ու Գավաֆեան կը ստիպուի կրկին ստանձնել տնօրէնութիւ-նը, իր այնքան սիրած, կարգաւորած ու յառաջացուցած վարժարանը անվրէպ ձգելու համար:

Ինչպէս 1917-ին, 1922 Նոյեմբերին ալ փափուկ չրջանի մըն է որ Գավաֆեան խիզախութիւնը կ'ունենայ այդ փշոտ պաշտօնը ստանձնելու: Խիզախութիւն, որուն համար իր երկու գործակիցները, Վահան Թէքէեան եւ Յակոբ Օշական, Պուլկարիա անցնելէ վերջ կը գրեն իրեն, յատկապէս:

Առաջինը, Վառնայէն գրուած, 1922 Նոյեմբեր 29 թուակիր նամակի մը մէջ

կը հրահանգէ մտերմաբար. – 1) Ըրէ՛ ինչ որ պէտք է, 2) Ըրէ՛ ինչ որ կարելի է, 3) Ըրէ՛ որչափ ատեն որ կարելի է բան մը ընել: Այս հրահանգներէն դուրս ելլելու արտօնուած չես, գիտցի՛ր»:

Իսկ երկրորդը, Գալաֆեանի խիզախութիւնը կը դնահատէ հետեւեալ բառերով, Փիլիպպէէն դրուած վերոյիշեալ նամակին մէջ. «Պզտիկ Գեղամէն կ'իմանամ Պոլիս ըլլալդ, կեդրոնականի բեռը ծորէն ուսիդ: Անշուշտ այս յամառութիւնը վեր է մարդոց շատին ուժերէն: Նորէն բարիք մըն է ատիկա դպրոցիդ համար: Երբ ցեղը գրականութեան համար զոհուեցաւ (քանի որ գիրերն ու գրողները էին որ այս ազէտը բերին) քաղաքացիական քաջութիւն է հաւաքել բեկորները, կեցնել մեծ փախուստին դէմ ու դիմաձալ»:

Անգիտակից քաջութիւն մը չէր սակայն Գալաֆեանինը: Իր ժամանակակիցներուն վկայութեամբ Գալաֆեանի զոհաբերելակերպը եղած է քննել, հաշուել վտանգը իր ամենայոռեղոյն տեսակէտով, զայն համեմատել ստեղծուած անհրաժեշտութեան հետ, ու համոզուելէ վերջ թէ կ'արժէ ընել զոհողութիւնը, ընդառաջ երթալ քայլաբար:

Ըսի խիզախութիւն, որովհետեւ այդ չրջանին պետութիւնը չաս ծուռ աչքով կը նայէր կեդրոնականին, եւ անշուշտ ամէնէն աւելի կրնար վտանգուիլ անօրէնութեան աթոռին վրայ գտնուողը:

Ցմոռնանք յիշելու, որ Զինադադարի տարիներուն Գալաֆեան կարեւոր դեր կը կատարէ տարագրութենէ վերադարձող գաղթականներու տեղաւորման եւ որբախնամ ճեռնարկներուն մէջ:

1919 Յունուար 19 թուակիր յօդուածի մը մէջ, որուն հրատարակուած ըլլալը յայտնի չէ, նկարագրելով սրտաճմլիկ կացութիւնը այդ որբերուն, կը թելադրէ ուսման ու դաստիարակութեան բացառիկ մեթոտ մը կիրարկել անոնց համար, նկատելով որ պարագան բացառիկ է եւ տղաքը մեծցած են առանց ուսման, առանց դպրոցի: Ու կ'ըսէ թէ հարկ չկայ որ բոլորն ալ դառնան ուսումնականներ, իր իսկ խօսքով՝ «ըլլան վարիչներ փոխանակ գործաւորի: Երբ ազգը կ'ունենայ իր հաւաքական կեանքը, չի բաւեր որ ունենայ միայն գլուխներ: Ձեռքեր եւ ոտքեր ալ պէտք են իրեն, խելահաս երկրագործներ, հաշուող գործաւորներ, բանգէտ արհեստաւորներ»:

Եւ այս մտածումով է որ նախաձեռնարկ կ'ըլլայ Արմաշի մէջ հաստատելու գիւղատնտեսական վարժարան մը, 200 որբերու համար, համոզելով վանահայր Դուրեան Սրբազանը որ վանքին չէնքը որբերուն ձգէ: Հոն ուսանողներէն կարելի է յիշել անունը գրագէտ Լեւոն Զարիֆեանի, որ վերջերս մահացաւ:

Իր վերոյիշեալ դրութեան մէջ Գալաֆեան կը մարգարէանայ թէ այդ որբերն են որ պիտի կազմեն հայ ժողովուրդին ապագայ ընտրանին եւ օգտակար տարրերը: Ու կ'եզրակացնէ թէ հայ ուսուցիչը այդ որբերուն հանդէպ ունի ծանր պատասխանատուութիւն մը, որովհետեւ «թերեւս գայ օրը ուր հայրենիքն ալ անձնուիրութեամբ հարցնէ անոր.– Այն կշիռին մէջ որով կը չափուի ազգերու ճակատագիրը, ի՞նչ բան դրիր հայաստանի ճաշրին վրայ»:

Իր մարգարէական չունչին համար կ'արժէ որ վերհրատարակուի այդ յօդուածը:

(Շար. 2)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՆԵՐԿԱՅԻ ԻՇԽԱՆԱՒՈՐ ԵՐԷԿՈՒԱՆ ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահութեան պաշտօնին նախկին համայնավարի մը ընտրութիւնը պատճառ եղաւ որ Թարմանայ «Երէկուան» դէմքերուն իշխանութեան վերադարձի նիւթը, խորհրդային չրջանակի երկիրներուն մէջ: Եւրոպայի արեւելեան թեւի երկիրները յաջորդաբար բեմ եղան այդ վերադարձին ու այսօր իշխանութեան անոնց բարձրագոյն դիրքերը զբաւուած են նախկին համայնավար դէմքերէ:

Սկսելով այդ թեւին արեւմտեան եզերքէն, նախ Չեխիոյ մէջ 1992-էն ի վեր վարչապետութեան պաշտօնին վրայ է Վաքլաւ Քլաուս որ 54 տարեկան անտեսագէտ մըն է, Նոյնն է Սլովենիոյ պարագան ուր նաեւ 1992-էն վարչապետ է նախկին համայնավար տնտեսագէտ մը՝ Եանէզ Դրնովսէկ. 1989-ին ան Եուկոսլավիոյ նախագահութեան նախագահի պաշտօն կը վարէր: Խրուաթիոյ նախագահը Ֆ. Թուճման այսօր 74 տարեկան է. Թիթոյի հակաֆաշիստ դիմադրականներէն եղած է, հասած զօրավարի աստիճանին: 1961-ին հրաժարած է: 1972-ին եւ 1981-ին բանտարկութեան դատապարտուած է խըրատի ազգայնականութեան յանցանքով: 1990-ին երկրին նախագահ ընտրուած է:

Սլովաքիոյ վարչապետը Վլատիմիր Մէչիար Համայնավար երիտասարդութեան նախկին պատասխանատուներէն է: 1971-ին պաշտօնազրկուած է «Փրակեան գարունի»ն մասնակցելու յանցանքով: 1989-ին վերադարձած է ժողովրդավար Սլովաքիոյ չարժումը:

Եուկոսլավիոյ պատերազմին վերաբերեալ դէմքերէն Սերպիոյ նախագահ Սլոպոտան Միլոսեւիչ 1959-էն անդամ եղած է Եուկոսլավիոյ Համայնավարներու լիկային:

Նոյն չարքին կը պատկանի Լեհաստանի նորընտիր նախագահը որ երկրին ամէնէն երիտասարդ նախագահը ըլլալու համբաւը կը վայելէ: 41 տարեկան է: Լեհ Համայնավար կուսակցութեան հրաչք մանուկը կը նկատուէր երէկ: 1987-ին Մարմնամարզի եւ երիտասարդութեան նախարար եղած է:

Պալթեան երկիրներէն Լիտուանիա որպէս վարչապետ ունի Թիթէ Վէհին որ համայնավարական չրջանին փոխադրութեան նախարար էր: Իսկ Լիտուանիոյ նախագահը Պրազաուսքաս եւս նախկին վարչաձեւի օրով նախարար էր եւ Պոլիտբիւրոյի անդամ: Այսօր կը ներկայանայ որպէս «հայրենասէր համայնավար»:

Կոլխոզի նախկին տնօրէն մը՝ Ալեքսանդր Լուկաչենկօ 1994 Յուլիսէն ի վեր Բելառուսիոյ նախագահն է, կողմնակից Ռուսաստանի հետ նորովի միութեան մը:

Մակեդոնիոյ 1991-ին ընտրուած նախագահը Կիրօ Կլիկորով մաս կազմած է Եուկոսլաւ Նոմենկլատուրային: Պուլկարիոյ վարչապետը Ժան Վիտենով տնտեսագէտ է ու նախկին անդամ Համայնավար երիտասարդութեան: Կը դիմաւորէ երկրին Ընկերվար կուսակցութիւնը որ կը փոխարինէ Համայնավար կուսակցութիւնը:

Հունգարիա եւս վարչապետի աթոռը տուած է նախկին համայնավարի մը կիւրա Իորնի որ վարած է անցեալ վարչակարգին վերջին կառավարութեան Արտաքին նախարարութիւնը: Ինք եւս նախագահն է Հունգարիոյ Ընկերվար կուսակցութեան:

Ուկրանիոյ նախագահը Լէոնիտ Կուչմա Սորհրդային Միութեան հրթիռներու մէկ գործատան տնօրէնն էր: Այսօր ազգայնական ղեկավար մը կը նկատուի:

Մոլտովան ալ այսօր կը ղեկավարուի նախկին համայնավարի մը կողմէ որ կը կոչուի Միրչէա Սնէկուը: Վարած է երկրին Համայնավար կուսակցութեան գաղափարական բաժինը: Անկախ Մոլտովայի նախագահ ընտրուած է 1991-ին, քուէներու 98%-ով:

Նման անցեալ մը ունի նաեւ Իոն Իլիէսքու որ Ջաուչէսքուի յաջորդած է 1989-ին: 65 տարեկան է, պատասխանատու եղած է Համայնավար երիտասարդութեան, նաեւ կարգուած է նախարար: 1971-ին չնորհազրկուած է այն ամբաստանութեամբ որ կը միտի դրաւել Ջաուչէսքուի աթոռը: Բան մը որուն համար պէտք է սպասէր 18 տարի...:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԻԼՀԱՐՄՈՆԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՀԱՄԵՐԳԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Զորեքշաբթի, Նոյեմբեր 22-ին Կրընոպլի «Րամբ» համերգային սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի Փիլհարմոնիք նուագախումբի համերգը, ղեկավարութեամբ վաստակաւոր երաժշտագէտ Լորիս Ճգնաւորեանի, մասնակցութեամբ դաշնակի վրայ Ժան – Մառք Լուի Զատաի: Նուագախումբը բաղկացած էր 82 տաղանդաւոր երաժիշտներէ:

Դահլիճը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր երաժշտասէր հանդիսականներով, որոնք ժամանակէն առաջ իրենց տեղերը զրաւած էին:

Համերգը սկսաւ Լորիս Ճգնաւորեանի ստեղծագործութիւններով երեք ֆանթաստիկ պարեր. Danse de Fête-Allegro energico, Danse lyrique-Andante cantabile, Danse d'extase-Allegro barbala, որոնց յաջորդեց Կրիկի դաշնակի քոնչէրթօն: Հանդիսականները ոգեւորուած եւ խանդավառ պիսերով գնահատեցին նուագախումբը եւ յատկապէս դաշնակահարին վայելուն կատարումը:

Համերգի երկրորդ բաժինը նուիրուած էր Արամ Խաչատուրեանի Բ. Համանուագին որ արժանացաւ բուռն ծափահարութիւններու: Այնքան գնահատելի էր, մենակատարութիւնը որ ներկաները չէին ուզեր սրահէն հեռանալ:

Ծափահարութիւններու տարափին տակ Լորիս Ճգնաւորեան խանդավառուած հրամցուց երաժշտական այլ կտորներ:

Նուագահանդէսի աւարտին, Լորիս Ճգնաւորեան հանդիսաւոր ունեցաւ Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան ներկայացուցիչներուն հետ:

ՇԱՒԻՒ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԶԱՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Լուռ՝ լացաւ Զարուհի ... «յանցաւո՞ր եմ, յանցաւո՞ր եմ» կրկնելով «ինչո՞ւ ասանկ դժբախտ պիտի ղգամ ինքզինքս ... աս սէրս կեանքիս ամէնէն սրբազան եւ ուժգին զգացումն է, ասկէ աւելի երջանիկ չեմ եղած եւ սակայն բոլորովին կորսուած եմ» գլուխը օրօրեց աջ ու ձախ, յուսահատ ու անկարող մտածելու իր վիճակի մասին, անստոյգ հիմա՝ թէ իրապէս ի՞նչ եկած էր իր գլխուն առաջուան ուրախ սկիզբէն մինչեւ եկեղեցի, Վերնիսաժ, յետոյ Գրիգորին քնակարանը, համբոյրը, երջանկութիւնը ու հիմա սա տառապանքը ...: Որո՞ւ կեանքն էր որ կ'ապրէր հիմա – Քարանթինայի քահանային անսէր ու անընկեր աղջկա՞ն կեանքը, թէ երազ մը, թէ՝ ահաւոր սխալներու եւ մեղքերու չարք մը: «Ա՞ս է սէրը՝ հարց տուաւ, բայց ուժ չունէր մտածելու, անձնատուր անձկութեան մը որ պատճառ չունէր ոչ ալ նպատակ:

Արցունքը նորէն պիտի դար աչքերուն՝ Զարուհի ոտքի ելաւ, դուրս պատշգամ գնաց, կայնեցաւ անորոշ՝ դիչերին առջին, ետ եկաւ նստաւ, սկսաւ վերջին էջը նորէն կարդալ «բառեր, բառեր թուղթին վրայ» մտածեց «Գրիգորը կ'ուզեմ հիմա ... ես ի՞նչ ընեմ բառերը, աս պարապը ինչո՞վ պիտի լեցուի...»:

Յուսահատ, թեւերը ծալեց բաց օրագրին վրայ, ճակատը դրաւ թեւերուն վրայ, գոցեց աչքերը ու սպասեց առաւօտեան լոյսին:

***

Գրիգոր դանդաղօրէն ետ իր տունը եկաւ, աղջկան ձայնը ականջին, դուռը կղպեց ու անչարժացաւ սենեակին առջին, անորոշ: Տակն ու վրայ եղեր էր կեանքը տասը վայրկեանէն եւ բոլորովին անակնկալի բերած զինքը «աս պատմութիւնը ուրկէ՞ փաթթուեցաւ գլխուս» մտածեց, չուարած իր սենեակին առջին որ փոխուեր էր մէկ ժամուան ընթացքին: Շարժեցաւ օտարի պէս, բոյը մը կը յամենար տեղ մը ու իրեն թուեցաւ թէ թեւերուն վրայ դեռ կը զգար աղջկան մարմնին հպումը:

Գնաց դէպի պատշգամ ու կայնեցաւ գոց դրան առջին: Դիչերը նոր կը տեղաւորուէր հին, ծանօթ տեսարանին վրայ, բայց այս վայրկեան բան մը տարբեր էր: Տեղ մը մէկը կար որ զինքը կը սիրէր խենթի պէս, կը տառապէր ու կ'երջանկանար իրեն համար «բոլորը պարապի» եղրակացուց: Սիկարէթ մը վառեց – կիները միշտ զարդեր եղած էին իր կեանքին մէջ եւ միշտ ձախողանքի գացած էր անոնց հետ, նուաստացում եւ անվերջանալի բարդութիւններ «աս ալ, մը-տածեց, «բարի, խելացի, մաքուր աղջիկ է» չարունակեց, պատուաւոր ... առաջին սիրահարութիւնն է ... ասանկները քիչ մը խենթ կ'ըլլան, իռէալիսթ, ռոմանթիք ... զղայլ պէտք է չարժիմ, ամէն պարագայի համակրելի անձ մըն է եւ չատ լաւ մայր կ'ըլլայ ... բայց ոչ մէկ սուտ խօսեցայ, ոչ մէկ խոստում կամ յոյս տուի ապագային համար»:

Կռնիաք մը լեցուց ու մէկ ումպով պարպեց, չարժած աթոռը ետ իր տեղը դրաւ, մոմը առաւ ու գնաց ետ բազկաթոռին ուր նստած էր ժամ մը առաջ: Ցետոյ, քովի սեղանիկէն վերցուց գիրքը որ կը կարդար ամէն իրիկուն ու թաղուեցաւ մէջը: Սակայն Զարուհիին պատկերը ետ կուգար: Ի վերջոյ, անկարող դիմադրելու, վար դրաւ գիրքը ու ետ մտքին բերաւ ամբողջ օրուան դէպքերուն պատկերը եւ անոր զգայուն ու անկեղծ ներկայութիւնը իր ապրումներուն մէջ: «Ասիկա ո՞ւր կ'երթայ, չեմ գիտեր բայց գիս հոգիով կը սիրէ եւ այդ տարիքին սիրելը կատակ չէ, պէտք է տեղ մը հասնի, կարելի չէ առաջքը առնել ... ասոր հետ սէքս ալ չըլլար, աւելի կը կատղի ... վտանգաւոր աղջիկ է» խորհեցաւ: Ցետոյ յիչեց անոր համբոյրին ուժգնութիւնը, մանրուկ մարմինը որ թէ պիրկ էր եւ թէ ալ կը թրթռար իր թեւերուն մէջ, սարսափած ազանիի մը նման ու պահ մը ինք իրապէս բուռն սէր զգացեր էր անոր Հայու հոգիին համար եւ եթէ կիներու հետ իր ազէտալի փորձառութեանց լեզի համը չըլլար բերնին մէջ հաւանաբար անճնատուր ըլլար սիրոյ հաճոյքին եւ ընդունէր աղջկան անձը իր ներքին կեանքին մէջ: «Վաղը պիտի տեսնեմ» կրկնեց ու մտածումը անսպասելի հաճոյք տուաւ իրեն հիմա: Ու որքան մտածեց ու վերյիչեց զայն, Գրիգոր այնքան մօտ զգաց անոր «երանի հոս ըլլար հիմա իրար հետ ըլլայինք ... ուրիշ է աս կինը, միւսներուն պէս չէ ... երանի թէ քիչ մը զեղեցիկ ըլլար» եղրակացուց ու ոտքի ելաւ անկողնին մօտ:

Ժամը ինն էր արդէն: Մոմի լոյսով հանուեցաւ, զգեստները ծալեց ու չարեց անկողնին մօտ: Ցետոյ մերկ մարմնով կայնեցաւ հադուստի պահարանին խոչոր հայելիին առջին: Երկար նայեցաւ կուրծքին մազերուն, տափակ փորին ու բարեձեւ մարմնին «աղուոր է մարմինս մտածեց, նայեցաւ առնանդամին, ծունկերուն ու անցաւ դիչերուան հինգ վայրկեանոց մարզանքին: Ամբողջ տեւողութեան աղջկան տարտամ պատկերը ներկայ էր սենեակին մէջ ու զինք կը զիտէր...: Գիչերանոցը հագաւ ու անկողին մտաւ:

«Հիմա նստած է պատշգամը, դիչերին կը նայի գիս կը տեսնէ մտքին աչքովը ու հոգին կը տանջայ...» անցաւ մտքէն, պառկած մութին, կռնակին վրայ: Քունը կուգար, պատին դարձաւ «վաղը հինգին պիտի տեսնեմ» մտածեց, պզտիկ ուրախութեամբ մը: «Զարուհի» կրկնեց միտքէն վերջին անգամ, քունը չկոխած վրան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 20, 1994, առաւօտեան ժամը 10:

Ցակոբ վար ցատքեց ճիփէն, չէնքին բարձր, մաշած մուտքէն ներս մտաւ, կրպակէսէ խորտ ու բորտ աստիճաններէն վեր վազեց, երրորդ յարկի դրան առջին կեցաւ: Հին ու մաշած դուռ մըն էր, հարիւրաւոր այլ դռներու պէս որ տեսեր էր «ես ուրիչ բան կը սպասէի» խորհեցաւ: Անուն փնտռեց, չգտաւ, յետոյ էլեկտրական կոճակը կոխեց, սպասեց: Լուռ էր ամէն կողմ, բացի դուրսը կիներու բակի ադմուկէն: Նորէն կոճը կոխեց: Պատին վրայ մէկը սեւ կաւիճով անընթեռնլի բառեր գրեր էր «երեւանի կրաֆիթին գոնէ սեռային հայհոյանքներ եւ ազատ բաներ էչ» անցաւ մտքէն: Գետինը թերթի կտորներ ու սիկարէթի պարապ տուփ մը:

(Շար. 51)

ՊՐԻՒՍԷԼ. -

Տիկին Աստղ Բաղալեան, կինը
Տիկին Կարինա Բաղալեան, աղջիկը
Պ. Աշոտ Բաղալեան, տղան
Պ. Անդրանիկ Գազարեան, փեսան

Պելժիոյ Հայաստանի դեսպանատունը, Հայաստանի ներկայացուցչութիւնը Եւրոպական հաւաքականութեանց մօտ, Պելժիոյ հայ գաղութը խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ԳՐԻԳՈՐ ԲԱԴԱԼԵԱՆ-Ի

Հայաստանի հանրապետութեան
գործավար Պենէլիւքսի մօտ,

Հայաստանի դեսպանատան
խորհրդական - նախարար Պելժիոյ
թագաւորութեան մօտ

(Ծնած՝ 1936, Նոյ. 1-ին, Լենինական)

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Պրիւսէլ, Դեկտեմբեր 5-ին։

Եկեղեցական արարողութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը՝ 12-ին Պրիւսէլի Հայ Առաքելական Մարիամ - Մաղդաղենացի Եկեղեցին
rue Kindermans, Ixelles

Յաւակցութեան տոմար մը բաց է Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8-ին ժամը 14·30-էն 18, դեսպանատունը
157, rue Franz Merjay, 1060 Bruxelles

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։
Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ կարելի է ընել
SOS - ARMENIE (Belgique)
Compte n° 674 - 5204111e - 69
Ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ։
157, rue Franz Merjay
1060 Bruxelles.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ-Ի

յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 11, ժամը 11-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ - Փարիզիէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Հայ մտաւորականներու դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել (*մահուան գոյժը հաղորդուած էր «Յառաջ»ի Նոյեմբեր 29-ի թիւով*)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 5000 Ֆր. Տիկին Գլարա Թադէոսեանէ Սեդրակ Թադէոսեանի մահուան առթիւ, քառասունքին առթիւ ալ 200-ական Ֆր. Տիկին Ռըսթիկեանէ, Տիկին Ֆաքրիկեանէ եւ Տիկին Արփինէ Մուրատեանէ։

ALFORTVILLE
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

COMMUNIQUE

Nous avons le regret d'annoncer que pour des raisons indépendantes de notre volonté

le CONCERT DE MUSIQUE TRADITIONNELLE

avec *le TRIO*

Guévork Dabaghian

prévu initialement
le VENDREDI 8 DECEMBRE

EST ANNULE

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9, տօն է Յղութեան Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱննայէ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

En raison des grèves

la conférence de
M. GERARD DEDEYAN

prévue pour le jeudi 7 décembre
à 20 h 45
au Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

est reportée à une date qui sera communiquée ultérieurement.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէն Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ բախտախաղ (Լօթօ) մը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 20-30-ին՝
Maison de Quartier — 32, ave St-Jérôme

***

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Էօլա Սասունի» մասնաճիւղի բախտախաղը, կիրակի, Դեկտեմբեր 10, ժամը 15ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

***

VIENNE

Le Vendredi 8 Décembre
SOIR
DES ILLUMINATIONS

Comme chaque année depuis le séisme du 7 Décembre 1988, vente de brochettes devant la salle des fêtes de Vienne au profit de l'Arménie. Cette année seront également proposées des pâtisseries arméniennes.

M.C.A. VIENNE — 9, rue du Cirque.

ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ մխոք եւ արուեստ» Դեկտեմբեր 3-ի (210) թիւին մէջ, Բ. էջ, Ա. սիւնակ 12-րդ տող, 200 հոգի պէտք է ըլլայ՝ 2000, 4-րդ էջ, 6-րդ տող «Բարեւ փրթեքչընդ»ը պէտք է ըլլայ՝ «Փարեւ փրտրֆչընգ»։

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ կիրակի, Դեկտեմբեր 10-ին կը մատուցուի եպիսկոպոսական պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Լիոնի եւ Շրջակայից Հայոց
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ

Պատարագի ընթացքին սարկաւագութեան աստիճան կը ընծայուի եկեղեցւոյ բազմամեայ ուրարակիր Աւետիս Իշխանեանին։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ տեղւոյն քառաձայն երգչախումբը, դեկավարութեամբ՝ վահան Պայրնտրեանի։

Սկիզբը պատարագի ժամը՝ 10-ին, Աստիճանի տուչութիւն ժամը՝ 10·30-ին։

l'Association Arménienne d'Aide Sociale

RECONNUE D'UTILITE PUBLIQUE

RECHERCHE
DIRECTEUR ou DIRECTRICE
pour diriger
l'ETABLISSEMENT DE GONESSE

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation

BAC +4 INDISPENSABLE
Connaissance du Français et de l'Arménien
Logement assuré

Prière de prendre rendez-vous ou adresser curriculum vitæ au Siège de l'Association
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 48 78 02 99

Secrrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

Sous le haut patronage de
Monsieur **JACQUES CHIRAC**, Président de la République française
et de
Monsieur **LEVON TER-PETROSSIAN**, Président de la République d'Arménie
avec de nombreuses personnalités arméniennes et le concours du Ministère français de la Culture et du Ministère arménien de la Culture
L'Association «*CHEMINS CULTURELS*» présente

CHEMINS D'ARMENIE

Soirée de Gala exceptionnelle

le **Samedi 9 Décembre à 20 heures 30**
Théâtre des CHAMPS-ELYSEES, 15, avenue Montaigne, Paris 8e
L'ORCHESTRE DE CHAMBRE D'ARMENIE
L'ORCHESTRE PHILHARMONIQUE D'ARMENIE
LE CHŒUR ACADEMIQUE D'ETAT D'ARMENIE
Michel LEGRAND et son Trio
Le groupe folklorique de chant et de danse NAVASART
Le Trio DABAGIAN de musiciens traditionnels

Jean TER-MERGUERIAN
Kim KASHKASHIAN
Ruben AHARONIAN
Datevic HOVANESSIAN
Constantin ORBELIAN
Svetlana NAVASSARDIAN
Armen DONELIAN

Renseignements au 45. 45. 00. 14
Location : FNAC et VIRGIN Théâtre des Champs-Elysées : 49. 52. 50. 50.

URGENT
ALLER - RETOUR Théâtre des Champs-Elysées

Suite aux grèves qui paralysent PARIS et ses environs :
service spécial de transport au départ de certaines banlieues et de points de rencontres dans Paris, ainsi que retour, le 9 décembre prochain, afin de «sauver» la soirée exceptionnelle de «Chemins d'Arménie».

Les personnes intéressées doivent nous contacter au 45 45 00 14, afin que nous précisions les horaires et lieux précis de départ.

Les autobus partiront de :
— Place de la Nation;
— Place de la Bastille;
— Place de la République;
— Porte d'Orléans;
— Place du Chatelet;
— Place de l'Opéra;
— Porte de Champerret (Courbevoie, Défense);
— Neuilly;
— 2 ou 3 bus Issy-les-Mlx - Clamart;
— Place Clichy;
— Arnouville;
— Trois ou quatre bus Alfortville;
— Un bus Maisons-Alfort;
— Porte de Versailles;
— Convention;
— Place St-Sulpice, Invalides.

Pèlerinage à Jérusalem

A L'OCCASION DES FETES DE PAQUES ARMENIENNES

du 10 au 19 avril

Accompagné par : *Mgr Norvan ZAKARIAN* (Evêque des Arméniens de Lyon et de la Région Rhône-Alpes)
et *Varoujan SARKISSIAN* (Directeur de l'agence *Sevan Voyages*)

ՀԱՍԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻԹ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
ԱՊՐԻԼ 10-ԷՆ 19

Կ'ընկերանան՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
ԵՒ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	SECRETARIAT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE LYON
31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	295, rue André Philip
75001 PARIS	69003 LYON	69003 LYON
Tél. : 42. 61. 51. 13.	Tél. : 78. 60. 13. 66	Tél. : 78. 60. 47. 18

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8
VENDREDI
8 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւնսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·740

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

71e ANNEE — N° 18.740

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՁԱԽԻՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ֆրանսայի ընկերային տագնապը օրէ օր աւելի քաղաքական բնոյթ կը ստանայ, մասնաւորութիւն պատճառելով հեզհեզակ աւելի լայն խաւերու։ Վարչապետին Դեկտեմբեր 5-ի ելոյթը դժգոհներու մեծ մասին ոչ մէկ բաւարարութիւն տուաւ ու արհեստակցական նախաճեռնարկ կազմակերպութիւնները յայտրդ օրը չարժումին նոր թափ տալու կոչեր ըրին։

Այս պայմաններուն մէջ չատերու համար հետաքրքրական է դիտել թէ ի՛նչ կը մտածէ ընդդիմադիր թեւը։ Իշխանութեան գլուխ գտնուողներու նեղ կացութիւնը յո՞յս կը ներշնչէ անոր, թէ երկրին վազուան առընչուած մտահոգութիւններ աւելի ծանր կը կշռեն։

«Նուվէլ Օպսէրվաթէօր» չաբաթաթերթին Դեկտեմբեր 7 - 13-ի թիւով տրուած են կացութեան մասին Ժագ Տըլորի եւ Լիոնէլ Ժոսփէնի հետ կատարուած հարցազրոյցները։

Առաջինը նախ կը չեշտէ որ ընկերային նման կնճիռներու պարագային պէտք է խուսափիլ անօգուտ ու վտանգաւոր փոխադարձ նուաստացումներէ։ Իսկ եթէ ընտրուի բանակցութեան ճամբան, պէտք է իրարմէ անջատել Ընկերային ապահովութեան բարենորոգումն ու երկաթուղիին ապագան։ Այս վերջինին համար յարմարագոյնն է տնօրէնութեան ու անձնակազմին ներկայացուցիչներուն բանակցութիւնը։ Իսկ Ընկերային ապահովութեան պարագային հարցը աւելի ծաւալուն է ու կը չհաղորդէ թէ՛ իշխանութիւնը, թէ՛ գործատէրները, թէ արհեստակցական միութիւնները։ Միջնորդի մը նշանակումը կրնայ օգնել դիտանկիւնիներու մերձեցումին։ Սակայն էականը այն է որ կողմերը համոզուին երկրին հիւանդութեան դրութիւնը վերաքննելու անհրաժեշտութեան, Այս կէտին համար ոչ մէկ վարանում կրնայ ըլլալ։

Ժ. Տըլոր պատասխանելով այն հարցումին թէ կառավարութիւնը կրնա՞յ կնճիռը հարթել ծրագրին կիրարկումը առկախելով, կ'ըսէ թէ ամէն կարգի ու մարզի հարց անջատաբար պէտք է քննուի, հակառակ պարագային, բոլորին միախառնումը կրնայ միայն բարդացնել խնդիրները։

Ընկերային ապահովութեան մէջ փոխադարձ համաձայնութեան մը համար ան հարկաւոր կը նկատէ նախ գոնել նիւթական հայթայթելու ամէնէն արդար ձեւը, ապա պատասխանատուութեան հրաւիրել բոլոր կողմերը։ Ան անհրաժեշտ կը նկատէ որ Խորհրդարանը յանձնառու ըլլայ ընդհանրացած կարգադրութեան մը որմէ օգտուին բոլոր Ֆրանսացիները։ Առողջապահութեան քաղաքականութեան բարեփոխումին մէջ Ժ. Տըլոր յատուկ կարեւորութիւն կ'ընծայէ կանխադուշացումի մարդին։

Եւրոպայի յանձնաժողովին նախկին նախագահը կ'ըսէ թէ հանրային մարդի մը արդիականացումը կարելի չէ կապել եւրոպական որեւէ ստիպողութեան։ Այդ արդիականացումը պէտք է տեղի ունենայ որպէսզի հանրօգուտ կառոյցները չարունակեն ընդհանուրին չհասն ծառայել, զարկ տալով Ֆրանսական տնտեսութեան. ու նաեւ մասնակցին մրցակցութեան որ պիտի բացուի եւրոպական նման կառոյցներու մէջնէ, Պրիւսէլի մէջ ստորագրուած համաձայնագրով։

Ձախին երկրորդ դէմքը Լ. Ժոսփէն չէչտելով որ Ընկերվարական կուսակցութիւնը զօրակից է չարժումին, անոր պատասխանատուն կը նկատէ կառավարութիւնը ու կոչ կ'ուղղէ որ ան տագնապին վերջ տայ, ընդունելով բանակցիլ։ Ան ամէն բանէ առաջ չի վաւերացներ Ժիւփէի մեթոտը. կ'ըսէ թէ բարեկարգումները պէտք է կատարուին չհակիկէ կողմերուն հետ միասնաբար եւ ոչ անոնց դէմ։ Իրենք համաձայն են միայն այն կէտին վրայ որ պէտք է առողջական ծախքը սահմանափակուի ու ատոր մէջ դեր կատարէ Խորհրդարանը։

Երբ թղթակիցը դիտել կուտայ որ ինք բաւական չափով նեցուկ չէ չարժումին, ցոյցերու չի մասնակցիր, եւայլն, Լ. Ժոսփէն կը պատասխանէ թէ որպէս երկրին մեծագոյն կուսակցութեան ղեկավար, իր պարտականութիւնն է հսկել կուսակցութեան կողմէ ճշդուած դիծին։ Իսկ ցոյցերուն համար արհմիութիւններու եւ կուսակցութիւններու միասնութիւնը յարմար կը դատէ մարդկային իրաւանց, ազատութիւններու, լաիքութեան նման շատ ծաւալուն խնդիրներու պարագային։

Ժոսփէն կը ծանրանայ Շիրաքի ընտրապայքարի խոստումները չյարգելու եւ անոնց բոլորովին հակոտնեայ ընթացք մը ցոյց տալու երեւոյթին վրայ։ Ատիկա եղած է ընդվզումը հրահրող գլխաւոր պատճառը։ Ան խոստացաւ չատերու համար բաներ, ինչպէս աշխատավարձի յաւելում եւ տուրքերու նուազում «եւ տեսէք թէ ո՛ւր հասած ենք օրը ամիս ետք» կ'ըսէ ընկերվարներու ղեկավարը։

Ներկայի անելին որպէս ամէնէն յարմար լուծում ան եւս կ'առաջարկէ բանակցութիւններ ամէն մէկ հարցին մասին, որպէս ո՛չ խորհրդատու, այլ երկրին չահով հետաքրքրուած մէկը։

Զրոյցին վերջին մասին մէջ լրագրողը հարց կուտայ թէ Ընկերվարական կուսակցութիւնը պատրաստ պիտի դտնուի՞ եթէ հանրապետութեան նախագահը որոշէ լուծել Ազգ. Ժողովը։ Ժոսփէն կը պատասխանէ որ ատիկա ձախողութեան խոստովանութիւն մը կ'ըլլայ եւ տկարութեան նշան մը։ Ամէն պարագայի, իրենք պատրաստ պիտի ըլլան եթէ նոյնիսկ ունենան մանր - մունր պակասներ։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 5 / 6)

ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԸ ԿԸ ԲԱՆԻ

Մեծամօրի աթոմակայանը Դեկտեմբեր 4-ին աւելցուցած է իր հզօրութիւնը արտադրելով 300 - 305 մեկավաթ։ Տնօրէնը Սուրէն Ազատեան ըսած է թէ նոյն ժամանակ չափում - ստուգումներ ալ կը կատարուին յետագայ հանգրուաններուն անակնկալները չունենալու համար։ Ներկայիս երեւանի բնակիչներուն օրական չորս ժամ էլեկտրականութիւն կը տրուի։

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Դեկտեմբեր 5-ին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընդունած է ԱՄՆ-ու հայկ. համագումարի նախագահ Հ. Ճոլնանեանի գլխաւորած խումբը։ Հանդիպումին ներկայ գտնուած են Բ. Աբրաքցեան եւ Գ. Ցարուքիւնեան։ Նոյն օրը պատուիրակութիւնը ընդունած է նաեւ վարչապետ Հ. Բագրատեան։

*
**

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՕՏԱՐ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Դեկտեմբեր 5-ին նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժ. Վիլարիտեան Հայաստանի մէջ պաշտօնավարող դեսպաններուն տեղեկութիւն տուած է Մինսկի խնդրին վերջին արդիւնքներուն մասին։ Խորհրդականը նշելով որ բանակցութիւններուն որոշ առաջընթաց արձանագրուած է, ըսած է թէ կողմերը հաստատած են վիճելի հարցերը երկխօսութեամբ լուծելու իրենց վճռակամութիւնը։

*
**

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Թադէոս եւ Բարդուղիմէոս առաքեալներու տօնին առթիւ էջմիածնի մէջ պատարագ մատուցուած է եւ Գարեգին Ա. այդ օրը հռչակած է Քրիստոնէութեան դաստիարակութեան եւ կրթութեան Օր։ Պատարագին յաջորդած է գիտաժողով մը։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԵՌԱՏԻՊ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ 'ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ, Դեկտեմբեր 7-ին Պաոըն – Պաոըն գնաց հանդիպելու համար Քոհլի։ Ֆրանքեւղերմանական 66-րդ վեհաժողովն է։ Հետաքրքրական զուգադիպութիւնը, 1968 Մայիսին, ալ կօլ անհետացած էր 24 ժամ եւ պարզուեցաւ որ Պաոըն – Պաոըն գացած էր, անշուշտ տարբեր պատճառներով։ Դացած էր զօրմասիւն տեսնելու, վստահ-ըլլալու համար որ Ֆրանսական բանակը պատրաստ է ի պահանջել հարկին…։ Այս հանդիպումը կապ չունի անցեալին հետ, նմանութիւնը միայն Ֆրանսայի վիճակն է ու վերմանական քաղաքը։

ԺԻՒՓԷ, նոյնն յապաղումով, Դեկտեմբեր 7-ին, պատասխանելով ԷՖ - 0-ի եւ Սէ-էֆ-Տէ-Թէ-ի ղեկավարներուն բանակցութեան կը հրաւիրէ զիրենք երկաթուղիի նուազագոյն սպասարկութիւն մը ապահովելու համար։ Նախագահ Շիրաք, անգամ մը եւս զօրավիգ է իր նախարարապետին, որու ճակատագիրը, սակայն, բաւական խախուտ կը թուի։ Աչերու մօտ, քիչ չեն անոնք որոնք այնքան ալ դժգոհ չեն Ժիւփէի ձախողութիւններէն. Փասքուա հրապարակ իջաւ (էֆսփրէսի տրուած հարցազրոյցով մը) ուր չի վարանիր քննադատելու Ժիւփէի վարած քաղաքականութիւնը. – «Հարկ է նախարարապետ մը ունենալ որ յարմարած ըլլայ այն քաղաքականութեան որ կը տարուի։ Կարելի չէ վարել երկիր մը ինչպէս վարչական խորհուրդ մը։ Ֆրանսացիները երազի, յոյսի կարիքն ունին։ … Հարկ է փոխել քաղաքականութիւնը»։ Փասքուա կ'ուզէ նաեւ որ երկու տարիով յետաձգուի եւրոպական տնտեսական միութեան Գ. հանդրուանը (մէկ դրամ)։

ՀԻՆԳԵԱԲԻ Դեկտեմբեր 7-ը, Դեկտ. 5-էն ետք, փորձի նոր օր մըն էր։ Փարիզի մէջ, այս անգամ կրթական մարմիններն էին որոնք յոյցի հրաւէր կարզացած էին։ Դպրոցները փակ էին եւ ուսումնական մարմիններուն պիտի միանային նաեւ կարգ մը սենոթիքաներ։ Փարիզէն զատ, դաւառի կարգ մը քաղաքներ ալ կը միանային չարժումին։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ մէջ, օդանաւային ծանր արկած մը պատահած է Դեկտեմբեր 5ին։ Տուպոլեւ 134 մը որ ներքին պիծերը կ'ապահովէր, չախչախուած է Նախիջեւան, երբ նոր ճամբայ կ'ելլէր։ 49 մեռեալ կայ եւ չուրջ երեք տասնեակ վիրաւորներ։ Քանի մը օրուան ընթացքին Տուպոլեւներու արկածները բազմացած են։ Դեկտեմբեր 7-ին ալ ուրիշ մը անհետացած էր Ռուսաստանի մէջ, 90 ճամբորդով։

ԱԼՃԵՐԻՈՑ մէջ լրագրողուհի մը եւս սպաննուած է Դեկտեմբեր 5-ին, Ալժէի արեւելեան թաղամասը ուր կը բնակէր։ Իր հաւատացեալ, 28 տարեկան կինը իսլամական ուսումներու լիսանս ունէր եւ կ'աչխատէր էչուրուք էլ Արապի չարաթաթերթի խմբագրութեան մէջ։ Այս մահով, սպաննուած լրագրողներու թիւը 51-ի հասած է։

ՇԻՐԱՔ վերջնագիր մը տուաւ Սերպիոյ նախագահին, Ֆրանսայի երկու օդաչուներուն կապակցութեամբ։ Ծանօթ է որ Օգոստոս 30-էն ի վեր ոչ մէկ լուր կայ անոնց մասին, այդ օրը Սերպերը վար առած էին օդանաւը եւ յարդ զանազան չչուկներ եղած են, բայց ոչ մէկ ատոյգ լուր։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ անդրապիտութիւնը 40%-ի հասած է ինչ որ բոլոր մրցանիչները կը կոտրէ։ Լիպերասիոն (Դեկտ. 7) հրատարակած է քննութեան մը արդիւնքը, որու պատճառաւ Ֆրանսա քաչուեր է 0 – Սէ – Տէ – Ը-ի այդ ուղղութեամբ կատարած առաջին քննութենէն, որպէսզի իր վիճակը դաղտնի մնայ։ Արդարեւ կը պարզուի որ 16-էն 65 տարեկան անձերու 40%ը ընթերցումի հարկ եղած կարողութիւնը չունի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ փոքր ձեռնարկութիւններու վիճակը ազէտալի է եւ Իլ – տը – Ֆրանսի չրջանը անոնց 27%-ը վախ ունի որ կը անանկանայ մինչեւ ամսուս վերջ։ 60%-ն ալ գործառնութեան չատ մեծ նուազում մը կ'արձանագրէ։

ԱԻՍՏՐԻՈՑ մէջ հանրակառքի մը արկածին հետեւանքով 10 մեռեալ եւ 34 վիրաւոր կայ։ Երկյարկանի հանրակառք մը բախում ունենալէ ետք կառքի մը հետ, որու վարորդը մեռած է, Վոլֆկանգ լիճը ինկած է, Վիէննայէն 300 քմ. արեւմուտք։ Աւելի քան 40 հոգի կը փոխադրէր դէպի Միւնիխ։

ՄԱՄՈՒԼ

«REGION»

(Նոյեմբեր / Դեկտեմբեր)

Փրովանս - Ալփ - Քոթ տ'Ազիւրի Շրջանային Խորհուրդին թերթին մէջ էջ մը նուիրուած է Հայաստանի։ Կ'ըսուի որ չրջանին մէջ կան 100 հազար հայ բնակիչներ ինչ որ մղած է գործակցութիւն հաստատելու Հայաստանի հետ։ Այդ գործակցութիւնը կ'ըլլայ յատկապէս Վանաձորի հետ որուն քաղաքապետն ու փոխ - քաղաքապետը Ցուլիսին այցելած են չրջան։

*
**

Նոյն թիւին մէջ անկիւն մըն ալ ներկայացուած է մարսէյլցի երիտասարդ երգիչ - նկարիչ Կոմիտասը, բուն անունով՝ Ժեռար Գրիգորեան։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՉ Կ'ԱՐԺԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Հայաստանի անկախութիւնը միջազգային ճանաչում գտնելէ ետք յաջորդաբար սկսաւ անդամ դառնալ համաշխարհային քաղաքական եւ կիսաքաղաքական կազմակերպութիւններու, ինչպէս ՄԱԿ-ին, ԻՒՆԷՍՔՕ-ին, եւայլն: Դարերու անկախութեան երազ ունեցող ժողովուրդի մը անհատներուն համար միջազգային բեմին վրայ նման դիրքերու տիրացում հպարտացնող բան էր անպայման. ու հայկական Եռագոյնին ՄԱԿ-ի կեդրոնատեղիին առջեւ ծածանած օրը հպարտութեան, յուզումի արցունք թափող Հայերը գտնուեցան: Մինչեւ այսօր ալ միջազգային որեւէ համախմբումի, հեռատեսիլի պատառներուն առջեւ նստած չատ Հայեր նոյն Եռագոյնը կը փնտռեն պարզուած բազմաթիւ դրօշներուն մէջ:

Կայ սակայն մետալին միւս կողմը. միջազգային բեմերու վրայ այս կարդի ներկայութիւն, յատկապէս ոչ ուղղակի քաղաքական կազմակերպութիւններու անդամակցութեան պարագային, ամէն բանէ առաջ, տուեալ երկրի մը որոշ վարկ մը կ'ապահովէ: Կուտայ անկախ պետութիւններու հաւաքականութեան մը մաս կազմելու ապահովութիւնը: Իսկ այս վարկին, ապահովութեան համար անդամ երկիրները պէտք է վճարեն: Պէտք է վճարեն, որպէսզի կարելի ըլլայ պահել պաշտօնատարներու, պաշտօնեաներու այն բանակը որ ոչ ոք ստոյգ դիտէ թէ ի՛նչ բանի կը ծառայէ: Պէտք է վճարել այդ անճնակազմին ոչ միայն բարձր աշխատավարձքը, այլ նաեւ անդադար ճամբորդութիւնները ու յարակից այլեւայլ, զարմանազան ծախքերը: Եւ ազգային հպարտութեամբ բաբախող Հայեր, երբ հիացիկ կը դիտեն Հայաստանի դրօշակը, ոչ իսկ կրնան մտածել թէ այդ ներկայութիւնը, ինչ կ'արժէ նիւթական, տնտեսական ծանօթ պայմաններու տէր երկրին:

Այդ նիւթը օրակարգի եկած է Նոյեմբեր 14-ին, Ազգ. Ժողովի արտաքին յարաբերութիւններու, Փինանսի, պիւտճէի եւ տնտեսական հարցերու մշտական յանձնաժողովներուն միասնական նիստին: Բուռն քննարկումներու նիւթ եղած են Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան նիւթականի հայթայթումին, պետական արտաքին պարտքին, պիւտճէին մէջ մարդասիրական օժանդակութեան տեղին, միջազգային կազմակերպութիւններուն անդամակցութեան վճարումներուն տրընչուած հարցերը: «Ազգ»ի Նոյեմբեր 15-ի թիւին մէջ, այս նիստին մասին իր թղթակցութեան մէջ Նարինէ Մկրտչեան կը գրէ. «ֆնճարկումները շատ աւելի հետաքրքրական էին քան Ազգ. Ժողովի նիստերը»: Ան այս առիթով կը յիշէ նաեւ վերջին չրջանին վարչապետին եւ Արտաքին գործերու նախարարին բախումը որուն պատճառ եղած է նախարարութեան եւ Հայաստանի դեսպանատուներու նիւթականի հարցը: Նոյեմբեր 14-ի նիստին Ազգ. Ժողովի փոխ – նախագահ Արա Սահակեան առաջարկած է քննարկել այդ բանավէճը ու հրաւիրած է Փինանսներու փոխ – նախարար Նարեկ Մարտիրոսեանը որ ներկայացնէ թէ ի՛նչ կ'արժէ Հայաստանի անդամակցութիւնը միջազգային կազմակերպութիւններու:

Այդ կազմակերպութիւններու դլխաւորին՝ ՄԱԿ-ի համար տարեկան կը վճարուի 250 հազար ամերիկեան տոլար, 1992-էն ի վեր: Ասկէ զատ, «մեծ դումարներ» կը վճարուին ԻՒՆԷՍՔՕ-ին, Եւրոպայի դրամատան, Առողջապահութեան համաշխարհային կազմակերպութիւններուն, եւայլն: Ընդհանուրին համար կը սրուի 3 միլիոն տոլարի դումարը: Տեղեկանալով այս թիւերուն, որոշ երեսփոխաններ պահանջած են որ այսուհետեւ Ազգ. Ժողովը աւելի զգոյշ վարուի նման նոր անդամակցութիւններու պարագային:

Նոյն նիստին խնդրոյ առարկայ եղած են նաեւ Արտաքին նախարարութեան կատարուած վճարումները: Փինանսներու փոխ – նախարարը յայտնած է որ այդ նախարարութեան կառոյցը պահպանելու ծախքերը 1995-ին 323 հազար տոլար եղած են. կը սպասուի որ 1996-ին այդ դումարը բարձրանայ 406·8 հազար տոլարի:

Այդ դումարին մէկ մասը կը կազմեն աշխատավարձքերը, հաղորդակցութիւնը, ջեռուցման եւայլն վճարումները: Բայեական սուր բանավէճի պատճառ եղած են Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցչական ծախքերը, ճամբորդութիւններու եւ դեսպանատուներու եղած յատկացումները:

Հայաստան ներկայիս 6 դեսպանատուն ունի ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ, իսկ 20 դեսպանատուն այլուր: Ցաջորդ տարի այս թիւը կ'աւելնայ երեքով: Հայաստանի դեսպանատուներ կը բացուին Զինաստան, Ճափոն եւ Զուիցերիա: 1996-ին ՀԱՊ-ի երկիրներէն դուրս գտնուող դեսպանատուներուն համար կատարուելիք յատկացումները կը հաշուին 3 միլիոն տոլար: Միայն Ռուսաստանի Հայաստանի դեսպանատան համար կը նախատեսուի 622,5 հազար տոլարի գումար մը:

Կառավարութեան կողմէ առաջարկուած է որ Արտաքին նախարարութիւնն ու դեսպանատները իրենց պիւտճէն հայթայթեն հիւպատոսական ծառայութիւններու համար գանձուող վճարումներով. բայց Արտաքին փոխ – նախարարը մերժած է առաջարկը: Ան աւելցուցած է որ կառավարութիւնը արդէն դեսպանատուներու նիւթականին միայն 60 տոկոսը կը հոգայ, ուստի անոնք մնացածին համար պարտաւոր են իրենց գլխուն ճարը նայելու:

Տեղեկանալէ ետք վերոնշեալ դումարներուն որոնք Հայաստանի նման երկրի մը պիւտճէին համար մեծդի պատառներ կը կազմեն, դժուար է արդիլել առնուազն երկու հարցում. Հայաստանի անդամակցութիւնը միջազգային կազմակերպութիւններու, իսկապէս կ'արդարացնէ՞ նման անդամավճարներու բեռը. մանաւանդ որ երկիրը այնքան կենսական պահանջներ ունի ներքին ճակատին վրայ: Այս առաջին հարցականին որոշ չափով պատասխան մը կը կազմէ որոշ երեսփոխաններու այն տեսակէտը թէ այսուհետեւ միջազգային պայմանագրեր, համաձայնագրեր վաւերացնելու ընթացքին Ազգային Ժողովը առաւելագոյն զգուշութեամբ պէտք է վարուի:

Երկրորդ հարցականը կ'առընչուի դեսպանատուներուն. հոս եւս, իսկապէ՞ս անհրաժեշտ էր անկախ պետականութեան կայացումի առաջին չրջանի բարդ, դժուարին պայմաններուն մէջ ստանձնել 26 դեսպանատան բեռը: Եւ տակաւին մտածել որ Հայաստան Մոսկուայի, Փարիզի, Ուաչինկթընի ու այլ մայրաքաղաքներու մէջ դեսպանատան չէնքեր գնելու կամ վարձելու ծախք չունեցած, չնորհիւ հայկական Սփիւռքի մը ու սփիւռքցիներու գոյութեան: Այդ առաւելութիւնը պիտի չզօրէ ձափոնի, Զինաստանի դեսպանատուներուն պարագային, ինչ որ ամբողջ բեռը պիտի բարդէ երկրին պիւտճէին վրայ:

Նարինէ Մկրտչեանի թղթակցութիւնը ունի «Արտաքին քաղաքականութիւնը թանկ հաճոյք է» ենթախորագիրը ինչ որ յիսովին կ'արդարանայ տրուած մանրամասնութիւններով: Տեղեկանալէ ետք անոնց, միջազգային կազմակերպութիւններու բեմերուն վրայ կամ մուտքերուն պարզուած հայկական Եռագոյնի տեսքը յուզումին, հպարտութեան հետ անոնց արժէքին դիտակցութիւնն ալ պիտի դետեղէ կարօտաբաղձ Հայերու նայուածքին մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԳԵՂԱՄ Գ. ԳԱՎԱՖԵԱՆ

ԵՐԲԵՄՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Գավաֆեան 1922-ի սկիզբը, Վահան Թէքէեանի, Կոստան Զարեանի, Յակոբ Օշականի եւ Շահան Պէրպէրեանի հետ կը հրատարակէ «Բարձրավանք» հանդէսը, ստանձնելով Թերթին արտօնատէրի պաշտօնը:

Կեդրոնականի տնօրէնութեան վերադառնալէ վերջ, միաժամանակ կը զբաղի չինարարութիւններով: 1926-ին կ'ամուսնանայ Թագուհի Սուքիասեանի հետ եւ կը բախտաւորուի երկու զաւակներով. Զարեհ եւ Հերա: 1927-ին վերջնականապէս կը հեռանայ վարժարանէն, ու ամբողջովին կը նուիրուի ճարտարապետի իր մասնագիտին:

1933-ին, Ատրունիի պաշտօնազրկութենէն վերջ երբ Գրիգոր Սարաֆեանի կը յանձնուի վարժարանին տնօրէնութիւնը, Գավաֆեան կու գայ օգնել երիտասարդ տնօրէնին, որ իր նախկին աշակերտներէն էր: Այդ առթիւ կը ստանձնէ փիլիսոփայութեան պատմութեան դասատուութիւնը, որ իր ամէնէն սիրած նիւթն էր:

Կը յիշեմ թէ, դինքը կը լսէինք յափշտակութեամբ: Դաս չէր այլ տեսակ մը հրաշալի պատմութիւն: Կը խօսէր վերացած, դասարանին մէջ ճեմելով վերվար, ու չանալով մեզի փոխանցել համբոյրը արեւմտեան մտածողութեան լուսաւոր ուղիին, հին Յոյներէն մինչեւ արդի ժամանակները: Կը յիշեմ նաեւ թէ ո՛չ պարտականութիւն կու տար, ո՛չ դաս կը հարցնէր: Քննութեան թուղթերուն վրայ ալ ամէնուն կը դնէր բարձրագոյն նիշը, կա՛մ յանուն հաւասարութեան, կամ պարզապէս անոր համար որ... գանոնք կարդալու ժամանակ չէր ունեցած:

Գավաֆեան, չինութեանց ճարտարապետի իր մասնագիտին մէջ կը գտնէ մեծ յաջողութիւն, Պոլսոյ մէջ կառուցանելով ուշագրաւ չէնքեր, ինչպէս Գատրգիւղի Սիւրէյյա չարժանկարի սրահը: 1935-էն սկսեալ, իբր խորհրդական, կարեւոր պաշտօն մը կը ստանձնէ Պոլսոյ Կրաղիւսի Ընկերութեան մէջ, վերաչինելով Զէյթինպուռնուի գործատունը եւ իրագործելով Տարըճայի եւ Գարթալի գործատուներուն ընդլայնումն ու արդիականացումը: Կը չինէ նաեւ 40 մեթր բարձրութեամբ ջրամբար մը (château d'eau) Ալասնճաքի մէջ: Միաժամանակ կը ստանձնէ Ֆրանսական Société de Construction des Batignoles-ի Թուրքիոյ ներկայացուցչութիւնը:

1949-ին Փարիզի մէջ կը հրատարակէ Ֆրանսերէն լեզուով երկրաչափական ուսումնասիրութիւն մը, «Etude Elémentaire de la Quadrice» անունով, Hermann et Cie հրատարակչութեան մօտ:

1950-ին պինքը կրկին կը գտնենք պոլսահայ համայնքի ազգային գործերուն մէջ, ուր կը ստանձնէ նախախնամական դեր, երբ երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր գործած Ազգային Սահմանադրութիւնը կարելի կ'ըլլայ բացառաբար կեանքի կոչել եւ Ազգային Երեսփոխանական Ժողով գումարել պատրիարքական ընտրութեան համար: Գավաֆեան ստանձնելով Երեսփոխանական Ժողովի առենապետութիւնը, իր անձին հեղինակութեամբ կը յաջողի լռեցնել տասնհինգ տարիէ ի վեր պոլսահայոց կեանքը ալեկոծող արսլանեանական – հակարսլանեական հակամարտութիւնը եւ պատրիարք ընտրել տալ իր երբեմնի մտերիմ գործակիցը: Գարեգին Ա. Խաչատուրեանը: Այդ առթիւ կ'ընտրուի Ազգային Վարչութեան առենապետ եւ Պատրիարքին կ'ալեկոծի Սուրբ Խաչ Դպրեվանքին հիմնադրութեան մէջ, վարելով Դպրեվանքի խնամակալութեան ալ առենապետութիւնը:

1959 Նոյեմբեր 30-ին Փընեւի մէջ կը կնքէ իր մահկանացուն: Մարմինը Պոլիս կը փոխադրուի Դեկտեմբեր 4-ին եւ ազգային յուղարկաւորութիւն կը կատարուի Դեկտեմբեր 10-ին, Պատրիարքին նախագահութեամբ:

Ահա՛ բազմաբեղուն կեանքը Գեղամ Գավաֆեանի:

Բոլոր անոնք որ իբր ուսուցիչ կամ աշակերտ մօտէն ճանչցած են վինքը իր անօրէնութեան չրջանին, որ կը բնորոշուի իբր Գավաֆեան Շրջան, անվերապահօրէն հաստատած են հետեւեալ իրողութիւնները:

Գավաֆեան 1917-ին ձեռք առնելով որ նօրէնութիւնը վարժարանին, որ Ազէկին թերումով մասամբ կազմալուծուած էր կորանցուցած ըլլալով իր աշակերտներուն եւ ուսուցիչներուն մեծամասնութիւնը, կը յաջողի արագօրէն զայն կարդի դնել: Առաջին տարին իսկ, երբ ուսանողներու չիւը իջած էր 32-է, զայն կը բարձրացնէ 145-ի: Երկրորդ տարեշրջանին այդ թիւը կը հասնի 234-ի: Միաժամանակ վարժարանը կ'օժտէ ուսուցչական ուժեղ կազմով մը, այդ գործին լծելով պոլսահայ մտաւորականութեան լաւագոյն տարրերը:

Կը հաստատէ նախապատրաստական դասարան մը, իբր նախադուռ, որպէսզի այլեւայլ նախակրթարաններէ եկող եւ տարբեր մեթոտներով ուսում ստացած տղաք, ուսման միօրինակ դրութեան մը մէջ կարենան մտնել:

Զի բաւականանար տեսչական պաշտօնով միայն: Կը ստանձնէ միաժամանակ դասաւանդութիւնը կարգ մը ուսողական, դիտական, պատմական ու փիլիսոփայական գիտելիքներու, որովհետեւ ուսուցիչ է կոչումով: Եւ չնորհիւ իր բազմակողմանի հմտութեան, ամէն անգամ որ որեւէ նիւթի վերաբերեալ ուսուցիչ մը բացակայի, զայն կը փոխարինէ ամենայն հեղինակութեամբ:

Ըստ նախասահմանեալ դրութեան մը, ֆրանսերէնը եղած էր վարժարանին ուսուցման լեզուն: Գավաֆեան կը զարգացնէ այդ դրութիւնը եւ ուսման մակարդակը կը բարձրացնէ որոշապէս, նպատակ ունենալով աշակերտները պատրաստել Եւրոպական Բարձրագոյն Վարժարաններու (Grandes Ecoles) մուտքի քննութիւններուն: Ուստի Վարժարանը կը հասցնէ սովորական լիսէէ մը աւելի բարձր մակարդակի մը, վերջին դասարաններուն համար հաստատելով մասնագիտական չորս ճիւղեր, ուսողական, դիտական, գրական եւ առեւտրական բաժանումներու անուան տակ, որպէսզի աշակերտները ըստ իրենց ընդունակութեան եւ նախասիրութեան, կարենան պատրաստուիլ ապագայ համալսարանական կրթութեան:

Բանիւ եւ գործով ամէն չանք կը թափէ հանրութիւնը համոզելու համար որ ուսուչութիւնը ամենակարեւո՛ր, ամենաթանկագի՛ն պաշտօնն է, քանի որ անոր յանձնուած է ապագայ Հայուն պատրաստութիւնը: Ուստի, կ'աշխատի նիւթականն համապատասխան վարձատրութիւն ապահովել ուսուցիչներուն համար, որպէսզի ասպարէզը դառնայ հրապուրիչ:

Բացայայտ պայքար կը մղէ ուսումնական հարցերու մէջ ջոջ – աղաներու անհարկի միջամտութիւններուն դէմ, առանց սակայն ստորագնահատելու հարուստներու բերած նիւթական օժանդակութիւնը: Փափկանկատութեամբ կը ջանայ հասկցնել թէ հարուստները պարտին գոհանալ բարերարի հանգամանքով:

Զի բաւականանար վարժարանը զարձընելով ուսումնական բարձր հաստատութիւն մը, կ'ուզէ որ հոն չամբուխ նաեւ ազգային մշակոյթ, ազգային ոգի, որպէսզի ուսանողները զառնան այդ ոգիին ապագայ ջահակիրները: Իր դասախօսութիւններուն, ճառերուն եւ գրութիւններուն մէջ միշտ կը խօսի այն ներքին լոյսին մասին, որով պէտք է լուսաւորուի տղոց միտքը, ի չահ ապագայի, ի չահ ազգին:

Եւ այս պատճառաւ ալ նչանակեալն կ'ընտրէ վարժարանը ստեղծող Ներսէս Վարժապետեան Պատրիարքին պատուոմը:

Պաշտամունք ունէր վարժապետեան Պատրիարքի յիշատակին հանդէպ, եւ ինծի պատմած էր թէ, օր մը, երբ կառավարական քննիչը անօրէնութեան տեղեակը մանելով հոն պատին վրայ կը տեսնէ Պատրիարքին նկարը, դիտողութիւն կ'ընէ, հարցնելով թէ ի՛նչ դործ ունի կրօնաւորի մը նկարը աշխարհական կրօնաւորի մը դպրոցի մէջ: Գավաֆեան կը պատասխանէ. «Որովհետեւ ա՛ն հիմնած է այս վարժարանը եւ ձեւով մը կատարած է ա՛յն գործը զոր պետութիւնը պարտ

ւոր էր ընել իր հայ հայրենակիցներուն համար»:

Հետապնդած նպատակը լաւ հասկնալու համար, կ'արժէ կարդալ քանի մը հատուածները, 1920-ի տարեվերջի իր տեղեկագրէն.

«Նոր օրեր կ'ապրինք, նոր կեանք մը կը սպասէ մեզի··· Այն պատասխանատուութիւնը զոր ունինք այսօր հանդէպ ազգին, հանդէպ ամբողջական հայրենիքին, պարտք կը դնէ մեր վրայ··· ըսել թէ ո՞ւր կ'ուզենք առաջնորդել եւ ո՞րպիսի ճամբաներէ, ազգին կրթական բարձրագոյն հաստատութիւնը որ յանձնուած է մեզի:

«Ու նախ պէտք է ճշդենք կարեւոր կէտ մը: Լա՞ւ է արդեօք, երբ հայրենիքը հեռու է, երբ Պոլիսը գաղութ մըն է լոկ, լա՞ւ է որ իր մէջ գտնուի մշակոյթի զօրաւոր կեդրոն մը, հայրենիքէն դուրս··· որ իրեն պիտի բաշէր գաւառի երիտասարդութեան··· լաւագոյն մասը, եւ ատով իսկ··· յառաջ պիտի բերէր ուծացում մը մայր երկրէն: ··· Շատեր այսպէս կը խորհին, ու թերեւս արդար ըլլար իրենց վախը՝ եթէ կեդրոնականը նպատակ ունենար սովորական միջնակարգ կրթութիւն մը տալ:

«Կեդրոնական վարժարանը ապահի հեռուն կը նայի, բան որեւէ երկրորդական վարժարան մը, եւ իր ակնարկը հասարակութեան վրայէն կը դարձնէ Ազգին տեւական եւ մշտագոյ պահանջներուն: Անիկա կ'ուզէ ստեղծել կարելիութիւնը··· որպէսզի իր շրջանակի Հայութեան մէջ գտնուած ուժերը առիթը եւ միջավայրը ունենան ի յայտ գալու, զարգանալու եւ ապարգել բարձրանալու: Անիկա կ'ուզէ որ այն օրը, ինչպէս այսօր՝ երբ հայրենիքը կոչ ընէ ամէնքին եւ հրաւէր կարդայ ստեղծագործ աշխատութեան, ինքը իրաւունք ունենայ բարձրօրէն ըսելու· Ահաւասիկ ներկա՛յ»:

Ահա զգաստիարի լոյսը որ զինքը կ'առաջնորդէր այդ չրջանին, գաղափար որ կարծեմ թէ կրնայ պատշաճիլ այսօրուան Սփիւռքահայութեան ալ, իբր քաղաքական ուղի:

Գալաֆեանի մասին հեղինակաւոր վկայութիւններ կարելի է գտնել Պոլսոյ Կեդրոնական Սանուց Միութեան երբեմնի օրկան «Հանդէս Մշակոյթի»ի 1960 Մարտի թիւին մէջ, ամբողջովին նուիրուած իրեն, յետ մահու:

Հոն կան գրութիւններ ստորագրուած օրուան Պատրիարք Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի, Մխիթարեան Լիսէի տնօրէն Կարապետ Քիւրքճեանի, Կեդրոնականի տնօրէններէն Համբարձում Յարութիւնեանի ու Գրիգոր Սարաֆեանի եւ չատ մը նախկին սաներու կողմէ, որոնց բոլորն ալ իր դրուատիքը կ'ընեն անսակարկ:

Ծանօթ է թէ 1922 – 23-ի չրջանաւարտ երէց կեդրոնականցի Վազգէն Անդրէասեան, որ պաշտամունքի հանդող հիացում պահած է հանդէպ իր տնօրէնին, անոր յատկացուցած է բազմաթիւ էջեր «Հազարիապատում»ի Գ. հատորին մէջ, որ այս տարի լոյս տեսաւ, եւ որուն մասին խօսուեցաւ հոս:

(Շար. 3)

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԾՈՂՈՎ ՖԻՐԷՆՑԷ ԵՒ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ս. Թ. Հոկտեմբերի 22 – 25-ը Ֆիրէնցէ (Իտալիա) տեղի ունեցաւ միջկրօնական համագումար յանուն խաղաղութեան, որին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ի կարգադրութեամբ Հայ Առաքելական Եկեղեցին էին ներկայացնում Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազդաչեանը, Արցախի Թեմի Առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանը եւ Մխթայէլ Ծ. Վրդ. Աջապահեանը: Ժողովին առաջին օրը մասնակցում էր նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ նորընտիր Կաթողիկոս Արամ Ա.ը:

Ցանուն խաղաղութեան միջ - կրօնական ժողովի կազմակերպիչն էր Ս. Իջիդիոյի Կաթողիկէ միաբանութիւնը, որին անդամակցում էին երիտասարդ աշխարհիկ հաւատացեալներ: Կազմակերպութեան նախագահն է Ֆիրէնցէի հոգեւոր առաջնորդ, կարդինալ Սիլվիանօ Պիովանելլին:

Ժողովը բացուեց Հոկտեմբեր 22-ին Կիրակի օր պատարագով, որ տեղի ունեցաւ Սանթա Մարիա Տել Ֆիորէ հռչակաւոր տաճարում: Պատարագիչն էր կարդինալ Սիլվանօ Պիովանելլին: Պատարագի ընթացքում քարոզեց Արամ Ա. Կաթողիկոսը: Պատարագից յետոյ ժամը 16·30-ին կատարուեց Ժողովի բացումը:

Ժողովը տեւեց երեք օր: Ժողովի աշխատանքն ընթանում էր զանազան ճիւղերով, որոնցից իւրաքանչիւրն ունէր իր բանախօսները: Քննարկման թեմաները բազմազան էին, որոնցից կարելի է առանձնացնել հետեւեալները· – «Իսլամական ֆունտամենտալիզմն այսօր», «Իսլամ եւ Քրիստոնէութիւն», «ՀԱՊ նորանկախ պետութիւնների կրօնական պրոբլեմները» եւ այլն:

ՀԱՊ-ի երկրների խնդիրներին առնչուող կլոր սեղանին Հայ Եկեղեցու կողմից բանախօսեց Պարգեւ Եպիսկոպոսը: Քննարկումը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբերի 24-ին, որին մասնակցում էին նաեւ «Սեզոնիա» թերթի խմբագիրը, Բելառուսի Արտաքին նախարարի տեղակալը, Վատիկանում ԽՍՀՄ նախկին դեսպան Պր. Կոլլովը, Վիննիցայի (Ուկրանիա) Արքեպիսկոպոս Մակարին եւ Զէչէնիոյ իմամը: Վերջինս ներկայացրեց իր երկրի ներկայիս իրավիճակը եւ պրոբլեմները: «Սեզոնիա» թերթի խմբագիրը խօսեց նախկին ԽՍՀՄ-ում կրօնի վիճակի մասին եւ անդրադարձաւ ներկայիս ազատագրումներին: Բելառուսի ներկայացուցիչը ծանօթացրեց կրօնի ներկայիս կացութիւնը իր երկրում, նաեւ պատմեց Բելառուսի քաղաքական իրավիճակի մասին, կապուած դեմոկրատական փոփոխութիւնների հետ: Մակարի խօսեց ունիաթ - կաթոլիկէների յարաբերութիւնների ներկայ վիճակին մասին: Հայ Եկեղեցին ներկայացնող Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանը, իր ելոյթից առաջ ներկաներին հակիրճ կերպով ծանօթացրեց Արցախի պատմութեանը եւ ներկայ վիճակին: Պարգեւ Եպիսկոպոսն իր բանախօսութեան մէջ ՀԱՊ-ի երկրների կրօնական ներկայ խնդիրներից անդրադարձաւ հետեւեալ վեց հիմնական հարցերին.

1· – Ժողովուրդների յարաճուն հոգեւոր զարթօնքը եւ Եկեղեցու դերը այն ուղղորդելու մէջ:

2· – Հոգեւորականութեան պատրաստութիւնը արդի իրավիճակներում:

3· – Միջազգային կոնֆլիկտները որպէս կրօնական բախում ներկայացնելու որոշ ուժերի միտումնաւոր գործելակերպը:

4· – Աղանդների գործունէութիւնը եւ դրանց վնասակար հետեւանքները:

5· – ՀԱՊ-ի երկրներում տիրող սոցիալ – անտեսական ծանր իրավիճակը, դրսից ստացուող մարդասիրական օգնութիւնը որպէս մարդորսութեան պատրուակ օգտագործելու փաստերը եւ Եկեղեցու դերը այդ գործում:

6· – Կրօնի ուսուցման հարցը դպրոցների ցածր դասարաններում:

Հոկտեմբեր 24-ի երեկոյեան Գիւտ Արքեպիսկոպոսը եւ Պարգեւ Եպիսկոպոսը Ֆիրէնցէի տարբեր թաղամասերում հանդիպումներ ունեցան տեղւոյն երիտասարդ հաւատացեալների հետ: Գիւտ Արք.ը նրանց ներկայացրեց Հայ Եկեղեցու պատմութիւնը, դաւանանքը եւ նրան պատշաճող դերը համաչխարհային քրիստոնէութեան մէջ: Պարգեւ Եպիսկ. իր հանդիպման ընթացքում ներկայացրեց Արցախի կրօնական եւ քաղաքական պատմութեան զանազան էջերը՝ վաղագոյն չրջանից մինչեւ մեր օրերը, ծանօթացրեց Արցախի հիմնախնդրի հետ:

Հոկտեմբերի 25-ին դամասուեց եղրափակիչ ժողովը: Աչխարհի բազում երկրներից ժամանած մի քանի հարիւր մասնակիցները, նրանց թուում նաեւ Լեհաստանի նախագահ Լեխ Վալեզան եւ Փիլիպինների նախկին նախագահ Կորազոն Ակինոն, ոտքով չարժուեցին դէպի Սանթա Գրոչէ Եկեղեցի եւ նրա հրապարակում, վառուող մոմերը ձեռքերին, աղօթքի կանգնեցին: Այնուհետեւ եկեղեցու հրապարակի բեմում կրօնական բոլոր յարանուանութիւնների ներկայացուցիչների ի նչան խաղաղութեան մոմ վառեցին: Ապա ընթերցուեց բոլորի կողմից որդեգրուած «Խաղաղութեան կոչը», որի տակ իրենց ստորագրութիւնն էին դրել ժողովի մասնակիցները:

Այս իրադարձութեանն իր մասնակցութիւնը բերեց Ֆիրէնցէի բնակչութիւնը, որը մեծագոյն ջերմութեամբ հիւրընկալեց ժողովի մասնակիցներին:

ՓԱՐԻԶ

ՏԻԿԻՆ ՏԷՐ–ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖՈՐՈՒՄՈՒՄ

1995 Թ. Նոյեմբերի 27-ին ԻՒՆԷՍԿՕ-յի նստավայրում բացուեց երեխաների իրաւունքների վերաբերեալ միջազգային ֆորումը, որը կազմակերպել էր Fondation pour l'Enfance հաստատութիւնը (Ֆրանսա) ԻՒՆԷՍԿՕ-յի, ԻՒՆԻՍԵՖ-ի եւ ՊԻՍԷ-ի հովանաւորութեամբ: Այն հաշուետուութիւն է ՄԱԿ-ի Ընդհանուր ժողովի կողմից 1989 Թ. Նոյեմբերի 20-ին ընդունած «երեխաների իրաւունքը պաշտպանութիւն եւ յատուկ ուշադրութիւն է պահանջում նրանց խոցելիութեան պատճառով» կոնվենցիայի (Հայաստանն այն վաւերացրել է 1993 Թ. Յունիսի 23-ին):

Բացմանը ներկայ էին ԻՒՆԷՍԿՕ-յի Գլխաւոր տնօրէն Ֆեեերիքօ Մայորը, ՄԱԿ-ի Երեխաների օգնութեան միջազգային Ֆոնտի գլխաւոր տնօրէն Տիկին Քարոլ Պելամին, ՊԻՍԷ-ի նախագահ Ամին Ֆախմը, Fondation pour l'Enfance-ի հիմնադիր–նախագահ Տիկին Վալերի Ժիսքար–տ'Էսթէնը եւ Տիկին Շերաքը:

Ֆորումին հրաւիրուած եւ ներկայ էին 25 երկրների Առաջին տիկնայք, որոնց մէջ նաեւ Հայաստանից Տիկին Լուսիա Տէր-Պետրոսեանը: Նա ելոյթ ունեցաւ Ֆորումի Կլոր Սեղանի չուրջը, որը կազմակերպել էր Ֆրանսայի 5-րդ հեռուստակայանի նախագահ Ժան-Մարի Գաւատան: Տիկին Տէր-Պետրոսեանը գաղափար առաջ քաչեց, որ պէտք է հնարաւորութիւններ ստեղծել, որպէսզի տարբեր երկրների երախաները իրար հանդիպեն եւ խօսեն իրենց խնդիրներից: Դա թոյլ կը տայ յաղթահարել միջավայրից, կրթութիւնից և դաստիարակութիւնից ժառանգած չատ հարցեր: Աչխարհի երեխաները պէտք է 21-րդ դարի սահմանը կտրեն առանց մեր դարավերջին յատուկ սոցիալական և էթնիկական բարդոյթների: Խօսելով Հայաստանում երեխաների վիճակի մասին՝ Առաջին տիկինը նչեց, որ զարգացած եւ զարգացող երկրների չատ բացասական երեւոյթներ յատուկ չեն Հայաստանին չնորհիւ առողջապահութեան եւ կրթութեան ոլորտներում ձեռնարկուած միջոցների: Սակայն միջազգային մանկական հաստատութիւնները եւ ծրագրերը պէտք է ուչադրութեամբ հետեւեն մեր երկրին, որովհետեւ անցումային չրջանը կարող է անհետեւանք չմնալ:

Կէսօրից յետոյ Կլոր Սեղանը վարում էր «Էքսփրէս» հանդէսի տնօրէն Քրիսթին Օքրէնթը, որին մասնակցում էին տարբեր երկրների մասնագէտներ:

Երեկոյեան բարձրաստիճան հիւրերի համար Վէրսայլի թագաւորական օպերայում տրուեց համերգ, ապա ճաչկերոյթ:

Ֆորումին Հայաստանի կողմից մասնակցում էին նաեւ ԻՒՆԷՍԿՕ-յում Հայաստանի դեսպան Շաուլ Աղնաւուրը եւ Ֆրանսայում ՀՀ դեսպան Վիգէն Չիտէճեանը:

ՀՀ դեսպանատան մամուլի ծառայութիւն

Փարիզ, Նոյեմբեր 27

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Չեռքով երեք անգամ զարկաւ: Ներսէն չարժում կար, բայց ոչ մէկ ձայն: Յետոյ դուռը կամաց մը բացուեցաւ – դիմացը կայնած էր Արմինէն, վերէն վար սեւ հագած ու սեփ սեւ մազերու չրջանակին մէջ՝ կաթի պէս ճերմակ մորթը երեսին, մեղմ նայուածքը, յօնքերուն սեւ կամարները···: Յակոբ յանկարծակիի եկած անոր դրաւիչ երեւոյթէն, չկրցաւ խօսիլ:

– Օհ, հրամմեցէք Պարոն Յակոբ, կը սպասէինք ձեզի:

Ձայնը ··· ձայնը ··· քաղցր ու ընտանի, առտուան զարկ լոյսին դեռ նոր բացուած խոցելի անճուութիւն, կին ու խորհրդաւոր: Շիտակ նայեցաւ անոր աչքերուն ու հնազանդելով ակամայ մղումի մը՝ լուռ մնաց: Յետոյ ներս մտաւ չիտակ առջին նայելով ու գնաց նստիլ Շաբաթ օրուան իր աթոռին վրայ: Զուզեց խանգարել Արմինէին ձգած տարաչխարհիկ տպաւորութիւնը, լռեց ու սպասեց: Յետոյ Տիգրանը եկաւ, կատակեցին ինքն ու ան, սուրճ խմեցին, ցիր ու ցան նիւթերու չուրջ խօսեցան, ինչպէս կ'ըլլայ սովորաբար առաւօտեան խօսակցութիւնը, ձայներու եւ տրամաբանութեան դեռ անվարժ: Արմինէն չմնաց հետերնին բայց տեսաւ անոր խարուսիկ կերպարանքը դռներու բացուածքին, զգաց գայն քովի սենեակներէն անցած ատեն, անոր ձայնը եկաւ գնաց իր գիտակցութեան մէջ, Տիգրանին հետ խօսած պահուն: Ոեւէ կին այսքան չէր խռոված զինք պարզապէս ներկայ ըլլալով զգայարանքներու սահմաններուն: Յետոյ պահ մը մինակ մնաց Յակոբ ու այն ատեն ուզեց աւելի մօտենալ իր երեւակայութեամբ հեռուէն բայց չատ մօտէն եկող ձայնին, երբ կը կայնէր այդպէս հայելիին առջեւ, միս մինակ սենեակին մէջ, բոլորէն զգաստ: Բայց չյաջողեցաւ:

Արմինէ ներս եկաւ, առջին նստաւ ու ամէն ինչ խանգարուեցաւ: Շփոթած՝ Յակոբ նորէն լռեց:

– Պիտի ուչանա՞նք:

Հարցում չէր այլ պարզապէս ճիպ մը անոր ուչադրութիւնը իր վրայ հրաւիրելու: Արմինէ իրեն նայեցաւ, անպատասխան:

Տիգրան ներս եկեր էր:

– Կիները միչտ սասկ են – յանգանքը վրադ կը նետեն: Պատրաստ եմ ես:

Հիմա Արմինէ կը չարժէր աթոռներուն չուրջ ու սեւ մարմնին էդ ծաւալները լեցուցեր էին սենեակը ու կը մեղմացնէին անոր գիծերուն կարծրութիւնը, անբացատրելի զգուանք մը տարածելով չուրջը: Սպասո՞ւմն էր, Արմինէին հարցական եւ անխօս ներկայութի՞ւնը թէ անոր վիշտերային ապրումներէն աչքերը հաղիւ բացած կնկայ խոցելիութիւնը որ Յակոբին մէջ իր այրութեան դիտակցութիւնը յանկարծ արթնցուց:

– Ելլանք երթանք:

Առանց մտածելու ոտքի ելաւ ու դուրս քալեց մէկ չունչով:

– Կեցիր վայրկեան մը Պարոն Յակոբ, ես պայուսակները օդնէ որ վար բերենք:

Տիգրանն էր որու գոյութիւնը մոռցեր էր իսկ: Ետ եկաւ քանի մը քայլ, կայնեցաւ դրան մէջ:

– Ասիկա, Պարոն Յակոբ:

Արմինէն էր, սենեակին մէջտեղը, խռովիչ, անմեղ ու բոլորովին անտարբեր իր անձին, որ հակած պայուսակին վրայ՝ իր գլուխն կը սպասէր: Յակոբ քովը եկաւ ու այն ատեն էր որ դոյ սենեակի, անկողինի, կնկայ մարմնի գաղտնի մը տերմութեան գոլը հասաւ իրեն, խառնուածք անոր գլխու անուչահոտութեան···: Յակոբ կին էակը ճանչցեր էր օղիի եւ ակումբի իր ընկերներու պատմածներէն, սինեմաներու պատառներէն եւ քանի մը անգամ ալ բոզանոցի կարծր անկողիններէն: Իր սերունդի տղոց պէս, հայ աղջկան պատիւն ու անձը պաչտպանելը ազգային պարտականութիւն կը համարէր ու չէր մօտենար անոնց: Չհետեւանքը այն կ'ըլլար որ հայ աղջիկները կամ բոլորովին անփորձ կ'ամուսնանային առաջին եկողին հետ, կամ ալ տունը կը մնային, իր քրոջ նման···: Եւ կամ, յուսահատ՝ օտար կ'առնէին: «Հայ աղջկան չեն դպնար, անիկա քոյրիկիդ պէս է···» կ'ըսէին ընկերներով եւ արաբ կամ յոյն աղջիկներու հետ դուրս կ'ելլէին: Եւ կամ՝ դուրս չէին ելլեր՝ եւ իրարու քով կը խռնուէին: Այսպէս էր որ Յակոբի համար կինն ու աղջիկը չատ տարբեր էակներ չէին, եւ իր հայու ինքնութիւնը անոնց յարդանքով ու անոնց պաչտպանութեան համար քաջութեան փաստով պայմանաւոր էր, գլխաւորաբար:

(Շար. 52)

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9, ուսն է Յղութեան Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱննայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Ծովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

EXPOSITION ARMENIENNE

du 7 au 10 Décembre de 9h à 18h

dans la salle paroissiale
de l'église Saint Louis d'Antin
63, rue Caumartin ou 4, rue du Havre
Paris 9e

le Samedi 9 Décembre à 18h
Messe solennelle en rite arménien
célébrée par
Mgr GREGOIRE GHABROYAN
en l'église St-Louis d'Antin

le Mercredi 13 Décembre à 15h,
en l'église St-Louis d'Antin,
Mgr GREGOIRE GHABROYAN
donnera une conférence
sur l'Eglise arménienne

CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
339, ave du Prado, Marseille 8e

SECTION DES JEUNES

La Section des Jeunes
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
vous invite à

— **Un repas**
«Choucroute»
— **Suivi d'un**
entretien-débat
avec le Rév. Père Zadik AVEDIKIAN
autour du thème «*Identité chrétienne*».

le Dimanche 17 Décembre à 12h30
au Centre Culturel «Sahak - Mesrop»
339, ave du Prado, Marseille 8e

—— P.A.F. : 70 F. ——

Réservations :
Tél. : 42. 03. 05. 63 (après 20h)
AVANT LE 10 DECEMBRE S.V.P.

l'Association Arménienne d'Aide Sociale

RECONNUE D'UTILITE PUBLIQUE

RECHERCHE
DIRECTEUR ou DIRECTRICE
pour diriger
l'ETABLISSEMENT DE GONESSE

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation

BAC +4 INDISPENSABLE
Connaissance du Français et de l'Arménien
Logement assuré

Prière de prendre rendez-vous ou adresser curriculum vitæ au Siège de l'Association
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 48 78 02 99

Secrrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ԱՍԱՊԱԿԻՆ

Մահազդ	600	(723,60)
Հոգեհանգիստ	500	(603,00)
Շնորհակալիք	500	(603,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(603,00)
Մնունդ	500	(603,00)

Ինչպէս կը տեսնուի, առ այժմ անփոփոխ կը պահենք ազդերու սակաչինը:

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% ԹԷ·ՎԷ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Քերքին վաչէութեան:

Le dîner des Amis de la Fondation Marie Noubar

prévu le 9 décembre
a été reporté au vendredi 26 janvier 1996 à 20h00, au Yan's Club

L'invité d'honneur est Monsieur Jean-Pierre MAHE

Les billets de tombola vendus sont toujours valables
le tirage aura lieu le soir du 26 janvier.
tél. 47 81 28 66

COOPERATION ARMENIE
50, rue Etienne Marcel - 75002 PARIS — Tél. : 42. 36. 06. 79.

ԻՆՉՊԷՍ ԵՒ ԻՆՉ ՍՓԻԹՈՎ

ԶՐՈՅՑ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ *live*

Ներկայացում՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼԵԱՆ
Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 15, ժամը 20-ին
Ս. Մեսրոպ Մշակ· կեդրոնի սրահը՝
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
--- Մուտքը ազատ է ---

★ ★ ★

GRAND REVEILLON DU 31 DECEMBRE

à l'ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad,
Lyon-Villeurbanne

organisé par **FRANCE - KARABAGH**
et les Associations Arméniennes
de la Région Rhône-Alpes

animé par l'Orchestre **MASSIS**
les violonistes de Marseille
et le Disc-Jockey Didier

Prix d'entrée :

Adultes : 170 F. — Etudiants : 150 F.
Enfants de 6 à 14 ans : 80 F.

Réservation :

M.C.A. Décines :	78. 49. 42. 97
M.C.A. Villeurbanne :	78. 93. 57. 43
Eglise de Lyon :	78. 60. 47. 18
FRANCE KARABAGH :	72. 02. 07. 98

A cette occasion,
ELECTION DE MISS REVEILLON 95
Concours ouvert aux jeunes filles
à partir de 15 ans
Renseignements CASTING :
Adèle BERBERIAN au 78. 71. 01. 90
ou au 78. 49. 42. 97
Date limite de dépôt de candidature :
le 15 Décembre

★ ★ ★

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Յասմիկ Գալուստեանի զաւակներուն եւ թոռներուն եւ անոր յիշատակին 350 Ֆր· կը նուիրէ Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ հետեւեալ նուիրատուներուն· - Տիկին Արփինէ Մուրատեան 200 Ֆրանք, Տիկին Վ· Ճաքրիկեան, Տիկին Գաթրին Լուսարեւեան - Միլան 100-ական Ֆրանք, Տիկին Անժէլ Մուրատեան եւ զաւակները, Իվէթ եւ Քնար Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մազաքեան, Տիկին Մարի Տէմիրճեան եւ զաւակները, Պր· Ա· Սարգիսեան 200-ական Ֆր·, Տիկին Մ· Թիլա Կոնքլաւ, Տիկին Սաթենիկ Գզելեան 100-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գլամճեան 300-ական Ֆր·, Տէր· եւ Տիկին Սիմոն Մուրատեան 150 Ֆր·,



Pèlerinage à Jérusalem

A L'OCCASION DES FETES DE PAQUES ARMENIENNES

du 10 au 19 avril

Accompagné par : *Mgr Norvan ZAKARIAN* (Evêque des Arméniens de Lyon et de la Région Rhône-Alpes)
et *Varoujan SARKISSIAN* (Directeur de l'agence *Sevan Voyages*)

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ԱՒՐԻ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԱՊՐԻԼ 10-ԷՆ 19

Կ'ընկերանան՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ
ԵՒ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	SECRETARIAT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE LYON
31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	295, rue André Philip
75001 PARIS	69003 LYON	69003 LYON
Tél. : 42. 61. 51. 13.	Tél. : 78. 60. 13. 66	Tél. : 78. 60. 47. 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9-10
SAMEDI - DIMANCHE
9-10 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.741 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.741

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ ՓՐԱՆՍԱՆ

Միջազգային մամուլը հետզհետէ աւելի լայն տեղ կու տայ Ֆրանսայի դրծադուլներուն ու անոնցմով առեղծուած քաղաքական տագնապին: Մեծ մասով եւրոպական մամուլէն քաղուած էջերով համայնապատկեր մը ունի «Քուրիէ Ընթերցասիրեալ»ի Դեկտեմբեր 7 / 13-ի թիւը: Ան խորագրուած է «Գործադուլնե՞ր. ո՛չ արքայ, յեղափոխութիւն մը Եւրոպայի դէմ», ակնարկելով Լուի ԺԴ.ի «ըմբոստութի՞ւն մը» հարցումին եւ անոր արուած պատասխանին. «Ո՛չ արքայ, յեղափոխութիւն մը»: Ճիշդ է որ այսօր ոչ 1789-ն է ոչ ալ 1968-ի Մայիսը: Ֆրանսացիներուն նպատակը չէ կարգ – կանոնը տակն ու վրայ ընել, այլ կ'ուզեն փրկել զայն: Այսուհանդերձ, արտասահմանեան կեդրոնները մահոզ են. վախը կայ որ ընկերային բնոյթի տագնապը կը վերածուի քաղաքական տագնապի մը. ու այս առթիւ կը չեշտուի Ֆրանսայի ղեկավարներուն –յատկապէս նախագահին– անտեսապիտութեան մարզին անձեռնհասութիւնը, ինչպէս եղած է պարագան Լուի ԺԴ.-ի...:

Եւրոպական մամուլը գրեթէ միաձայնութեամբ կը կրկնէ թէ ձեռնարկուած բարենորոգումները հարկաւոր էին երկար առեւէ մը վեր, բայց Միթերանի օրով անոնք մէկդի ձգուեցան, այսօրուան համար անհրաժեշտութիւն դառնալով: Ընդհանուր է գրեթէ նաեւ համոզումը թէ ներկայի ղեկավարները նման ծաւալով գրաւ մը դիմադրելու ճեռնհասութիւն, կարողութիւնը չունին: Թուրինոյի «Լա Սթամփա»ն կը գրէ թէ Ֆրանսացիները չեն դիտեր բանակցիլ ու երբ պէտք ըլլայ ընկերութիւնը բարենորոգել, յեղափոխութիւն կ'ընեն:

Մադրիտի «Էլ Փահս»ն ալ նման վերլուծումէ մը ետք խիզախութիւն կը վերագրէ Ֆրանսայի ղեկավարներուն որոնք, յատկապէս վարչապետը, որոշ է, առանց չատ նրբավարութեան, ընտրած են խաղաթուղթերը առանց այլեւայլի բանալու ճամբան: Թերթը կ'ըսէ թէ եւրոպական Միութիւնը կապուած է այս բարենորոգումներուն յաջողութեան:

Գերմանիոյ «Տի Վելթ»ը կը նկատէ որ Ֆրանսան քառուղիի մը վրայ կը գտնուի: Ճակատագրական այս պահը որոշիչ պիտի ըլլայ թէ բարենորոգումներուն եւ թէ Ժիւփէի Բ. կառավարութեան համար: Եթէ կառավարութիւնը տեղի տայ փողոցի ճնշումին առջեւ, խաղաթղթերին վրայ դրած ու կորսնցուցած պիտի ըլլայ իր վարկը եւ ատիկա, երկար ժամանակի համար: Նոր կառավարութեան մը նման նախաձեռնութիւններն ալ դատապարտուած պիտի ըլլան ձախողութեան. այդ պարագային Ֆրանսա կրնայ հրաժեշտ տալ Եւրոպայի տնտեսական եւ դրամական միութեան մասնակցելու հարիւնիշներուն հասնելու ջանքին:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ այդ պարագան մեծ ազդեցութիւն պիտի ունենայ Գերմանիոյ վրայ, քանի որ կարելի չէ առանց Ֆրանսայի մտածել փափաքելի միութեան մասին: Աւելին. ինչպէս ըսած էին նախագահ Միթերան եւ Քոհլ, հոս խնդրոյ առարկայ է նաեւ յաջորդ հարցամեակին համար պատերազմի ու խաղաղութեան պարագան. եւ այդ պատճառով իսկ ներկային դիտակցութեան տէր բոլոր եւրոպացիներուն մտահոգ ակնարկը յառած է Փարիզի:

Լոնտոնի «Թայմզ»ը Մաաստրիխթին կը վերագրէ կացութիւնը, քանի որ անկէ թելադրուած կը նկատէ ստեղծուած տագնապը: Նոյնիսկ կը գրէ թէ այդ դաշնագիրը կործանման պատճառն է բոլոր այն

ԵԼՔ ԿԸ ՓՆՏՈՒՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՅՈՅՑԸ ՏԿԱՐ ԷՐ ԲԱՑՅ՝ ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 7-ին, Փարիզի ցոյցը չունեցաւ Երեքշաբթի օրուան ծաւալը: Եթէ կազմակերպիչներուն համար մասնակցողներու թիւը 50 հազար էր, ոստիկանութիւնը 16 հազար մ'այն կը նկատէ Օտէոնէն Ինվալիտ կատարուած տագնցքը, որ, ինչպէս այլեւս սովորութիւն է, մինչ ազդպերով վերջ գտաւ, թալանողները միշտ ներկայ են ցրումի պահուն եւ կը քարկոծեն ապահովութեան ուժերը ու կը կոտրեն թափեն ինչ որ կը գտնեն: Փարիզէն դուրս սակայն, գաւառը եւ մանաւանդ կարգ մը քաղաքներ ցոյցեր չատ աւելի մեծ ծաւալ առած են եւ տեղ - տեղ հասած գրեթէ աննախընթաց համեմատութիւններու (ինչպէս Մարսէյլ (75-էն 100 հազար), Ռուան (40.000), Գան (40.000), Նանթ (25.000), Թուլուզ (55.000), Նիս (30.000), Փօ (13.000), Պորտօ (40.000), Գլերմոն - Ֆերան (30.000), Կրընոպլը (40.000), Տիժոն (15.000), Լիմոժ (30.000), Մոնթբլիէ (25.000) եւայլն: Նոր ցոյցի մը հրաւէր կայ Երեքշաբթի, Դեկտ. 12-ի համար:

Կառավարութիւնը քանի մը առաջարկներ ըրաւ, բայց, մանաւոր խանդավառութիւն մը չէր տիրեր անոնց նկատմամբ: Ա. Ժիւպէ յայտարարեց թէ պատրաստ է «ամէն տեսակի խորհրդածութեան» եւ նախարարը՝ Ժ. Պառօ Ուրբաթ օր (Դեկտեմբեր 8) հրաւիրեց սենտիքանները որպէսզի խօսին ընկերային ապահովութեան մասին: Սէ - Ժէ - Թէ, Սէ - Էֆ - Տէ - Թէ եւ Սէ - Էֆ - Թէ - Սէ ընդունած են հանդիպումը որ տեղի պիտի ունենար Շաբաթ օր: Էֆ - Օ անդիջող կը մնայ եւ օրէ օր կը չեշտուի Մարք Պլոնտել - Ալէն Ժիւպէ տեսակ մը մենամարտը: Կառավարութիւնը նաեւ միջնորդ մը նշանակեց յանձին՝ նախագահին եւ ընկերային խորհուրդին նախագահին Ժ. Մաթէոլիի ուղեվարներու թղթածրարին քննութեան համար: Միւս կողմէ, անոնք որոնք անցեալին դէմ էին Մաաստրիխթի հրապարակ իջած են մեղադրելու կառավարութիւններուն որոնք զայն ըստորագրելու յիմարութիւնը գործած են: Երկիրներուն ընտրողները նչմարած են անելը, բայց ոչ կառավարութիւնները:

Ֆրանսացին նախագահ ընտրեց Ժ. Շիրաքը որովհետեւ ան կը խոստանար միաժամանակ թէ՛ նուազեցնել անգործութիւնը եւ թէ ունենալ հզօր դրամանիշ մը: Ու եթէ Ֆրանսացիները կրցան այնքան հակասական յանձնառութիւններու ի նպաստ քուէ տալ, ատիկա կը նչանակէ թէ տնտեսագիտութեան մէջ նոյնքան տը կար են որքան իրենց նախագահը:

Եւրոպայի անկումին արտայայտութիւններուն մէջ, թերթը Ֆրանսան ցամաքամասին Վէզիւվը կը նկատէ. երբ լաւն ժայթքելու աստիճանին կը հասնի, Փարիզը կ'ըլլայ բնական խառնարան մը:

Իտալիոյ «Իլ Սոլէ»ն ալ ուշադրութեան կը յանձնէ Շիրաքի ու Ժիւպէի չուարումը. ընտրապայքարի խոստումներով խաբելէ ետք ժողովուրդը, վեց ամիս ոչինչ ըրած են, ապա երբ անխուսափելի եղած է, փորձած են ամէն բան մէկ անգամէն ընել, առանց յարմար ղեկինը պատրաստելու մասին մտածելու: Մինչդեռ այն որ կ'ուզէ հնձել, պէտք է ցանէ, սպասէ որ հունտերը բուսնին եւ պըտուղը հասունցնայ: Երբ չկայ ցան, չկայ հունձք: Ու այն որ կը հնձէ ժամանակէն առաջ, կ'ունենայ բերք մը զոր կարելի չէ ուտել: Ֆրանսայի տագնապին պատճառ դարձած թղթածրարներուն ամէն մէկը ընկերային զօրաւոր ռումբ մըն է

համար այդ համաձայնագիրը որ, ըստ իրենց, դվխաւոր պատասխանատուն է այս կացութեան: Ճիշդ է որ Մաաստրիխթի համաձայնագիրը կարգ մը պարտաւորութիւններ կը դնէ: Այսպէս, հանրային բացը (պետութիւն, ընկերային ապահովութիւն, տեղական հաւաքականութիւնները) պէտք չէ ներքին զուտ արտադրութենէն 3%-էն աւելի ըլլայ, Ֆրանսայի բացը 5% էր 1995-ին: Հանրային պարտքը նոյն արտադրութեան 60%-ը պէտք չէ անցնի (Ֆրանսա՝ 51.5%), դրամահոսութիւնը պէտք չէ 1.5 կէտէն աւելի ըլլայ քան երեք լաւագոյն երկիրներու չափանիշը: Արժեզրկում պէտք չէ ըլլայ երկու տարուան ընթացքին:

- Ֆրանսայի դրամատունը 0.1 նուազում մը կատարեց տոկոսի սակին վրայ 4.8-էն 4.7-ի իջեցնելով: Այս միջոցը ձեռք առնուած է վստահութիւն ներշնչելու համար եւմտական չուկաներուն եւ ապահովութիւն տալու որ Ֆրանքը կը տոկայ:

- Դեկտեմբեր 8-ին, 14-րդ օրն ըլլալով Ֆրանսա անդամավոյժ էր: Գործադուլի մասնակից չարժումներ կային փոխադրամիջոցներէն զատ, նաեւ թղթատարի, ելեկտրականութեան, կազի, դպրոցներու, համալսարաններու, օդանաւային դիւծերու, դրամատուներու ճիւղերուն մէջ:

- Լ. Ժոսփէն յայտարարեց թէ «քաղաքութիւնը կը կայանայ բանակցութիւնը ընդունելուն մէջ»: Կը մեղադրէ կառավարութիւնը որ խուլ է եւ կոյր, Հանրապետութեան նախագահն ալ՝ լուռ:

- Գաւառի կացութիւնն ալ ծանր է, փոխադրական միջոցներ չկան նաեւ Մարսէյլ, Լիլ, Թուլուզ եւայլն:

- Ապպըվիլի կարմելականները (գառ-մելիք) որոշեր են աղօթքի հսկում մը կատարել Դեկտեմբեր 11-ին որպէսզի «լաւագոյն երկիսօսութիւն» մը հաստատուի: Յայտարարած են որ չատ աղղուած են ծագած ընկերային տագնապէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7Ի 7ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՊԱՏԱՐԱԳԱԾ Է ԳԻՒՄՐԻ

Երկրաշարժի եօթներորդ տարելիցին առթիւ, Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 7-ին զանազան արարողութիւններ տեղի ունեցած են երկրաշարժի վայրերը:

Առաւօտուն Աղդ. Ժողովի նախագահը՝ Բաբկէն Արարքցեան, վարչապետ՝ Հ. Բագրատեան եւ փոխ-նախագահ՝ Գագիկ Յարութիւնեան Սպիտակ գացած են ու ծաղկեպսակ դրած զոհերու յուշարձանին, Հանրապետութեան նախագահին, Աղդ. Ժողովին եւ կառավարութեան կողմէ: Ապա, այցելութիւն մը տուած են զբեղմանատունը:

Բաբկէն Արարքցեան եւ Գագիկ Յարութիւնեան անցած են վանաձոր ուր եւս ծաղկեպսակ մը դրած են յուշարձանին ու բացումը կատարած ինը յարկանի չէնքի մը որ կառուցուած է այնպէս որ կը տոկայ երկրաշարժի:

Վանաձորէն ետք, Հ. Բագրատեան եբեսփոխաններու եւ կառավարութեան անդամներու հետ գացած է Սպիտակ ուր բացումը կատարած է նոր ջրատարի մը եւ բնակելի նոր չէնքերու:

Գիւմրիի մայր եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 11.41-ին սկսած է պատարագը զոր մատուցանած է Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը:

Գագիկ Յարութիւնեան, Կաթողիկոսին եւ կարգ մը կառավարական եւ խորհրդարանական անդամներու հետ այցելած է նաեւ Գիւմրիի գերեզմանատունը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՆ ալ նպաստաւոր կարծիք յայտնեցին ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ անդամակցութեան մաքսային միութեան: Դեկտեմբեր 6-ին, Եւրոպական Խորհրդարանի ընկերվարական խումբը «յստակ մեծամասնութեամբ» արտայայտուեցաւ: Եւրոպական ժողովրդական Կուսակցութեան զեմոկրատ – քրիստոնեաներն ալ կողմնակից են: 1996 Յունուար 1-էն, մաքսային բոլոր պատնէշները եւ արգելքները կը վերնան Թուրքիոյ եւ Եւրոպական Միութեան միջեւ: Համաձայնագրին վաւերացումը պիտի ըլլայ Դեկտեմբեր 13-ին Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ որ ցարդ մերժած էր մարդկային իրաւանց բռնաբարման եւ քիւրտ երեսփոխաններու քանտարկութեան պատճառաւ:

ՇԻՐԱՔ ԵՒ ՔՈՀԼ կրկնած են որ Եւրոպական Միութեան կառուցումէն այլ ելք չկայ: Երկուքն ալ «հասարակաց նամակ» մը գրած են ու գրկած իրենց 13 ընկերակիցներուն, որպէս նախատեսում Մաարիտի վեհաժողովին եւ աւելի եռք՝ միջկառավարական համագումարին: Շիրաք չատ պոհ է հանդիպումէն եւ ըսած է.– «Արտասահման չեմ հոս, այլ պարզապէս՝ ազգ. հողամասէն գուրս»:

ԻՐԱՔԵԱՆ ԳԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ մէջ 13 հոգի, որոնց մէջ ՄԱԿ-ի երկու պահակներ մեռած են, բեռնակառք մը պայթումէն: Դեկտեմբեր 8-ին դեռ յայտնի չէր որ արկա՞ծ է թէ ռճրափորձ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ռճրափորձերուն «ուղեղը» յայտնաբերուեր է: Ալիթ Թուչենթ, ծածկանունով՝ Թարեք, չիման մէջ եղած է Լիոնի եւ Լիլի իսլամապաշտներուն հետ: 28 տարեկան է: Իրեն դէմ «կը փնտռուի» մը հրապարակուած է:

ՌԱՊինի մարդասպանին պաշտպանութեան ծախքերը պիտի ապահովէ Գոնատայէն հրեայ գործի մարդ մը: Ան չէ ուզած անունը տալ, բայց հեռաձայնով իր պատրաստակամութիւնը յայտնած է ընտանիքին:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դ. (*)

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Դժուար է ու վտանգաւոր՝ քաղաքներ բաղդատելը: Իւրաքանչիւրը նկարագրի գիծեր ունի որոնք իրեն յատուկ են -- Պէյրութի՝ ինքնավստահ, իր անցեալի փառքէն բաւական ուժ առնող, ինքզինքը փառաւոր կերպով տեղաւորած իր մէջավայրի ամէն տեսակ տարօրինակութեանց եւ անօրինականութեանց մէջ: Պէյրութ քաղաք մը չէ միայն, այլ՝ մտայնութիւն մը, ինքնին առանձին գաղութ մը, Սփիւռքի միւս գաղութներուն ներկայացող իրրեւ չափանիշ: Առաջին բաղդատութիւնը՝ Այնճարի հետ: Ինծի կը թուի թէ Պէյրութը գաղտնի նախանձ մը, ստորակայութեան չատ նուրբ բարդոյթ մը ունի իր ծիղերուն մէջ Այնճարի նկատմամբ: Եւ զարմանալի չէ ասիկա: Էշրէֆիէի ու Պուրճ Համուտի Հայուն համար (այլեւս արտօնուած է Պուրճ Համուտի ու Քաղաքի միջեւ ժամանակին դծուած սահմանադիծը աւրել ու երկուքը նկատել մէկ դասակարգ՝ այնքան խառնուած են թաղերը քաղաքային պատերազմի եւ արտագաղթի հետեւանքով) Այնճարը տեսակ մը «հողն» է, «էկիրը», որուն միխթիքին դիմանալը այս ասֆալթէ եւ աղիւսէ չինուած աշխարհին մէջ Դաշնակցութեան կը պարտինք, անոր հերոսապաշտ ոգիով մեծցած սերունդներուն: Քաղաքացիական պատերազմին օրերուն երկուքն ալ սակայն փաստը տուած են իրենց հերոսութեան եւ ազգային ջիղի առողջութեան: Այնճարը ինքզինքը հայութեան խիղճը կը նկատէ, եւ ատիկա փաստելու համար՝ կը ջանայ դիմագրել ամէն փոփոխութեան: Դպրոցական աշակերտները հին օրերու ջղուտ, նիհար, կռնչահաս եւ յարձակումնակ բնաւորութիւնը պահած են: Կատակ չէ՞ն վերցներ թէ ես այդպէս է որ կ'երեւակայեմ զիրենք, չեմ դիտեր: Կը փնտռեմ դիւղացիի տիպարը անոնց մէջ, բայց կը զգամ թէ գրականութիւնը կը մտնէ գատումիս մէջ: Մէկ կողմէն Համաստեղի գիւղը, իր արուեստական, համակրելի, տիղնէլէնտեան դիւղացիներով, միւս կողմէն հօրս դիւղացիները, մանաւանդ «երբ Պատանի են»ի բանաստեղծական, անիրական բայց գրաւիչ տիպարներով: Ձգմարտութիւնը այս երկուքին մէջտեղերը տեղ մը ըլլալու է: Զգոյշ պէտք է ըլլալ մանաւանդ Հայաստանցի գիւղացիին տիպարէն այնպէս ինչպէս Գալշոյեանը կամ Մաթեւոսեանը տուած են, նախ՝ որովհետեւ հոս Սփիւռք է, ոչ Խարբերդ է ոչ ալ Նիկիոյ լճին ջրջակայքի Սէօլէօզ գիւղը: Ոչ ալ անշուշտ Հայաստան որ պէտք է սկսի մաքրել եօթանասուն տարիներու համայնավարներուն քսած «մաքիյաժը»:

Կ'երթանք Ակին քով, անցնելէ ետք քանի մը հակայական ու զարհուրելի Քոքա Քոլայէ չիշեր որ Աստուած գիտէ ո՞ր անճաշակ սրճարանատէրը տնկեր է ճանչարաններու մուտքին: Ջուրը չէ փոխուած, նոյն փոսին մէջէն կը հոսի ու կը յիշեմ 60-ական թուականներու «կիւլէչ» մը որուն բռնուեցայ յուսահատի Շաւարշ Թորիկեանին հետ յիմար պատճառով մը եւ որ սակայն մեր երկուքը նետեց այդ փոսին մէջէն անցնող առուակին ջուրին մէջ...: Կեանքիս մէջ հազուագիւտ դէպք էր ատիկա: Նոյնքան հազուագէպ՝ այն միւս տեսարանը, նոյն Ակին չուրջ, նոյն թուականներուն՝ երբ կուսակցական ատեանին, Դրօյի դիմաւորութեամբ, եկած էր Այնճարի օրուան ոճնակատարութեան ու մեծ սեղանի մը չուրջ, նստած կը ճաշէր, կը կատակէր եւ իր հանգամանքը կը փորձէր արժեցնել: Եւ ահա Այնճարցիք, պատուելու համար օրուան հիւրերը, դհոլ-զուռնան բացին ու պարի հոկաը, զունագեղ չղթան քակուեցաւ...: Տակաւ տաքցաւ մթնոլորտը, պարը իր ներգօր թափը գտաւ եւ ահա փոշիի ամպ մը կախուեցաւ ճաշերուն ու ճաշողներուն վրայ որոնք չուարած՝ իրարու աչք վնտռեցին, Ու մինչ պարը ամէն ոտտումի կը մօտենար սեղանի գլխուն՝ Դրոն յանկարծ ցատքեց ելաւ տեղէն, գլուխը անցաւ պարողներու ոտտոտուն իրանին ու պարելով, թաչկինակը չարժելով՝ խանդէն եւ ներքին երկրաշարժէն տարուած Այնճարցիները կամաց կամաց հեռացուց սեղանէն: Կացութիւնը փրկուած էր...:

Գիւղ, այսինքն հող ու արմատ - ի՞նչ արմատ ունինք Սփիւռքի մէջ: Առաջին պատասխանը՝ Գեսապն է, զոր չկրցի այցելել, սակայն հողը անանկ բան մըն է որուն այցելութիւն չի տրուիր ու պէտք ալ չկայ տալու: Ամէն ինչ գլխուն մէջն է, ամէն մարդու ճակտի ետին: Հոն է հողը, հոն է արմատը: Կը բաւէ գիտնալ թէ կայ արմատ մը ու մնացեալը երեւակայութեան ձգելու է: Իսկ եթէ չկայ երեւակայութիւնը՝ այն ատեն բախտի հարց է մնալն ու չարունակելը: Ուրիշ արմատ՝ Նոր Ջուղան եւ 1664-ին օծուած Ամենափըրկչեան Վանքը բայց մանաւանդ՝ Ս. Թադէի վանքը, Ատրպատականի Արտապատ գաւառի Մակու քաղաքէն 20 քիլոմեթր հեռու, հիմնուած, ըստ աւանդութեան, Թադէոս առաքեալին կողմէ 66 թուականին...: Աւանդութի՞ւն, ի՞նչ աւանդութիւն: Մենք Սփիւռքի մէջ աւանդութիւն մաւանդութիւն չունինք, մենք բանապաշտ, իրատես, քաղաքակրթուած, քոսմոփոլիթ, համալսարան աւարտած, արհեստագէտ մարդիկ ենք: Բայց նաեւ գիտենք մեր կարողութեանց սահմանները ու կը հասկնանք ինչու հայ ըլլալը մեր պատմութեան courant d'air-ին ուժեղ զօրութեան, թափին ու հմայքին չանձնելիւ ալ է: Արուեստի գործ մըն է հայ ըլլալը, Պուրճ Համուտի եւ Լոս-Անճըլըսի հայ ոսկերիչները, Սագոն ու իր ընկերները՝ լաւ կը հասկնան ինչ կ'ըսեմ:

Արմատ մը կայ անկասկած Պոլիս, բայց որ հողի հետ գործ չունի, անոնք ալ մեզի պէս յիշատակներու, երազներու եւ եկեղեցիներու միխթիքով կապուած են հայութեան: Եւ եթէ չափահաս պոլսահայ մը, միջին դասակարգէն, լաւ կրթուած թէ՛ տան մէջ, թէ՛ զպրոցին եւ թէ ալ եկեղեցիին մէջ անձկալի, արտում, Շաբաթ իրիկուն մը իր արմատները կարօտնայ, իր մէջի անհասկնալի ձայները ուղէ հայերէնի թարգմանել՝ ո՞ւր պիտի երթայ, Պետրոս Դուրեանի չիրխին քո՞վ թէ Գում Գաբուի Ս. Աստուածածինն Մայր Տաճարը, կառուցուած, ըստ Բարսեղ Թուղլաճեանի, 1580-ի աւեններէն: Բարեկամիս, Ռոպէր Հատտէճեանին հարցնելու եմ: Իմ երեւակայութիւնս այդ հայը կը տեսնէ եկեղեցիին մէջ, հոն է իր արմատը ու եթէ ոչ մէկ կրօնական զգացումէ կ'այցուի ան այդ վայրկեան՝ կը նշանակէ թէ եկեղեցին է որ թերացած է իր պաշտօնին մէջ:

Այնպէս որ արմատի հարցը Հալէպի մէջ չի դրուիր որովհետեւ օդին ու ջուրին պէս է, եւ ամէն վայրկեան անունդ կուտայ անոր որ անօթի է: Ամէն արմատ լոյսին մէջ ըլլալու է, մտքին բանալին հոն է: Եւ ահա օրինակ մը թէ ինչպէս լուսային այս Թրթռացումը կ'անցնի Հալէպցի բանաստեղծին տողերուն մէջէն ու կ'աւետէ նոր տաղանդներու գալը: Կատրը առնուած է Յովսէփ Ղազարեանի «Ընտրեալք» մատեանէն, լոյս տեսած 1991-ին.

. . . . . .

Ե՛լ Սերոբ
Մեր հարսնի՛ւն է այսօր...
Ջուր այսօր փետայի էր Սօսէն
Քու ւնուն շուրթերուն իմ հարսո՛
Ջխօսական հու գինուր...
Այսօր ես հա՛րս եմ նոր
Առանց հօղ ու հաւոր...
Ե՛լ Սերոբ
Արձակեմ գիմ գօտիկ,
Քեզ բանամ կղպուած գիմ սրտիկ,
Քակեմ կապ ամօթու չորացած գիմ շուրթեր
Քեզ պատմեմ արգիլուած գիմ սէր...
Մեր հարսանի՛սն է այսօր.
Սօսէ՛ն է թագուհի՛
Դո՛ւն թագուոր
Ե՛լ Սերոբ...

. . . . . .

*Այս տողերուն մէջ ներքին, պրկուած յուզումի մը թափը զգալի է, գրեթէ վտանգաւոր՝ քաղաքներ բաղդատելը: Իւրաքանչիւրը նկարագրի գիծեր ունի որոնք իրեն յատուկ են -- Պէյրութի՝ ինքնավստահ, իր անցեալի փառքէն բաւական ուժ առնող, ինքզինքը փառաւոր կերպով տեղաւորած իր մէջավայրի ամէն տեսակ տարօրինակութեանց եւ անօրինականութեանց մէջ: Պէյրութ քաղաք մը չէ միայն, այլ՝ մտայնութիւն մը, ինքնին առանձին գաղութ մը, Սփիւռքի մի

1912-ի 5-րդ թիւին մէջ։ Ընդարձակ վերլուծում մը, կոչուած քննելու ընկերային յարաբերութիւնները կարգաւորող «Արժէք»ի գաղափարին ահմանումը։ Հետեւելով Պերկոնի, կը հակասէ Հեկէլի, Մարքսի եւ այլոց նիւթապաշտ տեսութիւններուն։

Գաղափարին. -- Լոյս տեսած «Հայ Գրականութիւն»ի 1913 Հոկտեմբերի թիւին մէջ։ Բանաստեղծական բարձրաթռիչ ոճով գրութիւն մը, կոչուած հաստատելու գաղափարին գիտակցութիւնը, նիւթին եւ ուժին վրայ։

Ազգային Մշակոյթ. -- Հրապարակախօսական յօդուած մը, լոյս տեսած «Ժամանակ» օրաթերթի 1919 Օգոստոս 5 թիւին մէջ, յատկացուած հայ վարժարաններուն եւ ուսուցիչներուն։

Ցեղով կու գայ Բարձրավանիէը։ Գրական, գեղարուեստական փիլիսոփայական բարձրորակ հանդէսը, որմէ միայն 6 թիւ լոյս տեսած են դժբախտաբար, 1922 Յունուարէն մինչեւ Յուլիս։ Հրատարակուած է Գավաֆեանի անօրէնութեան օրերուն եւ կը տեսնուի թէ միւս 4 համարները ալ այդ շրջանին ուսուցչութիւն կ'ընեն Կեդրոնականի մէջ։

«Բարձրավանք»ի մէջ Գավաֆեանի ստորագրութեամբ կը գտնենք երկու փիլիսոփայական յօդուածներ՝

Տիեզերքի Պատկերը, Ա. թիւին մէջ։

Իրականութիւն եւ Միտք. Բ. թիւին մէջ,

Նաեւ երեք էրոթիկներ, երեւցած Ա. Բ. եւ Ե. թիւերուն մէջ, «Մեր Կեանքին Հանդէպ» ընդհանուր խորագրին տակ։

Այդ քրոնիկներուն մէջ Գավաֆեան առօրեայ հարցերուն կը մօտենայ ազատ գիծի մտահոգութեամբ։ Իր այժմէականութեան պատճառաւ կ'արժէ մատնանշել Ե. թիւին քրոնիկը, որ կը սկսի սապէս.

«Ունեցա՞ծ ենք, ունի՞ենք այսօր ազգային բաղաբականութիւն մը։

«Ունինք բաղաբական կազմակերպութիւններ։

«Ի՞նչ կ'ուզեն, ի՞նչ կ'ըսեն, ի՞նչ կ'ընեն»։

Որոշ հեռաւորութենէ մը վերջ, Ազգային Հիւանդանոցի Տարեցոյցին մէջ կը գտնենք հետեւեալ յօդուածները.

1931 -- Դուրեան Սրբազան (յիշատակներ). -- Գավաֆեան չատ մեծ համարում ունէր Եղիշէ Սրք. Դուրեանի մասին, որուն համար կ'ըսէր թէ ժամանակակից հայ մտաւորականներուն ամէնէն զարգացածն է, բայց քանքարաթաքոյց։

1946 -- Նիւթ եւ Զօրութիւն. -- Գրուած հիւլէական ուժի բացատրութեան համար։

1947 -- Հին Օրեր -- Սկիւտար -- Տիրան Զրաֆեան։

1948 -- Երբ Օրերը կ'անցնին. -- Խորհրդածութիւններ ժամանակի հոսքին վրայ, ուր առկայ են Պերկոնեան զգափարները։

Ունի յօդուածներ «Հանդէս Մշակոյթի»ի մէջ՝

Նայուածքներ արդի բաղաբականութեան վրայ (բանախօսութիւն՝ տրուած Կեդրոնական Սանուց Միութեան մէջ),

Լափլասի երկհարիւրամեակին առթիւ,

Եւտիէէս, հերետիկո՞ս եւ Հայ Եկեղեցին։ Բացատրութիւն քաղկեդոնականութեան մասին։

Ունի գեղ ուրիշ գրութիւններ ալ, ցրուած հին ու նոր թերթերու եւ հանդէսներու մէջ եւ նաեւ անչուշտ անտիպ ձեռագիրներ։

Գավաֆեանի գրչին կը պարտինք երկու զղարիկ ոտանաւորներ, մէկը «Ազատամարտ»ի 1915 Մարտ 1-ի թիւին մէջ լոյս տեսած «Կորսուած Վայրկեաններ» խորագրով, եւ երկրորդն ալ «Հուսկ Ադերս» յետ մահու հրատարակուած «Հանդէս Մշակոյթի»ի իրեն յատկացուած մասնաւոր թիւին մէջ. 1960 Մարտ 29։

Գավաֆեանի իմաստասիրական գրութիւններուն վերլուծման ուշագրաւ քայլին մը յատկացուած է Տիկին Սեդա Պարսումեան -- Տատոյեանի հեղինակութեամբ 1987-ին Պէյրութ հրատարակուած գրքի մը մէջ, որ կը կրէ «Իջեր Արեւմտահայ Մտածումին» խորագիրը, եւ ուր կը քննուին Եղիա Էմմրճիպաշեանի, Տիրան Զրաքեանի, Շահան Պէրպէրեանի եւ Դանիէլ Վարուժանի փիլիսոփայական մտածումներն ալ (3)։

Հեղինակը Գեղամ Գավաֆեանի անուան տակ կը գրէ «Անդրապաչտը»։ Գրքին յառաջաբանին մէջ ալ բացատրելով Անդրապաչտութիւնը, կը ճշդէ թէ Անդրապաչտին համար «բաղցրադառն հանգըրուանի մը կը վերածուի մահը, որ մարդը կ'առաջնորդէ Անդրին (էջ 14), եւ կ'եզրակացնէ թէ «Անդրը՝ իր անմատչելիութեան պատճառով կը հակադրուի մարդուն մարդկայնութեան. անոր հասնելու դժուարութիւնը ենթական կ'առաջնորդէ մինչեւ մահաբաղձութիւն»(էջ 15)։

Իրապէս տարօրինակ վերլուծում մը, որ որոշ կէտերով թէեւ կրնայ պատշաճիլ Եղիա Էմմրճիպաշեանի ու Տիրան Զրաքեանի պարագային, բայց երբե՛ք Գեղամ Գավաֆեանի։ Երեւակայել իսկ կարելի չէ Գավաֆեանը իբր մահաբաղձ։ Անչուշտ թէ Գավաֆեան տէփրէսիփ յոռետես մը չէր, Էմմրճիպաշեանի կամ Զրաքեանի պէս, ընդհակառակն ճանչցած էր իրը չատ հաւասարակշռուած եւ կեանքը վայելել գիտցող անճնաւորութիւն մը։

Գավաֆեանը մահաբա՞ղձ։ Ուրկէ՞ ուր, պիտի ըսէին գինքը ճանչցողները։

Գավաֆեան ո՛չ միայն հաւասարակշռուած անճնաւորութիւն մըն էր, այլ կը տեսնուի թէ իր մէջ մարմնաւորուած էր միաժամանակ Պերկոնեան Հոմօ Ֆապէրը, Հոմօ Սափիէնսը եւ Հոմօ Լոֆաբսը, կատարեալ ներդաշնակութեամբ, առանց որ մէկը միւսին գործունէութիւնը խանգարէր։ Եւ կը կարծեմ թէ, եթէ Գավաֆեանի պէս խելա՛ք բայց խոհեմ, յանդո՛ւգն բայց զգուշաւոր, գործնակա՛ն բայց խորհող անձերու, այսինքն՝ իրական մտաւորականներու չանճնուած ըլլար մեր ժողովուրդին առաջնորդութիւնը, ահաւոր Աղէտը կը խնայուէր մեզի։

Հապա՞ մարդը, պիտի ըսեն ոմանք։ Մի՞թէ մարդկօրէն պակասութիւններ ալ չունէր ան։ Շատ հաւանաբար։ Այդ կէտը բացատրելու համար իրմէ փոխ կ'առնեմ այն տողերը, որով վերջացուցած է 1919 Յունիսին Ռէթէոս Պէրպէրեանի մասին գրած իր ներբողը, ակնարկելով մարդկային տկարութիւններուն։

«Կը խորհիմ թէ կեանքը բաւական ընդգիմիմ է ինքնին, որպէսզի ապագայ սերունդները անհատին կեանքին մէջ դիտեն միայն լոյսի եւ յոյսի արահետը, զոր իր ետին կը ձգէ»։

Մի՞թէ լոյսի եւ յոյսի այդ արահետին որոնումը չէ՞ որ տուն տուաւ այս տողերուն, անմոռանալի տպաւորութեան տակ փիլիսոփայութեան պատմութեան իր յատկանիշ դասերուն։

(Շար. 4 եւ վերջ)

(1) «Վահան Թէքէեան Նամականի» խմբագրութեամբ՝ Ալեքս Սանճեանի, Լոս-Անճելըս, 1983, էջ 266։

(2) Նոյնը, էջ 302։

(3) Մանրամասնութեան համար տե՛ս. «Յառաջ», 1988 Սեպտեմբեր 13։

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ մեծարանքի յերեկոյթ մը նուիրուած՝ պաղտերիս վաստակաւոր դէմքերէն Նազարէթ Պշտիկեանի։ Ան 70 տարիներու երկայնքին իր կուսակցական թէ բեմական գործունէութեամբ իր լայն մասնակցութիւնը բերած է հայկական ազգային կեանքին։ Հակառակ ընդհանուր գործադուլին որ աւելի քան 10 օրէ կը տիրէր (եւ կը տիրէ) փոխադրական բոլոր միջոցներու մարզին մէջ, սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր. չատեր հոն էին, գիտակցելով որ հարկ էր, անպայման, յարգանքի բաժին մը բերել մէկուն որ անսակարկ ծառայած էր իր ժողովուրդին,

Յանուն կազմակերպիչ յանձնախումբին, Պր. Բիւզանդ Ֆնտըքեան բացումը կատարելով հանդիսութեան բեմ հրաւիրեց Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝ Գիւտ Արք. ը որու հովանաւորութիւնը կը վայելէր ձեռնարկը։

Գիւտ Արք. յարմարագոյն տարազը նկատեց սա խօսքը՝ պատիւ արժանաւորաց, չհետեւելով թէ այդ էր որ կը կատարէր Նազարէթ Պշտիկեանի համար, մէկը, հայ ազգային մը որ հաղորդակից եւ մասնակից եղած էր միշտ հայ կեանքին։ Լաւ էր որ նման ձեռնարկ մը կը կատարուէր առանց սպասելու յետ մահու յարգանքի։

Խօսքը կը տրուէր Վահան Նաւասարդեանի որ գրաւոր ելոյթով մը կը ներկայացնէր Ն. Պշտիկեանի կեանքը, ծնած օրէն -- 1909 -- Զէյթուն մինչեւ Փարիզ, անցնելով Մարաչէն, Տէր -- Զօրէն, Պէյրութէն, Դամասկոսէն, Երուսաղէմէն։ Քանի մը տարի առաջ (1988, Յունիս 15) «Յառաջ»ի մէջ գրոյցի ձեւով Ն. Պշտիկեան պատմած է այդ կեանքէն գրուագներ։ Բայց, Ն. Պշտիկեան տարագիր Հայու այդ ընթացիկ ոդիսականէն զատ ունեցած է նաեւ երկու կարեւոր գործունէութիւն, որպէս պարագլուխներէն Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան եւ հայ բեմի վաստակաւոր դերասան. նախ Երուսաղէմ, ապա՝ Փարիզ։ Այս առընչութեամբ արդէն, չատ հետաքրքրական էր դիտել սրահին պատերը որոնք զարդարուած էին իր նկարներով զանազան դերերու մէջ, ինչպէս նաեւ յայտագրերով եւ հանրագրերով որոնք լաւագոյնս դաղափար մը կուտային Փարիզի երբեմնի հայ թատերական կեանքին մասին։ Կարելի է յիշել քանի մը տասնեակ թատերգութիւններ Էլպէլպիճիէն Դերասան Քին Շիլլէրի աւազակներէն Գր. Վահանի Մեր կեանքը եւ դեռ որքան ուրիշներ ուր Ն. Պշտիկեան ցոյց տուած է թատերական իր տաղանդը։

Օ. Ժամկոչեան, Ֆրանսերէն լեզուով ներկայացուց Ն. Պշտիկեանի կենսագրականը մինչ Պ. Կէնճեան քանի մը խօսքով անդրադարձաւ Պշտիկեանի կուսակցականի դերին։

Փոքրիկն Տիանա Եափուճեան արտասանեց Զաբէնցի «Գովք Հայաստանին» եւ Առլէն Շահնուր ալ գուարթախօսութեամբ մը եւ Ա. Իսահակեանի «Կտակ»ին արտասանութեամբ ամբողջացուց գեղարուեստական փոքրիկ բաժինը։

Կարգը եկած էր յորելեար՝ Ն. Պշտիկեանի. ան, չնորհակալութեան խօսքէն առ, գրութիւն մը կարդաց Գր. Վահանէ որ դառնութեամբ կ'ոգեկոչէր հայ գրագէտ -- ուսուցչին ապերախտ ճակատագիրը, որմէ առ 70 տարի իր անցած ուղին բնորոշեց Խաչատուր Աբովեանի հետեւեալ տողերով. «Ապրիլ ու մեռնիլ հայրենիքիս համար»։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Այսպէս, Ցակոբ յանդէր էր, քսանութ հասուն տարիքին՝ երեւակայութեամբ եւ տարաճայնութեամբ չինուած պատկերի մը որ իր կարգին օրէնքներով, պատիժներով ու խորհրդաւորութեամբ պաշտպանուած էր։ Իր սերունդէն չատերու պէս, իրեն համար ալ կինը եղեր էր երազանք ու հէքեաթ եւ այս իմէալացումն էր որ սնունդը տուեր էր իր կուսակցական ու հայրենասիրական ոգիին, իր բարոյական սկզբունքներուն, ընտանիքի պաշտամունքին եւ անբռնական յանցանքի մը զգացումին։ Կինը լոկ երեւակայութեան վայելքի առարկայ, մարմնային ու մանաւանդ ոգեկան իմաստով։ Ստորադաս էակ մը։ Ոչ կրթութիւն ոչ ալ կեանքի փորձառութիւն կրցեր էին փոխել լուռ հաճոյքի եւ տառապանքի այս վիճակը։

Հիմա ըրան մէջ էր, պայուսակը ուժգին սեղմած ու յիշեց երկու օր առաջուան հանդիպումը անոր հետ, հոս, եւ ամբողջ թելադրականութիւնը այդ նայուածքներուն, լռութիւններուն, քրոջ վարմունքին ... «չէ չէ, բան մը չկայ» խորհեցաւ մինչ Արմինէ դուռը կը կղպէր «պատուաւոր կին է, անկարելի է» եզրակացուց ու վերցնելով անոր պայուսակը, սկսաւ վար իջնել։

Արմինէ պէշ քնացեր էր գիշերը, աչքերը կ'այրէին ու բոլորովին արթնցած չէր զգար ինքզինքը։ Հոգին կուտար ճամբորդութեան բայց ամէն անգամ բզկտում մը եղած էր ու չէր ուզած լքել մտերմութեան սենեակները ու հոտերը, պատուհանէն երեւցող իր անճնական տեսարանին վստահութիւնը, իր բնազդներէն եւ արմատներէն հեռացում մը, պարպուիլ մը, մինակութիւն մը...։

Իջեր էր մէկ յարկ։ Ու այս անգամ՝ սա դուրսէն եկած Պէյրութցին, իր նկարագրի ջինջ, կարծր գիծերով, իր ժուժկալ բայց անաղարտ, ճշմարիտ հայերէնով որ մաքուր մնացեր էր տարիներով տատէն, կեղծիքէն եւ բարոյական ախտերէն սովեալ Հայաստանցիներու լեզուին։ «Տատով կեղծիքով բռնաբարեցին լեզուն, այդ համայնավարները... ի վերջոյ ճշմարիտ մէկը եկաւ ճամբուս» խորհեցաւ «աս չէ վարակուած»։ «Պէյրութցին», կրկնեց տասներորդ անգամ, եւ որուն հետ լինը ժամ քովէ քովի, ցնցուելով, դպնալով իրար, քաւելով, քրտինքի հոտը տանելով պիտի անցնէը...։ Ցանկարծ յիշեց երկու օր առաջուան խենթ մտածումը «ետ պիտի չվերադառնամ ես...»։ Կանգ առաւ ատիճաններուն կէսին, անճկութիւն մը կծկած սիրտը։ Ցակոբին քայլերը մէկ մէկ կը լսէր տակաւին. հիմա այդ ալ անյայտացաւ։ Բայց նախազգացումը մնաց։

-- Ո՞վ է աս մարդը եւ ի՞նչ կը սպասէ ինծի Ղարաբաղ ... ինչո՞ւ հիմա եւ ատանկ ... գերազոյն վայրկեա՞ն մը կը պատրաստուի կեանքիս մէջ ... ո՞վ է աս Ցակոբը որ մեղի առեր հոն կը տանի, ո՞վ ղրկեց հոս, ուրկէ՞ կուգայ ... մա՞րդ է թէ ուրիշ բան մը։

Բռնուեր էին ոտքերը։ Ի՞նչ վտանգ կար չուրջը հոս, ինքը հոս անպաշտպան կիսամութին մէջ...։ Վախի նման զգացում մը սպրդեր էր ներսը։ Տիգրան հասեր էր փողոց ուրկէ կը պոռար որ աճապարէր, «Տիգանը, Տիգրանը, ոչինչ կը հասնիայ Ղարաբաղէն ... եկեր է պատկեր պիտի քաչէ առանց բան մը հասկնալու երկրին հոգիէն»։

-- Կուգամ կոր, Տիգրան։

Արմինէ սկսաւ իջնալ ու ամէն քայլի իր մէջ մեծցաւ վստահութիւնը թէ Ղարաբաղ այցելութիւնը հասարակ պատյտ մը չէր այլ ճամբորդութիւն մը դէպի ճըշմարտութիւնը, դէպի կեանքի նոր իրականութիւն մը «ճշմարտութեան երկիրն է Ղարաբաղը» ըսաւ մտքէն։

Հասեր էր փողոց։ Դրացիները կային չուրջը։ Ցակոբ ճիփին դուռը բացած իրեն կը սպասէր։ Նայեցաւ անոր աչքերուն «Սփիւռքի աս տղան ո՞վ ղրկեց որ մեղի ճշմարտութեան երկիրը տանի, ճշմարտութեան առաջին ու վերջին վայրկեանը» խորհեցաւ ու քալեց առաջ։ Տիգրան արդէն նստեր էր ալ ղրան մօտ «Արարատի պատկերները պիտի քաչեմ, ալ կողմը կ'իյնայ» ըսեր էր։ Ճակատագրական արարք մը ընելու տարտամ մտածումը անցաւ մտքէն «պարապ բան է» ըսաւ ու Տիգրանին քովը նստաւ, զգոյշ եւ անխօս։

Ցակոբ զոգաց դուռը եաւէն ու չհասկրցաւ ինչու այդ վերջին վայրկեանին Արմինէ, ճիփէն ներս մտնելու առեն, չեչա ու խորունկ նայեր էր իր աչքերուն «ի՞նչ ըսել կ'ուզէ աս կինը» ըսաւ, առաջ անցաւ ու նշանին քով նստաւ։

- Ջէյ երթանք, Նչան։

***

Երկու ժամէ ի վեր, զորչ ու չարքաշ ճիփը կը սուրար Երեւանէն հարաւ, փոչիի ամպի մը մէջէն։ Զոր ու տաք օր մըն էր ու ճամբորդները արդէն կը թմրէին։ Ցօսակցութիւնը զադրած էր։ Արտաչատ քանի մը վայրկեան կեցեր էին երկու ընկեր առնելու -- Մինասը որ նստեր էր Նչանին քով ու ինք անցեր էր Արմինէին ձախ կողմը։ Ու Մարտոն որ Տիգրանին եաւէն էր, պայուսակներուն քով։ Տիգրան, երգ մը մոլտալէն, լուսանկարչական գործիքը ձեռքը, մօտէն կը հետեւէր տեսարանին, աչքը Արարատին որուն տիրապետող գանգուածը կը ցցուէր իրենց աջին։

Հասեր էին Արարատ գիւղը։

-- Հինգ վայրկեան կենանք ընկերներ, պէհղին պիտի առնենք։

Մինաս իջեր էր ու թիթեղը ձեռքը մօտեցեր քարիւղատար բեռնակառքի մը։ Սթափած էին ճիփին մէջ։ Տիգրան կը յօրանջէր։ Ցիր ու ցան տուներ, կովեր ճամբուն մէջտեղը։ Երկու ոստիկան իրենց կը նայէին, փողոցին միւս կողմէն։ Քարիւղատարին կոր կողին վրայ կաւիճով, անճոռնի թուանշաններով «28·000» գրուած էր։

- Ա՞ս է մաֆիան։

- Այդ պեխաւոր, թեւերը սոթթած հըսկան կը տեսնէ՞ք։

- Հա։

- Ինչ մը Պէյրութի գայիմները կը յիշեցնէ։ Այո, ան է մաֆիան այս տեղի։ Թիփէն յայտնի չէ՞։

(Շար. 53)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սաթենիկ Թիւթիւնեան իր ամուսնոյն կարապետ Թիւթիւնեանի մահուան 19-րդ տարելիցին առթիւ 250-ական Ֆր. կը նուիրէ Մարսէյլի Մշակոյթի Տան եւ «Յառաջ»ին։

ՓՈԽԱՆ ՇԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պր. Նազարէթ Պչիկեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին վազգէն Անդրէասեանի թարմ յիշատակին։

COOPERATION ARMENIE
50, rue Etienne Marcel - 75002 PARIS — Tél. : 42. 36. 06. 79.

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԵՒ Ի՞ՆՉ ՍՓԻՒՌՔ

ԶՐՈՅՑ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻ հետ

Ներկայացում՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼԱՏԵԱՆ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 15, ժամը 20-ին
Ս. Մեսրոպ Մշակ. կեդրոնի սրահը՝
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

--- Մուտքը ազատ է ---

l'U.G.A.B. - PARIS — Ile-de-France
et
l'ASSOCIATION D'AIDE
AU KARABAGH AUTODETERMINE

présentent

PROJECTION DU FILM
(au profit du Karabagh)

«LA GUERRE POUR LA PAIX»

Images et prémontage :
Vatché Djabrayan
Missak Nazarian

le **Samedi 16 Décembre**
à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

—— P. A. F. : 50 F. ——

l'Association Arménienne d'Aide Sociale

RECONNUE D'UTILITE PUBLIQUE

RECHERCHE
DIRECTEUR ou DIRECTRICE
pour diriger
l'ETABLISSEMENT DE GONESSE

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation

BAC +4 INDISPENSABLE
Connaissance du Français et de l'Arménien

Logement assuré

Prière de prendre rendez-vous ou adresser curriculum vitæ au Siège de l'Association
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 48 78 02 99

Secrrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9, տօն է Յղութեան Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱննայէ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտ. 16-ին տօն է Ս. Յակոբ Մեծբնայ Հայրապետին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Լ Ի Ո Ն Ի
Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ առանձնական Մատաղօրհնութիւնը Դեկտեմբեր 17, կիրակի կրօնական եւ ազգային հանդիսաւորութեամբ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար։

Ժամը 12·30-ին, կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ։

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 8·30-ին։
Պատարագ ժամը՝ 10-ին։
Քարոզ ժամը՝ 11·15-ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12-ին։

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարներ կամ ձեր անձնական բեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'Ս ԼՈՃԻՍԹԻՔԻ
ԵՒ
ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ

միջոցով։

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC
ET
SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser:

HAY'S LOGISTIC
BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
339, ave du Prado, Marseille 8e
SECTION DES JEUNES

La Section des Jeunes
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
vous invite à
— **Un repas**
«Choucroute»
— **Suivi d'un**
entretien-débat
avec le Rév. Père Zadik AVEDIKIAN
autour du thème «*Identité chrétienne*».

le Dimanche 17 Décembre à 12h30
au Centre Culturel «Sahak - Mesrop»
339, ave du Prado, Marseille 8e

—— P.A.F. : 70 F. ——

Réservations :
Tél. : 42. 03. 05. 63 (après 20h)
AVANT LE 10 DECEMBRE S.V.P.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԿՔԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ԱՍԱՊԱՀԻՆ

Մահազդ	600	(723,60)
Հոգեհանգիստ	500	(603,00)
Շնորհակալիք	500	(603,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(603,00)
Ծնունդ	500	(603,00)

Ինչպէս կը տեսնուի, առ այժմ անփոփոխ կը պահենք ազդերու սակաէինը։

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը)։

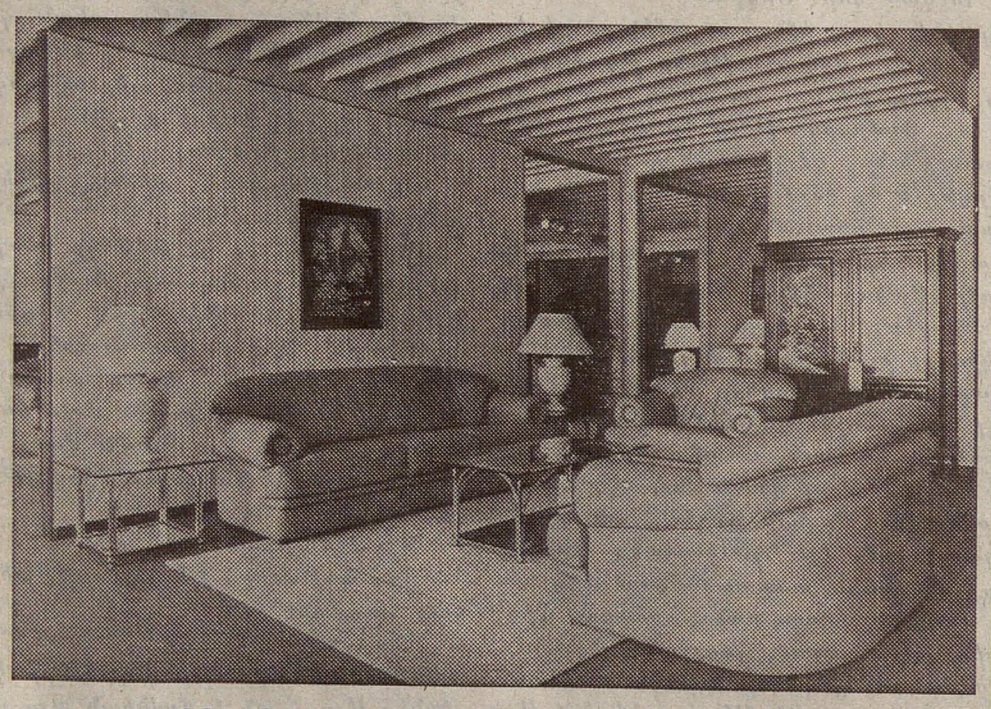
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47



"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

EXPOSITION ARMENIENNE

du 7 au 10 Décembre de 9h à 18h

dans la salle paroissiale
de l'église Saint Louis d'Antin
63, rue Caumartin ou 4, rue du Havre
Paris 9e

le Samedi 9 Décembre à 18h
Messe solennelle en rite arménien
célébrée par
Mgr GREGOIRE GHABROYAN
en l'église St-Louis d'Antin

le Mercredi 13 Décembre à 15h,
en l'église St-Louis d'Antin,
Mgr GREGOIRE GHABROYAN
donnera une conférence
sur l'Eglise arménienne

Projection Vidéo

le Dimanche 17 Décembre à 16h;
à la M. C. A. de Vienne
Projection d'un film vidéo sur l'Arménie et l'aide apportée par la section de Vienne de la Croix Bleue à la section de Goris en Arménie.

—— Entrée libre ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
VIENNE

***

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

«LE CHANT DE LA MER»

Դեկտեմբերին լոյս տեսնող այս հատորը կը ներկայացնէ բոլոր հայ ծովանկարիչները (Այվազովսկի, Մախոխեան, Շապանեան, Աղամեան, Ալխազեան, Մուրթաֆեան եւլն.) լաւագոյն գործերու չուրջ 200 վերարտադրութիւններ։ Ալպոմի վերջին բաժինը յատկացուած է վենետիկը երթած մեր վարպետներուն (Շահին, Գառզու, Թանեէմ)։ Հեղինակն է Հայաստանի Ազգային պատկերասրահի տնօրէն Շահէն Խաչատրեան։

Նոր Տարուան առթիւ գեղեցիկ նուէր մը։ Բաժանորդագրուելու համար դիմել՝

Editions ARTES
3, rue Charrel, 38000 Grenoble
Tél. : 76.96.06.15 — Fax : 76.42.12.04.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12
MARDI
12 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·742 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.742

ԵՐԿԿՈՂՄԱՆԻ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐ ԲԱՑՑ, ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ՏԵՒԷ

Երկկողմանի կարգ մը զիջումներ եղան չարաթավերջին որոնք փոքր յոյսեր ըստեղծեցին, բայց եւ այնպէս Դեկտեմբեր 11-ին գործադուլները (18-րդ օր) կը չարունակուէին եւ Երեքշաբթի Դեկտեմբեր 12-ին ալ ուժի եւ բողոքի ցուցադրութեան նոր օր մըն էր բանթողնեբուն համար :

Առաջին զիջում մը ըրաւ Պլոնթէլ (ԷՖ-Օ) նախապայման չդնելով ժիւփէի ծրագրին ջնջումը որեւէ բանակցութեան համար : Սենտիքաներու պարագլուխները ընդունեցան նախարար Պառոյի կողմէ, ինչ որ զոհացուցիչ չնկատեցին եւ պահանջեցին որ խօսակցութիւնները տեղի ունենան ժիւփէի հետ իսկ : Այս վերջինը, հարցազրոյցի մը միջոցաւ հեռատեսիլի Բ. կայանէն (Կիրակի, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20·15) դուռ մը բացաւ եւ մանաւանդ բոլորովին այլ ոճով խօսեցաւ, հրաժարած էր այն գոռոզ չեշտէն որ այնքան դէշ ընդունելութիւն գտած էր : Ժիւփէ ցոյց տնօրինութիւն յետադէմ Պեռութիւն – ԷՄ – ԷՆ – ՍԷ – ԷՖ (երկաթուղի) պայմանագրին ստորագրութիւնը եւ առկախեց Լը Վեռ յանձնախումբին աշխատանքները (հանգստեան կոչուելու պայմաններու չուրջ) : Նախարարապետը պատրաստակամութիւն յայտնեց նաեւ ընդունելու «սենտիքաներու ամէն մէկը», մինչ երկու գլխաւորները (ԷՖ-Օ, ՍԷ – ԺԷ – Թէ) կը պահանջեն միասնաբար բանակցիլ, եւ բոլոր հարցերու չուրջ : Այս երկու սենտիքաները, ընդունելով հանդերձ որ զիջումներ կան, զոհացուցիչ չեն դաներ, մանաւանդ, ինչ կը վերաբերի ընկերային ապահովութեան հիւանդութեան Սնտուկին : Այդ առընչութեամբ, ժիւփէ կ'ուզէ միայն գործադրութեան ձեւակերպութեանց չուրջ խօսիլ, առանց երբեք խնդրոյ առարկայ ընելու բարենորոգման խորքը : Սենտիքաները, Դեկտեմբեր 11-ին, համաձայն էին ժիւփէի հետ տեսնուելու : Նախարարապետը որոշեց նաեւ օգտագործել Սահմանադրութեան 49-3 յօդուածը կարեւոր գործելու համար : Այդ յօդուածը թոյլ կու տայ նախարարապետին, վրաստահութեան քուէ ուղել Ազգ. ժողովէն օրինագիծի մը քուէարկութեան համար : Երբ ձեռք ձգէ այդ վստահութիւնը, բնագիրը ընդունուած կը նկատուի, բացի այն պարագայէն երբ դատապարտումի բանաձեւ մը (մոսիոն տը սանսիւր) ներկայացուի յաջորդող 24 ժամերու ընթացքին, ինչ որ եղաւ : Արդարեւ, ընկերվարական եւ համայնավար դիմեցին այդ միջոցին եւ նախագահը՝ Սեկէն, առկախեց նիստերը որպէսզի քննուի բանաձեւը : Եթէ բանաձեւը ընդունուէր, ինչ որ, անշուշտ, չի կրնար պատահիլ, կառավարութիւնը կը պարտադրուէր հրաժարիլ : Ժիւփէ այս ձեւին դիմած էր, որովհետեւ ընդդիմութիւնը չարթուան ընթացքին 5277 սրբագրութիւն ներկայացուցած էր, պարզապէս խանգարելու համար օրինագիծերու ընդունման ընթացքը :

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ, որու զօրավիդ էին իր զինակիցները, վերջնագիր մը տուած էր Սերպիոյ նախագահ՝ Միլոսեւիչի, պահանջելով որ ան մինչեւ Կիրակի, Դեկտեմբեր 10, կէս գիշեր տեղեկութիւն տայ Օգոստոս 30-էն ի վեր անհետացած երկու օդաչուներու մասին : Այլապէս Ֆրանսա կը սպառնար հարկ եղած միջոցները ձեռք առնել, առանց ճշդելու անոնց բնոյթը : Միլոսեւիչ ոչ մէկ պատասխան տուաւ, ոչ իսկ ամերիկացի միջնորդին : Ֆրանսա ապահովութիւն տուաւ սակայն որ Տէյթընի խաղաղութեան համաձայնագրին ստորագրութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ : Ան պէտք է տեղի ունենայ Փարիզ, Դեկտեմբեր 14-ին : Նախապէս, Շիրաք պիտի ընդունի երկու օդաչուներու կիները :

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ մասնակի ընտրութիւններուն (Դեկտեմբեր 10) մեծամասնութիւնը միայն երկու աթոռ կրցաւ փըրկել 7-ի վրայ, մէկը՝ Փրովէնս ուր Էմ – Փէ – Էմ-ի դիմաց Ազգ. ձախակատ թեկնածու մը կար եւ Էսոնի Բ. ընտրաշրջանը : Ձախը հինգ աթոռ ապահովեց :

ԶԷՋԷՆԻՈՑ մէջ, կացութիւնը չի բարելաւուիր եւ Դեկտեմբեր 17-ի ընտրութիւններն ալ խնդրոյ առարկայ կը դառնան : Դումայի նախկին նախագահ եւ Ելցինի ոխերիմ թշնամի՝ Խասբուլատով որոշած է թեկնածու չըլլալ : Կ'առարկէ որ Ռուսաստանի պարտադրած այս քուէարկութիւնը «արհեստ» է : Այս քայլը ծանր հարուած մը կը նկատուի Ռուսաստանի համար որ կառավարութեան մը նշանակումէն եւ համաձայնագրի մը (որ աւելի ինքնավարութիւն կը շնորհէր Զէչէնիոյ, բայց, զայն կը պահէր Ռուսաստանի ծոցը) ստորագրութենէն եօթ ամիս ետք :

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՓԱՐԻՊՂԸ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Դեկտեմբեր 8-ի «Միլլիյէթ»ը կ'արձագանդէր «Մոսկովեան Լուրեր» չարաթաթերթին մէկ էջին ուր Ադրբեջանի քարիւղին առընչուած վերլուծում մը տեղ գտած է : Ան խորագրուած է «Ռուսաստանի չահերը եւ Կասպից ծովը». ստորագրուած է Պաշտպանութեան հետազօտութիւններու հիմնարկին անդամներէն Սուրիքովի կողմէ : Շարաթաթերթը կը գըրէր թէ այս հիմնարկն է որ կը պատրաստէ Ռուսաստանի արտաքին նոր քաղաքականութեան ուղղութիւնը :

Գրութեամբ ըսուածը այն է թէ Ռուսաստանի ազդային չահերուն հետ համապատասխան է ադրբեջանական քարիւղէն միայն 10%-ի բաժին մը : Սուրիքով կը պնդէ որ այսօրուան իշխանութիւնը յօժար է այս կացութեան, բայց Դեկտեմբեր 17-ի ընտրութեամբ գործի գլուխ անցնելիք ուժերը տարբեր մօտեցում պիտի ունենան, որովհետեւ «քարիւղ դանըւած վայրին մէջ պատերազմ կը ծագի» : Ան կ'ըսէ թէ հարցը եթէ Ռուսաստանի ի նպաստ լուծելու հաչտարար չանքերը արդիւնք չտան, պէտք է ուժի դիմել : Այս վերջին պարագան երեք այլընտրանքով կը ներկայանայ.

– Ռուսաստանի զօրքը Ադրբեջանը կը դրաւէ ինչպէս 1990 Յունուար 19-ին

– Պետական հարուած մը կը կազմակերպուի

– Հայկական ուժերը Ղարաբաղի մէջ նոր յարձակումներու կ'անցնին :

Սուրիքով կ'ըսէ թէ Ալիեւ քարիւղը օգտագործելով մնացած է իշխանութեան վրայ. նաեւ նոյն նպատակով մահափորձեր կազմակերպել տուած է իրեն դէմ : Ան կը քննադատէ նաեւ Ղարաբաղի հարցը լուծելու համար Թուրքիայէն եւ ՕԹԱՆ-էն օժանդակութիւն խնդրելու Բաքուի կեցուածքը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԴՐՕ»Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մէկ չարթուան ընդմիջումէն ետք Նոյեմբեր 27-ին չարունակուած է «Դրօ»ի դատավարութիւնը : Որպէս վկայ ընդունուած անձերէն չորսը հարցաքննուած են. անոնցմէ երկուքը ամբաստանեալներու հայրեր են : Ընդհանուր առմամբ անոնք պատասխանած են թէ տեղեակ չեն այն անցուդարձին որուն մասին իրենցմէ վկայութիւն կը պահանջուի :

Յաջորդ օրերուն եւս չարունակուած է վկաներու հարցաքննութիւնը : Նոյեմբեր 29-ին, կեդրոնական կոմիտէի նախկին անդամ Արմէն Լալայեան խօսած է ամբաստանեալ Հրանդ Մարգարեանի արցախեան գործունէութեան ու. ՀՅԴ-ի յարաբերուն մասին : Ան ժխտած է խընդրոյ առարկայ կառոյցին առընչուած բոլոր տուեալները, նոյնիսկ ըսելով որ ինք «Դրօ»ի գոյութեան տեղեակ դարձած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հեռատեսիլի ելոյթը ունկնդրելով :

Յաջորդ օրը վկաները խօսած են առաւելապէս ամբաստանեալ Արմէն Մկրտչեանի մասին : Վկայութեան հրաւիրուած է նաեւ անոր հայրը : Ան ըսած է թէ վերջին անդամ իր զաւակը տեսած է 1994 Օգոստոս 24 կամ 25-ին, իսկ անոր ձերբակալութեան տեղեակ դարձած է Օգոստոսէն ղրկուած հեռատեսիլի հաղորդումի մը տեսագրութենէն : (Ա. Մկրտչեան ձերբակալուած էր Օգոստոսի մէջ) : Աւելցուցած է թէ ամբաստանեալը եղած է ՀՅԴ-ի անդամ, աշխատած է «Արծրունի» ընկերութեան մէջ, բայց ինք չէ դիտցած աշխատանքին բնոյթը :

Դեկտեմբեր 1-ի նիստը տեղի չէ ունեցած որովհետեւ վկաները չեն ներկայացած դատարան : Յաջորդ չարաթ նոյն պատկերը պարզուած է ու «Ազգ»ը արձագանգելով վկաներու դատարան չերկայանալուն, կը գրէ Դեկտեմբեր 6-ի թիւով. «առայժմ յայտնի չէ. վկանե՞րն են խուսափում դատարան ներկայանալուց, նախագահութի՞ւնն է զանում ներանց ներկայութիւնն ապահովելուց, թէ՞ բոլորովին այլ պատճառներ կան»...

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին Վալանս իր դաշտին վրայ 1 - 1 հաւասար արդիւնք մը արձանագրեց Շատլըվիլի հետ : Այժմ դասաւորման մէջ 15-րդ դիրքի վրայ է 27 կէտով : Գլուխն է միշտ Գան 44 կէտով, իրեն կը յաջորդէ Ռեա - Սթար 38 կէտով : Մարսէյլ 6-րդ է 36 կէտով եւ վերջին տեղը ոչ ոքի կը ղիջի Ալէս որ ինք կէտ ունի :

ՏԷՄԻՐԷԼԻ ԱՃՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՔՈՒ

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը իր երկրին «70 տարուան ժողովրդավարութեան փորձառութիւնը Բաքուի փոխանցելու» նպատակով եւ զործի աչխարհէն բազմաթիւ ներկայացուցիչներու պատուիրակութեամբ մը զացած է Բաքու : Մեկնումէն առաջ հանրապետութեան ապարանքին մէջ հանդիպումի մը ընթացքին ան հետեւեալ խօսքերով ամփոփած է երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն զրական ու ժխտական կողմերը. «Ադրբեջանի շատ մօտ ենք : Սակայն փոխադարձ ակնկալութիւնները այնքան բազմաթիւ են որ կարելի չէ զանոնք իրատես նկատել : Անոնք կը սպասեն որ Թուրքիա Ադրբեջանի բոլոր պահանջները բաւարարէ, որովհետեւ եղբայր է : Իսկ Թուրքիա կ'ակնկալէ որ Ադրբեջան ամէն մարզի մէջ Թուրքիոյ հետ համատեղ ֆայլ առնէ, որովհետեւ եղբայր է» :

Առաւել կարեւոր կը նկատուէր երկու նախագահներու հանդիպումին ընթացքին քարիւղի փոխադրութեան հարցը եւ Ադրբեջանի մէջ քաղաքական կայունութեան մը հաստատումը :

***

Հակառակ Բաքուի իշխանութեան չրջանակներու եւ մամուլին դժկամութեան, Թուրքիոյ նախագահը հանդիպում ունեցած է նաեւ ընդդիմադիր զեկավարներու հետ. անոնց գլխաւորը Իսա Ղամպարով որ էլչիպէյի մօտիկ գործակիցն էր ու պետն է Մուսավաթ կուսակցութեան, ըսած է թէ իրենց համար գլխաւոր հարցը Ղարաբաղն է եւ իրենք նեցուկ են կառավարութեան որպէսզի Ադրբեջանի նպաստաւոր լուծումի մը յանգի ան :

Բաքու այցելութեան ընթացքին Ս. Տէմիրէլ յատուկ կարեւորութեամբ կանդ առած է նոյն խնդրին վրայ : Թուրք մամուլին տեղեկատուութեան համաձայն ան Ալիեւին թելադրած է նախաձեռնարկ ըլլալ խաղաղութեան համար : Ապա աւելցուցած է . «յստակօրէն որոշոցէք Ղարաբաղի օրինավիճակը : Հայաստանի նախագահին հետ աւելի յանախ հանդիպում ունեցէք. ապահովութիւն տուէք անոնց որպէսզի ետ ֆաշուին իրենց գրաւած սպրբեջանական հողերէն» : Ադրբեջանի Ազգ. Ժողովին մէջ ունեցած ելոյթին ալ Տէմիրէլ կրկնած է նոյն թելադրանքը ու ըսած նաեւ որ Լ. Տէր - Պետրոսեանի հետ իր բազմաթիւ հանդիպումներուն չէ հասած է որ եթէ Հայերը քաշուին ադրբեջանական հողերէն Թուրքիա դրական կերպով պիտի արժեւորէ այդ քայլը : Իրեն յաջորդելով Հ. Ալիեւ եւս ըսած է թէ Ղարաբաղը իրենց գլխաւոր հարցն է, պէտք է օգտուին Տէմիրէլի առաջարկներէն քանի որ պատերազմ չեն ուզեր :

***

«Միլլիյէթ»ի Դեկտեմբեր 9-ի թիւին մէջ Թահա Աքթօլ զրելով այս այցելութեան մասին, կ'ըսէ թէ կարեւոր զարգացումներ կ'ակնկալուին Ղարաբաղի հարցին մէջ : Կ'աւելցնէ թէ քուլիսային լուրերու համաձայն Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի զըլխաւոր խորհրդական Թիրայր Լիպարիտեան Սիւլէյման Տէմիրէլի Բաքու մեկնումէն առաջ Անգարայէն խնդրած է որ «Տէմիրէլ Հայաստանը վարկարեկող արտայայտութիւն չունենայ. Սեպտեմբերէն առաջ կը լուծուի Ղարաբաղի հարցը» : Լրագրողը կը յիշեցնէ թէ 1996 Սեպտեմբերին տեղի կ'ունենայ Հայաստանի հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնը ու Լ. Տէր - Պետրոսեան մտադիր է Ղարաբաղի հարցին լուծում մը ապահովելով մասնակցիլ ընտրութեան : Կայ նաեւ տնտեսական գործօնը : Երբ Ղարաբաղի համար Ադրբեջանի կողմէ ընդունելի կարգադրութեամբ մը «Հայկական զրաւում»ին վերջ տրուի, Անգարա պիտի վերջնէ չրջափակումը ու Հայաստանի տնտեսական մարզը պիտի հանգստանայ :

Ո՛Վ ԿԸ ՊԱՀԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Տակաւին քանի մը տարի առաջ Հայաստանի անկախութեան հեռանկար մը առթած խանդավառութեան հետ կը բերէր անմիջական մտավախութիւններ ալ. ի՞նչպէս կարելի կ'ըլլար անկախութիւն պահել երբ երկիրը չրջապատուած էր առնըւազն ոչ - բարեկամներով որոնց ամէնէն փոքրն ալ աւելի հարուստ էր իրմէ իր այլընտրանքներով ու կարողութիւններով:

Այսօր Հայաստանի անկախութիւնը հինդ տարեկան է արդէն. չրջապատը առաջին չրջանէն փոասը տուած է իր «կարելի»ին, նոր անկախացած երկրին յատկապէս տնտեսական արդէն փափուկ կացութիւնը հարուածելով ծանրօրէն: Սահմաններն ալ առած են իրենց բաժինը, չրջափակումով, խափանարարութիւններով, զինեալ ոտնձգութիւններով ու ծանօթ այլ մանրամասնութիւններով: Շատ խոցելի այդ առաջին չրջանէն ետք սահմանները կըրցած են հանդիստ չունչ մը քաշել երբ հիմը դրուած ու աստիճանաբար կազմաւորուած է հայկական բանակը: Անոր արդիւնքեր Հայաստան այսօր ունի նաեւ սահմանապահ իր ուժերը, կապուած՝ Ազգային ապահովութեան նախարարութեան: Այդ ուժերուն հրամանատարն է զօրավար Լեւոն Սահակեանն որ պատասխանելով Պաշտպանութեան նախարարութեան «Հայ Զինուոր» չաբաթաթերթին (Նոյեմբեր 18 - 25) Սերգէյ Մալխասեանի հարցումներուն, կը ծանօթացնէ սահմանապահ զօրքերը անոնց գործունէութեամբ ու դիմագրաւած հարցերով:

Առաջին հանդրուանին, Պաշտպանութեան նախարարութեան ստեղծումի օրէն երբ խոր մտահոգութեան պատճառ էր սահմանը, այդ նախարարութեան կառոյցին մէջ հիմնուած է սահմանապահ զօրքերու վարչութիւն, գլխաւորութեամբ գնդապետ Գրիգոր Գրիգորեանի: Ատկէ զատ, սահմանամերձ չրջաններուն մէջ կազմակերպուած են ինքնապաշտպանական դումարտակները:

1993 Սեպտեմբերին նախագահական հրամանագրով մը սահմանապահ զօրքերու վարչութիւնը յանձնուած է Ազգային ապահովութեան վարչութեան. ատոր հետ ստեղծուած է նաեւ պետական սահմանի պահպանութեան գլխաւոր վարչութիւն որուն պետ եւ սահմանապահ զօրքերու հրամանատար կը նշանակուի Լ. Սահակեանն: Ան կը բացատրէ թէ այդ զօրքը հիմնուած է ռուսական օրինակին վրայ:

Հայաստան ունի 1728 քիլոմեթր սահման. ատոր Թուրքիոյ եւ Իրանի հատուածները 1992-ի մէջ - կառավարական պայմանագրին համաձայն, կը պահպանուին ռուսական սահմանապահ ուժերու կողմէ որոնք սերտ գործակցութեան մէջ են հայկականին հետ: Ռուսական սահմանապահներու դերին մասին Լ. Սահակեան կ'ըսէ որ լրիւ կը համապատասխանէն Հայաստանի ռազմաքաղաքական չահերուն: «Մենք հանգիստ ենք սահմանի այդ հատուածների համար» կ'աւելցնէ ան: Ինչ կը վերաբերի Ադրբեջանի ու Նախիջեւանի սահմանին, անոնք պահպանութեան տակն են ազգային բանակի մարտական զօրամասերուն: Մինչեւ որ հաչտութեան վերջնական պայմանագիր ստորագրուի, սահմանապահները հոն գործ պիտի չունենան:

Տարբեր է, բնականաբար, պարագան Վրաստանի հետ սահմանին: Համաձայնագիրը ստորագրուած է որ այդ սահմանագիծը նչուի: Բայց որովհետեւ այդ նչումը ծախսալից է երկու երկիրներուն համար ալ, որոչուած է նուազագոյն ծախքով դնել սահմանը «այն թողնելով թափանցիկ, բայց վերահսկելի»:

Զրոյցին ամէնէ եռքի մասը կը չօչափէ այդ մարզին կարեւոր խնդիրները: Առաջինը բատ-երու պակասն է, նիւթական միջոցներու անբաւարարութեան հետ:

ՊԱՐՏԱԴՐՈՒԱԾ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ Ա. ՊԼՃԼԵՐԵԱՆ

Երեք չաբաթ Օհայո նահանգի (Միացեալ-Նահանգներ) Թէյլըն քաղաքին մէջ Ամերիկայի Արտաքին նախարար Ուորըն Քրիսթոֆըրի եւ բանադնաց Հոլպրուքի հսկողութեան տակ զաղանի բանակցութիւններէ յետոյ, նախկին Եուկոսլաւիոյ Պոսնիա - Հէրցէկովինի ժողովուրդներու անունով Միլոսէվիչ, Թուճման եւ Իզէթպէկովիչ վերջապէս պատերազմին վերջ տալու համաձայն գոնուեցան: Դաշնագիրը Դեկտեմբեր 14-ին Փարիզի մէջ պիտի ստորագրուի: Կը նչանակէ թէ այլեւս ռումբեր պիտի չտեղան ու մարդկային անմեղ զոհեր պիտի չըլլան: Առաջին ակնարկով լաւ լուր մը: Միայն թէ խաղաղութիւն մը տեւական եւ ընդունելի կրնայ ըլլալ երբ ան ժողովուրդի մը պատմական արդար իրաւունքները նկատի կ'առնէ եւ ոչ թէ ուժեղին կողմէ պէնի ի ձեռին տկարին կը պարտադրուի:

Այսօր Պոսնիոյ մէջ հաչտութեան դրծադրութեան եւ մանաւանդ յարատեւութեան համար պահանջուած զիջումները դժբախտաբար հեռու են արդարութեան սկզբունքներու տարրական պայմաններէն: Ամերիկայի նախագահ Պիլ Գլինթընի Նոյեմբեր 27-ին արտասանած ճառը, որ հեռատեսիլէն ալ սփռուեցաւ, անարդար լուծման եղանակի պարտադրութեան բացայայտ խոստովանութիւն մըն է: Արդարեւ, ան քալ գիտնալով թէ Արեւմուտքը - եւ մանաւանդ Ամերիկա - դէնքի ըսպառնալիքով կ'ուղէ Սերպերուն անընդունելի պայմաններ պարտադրել, մինչ մէկ կողմէ կը յայտարարէ՝ «հաչտութեան համար Պոսնիա զրկուելիք ամերիկացի զինուորներուն վրայ ով որ կրակէ, կըրակով փոխադարձութիւն պիտի դոնէ», միւս կողմէ չի վարանիր խակ բսելու թէ «դաշնագրին պայմանները Միացեալ-Նահանգներու էական շահերը նկատի կ'առնեն»: Ի՞նչ են ուրեմն Ամերիկայի էական չահերը որոնք խոտոր կը համեմատին սյալ ժողովուրդներու ցանկութիւններուն:

Ամերիկա, եւ անոր եռին ապատանող Արեւմտեան Եւրոպայի մեծ տէրութիւնները, Խորհրդային Միութեան փլուզումէն յետոյ օգտուելով Ռուսաստանի մէջ տիրող յարաճուն անտեսական տադնապէն եւ քաղաքական անկայուն վիճակէն, կը ձգտին Պալքաններու սյալ եւ օրթոտոքս ժողովուրդներու մօտ անոր երկու դարերէ ի վեր ունեցած պատմական հեղինակութեան վերջ տալ: Զմոռնանք որ այդ ժողովուրդները ռուս զինուորներու արեան գնով Օսմանեան բռնապետական լուծը կրցան թօթափել, մինչ Արեւմուտքը միշտ ալ նախընտրեց անոնց ազատագրական չարժումներուն հանդէպ խուլ մնալ, Աւելորդ չըլլար նաեւ անգամ մը եւս անդրադառնալ որ, Պերլինի վեհաժողովէն եւ մանաւանդ Ա. Համաչխարհային պատերազմէն յետոյ, Հայկական Դատի հանդէպ Արեւմտեան դաշնակից տէրութիւններու դրծելակերպը, անոնց արեւելքի քրիստոնեայ ժողովուրդներու ազատագրական չարժումներու ընթացքին որդեդրած նենգամիտ քաղաքականութեան ամէնէն խայտառակ մէկ էջն է:

Եթէ մարդկային իրաւունքներու պաչտպանութեան ինքզինքին դրօչակակիր յայտարարող արեւմտեան տէրութիւնները արդարութեան սկզբունքներու կիրարկումին իրօք ամենազօրն մտահոգութիւնը ունենային, Պոսնիոյ մէջ արուեստական իսլամ պետութիւն(*) մը տեսնել փափաքելէ առաջ, նախ պարտէին ժողովուրդին հաղիւ 20%-ը կազմող իսլամներուն ՕՔԱՆ-ի հաւատարիմ անդամ Թուրքիոյ միջամտութեամբ կիպրոս կրդղիին կէսին տիրանալուն արդելք հանդիսանալ, դարերէ ի վեր իր հայրենի հողին վրայ ապրող առնուազն 15 միլիոն Քիւրտերուն եթէ ոչ անկախութիւն դոնէ ինքնավար վարչաձեւ մը ապահովել, եւ կամ Ղարաբաղի 85%-ը (այսօր 100%) կազմող հայ բնակչութեան Հայաստանի Հանրապետութեան միացումի արդար ցանկութիւնը ճանչնալ:

Մինչ տարիներէ ի վեր արդար լուծումի սպասող այս հարցերը մեծ տէրութիւններու անտարբերութեան պատճառաւ դեռ առկախ կը մնան, անդին նոյն մեծ տէրութիւնները երբ իրենց մանաւանդ «ռազմագիտական շահերը» խնդրոյ առարկայ են ինչպէս յետակօրէն բսաւ Գլինթըն իր ճառին մէջ, ի վնաս Սերպերուն եւ Խրուաթներուն պալքաններու մէջ խլամ պետութիւն մը ստեղծել կը ձգտին որ պատմութեան մէջ երբեք գոյութիւն ալ չէ ունեցած:

(*) Ըստ 1982 տարւոյն ՔՈՒԻՏ-ին (էջ 1127) Պոսնիա - Հէրցէկովինի բնակչութեան 39·6%-ը մահմետական է: Ասոր 95%-ը Օսմանեան տիրապետութեան ժամանակ (1463-էն 1878) կրօնափոխ եղած խռուաթներ են: Իսկ ըուն Թուրքերուն թիւր, իսլամացած վլայաթներու հետ միասին, հազիւ քէ 5%-ը կը կազմէ:

Պատասխանատու զօրավարը նաեւ հարկաւոր կը նկատէ որ իր զեկավարած զօրքերուն մէջ սպրդած «անբան դիվետանտներ եւ դեմագոգներ» հեռանան: Իրեն համար զինահատելի է սպաներու օրինաւորութիւնը, արհեստավարժութիւնը: Այդ բոլորին հետ կ'ակնկալէ որ յատակ պետական ծրագիր մշակուի, խորհրդարանը ընդունի նոր օրէնքներու չարք մը:

Գոհունակութիւն պատճառող տուեալներուն հետ նաեւ պարզուած հարցերով, երկրին կարեւորագոյն մէկ երեսակին մասին տեղեկատու ապրիւր է Լ. Սահակեանի հարցազրոյցը: Ըստւածը եթէ ոչ ամբողջովին, կարեւոր չափով մը կը փարատէ մտավախութիւնները: Մանաւանդ որ գործը սկսուած է, թերիները ճչղրտուած, ինչ որ «զրամապուխ»ին մեծագոյն մասն է. մնացածը ժամանակի հարց է ու որոչ չափով մըն ալ ժամանակի հրամայականին անսալու պարտաւորութեան ու դիւանակրութեան:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

Միայն անցեալ տարի զինուորական բարձրադոյն ուսումնարանին մէջ սահմանապահներու բաժին բացուած է որ ունի 25 ուսանող: Անցեալ տարի խումբ մըն ալ հնդամսեայ արագացուած դասընթացքներու հետեւած է, ռուսական սահմանապահ զօրքերու ստորաբաժանումներուն մէջ: Կ'օգտագործուին նաեւ Ազգային ապահովութեան նախարարութեան կարելիութիւնները: Կազմուած են հրամանատարներու պատրաստութեան ծրագիրներ:

Ուրիչ խնդիր մը որ յայտնապէս կը դրազեցնէ զօրքին պատասխանատուները, նորակոչներու վրայ «հին»երու իչխանութիւն բանեցնելու երեւոյթն է: Զօրավար Լեւոն Սահակեան կ'ըսէ թէ զօրամիաւորներուն մէջ անհրաժեչտ է իրաւական կարգ - կանոն հաստատել: Ատիկա աչխատանք է դոր պէտք է կատարել «առարկայօրէն, համալիր, միաւորելով թէ' հրամանատարութեան, թէ դաստիարակչական կառոյցների, թէ' փիճանասկան եւ թէ թիկունքի ծառայութիւնների ջանքերը»:

ՊԱՊԻԿ ԵՒ ԹՈՌՆԻԿ

ԿԱՄ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՆԱՄԱԿ ՄԵԾ ՀՕՐՍ՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻՆ

ՍԻՐԵԼԻ ՊԱՊԻԿ,

Քեզի հետ հայերէնի իմ դասերէն, ես կը յիչեմ որ երկար ժամանակ ուսումնասիրած էինք Խրիմեան Հայրիկի Պապիկ եւ Թոռնիկը: Ատիկա մեր ամենասիրած դիրքն էր, ու երբ ես մինակս կը կարդայի Խրիմեանի Պապիկի ըսածները, ինձ կը թուէր որ Դուն կը խոսիս:

Ուրբաթ գիչեր, մէկ անգամ ալ խօսեցար Խրիմեանի Պապիկի ձայնով՝ «Թոռնիկ, դարձեալ ես ինձ ինձնին կը զգամ քէ մահս մօտեցած է, մահու հրեշտակը արդէն պապիկի դուռն կը զարնէ»: Քոյրերս ու մայրս միայն Քեզ լսեցին, ես ուշ հասայ, Պապիկ, մահու հրեշտակը արդէն անցած էր Քեզ տանելու Քո վերջին ճանապարհորդութեան համար:

Պապիկ, ես գիտեմ որ Դուն չես վախնար մեծ համբորդութիւններէն. 12 տարեկան էիր երբ տիպուեցար թողնել մեր գիւղը՝ Հաղարի, իյնալու համար դպրոցի ճամբաներուն վրայ: Հաղարին Տէրսիմ քալեցիր՝ մեր հարեւան քիւրտ ցեղերու մօտ ապատան գտնելու համար: Ապա՝ Մնճուրի լեռները կտրելով, քալեցիր Երզնկա, Երզնկայէն էրզրում եւ էրզրումէն չոգեկառքով Թիֆլիս: Դէպքերը քեզ կը տիպէին ճամբորդելու, սակայն քու ցանկութիւնդ քեզ միշտ դէպի ուսում կը տանէր: Քու ընտանիքդ՝ մեռած կամ ցրուած, քու հայրենի գիւղդ աւերակ, եւ Դուն՝ կ'ուզէիր ուսանիլ ... Ուսանելու համար ընդունուեցար Լազմիածնի Գէորգեան ճեմարան: Վեց ամիս յետոյ սակայն, ռուսական յեղափոխութեան պատճառով, ճեմարանը փակուեցաւ եւ դուն չարունակեցիր քու ճամբորդութիւնդ:

Գիւմրի գացիր, որովհետեւ դուն գինուոր ըլլալ կը փափաքէիր, գիտէիր որ այլեւս հայ ժողովուրդը պէտք է իր ձեռքով պաչտպաներ Ռուսին դրաւածը: Անդրանիկը կը պաչտէիր եւ կ'ուզէիր իրեն հետ կռուիլ: Բայց քու նմանները քիչ էին, ուստի մենք ամօթալի կերպով յանձնեցինք էրզրումը, ապա՝ Կարսը: Վերջնականապէս անհետացաւ մեր երկրի արեւմտեան մասը, ու դուն չարունակեցիր քու ճամբորդութիւնը, դէպի հիւսիս այս անգամ:

Գնացքով՝ Թիֆլիս, ուր քու չուրջդ հաւաքելով մեր գիւղի բոլոր ծանօթները, կ'ուղղուիս դէպի Հիւսիսային Կովկաս, ուրկից անցնելով Կովկասի վիթխարի լեռներու չուքին տակ եւ հասնելով մինչեւ Տարեզի անդնդախոր կիրճը: Վլատիկավկաս քաղաքը հասնելու համար, ձեզ առաջնորդող մը պէտք է: Չեմ յիչեր թէ ձեր դասը չեչէն էր, թէ օ՞ս, մահմետական՞, թէ քրիստոնեա՞ ... Բայց իրեն չնորհիւ ապահով տեղ հասաք, իրեն վճարելով քու ունեցած դրեթէ բոլոր ռուբլիները Նիկոլա Թագուրի պատկերով: Այդ փողերէն միայն մէկը քեզի մնաց, եւ մինչեւ այսօր քովդ զայն պահեցիր:

Վլատիկովկասէն, ուսումի տենչն ու քու ծնողներու հետքը գտնելու յոյսը քեզ կը տանին Պոլիս որ դաչնակիցներու պաչտպանութեան տակը կը գտնուի: Այնտեղ վերջապէս կը յաջողիս մտնել այդ օրերու ամենայարդուած վարժարանը՝ կեդրոնական վարժարանը, ուր ժամանակաւորապէս կը յատկացուի ուսումի քու ծարաւը: Բայց պատմութեան քամիները նորէն կը փչեն, ու նորէն կը մեկնիս, անցնելով Ֆրանսա՝ Մարսէյլ, ապա՝ փարիզ, ապա Լքս - ան - Փրովանս՝ ստանալու համար քու բարձրադոյն կրթութիւնը: Դուն, Հաղարիացի փոքր տղան՝ դարձած ես էնժէնիէօր:

Չեմ ուզեր ըսել որ այդքանով վերջացան քու ճանապարհորդութիւնները: Սակայն ինչ որ յետոյ եկաւ քեզի՝ փորկայն ինչ որ յետոյ եկաւ քեզի՝ փորձուած սկաուտի համար, նորութիւն չէր, ու այլեւս ոչինչ անսպասելի չէր թուիր

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ԵՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐԱԿԱՆ ԽՄԲԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀՀ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԵՎ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀՀ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ԵՎ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀՀ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ, ՏԱՐԱՀԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀՈՂԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹՅԱՆ, ՏՆԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀՀ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀՀ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԱԿՏԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՃԱՌՔԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ՔՆՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ

ՊԻՎԷՒՐ - ԿԱՐՏԱՆ. -

Տիկին Ռվսաննա Պօյաճեան,
Տիկին Լիւսի Պօյաճեան եւ զաւակները ու թոռները,
Այրի Տիկին Մարի Ամանօ,
Տէր եւ Տիկին Ժեռար Տօնապետեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէռ Լամպերթի եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Անարէ Տէրոյեան եւ զաւակները,
Տիկին Էլիզ Արապեան եւ զաւակները ու թոռները,
Նազաչեան, Յովսէփեան, Մելքոնեան, Գուլումեան, Իկլիպիաս եւ Հիպրայիմ ընտանիքները
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝

ՀԱՑԿԱԶ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 1-ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Պիվէրի տեղւոյն Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին, եւ մարմինը ամփոփուեցաւ կարտանի գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ:

*
**

Այս տխուր առիթով, Սէն - Լու Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ եղած են հետեւեալ նուէրները՝ Տիկին Մարի Ամանօ 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Յովսէփեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Նազաչեան եւ Տէր եւ Տիկին Ժեռար Տօնապետեան 200-ական Ֆր.:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ստեփանեանին, բժիշկ Ալէն Ստեփանեանին եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց հարազատի՝ Արամ Շէխիկեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը չընորհակալութեամբ ստացած է իր ընկերային եւ մշակութային ձեռնարկներուն համար Պր. Նայիրի Մխիթարեանէ 1000 ֆրանք, Տիկին Մարիամ Մանուկեանէ 300 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ

Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետի տօնի առիթով

Կիրակի, Դեկտեմբեր 17, ժամը 10-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Հարաւային Ֆրանսայի
Նախկին փոխառնորդ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ'իմանանք թէ՝ մեզմէ անծանօթ անձինք, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ անունով հանգանակութիւն կը կատարեն Հայաստանի որբերուն իւ նպաստ:

Վարչութիւնս ներկայ հաղորդագրութեամբ կը յայտարարէ մերազն ժողովուրդին որ՝ ոչ ոք իրաւասու է այդպէս բան ընելու առանց որ նախապէս Վարչութիւնս հրապարակաւ եւ պաշտօնապէս այդ ուղղութեամբ ծանուցած ըլլայ:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐԶԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

l'Association Arménienne d'Aide Sociale

RECONNUE D'UTILITE PUBLIQUE

RECHERCHE
DIRECTEUR ou DIRECTRICE
pour diriger
L'ETABLISSEMENT DE GONESSE

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation

BAC +4 INDISPENSABLE
Connaissance du Français et de l'Arménien

Logement assuré

Prière de prendre rendez-vous ou adresser curriculum vitæ au Siège de l'Association
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 48 78 02 99

Secrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

Pèlerinage à Jérusalem

A L'OCCASION DES FETES DE PAQUES ARMENIENNES

du 10 au 19 avril

Accompagné par : *Mgr Norvan ZAKARIAN* (Evêque des Arméniens de Lyon et de la Région Rhône-Alpes)
et *Varoujan SARKISSIAN* (Directeur de l'agence *Sevan Voyages*)

ՔԱՀԱՆԱՆ ԱՌԹԻՒ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
ԱՊՐԻԼ 10-ԷՆ 19

Կ'ընկերանան՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
եւ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	SECRETARIAT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE LYON
31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	295, rue André Philip
75001 PARIS	69003 LYON	69003 LYON
Tél. : 42. 61. 51. 13.	Tél. : 78. 60. 13. 66	Tél. : 78. 60. 47. 18

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՃԱՌԱԻ ՉՆՉՈՒԱԾ Է

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻ հետ

Հանդիպումը որ տեղի պիտի ունենար

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 15, ժամը 20-ին
Ս. Մեսրոպ Մշակ. կեդրոնի սրահը՝
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 16, տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի Ձգնաւորին եւ Մելիտիոսի Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտ. 16-ին տօն է Ս. Յակոբ Մեծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ առանձական Մատաղօրհնութիւնը Դեկտեմբեր 17, կիրակի կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխառնորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Պատարագէ երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:

Ժամը 12·30-ին, կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ:

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 8·30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Քարոզ ժամը՝ 11·15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12-ին:

l'U.G.A.B. - PARIS — Ile-de-France
et
l'ASSOCIATION D'AIDE AU KARABAGH AUTODETERMINE

présentent

PROJECTION DU FILM
(au profit du Karabagh)

«LA GUERRE POUR LA PAIX»

Images et prémontage :
Vatché Djabrayan
Missak Nazarian

le **Samedi 16 Décembre**
à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

—— P. A. F. : 50 F. ——

CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
339, ave du Prado, Marseille 8e

SECTION DES JEUNES

La Section des Jeunes
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
vous invite à

— Un repas
«Choucroute»
— Suivi d'un
entretien-débat
avec le Rév. Père Zadik AVEDIKIAN
autour du thème «*Identité chrétienne*».

le Dimanche 17 Décembre à 12h30
au Centre Culturel «Sahak - Mesrop»
339, ave du Prado, Marseille 8e

—— P.A.F. : 70 F. ——

Réservations :
Tél. : 42. 03. 05. 63 (après 20h)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
VIENNE

Projection Vidéo
le Dimanche 17 Décembre à 16h;
à la M. C. A. de Vienne
Projection d'un film vidéo sur l'Arménie et l'aide apportée par la section de Vienne de la Croix Bleue à la section de Goris en Arménie.

—— Entrée libre ——

*
**

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

«LE CHANT DE LA MER»

Դեկտեմբերին լոյս տեսնող այս հատորը կը ներկայացնէ բոլոր հայ ծովանկարիչները (Այվազովսկի, Մախոխեան, Շապանեան, Աղամեան, Ալխազեան, Մուրթաֆեան եւլն.) լաւագոյն գործերու չուրջ 200 վերատպութիւններ: Ալպոմի վերջին բաժինը յատկացուած է վենետիկը երգած մեր վարպետներուն (Շահէն, Գառզու, Ժանսէմ): Հեղինակն է Հայաստանի Ազգային պատկերասրահի տնօրէն Շահէն Խաչատրեան:

Նոր Տարուան առթիւ գեղեցիկ նուէր մը: Բաժանորդագրուելու համար դիմել՝

Editions ARTES
3, rue Charrel, 38000 Grenoble
Tél. : 76.96.06.15 — Fax : 76.42.12.04.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13
MERCREDI
13 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·743 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.743

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԻՐԹ ՈՒ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ...

Եւրոպայի մաքսային միութեան անդամակցելու Թուրքիոյ ջանքերը, յայտնապէս, ամէնէն հզօր նեցուկը գտած են Ֆրանսայի իշխանութենէն եաք Ֆրանսական մամուլէն: «Ֆիկարօ»ի Դեկտեմբեր 9-ի թիւին չաբաթավերջին յաւելուածին մէջ գունաւոր ու ճոխ նկարազարդումով մը հինգ էջ տրամադրուած է Թուրքիոյ: Պոլիսը կը ներկայացուի ոչ միայն որպէս երկրին ղլխաւոր քաղաքը, այլեւ Միջերկրականի ու Մերձաւոր - Արեւելքի հզօրագոյն քաղաքը. իսկ Անատոլուն ոչ միայն կամուրջ է Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ, այլ նաեւ աշխարհառազմավարական կեդրոն մը եւ աւելի քան 70 հազար սպառողներու շուկայ մը:

Եւրոպական չրջանակի մը մէջ մուտքի սա ամէնէն ազդեցիկ երկու յատկանիշները ընդգծելէ եաք, յօդուածագիրը՝ Ռոպէր Լաքոնթր պատմական լայն մէջբերումներով -- Միջագետքը, Նոյան տապանը, Տրովադան, Հոմերոսը, Ս. Կոյս Մարիամի վերջին հանգրուանը, եւայլն -- կը փառաբանէ ներկայի նուաճումները. «ամէն տարի Թուրքիա կը նուազեցնէ եւրոպական երկիրներէ իր հեռաւորութիւնը: Տնտեսական աճը աւելի է բան Տնտեսական Զարգացման եւ Գործակցութեան կազմակերպութեան 24 երկիրներու արձանագրածը: Շատ մօտէն կը հետեւի Յունաստանի ու Փորթուկալի»: Լրագրողը չատ կը զարմանայ տեսնելով որ 95% մահմետականներէ բաղկացած երկիրը լաւիք է ու ժողովրդավար, մինչ մահմետական միւս երկիրները մնացած են աստուածապետութիւն ու անոնց ընկերութիւնը ցեղախումբերէ կը բաղկանայ:

Ուրիշ բարենիշ մըն ալ կը տրուի կնոջական իրաւունքներու մարզին մէջ. Թուրքիոյ մէջ կիներու քուէարկութեան իրաւունքը 15 տարիով կը կանխէ Ֆրանսականը: Այսօր կին մըն է նաեւ երկրին վարչապետը: Հոն, «անատոլեան փորձառութիւնը միացած օսմանեան լայնախոհութեան եւ ազատութեան թրքական աւանդութեան միակ կարելի պատասխանը կը հանդիսանայ արմատական կրօնամոլութեան որ կը սպառնայ մահմետական երկիրներու եւ նոյնիսկ Եւրոպայի»: Երկիրը Իսրայէլի հետ կը նկատուի Միջին - Արեւելքի երկու ժողովրդավարութիւնները:

Լաւը միայն տեսնելու եւ զայն որպէս լաւագոյն ներկայացնելու տրամադրութիւնը Ֆրանսայի լրագրողին նչմարել կուտայ մեծ քաղաքներու բնակչութիւնը որ կը հադուի ու կ'ապրի եւրոպական ոճով, մինչ գաւառը այդ չէ պարագան:

Արդէն Օսմանեան կայսրութիւնն ալ միշտ հակած է դէպի Արեւմուտք: 34 սուլթաններու նուազագոյն 30-ը ամուսնացած է եւրոպացի կիներու հետ: Այնքան լայնախոհ եղած են Օսմանցիները որ Սպանիայէն վտարուած Հրեաները Ֆրանսա չեն ապաստանած այլ գացած են Օսմանեան կայսրութիւն:

Աւելի մօտիկ չրջանին ալ Աթաթիւրք արդիական պետութիւն մը հիմնելու համար ներչնչուած է Ֆրանսական յեղափոխութենէն, պատրաստած զուիցերականին վրայ ձեւուած Սահմանադրութիւն մը ու իտալականին նմանող օրէնսդրութիւն մը:

Գրութեան վերջին մասին մէջ կը յիչուի թէ Թուրքիա Ծոցի պատերազմին կիրարկելով Արեւմուտքի պահանջները 20 միլիառ տոլարի կորուստ ունեցած է. «Եւ չատ մը եւրոպացիներ որոնք այսօր ամէնէն խիստ մերժումը կը ներկայացնեն Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ, այդ-ֆանը չեն ըրած»:

Նկատի առնուած են նաեւ այդ անդամակցութեան դէմ առաջարկուելիք պատճառաբանութիւնները. պէտք չէ վախնալ որ Թուրքիայէն արտագաղթը զարկ տայ եւրոպացի գործազուրկներու յաւելումին: Թուրքիա մեծդի ամբարտաւներով անջրդի տարածքներ ոռոգելու կարող է այսօր, ինչ որ նոր աշխատատեղիներ կը հայթայթէ բնակչութեան: Այլ խօսքով՝ Թուրքիա ինք պէտք պիտի ունենայ աչխատող ձեռքերու. այսինքն՝ բանուորներ պիտի չարտածէ այլեւս, մինչեւ որ 2010 թուականին վերածուի Եւրոպայի ամէնէն բազմամարդ երկրին:

Թուրքիա նաեւ Ադրբեջանի քարւղի փոխադրութեան ամէնէն յարմար ուղին կը հանդիսանայ, թոյլ չտալով որ Ռուսաստանի քմայքները իրենց ենթարկեն այդ դրաւարկը: Եւ որպէս վերջաբան կը հրամցուի հարազատ թրքական տեսակէտը թէ եթէ Եւրոպա յուսախաբ ընէ Թուրքիան որ կրօնամոլութեան դէմ պատուար է, զայն կը ստիպէ այլ հորիզոններու որոնումին. այլ խօսքով՝ յարձակունակ իսլամականութեան անձնատուր ըլլալու. բան մը որ սպառնալիք է մեր բոլորին:

Թիէռի Մօֆրուայի օդէն քաչուած տպաւորիչ լուսանկարները - կամուրջ, ամբարտակ, արուեստական լիճ, կառուցիներ, եւայլն -- զարկ կուտան արդիական ու ճարտարարուեստականացած երկրի մը տպաւորութիւնը ստեղծելու չանքին: Այսքանէն եաք, պատճառ չկայ որ Թուրքիա ինքզինք եւրոպացի չնկատէ Դեկտեմբեր 13-ի քուէարկութենէն առաջ իսկ...:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա. Ժիւփէ, Դեկտեմբեր 11-ին, յաջորդաբար ընդունեցաւ սենոթքաներու պարագլուխները: Պլոնթէլ (ԼՖ - Ո) եւ Վիանէ (ՍԷ - ԺԷ - ԹԷ) իրենց յուսախաբութիւնը յայտնեցին տեսակցութենէն եաք: Առաջինը «ամբողջական բանակցութիւն» կը պահանջէ եւ կ'ուզէ որ Թուականն ալ ճըշդուի, երկրորդը աւելի յստակ յանձնառութիւններ կ'ակնկալէ: Ձնշումը չէր թեթեւնար Դեկտեմբեր 11-ի իրիկունը, մինչ Ժիւփէ տեսակցութիւններէն եաք ուղեվարներու պայմանագրութեան ոչ թէ յետաձգումը այլ «սառեցումը» յայտնեց, ինչ որ գոհացում կուտար երկու սենոթքաներու՝ ԼՖ - ԼՄ - ՍԷ եւ ՍԷ - ԼՖ - ԹԷ - ՍԷ որոնք կողմնակից են որ աչխատանքը վերըսկսի: Ժիւփէ յայտարարեց նաեւ որ Աչխատանքի նախարարը հրահանգ ստացած է զանազան տեսակցութիւններ ունենալու համար սենոթքաներու հետ բոլոր հարցերու չուրջ: Գործատիրութեան նախագահը կողմնակից չէ ընդհ. բանակցութեան մը խառնաչփոթ օրակարգով:

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ միացան, ամսուան մէջ 3-րդ անգամ ըլլալով, ՍԷ - ԺԷ - ԹԷ «դիրքի բանուորները» արգելք հանդիսանալով որ ազգ. օրաթերթերը եւ 15 գաւառական օրաթերթեր լոյս տեսնեն, ինչ որ չատ ծանր հարուած մըն է դրաւոր մամուլին որ մեծ դժուարութիւններ ունի տոկալու համար: Քանի օր է արդէն, բոլոր թերթերը մեծ վնաս կը կրեն հատաւածաճառութեան դեռնէն վրայ, երկաթուղիի եւ մեթրոյի գործադուլին պատճառաւ, քանի կայարաններու կրպակներու վաճառումը հսկայ նուազում արձանագրած է: Ամէնէն ծանր կացութեան մէջ են «Լիպերասիոն», «Ֆրանս - Սուար» եւ «Էնֆօ - Մաթէն»:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ, Դեկտեմբեր 13-ին, պիտի արտայայտուէր Անդարայի մաքսային միութեան անդամակցութեան վաւերացման հարցին մասին, եւ դրական կարծիքը, սկզբունքով, կասկած չէր վերցներ, ընկերվարականներն ալ նպաստաւոր արտայայտուած ըլլալով: Մարդկային իրաւանց Թրք. միութեան քարտուղարը, սակայն, Լօնտիւլ չի վարանիր չեչտելու՝ «ժողովրդապետութեան մէջ չենք, Փաչխա կառավարութիւն մը կայ» ու կուտայ վիճաստեր եւ Թիւեր· - «152 օրէնքներ կամ հրովարտակներ արգելք կը հանդիսանան, որ մարդիկ արտայայտուին եւ 13 ուրիշներ կ'արգիլեն քիւրտ լեզուն եւ մչակոյթը»: Արտաքին նախարարութեան մարդկային իրաւանց ընդհ. տնօրէնին համար, սակայն, միութեան կապը ՓՔՓ-ի հետ

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԵՐԵԻԱՆ» ԽՈՒՄԲԸ ՃԱՏՐԱԿԻ ԱԽՈՑԵԱՆ

Սլովենիոյ մէջ ճատրակի եւրոպական ախոյենութեան մասնակցած ու բաժակի արժանացած է Հայաստանի «Երեւան»ը: Վերջին խաղին հայ վարպետները 5 - 1 արդիւնքով անհատական պարտութեան մը մատնած են հունգարական խումբը:

«Երեւան»ի խաղացողներն են· Վլադիմիր Յակոբեան, Սմբատ Լպուտեան, Աչոտ Անաստասեան, Արտաչէս Մինասեան, Արմէն Եղիազարեան, Նորայր Գալան· Թարեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 8 / 12)

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-Ի ՆՇՈՒՄԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Երկրաչարժին եօթներորդ տարին նըչուած է Ստեփանակերտի մէջ ալ· քաղքին յուչահամալիրը այցելած ու աղէտին զոհերու յուչարձանին ծաղիկ դետեղած են նախագահ Ռ· Քոչարեան, Հոր-հըրդարանի նախագահ Կ· Բաբուրեան, վարչապետ Լ· Պետրոսեան եւ պաչտօնատար այլ անձեր, հանրութեան ներկայացուցիչներ:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՎԱՐՉԱՆԻՆ ՊԱՏԻԺԸ

ԼՂՀ զինուորականատեանը Ադրբեջանի բանակի վարձկան աֆղան երիտասարդը 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտած է: Ատոր հետ, Դեկտեմբեր 7-ին ԼՂՀ իշխանութիւնները միակողմանիօրէն աղատ արձակած են աղրբեջանցի 10 ռազմագերիներ: Անոնք կարմիր Խաչի Միջազգային կոմիտէի աղրբեջանցի պատասխանատուներու յանձնուած են Աղդամի մէջ:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ

Կիեւ տեղի ունեցած ֆիֆպոֆսիկի (կռուփով եւ ոտքով) համաչխարհային ախոյենութեան մասնակցող հայաստանցի մարզիկները չորս մետալներ ձեռք ձգած են: Փուլ-ֆոնքաֆք ոճին մէջ Ա· Օհանեան (54 քկ·) եւ Ա· Սիմոնիկով (86 քկ·) արժանացած են արծաթէ եւ պրոնզէ պարգեւներու, իսկ փուլ-ֆոնքաֆքի մեղմ ոճին է· Դենսիկով (63 քկ·) եւ Ա· Գրիգորեան (68 քկ·) ձեռք ձգած են պրոնզէ մետալները:

«ՏԷՐ ՈՂՈՐՄԵԱ»ՅԻՆ ՏՒՈՒՐ ՊԵՐՃԱՆՔԸ

Ծ· Պէրպէրեանի յիչատակին

Իր մահէն մօտ երկու տասնօրեակ եմ, վերջապէս հողին յանձնուեցաւ հայ գրող մը: Ինչ որ ալ ըլլան տարապայմանն այս ուշացումին համար տրուած պատճառաբանութիւնները, անոնք չեն կրնար չառաջնորդել այն եզրակացութեան թէ մարդ յուղարկաւորութիւն - թաղում վերջաբանին արժանանալու համար ալ որոշ յատկանիշներու տէր պէտք է ըլլայ: "Յատկանիշ" բառը այս շրջարկին մէջ շատերու համար պիտի նշանակէ դրամ, փառք եւայլն: Ու դատելով Դեկտեմբեր 11-ի առաւօտուն փարիզի մէջ կատարուած յուղարկաւորութեան արարողութենէն, նիջեցեալին անձնաւորութիւնը պիտի մտածէր թէ ան յատկանիշներու "եւայլն"էն ալ գուրկ մէկը էր:

Մեր իրականութեան մէջ փառք նկատուածը անշուշտ չէր կրնար կապ ունենալ մօտ հարիւրամեայ այն ծերունիին հետ որմէ հայ գրականութիւնը հազիւ փաստագրական տուեալներ միայն պահէ· ան ալ եթէ իր անտիպները հրատարակութեան քախտին արժանացած: Ոչ ալ համեստ պանդոկի մը սենեակին մէջ անցած գրեթէ լուսանցքային անոր կեանքը կրնար երեւելի նկատուելու կողմ ունենալ:

Կար անշուշտ եւ գործադուլը· բառսաչին դարձած բաղաքին մէջ տեղափոխուելու դժուարութիւնը, նման բան փորձողներու վիճակուած "պատիժ"ները եւայլն:

Այսուհանդերձ, պարապ այդ տաճարին, դագաղին մերկ, անծաղիկ սեւ ծածկոցին, պարագայական ըլլալ նգնող դամբանականին առթած տխրութիւնը չէր կրնար բացատրուիլ բոլոր կարելի պատճառաբանութիւններով· ան ներկայ եօթը հոգիին համար աւելին էր, բան՝ հայ գիրին նուիրումով անցած կեանքի մը շիջումին իրականութիւնը:

«Մրտոյի թոռան» թաղումին չափ անշուշտ, անշուշտ այդ արարողութեան միակ բացառութիւնը եղաւ վերնատունէն երգուած «Տէր ողորմեա»ն զոր հանգուցեալը ի՛նչ փափաքեր էր, ինչպէս ըսաւ դամբանախօս վարդապետը: Հաւանաբար այդ երգը Ծ· Պէրպէրեանի համար կարօտներու վերջին ամփոփում մըն էր որ պիտի ընկերանար իր յաւերժական ճամբորդութեան:

Որպէս յիչատակի խօսք գրի առնուած Մարկրիք Փերշի տողերուն ընթերցումն ալ հնչեց սեւ պարապութեան մէջ ու մեռելակառքը ճամբայ ելաւ դէպի Պանեէօղի գերեզմանատունը· առանձին, անշուշտ, ինչպէս ապրած էր անոր տէրը իր ամբողջ կեանքը:

Ա· ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ՀՕՓԱՐ

(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՖԱՆԹԷԶԻ)

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Միակ նամակն էր այդ կէսօր, նամակատուփիս մէջ: Քիչ մը յուսախաբ՝ վերցուցի: Ոչ անուն ոչ ալ նամակադրուհի: Փոստ - զօտ ալ չկար: Միայն հասցէս, մերկ ու անպաշտպան - 11 / 635, Pacific Highway, Killara. Եաեւը զարճուցի - իր անունն ալ չկար:

- Ձեռքով բերած է, ով որ է նէ, խորհեցայ:

Զբացի: Ծճուղիկ ազմուկին, իրարանցումին ու անանձնական երկինքին մէջ նամակ չեմ բանար ես: Սենեակիս մտերմութիւնը կ'ուզեմ: Ես յարկաբաժինս ուղղուեցայ, դանդաղ քայլերով: Ես կը սիրեմ սեղանիս առջին նստած, ճերմակ, մետաղեայ նամակ - բանալու դանակս զործածել: Ու սովորաբար, հակառակ ամասպարանքիս՝ միշտ կը ձգձգեմ, երկարաձգելու համար սպասումի եւ անձկութեան հաճոյքը:

Նոր նշմարեցի դիրին ինքնատիպ, անսովոր նկարագիրը: Սուր ու բարակ գրիչէն ծայրով զրուած էր, քիչ մր անըստոյգ դիծերով «տարիքոտ, զարզացած, ճաղատ, ակնոցաւոր մարդ մըն է» խորհեցայ: Ի վերջոյ, սիրտս բարախելով՝ բացի: Ճերմակ, պզտիկ ու խնամքով ծալուած թուղթ մը ելաւ մէջէն: Նուրբ եւ մաքուր գիր մըն էր:

Սիրելի հայրենակից,

Երկուշաբթի, Օգոստոս 28, երեկոյեան ժամը 5-ին ինծի սպասեցէք:

Ձերդ յարգանօք՝

Հօբար

Հօբա՞ր: Ո՞վ էր սա Հօբարը: Որքան դիտեմ, ես հօբար չունիմ: Հօրս վերջին եղբայրը Սիմոնը Երուսաղէմի պատերուն տակ մեռած է, շատ շատ առաջ: Առաջին հակազդեցութիւնս ժխտական էր «աս ո՞վ է որ իմ ժամանակիս զործածութիւնը կ'որոշէ» մտածեցի «ես զբաղած, կարեւոր մարդ, անանկ...»: Ցետոյ մարդուն տիպարը նորէն եկաւ աչքիս: Կասկած չունէի, որ Սիմոնէն չէր «այդ տեսակ մարդ երբէ հոս ըլլար՝ անպայման կը հանդիպէի իրեն, երեք տարի է հոս եմ...» խորհեցայ: Կէս ժամ դեռ միտքս չարչարեցի, բայց ոչ դէմք ոչ ալ անուն գտայ:

Յաջորդ օրը կիրակի էր: Կանուխէն եկեղեցի գացի, ես որ քիչ եւ ուշ կ'երթամ եկեղեցի՝ յուսալով որ հոն կը զըտնեմ «այդ սերունդի զարզացած մարդիկ պատարագը չեն փախցներ» մտածեցի: Տրտում, առանձին ու տարիքոտ մարդիկ վճռեցի, կամ ալ ինծի ուղղուած զգոյշ նայուածք մը...: Ոչինչ: Հոգեհանգիստէն ետք դարպաս ելայ, սիւնի մը ետին պահուրտած՝ բոլոր աննպատակ բայց ինքնագիտակից կայնած մարդիկը աչքէ անցուցի: Նորէն ոչինչ: Ցուսահատ՝ ետ տուն դարձայ:

Երկուշաբթի՝ փորձեցի մոռնալ ամբողջ պատմութիւնը, բայց կարելի չէր: Գործէն դարձիս, ականջս դրան, աչքս ժամացոյցիս՝ սուրճ մը չխնեցի, թերթը ձեռք առի, նստայ, ելայ:

Ժամը հինդին դուռս զարնուեցաւ: Ցընցուեցայ յանկարծ - տարին հազիւ մէկ կամ երկու անգամ դրանս զանգակը լսեր եմ այս երկրին մէջ: Անանկ անոյշ հնչեց ականջս: Տեղէս ցատքեցի, վազեցի, բացի դուռը: Ու հոն, դէմս կայնած՝ ան էր - երկայնահասակ, պեհապուր, թիկնեղ, թուխ ու առատ մազերով, խիստ նայուածքով մէկը: Շուարած՝ երկվայրկեան մը պապանձեցայ: Լուռ՝ իրարու նայեցանք:

- Դո՞ւք էք հօբարը, ի վերջոյ լսեցի երկիւղած ձայնս,

- Այո: 16

Մեղմ բայց ուժեղ, վստահութիւն ներշնչող ձայն մը: Քալութիւն առի:

- Կը սպասէի կոր ձեզի, հրամմեցէք: Զչարժեցաւ տեղէն:

- Հրամմեցէք, կրկնեցի, քիչ մը աւելի համարձակ:

- Ձէ, ըսաւ, եկայ ձեզի տանելու, վարը հօբարը օթոյին մէջն է, կը սպասէ մեզի: Պատրա՞ստ էք:

Հազար հարցում ունէի բայց ամէն ինչ հիմա խճողուած էր մտքիս մէջ:

- Ո՞ւր ... ի՞նչ ... վա՞րը ... կմկմացի, դպրոցականի մը պէս:

- Կը սպասեմ, որ պատրաստուիք, բայց մի ուշանաք:

- Ներս եկէք ըսի, բան մը ըսած ըլլալու համար: Ես չատ անճարակ եմ ասանկ առանկնկալ պահերու:

- Ձէ, ըսաւ վճռական, կը սպասեմ, հոս:

Ներս վախայ: Այդպէս հսկայ, ուժ թելադրող ու խոժոռ մարդոց առջին միշտ ողորմելի կը զգամ ինքզինքս, հակառակ որ վաթսունոց, յաջողած ու փորձառու մարդ եմ, Հազայ բահկոնս, հայելիին մէջ խեղճ, չուարած արտայայտութեանս նայեցայ, յետոյ դուրս զացի:

- Երթանք ըսի, քիչ մը աւելի ինքնավստահ չեշտ մը ուզելով դնել ձայնիս մէջ:

Սանդուխներէն լուռ, վար իջանք, դանդաղօրէն:

*
**

Տասը վայրկեան անցած ըլլալու էր, Մոնա Վէյլ պողոտան նոր կը մանէինք: Ես ու Հօբարը եաեւը նստած էինք մինչ տունս եկողը առջեւն էր ու օթոն կը քշէր:

Մինչեւ հիմա քանի մը թերթեւ, անկշիռ բառեր փոխանակեր էինք: Ձիշդ իմ առաջին երեւակայած մարդն էր, միայն թէ ճաղատ չէր: Չէր խօսեր: Սակայն ես ալ, ամայի լռութեան մը ու հարցումներու ժխորի մը մէջ ընկղմած էի: «Մարդ պիտի չըլլամ» մտածեցի «կեանքը ապրած մարդիկ, իրենց իմաստութեամբ ապահով՝ աւելի արտայատիչ կ'ըլլան, ոչ թէ ինծի պէս խակին մէկը, լռութեան դատապարտուած»: Անանկ որ պարապ աչքերովս դուրսի տեսարանը դիտեցի - անծանօթ անձերու եւ կացութիւններու դիմաց՝ ես խոնջնչի պէս իմ պատեանիս մէջը կը քաշուիմ, ու կը սպասեմ:

Այսպէս, հակառակ ծայր աստիճան հետաքրքրութեանս դիտնալու թէ ո՞վ էին սա տարօրինակ մարդիկը, ո՞ւր կ'երթայինք, ի՞նչ ընելու, հակառակ այս բոլորին՝ ես լուռ մնացի, անտարբերութիւն եւ ազատութիւն ձեւացնելով:

Յանկարծ ձեռք մը ղդացի ձեռքիս վրայ: Տեսայ, որ Հօբարն էր, նստարանին վրայ իմ կողմ դարձած կը խօսէր:

- Գիտեմ, դիտեմ ինչ կ'անցնի ձեր մտքէն, բայց քիչ մը համբերութիւն: չատ քիչ: Արդէն եթէ չունենայիք համբերութիւն, հիմա հոս չէինք գտնուեր, մենք երեքս:

Աւելի չուարեցայ: Ո՞վ էին սա մարդիկը...: Ականջները ծածկող երկայն, ճերմակ մազ ունէր ու թեթեւ սեւութիւն մը կար փոսը լնկած աչքերուն շուրջ: Խաղաղ, բարի էր նայուածքը:

- Ներողամիտ եղէք, ըսաւ ցած ձայնով, որ խորհրդաւոր է քիչ մը ամէն բան, բայց քիչ ետք կը հասկնաք պատճառը, քառորդ ժամէն կը հասնինք:

- Ո՞ւր կ'երթանք կոր, հարցուցի առանց իրեն նայելու: Դուրսէն՝ Պահայ տաճարը կը տեսնուէր:

- Լսե՞ր էք Քաթանտրա Ծառաստանին մասին:

- Չէ, ըսի:

- Մեր հայկական դպրոցէն հինգ վայրկեան հեռու է միայն, պոռաս՝ կը լսուի... հոն կ'երթանք կոր:

- Ի՞նչ ընելու, հարցուցի անմիջապէս: Համարձակութիւն եկեր էր վրաս:

- Ա՛խ սա դպրոցը, ի՞նչ գանձ է ասիկա, հոգեկան ինչ անգտանելի հարստութիւն, անկարելի է երեւակայել: Խորհրդաւոր, գաղտնի ուժ մը կայ, որ կը մղէ մեր ազգը ստեղծելու, չինելու, կառուցելու, տուն տեղ ըլլալու ուր որ երթանք ... այսօր դպրոց է, վաղը եկեղեցի, միւս օր տուն է, քաղաք է ... աշխարհը Հայուն հայրենիքն է, կարծես:

Տարուած էր մարդը, ձեռքերով կը խօսէր, դիս դրեթէ մոռցած: Բարակ էին մատները, ողորկ ու նուրբ «արուեստագէտի մատներ են» անցաւ մտքէս: Ու յանկարծ, մատները ձեռքիս վրայ հանդչեցան: Այնքան անակնկալ էր որ ընդոստ վեր նայեցայ երեսին: Խորունկ, ծանր էր նայուածքը: Օթոն յանկարծ ձախ դարձաւ ու մեզ իրար վրայ նետեց:

- Կէս դար կ'ընէ այս վայրկեանին սպասեր եմ: Հիմա կը հասկնաս ինչու:

Վերցուց ափը ձեռքիս վրայէն, ետ իր պատուհանին դարձաւ, դիս անտեսած: Ո՞վ էր Աստուած իմ այս անծանօթը, ուրկէ՞ ուր իմ կեանքիս մէջ մտաւ, արդեօք կ'երազե՞մ այս ամբողջը: Դուրս նայեցայ - կառքը ընդարձակ բակ մը կը մտնէր որուն խորը երկյարկանի հին տուն մը կար: Աւելի ետին՝ Քաթանտրայի Ծառաստանն էր, պետական հսկողութեան տակ առնուած անտառ մը: Կառքը դանդաղեցաւ, կանգ առաւ:

- Հասանք:

Բշողն էր, ծանր ու մթին ձայնով: Զչարժեցայ տեղէս: Քովինս արդէն դուրս կ'ելլէր:

Վար իջայ, կայնեցայ անորոշ, սպասողական: «Ի՞նչ պիտի ընենք հիմա» անցաւ միտքէս «չատ երկար տեւեց ասիկա» չբունեակեցի, քիչ մը ջղայնացած: Հեռուէն, բիթուոթըը պողոտայի երթեւեկի ձայնը կը հասնէր հոս: Ամէն անդին՝ ովկիանոսն էր:

Օթոն քշողը քովս կայներ էր:

- Աս ի՛նչ աղուոր տեղ դաեր էք ըսի, կացութեան տէր կանգնելու համար: Աչքս պտըտցուցի - առանձին էինք: Ո՞ւր զացեր էր օթոյի ընկերակիցս: Տունը կապոյտ փեղկեր ունէր ու դրան վրայ բաղեղ մը մագլցեր էր՝ քովերէն: Պատուհանները կը փայլէին մայրամուտի վերջին շողերէն:

- Երթանք ներս, ըսաւ մարդը, առանց աճապարանքի, մեզի կը սպասեն կոր:

- Ո՞վ հարցուցի անմիջապէս:

- Հիմա կը տեսնէք: Այս կողմէն, խընդրեմ:

Պարտէզը խոպան վիճակ մը ունէր, ամէն կողմ վայրի ծաղիկ ու թուփեր: Եօթը խոշոր խիժածառեր կային աջին: Սարեկիկ մը կ'երդէր տեղ մը: Անմիջապէս տրամադրութիւնս փոխուեցաւ:

Հետեւեցայ մարդուն հսկայ մարմնին: Տան մօտն էինք, պատուհանի մը քովէն անցանք բայց դոց էր: Հիմա չենքին ետեւն էինք, անտառին զանգուածը դոյզ էր տեսարանը: Կեցաւ մարդը, դուռ մը բացաւ, ներս մտաւ: Հետեւեցայ:

Մթին, պարզ ու պզտիկ սենեակ մըն էր: Ես ուր որ ըլլամ՝ միշտ գիրքերուն եւ պատի պատկերներուն կը նայիմ նախ: Հոս գիրք չկար, բայց պատին երկու պատկեր կախուած էր: Հին էին ու դեղնած, քիչ մը: Մէկը Ուլուրույի նկարն էր, մութ - կարմիր ահեղ զանգուածը ժայռին, ցցուած անապատին մէջ: Միւսը՝ Հայաստանի քարտէս մը: Բազմոց մը կար աջին, քովը սեղան մը, վրան աւրուած ժամացոյց մը: Եւ քովը՝ խոշոր, քիչ մը մաշած բազկաթոռ մը:

- Նստեցէք հոս, ըսաւ:

Մեր աչքերը տակաւին իրարու չէին հանդիպած, հոս գալէն ի վեր: Մեծ քայլերով գնաց խորքին դուռ մը բացաւ ու անհետացաւ: Ես չատ զգացական ու երեւակայութեամբ ապրող մէկն եմ ու չուտ կ'աղդուիմ: Այս բոլորը բնակո՞ն էր թէ դիս տպաւորելու համար էր՝ դեռ չէի կրցած հասկնալ: Գոց դուռնէն պզտիկ չշուկ մը եկաւ, յետոյ լռութիւն: Սպասեցի, ոտքի կայնած, պատուհանին առջին, դուրսի ծառերուն նայելով, ու յանկարծ այն յստակ նախազգացումը ունեցայ թէ կեանքիս մէջ աննախընթաց բան մը պիտի պատահէր ինծի համար, քիչ մը պիտի պատահէր ինծի համար, քիչ եաեւ:

(Շար. 1)

ՀԿՊ ԿԵՆՏԿՈ�մԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ԸՆԿԵՐ ԶԱՐՈԲԵԱՆԻՆ

ԼԵՌ ԿԱՄՍԱՐԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 30-ԱՄԵԱԿԸ

ԼԵՌ ԿԱՄՍԱՐԻՑ
ՑԱՐԳԵԼԻ ԸՆԿ. ԶԱՐՈԲԵԱՆԻՆ
(Երկրորդ նամակ)

Այսօր մի վատ բան լսեցի ու զարմացայ:

Ասում են, որ ընկերը Թումմասեանին ղբած նամակները նրա ձեռքը չի հասնում, իր քարտուղարը կարդում եւ պատասխանում է:

Եթէ դա ճիշդ է՝ անհամար դժբախտութիւններ կարող են պատճառել իրեն դիմողներին:

Այսպիսի դէպքի ես ականատես եմ եղել վարկուտայում, ուր աքսորուած էի ես:

Ստալինին զրած մեր դիմումները, ընտանիքին ուղղուած մեր նամակները հաւաքում եւ անխնայ ոչնչացնում էին, որի հետեւանքով ընտանիքս երեք տարի ինձանից լուր չունենալով, ինձ յայտարարել էր մեռած, այնուհետեւ ողբ ու կոծ, լաց ու չիւան, հեռակայ հոդեհանդիստ, ցաւակցութիւններ եւ «Աստուած ողորմի իր հոգուն»ներ...

Իսկ երբ վերադարձայ (առանց մեռնելու ի հարկէ), սարսափահար փախան ինձանից, ինչպէս Թուրքերն են ասում՝ ինձ համարելով «փոռնափչիկ»:

Դէ եկ ղրանց հաւատացրու, որ դու լաւ արժէք մարդ ես: Ցետագային կինս պետիտ տառերով յայտնեց ինձ, թէ քեզանից յոյս կորած լինելով՝ մի ուրիշ մարդու խօսք եմ տուել...

Մնացի չիւար կանգնած:

Ի՞նչ անել:

Վերջում կնոջս ասացի.

- Լա՛ւ, խօսք տուել ես՝ տուել ես: Նոր մարդը քո ամուսինը կը լինի «վճռական ձայնի իրաւունքով», իսկ ես կը մնամ քեզ մօտ խորհրդակցութեան ձայնի իրաւունքով, որպէս «պատուաւոր նախագահ», ինչպէս ասում են:

Բայց, ընկեր Զարոբեան, սոյն պատմածս քսանհինգ տարուայ հնութիւն ունի, ես կարող եմ պատմել ճիշդ սրա նման մի դէպք, որ պատահեց ինձ սրանից ընդամէնը երկու ամիս առաջ:

Ամերիկայի Պոսթոն քաղաքից ոմն Սիմէոն Կիւլօ, գրում է Հայաստանի Ա.Օ.Կ.Ա-ի նախագահ Բերաբէին չատ աղաչական մի նամակ, որով խնդրում է հաղորդել՝ Լեռ Կամսարը ո՞ղջ է, թէ մեռած: Ասում է՝ ես նրա մասին ուսումնասիրութիւն եմ գրում, եւ ինձ համար չատ անհրաժեշտ է իմանալ այդ: Կիպրոսից, Պէյրութից լսում ենք, որ մեռած է: Իսկ Հայաստան այցելողներից մէկն ասում է մեռած է, մէկը՝ կենդանի: Զգիտես ո՞ւմ հաւատաս:

Տիկին Բերաբէին այդ նամակը ուղարկեց ինձ, անճամբ պատասխանելու համար:

Ես էլ՝ քնաւորութեամբ չափազանց համեստ: Վեր կենալ գրել՝ «կենդանի եմ», դա կը լինի իմ կողմից անպատճառ ինքնագովութիւն...

Վերջը մի կերպ հասկացրի, թէ կենդանի եմ իրրեւ անհատ, իսկ կիսակենդան՝ որպէս գրող:

Իր երկրորդ նամակում Սիմէոնը ղբում է.

- Եթէ կենդանի ես, ինչո՞ւ 1935 թուականից այս կողմ թերթերում չես երեւում: (Ինչպէս կ'երեւի նա էլ կնոջս նը ման կենդանութեանս չի հաւատում եւ ինձ դրական «փոռնափչիկ» է համարում):

Գրեցի՝ քսան տարի աքսորուած էի եւ տարայ Ա.Օ.Կ.Ա-ին՝ նամակս իրեն ուղարկելու:

Ա.Օ.Կ.Ա-ը չուղարկեց՝ ասելով.

- Մեզ մօտ «աքսորուելը» արդելուած է:

- Գրեմ «չեմ գրել ինձնից անկախ պատճառով» կ'ուղարկէ՞ք:

- Ո՛չ, այդ էլ չի կարելի:

- Հապա ի՞նչ պատասխանեմ նրա հարցին:

- Այդ Ձեր գիտնալիքն է:

- Այն ժամանակ կը գրեմ. «նախորդ նամակում սխալմամբ գրել եմ ձեզ, թէ կենդանի եմ, մինչդեռ յետագայում պարզուեց, որ մեռած եմ: Կամ՝ հաւատացէք բոլոր Հայաստան այցելողներին հատ սարապէս. ես է՛ւ կենդանի եմ, է՛ւ մեռած»:

Այս ձեւակերպումը բոլորովին մերժուեց, եւ մեր նամակագրութիւնը այսպէս ընդհատուեց, եւ իմ մասին ուսումնասիրութիւն գրող Սիմէոն Կիւլոյին կը մնայ իր գրելիք գրքում իմ մասին չարել միայն... Բամմակէաեր:

Իմ կենդանութեան որպէս «իրեղէն ա

պայոյց» կարող էր ծառայել «Ոգնի»ում լոյս տեսնող հազուադէպ ֆելիետոններս, նրանք էլ թարսի պէս խմբագիրը տպում է առաջին կեղծանունս վրայ երկրորդ կեղծանուն հագցնելով (Հայրեանի վախից) օժտելով ինձ մի իսկական՝ երկու կեղծ անուններով:

Դա, ի հարկէ, վերջին հաշուով օգտակար է ինձ: Մէկ կեղծանունով կը մեռնեմ ապագայում, միւսով կենդանի կը մնամ:

Ահա այսպէս, ընկե՛ր Զարոբեան, տեսնո՞ւմ էք, ի՛նչ ցաւալի հետեւանքներ են ունենում, երբ քարտուղարները դիմումները պատռում են եւ չեն տալիս տէրերին...

Իսկ դալով Ա.ՕԿՍ-ին՝ զուր են նրա ճեռք առած զղուշութիւնները: Երբ ընկ. Խրուշչովը ամբողջ աշխարհին յայտարարում է. «Մեր երկրում այլեւս քաղաքական յանցաւորներ չկան», նշանակում է, մի ժամանակ եղել են, որ հիմա վերացան, էլ ի՞նչ կարիք կայ թաքցնելու:

Սրանով վերջացնում եմ իմ երկրորդ նամակը: Դուք կամաց-կամաց կարդացէք, մինչեւ էս է, երրորդ նամակս կը հասցնեմ:

Յարգանքներով՝ Լեւ Կամսար

Յ. Գ. – Տեսա՞ք ընկ. Թովմասեանին, ինձ բնակարան կը տա՞յ:

Նոյնը

1960 թ.

ԼԵՒ ԿԱՄՍԱՐԻՑ
ՅԱՐԳԵԼԻ ԸՆԿ. ԶԱՐՈԲԵԱՆԻՆ
(Երրորդ նամակ)

Ես ուրախութեամբ նկատում եմ, որ մենք հետզհետէ լրիւ բարեկամներ ենք դառնում:

Այդ լաւ է: Ձմեռուայ երկար գիշերներին կը նստենք ու կը պատմենք մեր յուշերից: Իմ մէջ այնքան շատ հետաքրքիր յուշեր են կուտակուած, որ տասը ձմեռ պատմեմ, չի վերջանայ:

Մ'խ... ա'խ...

Ու ես չգիտեմ, թէ ինչո՞ւ ամէն անցած բան այսպէս քաղցր է լինում:

...1939 թուականն էր: Ես իմ աքսորավայրս պիտի փոխէի: Վարկուտայից պիտի գայի եւ Բասարգեչար գնայի: Ճանապարհին հանդիպեցի Երեւան եւ իներ-ցիայով մտայ «Սովետական Հայաստան»ի խմբագրատուն: Այն թերթի՝ որին 15 տարի աշխատակցել էի եւ իմ ֆելիետոններով ջարդ ու փշուր արել սովետական կարգերի բոլոր թշնամիներին՝ իմպերիալիզմին, բիւրոկրատիզմին, դաշնակցութեանը եւ կրօնին:

Թերթի խմբագիրն էր Յովհաննէս Մամիկոնեանը: Ինձ տեսնելով, սաստիկ ուրախացաւ եւ ասաց.

– Ես չեմ պատկերացնում թերթ՝ առանց Լեւ Կամսարի: Ես վաղնեւից Գրիգոր Յարութիւնեանի մօտ կը գնամ ու կը խնդրեմ, որ դու քո ընդհատուած աշխատակցութիւնը մեր թերթին չարունակես: Եւ խորհուրդ տուեց, որ ես էլ իմ կողմից երկրորդ քարտուղար Զաւէն Գրիգորեանին դիմեմ:

Դիմեցի եւ հետեւեալ պատասխանն ստացայ.

– Մենք առայժմ սուր ֆելիետոնի կարիք չունենք...

Պատասխանեցի՝

– Ես բուռն ֆելիետոն էլ կարող եմ գրել, եթէ այդ Ձեզ հարկաւոր է:

Վե՛րջ, չերկարացնելու համար ասեմ, որ մերժեց իմ աշխատակցութիւնը, եւ ես ճամբան չարունակեցի դէպի իմ երկրորդ աքսորավայրը՝ անվերջ մտածելով.

«Զարմանալի բան. ինչպէ՞ս կարելի է մարդ սուր գէնքը թողած բուռն գէնքով հարուածի իր թշնամուն այն ժամանակ, երբ թշնամին սուր գէնքով է յարձակւում իր վրայ»:

Ու այսպէս էնթադրեցի.

«Անպայման, ասում եմ, ժամանակին Զաւէն Գրիգորեանը գնացել խնդրել է Գրիգոր Յարութիւնեանին, որ իրեն նշանակի որպէս երկրորդ քարտուղար, իսկ Յարութիւնեանն ասել է.

– Ես սուր քարտուղարի կարիք չունեմ առայժմ: Որի հետեւանքով Զաւէն Գրիգորեանը բթացել է եւ նշանակուել է երկրորդ քարտուղար...»:

Չգիտեմ, այդ մարդը հիմա ո՞ղջ է, թէ մեռած: Եթէ մեռած է՝ Աստուած նրա հոգին լուսաւորի:

1960 թ., Երեւան

ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՅԵՏՈՑ

Միացեալ - Նահանգներու փրինսթընի համալսարանին մէջ քաղաքական դիտութիւններու դասախօս Էդրա Սիւլէյման այս խորագիրը կրող յօդուածով մը կը վերլուծէ Ֆրանսայի կացութիւնը: Որոշ է որ երկիրը դժուարին շրջան մը կ'ապրի. ավտոսալի է որ խստակեցութեան նման հանդրուան մը անհրաժեշտ եղած է որպէսզի Ֆրանսային անդրադառնայ թէ ինչպիսի հանգստաւէտութեան մէջ ապրած է:

Ան յիշելով կոլեան քաղաքականութեան հետեւորդ Ա. Փէյրըֆիթի եօթանասունական թուականներուն լոյս տեսած հատորը, կը կրկնէ թէ երկիրը անհատապաշտութենէ, վարչարարութենէ, տատանումներէ եւ կաթողիկէութեան ու առեւտուրին անհաչտութենէն կը տառապի:

Ատկէ զատ, երեք դարէ ի վեր փոխուած բան չկայ ու իր մշակոյթին մատչութեան դէրին դարձած ժողովուրդը իր խրած վիճակէն դուրս գալու համար պատմութենէն իրեն ընծայուած առիթները չէ կրցած օգտագործել: Ու այդ ձեւով Ֆրանսային դատապարտուած է մնալ յաւերժական յապաղումի վիճակին մէջ:

Փէյրըֆիթի հատորին գրուած ժամանակին Ֆրանսայի մէջ վերջ կը գտնէր արդիականացումի ու ընկերային բարեփոխումներու երեսնամեայ շրջան մը որ եղակի էր արեւմտեան Եւրոպայի մէջ: Ատոր չնորհիւ երկիրը տեղ գրաւած էր աշխարհի ամէնէն բարգաւաճներու շարքին մէջ, որպէս յետ պատերազմեան աշխարհին ճարտարարուեստական չորրորդ հզօրութիւնը:

Ու այս ժողովուրդը որ առեւտուրի ու ճարտարարուեստի մարզերուն մէջ բացառիկ տաղանդ ցոյց տուած է, յանկարծ է նաեւ կարդի դնել իր հիմնարկութիւնները:

Այսօր, ի՞նչ հեռանկար կ'ընձայէ ապագան: Ֆրանսա պիտի չարունակէ փոփոխութիւններ արձանագրել, բայց հակառակ ուղղութիւնը պիտի ունենան անոնք: Գաղափարական վիճարկումներ պիտի ըլլան որոնք երէկ բանուորներու եւ ղեկավարներու դասը դէմ առ դէմ կը ձգէին: Ներկայի գրաւարկը ընկերային կայունութեան երաչխիքներուն պահպանումն է: Այսինքն, այն բոլոր մարզերու խնամատարութիւնը զոր պետութիւնը ստանձնած է. գործազրկութեան, հանգստեան թոշակներ, բուժում, ընկերային յատկացումները եւ ուսումը՝ մանկապարտէզէն համալսարան:

Ֆրանսա պիտի յաջողի՞ այս ծախքերը նուազեցնել այն դիւրութեամբ որով զանոնք աւելցուցած էր: Գրեթէ ոչ մէկ հաւանականութիւն կայ այդ մասին, բայց, միւս կողմէ հաւանական ալ չէ որ ժողովուրդը հանդուրժէ հետզհետէ աւելցող տուրքերուն: Ճակատումի պատճառները կ'աւելնան աշխատողներու եւ պետական նպաստով ապրողներու միջեւ:

Երկրորդ կարեւոր պարագայ մըն է ընկերային նոր պայմաններու ընկալումը. Ֆրանսա որ հիմնուած է հաւասարութեան, եղբայրութեան սկզբունքներուն վրայ, կրնա՞յ ընդունիլ բեկորուած ընտրութիւն մը ըլլալու իրականութիւնը: Ընկերութիւն մը որուն ոչ արհամարհելի մէկ վեցքրամասնութիւնը մէկդի ձգուած պիտի ըլլայ: Ժ. Շիրաք իր ընտրապայքարը հիմնած էր ընկերային ճեղքերը փակելու անհրաժեշտութեան վրայ: Մինչեղեռ որպէսզի ընկերութիւն մը չունենայ մէկդի ձգուածներ, պէտք է ընկերային կարեւոր ծրագիրներ ունենայ: Ֆրանսայի քաղաքական դասը աչքերը յառած է Միացեալ - Նահանգներու որուն պարզած պատկերը հաճելի չէ. ամերիկեանը ցեղային եւ ընկերային բաժանումներով ընկերութիւն մըն է: Իսկ ի՞նչ ուղղութիւն պէտք է ունենայ Ֆրանսա ներկայի հանդրուանին ուր պայմանները արմատական փոփոխութիւն մը կը պարտադրեն: Որոշ է մէկ բան որ Ֆրանսա պէտք է կարդ - կանոն մը դնէ իր ընթացքին, գործերուն. առիկա դիւրին պիտի չըլլայ, քանի որ ամէն մարդ պիտի ջանայ կառչիլ երջանիկ օրերու առաւելութիւններուն, անդրադառնալով որ արժէքը չէ գիտցած իր վայելած բարիքներուն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԱՐԿՆԵՐ

ԱՂՕԹՔԻ ԵՒ ԱՐԹՆՈՒԹԵԱՆ ԿԻՐԱԿԻ

Շնքակռւ, ոճիրի, գողութեամբ եւ արկածախնդրութեամբ համբաւաւոր քաղաքը, Ամերիկայի Արշակաւանն է, Ականջ կամ բթամատ կտրած վատահամբաւները հոն կը գտնեն իրենց սպաստանն ու սպարէզը: Ամերիկեան ոստիկանութիւնը տարիներէ ի վեր ի զուր կ'աշխատի մաքրագործել այդ աւանը: Այս քաղաքին համբաւը այնքան զօրաւոր է, որ հասեր է մինչեւ Լոնտոն եւ անգլիական ոստիկանութիւնը յայտարարած է, թէ կրնայ մէկ ամիսէն մաքրագործել այդ քաղաքը եթէ թոյլ տրուի իրեն մասնաւոր խումբ մը ղրկել հոն:

Անգլիայէն եկած այս առաջարկը, կ'ուզո՞ք, որ ամէնէն աւելի վրդովէ Ամերիկայի Եկեղեցական Դաշնակցութիւնը, փոխանակ զող հանելու ոճրագործներն ու գողերը:

Կ'երեւի թէ ամերիկացի կրօնասէրները միայն հանդերձեալով չեն զբաղիր եւ երկրային գործերու մէջ ալ կը խոթեն իրենց քիթը:

Ուրիշ ինչպէ՞ս կը բացատրուի հապա Եկեղեցական Դաշնակցութեան վրդովումը: Զանգակները կը զօդանջեն, մունետիկները, լրագիրները կը յայտարարեն եւ քաղաքին բոլոր հաւատացեալները եկեղեցի կը հրաւիրուին Մայիս 13-ի կիրակին, որ կը մկրտուի նաեւ հետեւեալ յատկանշական անունով. «Աղօթքի եւ Արթնութեան Կիրակի»:

Աւելորդ է ըսել, որ անպատասխան չի մնար նորօրինակ այս հրաւէրը, տարօրինակութիւններու ամէն մրցանիշ գոտրած Ամերիկայի մէջ:

Հաւատացեալները կը խռնուին ժողովարաններու մէջ եւ Եկեղեցական Դաշնակցութեան որոշումով կ'աղօթեն, որպէսզի քաղաքը ազատի «ոճրային դաւադրութենէն, որ կը նեւթուի աւազակներու կողմէ»:

Եւ դոհ ու մխիթարուած ժողովուրդը կր վերադառնայ տուն, Աստուծոյ յանձնելով մաքրագործման դերը, զոր չէին կրցած կատարել ոստիկանները:

Քմծիծաղ մը կը սպրդի չրթունքին վրայ...: Բայց ինչո՞ւ դիտէք...: Անկարողութեան մենաշնորհին տիրացած բառի մը առթիւ պարզապէս:

Եկեղեցական Դաշնակցութիւնը, փրկութիւնը երկինքէն ակնկալեր է իր քաղաքին: Արդեօք անո՞ր համար է, որ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնն ալ ձեռքերը ծալած նստած է, աշխարհի փրկութիւնը երկինքէն սպասելով...:

ԱՐԾԻԻ

«Մարմարա»

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Լեւոն Արմինէ:

- Բակունցը եւ Տէրեանը:

Ցակոբին ձայնը, ցած ու զսպուած, յանկարծակիի բերաւ Արմինէն որ իրեն դարձաւ հիմա: Դէմքը մէկէն արթնցեր էր ու աւելի դրաւիչ էր:

- Դուք Տէրեանը կը սիրէք ուրեմն... չեմ զարմանար որովհետեւ ամէնէն արեւմտահայ բանաստեղծն է Հայաստանի, անանկ չէ՞:

- Այդ ճիշդ է, այո, բայց միտքս ուրիշ մտածումի դացեր էր ... չէ, որովհետեւ Տէրեանը զուտ բանաստեղծական ապրում ունի, անկախ իր հողէն, անկախ իր ազգութենէն նոյնիսկ: Բակունցին պէս:

Կարճ լռութիւն մը: Ցակոբ առաջ ծռեցաւ:

- Արթիսթ մարդ է, արեւմտեան իմաստով: Միւսները վարժապետներ են, սարկաւագներ:

Արմինէ խնդաց: Տիգրան հիմա Ցակոբին դարձեր էր:

- Պարոյրի՞ մասին ինչ կը խորհիք:

Ցակոբ վայրկեան մը սպասեց, դիտնալու համար թէ ուր կ'երթար խօսակցութիւնը: Արմինէն դուրս կը նայէր, սուրացող ծառերուն ու բլուրներուն բայց վստահ էր որ ականջները հոս էին «կամ ալ հետաքրքրութիւնը արդէն կորնցուցած է» աւելցուց:

- Սեւակը դէշ չէ, մէյն քիչ մը չատ կարեւորութիւն կուտար ժողովուրդին ճաշակին, չատ անգամ քարոզ կը կարդայ ... ինքզինքը չատ լուրջի կ'առնէ որովհետեւ դէպքերը զինքը հոն մղած էին ... եւ կը հասկնամ իր վիճակը:

Արմինէին աչքը զուրսն էր սակայն ինք վստահ էր թէ ան կը սպասէր իր բառերուն,

- Ցիսուն տարի է քոմիսարները եւ բրոքանտխութները լեզուն մեռցուցին սուտերով, տափակութեամբ ու կեղծիքով: Պոռնիկ դարձաւ ձեր լեզուն, նոյնիսկ Ռուսերուն հետեւելով՝ ուղղադրութիւնը փոխեցիք: Ես տասը օրէ հոս եմ, արդէն կը զգամ ինչպէս անկեղծ, մաքուր խօսք չէ մնացած երկրին մէջ: Առանց մաքուր լեզուի, բանաստեղծը չի կրնար ապրիլ: Ձեմ դիտեր, համաձա՞յն էք:

- Շարունակէ Պարոն Ցակոբ, տարօրինակ բաներ են ասոնք:

- Ձեմ կարծեր: Ամէն պարագայի, Սեւակը ուզեց մաքրել լեզուն իր անբարոյականութենէն, քանի որ առանց մաքուր, անկեղծ ու բարոյական լեզուի կարելի չէ ճշմարտութիւնը ըսել:

- Լեզուն երբեք մաքուր եւ անկեղծ չի կրնար ըլլալ:

- Այդ ալ ճիշդ է:

Լռութիւն տիրեց:

- Համաձայն եմ քեզի հետ Ցակոբ:

Արմինէն դիրքը բացեր կը կարդար: Հիմա դոցեց ու Ցակոբին դարձաւ: Արտայայտութիւնը բացառիկ կեդրոնացում մը, անմիջականութիւն մը ունէր որ դրաւեց իր ուշադրութիւնը «աս դէմքը հիմա աւելի բան կ'ըսէ քան խօսելիքը» խորհեցաւ: Բայց մտիկ ըրաւ,

- Մենք յիսուն տարիէ նորմալ կեանք չենք ապրիր հոս, Լեզուն չէ՝ հոգին ալ ապականեցաւ, ստիպուած երկու սերունդ ետ պիտի երթանք որ արուեստի հանդիպինք Հայաստանի մէջ ... Բակունցը սրտիս մօտ է որովհետեւ մաքուր յեղափոխական էր, թէ գրական թէ ալ քաղաքական իմաստով: Կեանքը զոհեց բայց արուեստագէտի ազատութիւնը՝ ոչ, արուեստը՝ ոչ:

Արմինէ լռեց: Մօտեցած կը զգար Ցակոբին բայց վախցած թէ առիկա կրնար չափնի ըլլալ՝ ծալեց թեւերը, կծկուեցաւ: Տիգրան հիմա խօսեցաւ.

- Սակայն մարդ ինչպէ՞ս երկու տէրերու կրնայ ծառայել - կամ քաղաքականութիւն, կամ ալ արուեստ:

- Ատիկա միայն իրապէս մեծերը կրնան ընել:

Խօսակցութիւնը հատաւ եւ ականջները յանկարծ լսեցին ճիպիին մէջէն, չուրջի անհամար ձայները...: Արմինէ միշտ դուրսի տեսարանին կը նայէր եւ նոյն ատեն «միտքը հոս, խօսակցութիւնը կը չարունակէ միտքէն» խորհեցաւ Ցակոբ:

- Զանգեզուր կը մտնենք Պարոն Ցակոբ: Նժդեհի երկիր:

- Այո:

- Ճիշդ եօթանասուն տարի առաջ, 1923 Նոյեմբեր 20, երեկոյեան ժամը 6-ին, 24 տարեկան դրագէտ մը որ Սարդարապատի ճակատամարտին մասնակցեր էր՝ Երեւանի Պետական Թատրոնի բեմը ելաւ եւ Զանգեզուրի նահանգի անունով հռչակեց թէ Հայաստանի մէջ Հայ Ցեղափոխական Դաշնակցութիւնը լուծուած է:

Ցակոբ յանկարծ լռեց - զոյց սորվածի տպաւորութիւն ձգած էր ըսածը: «Ինչո՞ւ ասանկ խօսեցայ ... տպաւորե՞լու համար զայն» հարց տուաւ ինքնիրեն: Դուրս նայեցաւ, նեղուած: «Ես ասանկ մէկը չեմ» ըսաւ չարունակեց ու տարտամօրէն գիտէր ո՞վ էր պատճառը չեղումին: «Վակոռ» ըսաւ մտքէն, սրտնեղած, առանց յստակ հասցէի: Սակայն Արմինէին ձայնը եկաւ հիմա, աւելի անձնական:

- Ո՞վ էր անիկա, Բակո՞ւնցը:

- Այո:

- Սխալ էր այդ յայտարարութիւնը:

Արմինէ մտե՞ր էր զաղափարներու եւ խօսքի մտերմութեան մէջ: Ցակոբ վստահ չէր:

(Շար. 55)

(Շար. Ա. էջէն)

ակներեւ է ու Էօզքարոլ չի քաշուիր նաեւ յուսախաբ ընելէ Եւրոպական Խորհրդարանը որ կը սպասէր Էջյլա Ձանայլի ազատ արձակման Թուրքիոյ անդամակցութեան փոխարէն (Ի՛ուզէր Ցունուարին անոր յանձնել Սախարով մրցանակը). արդարեւ յայտնած է թէ «Տիկին Ձանա չի կրնար ազատ արձակուիլ օրէնսդրութեան ներկայ կացութեան մէջ»: Բոլոր կուսակցութիւնները, բացի իսլամապաշտներէն կողմնակից են անդամակցութեան, Եւրոպական ապրանքներու մուտքը Թուրքիա թոյլ պիտի տայ որ յարաճուն դրամահոսութեան դէմ պայքարը աւելի արդիւնք տայ (այժմ՝ 90% է), բայց, ծանրակչիռ պիտի դառնայ առեւտրական փոխանակումներու բացը, ինչ որ հաւանական կը դարձնէ Թրքական ոսկիին արժեզրկումը (ներկայիս 11·000 Թրքականը մէկ ֆրանքի կը համապատասխանէ):

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԿՈՒ ՕԴԱԶՈՒՆԵՐՈՒ մասին տեղեկութիւններ հասան Դեկտեմբեր 11-ի իրիկունը: Միլոսեւիչ յայտնած է թէ ողջ - առողջ են եւ ըստ Սպիտակ Տան բանբերին կրնային նոյնիսկ ազատ արձակուիլ Դեկտեմբեր 12-ին: Ծանօթ է որ անոնց հետքը կորսուած էր Օգոստոս 30-էն ի վեր, երբ Պոսնիոյ Սերպերը վար առած էին անոնց օդանաւը:

ԻՍՐԱՑԻԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ պարպեց նաեւ Նապլուզը եւ զայն յանձնեց Պաղեստինցիներուն: Շ. Փերէս յայտարարեց թէ ինչ կը վերաբերի Սուրիոյ, անոր հետ միայն «ամբողջական խաղաղութեան» դաշնագիր մը կ'ուզէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՖՐԱՆՍԱՑԻ
ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՃԱՌԱԻ
ՉՆՉՈՒԱԾ Է

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻ հետ

Հանդիպումը որ տեղի պիտի ունենար

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 15, ժամը 20-ին
Ս. Մեսրոպ Մշակ. կեդրոնի սրահը՝
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ

Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետի տօնի առիթով

Կիրակի, Դեկտեմբեր 17, ժամը 10-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Հարաւային Ֆրանսայի
նախկին փոխառնորդ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ'իմանանք թէ՝ մեզմէ անծանօթ անձինք, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ անունով հանգանակութիւն կը կատարեն Հայաստանի որբերուն ի նպաստ:

Վարչութիւնս ներկայ հաղորդագրութեամբ կը յայտարարէ մերազն ժողովուրդին որ՝ ոչ ոք իրաւասու է այդպէս բան ընելու առանց որ նախապէս Վարչութիւնս հրապարակաւ եւ պաշտօնապէս այդ ուղղութեամբ ծանուցած ըլլայ:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐԶԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտ. 16-ին տօն է Ս. Յակոբ Մեծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ առանձական Մատաղօրհնութիւնը Դեկտեմբեր 17, կիրակի կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ;

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխառնորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Պատարագէ երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:

Ժամը 12·30-ին, կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ:

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 8·30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Ճաշը ժամը՝ 11·15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12-ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 16, տօն է Սրբոց Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի Ձգնաւորին եւ Մելիտիոսի Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Անարէ Եսիլարտաչեանի եւ ընտանիքին իր կնոջ մահուան առթիւ:

l'U.G.A.B. - Jeunes
MARSEILLE
vous annonce son
REVEILLON
de la ST-SYLVESTRE
le Dimanche 31 Décembre
à partir de 22 heures 30
DJ: SAKO Musique arménienne assurée
(Cotillons, pâtisseries arméniennes, coupe de champagne vous seront offerts)
P.A.F. : 150 F. Membres
180 F. Non-Membres
Tenue Correcte exigée
Réservation au : 91. 22. 10. 45
327, Bd Michelet Marseille 8e

l'U.G.A.B. - PARIS — Ile-de-France
et
l'ASSOCIATION D'AIDE
AU KARABAGH AUTODETERMINE
présentent
PROJECTION DU FILM
(au profit du Karabagh)
«LA GUERRE POUR LA PAIX»
Images et prémontage :
Vatché Djabrayan
Missak Nazarian
le Samedi 16 Décembre
à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
— P. A. F. : 50 F. —

UGAB - Marseille
WEEK-END de SKI
à VARS
Métro, Boulot, Dodo . . .
Assez !
Que vous soyez Parisien, Lyonnais ou Valentinois, peu importe !
Dépêchez vous de rejoindre les jeunes de l'UGAB-*Marseille* pour un week-end de ski à Vars des plus mémorables.
Ambiance chaleureuse, poudreuse et soleil seront au rendez-vous et ceci pour la modique somme de 580 F. pour les membres et 630 F. pour les non-membres.
Réservez dès à présent votre week-end du Vendredi 26 au Dimanche 28 Janvier 1996.
Ce tarif comprend :
— Le transport en car;
— L'Hébergement à compter du Vendredi soir;
— Les repas et petits-déjeûners;
— Le forfait des remontées mécaniques.
Non-compris : la location du matériel de ski, mais un tarif avantageux pourra vous être accordé sur place.
Le départ s'effectuera le Vendredi soir et le retour le Dimanche soir au siège de l'UGAB.
Coupon réponse à renvoyer avant le 15/01/96
— — — — — — — — — — — — — — —
Nom : .....
Prénom : .....
Tél. : ..... Adresse : .....
.....
— — — — — — — — — — — — — — —
Nous vous prions de bien vouloir nous retourner ce coupon réponse dûment rempli avec un chèque d'arrhes d'un montant de 300 F. à l'ordre de l'UGAB-*Jeunes* et ce à l'adresse indiquée ci-dessous :
327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 91 22 10 45.

CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
339, ave du Prado, Marseille 8e
SECTION DES JEUNES

La Section des Jeunes
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
vous invite à
— Un repas
«Choucroute»
— Suivi d'un
entretien-débat
avec le Rév. Père Zadik AVEDIKIAN
autour du thème «*Identité chrétienne*».
le Dimanche 17 Décembre à 12h30
au Centre Culturel «Sahak - Mesrop»
339, ave du Prado, Marseille 8e
— P.A.F. : 70 F. —
Réservations :
Tél. : 42. 03. 05. 63 (après 20h)

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
VIENNE

Projection Vidéo
le Dimanche 17 Décembre à 16h;
à la M. C. A. de Vienne
Projection d'un film vidéo sur l'Arménie et l'aide apportée par la section de Vienne de la Croix Bleue à la section de Goris en Arménie.
— Entrée libre —

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14
JEUDI
14 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.744 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.744

ՏՊԱԽՈՐԻՋ ՅՈՅՑԵՐ ԳԱԽԱՌԷՆ ՓԱՐԻՋ

ՆՈՐ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻՆ

Առաւելաբար զաւառի մէջ է, որ ցոյցեր ծաւալ կ'առնեն այս անդամ: Դեկտեմբեր 12-ին ամէնէն տպաւորիչ ցոյցերը տեղի ունեցան Մարսէյլ (120.000) եւ Թուլուզ (100.000), Փարիզի համար ցուցարարներու թիւը 50.000 էր ոստիկանութեան համար եւ 200.000 կազմակերպիչներուն: Ընդհ. ձեւով, ամբողջ Ֆրանսայի համար, ոստիկանութիւնը մէկ միլիոնի թիւը կուտայ, մինչ «Իւմանիթէ» (Դեկտեմբեր 13) 2 միլիոնի հսկայ խորագիրը մը կը դնէր, ինչ որ, այլ բան չէր նշանակեր եթէ ոչ՝ ըսել ժիւփէի որ պէտք է քաշուի, քանի որ բազմաթիւ անխոհեմ խօսքերուն կարգին, օրին մէկն ալ ըսած էր որ կը քաշուի երբ 2 միլիոն ցուցարար ըլլայ փողոցը:

Նախարարապետը բաւական ջուր խառնեց իր գինիին եւ պահանջուած զիջումները ըրաւ հանդստեան կոչուելու պայմաններու չուրջ, ուղեվարներուն համար, նաեւ ուրեմն էֆ - Ա - Թէ - Փէ-ի (մեթրօ -- հանրակառք) վարորդներուն: Այս գետնին վրայ ամբողջական զիջումներ ըրաւ եւ դրաւոր ալ հաստատեց այդ զիջումները: Այժմ, ուղեվարները նոր պահանջներ կը դնեն, թէեւ Միջ - Ընկերակցականին ծոցը տարակարծութիւններ ծագած են, ոմանք զոհացուցիչ կը դտնեն կառավարութեան նահանջը եւ կ'ուզեն աշխատիլ: Ծայրայեղ դիրքի վրայ կը մնան էֆ - Օ եւ Սէ - Ժէ - Թէ: Ասոնք այլեւս մէկ լոզունգ ունին՝ «ժիւփէ ծրագրի ջնջումը» ինչ կը վերաբերի ընկերային ապահովութեան հիւանդութեան նոտուկի բարենորոգման: ժիւփէ կրկին նեց, սակայն, Դեկտեմբեր 12-ին Ազգ. ժողովին առջեւ որ խորքին մէջ բան պիտի չփոխէ, բայց տրամադիր է խորհրդակցելու եւ գործադրութեան ժամանակացոյց մը հաստատելու: Նոյն օրը, ընդդիմութեան դատապարտումի բանաձեւը, ինչպէս կը սպասուէր, մերժուած ըլլալով, նախարարապետը այլեւս կրնայ հրամանագիրով գործել: Այս պարագան պէտք է Մերակոյտին վիճարկումին ենթարկուէր:

Սենիքանները, մանաւանդ չարժումին գլուխը դտնուող երկուքը, զօրացած՝ ցոյցերուն ծաւալէն զինաթափ չեն ըլլար: Նոր ցոյց մը որոշուած է Շաբաթ, Դեկտեմբեր 16-ի համար:

Հետաքրքրական է նկատել որ այս չարժումը ծայր առաւ միայն ուղեվարներու հանդստեան կոչուելու պայմաններուն առթիւ, ոչ ոք այն առեն խնդրոյ առարկայ կ'ընէր ժիւփէի ծրագիրը (ընկերային ապահովութեան բարենորոգում), մանաւանդ անոր համար որ բոլորն ալ անխուսափելի եւ անհրաժեշտ կը նկատէին: Անկասկած, առաջին պահանջին նկատմամբ ժիւփէի ցոյց առած քիչ մը մտբարտաւան արհամարհանքն էր որ դըրդեց ուրիշներ:

*
**

Դեկտեմբեր 13-ին, ընդհ. գործադուլի 20-րդ օրն էր: Աւելորդ է ըսել թէ բացի առօրեայ դժուարութիւններէն աշխատանքի երթալու, պարզապէս երթեւեկելու համար, կան նաեւ տնտեսական չատ ծանր հետեւանքներ երկրին համար: Բազմաթիւ վաճառատուներ, առաւելաբար, կ'աշխատին Դեկտեմբերին, ոմանք տարեկան ամբողջ գործառնութեան 40%-էն 50%-ը կ'ապահովեն այս ամիս: Ձեռնարկութիւններ յաւելեալ ծախքերու կ'ենթարկուին անձնակազմի անդամներ, պարտադրաբար, պանդոկ փոխադրուած ըլլալով (ներառեալ՝ «Յառաջ») կարենալ աշխատանքի գլուխն ըլլալու համար հարկ եղած առեն: Ուրիշներ, օրը 4 - 5, երբեմն 6 ժամ կ'անցընեն կառքին մէջ, անտանելի խճողումներու պատճառաւ, խճողումներ որոնք ալ աւելի ծանրակչիռ բնոյթ կ'առնեն երբ ցոյցեր ալ կան:

*
**

Դեկտեմբեր 12-ի միակ լաւ լուրը, Ֆրանսայի համար, երկու օդաչուներու վերադարձն էր որ տեղի ունեցաւ նոյն իրիկունը եւ լայն տեղ գրաւեց հեռատեսիլի թէ ձայնասփիւռի լրատուութեան բաժնին մէջ, Շիրաքի զոյգ ելոյթներով: Օդաչուները Պելկրատէն հասան եւ Վիլլաքուպլէի օդակայանը դիմաւորուեցան Ֆրանսայի նախագահին կողմէ, որ յատուկ չնորհակալութիւն յայտնեց նախագահ Ելցինի, ինչպէս նաեւ Միլոսեւիչի եւ Ֆրանսայի զինակիցներուն: Շիրաք ըսաւ նաեւ՝ «Դիտէք, այն օրէն երբ պաշտօնին գլուխն անցայ, ուղեցի բանները վերսկսել Պոսնիոյ մէջ: Մեր զինուորները եւ զինակիցներուն զինուորները, ՄԱԿ-ի իշխանութեան տակ, ոչ միջոցներն ունէին ոչ ալ պաշտօնը որոնք իրենց թոյլ պիտի տային որ յարգուին»: Զարմիտներ, թերեւս, քիչ մը զարմանան նման արտայայտութեան մը համար, այն օրերուն, երբ նախընտրելի պիտի ըլլար որ բաներ մը փոխէր իւր երկրին մէջ...:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻԿԻՆ ՏԱՆԻԷԼ ՄԻԹԵՐԱՆ չատ լիստ ոճով խօսած է, Դեկտեմբեր 12-ին, եւրոպացի երեսփոխաններուն, Թուրքիոյ հետ մաքսային համաձայնագրին վաւերացման առթիւ: «Քը էմարկելով մաքսային Միութիւնը Թուրքիոյ հետ, կը խարխլէք եւ մեղսակից կը դառնաք ցեղասպանութեան»: Նամակով մըն ալ ամէն մէկ երեսփոխանի, տիկին Միթերան կ'ուզէ որ վեց ամիսով յետաձգուի քուէարկութիւնը, *բայց, մեծ* պատրանքներ չունի: Չէ վարանած սակայն, մինչեւ Սթրազպուրկ երթալու եւ մինչեւ ծայրը պայքարելու: Չի համոզուիր նաեւ այն պատճառաբանութեամբ թէ, Թուրքիոյ անդամակցութիւնը միակ միջոցն է ձախողութեան մատնելու խլամապաշտ ծայրայեղութիւնը. տիկին Միթերան կը խորհի որ, ընդհակառակն, տիկին Զիլլերի քաղաքականութիւնն է որ իսլամապաշտութեան զարկ տուած է Թուրքիոյ մէջ:

ԳՐՈԶՆԻԷՆ (Չէչէնիա) 40 քմ. հարաւ-արեւելք 16 անկախապաշտներ սպաննուած են ռուս զօրքերու յարձակման մը հետեւանքով, «ի պատասխան յարձակումներու» կը թացատրէ ռուս հրամանատարութիւնը: Նման միջադէպեր կը բազմանան Դեկտեմբեր 17-ի նախօրեակին, այսինքն՝ նախագահական ընտրութեան: Մոսկուայի նշանակած նախարարապետին՝ Չաւչայեւի յաղթանակը կասկած չի վերցներ, Խասբուլատովի քաշուելէն ետք:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, ոճրափորձ մը գործուած է Դեկտեմբեր 11-ին, որու հետեւանքով 6 մեռեալ կայ եւ 5 հոգի ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են: Արարքը ԷՊԱ-ին (պասք) կը վերագրուի:

ԱԼԺԻՒ Սյն – Նաճա Թաղամասին մէջ, թակարդ-կառքի մը պայթումէն 15 հոգի մեռած են եւ 35 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են, Դեկտեմբեր 12-ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԿԸ ՀԱԻԱՏԱՑ ՁԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ

Ղարաբաղի հարցին մասին Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Արտաքին նախարարներու Փէշտայի հանդիպումին (Դեկտեմբեր 7) Վ. Փափազեան ելոյթ մը ունեցած ու դրուատած է կազմակերպութեան կողմէ նախաձեռնուած խաղաղութեան երեւոյթները: Խօսելով Ղարաբաղի մասին, ան ըսած է թէ յաջող արդիւնքի հասնելու քայլը կախում ունի Լ. Ղարաբաղի եւ անոր ժողովուրդին ապահովութեան երաշխիքներ ստեղծելու բանաձեւէն, ինչպէս նաեւ ռազմական գործողութիւններու բացառումէն: Լուրջ յառաջխաղացքի համար անհրաժեշտ նկատած է հակամարտ կողմերու քաղաքական կամքի արտայայտութիւնը եւ միջազգային հանրութեան վըճռականութիւնը: «Անկախ դժուարութիւններից որոնք գոյութիւն ունին, մենք համատում ենք որ յաջողութիւնը հասանելի է» ըսած է Վ. Փափազեան, հաւաստելով որ Հայաստան պիտի չարունակէ կառուցողական իր մասնակցութիւնը բերել հակամարտութեան կարգաւորման գործընթացին:

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆ

Վրաստանի Խորհրդարանին երեսփոխան ընտրուած են Մելիք Ռախսեան ու Մելս Բդոյեան: Առաջինը կը ներկայացնէ Շեվարնածէի գլխաւորած «Քաղաքացիներու միութեան» Ախալքալաքի մասնաճիւղը, երկրորդը ժողովրդական մաքսատան պետն է: Այսուհետեւ վրացական Խորհրդարանին մէջ անոնք պիտի ներկայացնեն Ջաւախքի հայութիւնը:

*
**

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՄԱՍԻՆ

Այսօր յայտնի է որ 1988-ի երկրաշարժը ոչ միայն անորակ շինարարութեան, այլ նաեւ երկրաշարժի վտանգին սխալ արժեւորման հետեւանք էր: Ներկայիս պատրաստուած է Հայաստանի երկրաշարժի քարտէսը ու կարելի է կանխատեսել թէ մօտաւորապէս ե՛րբ, ո՛ւր եւ ինչ ուժգնութեամբ ցնցում կրնայ պատահիլ: Երկրին մէջ կան աւելի քան 150 դիտարաններ:

Երեւանի ու այլ շրջաններու մէջ երկրաշարժի պարագային գործելու նախապատրաստական միջոցներ կը հաստատուին: Աթոմակայանի տարածքին մէջ կատարուած հետազօտութիւններն ալ ցոյց տուած են որ երկրաշարժային ճեղքեր չկան: Աթոմակայանը երկրաշարժի վտանգին դէմ ապահովելու համար յատուկ ծրագիր կը մշակուի:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ո՞Վ ԿԸ ՓՈԽԱՐԻՆԷ ՆԱԽԱԳԱՀ ԵԼՑԻՆԸ

Քանի կը մօտենան Ռուսաստանի խորհրդարանական ընտրութիւնները (առաջին փուլը Դեկտեմբեր 17-ին), այնքան աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ զօրավար Լեբեդի տիպարը: Վերջերս կատարուած հարցախոյզի մը համաձայն ընտրողներու 46%-ին նախընտրած թեկնածուն է ան. իսկ Ելցին միայն 7.1%-ին համակրանքը կը վայելէ:

Լեբեդի վարկը մեծ մասով ապահովուած է Մոլդովայի ազգամիջեան կուբնեռուն. 1992-ին, ան գլխաւորելով 14-րդ բանակը, խաղաղեցուցած է հակառակորդները, առանց կողմնակալութիւն ընելու Մոլդաւներու եւ անոնց ռուսախօս փոքրամասնութեան: Ուրիշ ոչ մէկ ռուս զօրական նման յաղողութիւն արձանագրած էր նախկին Խորհրդային Միութեան մէջ ձեւացած կնճիռներու պարագային: Ան խոստի կը քննադատէ ներկայի իշխանաւորները, զինուորականները: Ելցինը գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատէ «Չէչէնիոյ չիմար եւ ոճրային պատերազմին»:

Իր ժողովրդականութիւնը պատճառ եղած է որ բոլոր կուսակցութիւնները ուզեն իրենց ցանկերուն վրայ տեղ տալ ի-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՓՈՒԹՊՈԼ

1998-Ի ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ 9-ՐԴ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 12-ին, Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ գտումի խումբերու վիճակահանութիւնը, 1998-ի Համաշխարհային Բաժակին համար, որու մրցումները տեղի պիտի ունենան 1998 Յունիս 10-էն Յուլիս 12, Ֆրանսա:

Եւրոպայէն, 50 մրցակիցներ կան, որոնց 15-ը միայն պիտի որակուին, ասոնց մէջ Ֆրանսա արդէն որակուած է հիւրընկալող երկիրն ըլլալով: 9-րդ խումբին մաս կը կազմէ Հայաստան, մրցակից ունենալով՝ Գերմանիան, Փորթուկալը, Հիւսիսային Իրլանտան, Ուկրանիան եւ Ազրպէյճան: Իւրաքանչիւր խումբի առաջինը կ'որակուի, ինչպէս նաեւ լաւագոյն երկրորդը: Միւս ութ երկրորդները կը մրցին իրարու դէմ եւ չորս յաղթականները կ'որակուին:

Մրցաշրջան կը դտնուի 3-րդ խումբին մէջ, ուր են նաեւ Նորվեկիա, Զուիցերիա, Ֆինլանտա, Հունգարիա. Թուրքիա 7-րդ խումբին մէջ է, Վրաստան՝ 2-րդ:

Մինչեւ 1997 Նոյեմբեր 16, 639 մրցումներ տեղի կ'ունենան որոշելու համար ամբողջ աշխարհի 30 որակուածները, որոնք կը միանան Ֆրանսայի եւ Պրազիլի վերջնական մրցումներուն համար: Պրազիլ նաեւ ինքնաբերաբար որակուած է, որպէս նախորդ բաժակակիր:

Նշենք նաեւ որ Լուվը տեղի ունեցած վիճակահանութեան այս հանդիսութեան Հայաստանը ներկայացուցած են Ֆութպոլի Դաշնակցութեան նախագահ Ամմէն Սարգսեան եւ գլխաւոր քարտուղար Պաւէլ Ծաչատրեան:

ՏԻՅԱՐՊԷՔԻՐԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿՈՂՈՊՏՈՒԱԾ

Չինեալ երեք – չորս անծանօթներ, Դեկտեմբեր 10-ին կողոպտած են Տիյարպէքիրի Հայոց եկեղեցին, ուր կը բնակին նաեւ քանի մը ընտանիքներ: Ապակիները սպառնալով բնակիչներուն, բանալ տուած են դանձատունը, ուրկէ գողցած են աւելի քան հազարամեայ թանկարժէք ձեռագիր աւետարանը:

ՀՕՖԱՐ

(ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՎԱԾՔ)

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

- Հրամմեցէք:

Այս ձայնը ծանօթ էր ինծի - եւ դարձայ: Օթոյին մէջը քովս նստած մարդն էր, լրջադէմ ու յանկարծ ծայր աստիճան պաշտօնական անանձնական: Բայց ինձմէ անկախ ուրախացայ մէկէն:

- Ո՞ւր էիք դուք հարցուցի զուարթ - ձայնով, պատրաստ՝ բարեկամանալու:

Բայց ինքը չփոխեց արտայայտութիւնը: Ու կրկնեց, նոյն թոնով՝

- Հրամմեցէք:

- Լաւ ըսի, համակերպած, ու ներս մտայ:

Մորունկ ու լայն սենեակ մըն էր ուր խումբ մը մարդիկ նստած էին ճուաճեւ, հսկայ սեղանի մը չուրջը: Երկու քայլ անդին, ցած պատուանդանի մը վրայ, ուրիշ սեղան մը կար, պզտիկ՝ ուր նստած էր մեր օթոն քշող մարդը: Մօտը պարապ աթոռ մը կար: Գացինք քովը կեցանք:

Ցանկարծ բոլորը ոտքի ելան, ինծի դարձած ու անշարժ՝ սպասեցին: Ես ալ քարացած կեցած տեղս մնացի: «Ա՞ս ինչ պատմութիւն է» անցաւ միտքէս «վրա՞ս կը խնդան աս մարդիկը, թատրո՞ն կը խաղան կոր, ի՞նչ կ'ըլլանք կոր»: Դարձայ ինծի ընկերացողին, պատրաստ խընդալու՝ չհաւատալով թէ լուրջ էր այս ամբողջը: Բայց ան արդէն կը հեռանար ու կը միանար սեղանին չուրջի մարդոց: Պարապ աթոռ մը կար, դնաց առջին կեցաւ: Ան աեն քովէս պեխաւոր մարդը ոտքի ելաւ, ձեռքը ուսիս դրաւ ու հանդիսաւոր ձայնով խօսեցաւ սեղանին:

- Ահա Հօթարներ, մեր խումբին նոր Աչկերտը:

Ծափահարութիւն...: Բայց արտայայտութիւնները մնացին լուրջ ու հիմա մէկ մէկ եւ նստան: Տարիքոտ մարդիկ էին մեծ մասը «ասքան մարդ կատակ չի կըրնար ընել» խորհեցայ, բայց չուարած էի: Ի՞նչ կը սպասէին ինձմէ: Ո՞վ էին ասոնք, ի՞նչ գործ ունէի ես հոս: Ճիշդ որ բերանս պիտի բանայի հարցնելու՝ քովէս լսեցի՝

- Նստէք խնդրեմ:

Նստայ անմիջապէս: Ինքը ոտքի մնաց «հիմա պիտի խօսի, նայինք ինչ է ըսելիքը» խորհեցայ:

- Սիրելի Հօթարներ, երկար տարիներու աշխատանքին առաջին արդիւնքը ահա հոս է, - Պարոն Աւագ Մեսրոպեան:

Լռեց: Աչքերը բոլոր վրաս դարձած էին: Նեղի դրուած կը զգայի ինքզինքս, մանաւանդ որ ոչինչ կը հասկնայի անցած դարձածէն:

- Կը չնորհաւորեմ բոլորդ, մանաւանդ Յոճա Փանոս Քալանթարը որ այս մասնաւոր պատասխանատուութիւնը վրան առած էր:

«Ի՞նչ ... Փանոս Քալանթա՞րը ... բայց ես այս մարդը կը ճանչնամ» խորհեցայ: Ցանկարծ ամէն ինչ կը փոխուէր: Այդ ղզայուն դէմքով, ճչճթըմէն Հայը որ դառած էր հասցէս ու նամակը դրած էր տուփիս մէջ՝ և, Քալանթարը – ի՞նչ կապ կար այս երկուքին միջեւ: Ոտքի ցատքեր էի առանց գիտնալու թէ ինչ պիտի ըսեմ:

- Սակայն պարոններ, ըսի ձայնս ղժուարաւ զսպելով, եւ Փանոս Քալանթարը կը ճանչնամ, երեք հարիւր տարի առաջ Հնդկահայ Յոճաններուն Քոմբանիին փառահեղ պեսը, ան չէ՞ր որ...

Պեխաւոր մարդը միջամտեց, շատ քաղաքավար ձեւով:

- Այո այո, նոյն անձն է:

Բայց չէի կրնար հիմա հոս ըլլալ, ան չէ՞ր որ Անգլիացիներուն հետ կը բանակցէր եւ ... ան մեռած է ... ասիկա իր թոռան թո՞ռն է:

- Պարոն Աւագ, մտիկ ըրէք վայրկեան մը: Նստեցէք հիմա, ինչ կ'ըլլայ:

- Լաւ, ըսի ու դարձայ «Քալանթար» կոչուածը ուշի ուշով քննելու: Ու որքան նայեցայ, այնքան նմանութիւնը զգայ այդ հին, դիւանագէտ, մեծափարթամ, ազդը ներկայացնող Յոճային որ Անգլիացիները ծունկի բերեր ու ստիպեր էր որ Հնդկաստանի հայ Յոճաններուն կայսրութեան էն բարձր իրաւունքները տան՝ եւ այս մեղրի պէս քաղցր ու դանակի պէս սուր մարդուն միջեւ ... «պզտիկ գործ չէր ըրածը» խորհեցայ:

- Պարոն Աւագ, հիմա ներկայացնեմ ձեզի մէկ մէկ այս սեղանին չուրջ նստած մարդիկը: Բոլորն ալ հոս եկած են ձեզի համար, միայն ձեզի համար, լաւ դիտցէք: Մտիկ ըրէք, վերջը կ'ըսեմ թէ ինչ է Հօթարը եւ վերջապէս՝ ինչու հոս հաւաքուած ենք այս վայրկեանին, աշխարհի չորս կողմերէն:

Ատենապետը (այդ կը թուէր ըլլալ իր պաշտօնը) այս բոլորը ըսաւ ամենայն լրջութեամբ ու սեղանին չուրջինները մեծ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէին վրնդը: «Եոլա երթանք ասոնց հետ» խորհեցայ «վնասակար մարդիկ չեն երեւար կոր»:

Հիմա ատենապետը Քալանթարին քովը նստած երկայնահասակ մարդուն կը նայէր: Անոր անունը տուաւ:

- Գէորգ Պատուելի Պալաթեցի:

Ոտքի ելաւ: Կոկիկ, նուրբ, լայն ճակատով, ջղային մարդ մըն էր: Գեղադէմ, խելացի:

- Կը ճանչնաք անշուշտ:

- Հարկաւ: 250 տարի առաջ ծնած է, Պոլիս, հայկաբան, տրամաբան, կրօնադէտ, պատմաբան, քերթող, դրագէտ, թարգմանիչ - դէթ ըստ Աբրահամ Ալվազեանի: Տասը լեզու գիտէ:

Կատա՞կ է թէ լրջօրէն մեռած մարդու մը կը նայէի..., Նոր անդրադարձայ թէ անոնց խաղին ինկած էի...: Դարձայ ատենապետին:

- Ուրի՞շ:

- Ուրի՞շ կ'ուզէք ... ամուրի մնացած է, թէչրս դիծ մը ունի:

- Ո՞րն է:

- Խասպիւղի ամիրաները որոշեցին բարձրադոյն վարժարան մը բանալ, որպէսզի ինքը տնօրէն ըլլար: Մերժեց - «ես կրօտ մարդ չեմ» ըսաւ: Ծրագիրը ջուրը ինկաւ,

Պատուելիին նայեցայ: Քիթին տակէն կը խնդար կոր...:

- Պաղտասար դպիր:

Ատենապետն էր, քովէս: Պալաթեցիին քովի մարդը ոտքի ելաւ, վարանելով:

- Կը ճանչնամ, աս ալ:

Կեսարացի նշանաւոր դպիրին մասին ինչե՛ր գիտեմ, Գում Գարուի Մայր Դըպրատան ուսուցիչ, տնօրէն, Իր դասընկերը Յակոբ Նալեան Պատրիարքը, իր ուսուցիչները էջմիածնի նուիրակ Ֆահրատ պատճի Աստուածատուր Աղաւնի Վարդապետը եւ Աբրահամ Վարդապետը, 1710-ի ժամանակները ... ամէն մէկը կատարի դլուխ, կռուած ժէզուիթներուն եւ լմամներուն հետ ... հայութեան վերածնունդին արմատները ... իսկ ինքը՝ բանաստեղծ, երաժիշտ, դիտնական, ի՞նչ դիտնամ:

Պաղտասար Դպիր ձեռքին չուխակի պէս գործիք մը ունէր:

- Պիտի նուագէ՞, կը հարցնեմ քովիս Հօթարին, որուն անունը դեռ չեմ դիտեր: Ո՞վ է արդեօք:

- Չէ, կ'ըսէ, բայց միշտ իր հետը կը պտըտցնէ: Սիրահարն է:

- 18-րդ դարու էն մեծ դլուխն է հա, կ'ըսեմ:

- Այո:

- Հայերէն քերականութեան Աստուածը եւ...

- Մի չափազանցէք:

Կը լռեմ: Չեմ կրնար լուրջի առնել ամբողջ սա կացութիւնը: Պաղտասար Դպիր 1768-ին մեռած է, դիտեմ, եւ սակայն, հոն կայներ է հիմա, եօթը հոգինոց խումբին դլուխը...: Կամաց մը կը նայի:

Դիմացէն երիտասարդ մը ոտքի կ'ելլէ: Շէկ մազեր, դէմքին վրայ պրկուած մորթ, ցցուն այտոսկրեր «մոնկոլ ըլլալու է» կը մտածեմ:

- Նիկոլ Թորոսեվիչ, Կոյա Մարկամի Ասպետ, Կարիճներու Եղբայրակցութիւն, ռազմական դաշտնի կազմակերպութիւն:

Յօսդին է Պեխաւոր Հօրաբը: Կեանքիս մէջ չեմ լսած ասոնց մասին: Էչքեաթային նկարագիր մը կ'առնէ տեսարանը: Հաւատա՞լ, չհաւատա՞լ:

- Ո՞վ է, կը հարցնեմ քովիսինս:

- Լեհաստանի հայ գաղութին պաշտպան հայորդիներու ռազմական Յոկատէն:

- Ե՞րբ:

- Օ, Եան Սոպեսքիի օրով, 1700-ի սեռնները: Եկեղեցիին եւ հայութեան պատիւին ու կեանքին պահապանները: Թուրքերուն դէմ կռիւ տեղ նահատակուեցաւ Նիկոլը: Իր մասին ահագին պատմութիւններ կան,

«Նահատակուեցա՞ւ» հարց կուտամ ես ինծի «ուրեմն մեռած է, ի՞նչ գործ ունի հոս ... վրա՞ս կը խնդար կոր»: Բայց Նիկոլի խրոխտ, դինուորական կեցուածքը իրապէս տպաւորիչ է: Կը տաքնայ ամբիոնը...: Կը նստի Նիկոլ, ձեռքով նշան ընելէ ետք ինծի:

Քովի Հօթարին ձայնը հիմա հանդիսաւոր չեշտ մը կ'առնէ:

- Իշխան Աղաղար Լազարեան:

Ի՞նչ, նշանաւոր Աղաղար Լազարեա՞նն է որ մինչեւ հոս եկեր է, դիս տեսնելու: Ութսունը անց, աղնուական դիմագծով, ճերմակ մազերով կարճուկ մարդ մըն է: Ուղիղ, հպարտ կը կայնի, սպասողական:

- Ծանո՞թ էք:

- Հարկաւ, կ'ըսեմ խնդալով, ո՞ր Հայը չի ճանչնար դինքը. Լազարեան տոհմի հիմնադիրը, Նոր Ջուղայի կառավարիչը, ազդային բարերար...:

Ոտքի կ'ելլեմ արագ մը, քովը կ'երթամ, ձեռքը կ'առնեմ, կը թօթվեմ, կը խոնարհիմ առջին: Չեմ ուզեր ուշի ուշով նայիլ դէմքին, մարմնին, ոչ ալ չուրջինեներուն - կը վախնամ որ իրական կրնան չերեւալ այս ամբողջը, կ'ուզեմ որ չարունակուի...: Ու ետ տեղս կը վազեմ: Լռութիւն;

Ցանկարծ մէկը կը կայնի ոտքի: Նիհար, թուխ մազերով, ջղային դէմքով, միջահասակ մարդ մըն է: Ձեռքը առաջ կ'երկարէ:

- Հէյ հայորդի, չես ճանչնար զիս:

Խնդալս կու գայ: Ի՞նչպէս ճանչնամ անծանօթ մը, որ հաւանաբար երեք հարիւր տարի առաջ ապրած է:

- Չէ, չեմ ճանչնար:

- Ես Խաչիկ Արոկորչանն եմ:

- Ո՞վ:

- Լսե՞ր ես Արմէնորոլիս քաղաքին մասին:

- Ոչ:

- 1700 թուականին, Հունդարիոյ կեդրոն քաղաքի մօտ, Սամոշ գետին արեւելեան ափը, հայկական քաղաքի Ծերակոյտի նախագահը: Հոյակապ քաղաք է, բոլորին հիացումին առարկան: Կուգա՞ս:

- Գամ ի՞նչ ընեմ:

- Պարտիս, բարեկամանաս, մեր մէջը մնաս, հայկական քաղաք է, պզտիկ Հայաստան մը:

- Բայց երեք հարիւր տարի անցեր է ցին աչքի ընկնել հասարակական ու տնտեսական դործունէութեան տարբեր բնադաւառներում: Քաղաքական ու բարոյական ճնշման բացակայութիւնը, տիրող ժողովրդի հիւրընկալութիւնը ու համադործակցութիւնը յանգեցրին Հայկական դաղութների հետքերը Լեհաստանի տարածքում վերացան: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից յետոյ Լեհաստանի Հայաչատ մասը անցաւ Ուկրանիային եւ Հայերը ստիպուած լքեցին իրենց երկրորդ հայրենիքը ու ափուսեցին ամբողջ Լեհաստանում ու Եւրոպայում: կոմունիստական իշխանութեան տարիների նոյնիսկ յիշատակումը այդ վայրերում ծագում ունենալու մասին խիստ արգելքի տակ էր, եւ Լեհահայերից շատերը կորցրեցին կապը իրար միջեւ, յիշողութիւնը իրենց անցեալի մասին, լեզուն ու ազդային պատկանելիութեան դիտակցումը:

80-ական թուականների սկիզբը՝ ռեժիմի յարաբերական թուլացման ժամանակաշրջան՝ նշանաւորւում է ազդային փոքրամասնութիւնները, մասնաւորութեամբ Հայերի զարթօնքով, «ազդային ակումբների» ստեղծումով: Դրանցում միաւորվրայէն, Խաչիկ:

- Չես հասկնար կոր:

Այո, երթալով աւելի կը բարդանար խորհրդաւոր կացութիւնը: Ու ալ չի հասկնար...: Շուարած՝ քովինիս աչքերը փնտռեցի:

- Մէկ հոգի մնաց:

Ցետոյ նշան ըրաւ սեղանին էն հեռուր անկիւնը նստած, որոշ տարիքի, մինչեւ կազմով, սեւեր հագած, պզտիկ մօրուքով մարդուն: Ոտքի կայնեցաւ մարդը: Կրօնականի զգեստ հագած էր, աւելի պզտիկցնելով զինքը:

- Կը ճանչնա՞ս, հարցուց ցած ձայնով:

Անմիջապէս ճանչցայ:

- Մխիթար Սեբաստացին է, ըսի, երկիւղած ձայնով:

Ոտքի ելեր էի: Նորէն նայեցայ անոր: հսկայ անունը, վիթխարի վաստակը եւ՝ պարզ, համեստ մարդը: Շնորհքով չուարած էի, ոչինչ տրամաբանական էր այլեւս: Մէկ բան կը մնար ընել:

Քայլ մը առի որ քովը երթամ: Պեխաւոր մարդը բռնեց արմուկէս:

- Վերջը, աւելի լաւ է:

Չհամարձակեցայ չարժիլ:

- Նստեցէք Վարդապետ, ըսաւ:

Լռութիւն տիրեց: Եօթը հոգին մէկ կողմ դարձած, կը սպասէին: Ու յանկարծ կացութեան ամբողջ անբնականութիւնը, անհեթեթութիւնը զարկաւ մտքիս: Սփիւռքի չորս կողմերէն հաւաքուած այս անկարելի ոգիները, մարդերը ի՞նչ կ'ուզէին ինձմէ: «Երազի մէջ ըլլալու եմ» խորհեցայ: Դարձայ քովինիս որ սուռեմ՝ մէկէն ոտքի ելաւ:

- Միայն ես մնացի, ըսաւ իր թաւ ձայնով:

Մտածեր էի զինքը...: Ու դառնալով Յոճա Փանոսին՝ ըսաւ.

- Յոճա Փանոս Քալանթար, վայրկեան մը հոս կուգա՞ք:

Առջեւ եկաւ Յոճան ու կայնեցաւ մեր մօտ: Ինչքա՜ն պզտիկ էր անոր քով:

- Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեան, ըսաւ Քալանթարը իր մեղմ ձայնով:

Շշմած էի...: Արեւմտահայ մշակոյթի այդ հսկան, լուսաւորութեան դարուն չափ մին յաղթահասակ կայնած այդ մեծդի ռահվիրան, առաջին Սփիւռքահայ մտաւորականը...: Չհաւատացի ականջներուս: Բայց Չէլէպին ժամանակ չտուաւ որ զգացումներս յայտնեմ:

- Մտիկ ըրէք պարոն Մեսրոպեան:

(Շար. 2)

ՀԱՅԵՐԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆՈՒՄ

Լեհաստանում հայկական քնակավայրերը աւելի քան 8-դարեայ պատմութիւն ունեն, երբ Հայաստանում՝ Բագրատունիների թագաւորութեան անկումից յետոյ՝ ԺԱ. դ. սկսուեց Թուրք – սելջուկների արշաւանքը: Հայրենի բնօրրանի ամայացումը, զանգուածային ջարդերը ու դերեվարումները ստիպեցին շատ Հայերը փրկութիւն որոնել օտար եզերքներում: Լեհաստանը զաղթական Հայերին ձգում էր իր ծաղկան վիճակով, ինչպէս նաեւ Լեհերի յարգալից վերաբերմունքով արեւելեան քրիստոնեաների նկատմամբ: Ժամանակի ընթացքում այստեղ ձեւաւորուեց մի մեծ գաղութ, որն ընդդրկում էր 40 հազար ընտանիք: Այն տեղաւորուած էր Գալիցիայում, Պոդոլիայում եւ Վոլինիայում: Հայերը զբաղուում էին արհեստներով, առեւտրով եւ դրսեւորեցին իրենց որպէս չափազանց օդտակար՝ երկրի տնտեսութեան մէջ, կապող օղակ դարձան Արեւելքի ու Արեւմուտքի առեւտրում:

Շնորհիւ իրենց բնածին ճկունութեան, նոր միջավայրին յարմարուելու ունակութեան, աշխատասիրութեան եւ իրենց հիւրընկալած երկրի օրէնքներին հաւատարիմ ծառայելու կարողութեան՝ Հայերը չուտով ձեռք բերեցին մեծ հեղինակութիւն, վստահութիւն եւ լեհ արքաների բարեացակամութիւնը: Նրանց չընորհուեցին տարբեր առաւելութիւններ ու արտօնութիւններ, դատանքի ազատութիւն, սեփական դատավարութիւն եւ այլն, իսկ 1344 թ. Կազիմիր Մեծ արքան տուեց Հայերին յատուկ ինքնավարութիւն՝ լեհական օրէնքներում յայտնի «Կազիմիր Գ.-ի հայկական կարդավիճակ» անուանումով: Մերձենալով նոր մշակոյթին, իւրացնելով լեհուն, Հայերը սկսեցին աչքի ընկնել հասարակական ու տնտեսական դործունէութեան տարբեր բնադաւառներում: Քաղաքական ու բարոյական ճնշման բացակայութիւնը, տիրող ժողովրդի հիւրընկալութիւնը ու համադործակցութիւնը յանգեցրին Հայկական գաղութների հետքերը Լեհաստանի տարածքում վերացան: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից յետոյ Լեհաստանի Հայաչատ մասը անցաւ Ուկրանիային եւ Հայերը ստիպուած լքեցին իրենց երկրորդ հայրենիքը ու ափուսեցին ամբողջ Լեհաստանում ու Եւրոպայում: կոմունիստական իշխանութեան տարիների նոյնիսկ յիշատակումը այդ վայրերում ծագում ունենալու մասին խիստ արգելքի տակ էր, եւ Լեհահայերից շատերը կորցրեցին կապը իրար միջեւ, յիշողութիւնը իրենց անցեալի մասին, լեզուն ու ազդային պատկանելիութեան դիտակցումը:

80-ական թուականների սկիզբը՝ ռեժիմի յարաբերական թուլացման ժամանակաշրջան՝ նշանաւորւում է ազդային փոքրամասնութիւնները, մասնաւորութեամբ Հայերի զարթօնքով, «ազդային ակումբների» ստեղծումով: Դրանցում միաւորվում էին ոչ միայն Հայերը, այլեւ Լեհերի մի մասը, որոնք ցանկանում էին ծանօթանալ Հայկական մշակոյթին, աւանդոյթներին, սովորոյթներին ու աւանդոյթներին, իսկ տոհմական ընտանիքները՝ նոյնիսկ հայկական ազգանունները լեհական վերջաւորութիւններով: Եւ եթէ Ժ. դ. սկզբին Լեհաստանում դեռ պահպանւում էին Հայերի հոծ բնակավայրեր, ապա առաջին ու մանաւանդ երկրորդ համաշխարհային պատերազմներից յետոյ հայկական գաղութների հետքերը Լեհաստանի տարածքում վերացան: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից յետոյ Լեհաստանի Հայաչատ մասը անցաւ Ուկրանիային եւ Հայերը ստիպուած լքեցին իրենց երկրորդ հայրենիքը ու ափուսեցին ամբողջ Լեհաստանում ու Եւրոպայում: կոմունիստական իշխանութեան տարիների նոյնիսկ յիշատակումը այդ վայրերում ծագում ունենալու մասին խիստ արգելքի տակ էր, եւ Լեհահայերից շատերը կորցրեցին կապը իրար միջեւ, յիշողութիւնը իրենց անցեալի մասին, լեզուն ու ազդային պատկանելիութեան դիտակցումը:

80-ական թուականների սկիզբը՝ ռեժիմի յարաբերական թուլացման ժամանակաշրջան՝ նշանաւորւում է ազդային փոքրամասնութիւնները, մասնաւորութեամբ Հայերի զարթօնքով, «ազդային ակումբների» ստեղծումով: Դրանցում միաւորվում էին ոչ միայն Հայերը, այլեւ Լեհերի մի մասը, որոնք ցանկանում էին ծանօթանալ Հայկական մշակոյթին, աւանդոյթներին ու սովորոյթներին, իսկ տոհմական ընտանիքները՝ նոյնիսկ հայկական ազգանունները լեհական վերջաւորութիւններով: Եւ եթէ Ժ. դ. սկզբին Լեհաստանում դեռ պահպանւում էին Հայերի հոծ բնակավայրեր, ապա առաջին ու մանաւանդ երկրորդ համաշխարհային պատերազմներից յետոյ հայկական գաղութների հետքերը Լեհաստանի տարածքում վերացան: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից յետոյ Լեհաստանի Հայաչատ մասը անցաւ Ուկրանիային եւ Հայերը ստիպուած լքեցին իրենց երկրորդ հայրենիքը ու ափուսեցին ամբողջ Լեհաստանում ու Եւրոպայում: կոմունիստական իշխանութեան տարիների նոյնիսկ յիշատակումը այդ վայրերում ծագում ունենալու մասին խիստ արգելքի տակ էր, եւ Լեհահայերից շատերը կորցրեցին կապը իրար միջեւ, յիշողութիւնը իրենց անցեալի մասին, լեզուն ու ազդային պատկանելիութեան դիտակցումը:

80-ական թուականների սկիզբը՝ ռեժիմի յարաբերական թուլացման ժամանակաշրջան՝ նշանաւորւում է ազդային փոքրամասնութիւնները, մասնաւորութեամբ Հայերի զարթօնքով, «ազդային ակումբների» ստեղծումով: Դրանցում միաւոր

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՁԱԽ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ» ՀԱՏՈՐԸ

Ս. Պետերբուրգէն Հայաստան հառած են այս խորագիրով հատորին 3500 օրինակները: Այս ալպոմ - դրացուցակը կազմուած է Թանգարանին տնօրէն Ալֆրէտ Շահնազարեանի եւ փոխ - տնօրէն Իվետթա Մկրտչեանի գործակցութեամբ, Տպաքանակին մնացեալ 1500 հատը ղրկուած է Պոսթընի հայկական գրադարան - թանգարանին որուն նախագահ Հայկ Տէր - Մկրտչեանի հովանաւորութեամբ կարելի եղած է հրատարակութիւնը:

***

ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ «ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ»

Կրասնոդարի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին նախաճեռնարկ եղած է «Մեր Եկեղեցին» չաբաթաթերթին հրատարակութեան: Թերթին անունը հայերէն ղրուած է, նիւթերը ռուսերէն են: Էջերուն մէջ տեղ կը գտնեն կրօնականին հետ հայկական մշակութային եւ պատմական նիւթեր:

***

ՀԵՐՈՍԱՒԻՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի մանկապատանեկան կեդրոնին աղատամարտիկներու փառքի թանգարանին մէջ զետեղուած են եօթը կիներու լուսանկարները եւ անոնցմէ կարինէ Գէորգեանի կիսանդրին, Աղաւնի Տէր - Սահակեան, Հեղինէ Բդոյեան, Թուղանա Եսայեան, Կարինէ Գէորգեան, Նաիրա Սահակեան, Մարիէթա Սարգսեան, Գայեանէ Աբրահամեան կոչուած են Մարտակերտի, Մարտունիի, Լաչինի, Մաղավուզի եւ այլ վայրերու մէջ:

***

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՅԱՆԿԱԳՐՈՒՄ

Հայկական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան Լծուած «ՌԱՄ» կազմակերպութիւնը վերջին երեք տարուան ընթացքին հետազօտած է Արցախի պատմական յուշարձանները: Քարվաճառի (Քելբաջար) շրջանին մէջ ցանկագրուած են 318 յուշարձաններ (վանք, բերդ, կամուրջ, խաչքար, եւայլն): Պրպտումները կը շարունակուին Քաշաթաղի (Լաչին), Քաշունիքի (Ղուրթլի), Կովսականի (Զանգելան) եւ այլ շրջաններու մէջ: Բոլոր յուշարձանները չափագրուած են, լուսանկարուած, վիմագիր արձանագրութիւնները ընդօրինակուած:

Զեռք ձգուած նիւթերը ցուցահանդէսով մը ներկայացուած են Արցախի մէջ. նպատակ կայ նոյն ցուցահանդէսը արտասահմանի մէջ եւս ներկայացնելու:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ւում էին հայ մշակոյթով, պատմութիւնով, իրենց հայկական արմատներով հետաքրքրուողները: Այդ տրամադրութիւնների վերելքը Լեհաստանում հասաւ իր գագաթնակէտին Ղարաբաղեան չարժման ժամանակ եւ Հայաստանում ողբերգական երկրաշարժից յետոյ: Հայկական ընկերութիւնները դարձան Լեհաստանում երկրաշարժից տուժածներին, չրջափակուած Հայաստանին օգնութիւն կազմակերպող կենտրոններ: Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձութիւնները խթան հանդիսացան սեւեռուն ուչադրութեան նրա հանդէպ, առաջացրին հետաքրքրութիւն ու արցասութիւն նրա ճակատագրի հանդէպ, ցանկութիւն անմասն չըմնալու հայրենիքի հոգսերից: Վարչապետ, կառավարում և Քրաքովիայում Լեհահայերը այդ տարիներին հիմնեցին հայկական մշակութային ընկերութիւններ, որոնք միաւորուեցին Լեհահայերի առաջին ասամբլիայի ընթացքում, որը տեղի ունեցաւ 1990 թ. Քրաքովիայում: Այստեղ հաւաքուեցին Լեհահայերը երկրի բոլոր ծայրերից: Ասամբլիան դարձաւ ամենամեծ աւանդոյթ: Այս ժողովների ժամանակ Հայերը ամփոփում են տեղեկութիւնները Հայաստանի ներկայ վիճակի մասին, զեկուցումներ կարդում իրենց ժողովրդի անցեալի, պատմութեան ու մշակոյթի մասին, իրենց նախնիների՝ հայ – լեհական դաղութի ժառանգութեան, երկրի ներկայ հայ բնակչութեան վիճակի, պետութեան քաղաքական, տնտեսական ու մշակութային կեանքում իրենց մասնակցութեան մասին:

Հարկ է նչել, որ այդ միջոցառումները չեն զրաւում լեհահայ երիտասարդութիւնը, նրան չեն հետաքրքրում ազգային հիմնահարցերը: Մի ուրիչ տխուր փաստ՝ Լեհաստանի հայկական մշակութային ընկերութիւնները չունեն կապեր ոչ մայր Հայաստանի, ոչ Սփիւռքի՝ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի(*) ամենաուժեղ ու ազդեցիկ դաղութների հետ: Այդ ընկերութիւնների թուլութիւնը հետեւանք է նաեւ կայուն ֆինանսական բազայի բացակայութեան, քանի որ այդ կազմակերպութիւններին մասնակից են առաւելապէս չունեւոր մտաւորականներն ու թոշակառուները: Դրանով է բացատրւում նաեւ ամենամեծ ասամբլիաների հանդէպ հետաքրքրութեան անկումը: Այնուամենայնիւ, բացի տարեկան հանդիպումներ կազմակերպելուց, տեղեկատուութիւն ամփոփելուց, լեհական հայապտութեան ոլորտում հետազօտութիւններ կատարելուց, հայ մշակութային ընկերութիւնները զբաղւում են հրատարակչական գործունէութեամբ: Այսպէս, Քրաքովիայում լոյս է տեսնում Լեհահայերի Հայ Մշակութային Ընկերութեան Տեղեկագիր, Վարշաւայում պարբերաբար հրապարակւում են ժողովածուներ, մենագրութիւններ, զրոյցներ՝ նուիրուած Լեհահայերին ու Հայաստանին: Բացի դրանից Հայերը որպէս ազգային փոքրամասնութիւն յաճախակի հանդէս են գալիս պետական հեռուստատեսութեամբ, ռատիոյով, պարբերական մամուլում: Օրինակ 1995 թ. Քրաքովիայի հեռուստատեսութեամբ կազմակերպուեց հաղորդում 1915 թ. Թուրքիայում Հայերի ցեղասպանութեան, ինչպէս նաեւ Ղարաբաղում տեղի ունեցող իրադարձութիւնների մասին: Քրաքովիայի Ս. Ադդիդիոս եկեղեցում ամէն չաբաթ օր անց է կացւում հայկական պատարագ:

Միեւնոյն ժամանակ վերջին 5 – 6 տարիներին նկատւում է հայ էմիգրանտների մեծ հոսք Լեհաստան, որ քացատրւում է մի կողմից պետութեան վիզային լիպերալ քաղաքականութեամբ, միւս կողմից՝ Նորհ. Միութեան փլուզումից յետոյ Հայաստանում ստեղծուած ծանր անտեսական ու քաղաքական կացութեամբ: Նոր գաղթականների ստոյգ թիւը դժուար է ասել, մօտաւոր հաչուարկներով այն կազմում է մի քանի տասնեակ հազար մարդ: Յատկ սրտի, Հայերի մեծամասնութիւնը գտնւում է Լեհաստանի տարածքում ոչ լեկալ կամ կիսալեկալ ձեւով, գալիս են Թուրիսթական ուղեգրերով, եւ դիմում ամէն միջոցի՝ մնալու համար: Դրանք տարբեր մասնագիտութիւնների մարդիկ են, չաճախ բարձրագոյն կրթութիւն ստացած, սակայն հնարաւորութիւն չունեն դրսեւորելու իրենց փորձն ու գիտելիքները, օրինաւոր աչխատանք գտնելու: Այդ պատճառով նրանք ստիպուած են զբաղուել Զինաստանից, Վիէթնամից, նախկին Նորհ. Միութեան Հանրապետութիւններից բերուող ապրանքների վերաւաճառքով: Յաճախ առեւտուրն անում են ամբողջ ընտանիքներով: Արհեստաւորները աւելի չատ հնարաւորութիւններ ունեն աչխատանք գտնելու, քան բժիչկները, ինժեներները, մշակոյթի գործիչները: Հայ վերաբնակիչներից ոմանք փորձում են Լեհաստանում քաղաքական պատասխան իրնդրել: Սակայն, որպէս կանոն, նրանց մերժում են, յենուելով այն փաստի վրայ, թէ Հայաստանը իրեն յայտարարել է դեմոկրատական պետութիւն: Նորաբնակ Հայերի մէջ կան այնպիսիները, որոնց յաջողւում է լեհական քաղաքացիութիւն ստանալ ամուսնութեան կամ ուրիչ միջոցներով, սակայն դրանք չատ քիչ տոկոս են կազմում: Եւ, վերջապէս, որոչակի թուով Հայերի համար Լեհաստանը միջանկեալ երկիր էր ղէպի բարեկեցիկ Գերմանիա եւ ուրիչ արեւմտեան երկիրներ: Սակայն փակ սահմանները ստիպեցին նրանց կանգ առնել այստեղ ու մնալ: Մարդիկ յայտնուեցին անցումային դաժան պայմանների խաչուղիներում: Դժուար է նչել Լեհաստանում առաւել հայաչատ վայրեր: Դրանք գլխաւորապէս խոչոր քաղաքներն են՝ Վարշաւա, Վրոցլաւ, Լոձ, Լիւպլին, Քրաքովիա: Փաստօրէն Լեհաստանի բոլոր անկիւններում չուկաներում կարելի է հանդիպել առեւտուր անող Հայերի: Նրանց կեանքը լի է զրկանքներով:

Բացի կենցաղի նիւթական ապահովութիւնից հայ նոր վերաբնակիչներին սկսել են յուզել ազգային ինքնութեան պահպանութեան հիմնախնդիրը, երեխաների ուսումնառութեան, հայկական դպրոցների կազմակերպման հարցը: Հայերի մեծ մասը անընկալ բնակութիւնը այստեղ չըրջափակում է այդ հարցը, չնայած Լեհաստանի՝ որպէս միատարը քնակչութիւն ունեցող Պետութիւն, օրէնքները չափազանց լիպերալ են ազգային փոքրամասնութիւնների հանդէպ: Քանի որ Լեհաստանում Հայաստանը չունի դիւանագիտական ներկայացուցչութիւն և հայկական պաչտօնապէս զրանցուած միակ կազմակերպութիւնը Հայ Մշակութային Ընկերութիւնն է, փաստօրէն նոր վերաբերնակիչների օգնութեան ու աջակցութեան ամբողջ ծարութիւնը ընկնում է նրանց վրայ: Եւ չայած նրան, որ հայ մշակութային ընկերութեան ֆինանսական ու կազմակերպչական հնարաւորութիւնները չատ սահմանափակ են, նրանք օգնում են կարիքաւորներին իրենց ուժերի չափով: Ակնառու է այդ օգնութեան անբաւարարութիւնը դիւանագիտական հարցերում՝ պաչտօնական ծառայութիւնների բացակայութիւնը անհնարին է փոխարինել:

Մեր կարծիքով, Լեհաստանի այժմ գործող հայ մշակութային ընկերութիւնների առաջնահերթ խնդիրն է վերականգնել Լեհահայերի գաղութների աւանդոյթները, ներդրաւելով երիտասարդութեան թարմ ուժերը, պրոպագանդել մայրենի լեզուն, Լեհահայերի հարուստ ժառանգութիւնը: Անհրաժեչտ է կապեր ըստեղծել հնաբնակների եւ Լեհաստան ժամանած վերաբնակիչների նոր ալիքի ներկայացուցիչների միջեւ, մերձեցնել նրանց ազգային գաղափարի հիմքի վրայ, օգնել յաղթահարել համարկումի դժուարութիւնները, ընտելանալ նոր միջավայրին, գտնելու իրենց ունակութիւնները եւ գիտելիքների կիրառութիւնը, միաժամանակ պահպանելով լեզուն, ազգային դէմքը, իւրօրինակութիւնը եւ յատկանիչը:

Այսպիսով այսօրուայ Լեհաստանում ստեղծուել է մի առանձնայատուկ իրավիճակ՝ մի կողմից մահացող ուէթ դարեայ պատմութիւն ունեցող հայկական համայնքն –հարուստ քաղաքական եւ մչակութային անցեալով, միւս կողմից՝ նոր վերաբնակիչների մեծ հոսք, որը անօգնական հանդրուան է փնտռում նոր կապիտալիստական Լեհաստանում:

ՎԱՀԷ ԱՄԻՐԲԵԿԵԱՆ
Հայ Մշակութային Ընկերութեան
Պրեզիդիումի անդամ

(*) «ՅԱՌԱՋ». – Հոս հարկ է յիչել որ աւելի քան տարի մըն է, ընդառաջելով Քրաքովիայի Մշակութային Ընկերութեան, կանոնաւոր կերպով «Յառաջ» կը ղրկուի (նաեւ գիրքեր) եւ նոր ստացուած այս յօդուածին կցուած նամակին մէջ կ'ըսուէր «Ձեր թերթը ունի մեծ քանակով ընթերցողներ Քրաքովիայում եւ մենք անչափ չնորհակալ կը լինենք եթէ դուք չարունակէք մեզ այն մատուցելը»:

– Անչուչտ սխալ էր: Ճիշդ էր թէ կ'անչատուէր արտասահմանի, այսինքն Վիէնայի ժողովի դաչնակցականներէն, սակայն ըսել թէ Հայաստանի մէջ վերջ զրած է կուսակցութիւնը՝ կը նչանակէ չհասկնալ հայ ժողովուրդը: Եւ ատիկա ըսել երբ նոյն այդ Զանգեզուրի մէջ 1921-ի ամառը Դաչնակցութիւնը Լեռնային Զանգեզուրի Հանրապետութիւն հըռչակած էր ...Դաչնակցութիւնը ազատութեան պայքարին համար չինուած կուսակցութիւնն է եւ ազատութիւնը՝ հայութեան ուղն ու ծուծն է...:

– Վատահօրէն Բակունց պիտէր ատիկա եւ դիւանագիտութիւն կը խաղար:

– Այո բայց Լուկաչինն ալ պիտէր այդ խաղը...:

– Անչուչտ:

Ցակոբ զգաց թէ նիւթը պիտի հեռացըներ Արմինէն իրմէ «կրնայ չատ լաւ չգիտնալ պատմութիւնը» մտածեց: Աչքին պոչով նայեցաւ անոր եւ իրօք Արմինէ առաջ ծռեր՝ դուրսէն փախչող տեսարանին կը հետեւէր, առանց սակայն կեդրոնացումի: Տիգրանը լուռ էր, առնէ մը ի վեր: Արմինէ իրեն դարձաւ.

– Պարոն Ցակոբ, կրնա՞մ ձեզի բան մը հարցնել:

– Այո:

Բայց անմիջապէս չխօսեցաւ, իր աչքերուն նայեցաւ, ձեռքը մազին տարաւ:

– Գիտէ՞ք այս պահուս ուր էք, ինչ տեղ կը գրաւէք տարածութեան եւ ժամանակի մէջ:

– Այդ ի՞նչ հարցում է, Տիկին Արմինէ:

– Կ'ուզեմ հասկնալ մեր տարբերութիւնը իրրեւ հայ: Պէյրութէն կու գաք, փաստօրէն լաւ ծանօթ էք մեր պատմութեան, գրականութեան, մաքուր հայերէն կը խօսիք, հայ կեանքին մաս կը կազմէք, հայրենասէր, զարգացած երիտասարդ մըն էք:

Ճիվը կ'ոստոստէր հողէ ճամբուն վրայ: Նչան ու Մինաս ցած ձայնով կը խօսէին - ո՞վ լսեր էր հարցումը: Ցակոբ սպասեց: Արմինէ յանկարծ մատներով ճակատին զարկաւ:

– Հոս է սակայն ամէն ինչ, հոս, երեւակայութիւն, երազ, իէալ, թուիչք, հերոսները, դաւաճանները...:

Ձեռքը օդին մէջ կը չարժէր, դէմքը կեանք առեր էր, դեղեցկացեր, այնքան մօտէն...: Ցակոբ տարուած անկէ՝ ըսելիք չգտաւ:

– Այո:

Ինդաց Արմինէ:

– Բայց կը զգա՞ք մեր տարբերութիւնը, մեր յատուկ յարաբերութիւնը:

– Հարկաւ, եւ լաւ է որ կայ: Մեր յարաբերութիւնը տիալէքթիք է: Դուք հոս՝ թէկն էք, մենք Սփիւռք անթիթէզն ենք: ԻԱ. զարու Հայերը՝ սէնթէզը պիտի ըլլան: Տարբեր ենք, այո:

– Քիչ առաջ Սիւնեաց աչխարհ կ'ըսէիք, Բակունց կ'ըսէիք, քիչ եաք եղէռնաճոր պիտի գանք, յետոյ Գորիս, ինչ պիտնամ -- կը զգա՞ք դուք ասոնք չէ թէ բառարան մը բացեր կը կարդաք:

Արմինէի դէմքը մօտեցեր էր աչքերուն: Քրտինք կար այտին վրայ:

– Այո եւ ոչ:

Արմինէ անչարժ կը սպասէր:

– Այո, բառեր են քարտէսի վրայ, պատմութեան դրքի մէջ: Մենք Սփիւռքի մէջ հայութիւնը կը սորվինք, կը սորվեցնենք, ձեզի պէս չենք: Շատ բան կ'երեւակայենք, օրինակ՝ հայրենասիրութիւնը, հայ ըլլալը:

Ցակոբ բառ չգտաւ ու կեցաւ, ուչադրութիւնը ցրուած թրաքթէօրի մը աղմուկէն որ քովէն կ'անցնէր: Իլուրները արդէն կը դոցուէին աչքէն ճախէն:

– Մեր ամէն ինչը վերացական է Տիկին Արմինէ:

– Եւ ատո՞ր համար է որ եկեր էք Հայաստան, Ղարաբաղ ... որ գիտնաք թէ Հայ է՞ք թէ ոչ:

– Ոչ ոչ ... ես գիտեմ թէ հայ եմ, սակայն եկեր եմ հասկնալու թէ...

Նորէն բառ չգտաւ: «Ի՞նչ պիտի ըսէր Ջարուհին ասս հարցումին» մտածեց ու խօսեցաւ:

– ... Թէ ինչ կը նչանակէ հայ ըլլալը:

– Բայց ... այդ հարցումը իմաստ չունի, հայը հայ է:

– Մենք պէտք է սահմանենք, հասկընանք, բացատրենք ամէն բան, քիչ առաջ ըսի թէ վերացական է մեզի համար ամէն ինչ, իսկ դուք...:

Լռեցին՝ բայց նիւթը իր կեանքը, իր ճամբան չարունակեց անոնց մէջ ... «բաներ կան որ չեն խօսուիր» մտածեց ան «ոչ իսկ կը մտածուին, առանք իրենք իրենց կ'ապրին մտքիս մէջ տեղ մը...» խորհեցաւ: Ու դուրս նայեցաւ:

Ճիվը տակաւ կը մխրճուէր բլուրներու եւ անտառներու խորը, կը մօտենային Բակունցի աչխարհին բայց Ցակոբ չէր համարձակեր բանալ դիրքը: Բոլորովին աւելորդ, չինծու թուեցաւ ան իրեն «երբ բուն Մթնաձորը հոս է չուրջս, առջիս՝ ալ ինչ պէտք դիրքը կարդալ» մտածեց: Ինչքա՛ն պիտի ուզէր Արմինէին մխքը կարդալ հիմա, հասկնալ կապը անոր ու չրջապատին միջեւ, զգալ ինչպէ՞ս անոր երեւակայութիւնն ու զգայարանքները կը մասնակցէին լերան ու անտառին կեանքին «այդ է Բակունցին ճշմարտութիւնը, այդ միութիւնը մարդուն, բնութեան, կենդանիներուն, լեզուին ու իր միջեւ» եզրակացուց: Բայց չբացաւ դիրքը «պէտք չկայ» ըսաւ: Ու լուռ՝ սուզուեցաւ ինքիր մէջ:

Ու յանկարծ Արմինէ խօսեցաւ, չատ մօտէն, իր մտքին մէջէն իսկ:

(Շար. 56)

(Շար. Ա. Էջէն)

րեն: Ան ընտրած է «Ռուս գաղութներու համագումարը»:

Զօրավար Լեբեդ զայրոյթ ունի մամուլին հանդէպ որ զինքը կը կոչէ «փինոչէի հիացող մը» ու նոյնիսկ «Ռուս Փինոչէն»: Մնած է 1950-ին ռուս - ուկրանացի բանուորի ընտանիքի մէջ: Հետեւելով խորհրդային աւանդութեան որ կը պահանջէր որ զինուորական եւ ոչ զինուորական մարզերու լաւագոյնները անդամ ըլլան Համայնավար կուսակցութեան, անվարան անդամակցած է անոր: 1990-ին ընտրուած է կեդր. կոմիտէին. բայց ազմկալի երկու նիստ եւք որոշած է այլեւս ոտք չդնել հոն, ըսելով. «եթէ այդ մարդիկը համայնավար են, ես չեմ»:

1991-ին Գորբաչովի դէմ պետական չինծու հարուածին ընթացքին հրահանգ ըստացած է իր զօրաբաժինը չտապով խորհրդարանի չէնքին առջեւը փոխադրելու, անոր պաշտպանութեան համար: Ինք յաջողած է լեզու գտնել ելցինի այն ատենուան ալ բազուկին հետ ու ներս մտնել: Ատիկա չատերու ըսել տուած է որ զօրավար Լեբեդ նախագահին կողմը անցած է: Բան մը որ բոլորովին անհիմն էր: Իսկ սարքովի հարուածէն եւք երբ ամէն մարդ յաղթանակէն պատառ մը ունենալ փորձած է, ժողովրդավարները մեծ հանրահաւաք մը կազմակերպած են պատուելու համար նաեւ Լեբեդը: Ան մերժած է դափնիները որոնց արժանի չէ նկատած ինքզինք, ըսելով. «ես ժողովրդավար չեմ ոչ ալ անոնց ճակատին միացած»:

Զօրավար Լեբեդ ատուար թղթածրար մը ունի ռուսական բանակի պատասխանատուներուն, Պաշտպանութեան նախարարութեան մասին: Նախարար Գրաչովի խմբակը կաշառակերութեան ախոյեան ու ինքը պոռնկացած մը կը նկատուի հոն: Իսկ ելցին՝ «տկարամիտ ցար» մը:

Զօրավարը ի հարկին գիտէ խիստ քննադատութիւններ ուղղել Արեւմուտքին որ Գորբաչովի շրջանին երբ Թիֆլիսի եւ Վիլնիւսի մէջ 17 հոգի սպաննուած էր ահաւին աղմուկ բարձրացուց, մինչ այսօր երբ Չէչէնիոյ մէջ զոհերու թիւը տասընեակ հազարներու կը հասնի, ոչ Գլինթըն, ոչ ալ եօթը ամենահարուստները ձպտուն կը հանեն: Իր կարծիքով, Արեւմուտքցիները խաղի բերած են Ռուսաստանը ու հոն մինչեւ ծախուած գեներալները ներածուած ապրանք է: Երկիրը չէ կրցած արտաքին աշխարհին չուկան չըլլալ, քանի որ Ելցին համայնավարի իր անցեալը թաղելու մասին միայն կը մտածէ, իսկ Գոռպրեւ դուրսիններուն նախարարն է եւ ոչ արտաքին գործերու:

Լեբեդ պահանջած է որ եռապատկուի պաշտպանութեան պիւտճէն որովհետեւ «ներկայի պիւտճէով կարելի չէ ոեւէիսկ մէյմէկ գօտի գնել զինուորներուն որպէսզի անոնց տափատները վար չիյնան»: Կը պահանջէ որ աւելնան նաեւ ընկերային յատկացումները: Զի կրնար հանդուրժել տեսնելու որ պատանիներ փոխանակ դպրոց երթալու, նոր հարստացած Ռուսերուն ինքնաշարժերուն ապակիները կը մաքրեն փողոցը:

Ոչ ոք կասկած ունի թէ զօրավար Լեբեդ պաշտպանութեան ամենայարմար նախարար մը կ'ըլլայ: Շատ են իր տարբերութիւնները ներկայի դեկավարներուն հետ ու անոնք ուշադրութիւն կը դրաւեն. նախ, ան չի խմեր. եւ ասիկա արդէն շատ բան կը նշանակէ ժողովուրդի մը համար որ ճանճրացած է տեսնելէ նախագահ մը որ հանրութեան մէջ դանդաղելով կը քալէ, պաշտօնական ճամբորդութիւններուն ընթացքին չի կրնար խոր քունէն արթննալ: Ելցինի ռուսերէնն ալ ընդվզում կը պատճառէ չատերու. մինչ Լեբեդ հակառակ հարաւի իր չէչոին, չատ սահուն, ջինջ լեզու մը կը գործածէ: Մեհանչոհներու եւ սատյուածքի ծարաւ մէկը չէ ան. համեստ կեանք մը կը վարէ: Եւ վերջապէս, երբեք պատկանած չըլլալով համայնավար Նոմենկլատուրային, պէտք չունի իր անցեալը չքմեղելու: Ան ոչ ալ այն տիպարն է որ ձեռքը մամ մը եկեղեցական արարողութեան մը կը մասնակցի, կամ յանկարծ կ'որոշէ մկրտուիլ: Կը պայքարի միայն ծայրայեղականներու դէմ, սկսեալ «խեղկատակ» Ժիրինովսկիէն:

Ամբողջ հարցը հոն է որ ընտրապայքարի փոթորկումներուն մէջ զօրավար Լեբեդ պիտի յաջողի՞ պահել իր հանդարտաբարոյ կեցուածքը ու կրնայ հասնելու պարագային ալ մնալ նոյն համոզումներուն տէրը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վազգէն Անդրէասեանի յիշատակին, Պր. Գեղամ Տէվէճեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Աւաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Հոգեւոր Հովիւը չէ նորհակալութիւն կը յայտնեն Պ. Վահան Էլմայեանին, որ Եկեղեցւոյ Մատաղի ժողովրդական ճաշին իր նուագի գործիքները տրամադրեց ապա նաեւ պաշնակով ընկերացաւ երգիչ, երգչուհիներուն:

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ

Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետի տօնի առիթով

կիրակի, Դեկտեմբեր 17, ժամը 10-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Հարաւային Ֆրանսայի
Նախկին փոխանորդ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La **M. C. A. d'Alfortville**
organise

EXPOSITION PHOTO

Pour la première fois à la M.C.A.

ARCHO MELCONIAN

du 15 au 22 Décembre

Avec l'aimable participation
de **KARAS et NORBERT EFFEYAN**

Vernissage
le **Vendredi 15 Décembre**
à parlir de 18 heures

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5
tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԻԼԻԱ. – Շաւարշ Փիրանեանի յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. – Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը, Գարուն երգչախումբը, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Եըլմազեան 200-ական Ֆր. «Ցառաջ»ին, Մինասեան եղբարք 100 Ֆր. երգչախումբին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտ. 16-ին տօն է Ս. Յակոբ Մեծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
339, ave du Prado, Marseille 8e

SECTION DES JEUNES

La Section des Jeunes
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
vous invite à

— **Un repas**
«Choucroute»
— **Suivi d'un**
entretien-débat
avec le Rév. Père Zadik AVEDIKIAN
autour du thème «*Identité chrétienne*».

le Dimanche 17 Décembre à 12h30
au Centre Culturel «Sahak - Mesrop»
339, ave du Prado, Marseille 8e

—— P.A.F. : 70 F. ——

Réservations :
Tél. : 42. 03. 05. 63 (après 20h)

★ ★ ★

GRAND REVEILLON DU 31 DECEMBRE

à l'ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad,
Lyon-Villeurbanne

organisé par **FRANCE - KARABAGH**
et les Associations Arméniennes
de la Région Rhône-Alpes

animé par l'Orchestre **MASSIS**
les violonistes de Marseille
et le Disc-Jockey Didier

Prix d'entrée :

Adultes : 170 F. — Etudiants : 150 F.
Enfants de 6 à 14 ans : 80 F.

Réservation :

M.C.A. Décines :	78. 49. 42. 97
M.C.A. Villeurbanne :	78. 93. 57. 43
Eglise de Lyon :	78. 60. 47. 18
FRANCE KARABAGH :	72. 02. 07. 98

A cette occasion,
ELECTION DE MISS REVEILLON 95
Concours ouvert aux jeunes filles
à partir de 15 ans
Renseignements CASTING :
Adèle BERBERIAN au 78. 71. 01. 90
ou au 78. 49. 42. 97
Date limite de dépôt de candidature :
le 15 Décembre

★ ★ ★

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 16, տօն է Սրբոց Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարտիրոսի Ձգնաւորին եւ Մելիտիոսի Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

l'U.G.A.B. - PARIS — Ile-de-France
et
l'ASSOCIATION D'AIDE
AU KARABAGH AUTODETERMINE

présentent

PROJECTION DU FILM
(au profit du Karabagh)

«LA GUERRE POUR LA PAIX»

Images et prémontage :
Vatché Djabrayan
Missak Nazarian

le **Samedi 16 Décembre**
à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

—— P. A. F. : 50 F. ——

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENISN EN 7 LEÇONS!

en 50 heures
avec le
MANUEL D'ARMÉNIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMÉNOPHONES
de Mme **Hilda Kalfayan - Panossian**

Une méthode audiovisuelle, radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F. + 50 F. frais d'expédition.

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
pour la Défense de la Langue Arménienne
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
VIENNE

Projection Vidéo

le Dimanche 17 Décembre à 16h;
à la M. C. A. de Vienne
Projection d'un film vidéo sur l'Arménie et l'aide apportée par la section de Vienne de la Croix Bleue à la section de Goris en Arménie.

—— Entrée libre ——

***

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

Le dîner des Amis de la Fondation Marie Noubar

prévu le 9 décembre
a été reporté au vendredi 26 janvier 1996 à 20h00, au Yan's Club

L'invité d'honneur est Monsieur Jean-Pierre MAHE

Les billets de tombola vendus sont toujours valables
le tirage aura lieu le soir du 26 janvier.
tél. 47 81 28 66

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15
VENDREDI
15 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·745 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.745

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՐԱՍՓԻՒՌՆԵՐԸ

«Մոնա»ի չարաթաւերջի յաւելուածը (Դեկտեմբեր 7 – 13) Դաթրին Հիմպլոյի եւ Մարի Ժեկոյի կողմէ սոսկազդուած էջ մը ունի «Ռատիօ Ֆրանս Ինթերնասիոնալ»ի հայաստանեան ափռումներուն առիթով: Երկու լրագրողուհիները կը ներկայացնեն լոյսէ եւ հետեւաբար նաեւ հեռատեսիլի հաղորդումներէ զրկուած երեւան մը որ յոյսը կապած է աթոռակայանին:

Հեռատեսիլ ու ձայնասփիւռ Մոսկուայէն կախում չունին այլեւս, սակայն կը չարունակեն տառապիլ անոր ժառանգութենէն: Հարկաւորէն աւելի մեծաթիւ անձնակազմ, սարքաւորումներու հնամաշ վիճակ, եւլն.: Ու Հայերը կը զանգատին իրենց հեռատեսիլին խեղճուկ ծը րադիրներէն, նախընտրելով դիտել ռուսականը:

Տեսականօրէն անկախ է նաեւ դրաւոր մամուլը, բայց տնտեսական ծանօթ պատճառներով այդ անկախութիւնը չատ յարաբերական է: Մարզիկ առաւելագոյն 45 հազար Դրամ (50 Ֆր.) կը չահին ամսականն, իսկ թերթ մը 50 Դրամ է: Պաչտօնապէս արձանագրուած չուրջ 400 մամուլի անունէ երեք տասնեակ միայն լոյս կը տեսնէ: Օրաթերթերու տպաքանակը 50 հազարի չուրջ է, երեք միլիոնոց բնակչութեան համար: Տպարաններն ու գրուոմի միջոցները պետութեան մենաչնորհը մնացած են: Հեռատիպ, հեռաձայն, եւլն. լաւ չեն բանիր: Կան թուղթի բարձր դինը, ծանուցումներու դրեթէ բացակայութիւնը եւ ծանր տուրքերը որոնք կը սպառնան մամուլի ապագային: «Ազգ»ի խմբագիր Յակոբ Աւետիքեան կ'ըսէ թէ պարագան նոյնը չէ իշխանամէտ մամուլին համար: Մեծագոյն տպաքանակն ալ այս հատուածին կը պատկանի. «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը հայերէն եւ ռուսերէն լոյս կը տեսնէ 15 հազարական օրինակով: Միւսները --2000 – 7000 տպաքանակ– կը դաւանին «անկախ» ըլլալ, պատկանելով հանդերձ կուսակցութիւններու:

Հակառակ լրատուական օրէնքով դրքանութիւնը արգիլուած ըլլալուն, 1994 Դեկտեմբերին ընդդիմութեան պատկանող հրատարակութիւններու ինչպէս «Երկիր»ի փակումը մեծապէս մտահոգած է Սփիւռքն ու արեւմտեան դիւանագէտները: Այդ փակումը յաջորդած է ներգաղթած ՀՅԴ-ի դրուած արգելքին:

«Մամուլը ազատ պիտի ըլլայ երբ կարենանք առանց խոշտանգուելու արտայտուիլ» կ'ըսէ «Գոլոս Արմէնիի» ռուսերէն թերթին մէկ լրագրողը: Թերթը որ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան պաչտօնաթերթը եղած է, այսօր խմբագրութեան մէկ մասին կողմէ կը չարունակէ լոյս տեսնել. միւս մասը 1991-ին բաժնուած է հիմնելու համար «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը: Թերթը ուղղութիւն ընտրած է «ըսել ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ, առանց գեղեցիկ խօսքերու: Օգնել ժողովրդավարութեան եւ անկախութեան հաստատումին»:

Յօդուածը կ'աւարտի Յ. Աւետիքեանի խօսքերով. «հայ մամուլին անշրջանցելի դէմքը» կոչուած խմբագիրը որ «Սփիւռքահայ մըն է, 1990-ին Լիբանանէն Հայաստան հաստատուած, ստեղծելու համար այդ անունին արժանի մամուլ մը», կ'ըսէ ակնարկելով իր ալ ենթարկուած յարձակումներուն. «անպատիժ մնացած այդ արարքները քաց վերբ մը ձգած են որ տակաւին սպիացած չէ. ատիկա ոչ մէկ ապահովութիւն վայելելու զգացումն է որ լրագրողներու մեծ խոհեմութիւն կը թելադրէ իրենց խօսքին ու գրութեան մէջ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1996-Ի ՊԻՒՏՃԷՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԱԾ

Ազգ. Ժողովը արտակարգ նիստ գումարած էր Դեկտեմբեր 13-ին եւ 14-ին: Այս նիստերու ընթացքին քուէարկուեցաւ 96-ի պիւտճէն:

Նոյն նիստերուն օրակարգի նիւթ էր նաեւ տեղական մարմիններու հարցը եւ որոշ մտահոգութիւն յայտնուած էր ինչ կը վերաբերի ներկայի անցումային կացութեան եւ նախընտրելի նկատուած էր որ ճշդուի թուական մը: Այդ առընչութեամբ ալ տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութեան թուական որոշուած է 1996 Նոյեմբեր 10-ը:

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՀԱՅԿ. ԴՐՕՇԱԿԸ

Դեկտեմբեր 5-ի հայաստանեան թերթեր («Ազգ», «Լրագիր», եւայլն) կ'անդրադառնան Սեւծովեան համագործակցութեան 6-րդ վեհաժողովին որ տեղի ունեցաւ Անգարայի մէջ, Բ. Արարքչեանի նախագահութեամբ: Ժողովին արդիւնաւոր ընթացքին մասին կատարուած տեղեկատուութենէն աւելի հետաքրքրական են Ազգ. Ժողովի փոխ - նախագահ Կ. Ռուբինեանի տպաւորութիւնները կարսի վրայով կատարուած ճամբորդութենէն: Ան յուզումով խօսած է այդ մասին, ըսելով. «Մենք իրագործեցինք մեր պատանեկան երազանքը, գուրգուրեցինք Անիի պատերը, երջանկութիւնը ունեցանք պտտուել կարսի փողոցներում»:

Կան սակայն նաեւ ճամբորդութեան անհաճոյ դրուագները: Կ. Ռուբինեան ըսած է թէ «Հայաստանի պատուիրակութեան դիմաւորումը եւ ճանապարհումը շատ գունսպ էր կազմակերպուած: Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի բարձրաստիճան պաշտօնեաներից որեւէ մէկը չի դիմաւորել, իսկ Հայաստանի դրօշը այդպէս էլ չի բարձրացուել ընդունելութիւնների սրահում եւ օդակայանում»:

Ժամանումին առթիւ դիմաւորողները պատճառաբանած են թէ օդանաւը սպասեածէն կանուխ հասած է. իսկ վերադարձին սպասման սրահին մէջ միայն թրքական դրօշը պարզուած տեսնելով հայկական պատուիրակութիւնը մերժած է հոն մուտք գործել:

Մտածել որ այդ դանդաղութիւնը կատարուած է երբ Հայաստանի Ազգ. Ժողովի նախագահը նախագահն էր նաեւ վեհաժողովին: Տեղեկատուութիւնը կ'ըսէ թէ թրքական կողմը եղածը բացատրած է Դեկտեմբերի ընտրութիւններուն պատճառած ներքաղաքական ջղային վիճակով...:

Յաջորդ վեհաժողովին (Բաքու) պիտի նախագահէ Ադրբեջանի նորընտիր մէհլիսին նախագահը Ռասուլ Գուլիեւ:

ԲԱՔՈՒ ՀՐԱԺԱՐԱ՞Ծ Է ԼՂՀ-ԷՆ

Ղարաբաղի հարցին մասին միջազգային բանակցութիւններուն դուգահեռ, ԼՂՀ-ի պաչտօնատարները կ'արտայայտուին խաղաղութեան գործընթացին ու հատանական նկատուած հեռանկարներու մասին: Խորհրդարանի նախագահ Կարէն Բաբուրեանի համոզումով ստեղծուած անելը Բաքուի յանցանքով է որովհետեւ կը չանայ «ստանալ ամէն ինչ, ոչինչ չզոհաբերե-

լով»: Ան կրկնած է թէ ԼՂՀ-ն Ադրբեջանի կազմէն դուրս գալու եւ առանձին պետութիւն հիմնելու բոլոր խորհրդային եւ միջազգային օրէնքները յարգած է:

Խօսելով ներկային ու ադրբեջանական կողմին քարիւղի գործօնը չահարկելու հաւանականութեան մասին, Կ. Բաբուրեան ըսած է թէ անկարելի չէ ատիկա, իսկ նման պարագայի մը կը մեծնայ Հայաստանի դերը որ Օ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի չըրջանակին մէջ պէտք է օգտագործէ իր կարելիութիւնները ի նպաստ ԼՂՀ-ի: Աւելցուց, հակառակ երբեմն ծագող մարտավարական տարակարծութիւններու, Ստեփանակերտի ու Երեւանի միջեւ: Խորհրդարանի նախագահը յստակացուց կը նկատէ այն հանդամանքը որ «հոգեբանական առումով Ադրբեջանը վաղուց արդէն հրաժարուել է ԼՂՀ-ից»: Ըսուածին որպէս պերճախօս վկայութիւն կը ներկայացնէ այն փաստը որ իրենք բաքուէն հրաւէր չեն ստացած մասնակցելու Ադրբեջանի ՔՏ՝ խորհրդարանական ընտրութեան եւ ՔՏ սահմանադրութեան հանրաքուէին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 13/14)

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Դեկտեմբեր 13-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան պաչտօնական այցով մեկնած է Հնդկաստան, միջպետական համաձայնագիրը ստորագրելու համար: Կը նախատեսուէր նաեւ առեւտրատնտեսական յարաբերութիւններու զարգացման ուղղութեամբ համաձայնութիւններ:

*
**

ԱՐՏԱՔԻՆ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՀԱՄԱԶԱՅՆ ԵՆ

Հայաստանի վարչատարածքային նոր կարգադրութիւնը պատճառ ղարձած էր վարչապետին եւ Ներքին նախարարին միջեւ վէճերու: Վ. Սիրադեղեան դէմ եղած էր Ներքին նախարարութեան զօրքերը չրջանային հրամանատարներու յանձնելու գաղափարին, պաչտպանելով կեդրոնամէտ համակարգը: Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան եւս համամիտ գտնուած է իրեն, ըսելով. «ելնելով ներկայի արտաքին քաղաքականութեան խընդիրներից, Հայաստանը պէտք է լինի ամուր, կեդրոնից ղեկավարուող եւ միաժամանակ ժողովրդավարական Պետութիւն եւ չպէտք է բայլեր արուեն կեդրոնաձիգ, ուժեղ պետական համակարգը քանդացնելու ուղղութեամբ»:

*
**

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄԻԱՑՈՒՄ

Հայաստանի ՌԱԿ-էն հեռացած կամ անջատուած գանազան խմբաւորումներ եւ միաւորումներ, ինչպէս՝ ՀՌԱԿ-ի հիմնադիր խորհուրդ, ՀՌԱԿ Հայաստանի Վարչութիւն, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի ՀՌԱԿ երեսփոխանական խմբակցութիւն, ՀՌԱԿ-ի չարք մը ակումբներու առենապետեր եւ անդամներ, համակիրներ բանակցութիւններէ ետք որոշած են վերամիանալ եւ այս կապակցութեամբ համագումար մըն ալ կազմակերպել: Այս առթիւ հրապարակուած յայտարարութիւնը ստորագրած են Պետրոս Քացախեան, Վարդան Պետրոսեան, Կարէն Կոստանդեան, Գագիկ Օհանեան, Հենրիխ Յովհաննիսեան, Լեւոն Բաբայեան, Սամուէլ Տօնոյեան, Կարապետ Յակոբեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԱՄԱՑ-ԿԱՄԱՑ ԵՒՐՈՊԱ ԿԸ ՄՏՆԷ

Դեկտեմբեր 13-ին, Եւրոպական Խորհրդարանը, ինչպէս կը սպասուէր, վաւերացուց Թուրքիոյ անդամակցութեան համաձայնագիրը Եւրոպական Մաքսային Միութեան: Այս կը նչանակէ թէ Թուրքիա սկսաւ Եւրոպա «մտնել», եթէ նոյնիսկ Եւրոպական Միութեան մաս չի կազմեր, բայց այլեւս հարցը դիւրացած է: Լիպերասիոն (Դեկտեմբեր 14) կը դրէր արդէն. – «Կը նմանի Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան մը, անոր պարտաղրութիւնները ունի, բայց ոչ՝ բոլոր առաւելութիւնները»: Յունուար 1-էն, Թուրքիա պիտի փորձարկէ այս նոր ձեւը որ կը կայանայ թոյլ տալու իրեն որ Եւրոպական Շուկայ մտնէ առանց որ ձայն ունենայ:

Ուրեմն Եւրոպական Խորհրդարանը, յետադիմներէ եռք (կապուած մարդկային իրաւանց Թուրքիոյ մէջ) 343 ձայնով 149-ի դէմ (36 ձեռնպահ) քուէարկեց համաձայնագրին վաւերացումը: Դէմ քուէարկողներն էին – Յոյները, կանաչները, ծայրայեղ-աջ եւրոփոխանները, Ֆիլիփ ոը Վիլիէի խումբը, համայնավարները եւ քանի մը ընկերվարականներ: Քուէարկողներու թիւն էր 528: Դէմ քուէարկողները, բոլորն ալ տարբեր դրդապատճառներ ունէին: Ծայրայեղ-աջը չուզեր Եւրոպայի դուռը բանալ մահմետական երկրի մը, Ֆ. ոը Վիլիէի կողմնակիցները կը պայքարին ընդհանրացած ազատ փոխանակութեան դէմ, համայնավարները եւ քանի մը այլախոհ ընկերվարականներ մարդկային իրաւանց բռնաբարումէն մղուած են, կանաչները՝ որովհետեւ յըստակ հեռանկար մը չէ նախատեսուած Անդարայի անդամակցութեան՝ Միութեան, հուսկ՝ Յոյները կիպրոսի դրաւման պատճառաւ: Այս ամբողջը, տիկին Միթերանի ջանքերը եւ Ֆիւրտերու յոյները բաւարար չեղան որպէսզի Խորհրդարանը կրկին ընդդիմանայ: Մարդկային իրաւանց յարգանքին դեմին վերայ, ոչ մէկ փոփոխութիւն կայ Թուրքիոյ մէջ, բայց Խորհրդարանը «ռէալփոլիթիք»է (իրատես քաղաքականութիւն) պատճառաբանութիւններուն նախընտրութիւն տուած է: Մինչեւ Ռոքար ալ կ'ատարկէ որ մերժում մը իսլամապաչտներու եւ դինուորականներու հագին իւղ կը քսէր: Տնտեսական չրջանակներն ալ կը խորհին որ ազատ փոխանակութեան պարտադրանքները կը ստիպեն Թուրքիոյ որ վերջապէս Քիւրտերու դէմ մեծածախք պատերազմին: Գերամանացի ընկերվարական Շուլց մտահոգ է թէեւ որովհետեւ, կ'ըսէ, «Մաքսային Միութեան վտանգը կարեւոր հարց մըն է Թրքական տնտեսութեան համար, որովհետեւ չի կրնար մրցիլ: Այդ պարագային անկայունացը նող ազդեցութիւն մը կ'ունենայ որ կը նպաստէ իսլամապաչտութեան»:

Թուրքիոյ իշխանութեան չրջանակները չատ զոհ են որոշումէն. իսկ ճախը ոչ: Բանուորական կուսակցութեան ղեկավարը ըսած է որ մաքսային միութեան անդամակցութիւնը կը նչանակէ 75 տարի ետք անձնատուր ըլլալ Սեւրի Դաչնագրին, այսինքն վերածուիլ գաղութի: Իր կարծիքով, Թուրքիա Եւրոպայի ծառան կը դառնայ այս ձեւով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ, հակառակ իր պարզած անտարբերութեան 22 օրուան դործադուլ

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ՀՕՓԱՐ

(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՖԱՆԹԷԶԻ)

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

- Ասկէ երեք հարիւր տարի առաջ սկըսաւ Հօբարներու Եղբայրակցութիւնը ու տարիներուն հետ միասին ամեցաւ մինչեւ վերջնական ձեւ առնելը, 1750-ի չուրջ:

Լռեց: Ցայտնի եղաւ որ Զէյկպին խօսքի չատ սիրահար չէր:

- Ութ հոգի են Հօբարները, միշտ ութ, հաւաքուած հայ Սփիւռքի արմատներէն: Մէկ պաշտօն ունին- հսկել հայ ժողովուրդին վրայ եւ նայիլ որ անոր մէջէն ծնած ղեկավարները փորձանքի չդան:

Լռեց նորէն, Հետաքրքրութիւնս արթնցած էր հիմա ու պատրաստ էի ամէն պատրանք հանդուրժել՝ պատմածին վերջաւորութիւնը դիտնալու համար:

- Ամէն մէկս...

Ցանկարծ ինծի այնպէս թուեցաւ թէ չուզելով կը խօսէր Զէյկպին, զաղտնիք մը կար որ չէր ուզեր յայտնել ինծի պէս նորին, անփորձին, օտարին: Բայց չդրունակեց:

- Ամէն մէկս կը փնտռէ ու կը գտնէ հայ ժողովուրդի ապագային համար օրինակելի, աղգին խորհրդանշանը ներկայացնող պատանիները, չատ փոքր տարիքէն: Հօբարին աչքը հեռուէն կը հետեւի անոր մէն մի քայլին ու կը ջանայ ուղիղ ճամբուն մէջ պահել զինքը:

Անշուշտ լռեց: Հիմա անհամբեր էի որ խօսքին ծայրը հասնէր:

- Հօբարները իրարու հետ միշտ կապ ունին, կը հանդիպին եւ կը խորհրդակցին: Եւ ութ տարին անգամ մը ասանկ կը հաւաքուինք՝ երբ Թոռ մը կ'աւարտէ իր պաշտօնը, որոշ տարիքի հասած:

Ու դառնալով ինծի՝ ըսաւ.

- Դուք Թոռ մըն էիք, եւ հիմա ճշմարտութիւնը կրնանք ըսել ձեզի:

Տակնուվրայ էի: Լո՞ւրջ էր ան ամբողջը թէ քիթիս կը խնդային մարդիկ, դեբասանական ձեւեր առած:

Անկարելի էր հաւատալ ըսուածին:

- Ըսել կ'ուզէք թէ ես, խեղճ Աւագը՝ ամբողջ հայ ազգին իմաստութիւնը կրեմ, պահպանելու եւ փոխանցելու ահաւոր պարտականութի՞ւնը ունէի ուսերուս:

- Այո:

Կը սպասէ, որ ինքզինքս գտնեմ: Ու կը շարունակէ:

- Ձեր Հսկիչը, ամբողջ ձեր կեանքին՝ Փանոս Յոճա Քալանթարն եղած է: Ան էր որ յանձնարարեց ձեզի Աչկերտի աստիճան տանք եւ Հօբարներու դործին մասնակցիք:

- Նոյն դործի՞ն, բացադանչեցի, ականջներուս չհաւատալով:

- Այո:

- Բայց ես դեռ ողջ եմ, դոչեցի, չեմ մեռած ձեզի պէս: Ինչպէ՞ս ձեր դործին...:

- Մենք ալ ողջ ենք ըսաւ Զէյկպին հանդարտ թոնով:

- Ի՞նչ ողջ ինչ բան, դուք երեք հարիւր տարի առաջ ողջ էիք, այո, բայց հիմա ողջ չէք, չէք կրնար ըլլալ, անկարելի բան է... ես պիտեմ ինչ կ'ըսեմ, խենթեցած չեմ տակաւին:

- Մտիկ ըրէք որ բացատրեմ, ըսաւ նոյն խաղաղ չեչտով:

Ծիծաղելի էր կացութիւնս ու կը խընդայի՝ եթէ առանձին ըլլայի կամ ուրիշ մէկուն դէմքին վրայ կատակի նշոյլ մը տեսնէի: Ես չատ դժուար բարկացող մարդ եմ, անհուն համբերութիւն ունիմ: Սակայն զգացի թէ չկրնար պրկուած էին արդէն ու պիտի բարկանայի:

Սակայն Զէյկպին արդէն խօսիլ սկսեր էր: Փորձեցի մտիկ ընել ուշադրութեամբ:

- Հօբարներու Խորհուրդը կամ Եղբայրակցութիւնը հայութեան դերագոյն պատասխանատուութիւնը ունի: Ութ հոդիներս տեւական ապագայի առաջնորդներ, խորհրդանշաններ, առաքեալներ կը փնտռենք...: Բայց ձեզի ըսի այս ամբողջը արդէն: Անոնք էն յարդի Հայերն են որովհետեւ ազգին իմաստութիւնը, բարոյական ուժին դաղտնիքը անոնց մէջն է ու կը փոխանցուի սերունդէ սերունդ: Անոնք Սփիւռքի ճշմարտութիւնը կը պահունակեն:

- Ի Հայաստա՞ն, ո՞վ անոր հոդ կը տանի, հարցուցի լրջօրէն:

- Անոնք ալ իրենցը ունին, Մխօ կը կոչուին:

Լսած էի Մխոներու մասին բայց կարեւորութիւն չէի տուած:

- Լա՛ւ, ըսի ու դարձայ սեղանի մարդոց:

- Բայց ի՞նչ դիտէք որ ես այդ առաքեալն եմ, ըսի, պաղատագին ձայնով մը, որ հանդիմ անոնց սրտերուն, ես պարզ վարժապետ մըն եմ, դաղտնի իմաստութիւն չունիմ ես, ես...

- Մենք դիտենք, ընդմիջեց Զէյկպին, ոտքի ելլելով:

Վճռական էր ձայնին չեչտը, բայց ոչ յանդիմանական:

- Ու դուն պէտք չունիս դիտնալու թէ ինչպէս մենք դիտենք ... այնպէս չէ՞, հարցուց միւսներուն: Ցած բայց յստակ «այո»ները եկան սեղանէն:

- Ու լաւ է որ չդիտնաս, մինչեւ Հօբարըլլալդ: Բայց ասիկա, ան ամբողջը դաղտնիք է, մարդ պէտք չէ դիտնայ: Յոճա Փանոս Քալանթարը մեղի պատմած է ամէն, ամէն ինչ քու մասիդ:

Լռեց, յետոյ ցած ձայնով աւելցուց:

- Ամբողջ կեանքդ բայց դիրք է մեղի համար:

Զէյկպին ետ տեղը նստաւ ու լուռ մտածել սկսաւ: Անցան վայրկեանները, ժամերը, ըստ եմ երեւակայութեանս: Սակայն վերջին, ճակատագրական հարցումին կը սպասէի: Զուչացաւ:

- Ի՞նչ է պատասխանդ:

- Կեցէք վայրկեան մը, ըսի ու ոտքի ելայ:

Ես քալելով աւելի լաւ կը մտածեմ: Ինքզինքս պէտք էր դտնէի: Հօբարներու իրականութենէն աւելի՝ կարեւոր էր իմ ճակատագիրս: Ե՞ս պիտի սասանձնէի աղգին դեկավարներու փնտռտուքը կամ դիւրը: Երեսնուն նայեցայ - ամէնն ալ ազնիւ, փորձուած Հայեր էին: Համակերպած՝ տեղս նստայ:

- Լաւ, կ'ընդունիմ ըսի, չհաւատալով ոչ ձայնիս ոչ ալ ըսածիս: Բայց անմիջապէս չարունակեցի,

- Ի՞նչ պիտի ըլլայ պաշտօնս:

Զէյկպին կոկորդը մաքրեց: Ողջ ըլլալու նչա՞ն էր, որ կուտար ինծի:

- Աչկերտին պաշտօնը Հօբարը կ'որոշէ: Յոճա Փանոսը վերջը քեղի կ'ըսէ:

Լռութիւն տիրեց:

- Շնորհակալութիւն, ըսի յաճ ձայնով, չէի դիտեր ինչ ընելս:

- Հարցում ունի՞ս հարցուց Զէյկպին:

- Այո, մէկ հատ, ըսի:

Նորէն լռութիւն:

- Երեք հարիւր տարի առաջուան եւ այսօրուան հայութիւնը բոլորովին տարբեր բաներ են, ինչպէ՞ս կրնաք մեզ հասկըցնալ, դուք: Հայաստանի այսօրուան հայութիւնն անդամ չի դիտեր մենք ով ենք:

Լռեցի: Ասիկա իմ սիրած նիւթս էր, վարպետ էի այս հարցերուն մէջ: Մարդ չհաւսեցաւ:

- Մենք Սփիւռքն ենք, սիրելի Հօբարներ, անհող եւ անկեղրոն նոր հայութիւնն ենք, համամարդկային Հայեր ենք, ամէն լեզու կը խօսինք բայց հայ ենք, հայ, ու մեր ինքնութիւնը մենք է որ կր ստեղծենք, ոչ Հայաստանը ոչ ալ աւանդութիւնը: Դուք երեք հարիւր տարի առաջ ապրած Հայերդ, ի՞նչ կրնաք դիտնալ մեր մասին - ոչինչ:

Լռեցի, դոհ ինքզինքէս: Բեմը իմն էր, ի վերջոյ: Ու յանկարծ, հանճարեղ դաղափար մը ծագեցաւ մտքիս մէջ: Ոտքի ցատքեցի ու հեռատրական չեչտով ըսի.

- Նոր Հօբարներ պէտք են Սփիւռքի հայութեան համար, յատկապէս մեղի համար: Ընդունեցէք որ մենք ուրիչ Հայեր ենք, եղեռնէն ետք աչխարհ եկած...: Դուք ձեր պարտականութիւնը ըրած էք: Ես առաջին Նոր Հօբարը կ'ըլլամ ու կը չարունակեմ ձեր դործը: Կ'ընդունի՞ք:

- Մենք ալ կը հասկնանք Սփիւռքը, խօսեցաւ Զէյկպին քովէն:

- Ոչ, ըսի, ձայնս բարձրացնելով ու ձեռքերս չարժելով, մենք դեռ չենք հասկըցած, ալ ուր մնաց՝ դուք: Եթէ ողջ էք ու մարդկային՝ ուրեմն կրնաք սխալիլ:

Քիչ մը զարմացած իրար կը նայէին երեքը: Ես քալելով աւելի լաւ կը մտածեմ: Ինքզինքս պէտք էր դտնէի: Հօբարներու իրականութենէն աւելի՝ կարեւոր էր իմ ճակատագիրս: Ե՞ս պիտի սասանձնէի աղգին դեկավարներու փնտռտուքը կամ դիւրը: Երեսնուն նայեցայ - ամէնն ալ ազնիւ, փորձուած Հայեր էին: Համակերպած՝ տեղս նստայ:

- Լաւ, կ'ընդունիմ ըսի, չհաւատալով ոչ ձայնիս ոչ ալ ըսածիս: Բայց անմիջապէս չարունակեցի,

- Ի՞նչ պիտի ըլլայ պաշտօնս:

Զէյկպին կոկորդը մաքրեց: Ողջ ըլլալու նչա՞ն էր, որ կուտար ինծի:

- Աչկերտին պաշտօնը Հօբարը կ'որոշէ: Յոճա Փանոսը վերջը քեղի կ'ըսէ:

Լռութիւն տիրեց:

- Շնորհակալութիւն, ըսի յաճ ձայնով, չէի դիտեր ինչ ընելս:

- Հարցում ունի՞ս հարցուց Զէյկպին:

- Այո, մէկ հատ, ըսի:

Նորէն լռութիւն:

- Երեք հարիւր տարի առաջուան եւ այսօրուան հայութիւնը բոլորովին տարբեր բաներ են, ինչպէ՞ս կրնաք մեզ հասկըցնալ, դուք: Հայաստանի այսօրուան հայութիւնն անդամ չի դիտեր մենք ով ենք:

Լռեցի: Ասիկա իմ սիրած նիւթս էր, վարպետ էի այս հարցերուն մէջ: Մարդ չհաւսեցաւ:

- Մենք Սփիւռքն ենք, սիրելի Հօբարներ, անհող եւ անկեղրոն նոր հայութիւնն ենք, համամարդկային Հայեր ենք, ամէն լեզու կը խօսինք բայց հայ ենք, հայ, ու մեր ինքնութիւնը մենք է որ կր ստեղծենք, ոչ Հայաստանը ոչ ալ աւանդութիւնը: Դուք երեք հարիւր տարի առաջ ապրած Հայերդ, ի՞նչ կրնաք դիտնալ մեր մասին - ոչինչ:

Լռեցի, դոհ ինքզինքէս: Բեմը իմն էր, ի վերջոյ: Ու յանկարծ, հանճարեղ դաղափար մը ծագեցաւ մտքիս մէջ: Ոտքի ցատքեցի ու հեռատրական չեչտով ըսի.

- Նոր Հօբարներ պէտք են Սփիւռքի հայութեան համար, յատկապէս մեղի համար: Ընդունեցէք որ մենք ուրիչ Հայեր ենք, եղեռնէն ետք աչխարհ եկած...: Դուք ձեր պարտականութիւնը ըրած էք: Ես առաջին Նոր Հօբարը կ'ըլլամ ու կը չարունակեմ ձեր դործը: Կ'ընդունի՞ք:

- Մենք ալ կը հասկնանք Սփիւռքը, խօսեցաւ Զէյկպին քովէն:

- Ոչ, ըսի, ձայնս բարձրացնելով ու ձեռքերս չարժելով, մենք դեռ չենք հասկըցած, ալ ուր մնաց՝ դուք: Եթէ ողջ էք ու մարդկային՝ ուրեմն կրնաք սխալիլ:

Քիչ մը զարմացած իրար կը նայէին

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՐԱՒԱՑԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԷՆ

ԱՐԺԱՆԹինի ՄՕՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ

Հոկտեմբեր 31-ին, իր ընտանիքին հետ Պուէնոս - Այրէս ժամանած է Արժանթինի մօտ Հայաստանի արտակարդ եւ լիազօր դեսպան՝ Վահան Տէր - Ղեւոնդեան, որ մինչեւ վերջերս պաշտօնավարած էր որպէս Ֆրանսայի մօտ Հայաստանի հաւատարմատար: Ան դեսպանի մակարդակով Հայաստանի առաջին ներկայացուցիչն է Արժանթինի մէջ: Նոյեմբեր 2-ին, դեսպանին ի պատիւ ճաչ մը տուաւ «Պօղոս Արզումանեան» Հիմնարկութիւնը, որուն տրամադրած դրասենեակներուն մէջ կը դործէ դեսպանատունը: Նոյեմբեր 16-ին, Հայ Կեդրոնի վարչութիւնը ընդունեցաւ Վահան Տէր - Ղեւոնդեանի այցելութիւնը, որուն ի պատիւ ճաչ մը տրուեցաւ:

Դեսպան Վահան Տէր - Ղեւոնդեան Դեկտեմբեր 6-ին իր հաւատարմադրերը ներկայացուց Արժանթինի նախադահ Գարլոս Մենէմին, կառավարական տան մէջ: Այնուհետեւ, Հայաստանի նոր ներկայացուցիչը ծաղկեպսակ մը դետեղեց աղատարար Սան Մարթինի արձանին առջեւ, որ կը դտնուի համանուն հրապարակին վրայ՝ Արտաքին նախարարութեան դիմաց: Արարողութենէն ետք, տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը «Ուիլթըն Փալաս» պանդոկին մէջ, որուն ընթացքին խօսք առին դիւանադէտ Ատրիանա Վրէչ՝ արժանթինեան կառավարութեան անունով, եւ հայրենի դիւանադէտը:

ՄԱՆՈՒՇԱԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր վարչութեան անօթի. Նուհի Տիկին Մանուչակ Պետրոսեան Հոկտեմբեր 31 -- Նոյեմբեր 4 այցելութիւն մը կատարեց Պուէնոս - Այրէս, որուն ընթացքին խորհրդակցական հանդիպումներ ունեցաւ Հիմնադրամի տեղական յանձնախումբին հետ: Ցիշենք, թէ Հիմնադրամի Պրազիլի եւ Արժանթինի հայ համայնքները, ինչպէս եւ բարերար Վազէ Մանուկեան (Լոնտոնէն), նիւթապէս կը հովանաւորեն Գորիս - Լաչին - Ստեփանակերտ ճանապարհին չինութիւնը, որուն երկրորդ հատուածը՝ 13 քիլոմեթր, ներկայիս ընթացքի մէջ է:

Տիկին Պետրոսեան այցելութիւններ

վարը, սեղանին չուրջը: Մէկէն տեսայ որ ոտքի կը կանչէր Յոճա Փանոս, ու դառնալով չուրջիններուն ու յետոյ Զէյկպիին՝ կը խօսէր իր մեղմ ձայնով:

- Երեմիա Զէյկպի, իմ համեստ կարծիքս է որ մտիկ ընենք Աւագին ըսածը: Խելացի խօսք է: Միշտ յանդուդն ու նոր դաղափարները սիրած է, ես ներսէն դիտեմ:

Լռութիւն տիրեց: Յետոյ Զէյկպին ոտքի ելաւ ու վար, Հօբարներուն քով դնաց ու ցած ձայնով սկսան խօսակցիլ: Սրտատրոփ՝ սպասեցի: Կեանքիս էն բախտորոշ վայրկեաններէն մին էր ասիկա: Քանի՞ վայրկեան տեւեց:

Զէյկպին չտկուեցաւ, ինծի դարձաւ: Տպաւորիչ մարդ էր, լայն ճակատով, խոշոր քիթով ու պեխերով:

- Խորհուրդը նկատի կ'առնէ ձեր ըսածը, պարոն Աւագ, ըսաւ չատ աւելի մեղմ թոնով, Յոճա Քալանթարը ձեղի հետ կապ կը պահէ, այդ մասին:

Ոտքի ելեր էին ու ինծի կը սպասէին: Ցուղուած ու չփոթ՝ վար իջայ ու պզտիկ խումբին քովը եկայ: Մօտէն ուրիշ էր տպաւորութիւնս - թեթեւ ու թափանցիկ կը թուէին ու երերուն լոյս մը կը խաղար աչքերուն մէջ: Պատուելի Պալաթեցին է - դդուշութեամբ կը դրկեմ որ չճմռթկի դէմքը: Կը խնդա՞յ - իրական է, թեթեւ՝ բայց մարմինը հոն է: Պաղատագար Դպիրն է քովը: Կը մօտենամ, խոշոր գլուխը, կրակէ աչքերը «իրակա՞ն են» հարց կուտամ ես ինծի:

- Երբեք մտքէս պիտի չանցնէր թէ ձեղի կրնամ հանդիպիլ, օր մը...:

Աչէիկը ինծի կը նայի, հուժկու թեւերը կը դրկեն, կը սեղմեն զիս, քրտինքը, մարմնին տաքութիւնը - ամէն ինչ իրաւ կը թուի...:

Նիկողը կայներ կը սպասէ, ուրախ է:

- Նիկող, կ'ըսեմ, ուրախ եմ որ ծանօթացանք:

- Ես ալ:

Լուրջ է, սակայն սէր կայ աչքերուն մէջ: Կը փաթթուինք: Կը դառնամ՝ Մխիթար Վարդապետն է, պզտիկ ու ոսկրուտ բայց պողպատէ ձեռքը կ'առնեմ, կը ծռիմ որ համբուրեմ՝ ուժդին կը քաչէ անդին: Իրակա՞ն է չեմ դիտեր:

- Տէրը օրհնէ քեղ տղաս, կ'ըսէ:

Վճիռ ձայնը ականջիս՝ կ'անցնիմ Յակիկին: Նիհար բայց մկանուտ է թեւերուս մէջ: Հայութեան մաքուր բնազդը աչքերուն ու ձեռքերուն մէջ է: Ցուղումը կը բարդուի կոկորդիս խորը: Չի կրնար տուտ ըլլալ ասիկա...: Քովն է Լազարեանը, ուժ կայ եւ իմացականութիւն մաչած դէմքին վրայ: Կը սպասեմ - կը բնայ թեւերը, կը դրկէ դուրդուրանքով բայց զօրութեամբ:

Զէյկպին կը փնտռեմ: Կը դառնամ՝ ու հոն է, քովս:

- Եկուր Աւագ, կ'ըսէ:

Կը դրկուինք տաքութեամբ, հայութեամբ: Ցուղումս հազիւ կը զսպեմ: Այսքան մօտէն ոչինչ կը տեսնուի մարդէ մը: Կը զոցեմ աչքերս, հսկայ իրանին մէջ դող մը կայ որ տարօրէն մարդկային կը զդամ, դիտեմ:

Մէկը կը դպնայ ուսիս: Գիտեմ ով է: Կը դառնամ ու կը փաթթուինք: Հայրական զդացում մը կայ մէկը որ պիս կը տանի հօրս վերջին դիրկընդխառնումին, տան դրան մէջ, ինքը երկայն փիժամայով, նալընով, առուտուն, դեռ չածիլուած «տղաս, ալ չեմ տեսներ քեզ...»: Արցունքը լեցուցեր էր աչքերս ու ալ ամէն ինչ պղտոր էր, անորոշ ու հեռո՛ւ:

*
**

- Հոս է չէ՞, հարցուց Զէյկպին:

- Այո ըսի:

Վար իջանք: Մեր չէնքին մուտքն էր, կասկած չկար, 586 Պլու Միսք սեւ երկաթ դիրերով: «Ա դոնէ իրաւ է» անցաւ մըտքէս: Դիշեր էր արդէն, հով մը կը փչէր, սաղարթի անհուն խշրտուք՝ ու փողոցին լոյսին տակ Հօբարը կը սրսփար իրականութեան ու պատրանքին միջեւ:

Աչխարհ մը բան կրնայի ըսել՝ բայց պէտք չկար խօսելու: Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի ալ ըսելիքս - կեանքս նոր կը սկսէր: Բայց չդիմացայ բառերու կախարդանքին:

- Հօբար, ըսի, մենք Հայերս ուրիչ ենք:

Դլուխը չարժեց: Լուռ ինծի կը նայէր:

- Հիմա կը հասկնամ ինչու:

Նորէն չհասկցայ: Բայց ահաւոր կասկածը կը կրծէր դեռ մտքս եւ դիտէի թէ տարիներ անվերջ պիտի չարչրկէր զիս, ցերեկ դիշեր, մինչեւ մահս: Ես պիտեմ իմ մտքս ինչպէս կ'աչխատի: Ապառում չկար ինծի:

Բարձր լամբին լոյսին տակ եղերական ներելութի մը առեր էր դէմքը:

«Հարցնե՞մ, չհարցնեմ» կը մտածէի, դրեթէ խուճապահար: Ինծի կր նայէր բարձրէն, հեռուէն: Հասկցա՞ւ միտքս: Բան մը ըսաւ, բայց հովէն չլսեցի, արդէն ծանր է ականջս, քիչ մը:

- Ի՞նչ ըսիք:

- Մի հարցներ,

- Ինչո՞ւ...:

- Պէտք չունիս, հիմնականը հասկցար արդէն, դիտես, հիմա:

Լուռ փաթթուեցանք. իրարու: Լացը նորէն կը խեղդէր զիս, աչքերս լեցուած էին: Անձրեւը սկսեր էր:

Թեւերս քակեցի, քայլ մը ետ առի, վեր նայեցայ: Առանձին էի...:

Մարդ մարդասանք չկար չուրջս - միայն օթոներու անիւներուն ձայնը, թաց ասֆալթին վրայ,

(Շար. 3 եւ վերջ)

տուաւ զանազան հաստատութիւններու, իսկ Նոյեմբեր 2-ին իրեն ի պատիւ ընդունելութիւն մը սարքուեցաւ Ազգային Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ, Հիմնադրամի վարչութեան կազմակերպութեամբ: Անոր ընթացքին խօսք առին վարչութեան ատենապետ՝ Եղուարդ Սեֆէրեանը, Արժանթինի Հայոց թեմի առաջնորդ Գիւսակ Եպիսկոպոս Մուրատեանը եւ Տիկին Պետրոսեանը, որ չեշտեց Գորիս - Ստեփանակերտ ճանապարհի կենսական բնոյթը եւ կոչ ուղղեց զօրավիգ կանգնելու այդ ծրագրին, որ վեր է ամէն տեսակ հատուածական նկատումներէ: Աւարտին, եղոյթ ունեցաւ ղեսպան Վահան Տէր - Ղեւոնդեան, որ յայտնեց ղեսպանատան յանձնառութիւնը՝ Հիմնադրամի աշխատանքներուն զօրավիգ կանգնելու: Տեղի ունեցան նուիրատուութիւններ ի նպաստ ճանապարհի շինութեան, որոնցմէ գոյացաւ 151·000 տոլարի գումար մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Ի ՆՊԱՍՏ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌՆԵՐ

Նոյ· 7 – 9-ին, Սան Փաւլոյի «Գլիւպ Արմենիօ»ին մէջ տեղի ունեցաւ Պրազիլի «Հայաստան» Հիմնադրամի յանձնախումբի նախաձեռնած տօնավաճառը, որուն նպատակը պիտի տրամադրուի Գորիս – Ստեփանակերտ ճանապարհի շինութեան: Այս ձեռնարկը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է գաղութին մէջ ու կարեւոր հասոյթ մը արձանագրած է:

Նոյեմբեր 20 - 24-ին, Պուէնոս - Այրէսի Հայաստանի Մանուկներուն Օգնութեան Յանձնախումբը Ս. Ծննդեան առիթով իր չորրորդ տօնավաճառը կազմակերպեց, հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի տրամադրուի, «Հայաստան» Հիմնադրամի միջոցաւ, Ստեփանակերտի Ֆիզիկա – մաթեմատիկական վարժարանի վերաշինութեան, որուն հովանաւորութիւնը ստանձնած է յանձնախումբը «Ալէն Մանուկեան փուռ լ'Արմենի» Ֆրանսահայ կազմակերպութեան հետ: Տօնավաճառը մեծ յաջողութիւն ունեցած է:

ՀԱՅՐԵՆԻ ՆԵՐԿԱՑ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Պուէնոս - Այրէսի Հ. Բ. Ը. Մ-ի վարչութեան եւ մշակոյթի յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, Նոյեմբեր 17-ին յիշեալ միութեան «Կիւլէսէրեան» լսարանին մէջ բանախօսեց «Սարտարապատ» չաթաթեթերի խմբագիր՝ Տիանա Տէր - Կարապետեան – Փերէս Վալեռամայի կողմէ, աւելի քան 100 հոգիի ներկայութեան: Անցեալ Սեպտեմբերին, ան ճամբորդած էր Հայաստան՝ «Հայաստան» Հիմնադրամի հրաւէրով, սփիւռքահայ լրագրողներու արշաւին մասնակցելու համար: Անթոնիօ Սարաֆեանի բացման խօսքէն ետք, Տիկին Տէր-Կարապետեան անդրադարձաւ Հիմնադրամի աշխատանքներուն, անկախութեան 4-րդ տարեդարձի տօնակատարութեան եւ Աշտարակի Ոսկեվազ գիւղի «Ռոքսանա Մալճեան» մանկապարտէզի բացումին, որ իրագործուած է արժանթինահայ ազգային Աւետիս Մալճեանի բարերարութեամբ: Յուցադրուեցաւ տեսերիզ մը: Փակման խօսքը կատարեց Գիւսակ Եպիսկոպոս Մուրատեանը:

ՍԱՆ ՓԱՒԼՈՅԻ «ԱՐՄԵՆԻԱ» ԿԱՅԱՐԱՆԻ ՅՈՒՇԱՓԱՆԴԱԿԸ

Հոկտեմբեր 29-ին, Սան Փաւլոյի մեթրոյի «Արմենիա» կայարանին մէջ տեղի ունեցաւ «Մեմորիալ Արմենիա» կոչուած յուշաքանդակներու շարքին բացումը, գործ՝ Ճոսելի Գարվալիոյի, Մօտ 1000 հոգիի ներկայութեամբ, ձեռնարկին խօսք առին Սան Փաւլոյի նահանգի փոխադրութեան քարտուղարը, քաղաքի մեթրոյի գլխի նախագահը, արուեստագիտուհի՝ Ճ. Գարվալիօ, ղերասանուհի՝ Արաքսի Պալապանեան (հանրածանօթ՝ պրազիլի հեռատեսիլի դիտորդներուն) եւ «Սոֆիա» դրամատան նախագահ՝ Վարուժան Պուրմայեան: Ցիշենք, որ կայարանը «Արմենիա» անունը ստացած էր 1985-ին:

«ԱՐԱՔՍ» ԵՐԳՉԱԽՕՒՄԲԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Պուէնոս - Այրէսի Հայ Երաժշտութեան Բարեկամներու Ընկերակցութեան «Արաքս» երգչախումբը, որ հիմնուած է 1957-ին, միշտ խմբավար՝ Ժան Ալմուխեանի ղեկավարութեամբ, իր վերջին համերգը տուած էր 1991-ին: Նոյեմբեր 6-ին, չորս տարուան ակամայ լռութենէ ետք, իր աւանդական բարձր մակարդակով համերգ մը տուաւ «Հայ Կեդրոն» սրահին մէջ, 400 ունկնդիրներու ներկայութեամբ: Համերգին հասոյթը տրամադրուած է Արցախի որբերուն:

Երգչախումբը ներկայացուց ժողովրդական եւ ազգային - յեղափոխական երգերու ճոխ երգացանկ մը, որուն դիմաւոր մենակատարները եղան «Գոլոն» թատրոնի արուեստագէտներ՝ Անարէ Մանուկեան եւ Սուսաննա Գարամանեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Պերճուհի Թոքաթլեան - Կարապետեանի:

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆԻ ԵՒ ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ԳԻՐՔԵՐՈՒՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄԸ

Հոկտեմբեր 27-ին, Պուէնոս - Այրէսի Ազգային Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ, Հայ Կեդրոնի մշակութային յանձնախումբի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ Պետրոս Հաճեանի «Հրամմեցէք, պարոններ» պատմուածքներու հատորին եւ Պարոյր Սեւակի «Միայնակ ծառը» հատընտիրին (թարգմանիչ՝ Վարդան Մատթէոսեան) ներկայացումը, 50 հոգիի ներկայութեամբ: Ճարտարապետ՝ Սարգիս Թիւֆէնքճեանի բացման խօսքէն ետք, ձեռնարկը վարեց Գիւսակ Եպիսկոպոս Մուրատեանը, Օրուան դլխաւոր բանախօսն էր Յակոբ Կիւլլիւճեան, որ հատուածներ վանդակաւոր չորսթակումներու թիւրախ պիտի ըլլան, ինչպէս նաեւ ռնդեղ-ջիւրներու արօտավայրերը ու կարելի պիտի չըլլայ վաճառել այդ կենդանիին միսը:

Ճշդուած է որ արկածի մը պարագային, նոյնիսկ երբ հովը շատ տկար ըլլայ, ժամէ մը վտանգաւոր ամպերը կրնան հասնիլ Նորվեկիոյ երկինքը ու մէկ, կամ երկու օրէն հասնիլ երկրին միւս ծայրը: անճրեւ մը ալ աւելի կը մեծցնէ վնասը: Նորվեկիացիները կը մտածեն չորագործօն տարբերու սպառումին դէմ ահազանգի յատուկ սարքեր զետեղել չրջանին մէջ, քանի որ Ռուսերը մեծ յապաղումով կը ներկայացնեն պատահած արկած մը:

Նոյն չրջանին մէջ կը գտնուին նաեւ ռուսական վեց մեծագոյն ընդծովեանները որոնք աթոմական հրթիռներ կը կրեն ո-րոնցմով կարելի է ցամաքամասի մը բոլոր մեծ կեդրոնները քարուքանդ ընել ոչինչ ժամանակի մը ընթացքին:

Ռուս պատասխանատուները իրենք Անտրկեւայի մթերքները թափօն չեն նկատեր: Իրենք ծրագրած են վերարժեւորել զանոնք, սակայն ոչ ոք գիտէ թէ երբ ատոր համար անհրաժեշտ պայմանները պիտի ունենան, Ու այդ անորոշութիւնը կ'աւելցնէ Նորվեկիացիներուն մտահոգութիւնը: Երկկողմանի հանդիպումի մը ընթացքին Ռուսերը հասկցուցած են որ պիտի քննեն իրենց ծովային բժշկութեան տեղեկագիրները Նորվեկիացիներուն փոխանցելու պարագան: Բայց այս վերջինները վստահ են որ եթէ նոյնիսկ ատոր հաւանութիւն տան, դրաքննութիւնը կարեւոր դեր մը պիտի կատարէ տեղեկագիրներու փոխանցումէն առաջ:

ՔԱՂՀԱՆ

Ի՛ՆՉ ԸՆԵԼ ԱԹՈՄԱԿԱՆ ԹԱՓՕՆՆԵՐԸ

Ռուսաստան աթոմական թափօններու կուտակումի վայր մը ունի Նորվեկեան սահմանագլխուն մօտիկը, Անտրէեա ծոցին մէջ, Նորվեկեան իշխանութիւնները բազմաթիւ անգամներ իրենց մտահոգութիւնը յայտնած են այդ կուտակումին պայմաններուն մասին, կատարուածը քննելու արտօնութիւն ուզելով, ինչ որ միշտ մերժուած է: Ատոր վրայ Օսլօ որոշած է եւրոպական ուրիշ երկիրներու եւ Միացեալ - Նահանգներու հետ բաժին մը վերցնել աթոմական թափօններու կուտակումի Ռուսաստանի պիւտճէէն:

Մինդրոյ առարկայ թափօնները կէսով կը բաղկանան ռուսական ընդծովեաներու եւ նաւերու մէջ գործածուած վառելանիւթին մնացորդէն. մեծապէս չողպոր-ծօն են: 1982 եւ 1989-ի միջեւ այդ պահեստներուն մէջ կարեւոր արտածորումներ նկատուած են: Բայց Նորվեկեան իշխանութիւնները 1993-ին միայն անդրադարձած են այդ պարագաներուն որոնք մինչ այդ գաղտնի պահուած են. Նորվեկիոյ Պաշտպանութեան նախարարութեան յատուկ մէկ բաժինը կը յայտնէ թէ աթոմական այդ մթերանոցներուն պատճառով աղէտի մը հաւանականութիւնը միշտ մեծ է Նորվեկեան սահմանամերձ այդ չրջանին մէկ: Կրնայ հրդեհ ծագիլ, պայթումներ յառաջ գալ եւ եթէ չողավարակ ամպերը Նորվեկիոյ վրայ գան, բնակիչները վտանգաւոր չողարձակումներու թիրախ պիտի ըլլան, ինչպէս նաեւ ռնդեղջիւրներու արօտավայրերը ու կարելի պիտի չըլլայ վաճառել այդ կենդանիին միսը:

Ճշդուած է որ արկածի մը պարագային, նոյնիսկ երբ հովը շատ տկար ըլլայ, ժամէ մը վտանգաւոր ամպերը կրնան հասնիլ Նորվեկիոյ երկինքը ու մէկ, կամ երկու օրէն հասնիլ երկրին միւս ծայրը: անճրեւ մը ալ աւելի կը մեծցնէ վնասը: Նորվեկիացիները կը մտածեն չողպործօն տարբերու սպառումին դէմ ահազանգի յատուկ սարքեր զետեղել չրջանին մէջ, քանի որ Ռուսերը մեծ յապաղումով կը ներկայացնեն պատահած արկած մը:

Նոյն չրջանին մէջ կը գտնուին նաեւ ռուսական վեց մեծագոյն ընդծովեանները որոնք աթոմական հրթիռներ կը կրեն ո-րոնցմով կարելի է ցամաքամասի մը բոլոր մեծ կեդրոնները քարուքանդ ընել ոչինչ ժամանակի մը ընթացքին:

Ռուս պատասխանատուները իրենք Անտրկեւայի մթերքները թափօն չեն նկատեր: Իրենք ծրագրած են վերարժեւորել զանոնք, սակայն ոչ ոք գիտէ թէ երբ ատոր համար անհրաժեշտ պայմանները պիտի ունենան, Ու այդ անորոշութիւնը կ'աւելցնէ Նորվեկիացիներուն մտահոգութիւնը: Երկկողմանի հանդիպումի մը ընթացքին Ռուսերը հասկցուցած են որ պիտի քննեն իրենց ծովային բժշկութեան տեղեկագիրները Նորվեկիացիներուն փոխանցելու պարագան: Բայց այս վերջիններուն վստահ են որ եթէ նոյնիսկ ատոր հաւանութիւն տան, դրաքննութիւնը կարեւոր դեր մը պիտի կատարէ տեղեկագիրներու փոխանցումէն առաջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇՐՋԱՆԱՀԱՐՏՆԵՐՈՒՆ ՏՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 10-ին, Հայ Կեդրոնի մշակութային յանձնախումբը, չարժապատկերի հերթական ցուցադրութիւնը յատկացուց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթական Հաստատութեան վերջին երեք տարիներու չրջանաւարտներուն Հայաստան կատարած այցելութեանց տեսերիզներուն: Շուրջ 150 հոգիի ներկայութեամբ, ցուցադրութենէն ետք, տեղի ունեցաւ կլոր սեղան, որուն մասնակցեցան երեք հունձքերու ներկայացուցիչներէն, համադրութեամբ, Յորէկ Գարամանուկեանի: Աչխոյժ բանավէճ մը ծաւալեցաւ, որ ընդգրկեց իր մասնաւորի այդ այցելութիւններուն նպատակը, անդրադարձը եւ երիտասարդութեան դերը գաղութային կեանքին մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

. Պարոն Յակոբ, մի փորձէք հասկնալ, թոյլ տուէք դուք ձեզ որ Հայաստանը ձեզի ընդունի, ձեզի իր մէջ առնէ եւ ձեր մէջէն խօսի ... Հայաստանը հողէն, ջուրէն, ծառէն, երկինքէն աւելի՝ գաղափար մըն է ... մարդկային էն բարձր աստիճանին վրայ դնուելու գաղափարն է...:

Անհակնկալի եկաւ Յակոբ «ինչպէ՞ս կարդաց մտածումս» խորհեցաւ, ու անոր կողմը դարձաւ: Այդ վայրկեանին էր որ լոյսի մը փայլը զգաց իր մէջ ու իրեն թուեցաւ թէ գիտէր ինչու եկած էր եւ ով էր սա կինը որուն հետ կը խօսէր...: Տարտամօրէն զգաց թաքուն, խառնակ կապի մը գոյութիւնը իր ու անոր միջեւ, ինչպէս կը մօտենային անոնք իրարու եւ իրարու մէջ կը հասնէին...:Վայրկեան մը խենթ մտածումը ունեցաւ բռնելու անոր ճերմակ ձեռքը ու սեղմելու եւ հասկցնելու իրենց գաղտնիքը, բայց չհամարձակեցաւ: Ուրախութիւն մը ողողեց գիտակցութիւնը ու քիչ մնաց որ պոռար երջանկութենէն...:

Տունէն ելլելէն ի վեր, Արմինէ բաց ձգեր էր զգայարանքները ընդունելու համար բոլոր տպաւորութիւնները աշխարհէն «բացառիկ բան մըն է այս պտոյտը» ըսեր էր: Ձայներ ու գոյներ եկեր էին ամէն կողմէ բայց մանաւանդ Յակոբէն «խաղ է ասիկա, լուրջ խաղ է սակայն» ըսեր էր ինքն իրեն. «կեանքն է միայն նախանիւթը տիեզերքին ու մարդիկ ի՞նչ տարբերութիւն ունին ծառերէն ու ժայռերէն...: Աչքը սիրեմ Բակունցին»:

- Շատ մի խորհիք Պարոն Յակոբ, թողէք որ աշխարհը ձեզ խորհի, Հայաստանի մտածումը եղէք...:

Զգաց թէ Յակոբի միտքը ուրիշ տեղ էր ու կէս ականջով մտիկ ըրեր էր իր ըսածը բայց ատիկա հիմա շատ կարեւոր չէր որքան ատեն Գորիսի ճամբան զիրենք կը տանէր կարեւոր ժամադրութեան մը որուն միայն անորոշ գաղափարը ունեցեր էր մինչեւ այս վայրկեան: «Հայութիւնն ալ շատ կարեւոր չէ» խորհեցաւ «կարեւորը մարդ դիտնայ ինքը ինչ է, գիտնայ լո՞ւրջ է թէ խաղ է եղածը ... Բակունցը այսպէս պիտի մտածէր» եզրակացուց եւ եթէ քովի մարդը հիմա ձեռքը բռնէր՝ ինք պիտի չքաշէր որ ան հասկնար թէ ասիկա սեռային կամ սիրային պահ մը չէ «հապա ի՞նչ է» հարցուց, քիչ մը չուարած «ուրիշ է ասիկա, չեմ գիտեր ... միայն թէ նախազգացումը ունիմ» ու ձեռքերը ծալեց կուրծքին վրայ:

Ժամը չորսն էր Գորիս հասան:

*
**

Ճամբուն մնացեալ մասը մինչեւ Ստեփանակերտ գրեթէ լուռ անցաւ: Առաջին անգամ որ կեցաւ ճիփը Լաչինէն անցած առեն էր: Տիգրան իջաւ ու սկսաւ լուսանկարել քարուքանդ տուները ճամբուն երկու կողմերը եւ ահաւոր աւերածութիւնը ազերի քաղաքին: Մէկ հատ չվնասուած չէնք չկար, ամէն կողմ կռիւի ու մահուան հետքեր: Տեսարանը այնքան խռովիչ էր որ միաւանկերով խօսեցան: Տիգրան ետ եկած էր, չշմած վիճակի մէջ: կատարեալ ամայութիւն էր, ոչ իսկ չուն մը, մկնջտեղները:

- Պատերազմ է ասիկա, կատակ չէ:

Ոչ ոք պատասխանեց: Սիմոն ու Նչան, վար իջեր լուռ կը ծխէին, նայուածքը փախած իրականութենէն:

- Լակոտները...:

- Լաւ մը տփեցինք:

- Քիչ է անգամ, ասիկա:

Յակոբ դուրս ելաւ կառքէն, կտրեց փողոցը, վլատակ տունէ մը ներս մտաւ, դպաւ ածխացած գերաններուն, ժանդոտ ու ծռած ձողերուն եւ համրաքայլ ետ ճիփ եկաւ:

- Արդար պատիժն է:

Արմինէ տեղէն չէր չարժեր ու սպասեր էր անոր խօսքին: Հիմա առաւ անոր բառերը ու գոցուեցաւ ինքնիր մէջ, թեւերը ծալեց «ա՛յս է հայ մտքին ու սրտին բերելիք մասնակցութիւնը մեր կեանքին, մեր պայքարին ... մարդկային դուէթ ու սէր չմնա՞ց Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ ... չկա՞յ երեւակայութիւն, կեանքի սրբութեան գիտակցութիւն ... անասուներո՞ւ վերածուած ենք, մահը մահո՞վ պիտի պատժենք» մտածեց ու նայուածքը Յակոբէն անդին գնաց վեր ու վար ճամբու երկու կողմերուն դիզուած քայլերէն ու սպաներէն լեզուներով ներկայացուց երկու դիրքերը, վեր առնելով անոնց նշանակութիւնը: Ռոստոմ Աբիկեան եւ Զաքար Ամահունի յաջորդաբար կարդացին Պարոյր Սեւակէն թարգմանուած էջեր եւ Պետրոս Հաճեանի մէկ պատմուածքը: Աւարտին, խօսք առին Վարդան Մատթէոսեան եւ Պետրոս Հաճեան:

ՓԱՍՔՈՒԱԼ ՕՀԱՆԵԱՆԻ ԳԻՐՔԻՆ ՆՈՐ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄԸ

Նոյեմբեր 7-ին, «Ուիլթըն Փալաս» պանդոկի սրահներէն մէկուն մէջ, շուրջ 70 հոգիի ներկայութեան, տեղի ունեցաւ իրաւաբան Փասքուալ Օհանեանի «Հայկական Հարցը եւ միջազգային յարաբերութիւնները» աշխատասիրութեան չորրորդ հատորին ներկայացումը: Տիկին Մարի Լպէքեան - Մոմճեանի բացման խօսքէն ետք, խօսք առաւ Գլաւտիա Ադեան - Ճիզմէճեան՝ «Ադեան» հրատարակչատան անունով: Այնուհետեւ, խօսք առաւ օրուան դլխաւոր բանախօսը՝ արժանթինցի դիւանագէտ ու գրագէտ՝ Լիթօ Փաս: Աւարտին, չնորհակալութեան խօսք յայտնեց հեղինակը:

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒՆ ՏՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 10-ին, Հայ Կեդրոնի մշակութային յանձնախումբը, չարժապատկերի հերթական ցուցադրութիւնը յատկացուց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթական Հաստատութեան վերջին երեք տարիներու չրջանաւարտներուն Հայաստան կատարած այցելութեանց տեսերիզներուն: Շուրջ 150 հոգիի ներկայութեամբ, ցուցադրութենէն ետք, տեղի ունեցաւ կլոր սեղան, որուն մասնակցեցան երեք հունձքերու ներկայացուցիչներէն, համադրութեամբ, Յորէկ Գարամանուկեանի: Աչխոյժ բանավէճ մը ծաւալեցաւ, որ ընդգրկեց իր մասնաւորի այդ այցելութիւններուն նպատակը, անդրադարձը եւ երիտասարդութեան դերը գաղութային կեանքին մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

. Պարոն Յակոբ, մի փորձէք հասկնալ, թոյլ տուէք դուք ձեզ որ Հայաստանը ձեզի ընդունի, ձեզի իր մէջ առնէ եւ ձեր մէջէն խօսի ... Հայաստանը հողէն, ջուրէն, ծառէն, երկինքէն աւելի՝ գաղափար մըն է ... մարդկային էն բարձր աստիճանին վրայ դնուելու գաղափարն է...:

Անհակնկալի եկաւ Յակոբ «ինչպէ՞ս կարդաց մտածումս» խորհեցաւ, ու անոր կողմը դարձաւ: Այդ վայրկեանին էր որ լոյսի մը փայլը զգաց իր մէջ ու իրեն թուեցաւ թէ գիտէր ինչու եկած էր եւ ով էր սա կինը որուն հետ կը խօսէր...: Տարտամօրէն զգաց թաքուն, խառնակ կապի մը գոյութիւնը իր ու անոր միջեւ, ինչպէս կը մօտենային անոնք իրարու եւ իրարու մէջ կը հասնէին...:Վայրկեան մը խենթ մտածումը ունեցաւ բռնելու անոր ճերմակ ձեռքը ու սեղմելու եւ հասկցնելու իրենց գաղտնիքը, բայց չհամարձակեցաւ: Ուրախութիւն մը ողողեց գիտակցութիւնը ու քիչ մնաց որ պոռար երջանկութենէն...:

Տունէն ելլելէն ի վեր, Արմինէ բաց ձգեր էր զգայարանքները ընդունելու համար բոլոր տպաւորութիւնները աշխարհէն «բացառիկ բան մըն է այս պտոյտը» ըսեր էր: Ձայներ ու գոյներ եկեր էին ամէն կողմէ բայց մանաւանդ Յակոբէն «խաղ է ասիկա, լուրջ խաղ է սակայն» ըսեր էր ինքն իրեն. «կեանքն է միայն նախանիւթը տիեզերքին ու մարդիկ ի՞նչ տարբերութիւն ունին ծառերէն ու ժայռերէն...: Աչքը սիրեմ Բակունցին»:

- Շատ մի խորհիք Պարոն Յակոբ, թողէք որ աշխարհը ձեզ խորհի, Հայաստանի մտածումը եղէք...:

Զգաց թէ Յակոբի միտքը ուրիշ տեղ էր ու կէս ականջով մտիկ ըրեր էր իր ըսածը բայց ատիկա հիմա շատ կարեւոր չէր որքան ատեն Գորիսի ճամբան զիրենք կը տանէր կարեւոր ժամադրութեան մը որուն միայն անորոշ գաղափարը ունեցեր էր մինչեւ այս վայրկեան: «Հայութիւնն ալ շատ կարեւոր չէ» խորհեցաւ «կարեւորը մարդ դիտնայ ինքը ինչ է, գիտնայ լո՞ւրջ է թէ խաղ է եղածը ... Բակունցը այսպէս պիտի մտածէր» եզրակացուց եւ եթէ քովի մարդը հիմա ձեռքը բռնէր՝ ինք պիտի չքաշէր որ ան հասկնար թէ ասիկա սեռային կամ սիրային պահ մը չէ «հապա ի՞նչ է» հարցուց, քիչ մը չուարած «ուրիշ է ասիկա, չեմ գիտեր ... միայն թէ նախազգացումը ունիմ» ու ձեռքերը ծալեց կուրծքին վրայ:

Ժամը չորսն էր Գորիս հասան:

*
**

Ճամբուն մնացեալ մասը մինչեւ Ստեփանակերտ գրեթէ լուռ անցաւ: Առաջին անգամ որ կեցաւ ճիփը Լաչինէն անցած առեն էր: Տիգրան իջաւ ու սկսաւ լուսանկարել քարուքանդ տուները ճամբուն երկու կողմերը եւ ահաւոր աւերածութիւնը ազերի քաղաքին: Մէկ հատ չվնասուած չէնք չկար, ամէն կողմ կռիւի ու մահուան հետքեր: Տեսարանը այնքան խռովիչ էր որ միաւանկերով խօսեցան: Տիգրան ետ եկած էր, չշմած վիճակի մէջ: կատարեալ ամայութիւն էր, ոչ իսկ չուն մը, մկնջտեղները:

- Պատերազմ է ասիկա, կատակ չէ:

Ոչ ոք պատասխանեց: Սիմոն ու Նչան, վար իջեր լուռ կը ծխէին, նայուածքը փախած իրականութենէն:

- Լակոտները...:

- Լաւ մը տփեցինք:

- Քիչ է անգամ, ասիկա:

Յակոբ դուրս ելաւ կառքէն, կտրեց փողոցը, վլատակ տունէ մը ներս մտաւ, դպաւ ածխացած գերաններուն, ժանդոտ ու ծռած ձողերուն եւ համրաքայլ ետ ճիփ եկաւ:

- Արդար պատիժն է:

Արմինէ տեղէն չէր չարժեր ու սպասեր էր անոր խօսքին: Հիմա առաւ անոր բառերը ու գոցուեցաւ ինքնիր մէջ, թեւերը ծալեց «ա՛յս է հայ մտքին ու սրտին բերելիք մասնակցութիւնը մեր կեանքին, մեր պայքարին ... մարդկային դուէթ ու սէր չմնա՞ց Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ ... չկա՞յ երեւակայութիւն, կեանքի սրբութեան գիտակցութիւն ... անասուներո՞ւ վերածուած ենք, մահը մահո՞վ պիտի պատժենք» մտածեց ու նայուածքը Յակոբէն անդին գնաց վեր ու վար ճամբու երկու կողմերուն դիզուած քայքայումի, տառապանքի ու մահուան պատկերներուն, բայց բերանը չբացաւ «պիտի չհասկնան ... իրենք ալ մաս կը կազմեն աս տեսարանին» եզրակացուց: Այդ վայրկեան էր որ իր մեկուսացման մէջ, ան մեծ, աննախընթաց ցաւի մը նախազգացումը ունեցաւ որ իրեն կը սպասէր Ղարաբաղի մէջ «բան մը պիտի քանդուի, անպայման ... ահարկու ցաւ մը պիտի ապրի մարդ, նախ՝ որպէսզի կեանքի առուչութիւնը, դեղեցկութիւնը յաղթանակէ» խորհեցաւ,

Յակոբ ետ քովը նստեր՝ կը սպասէր որ կառքը ճամբայ ելլէ «գալիքէն խապար չունի այս մարդը ... մարդիկ ասո՞նկ կ'ապրին ամէն տեղ, կոյր ու դինով, է՞ս եմ որ պիտի արթուն մնամ, արթնցնեմ ... հաւանաբար այո» ըսաւ ինքնիրեն: Հիմա աչքին պոչով տեսաւ Յակոբին դոհունակ, անխռով երեւոյթը «Բակունցէն բան չէ հասկցեր, ուրեմն...» չարունակեց «ինքնիր մէջ կորսուած, չուարած մէկն է ... աս մեր Հայերը ե՞րբ պիտի հասունանան»:

Ճիփը կը չարունակէր բարձրանալ նեղ, քարքարոտ, դարձդարձիկ ճամբաներէն, յետոյ կը չակուէր, քիչ ետք նորէն ոլորուելով օձի պէս «կարծես թէ որս մը կը հետապնդէ» խորհեցաւ Արմինէ «բան մը կայ ճամբուն ծայրը որ մինչեւ վերջին երկվայրկեանը պիտի չտեսնուի ... ու յետոյ, յանկարծ մէկէն՝ վամ ...: պիտի պայթի ... եւ ատիկա ինծի կը սպասէ, ես գիտեմ» չարունակեց, անզգալաբար սպասելով որ դիմացէն կառք մը, թրաքթէոր մը կամ գոնէ բեռնակառք մը դար:

(Շար· 57)

(Շար. Ա. Լոյէն)

ներու հետեւանքով, Դեկտեմբեր 14-ին միջազգային մայրաքաղաք մը դարձած էր: Արդարեւ, նոյն օրը կը տօրադրուէր Պոսնիա – Հերցեկովինի խաղաղութեան համաձայնագիրը որ պատրաստուեցաւ Տէյթըն (Միացեալ – Նահանգներ): Ժամանած են երեք Հանրապետութիւններու նախագահները՝ Ֆ. Թուճման (Խրուաթուա), Իզեթպեկովիչ (Պոսնիա – Հերցեկովինի), Ս. Միլոսեվիչ (Սերպիա) ինչպէս նաեւ Պ. Գլինթըն, Քոհլ եւլն. եւլն.: Համաձայնագիրը կը նախատեսէ հետեւեալ կարգադրութիւնները. – Պոսնիա – Հերցեկովինի մէկ Պետութիւն է, բայց բաղկացած երկու ամբողջականութիւններէ՝ Խրուաթ - մահմետական Դաշնակցութիւն 51%) եւ Սերպ Հանրապետութիւն (49%). մայրաքաղաքն է Սարայեւօ, Պոսնիա կ'ունենայ նախագահութիւն մը, Սահմանադրական Ատեան մը, կեդրոնական Դրամատուն մը եւ միակ դրամ մը. Նորհրդարանը կազմուած է երկու Ժողովներէ. պատերազմական ոչ մէկ ոճրագործ կրնայ հանրային պաշտօն մը վարել. տեղահան եղած բնակչութիւնները պիտի կարենան վերադառնալ իրենց բնակավայրերը եւլն. եւլն.: Պոսնիոյ Սերպերը դժգոհ են այս համաձայնագրէն եւ հանրաքուէով մը մերժեցին զայն, առջի օր, բայց ան ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէր:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ կը շարունակէին Դեկ. 14-ին (22-րդ օր) թէեւ երկաթուղիի գեանին վրայ, նոյն միաձայնութիւնը չէր տիրեր, ոմանք բաւարար դանելով ժխւփէի գիջումները: Շաբաթ, Դեկտեմբեր 16-ին, նոր յոյսի մը կոչ ըրած էին էֆ – Օ եւ Սէ – Ժէ – Թէ որոնց չէր միանար Սէ – էֆ – Տէ – Թէ, Նիքոլ Նոթա դանելով որ այլեւս ընկերային բնոյթ չունի այդ յոյսը, այլ՝ քաղաքական: Դեկտեմբեր 13-ին, Շիրաք եւ մեծամասնութեան պարագլուխները (Ժիսքար, Պառ, Պալատիւր, Լէոթար) հաստատեցին իրենց զօրակցութիւնը Ժխւփէի եւ իր վարած քաղաքականութեան: Շիրաք չեչտեց, Նախարարաց Խորհուրդի հերթական նիստին որ այլ քաղաքականութիւն չկայ:

ՎԵՌՈՆԱՑԻ (Իտալիա) վրայ ռումբահան Անտոնով օդանաւ մը պայթած է, Դեկտեմբեր 13-ին, երբ նոր թռիչք կ'առնէր դէպի Թիմիշոարա 49 դործի ասպարէզի պատկանող Իտալացիներով: Ոչ մէկ վերապրող կայ եւ պայթումին պատճառները ծանօթ չէին Դեկտեմբեր 14-ի առաւօտը:

ՀԱՑՏԱՐ ԱԼԻԵՒ (ոչ մէկ կապ նախագահ Ալիեւի հետ) մահուան դատապարտուած է Բաքուի ատեանին կողմէ: Ան փորձած էր, 1993 Հոկտեմբերին, վար առնել Ալիեւը: Իրեն հետ 4-էն 12 տարի բանտարկութեան ալ դատապարտուած են չորս փինուորականներ: Նոյն տարուան Յունիսին ալ էլէիպէյի դէմ դաւ մը դործած էր:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԻԼՅԼ. - Թրփանտա Փամպուճեանի մահուան չարաասունքի հոդեհանդստեան առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -

Սէն Լու Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ. -

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան, Օր. Լիւսէթ Փամպուքեան եւ Փամպուքեան - Կորիդեան ընտանիքը 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Միրաքեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զօլաքեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժանօ Գասպասեան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Գաբրիէլեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժաք Աւտոյեան, Յովսէփեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Պոմբառ 100-ական Ֆր.:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան. -

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան, Օր. Լիւսէթ Փամպուքեան եւ Փամպուքեան - Կորիդեան ընտանիքը 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Տավիտեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճարայեան 150 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան, Յովսէփեան ընտանիք, Սոնիա եւ Բաֆֆի Փիլիկեան, Սեդա Սիմոնեան 100-ական Ֆրանք:

«Յառաջ»ին. -

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան, Օր. Լիւսէթ Փամպուքեան եւ Կորիւեան - Փամպուքեան ընտանիք 500 Ֆր., Սոնիա եւ Բաֆֆի Փիլիկեան, Յովսէփեան ընտանիք 100-ական Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը դպրոցին համար Պր. Եպէնեանէ չնորհակալութեամբ ստացած է 700 Ֆր.:

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE

12 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Présentation et signature du livre

«L'AUTOMNE D'OR»

de Patrick MESNER,
Cameraman à FR3 Méditerranée

Livre de photographies consacré à l'Arménie

Texte de Jean ARROUYE,

Préface de Hrand MATEVOSSIAN

le Jeudi 21 Décembre à 20 heures 30

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ առանդական Մատաղօրհնութիւնը Դեկտեմբեր 17, կիրակի կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՒԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Պատարագէ երդեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:

Ժամը 12·30-ին, կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ:

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 8·30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Քարոզ ժամը՝ 11·15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12-ին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

La M. C. A. d'Alfortville
organise

EXPOSITION
PHOTO

Pour la première fois à la M.C.A.

ARCHO MELCONIAN

du 15 au 22 Décembre

Avec l'aimable participation
de KARAS et NORBERT EFFEYAN

Vernissage
le Vendredi 15 Décembre
à parlir de 18 heures

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5
tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

CATHEDRALE APOSTOLIQUE
ARMENIENNE
339, ave du Prado, Marseille 8e

SECTION DES JEUNES

La Section des Jeunes
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
vous invite à

— Un repas
«Choucroute»
— Suivi d'un
entretien-débat
avec le Rév. Père Zadik AVEDIKIAN
autour du thème «*Identité chrétienne*».

le Dimanche 17 Décembre à 12h30
au Centre Culturel «Sahak - Mesrop»
339, ave du Prado, Marseille 8e

— P.A.F. : 70 F. —

Réservations :
Tél. : 42. 03. 05. 63 (après 20h)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 16, տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի Ձգնաւորին եւ Մելիտոնի Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

l'U.G.A.B. - PARIS — Ile-de-France
et
l'ASSOCIATION D'AIDE
AU KARABAGH AUTODETERMINE

présentent

PROJECTION DU FILM
(au profit du Karabagh)

«LA GUERRE POUR LA PAIX»

Images et prémontage :
Vatché Djabrayan
Missak Nazarian

le Samedi 16 Décembre
à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

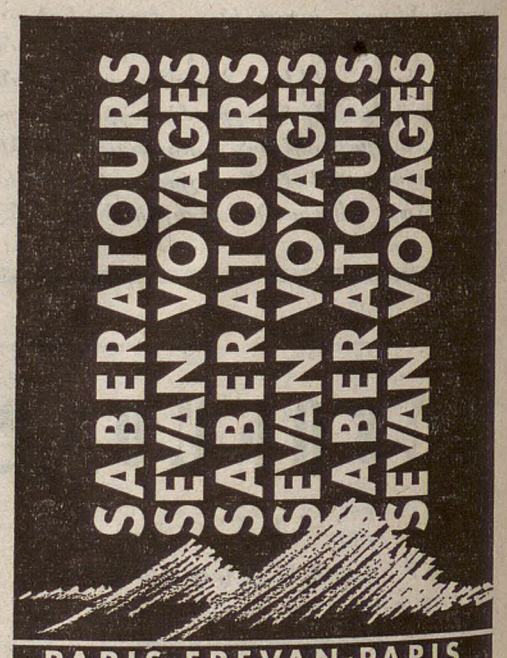
— P. A. F. : 50 F. —

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.



PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

CABINET
TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1996
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐՋԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
յաւազոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16-17
SAMEDI - DIMANCHE
16-17 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ԹԵՐԹԻ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 43. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.746 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.746

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՆ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 15-ին, որոշ յոյսեր կային ինչ կը վերաբերէր աշխատանքի վերսկսումին, նախ մեթրոյի, ապա երկաթուղիին համար: Մեթրոյի որոշ դիծեր կը բանէին, բայց չատ ցանցառ եւ կարելի չէր վստահիլ քանի որ տեղ-տեղ բանթողները արդէնք կը հանդիսանային երթեւեկին:

Ոմանք, թէեւ դեռ մեծամասնութիւն չէին, հասկցած էին -կամ յիշած- Մօրիս Թորէզի խօսքը՝ պէտք է դիտնալ վերջ տալ գործադուլի մը: Ուղեվարները, մանաւանդ, այլեւս ոչ մէկ պատճառ ունէին չարունակելու չարժումը քանի որ դոհացում տրուած է իրենց յոլոր պահանջներուն: Որոշ կայարաններու մէջ, ընդհանուր ժողովներու քուէարկութիւնները դրական արդիւնք տուած էին. այս քուէարկութիւնը, սակայն, չի նշանակեր որ կառախումբերը անմիջապէս ճամբայ ելան, հարկ է որոշ աշխատանքներ տանիլ, քանի 22 օր է որ դիծերն ալ ժանդոտած են:

Սենտիքաները կը զգան որ հարկ է ելքի մը յանգիլ եւ պատուաւոր ճամբայ մը կը փնտռեն: Վիանէ (Սէ – ժէ – Թէ) եւ Պլոնտէլ (ԷՖ – Օ) դիտակից են որ պահանջները այլեւս չատ յստակ չեն եւ վախ կայ որ դեղումներ պատահին զորս չկարենան զսպել: Սենտիքաներու ծոցն ալ կրնան պատռակտումներ պատահիլ որոնց հակակշիռը չունենան: Պլոտէլ վերջին պահանջ մը ներկայացուց, Դեկտեմբեր 14-ին. զրած է նախարարապետին, որ պէտք է յառաջացնել ժամադրութեան թուականը, Դեկտեմբեր 21-ը ուշ է, եթէ պէտք ըլլայ գիշեր-ցերեկ ժողովի կը նստին, որոշ օրակարգով մը: Ուղեվարները այլեւս պատճառ չունին չարունակելու չարժումը: Կ'ուզէին պահել 37,5 տարի եթէ հանգստեան կոչուելու իրենց առաւելութիւնը(մերժելով՝ 40-ի բարձրացընել) ու կը մերժէին Պետութիւն – Երկաթուղի պայմանագրութիւնը: Այս երկու կէտերուն ալ դոհացում տրուեցաւ: Ուրեմն պէտք է վերջ տալ չարժումին, մանաւանդ այն մտավախութիւնն ալ կայ, որ ինչպէս ըսինք եւ պատահած է անցեալին, տրոցկիստներու դրդումով որոշ տարրեր տարուին եւ սենտիքաները չկարենան հակակշռել:

Այս չաբաթներու ընթացքին, անոնք կրցան ցոյց տալ թէ սենտիքալիզմը մեռած չէ Ֆրանսայի մէջ, ներկայիս աւելի ալ ամրապնդուած է, անհրաժեշտ է որ մնան այդ դիրքին վրայ: ԷՖ-Օ — Սէ-ԷՖ-Տէ-Թէ բանալէզը, Պլոնտէլի եւ Ն. Նոթայի միջեւ կրնայ ծիծաղելի դառնալ ինչպէս նկատել կու տար Լիպերասիոն (Դեկտեմբեր 15):

Իրաց այս վիճակին մէջ է, որ ցոյց մը եւս տեղի պիտի ունենար Դեկտեմբեր 16-ին, Փարիզ (Տանֆէռէն Նասիոն) եւ զաւառը, անգամ եւս ցոյց տալու համար դժդոհութեան չարժումին ծաւալը: Հը րաւիրուած էին նաեւ ոչ-պետական ձեռնարկութեանց աշխատաւորները:

ՄԱՏՐԻՏ հաւաքուեցան, չաբաթ-կիրակի (Դեկտեմբեր 15) երթալի 15 դեկավարները, գվխաւոր օրակարգ ունենալով միակ դրամի հարցը: Այս 54-րդ վեհաժողովին առթիւ, ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են քանի դեռ նոր գործուած էր ոճրափորձ մը էթԱ-ի կողմէ: Այս ժողովին վերջ կը դնէ նաեւ հերթական սպանական նախագահութիւնը, որ կ'անցնի Իտալացիներուն: Սկզբունքով, այս հաղիպումին պէտք է տրուի վերջնական որոշումը միակ դրամին անցնելու համար 1999-ին: 15-երը պէտք է նաեւ միջկառավարական ժողով մը հրաւիրեն 1996-ին, վերաքննելու համար եւրոպական հիմնարկներու եւ նախատեսելու Եւրոպական Միութեան ընդլայնումը, խօսին նաեւ աշխատանքի մասին:

ՊՈՄՆԻՈՑ խաղաղութեան համաձայնագիրը, ինչպէս գրեցինք, տորպաղըեցաւ էլիզէի պալատը, Դեկտեմբեր 14-ին, պետական բազմաթիւ դեկավարներու ժամանումը քիչ մը աւելի խանդարեց վարիզեան երթեւեկը որ 22 օր է դէժոխային բնոյթ առած է, քանի որ ամէն մէկ դեկավար թռանով էջք կատարեց էնվալիտի հրապարակը եւ ամբողջ թաղամասը եւ չրջանը փակուած էին: Մինչ արարողութիւնը, ծափահարութիւններով տեղի կ'ունենար, ռումբեր կը պայթէին Սարայեւօ եւ Ֆրանսական թռանի մը վրայ ալ կրակ կը բացուէր, ստիպելով որ էջք կատարէ: Տորպաղրութեան արարողութեան ներկայ եղան Պութրոս Ղալի, Գլինթըն, Ֆելիփէ Կոնսալէս, Հ. Քոհլ, Ճ. Մէյճըր, Չերնոմիրտին, Շիրաք եւ անչուշտ երեք նախագահները՝ Միլոսեվիչ, Թուճման եւ Իզէթպեկովիչ: Շիրաք, այս առթիւ, ելոյթ ունեցաւ եւ չեչտեց թէ հարկ է պատերազմին եւ ատելութեան էջը դարձնել:

ԱԻՍՏՐԻՈՑ մէջ, Դեկտեմբեր 17-ին, տեղի կ'ունենան երեսփոխանական ընտրութիւններ եւ հարցախոյզերու մէջ, Հայէրի ծայրայեղ-աջ կուսակցութիւնը երրորդ դիրքի վրայ է: Ինք չընդունիր որ աջ է, չատագով փոփոխութեան՝ կը չեչտէ. – «Ո՛չ աջ եմ, ոչ՝ ձախ, այլ միւսներուն առջեւը»: Իր կուսակցութիւնն ալ մկրտած է Ֆրայհելթիխըն (առնոնք որ ազատութեան կը տենչան) աւելի կարենալ համախմբելու համար դըժդոհները: Հարցախոյզերու առաջին երկու դիրքերը կը դրաւեն սոսիալ – դեմոկրատները եւ պահպանողականները: Հայէրի ծրագիրն է (20 կէտեր) Գ. Հանրապետութիւն մը հաստատել. աւելի խնայողութիւն, աւելի ժողովրդավարութիւն, աւելի ազատութիւն, աւելի ապահովութիւն, նաեւ 15%-ի զեղչ պետական պաչտօնատարներու՝ չորս տարիներու երկայնքին եւ միայն եօթը նախարարներէ կազմուած կառավարութիւն մը. ասոնք են իր գլխաւոր ծրագիրները:

ԳՈՒԴԵՐՄԻ (Զէչէնիոյ երկրորդ քաղաքը) մէջ չատ ծանր դէպքեր պատահած են Դեկտեմբեր 14-ին: Ռուս զօրքը բուռն կերպով ամրակոծած է քաղաքը, պատճառաբանելով թէ պատասխան մըն է անկախապաչաններու յարձակման: 12 ռուս զինուոր մեռած է, 30 ուրիչներ ալ անհետացած են: Ռուսական աղբիւրներու համաձայն, քանի մը հարիւր չէչէն ա-

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

«ԴՐՕ»Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբերի առաջին տասնօրեակին ալ չարունակուած է վկաներու հարցաքննութիւնը. հարցաքննուողներուն մէջ եղած է նաեւ Արսէն Արծրունիի կինը. ապա դատարան ներկայացած են ոստիկաններ ուրոնք եւս վկայութիւն տուած են Արկադի Թունեանի եւ Բագրատ Միրաքեանի վիրաւորուելուն մասին:

Ցետոյ, Դեկտեմբեր 12-ին հրապարակուած է Ա. Արծրունիի եւ Ա. Հարմատայեանի թմրեցուցիչի վաճառքով զբաղելու պարագան որ հիմ հանդիսացած է անոնց քրէական հետապնդումին: Այդ հետապնդումին դործակցած են Հայաստանի ու Ռուսաստանի Ապահովութեան վարչութիւնները: 1994 Նոյեմբեր 13-ին Մոսկուայի Վնուկովօ օդակայանին մէջ թմրեցուցիչ ձեռք անցած է. իսկ Երեւանի մէջ Մոսկուա փոխադրուելու համար օդակայան յանձնուած ճամպրուկը ստացած չըլլալուն մասին դիմում ներկայացուցած է Ցովհ. Մկրտչեան: Պարզուած է որ ան եւ Արտաւազդ Մանուկեան հեռաձայնով խօսակցութիւն ունեցած են երեւանի հետ ու այդ ընթացքին տուած են Արա եւ Արսէն անունները: Թմրեցուցիչի յայտնաբերումէն ետք Հայաստանի մէջ Դեկտեմբեր 2-ին խուզարկուած է Ա. Արծրունիի բնակարանը. այդ ընթացքին ան կամովին յանձնած է ատրճանակ մը, փամփուչտ եւ պայթուցիկներ, ըսելով որ ատոնք իրենք յանձնած է ժիրայր Սէֆիլեան անուն մէկը, խոստանալով յետոյ ետ առնել:

Դեկտեմբեր 13-ի նիստը սկսած է հրապարակուած կամ բացակայող փաստաթուղթերու մասին պաչտպան փաստաբաններու ելոյթներով. անոնք այն կարծիքը յայտնած են թէ անոնց մէկ մասը կապ չունի դատին հետ: Ապա դատակազմի նախագահը Եդուարդ Մանուկեան կարդացած է քրէական հետապնդումի արձանագրութիւնները որոնք մեծ մասով կապ ունին Հայաստանի մէջ կարգ մը ծանր յանցագործութիւններու կատարելիներու ձերբակալութեան հետ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 14 / 15)

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ

Երեւան - Հոկտեմբերեան ճամբուն վրայ Դեկտեմբեր 13-ին բացումը կատարուած է 1988 Դեկտեմբերին ջախջախուած եւ-

կոսլաւ օդանաւին զոհերուն յիչատակին զետեղուած յուչարձանին: Օդանաւը օդային ղեկավարութիւն կը տանէր երկրաչարժի աղէտեալներուն: Բացման արարողութեան ներկայ գտնուած են վոխ - նախագահ Գ. Յարութիւնեան ու Գարեգին Ա. որ օծած է յուչարձանը:

***

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄԸ

Հայաստանի վարչատարածքային բաժանումին կապուած, ոստիկանութեան պատկանելիութեան մասին վէճերը հակադրած էին վարչապետն ու Ներքին նախարարը: Կառավարութեան մամուլի ըսպասարկութիւնը այդ առիթով յայտարարած է թէ անհիմն են Ներքին նախարարութեան դերը նեմացնելու, իրաւունքները սահմանափակելու կարծիքներն ու եղրակացութիւնները, Պատասխանատուղ փաստաթուղթերուն մէջ ակնարկ անգամ չկայ Ներքին գործերու համակարգին տկարացման մասին:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

1955-ի մրցաչրջանին սամբօ ըմբչամարտի Հայաստանի ներկայացուցիչները չահած են աչխարհի եւ Եւրոպայի մետալներ: Վանաձորէն Հովիկ Մանուկեան՝ ոսկիի, Վանաձորէն Վահրամ Մելիքեան՝ Եւրոպայի առաջնութեան պրոնզէ մետալի, Երեւանէն Ցարութիւն Ղարիպեան՝ Աչխարհի բաժակի Բ. աստիճանին արժանացած են:

***

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Դեկտեմբեր 12-ին տեղի ունեցած է Թատերական գործիչներու միութեան արտակարգ համադումարը որուն ընթացքին միաձայնութեամբ վերջ տրուած է նախագահ Յորէն Աբրահամեանի պաչտօնավարութեան: Անոր յաջորդ ընտրուած է Երուանդ Ղազանչեան:

***

ԻՐԱՆԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ցատկապէս ռազմագերիներու փոխանակումի գործընթացին միջնորդութեան առաջարկով ԼՂՀ գացած Իրանի պատուիրակութիւնը ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետ Լ. Պետրոսեանի եւ Արտաքին նախարար Ա. Ղուկասեանի կողմէ: Ղարաբաղեան իչխանութիւնները միակողմանի ձեւով ազատելնոցի ութ ռազմագերի յանձնած են իրանցի պատուիրակներուն:

մաթիւ արտայայտութիւններ լսուած են չրջանին մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ Արդարադատութեան նախարարը՝ տիկին Սապին Լօյթհոսըր-Շնարրընպերկ հրաժարեցաւ, իր կուսակիցները տարակարծիք ըլլալով իրեն հետ, ինչ կը վերաբերի հեռաձայնային ոստիկանական ունկնդրութիւններուն անհատներու մօտ: Նախարարուհին դէմ էր, իր (պատուական) կուսակցութիւնը՝ թեր:

ՀՌՈՄԻ մէջ վերջ պատւ Լիբանանի նըւիրուած Սինոդոսը որու կը մասնակցէին

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԿԸ ԲԱՑԱՌԷ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆԱԿԱՆ ՔԱՅԼԸ

Մօտ մէկուկէս տարիէ ի վեր կը շարունակուի Ղարաբաղի հրադադարը. պարբերաբար սահմանային միջադէպեր արձանագրուելով հանդերձ, սկսալ չէ ըսել թէ լռած են զէնքերը: Այս օրերուն նոր թափ առած են նաեւ Օ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի նախաձեռնած բանակցութիւնները. Պոնէն եւք Փէչտայի մէջ տեղի ունեցան առնոնք, կողմերու ակնկալութիւնները, զբաղարկները սեղան բերելով, Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է այդ բանակցութիւններէն որ Արեւմուտքէն նախաձեռնուած այդ հանդիպումները ձեւական մակարդակի վրայ կը մնան ու խորքը կազմող էատարրերը միշտ կը պանուին Ղարաբաղ - Ադրբեջան - Հայաստան եռանկիւնին մէջ: Բանի ծառայեն կամ ոչ այդ բանակցութիւնները, կարեւորը այն է որ անցնող ժամանակը ամէն օր քիչ մը եւս կ'ամրացնէ Ղարաբաղի հանրապետութեան իրավիճակը: Թէեւ ճանաչում տակաւին չգտած, բայց այդ հանրապետութիւնը ունի այդ կոչումին բոլոր ատորդելիները. հող, խորհրդարան, բանակ ու նաեւ նախագահ, կառավարութիւն, դրօշ:

Ղարաբաղի հարցին մասին վերջին բանակցութիւնները որոշ հետաքրքրութիւն մը արթնցուցին, ադրբեջանական քարիւղին ենթադրելի առաւելութիւններուն հետանկարին պատճառով: Այդ քարիւղին փոխադրութեան ճամբաներու ընտրութեան վէճը հարթուած ըլլալ կը թուի, բայց կայ կատարուած կարդադրութիւն ներէն դժգոհ Ռուսաստանի պարագան. ու չահերու տակարկութիւններն ու բախումները Ղարաբաղին կուտան դրաւարկային որոշ բնոյթ մը որ մարտավարական ճակումներու կարեւոր ասպարէզ մը կը տրամադրէ հայկական կողմին: Ամբողջ հարցը կը կայանայ այդ ասպարէզին ճիշդ գործածութեան մէջ:

Միջազգային իրերայաջորդ հանդիպումներու այս օրերուն հայկական ճակատէն տարբեր հասցէներ ալ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան Ղարաբաղի ներկայի կեցուածքին ու յատկապէս յետագայ քայլերուն մասին: Այդ հասցէներէն է «Մոսկովեաց լուրեր» շաբաթաթերթը որ 84-րդ թիւով հարցազրոյցի մը տեղ տուած է, կատարուած՝ ԼՂՀ-ի հանրապետութեան նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի հետ: Այդ զրոյցը թարգմանաբար լոյս տեսած է «Հայք»ի Դեկտեմբեր 12-ի թիւին մէջ:

Խօսելէ եւք բանակցութիւններու մէջ աշխարհաքաղաքական հետաքրքրութիւններու ատիճանական աճին մասին, «Ճանաչուած հանրապետութեան ճանաչուած առաջնորդը» ինչպէս կը կոչէ դինքը «Հայք», Ռ. Քոչարեան կ'ըսէ թէ իրենք կողմնակից են ամբողջական կարդադրութեան մը որ ընդդրկէ արմատական բոլոր հարցերը: Ցետոյ երբ ռուս լրագրողը հարց կուտայ Շուշիի ու Լաչինի մասին, նախագահը կը պատասխանէ, ապահովաբար զգոյշ պատճառելով իր խօսակիցին. «Մենք Շուշիի խնդիր չունինք: Շուշին եղած է ու կը մնայ հայկական քաղաք ԼՂՀ-ի կազմին մէջ: Ադրբեջանի համար ատիկա հոգեբանական խնդիր է: Հարցը լուծելի է ընդհ. շրջագիծին մէջ գաղթականներու վերադարձով. քէ՛ Հայերու, քէ՛ Ադրբեջանցիներու», Իսկ ինչ կը վերաբերի Լաչինին, ընդունելով թէ ան ուելի բարդ հարց է, Ռ. Քոչարեան կուտայ հետեւեալ բացատրութիւնը. «ԼՂՀ-ն չի կրնար գոյութիւնը պահել առանց ելք ունենալու դէպի դուրսի աշխարհը, շրջապատուած թշնամի երկրին տարածքով: Ասկէ կը հետեւի Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի միջեւ միջանցքի մը գոյութեան կենսական անհրաժեշտութիւնը ուր նաեւ կայ Լաչինը»:

Անդրադառնալով հարցին մասին Սահմանակերպ - Բաքու ուղղակի երկխօսութեան անհրաժեշտութեան, ԼՂՀ-ի նախագահը կ'ըսէ թէ իրենք երբեք չեն հրաժարած տակէ: Ու կ'աւելցնէ. «Բայց չենք պատրաստուիր խնդրել որ Ադրբեջանը մեզի հետ ուղղակի երկխօսութեան ձեռնարկէ: Մենք կը զգանք որ հակամարտ կողմը այս հարցին մէջ բարդոյթներ ունի: Անոնց այնպէս կը թուի որ մեզի հետ շփումը մեր անկախութիւնը ճանչնալու նախաքայլ կ'ըլլայ: Մենք այդպէս չենք կարծեր: Մեր նկատումով երկխօսութեան այդ արժեւորումը առնուազն հինգ տարուան ռմանթիզմ է»:

Լրագրողը հարց կու տայ որ աշխարհի մը մէջ ուր հանրապետութիւններ կը ջընջուին ընդհանուրին անտարբերութեամբ, զոյատեւելու ի՞նչ երաշխիք ունի ԼՂՀ-ն:

Ռ. Քոչարեան նման երաշխիքի բացակայութեան իսկ պատճառով յարձակումները միշտ պատրաստ դանուելու հարկը կը կրկնէ, զայն ազգային իրենց հիմնադրոյթին «առանցքային հարցերէն» նկատելով: Արդէն ընդհանուր անտարբերութիւնը կը յուշէ չանտեսել Ադրբեջանի կողմէ ռազմական գործողութիւնները վերսկսելու հաւանականութիւնը:

ԼՂՀ-ի ապահովութեան համակարգը կը բաղկանայ քաղաքական, ռազմաթէքնիք, աշխարհագրական տարրերէ: Կարեւոր են այդ բնակիչներու պինուորագրումը եւ պատերազմի ընթացքին զրաւուած տարածքները: Ենորհիւ այս վերջիններուն Ղարաբաղ ունի ամենակարճ ռազմաճակատը, աշխարհագրական յարմար դիրք ու զարգացած ենթակառոյցներ որոնց ենորհիւ զօրքերը կրնան արագօրէն դիրք փոխել:

Ռ. Քոչարեան դէմ է առանց վերջնական կարգադրութեան լքելու դրաւեալ տարածքները. այն պատճառով որ նման քան մօտ երեք անգամ կը մեծցնէ ռազմաճակատին երկարութիւնը. ասկէ զատ խաղաղութիւն մը որուն ընթացքին զօրաշրջուած այդ բնակչութիւնը պէտք է բանակէն չհեռանայ, կարելի չէ խաղաղութիւն նկատել Ղարաբաղցիներուն համար: Պէտք կ'ըլլայ որոշ տարիքի դասակարգեր զօրացրուել, ինչ որ երեք - չորս անգամ կը կրճատէ բանակին ուժը: Այսպէս, միջնորդ երկիրներու առաջարկը ընդունելու պարագային ԼՂՀ-ն կ'ունենայ եռապատկուած ռազմաճակատ մը եւ կրճատուած զօրք. այդքանէն եւք դժուար չէ գուշակել որ բանակցութիւնները երթ անելի մատնուին, Ադրբեջան նոր յարձակումի կ'անցնի: Այս վերլուծումէն եւք Ռ. Քոչարեան կ'եզրակացնէ. «Բնականաբար, ԼՂՀ-ի մէջ ոչ ոք ընդմաքն անձնասպանութեան կը դիմէ»: Կը չեշտէ նաեւ թէ ԼՂՀ-ի համար անընդունելի են այն տարբերակները որոնք կը նախատեսեն Ադրբեջանին որեւէ ուղղակի հայեաց ենթակայութիւն: Բանակցութիւններու նիւթով Հայաստանի հետ յարաբերութիւններուն մէջ կը պատահի որ ունենան տարակարծութիւններ ինչ որ բնական կը նկատէ:

Խօսելով հակամարտութեան կարգադրման մէջ Թուրքիոյ դերին մասին, Ռ. Քոչարեան անթոյլատրելի կը նկատէ ատիկա, քանի որ ան ռազմական օգնութիւն կու տայ Բաքուի. այսուհանդերձ, կը նշէ թէ վերջերս Թուրքիա «աւելի կշռադատուած մասնակցութիւն կ'ունենայ Ռ. Քոչարեան:

Ռուս լրագրողը կ'ուզէ դիտնալ թէ ԼՂՀ-ի նախագահը ի՛նչ մեկնաբանութիւն կու տայ Կասպից ծովու քարիւղին հանանակաց ազդեցութեան: Ռ. Քոչարեան կը պատասխանէ թէ իր կարծիքով, ատիկա կրնայ արագացնել խաղաղութեան հաստատումը բայց նաեւ նպաստել պատերազմի վերսկսելուն:

Զրոյցին վերջին հարցումը կը վերաբերի Ռ. Քոչարեանի լուծումի տարբերակին: Ան կը բացատրէ թէ Ադրբեջանը կը ջանայ 1988-ի կարգավիճակին բերել Ղարաբաղը. այսինքն անոր օրմէ սկիզբ առաւ ամէն բան: Սակայն, կ'ըսէ, այդ թուականին կար մխանակական երկիր Խորհրդային Միութիւնը ուր ներքին սահմաններ գործնապէս չկային, ինչպէս բանակները, մայրաքաղաքները, եւայլն: «Անկախ ադրբեջանական Պետութեան մէջ Ղարաբաղը երբեմ չէ եղած: Խորհ. Միութեան փլուզման ժամանակ ԼՂՀ-ն արդէն գոյութիւն ունէր եւ կը գործէր բաւական կայուն ձեւով: Պէտ է մեկնակէտ առնել 1995 թուականի իրականութիւնը: Եթէ անիկա հիմ հանդիսանայ միջնորդներու եւ միջազգային հանրութեան համար, ելքը կը գտնուի բաւական արագ: կարելի չէ հիմնուիլ բանի մը վրայ որ արդէն գոյութիւն չունի» կ'եզրակացնէ Ռ. Քոչարեան:

«Հայք»ի Դեկտեմբեր 12-ի թիւով թարգմանաբար տրուած զրոյցին ընթացքին ԼՂՀ-ի նախագահին ըսածները զրեթէ նոյնութեամբ տեղ գտած են «Ազգ»ի Դեկտեմբեր 6-ի թիւին մէջ, Սահմանակերտէն թերթին յատուկ թղթակից Վահրամ Աղաջանեանի տեղեկատուութեամբ: Ի տարբերութիւն ռուսական թերթին տրուած զրոյցին, Ռ. Քոչարեան հայ լրագրողին կը խօսի ԼՂՀ-ի ապահովութեան համար որոշ երկիրներու երաշխաւորութեան մասին, անոնց չարքին դասելով Հայաստանը: Ան կը բացատրէ թէ Հայաստան պէտք է վերջոյի իր իրաւունքը զործածէ ԼՂՀ-ի չահերուն հակասող որոշումի մը պարագային, քանի որ Օ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի մէջ իրենք ներկայացուած չեն եւ հոն ուրիշ ոչ ոք կրնայ իրենց չահը պաշտպանել:

ԱՐՓԻ ԹՈՈՈՑԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

«ԳԱՅԵԱՆԷ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԵԼՈՅԹԸ

Նոյեմբեր 18-ին, «Մխերիքորախա» թատերասրահին մէջ, շուրջ 800 հոգիի ներկայութեան տեղի ունեցաւ Արժանթինահայ Մշակութային Միութեան «Գայեանէ» պարախումբի տարեկան ելոյթը, դեկավարութեամբ՝ Տիկին Ալիսիա Անդրէասեանի: Ներկայացուեցաւ ճոխ յայտագիր մը: Շարք մը զործերու երաժշտութիւնը, հեղինակուած՝ Թրֆանտա Գ. - Հայթայեանի կողմէ, պարային մշակումի ենթարկուած էին պարուսոյցին կողմէ: Ելոյթ ունեցած է նաեւ պարախումբի մանկական բաժինը (դեկավար՝ Սուսաննա Հայրապետեան). «Գայեանէ»ին ընկերացած են «Արծրունի» վարժարանի երդչախումբը եւ «Ալադեաղ» երդչախումբը, երկուքն ալ՝ Անուշ Սահակեանի դեկավարութեամբ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ՝ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆԻՒԹՈՎ

Հոկտեմբեր 26-ին, Մարաչի Հայրենակցական Միութեան Տիկնանց Յանձնախումբը կազմակերպեց Թէյասեղան մը՝ Մարաչ Տան մէջ, ներկաներու հոգ բազմութեամբ: Յանձնախումբի առենապետուհի Տիկին Իսապէլ Զալեանի բացման խօսքէն եւք, Տիկին Արշալոյս Գիւլոյեան անդրադարձաւ յանձնախումբի գործունէութեան, որ ուղղուած է յատկապէս սովորութիւններ եւ աւանդութիւններ վերակենդանացնելու:

Այնուհետեւ, թեմադրուեցաւ «Կիլիկիոյ Զապէլ Թագուհիին հարսանիքը» խորագրուած ներկայացում մը, Տիկին Մարիա Աստուրեան - Մանուչակեանի հեղինակութեամբ ու դեկավարութեամբ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

Նոյեմբեր 5-ին, Մոնթէվիտէոյի Հայ Գաղութային Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Մշակոյթի ամսուան նուիրուած փառատօն մը, կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինի եւ «Շիրազ» պարախումբի օժանդակ մարմնին: Հինգ տարբեր բեմերու բաժնուած սրահին մէջ ելոյթ ունեցան Գարլոս Գուրունեան, Նաթալիա Յակոբեան եւ Ժանէթ Կարապետեան (մեներգ), Նժդեհ Պօյաճեան, (քամանչա), Սուսաննա Այտընեան (արտասանութիւն), «Երեւան 50» նուագախումբը, Համազգայինի «Կոմիտաս» երդչախումբը (դեկավար՝ Ալվարօ Յակոբեան) եւ «Շիրազ» պարախումբը (դեկավար՝ Գէորգ Սերոբեան): Տեղի ունեցաւ նաեւ դծանկարներու ցուցահանդէս մը, որուն մասնակցեցան վրթոֆէսէօր Տէր - Պօղոսեան, Պետունի եւ երիտասարդներ Միքայէլ Պուտաքեան ու Տանիէլ Բակլայեան: Փակման խօսքը արտասանեց Յակոբ Եպիսկ. Գլընճեանը:

ՀԱՅՁՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 75-ԱՄԵԱԿԸ

Հոկտեմբեր 22-ին, Պուէնոս - Այրէսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանդստեան պաշտօն Հաճընի հերոսամարտին ինկած նահատակներուն ի յիշատակ: Ծաղկեպսակ մը պետեղուեցաւ եկեղեցւոյ չրջափակը դանուող Ապրիլեան Յուշարձանին առջեւ: Հաճընոյ Հայրենակցական Միութեան կողմէ խօսք առաւ Կարապետ Թուրսարգիսեան: Այնուհետեւ, Հաճընի Տան մէջ տեղի ունեցաւ աւանդական մատաղը, որուն ընթացքին խօսք առաւ տոքթոր Ատոլֆօ Գայեան:

ՆԱԶԱՐԷԹ ԿՈՒԺՆՈՒՆԻԻ ՄԱՀԸ

Հոկտեմբեր 24-ին, Պուէնոս - Այրէսի մէջ իր մահկանացուն կնքեց Նազարէթ Կուժնունի (Ձէրէճեան), որ երկարամեայ վաստակ ունեցած է, յատկապէս Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան եւ Հաճընոյ Հայրենակցական Միութեան մէջ: Եղած է հնչակեան երբեմնի չաբաթաթերթի «Շարժում»ի, ինչպէս եւ «Նոր Հաճըն» պարբերաթերթի խմբագիրը: Ծնած էր Հաճընի, 1914-ին:

ՄԱՐԱՇԻ ԵՒ ԶԷՅԹՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հոկտեմբեր 27-ին, Համազգայինի կողմակերպութեամբ, «Տաղլեան» զրադարանին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը Մարաչի հերոսամարտին մասին, 50 հոգիի ներկայութեան, Դասախօսն էր Մարսելօ Փաթաթեան:

Նոյեմբեր 23-ին, նոյն վայրին մէջ եւ ներկաներու նոյն թիւով, բժիշկ Նուարդ Պատանեան (Մոնթէվիտէոյէն) դասախօսեց Զէյթունի Հայերու բազմաթիւ հերոսամարտերուն մասին:

«ԱՐՄԵՆԻԱ»ՑԻ 64-ԱՄԵԱԿԻ ԱՆՈՒ

Հոկտեմբեր 28-ին, «Արմենիա» չարաթաթերթի 64-ամեակը նչուեցաւ ճաշկոյթ մը, շուրջ 150 հոգիի ներկայութեամբ, Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան «Պ. Արզումանեան» ճաշարանին մէջ: Խօսք առին Յակիկ Տէր - Ղուկասեան (թերթին խմբագիրը) եւ Շահան Յովակիմեան (Հ. Յ. Դ. կեդրոնական կոմիտէի կողմէ): Տեղի ունեցաւ պեդարուեստական բաժին մը, մասնակցութեամբ Արմենուհի Թեքեանի (քանոն) եւ Մարալ Թորիկեանի (երգ): Յուշատախտակներ յանձնուեցան թերթի թղթակիցներուն:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԻՋ - ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՄրՑԱՇԱՐՔ

Նոյեմբեր 18-ին, Տէֆորթիվօ Արմենիոյ կազմակերպութեամբ (խումբը կը ղրուի Արժանթինի Ֆութպոլի Գ. դասակարգին մէջ), «Արմենիա» մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցաւ Ֆութպոլի մրցաշարք մը, որուն մասնակցեցան Պուէնոս - Այրէսի հայկական եօթը նախակրթարաններէն չորսը (Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Վիսենթէ Լոփէսի ազգային վարժարան, Պաղէճեան եւ Մարի Մանուկեան): Աւարտական մրցումին, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ յաղթեց Վիսենթէ Լոփէսին 2 - 0 արդիւնքով:

ԼՈՒՐԵՐ ԳՈՐՏՈՊԱՅԷՆ

Հոկտեմբեր 7-ին, Գորտոպայի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Մշակոյթի Ամսուան նուիրուած գեղարուեստական ձեռնարկ մը, հոգ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Ելոյթ ունեցան Արթուր Զէյթունեան (երգչուհի), Տիկին Լուիզա Երամեան (երգ) եւ Հիլտա Պիլլիկեան (երգ), ինչպէս եւ Հաստատութեան «Արարատ» պարախումբը (դեկավար՝ Տիկին Էլիզապէթ Երէցեան):

Հոկտեմբեր 8-ին, տեղի ունեցաւ Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ 70-ամեակի մատաղօրհնութիւնը: Պատարագեց հոգեւոր հովիւ Աւետիս Քահանայ Թորոսեան եւ քարոզեց Գիւսակ Եպիսկոպոս: Կարգացուեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կոնդակը, որով լանջախաչ չնորհուած է Աւետիս Քահանայի, իր հոգեւոր ծառայութեան 15-ամեակին առիթով: Աւարտին, «Պագրճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ մատաղի բաշխումը:

Նոյն օրը, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Արարատ» պարախումբը ելոյթ ունեցաւ Վիլլա Խեներալ Պելկրանօ քաղաքին մէջ, մասնակցելով աւանդական «Գարեջուրի Տօն»ին:

Հոկտեմբեր 22-ին, «Անդրանիկ» ակումբին մէջ նչուեցաւ Հայ Մշակոյթի Ամիսը, մօտ 200 հոգիի ներկայութեամբ: Առաջին բաժնին մէջ ելոյթ ունեցան Արթուր Զէյթունեան (երգչուհի), Սերխիօ Կէօղլանեան եւ Սարգիս Թաշճեան (նուագ), Արթին Մերտինեան (երգ), Սամէ եւ Լիլիանա Մերտինեան (ջութակ եւ սրինգ): Խօսք առաւ Տիկին Ալիսիա Սիմոնեան: Երկրորդ մասին ներկայացաւ «Սասուն» պարախումբը (դեկավար՝ Օր. Ռոսա Քիւրկճեան), որ կը նչէր իր հիմնադրութեան 10-ամեակը:

Նոյեմբեր 10-ին, Ս. Գէորգ մելքիթ ծուխին մէջ տեղի ունեցաւ «Աւանդութեան Օր»ուան տօնակատարութիւնը, որուն ընթացքին զործադրուեցաւ արժանթինեան երգի ու պարի յայտագիր մը: Արտասանուեցաւ արժանթինցի զրող Խոսէ Հէռնանտէսի համբաւաւոր «Մարթին Ֆիէռօ» վիպերգէն հինգ տուն՝ 11 լեզուներով, ներառեալ՝ հայերէնը, զոր արտասանեց երիտասարդ Արամ Աւագեան: Հայերէն ամբողջական թարգմանութիւնը հրատարակած է Սիսակ Գալայճեան (Պուէնոս - Այրէս, 1965):

ԹՂԹԱԿԻՑ

Պուէնոս - Այրէս

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կեդրոնականներու Ֆրանսայի Սանուց Միութիւնը կազմակերպած էր Փարիզի եւ Նիսի մէջ Կեդրոնականներու Օրուան հանդիսութիւնները: Կիրակի, Դեկտեմբեր 10-ին, Միութեան նախագահ Վահէ Ձիլինկիրեան, Փարիզի մէջ, բարի գալստեան իր խօսքով բացումը կատարեց հանդիսութեան: Ապա, օրուան հանդիսավարութիւնը յանձնեց Վարդան Օշինեանի որ նախագահին ուղերձը հաղորդեց ներկաներուն ուր ան կը չեշտէր.-

«Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Օրն է այսօր: Ինչպէս աշխարհի բոլոր ծագերուն ու այս տարի եւս, հաւաքարար բաժակ պիտի բարձրացնենք Կեդրոնականի եւ բոլոր միւս հայկական վարժարաններուն ի պատիւ, նաեւ՝ դաստիարակիներուն, աշտարոյներուն յիշատակին ու կենաց:

Ունինք մեր մտքին մէջ բոլորն ալ, բոլորդ ալ: Բայց սա պահուս կը յիշենք մանաւանդ մեզմէ այս տարուան ընթացքին բաժնուած լուսաւոր դէմքեր՝ Կեդրոնականի երէց սաներէն՝ Տօքթոր Նուրհան Ալթունեանը (Գանատա), պրոֆիսէօր Լեւոն - Զաւէն Սիւրմէլեան (Ամերիկա - Միացեալ -- Նահանգներ), Փրոֆիսէօր Վազգէն Անդրէասեան (Ֆրանսա): Վազգէնը որ, այնքա՛ն ուրախութեամբ պատրաստուած էր մեր միջեւ ըլլալու համար այսօր, չարաթ մը առաջ բաժնուեցաւ մեզմէ: Ան որ այնքա՛ն մեծ սիրով կապուած էր իր Կեդրոնականին, իր ղպրոցակիցներուն, իր Հ. Մ. Ը. Մ.-ին, նաեւ ամէն ինչի՛ որ հայկական էր ու կր ցանկար որ Հայոց ընտանեկան ծառը վերապրի եւ ըլլայ առոյգ. ճիշդ այնպէս ինչպէս 71 տարի առաջ մեր ուսուցիչը Վահան Թէքէեան, դասընկերոջս Զաւէն Սիւրմէլեանէն հրատարակած էր Փարիզի մէջ «Լոյս Զուարթ»ը ուր կը կարդանք «Ազատուածք» Ծառ Տնկելու Առթիւ»՝

Տէ՛ր, օրհնէ ծառն այս մատղաշ: Ես
կը տնկեմ զայն ահա
Փխրուն եւ սեւ հողին մէջ ուր
պապերս կը պառկին
. . . . . .
Մեռելներուս իբրեւ խաչ՝ ես այս
ծառը տնկեցի:

Այո՛ սիրելիներ, երանի՛ անոնց որոնք Հայոց ծառը կանաչ պահեցին ու կը պահեն: Ու մենք այսօրուան մեր հաւաքոյթին պիտի սկսինք, պահ մը լռութեան մէջ յոտնկայս, յիշելով մեզմէ բաժնուած մեր սիրելիները: Եւ միացնենք մեր այս խոհերը՝ Հայոց վաղուան մատղաշ «ծառերու» սիրոյն հետ. ու յետոյ բարձրացնենք մեր բաժակները այս խորհուրդով միացուած յիշատակներուն ու կենացը

GIP
GROUPEMENT INTERPROFESSIONNEL ARMENIEN

LETTRE A LA REDACTION

Paris, le 1er Décembre (*)

Madame la Rédactrice en Chef,

Votre journal, comme d'autres, s'est fait l'écho de l'interview de Monsieur Michel BARNIER, Ministre des Affaires Européennes dans lequel il annonçait l'enquête (?) qu'il avait ordonnée concernant l'avancement, à son avis, insuffisant des travaux de reconstruction de l'Ecole Française de Gumri. Bien qu'il ne soit pas fait allusion à notre association, maître de l'ouvrage de cette entreprise, nous souhaitons rappeler que le financement des travaux de cette école est de la responsabilité de l'Etat français, qui, en 1992, par la voix du Secrétaire d'Etat à la Francophonie, nous avait expressément demandé d'assurer les seules gestions administrative et technique du projet. Ainsi, le réel retard existant dans la livraison de l'école est imputable à diverses causes tenant de la situation économique difficile de l'Arménie et de ses entreprises, des conditions climatiques locales toujours rigoureuses mais surtout du disfonctionnement du financement puisque la deuxième tranche de subvention de 3.000.000 F. annoncée par Monsieur Jacques TOUBON le 8 Juillet 1994 ne nous est parvenue qu'en septembre 1995 et limitée, provisoirement, à 2.000.000 F.

Il est évident que l'entreprise arménienne en charge du chantier ne peut travailler sans paiement même si le G I A, pour ce qui le concerne, a avancé sur sa trésorerie propre, environ 450.000 F.

Dans le bilan financier, il existe encore une insuffisance d'environ 3.000.000 F. et si de tels aléas perdurent, la livraison de l'école sera reportée d'autant.

Par contre, nous pensons qu'il est utile de rappeler que certaines structures spécifiques ont collecté de l'argent en faveur de cette école et que, depuis l'origine, sous divers prétextes dilatoires, elles oublient d'informer sur l'utilisation qu'elles ont pu faire des fonds recueillis.

Nous demeurons à votre disposition pour toute information complémentaire que vous souhaiteriez et vous prions de croire dans l'attente, Madame la Rédactrice en Chef, à nos meilleurs sentiments.

MANUEL DEIRMENDJIAN
Président

(*) *NDLR. — Par suite des grèves nous n'avons reçu cette mise au point que le 13 Décembre.*

ԳԱՂԱՒԹԱԿ ԳԱՂԱՒԱՐ

ՊՈԼՍՈՑ ընտրաչրջանէն, երեսփոխանական ընտրութիւններուն թեկնածու ներկայացած է պաքըրճիւղի իրաւագէտ Գեղամ Կարապետեան, Տողրու Եոլ (Արդար Ուղի, Ձիլէրի կուսակցութիւն) կուսակցութեան ցանկին վրայ: Ըստ կարգ մը տեղեկութիւններու ընտրութիւնը (Դեկտ. 24) անհաւանական չէ, որովհետեւ ցանկին առաջին անուններու չարքին է:

*
**

ԹՕՓԳԱՔՈՒԻ (Պոլիս) Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնն ալ յաջողութիւն դառած է Նոյեմբեր 26-ին, մասնակցութեամբ մեծ բազմութեան մը: Ս. Բարոզութեան նախագահած է պատրիարքը, որմէ ետք, յարակից սրահին մէջ սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է, որուն նաեւ նախագահած է Գարեգին Արք.: Առաջին առթիւ ելոյթ ունեցած է խաղաղին խորհուրդի անդամ՝ կարապետ Թիւրէ որ, կարդացած է Խորհուրդին տեղեկագիրը եւ բացատրութիւններ տուած եկեղեցիին վիճակին եւ պիւտճէին մասին: Պարզուած է որ Թաղային խորհուրդը, վարժարանին պատճառաւ 3·5 միլիառ Թրքական (չուրջ 350 հազար Ֆր.) բաց ունի: Թաղային խորհուրդի առենապետին խօսքէն ետք, ելոյթ ունեցած է վարժարանին տնօրէնուհին՝ Տիկին Անի Աբէշեան որ չեշտած է դպրոցին դերը, դիրքը: Ան ըսած է, 25 տարիէ ի վեր լուսաւու վարոս մը եղաւ հեռաւոր թաղերու մէջ բնակող տղոց: Տեղւոյն վրայ եղած նուիրատուութիւնները, կարճ ժամանակի մէջ բաւարար դումար մը ապահոված են: Հուսկ Բանքը արտասանած է Գարեգին պատրիարք:

*
**

ԱԹԷՆՔԻ քաղաքապետը՝ Տ. Աւրամոփուլոս, Նոյեմբեր 28-ին, այցելած է Ֆիքսի վարժարանն ու ակումբը, ինչ որ առաջին անգամն է որ կը պատահէր: Այցելութիւնը ժամ մը տեւած է եւ տեղի ունեցած ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է տնօրէնութեան սենեակը: Քաղաքապետը ապա անցած է վարժարանին սրահը ուր համախմբուած էր բազմութիւնը: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է յանուն Հ. Ը. Դ. Հայ Դատի Ցանճնախումբին Սերգօ Գույումճեան: Պ. Աւրամոփուլոս, իր կարգին, վեր առած է հայ ժողովուրդին ուշիմութիւնը եւ յաջողութիւն մաղթած աշակերտներուն, որոնց անունով, յունարէն, ողջոյնի խօսք մը արտասանած է Ալիս Ֆարաճեան: Քաղաքապետին յանձնուած է նաեւ ծաղրանկար մը, պատրաստուած աշակերտներէն՝ Մանուկ Միսաքեանի կողմէ, որ կը ներկայացնէր Պ. Աւրամոփուլոսը որպէս հսկայ մարդ մը իր գերկն առած Ակրոպոլը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Հայոց պատրիարքարանը այցելած են, Դեկտեմբեր 1-ին, Միացեալ - Նահանգներէն ժամանած 14 օրթոտոքս եւ կաթողիկէ եպիսկոպոսներ որոնք կը մասնակցէին միջեկեղեցական ժողովի մը, Ցունաց սիեզերական պատրիարք Բարթուղիմէոսի հովանաւորութեան ներքեւ: Գարեգին պատրիարք բարի գալուստի իր խօսքէն ետք, հրաւիրած է Մեսրոպ Արք.ը որ խօսք առնէ: Ան, հաւկիրճ պատմականը ըրած է պատրիարքական Աթոռին եւ ընդգծած Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ տուած կարեւորութիւնը միջեկեղեցական համամիութենական յարաբերութիւններուն:

*
**

ՍՈՖԻԱՅԻ քաղաքական դրադարանի դահլիճին մէջ, Նոյեմբեր 8-ին, հնչած են հայ ծանօթ բանաստեղծներու քերթուածներ եւ հայկական մեղեդիներ: Միհրան Պօղոսեան, մէկուկէս ժամուան ընթացքին փորձած է ներկայացնել մեր դարաւոր դրականութեան ամփոփ պատկերը:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Դարճուածքի մը յանկարծ տեսաւ - դանդաղ, հինցած, աղմկոտ օթօպիւս մը, մարդիկ ու կենդանիներ մէկդի թափուած որ տաժանադին մղումով կը շարժէր, կը մօտենար ու մեծ ղղրդիւնով անցաւ գնաց «վերադարձ կա՞յ այս երկրէն» խորհեցաւ:

Ու յանկարծ, մագլցող ճամբու դարձուածքին՝ բերդի նման ապառաժ մը, ցցուած լերան կռնակին, ուղղահայեաց, անմատչելի ժայռէ պատ մը որուն դադաթին կը տեսնուէր պարիսպի մը պատը:

- Շուշին է: Պիտի երթա՞նք:

Մինաս արագ մը ետ դարձաւ Ցակոբին:

- Վերջը:

Կառքը առաջ նետուեցաւ ղէպի Ստեփանակերտ, վարը ձորին մէջ:

- Շուշի պիտի չերթա՞նք:

Տիգրան եւ Աբմինէ գրեթէ նոյն տեղն հարցուցեր էին:

- Վերջը, նախ՝ մայրաքաղաք:

Ցակոբն էր, մէկ բառ, վերջնական, մեղմ՝ բայց հաստատ: Աբմինէ չզարմացաւ, արդէն ղգացեր էր անոր հեղինակութեան հովը, անձին մէջի միւս անձը «կուսակցականը կամ մարտականը ըլլալու է» խորհեցաւ, յիշելով Գորիսի մէջ անոր կտրուկ որոշումները ճաշելու, պառկելու, ետ ճամբայ ելլելու մասին: Տիգրան սակայն չէր նշմարեր այդ յատկանիշը:

- Այ Ցակոբ, դեռ ժամանակ ունինք, նոր ժամը վեց կ'ըլլայ: Հոսկէ Ստեփանակերտ քանի վայրկեան է միայն ... մէյ մը հանդիպինք Շուշի:

- Չէ, ուղղակի կեդրոն պիտի երթանք:

- Կուսակցակա՞ն կեդրոն:

- Այո:

Սեպտեմբերի մեղմ, խաղաղ գիշեր մըն էր Ստեփանակերտի մէջ: Ցիր ու ցան լոյսեր կը տարածուէին աջ ու ձախ: Մութը կոխելուն արդէն փողոցները պարապուեր էին ու պատահական ելեկտրական սիւներու ծայրին տկար լոյսերը հազիւ մութը կը փարատէին իրենց ոտքին չուրջ: Լայն, մթին պողոտաներու վրայէն փախստական չուքեր աւելի կը թուէին չեզոտել քաղաքին ամայութիւնը:

Ժամը ութուկէսին Ցակոբ պանդոկ եկաւ, իրենց քով:

- Իմ սենեակս եկէք, եթէ կարելի է:

Զուսպ էր հրահանգը սակայն ոչ ինքը ներս անցաւ ոչ ալ Աբմինէն: Էրիկ կնիկ, օտարութեան մէջ՝ քիթ քիթի:

- Խորհրդաւոր բան մը կայ այս պահուն մէջ, հոս, հիմա ու մինչեւ Արցախի սահմանները:

Կայնած էր պանդոկի մուտքի աստիճաններուն գլուխը ու կը դիտէր հրապարակը, կէս ժամէ ի վեր: Ծերունի մը, հին հին մարդ մը նստեր էր քարէ բազրիքին վրայ, անխօս ու անշարժ, նայուածքը մթութեան «հաւանաբար գոհուած տղան կը վերյիշէ ...» խորհեցաւ Աբմինէ:

- Դժուար է հաւատալ թէ ասկէ ժամ հեռու կռուի ճակատ կայ, մարդիկ կը մեռնին, մահը ...:

Սարսուռ մը անցաւ կռնակէն, սեւ վերարկուն աւելի քաշեց ուսերուն չուրջ:

- Բայց այս Ղարաբաղը չատ սրտառուչ բան մը ունի, մարդ դիւրաւ, ուրախութեամբ կը մեռնի անոր համար ... մեր աղգին էն հին օրրան է, ամէն Հայու ընտանի, մտերիմ հողը հոս է ... երդող, պարզ, լացող հող է, կ'ապրի կ'ապրի ան հողը Պարոն Ցակոբ, կը զգա՞ք դուք, հէ՞, կը զգա՞ք ...:

Լուռ է Ցակոբ, պատասխան չունի հարցումը, կարեւոր ալ չէ պատասխանը երբ պահը խորունկ ապրում է ամէն քայլի ամէն վայրկեան «սեւեր հագած դեղեցիկ հայ կին մը ի՞նչ գործ ունի ասանկ տեղ» մտածեց հիմա «կեանք ու մահ իրար խառնած, սէր ու առանձնութիւն բերած հեռը իր տունէն ... ի՞նչ աղուոր պիտի ըլլայ հերոսի մահով մեռնիլ ան հողին վրայ» ու դարձաւ Աբմինէին:

- Ներս երթանք:

- Նէ՞րսը ինչ կայ:

- Վաղուան կարգադրութիւնները պիտի ընենք: Նէ՞րսն է Տիգրանը:

- Ձեմ գիտեր:

Հազիւ ըսաւ ու արդէն քայլ մը առաւ դէպի մութը, իջաւ աստիճաններէն վար մէկ մէկ, չատ դանդաղ, եռին ճգած Ցակոբի անշարժ կերպարանքը, հիմա հրապարակ հասեր էր ու ամէն քայլի աւելի կը մխրճուէր անշշուկ՝ մութին աչքին մէջ: Ցակոբ հետեւեցաւ անոր չարժումին, մինչեւ հրապարակի միւս կողմի խաւարը կլլեց զայն: Ցետոյ, կրունկին վրայ դարձաւ ու ներս պանդոկ մտաւ:

(Շար. 58)

(Շար. Ա. Էջէն)

Լիբանանի Մարոնիներու եպիսկոպոսները, գլխաւորութեամբ՝ Սֆէյր Պատրիարքին: Հաստատուեցաւ կարգ մը կէտեր. – ա) Լիբանան պէտք է վերագտնէ իր ազատութիւնը: բ) Իսլամ – քրիստոնեայ եւ միւրզի յարաբերութիւնները պէտք է այնպէս ըլլան որ թոյլ տան 18 համայնքներու համակեցութիւնը իսկական ժողովրդավարութեան մը մէջ: գ) Եկեղեցիներու զանազանութիւնը (աւելի քան՝ 10) պէտք չէ բեռ մը ըլլայ, այլ՝ հարստութեան աղբիւր մը: դ) Անցեալի սխալները, մեղքերը չեն պահանջեր հաւաքական մէա գուլպա մը, բայց, սակայն, պէտք է ընդունինք կեանքի «աւեւտրանական ստուգում մը»:

ՌԱՊինի այրին ընդունուեցաւ Դեկտեմբեր 14-ին, Պապին կողմէ: Այդ առթիւ, Պապը ըսած կ'ըլլայ տիկին Ռապինի որ Երուսաղէմը կրկնակի մայրաքաղաքի նկարագիրը ունի՝ Իսրայէլի եւ երեք կրօնքներու:

ՊԷՌԼինի վարչական բարձրագոյն դատարանին վճիռին համաձայն 114 տարուան դոյութիւն մը թոյլ կրնայ տալ եհովայի վկաներուն որ ազանդի իրաւիճակէն եկեղեցիի իրաւիճակի անցնին: Հիմնուած 1881-ին ամերիկացի գործի մարդու մը՝ Ռըսէլի կողմէ, ազանդը կրցաւ ընդունիլ տալ բողոքական կամ կաթողիկէ եկեղեցւոյ հանգամանքը եւ ուրեմն նըպաստաւորուիլ եկեղեցւոյ տուրքէն, առաջարկել իրենց ծառայութիւնը բանտերու մէջ կամ ներկայացուցիչներ նշանակել հանրային ձայնասփիւռին մօտ: Պէռլինի Վերաքոյրը որոշեց վճիռին վերաքննութիւնը պահանջել:

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարները կամ ձեր անձնական քեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'Ս ԼՈԳԻՍԹԻՔԻ

ԵՒ

ԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ

միջոցով:

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC

E T

SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser:

HAY'S LOGISTIC
BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հիւկէք Եփիգարտաշեանի (Ֆըրանսա) եւ Պ. Տիլաւեանի (Լոս Անճըլըս) մահուան առթիւ Վիէնն եւ Նաւին Դարբինեան 200-ական Ֆր. կը նուիրեն Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի երկրաբաթօրեայ դպրոցին, «Կամք»ին եւ «Ճառագ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Կապոյա Խաչի Հորս մասնաճիւղերը միասնաբար այցելեցին Սէն – Ռաֆայէլի հանգստեան տունը ուր տեղի ունեցաւ անակնկալ հանդիպում մը՝ անուշիկ մայրիկի մը հետ որ եղած է կապոյա Խաչուհի Աբշալոյա Թադէոսեան մասնաճիւղին, իր անունը՝ ընկ. Վերդինէ Գորդիկեանէ 100 Ֆր. նուիրեց:

*
**

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Արամ Թաշճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տիկին Աննա Քարաթէփէ 500 Ֆր., Պր. Աւետիս Քարաքէօզ 100, Տիկին Զապէլ Բուլուր 200, Պր. Գոզոր Գոստանեան 200, Պր. Վարուժան Տիւմէ 200, Պր. Գէորգ Տէյիրմէնճաչ 500, Պր. Թաշճը 100, Պր. Սիմոն Փեհլիվան 300, Պր. Արման Մուրատօղլու 200, Պր. Քէօսէեան 200, Պր. Ասրաչ Մուրատեան 100, Պր. Ճարուխիւն Թաշճը 500, Պր. Գրիգոր - Նունիկ Տիվրիկլի 200, Պր. Եդուարդ Ալթունթաչ 100, Պր. Նչան Գալայճեան 300, Դանիէլեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Փայլակ Քէրթի 200, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր 500, Պր. Գառնիկ Գարապաչ 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գալանճը 100, Պր. Գրիգոր Տիվրիկլի 200 Ֆր.:

*
**

Նոյն առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղիկի. - Տէր եւ Տիկին Օվաք Քարթալեան 500, Պր. Մուրատ Մուրատեան 300, Պր. Մուրատ Թաշճը 1000, Պր. Մուրատ Սենէքերիմ 500, Պր. Խաչիկ Կոստանեան 200, Պր. Անդրանիկ Քարաօղլու 100, Պր. Տաւիտ Թաչան 100, Պր. Ասրաչ Քարաքէս 500, Պր. Խաչատուր Այտըն 200, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Գումրու 200, Պր. Խաչիկ Գումրու 200, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Տիւմէ 200, Պր. Ժիրայր Փեհլիվան 1500, Տիկին Սիրանիք Բուլուր 250, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Քարաթէփէ 300, Պր. Ռուբէն Թաչճը 500, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան 1000 Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայկական Ս. Ծնունդի տօնակատարութիւնը Ցունուար 6, Շաբաթ գիշեր: Մանրամասնութիւնները յետագային:

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25, Սրբոյն Ստեփանոսի տօնին առթիւ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԿՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ'իմանանք թէ՝ մեզմէ անծանօթ անձինք, Մարսէյլի Սրբոց Թագմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ անունով հանգանակութիւն կը կատարեն Հայաստանի որբերուն ի նպաստ:

Վարչութիւնս ներկայ հաղորդագրութեամբ կը յայտարարէ մեր ազգովրդին որ՝ ոչ ոք իրաւասու է այդպէս բան ընելու առանց որ նախապէս Վարչութիւնս հրապարակաւ եւ պաշտօնապէս այդ ուղղութեամբ ծանուցած ըլլայ:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Présentation et signature du livre

«L'AUTOMNE D'OR»

de **Patrick MESNER,**
Cameraman à FR3 Méditerranée

Livre de photographies consacré à l'Arménie

Texte de **Jean ARROUYE,**

Préface de **Hrand MATEVOSSIAN**

le **Jeudi 21 Décembre à 20 heures 30**

★ BONNE ANNEE 1996! ☆

TEBROTZASSERE

REVEILLON DE LA ST SYLVESTRE

Ça pétille pour 300 F.!!

DANSE ET COTILLONS

31 Décembre de 21h à l'aube

Sur réservation uniquement :
1, Boulevard du Nord, LE RAINCY — Tél. : 43. 81. 01. 72.

UGAB-*Marseille*

Dans le cadre de son action d'Aide à l'Arménie, et plus particulièrement en faveur des Tables de l'UGAB (resto du cœur d'Erevan), l'UGAB vous propose des **CARTES DE VŒUX** pour les Fêtes de fin d'année, aux motifs arméniens, pour le prix de 50 F. le paquet de 5 cartes.

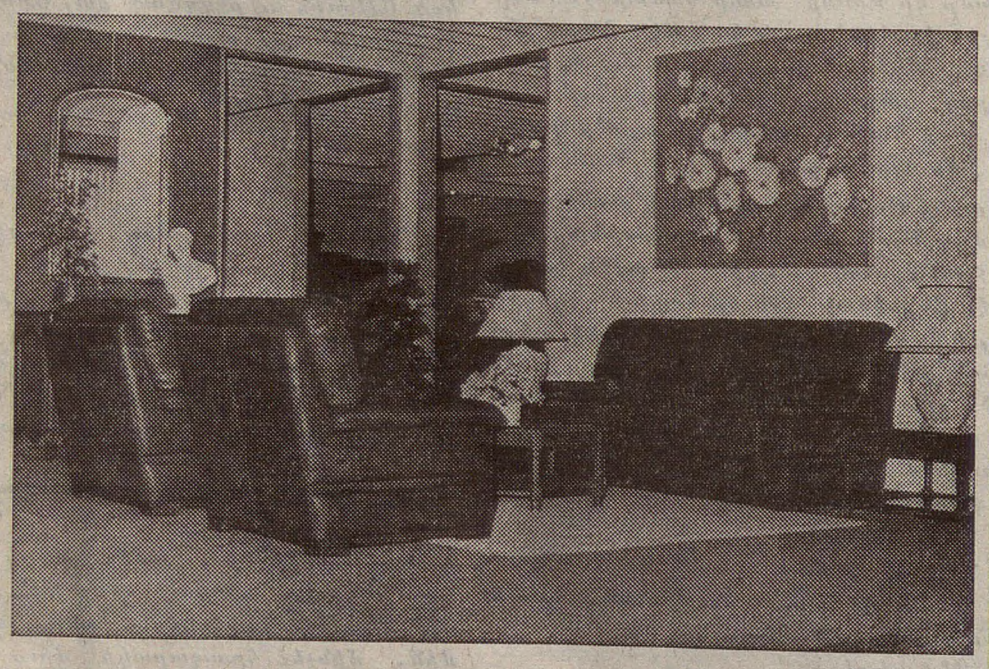
Prix spéciaux : 1.000 F. les 25 paquets — 2.000 F. les 50... etc...

Ecrire ou téléphoner à l'UGAB-*Marseille* —
327, Bd Michelet, 13009 MARSEILLE — Tél. : 91 22 10 45.

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47



"Բացառիկ զեղչ «Ճառագ»ի բաժանորդներուն"

l'U.G.A.B. - *Jeunes*
MARSEILLE

vous annonce son

REVEILLON de la ST-SYLVESTRE

le Dimanche 31 Décembre
à partir de 22 heures 30

DJ : SAKO *Musique arménienne assurée*
(Cotillons, pâtisseries arméniennes, coupe de champagne vous seront offerts)

P.A.F. : 150 F. Membres
180 F. Non-Membres

Tenue Correcte exigée

Réservation au : 91. 22. 10. 45

327, Bd Michelet Marseille 8e

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
MARDI
19 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·747 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.747

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

23 ՕՐՈՒԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԿԷ ԵՏՔ

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԿԱՄԱՑ-ԿԱՄԱՑ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻ

ԺԻՒՓԷ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՔԱՐՈԶԷ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 16-ին, նոր ցոյցեր տեղի ունեցան Փարիզ եւ գաւառը եւ այս անգամ ալ գաւառը յաջողեցաւ աւելի ծաւալուն չարժումներ ստեղծել: Ինչպէս միշտ, թիւերը կը տարբերին ըստ աղբիւրներուն: Փարիզի մէջ, ըստ ոստիկանութեան, 56·000 էր մասնակցողներու թիւը, 300·000 ըստ կազմակերպիչներուն, 80·000 ըստ Լիպերասիոնի, Մարսէյլի մէջ 25·000 եւ 150·000, ընդհանուր ձեւով 586·000 ըստ Ներքին նախարարութեան: Նոր ցոյցի մը հրաւէր ըրաւ Սէժէ – Թէն, երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 19-ի համար:

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 18-ին, 23 օրուան գործադուլներէ ետք, աշխատանքը կը վերսկսէր կամաց-կամաց: Ամէնէն զգալին կը վերաբերէր երկաթուղիին, որովհետեւ ուղեվարները իրենց բոլոր պահանջներուն գոհացում ստացած էին. բոլոր կառախումբերը կանոնաւոր կերպով չէին բաներ, ըստ կայարաններուն՝ չորսի վրայ մէկ կամ երկու կառախումբ կար, մինչ կարգ մը տեղեր ինչպէս Մարսէյլ, Լիմոժ, Թուլուզ, Մոնփըլիէ, Օրլէան 24 ժամով երկարաձգած էին չարժումը, ուղեվարները կ'ուզեն ապահովել գործադուլի օրերու աշխատավարձի վճարումը:

Փարիզի մէջ, մեթրոն ալ չատ դանդաղ կերպով կը սկսէր բանիլ, խանգարումները չատ էին, քանի մը գիծեր փակ կը մնային, մինչ հանրակառքերը հազիւ 10% համեմատութեամբ կ'ապահովէին երթեւեկը:

Դեկտեմբեր 17-ին, Ազն Սէնքլէրի (հեռատեսիլ, Ա· կայան) հիւրն էլ Ալէն Ժիւփէ: Անկասկած, նախարարապետը ցնցուած կը թուէր ու կը չանար անոյշ լեզու մը գործածել: Այսինքն կը փորձէր հերքել իրեն դէմ եղած մեղադրանքները՝ չոր, արհամարհոտ, ամբարտաւան եւլն. եւլն.: Բայց, երբ մէկը մեծ չանք կը թափէ տարբեր երեւելու համար քան ինչ որ է, արդիւնքը այնքան ալ յաջող չըլլար, քանի կ'ուզէ քօղարկել իր բուն նկարագիրն ու խառնուածքը: Ինչ որ է, Ժիւփէ հասկացողութիւն եւ հաչտութիւն կը քարոզէ, պատրաստ է խօսելու, վիճելու, բանակցելու: Կ'ուզէ որ այս տագնապէն դուրս ելլենք առանց պառնութեան: Բայց եւ այնպէս, Դեկտեմբեր 21-ի ժամադրութեան է'ր օրակարգը չի թուիր համապատասխանել երկու սենեքաններու պարագլուխներուն օրակարգին: Ժիւփէ տրամադիր է, վեց ամիսներու երկայնքին, բանակցիլ ընկերային ապահովութեան հիւանդութեան Սնտուկին թարեւորոգումներուն գործադրութեան պայմաններուն չուրջ, ոչ՝ խորքին: Ցիշենք որ այս «Ժիւփէ ծրագրին» (թէեւ ինք չհետեց որ է'ր ծրագիրը չէ, այլ՝ մեծամասնութեան) դէմ ցոյց մըն ալ ըրին, կիրակի օր, 3000 բժիշկներ Փարիզի փողոցներուն մէջ: Ասոնց վախն ալ այն է որ խնամքները կը սահմանափակուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԵՐԸ, Դեկտեմբեր 17-ին, կ'ընդրէին իրենց Դուման, այսինքն՝ Երեսփոխանական ժողովը: 450 աթոռներուն կը ներկայանային 43 կուսակցութիւն: Երեսփոխաններու կէսը կ'ընտրուէր համեմատականի դրութեամբ, մնացեալը մեծամասնութեան դրութեամբ: Դեկտեմբեր 18-ին, վերջնական արդիւնքներ չը կային, բայց, ինչպէս կը սպասուէր, յայտնի էր որ գլուխը կը հասնէր Շամայնավար կուսակցութիւնը ձայներու չուրջ 23,1%-ով: Պարագլուխն է Զիուգանով, 51 տարեկան, որ կոմինած է գըլխաւորաբար խորհրդային օրերու կարօտին վրայ: Անցեալին Օրէլի չրջանի կուսակցութեան գլուխն էր, երբ Անդրոպով գինք Մոսկուա կանչած է եւ իրեն յանձնած կեդր. կոմիտէի գաղափարական ճիւղը: Շամայնավարներուն կը յաջորդէ ազգայնական Ժիրինովսկիի կուսակցութիւնը (Ազատական-դեմոկրատ) ինչ որ անակնկալ մը կը նկատուի: Մեծ պարտեալ մըն է Ելցինի կուսակցութիւնը որու գլուխն է նախարարապետը՝ Չերնոմիրդին: «Մեր տունը՝ Ռուսաստան» ինչպէս մկրտուած է կուսակցութիւնը, 6-էն 7%-ի միջեւ արդիւնք մը ձեռք ձգած էր առաջին գնահատումներու համաձայն: Աւելի վերջ կու գան Իաւլինսկիի Իապլոկօ կուսակցութիւնը որ ընդդիմութեան միակ դեմոկրատ չարժումը կը նկատուի: Ազատական անտեսագէտ պարագլուխը, 43 տարեկան, կողմնակիցն է բարեվորոգումներու: Կը թուի որ Լեբեդի «Համայնքներու Համագումար»ը չէ յաջողած 5%-ի սահմանն իսկ անցնիլ: Որքան ալ վերջնական արդիւնքները յայտնի չըլլան, պարզուած պատկերը արդէն կը հաստատէ որ նոր Դումային մէջ պիտի տիրապետեն համայնավարները, ապա՝ Ժիրինովսկի, որ տրիբուն մըն է ոմանց համար եւ հապիտ մը՝ ուրիշներու: Նոր կառավարութիւն մը չի կրնար համայնավար նախարար չունենալ: Ամէն պարագայի մէջ, յատկանշական է նաեւ որ քուէարկութեան մասնակցողներու համեմատութիւնը մեծ եղած է, չուրջ 65%:

ԱԻՍՏՐԻՈՑ մէջ հարցախոյզերը սխալեցան, ինչպէս յաճախ կը պատահի արդէն ամէն կողմ եւ Հայաէրի ծայրայեղաչ կուսակցութիւնը տեղքայլ ըրաւ, այսինքն բնաւ չարձանագրեց նախատեսուած յաղթանակը: Վարչապետը՝ Վրանիցկի անգամ մը եւս յաղթեց եւ նոյնիսկ ամրապնդեց իր կուսակցութեան՝ Սոսիալ-դեմոկրատ դիրքը, ապահովելով ձայներու 38,32%-ը: Իրեն կը յաջորդէ պահպանողական կուսակցութիւնը (որ, ըստ հարցախոյզերուն, մեծ յաղթականը պէտք է ըլլար) որու պարագլուխը՝ Շիւսէլ խզած էր համախմբումը վստահ ըլլալով որ չափչափիչ յաղթանակ մը պիտի տանի: Հայաէրի ազգայնական աչը հազիւ 22% ձեռք կը ձգէ, այսինքն կր մընայ ուր որ էր, ըլլալով հանդերձ Եւրոպայի ամէնէն զօրաւոր ծայրայեղաչ կուսակցութիւնը:

ԶԻԶԻՆԻՈՑ մէջ ընտրողներու համեմատութիւնը միայն 40% եղած է եւ ինչպէս կը սպասուէր, նախագահ ընտրուած է Ռուսերու թեկնածուն (միակն էր արդէն) Դոկու Զաւգայեւ, ձայներու աւելի քան 80%-ով:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, Դեկտեմբեր 16-ին վերջ դուաւ Եւրոպայի վեհաժողովը, ուր որոշ ուեցաւ նաեւ միակ դրամին անունը որ էֆիւ պիտի չըլլայ, այլ Եւրօ (Էօրօ) որ 2002-էն օրինաւոր դրամը կը դառնայ Եւրոպական Միութեան: Որոշուեցաւ նաեւ 1996 Մարտ 29-ին սկսիլ միջկառավարական ժողովին աշխատանքները, Թորինօ: Այս ժողովի ընթացքին լուրջ բանավէճեր ծագած են Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, այսինքն՝ Լամպերթօ Տինիի եւ ժագ Շիրաքի, այն ատիճանի որ Լիպերասիոն (Դեկ· 18) «Ֆրանքֆուրտալական ֆոռիտա» կը խորագրէր: Առաջին վէճը ծագած է երբ Մարտ 29-ի համար, Տինիի պետական ղեկավարները հրաւիրած է արտակարգ վեհաժողովի մը· Շիրաք առարկած է թէ Արտաքին նախարարները կը բաւեն: Տինիի համար Շիրաքի բուն պատճառները տարբեր են· Ֆրանսա չի ներեր Իտալիոյ (հիմնադիր Միութեան) որ հրապարակաւ դէմ արտայայտուած ըլլայ Ֆրանսական հիւլէական փորձերուն:

ՓՔՔ-ն (քիւրտ աշխատաւորական կուսակցութիւն) միակողմանի հրադադար մը հռչակեց: Պարագլուխը Էօճալան յայտարարած է· — «Քաղաքական միջոցներով կ'ուզենք վերջ տալ պատերազմին»: Աւելցուցած է որ հրադադարը կը տեւէ մինչեւ այն աեն, երբ նոր կառավարութիւնը յայտնէ իր մտադրութիւնները քիւրտ փոքրամասնութեան նկատմամբ:

ԹՈՒԼՈՆի քաղաքապետին՝ Լը Շըվալիէի ընտրութիւնը չեղեալ համարուեցաւ Նիսի վարչական դատարանին կողմէ: Ազգ· ձակատի անդամ այս քաղաքապետը կը մեղադրուի իր ընտրապայքարի ծախքերուն ապօրինի բնոյթին պատճառաւ:

ԴՈՒՇԱՆԲԷի (Տաճիկստանի մայրաքաղաք) մէջ սպաննուած է Պի – Պի – Սի-ի տաճիկ լրագրող մը:

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ (Սպանիա) ռճրափորձ մը գործուած է Դեկտեմբեր 16-ին մեծ վաճառատան մը մէջ, այն պահուն երբ վեհաժողովը վերջ կը դնէր Մատրիտ: Մէկ մեռեալ եւ ութ վիրաւոր կար:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՅԱԿՈԲ ԷՍԿԻՃԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Դեկտեմբեր 14-ին, Մարսէյլի մէջ իր մահկանացուն կնքած է դաղութին ծանօթ դէմքերէն՝ Ցակոբ Էսկիճեան:

Ծնած էր Քէօթահիա 1912-ին եւ մաս կազմած տարատախտ սերունդի մը որ տեղահանութենէն ետք, ապաստան գտած է Ֆրանսա: Ցակոբ Էսկիճեան Մարսէյլ հաստատուած էր 1932-ին եւ անմիջապէս լծուած աշխատանքի ոչ միայն իր ապրուստը ապահովելու համար, այլեւ իր մասնակցութիւնը բերելու հայկական կեանքի կազմութեան: Երկար տարիներ ծառայած է Սէն-Ժերոմի Ս· Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ, որու թաղականութեան մէջ գործած է թէ որպէս դանձապահ եւ թէ որպէս փոխ-նախագահ: Իր երկարամեայ գործունէութեան համար արժանացած էր Ներսէս Շնորհալի չքանդը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 1996-Ի ՊԻՒՏՃԷՆ

Ինչպէս պրած էինք Դեկտեմբեր 15-ի մեր թիւով, Ազգ· ժողովը քուէարկած էր 1996-ի պիւտճէն: Թեր քուէարկած են 133 երեսփոխան, դէմ՝ 12:

Ստորեւ մանրամասնութիւններ· —
Մուտք՝ 98,09 միլիառ Դրամ —
1,2 միլիառ Ֆրանք
Ծախք՝ 133,60 միլիառ Դրամ —
1,65 միլիառ Ֆրանք
Բաց՝ 35,51 միլիառ Դրամ —
450 միլիոն Ֆրանք:
Հիմքեր· —
— Դրամահոսութիւն՝ 17%,
— Դրամի սակ·— 400 Դրամ = 1 Տոլար:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 15/18)

Լ· ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հնդկաստան ժամանած Հայաստանի պատուիրակութիւնը դիմաւորած են արտաքին կապերու պետական նախարարը եւ պաշտօնական այլ դէմքեր: Երկրին նախագահին եւ վարչապետին կողմէ կազմակերպուած է պաշտօնական ընդունելութիւն եւ կարճատեւ զրոյց ունեցած են երկու նախագահները: Իսկ վարչապետին հետ հանդիպման ընթացքին խօսուած է համագործակցութեան հարցերու մասին: Ապա ստորագրուած են բարեկամութեան, մշակոյթի, մարմնամարզի, կըրթութեան, զբօսաշրջութեան եւ այլ մարզերու մէջ գործակցութեան չարք մը համաձայնագրեր:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՕ 96

Եւրօ – 96-ի խմբակներու վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 16-ին: Ֆրանսայի մրցակիցներն են Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Սպանիա: Մրցաչարքը տեղի կ'ունենայ Ցունիսին, Անգլիա:

Հնդկաստան ժամանած Հայաստանի պատուիրակութիւնը դիմաւորած են արտաքին կապերու պետական նախարարը եւ պաշտօնական այլ դէմքեր: Երկրին նախագահին եւ վարչապետին կողմէ կազմակերպուած է պաշտօնական ընդունելութիւն եւ կարճատեւ զրոյց ունեցած են երկու նախագահները: Իսկ վարչապետին հետ հանդիպման ընթացքին խօսուած է համագործակցութեան հարցերու մասին: Ապա ստորագրուած են բարեկամութեան, մշակոյթի, մարմնամարզի, կըրթութեան, զբօսաշրջութեան եւ այլ մարզերու մէջ գործակցութեան չարք մը համաձայնագրեր:

Կանուխէն անդամակցած էր Հ· Ց· Դ· չարքերուն եւ անդամ եղած է ոչ միայն Սէն-Ժերմի «Հայաստան» խումբին, այլեւ Մարսէյլի Շրջ· Կոմիտէին: Հիմնադիրներէն էր նաեւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

Ցակոբ Էսկիճեան չատ հինէն կապուած էր «Ցառաջ»ին եւ երկար տարիներ ապահոված է նաեւ Սէն-Ժերոմի չրջանին գործակալութիւնը, հակառակ յառաջացած տարիքին ալ երբեք չէր դադրած օգտակար ըլլալէ «Ցառաջ»ին, որեւէ ձեւով:

Ամէն անդամ, չենք կրնար խուսափիլ կրկնութիւններէ, երբ օրերու երկայնքին ամբողջ սերունդի մը մեռելթաղ դարձած ենք: Սերունդ մը որու ամէն մէկ անդամը, իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ, «բան մը» ըրաւ որպէսզի հայկական կեանք մը ստեղծուի, թարգատճի Ֆրանսայի մէջ, ազգային, եկեղեցական, մշակութային թէ կուսակցական գետնի վրայ: Ցակոբ Էսկիճեան մէկն էր անոնցմէ:

Մեր ցաւակցութիւնները տիկին Էսկիճեանի եւ զաւակներուն:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՆԹԷՊԻ ՀԱՅՈՑ»

Գ. ՀԱՑՈՐ

(Խմբագիր՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ՊԱՊԱՑԵԱՆ)

ԼՈՍ - ԱՆՁԼԼԷՍ — 1994 / 95

Կորսուած Արեւմտահայաստանի կամ Կիլիկիոյ հայաբնակ գաւառներուն պատմութեանց գրաւումը՝ ճիտին պարտքն է եղած Սփիւռքին, դեռ 30-ական թուականներէն սկսեալ: Այդ կարեւոր պատասխանատուութիւնը եկան ստանձնել մեր հայրենակցական միութիւնները, որոնց հիմնական նպատակը մնաց՝ վառ պահել երկրին կորսը պանդուխտ Հայոց հոգիներուն մէջ ու հայրենակցական աղնիւ բարքերու եւ սովորութեանց չարունակութիւնը ապահովել, կարելի չափով, սփիւռքածին յաջորդական սերունդներուն մօտ: 1935 – 1965 երկարող ժամանակաշրջանին իրարու եռեւէ լոյսին եկան տասնեակ յուշամատեաններ՝ Կարինի, Տարօնի, Խարբերդի, Առանայի, կեսարիոյ, Մալաթիոյ, Մարաշի, Զէյթունի, Հաճընի, Բալուի, Ակնայ, Կիւրինի, Քիլիսի ու դեռ վերջերս՝ Եօզկաթի (1988) եւ Քեսապի (1995) մասին: Այնթապցիք իրենց պատմագիրքը հրատարակեցին երկու հատորներով, 1953-ին, Լոս - Անճըլըս, աշխատասիրութեամբը բնիկ այնթապցի ամերիկահայ հմուտ մատենագէտ փրոֆ. Գէորգ Սարաֆեանի (1889 - 1975):

Այսօր, 40 տարիներ ետք, հրապարակ կուգայ Այնթապահայոց պատմութեան Գ. հատորը, դարձեա՛լ նախաձեռնութեամբը ամերիկաբնակ Այնթապցիներու, որոնց հայրենակցական միաւորը՝ «Հայ Այնթապցիներու Միութիւն», 1990-ի իր վերակազմաւորումէն ի վեր խրախուսիչ գործունէութիւն մը կը ծաւալէ յատկապէս Գալիֆորնիոյ մէջ եւ իր հիմնական նպատակներէն մին էր ըլլած՝ մէկտեղումն ու հրատարակումը Այնթապահայոց պատմութեան նորագոյն էջերուն:

Արդարեւ, անցնող չորս տասնամեակներուն, սփիւռքի տարածքին ցրուած Այնթապցիներ չբաւարարուեցան լոկ ներհայրենակցական լուսանցքային գործունէութեամբ, այլ իրենց ուժերը հաւաքեցին համազգային հեռահաս ծրագիրներու օգտին, ճեռնամուխ ըլլալով մշակութային - հայրենաշէն մնայուն գործերու:

Այսպէս, 1970-ին Հայաստանի մէջ պոյտլեհեան կոչուեցաւ Նոր Այնթապ աւանը (նախկին Թազա գիւղ, Մասիսի շրջան), ուր կառուցուեցան ժանեակի, վարագոյրի եւ բուրդէ գուլպաներու արտադրութեան գործարաններ, քացառաբար լուսիւռքահայ Այնթապցիներու մեծագումար նպաստներով: Աւելի ուշ, Արտաշատի մէջ հաստատուեցաւ նաեւ ճենապակիի գործատուն մը, Պէյրութէն՝ Այնթապցի Գէորգ Մոմճեանի ծախքով: 1983-ին, Նոր Այնթապի մէջ բարձրացած զեղակերտ յուշարձան մը եկաւ պանծացնել վառքը Այնթապի ինքնապաշտպանութեան հերոսներուն: Սփիւռքեան ճակատի վրայ՝ 1960-ին սկսաւ հրատարակուիլ «Հայ Անթէպ» հայրենակցական եռամսեայ պարբերականը (1974-էն ցայսօր՝ «Նոր Այնթապ»), որպէս չաղկապ հեռաւոր գաղութներու մէջ տարտնըւած արիւնակիցներու միջեւ:

«Բոլոր այս պատուաբեր իրագործումները, կ'ըսուի սոյն պատմագրքին նախաբանին մէջ, պէտք է ամփոփուէին առանձին հատորի մը մէջ, որպէսզի Այնթապ ծնած ու անոր փառաւոր հերոսամարտը կերտած սերունդին զաւակները ու թոռները հպարտութիւնով անոնց յաջողութիւններուն և ներշնչուէին անոնց ազգային ոգիով՝ հաւատարիմ մնալու համար իրենց արմատներուն»: Ահա ա՛յս առաջադրութեամբ է որ ամերիկաբնակ Այնթապցիք ձեռնամուխ եղած են նման գործի մը ու յարաբերաբար կարճ ժամանակի ընթացքին յաջողած հրատարակել տասնարածաւալ հատոր մը, շուրջ 1170 էջ, օժանդակութեամբ հինգ հայրենակից մեկենասներու (Ժան Ապաճեան, Սիրվարդ Ապաճեան, Լեւոն Իշխանոսեան, Արմէն Յարութիւնեան, Գէորգ Պաղըճեան) եւ խմբագրութեամբ՝ բնիկ Այնթապցի կրթական երկարամեայ մշակ Պ. Երուանդ Պապայեանի:

Պապայեանի անունը առաւելաբար կապուած է Սուրիա-Լիբանանի հայ գաղութներուն, ուր տասնամեակներու վրայ երկարող կրթական գործունէութիւն մը ծաւալած է ան, դեր ստանձնելով նաեւ հանրային – կուսակցական (հնչակեան, ապա՝ ՌԱԿ) բեմերու վրայ: Քահանայի զաւակ, Եր. Պապայեան ծնած է 1913-ին ու որպէս տնօրէն պաշտօնավարած նախ՝ Հալէպի Կիլիկեան վարժարանին (1940 – 1953), ապա Պէյրութի Թէքէեան նախակրթարանին մէջ (1954 – 1986, լման 32 տարի), մինչեւ Լոս-Անճըլըս իր փոխադրութիւնը: 70-ական թուականներուն խմբագրած է «Նոր Այնթապ» պարբերականը, միաժամանակ աշխատակցելով ռամկավար մամուլին:

Պապայեան իր խմբագրած պատմագիրքը բաժնած է տասնեակ ենթամասերու, առանձին գլուխներու տակ համադրելով նիւթերը ու այդպիսով՝ դիւրացնելով գրքին ընթերցումը: Ակնյայտ է, որ պատմական տեղեկութեանց չարադրանքին համար՝ խմբագիրը օժանդակ ունեցած է Այնթապի վերաբերեալ նախկին հրատարակութիւնները, որոնք բարեբախտաբար քիչ չեն թիւով ու առատ նիւթ կրնան հայթայթել պրպտողին (փրոֆ. Սարաֆեանի երկու հատորներէն զատ, յիշենք Գր. Պօղոսեանի երկհատոր «Այնթապակաճ»ը, Ա. Կեսարի «Այնթապի Դեղամարտը», Գէորգ Պարսումեանի «Պատմութիւն Այնթապի Հ. Յ. Դաշնակցութեան»ը եւայլն):

Բայց կրկնութիւններէ խուսափելու համար, արդարօրէն, Այնթապահայոց պատմագրքին Գ. հատորը լոկ հպանցիկ ակնարկ մը կու տայ քաղաքին պատմութեան, շրջակայ գիւղերուն, հայկական կրթական չարժումին ու առհասարակ Հայութեան առօրեային վերաբերեալ, նկատի առած՝ որ այդ մասին լայնօրէն ու սպառիչ կերպով խօսուած է արդէն Ա. եւ Բ. հատորներուն մէջ: Այնուամենայնիւ, յիշուած է սակայն թէ Այնթապ 1914-ին ունէր 80·000 բնակիչ, որուն շուրջ 30·000-ը Հայեր էին: Ու հակառակ համառարած թրքախօսութեան, որ 18-րդ դարու թրքական ճնշումներուն եւ բռնութեանց արդիւնքն է եղած, քաղաքը կըրթական չատ մեծ դեր ունեցած է բովանդակ Անատոլուի Հայոց կեանքին մէջ եւ իրաւամբ կոչուած՝ Կիլիկիոյ Աթէնքը:

1915-ի Եղեռնի օրերուն, Այնթապցիք եւս տարագրուած են իրենց բնօրրանէն, ու միայն Զինադադարէն ետք է որ անոնց շուրջ կէսը տուն վերադարձած է կրկին՝ նոր յոյսերու փայփայանքներով: Բայց Ֆրանսական դաղութարար ուժերու անակնկալ նահանջէն ետք, աւելի քան 12 հազար Այնթապահայեր վերստին դաղթելու պարտադրուած են՝ շուրջ 1 տարի տեւած հերոսական ինքնապաշտպանութենէ մը ետք (1920 Ապրիլ 1 - 1921 Փետ. 8): Այս պատուաբեր գոյամարտը, որուն կավարները եղած են Աւետիս Գալէմքեարեան, Ատուր Լեւոնեան եւ Ներսէս Ա. Քահանայ Թաւուգճեան, ռազմավարականներէն հայկական յաջողադոյն դիմադրութիւնն է թերեւս, որ ապահովեց տեղւոյն հայ ազդաբնակչութեան, Փիլիքեան փրկութիւնը ու առանց մեծ վնասու՝ կրցաւ տեղաւորիլ զայն Հալէպ կամ շրջակայ այլ աւաններ: Նորատիպ հատորին մէջ վկայութիւններ եւ յուշեր կան այս մասին:

Պատմագրքին հետաքրքրական մէկ երեսն ալ այնթապցի բարերար ընտանիքներու բաւական մեծ թիւն է, որ կրնայ եղջիւր ցոյց տալ նոյնիսկ՝ բարեհամբաւ կեսարացիներուն...: Անդրադարձա՞ծ էք արդեօք, թէ Պուրճ Համուտի «Յակոբ Տէր - Մելքոնեան» թաղերասարհը, Հալէպի Ս. Աստուածածին եկեղեցին ու կրթասիրաց վարժարանը, Պէյրութի «Բիւզանդիոն Թիւրքիւնեան Ազգ. Ծերանոց»ը, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Լեւոն Կ. Նազարեան» եւ «Երուանդ Տէմիրճեան» նախակրթարանները, Համազգայինի «Մելանգթոն եւ Հայկ Արսլանեան Ճեմարանը» ու Գալիֆորնիոյ նորակառոյց «Հ. Բ. Ը. Մ. Սարգիս եւ Սեդա Տէմիրճեան երկրորդական վարժարան»ը կառուցուած են այնթապցի անհատներու իշխանական նուիրատուութիւններով ու կը կրեն անոնց անուններըը...: Հայութեան առհասարակ արժէքներուն հաւատացող նուիրատուներ են ասոնք (նաեւ՝ ուրիշներ), որոնք մեծապէս նպաստած են իրենց չրջանի հայրենակցական չարժումներուն եւ դիւրացուցած նիւթապէս ինքնաբաւ մասնաճիւղերու աշխատանքը՝ Սուրիայէն Լիբանան, Ամերիկայէն Արժանթին, Ուրուկուէյ:

Դժբախտաբար պէտք է ընդգծել սակայն, թէ սոյն մասնաճիւղերուն 40-ամեայ գործունէութիւնը (1953-էն ասդին) չատ մակերեսային արժեւորումի ենթարկուած է ներկայ հատորին մէջ ու դրեթէ՝ անտեսուած: Բացի Լոս - Անճըլըսի Այնթապցիներուն վերջին երեք - չորս տարիներու գործունէութենէն, ընթերցողը անիրաղեկ պիտի մնայ այլ գաղութներու հայրենակցական չարժումներուն ու ոչինչ իմանայ Հալէպի կամ Պէյրութի չա՛տ յարգի յիշատակարժան դրուագներէն: Անկարելի աշխատանք մը չէր, կը խորհինք, նման խորացում մը, որ նաեւ պատմական մնայուն արձանագրութիւն մը կրնար ըլլալ:

Նմանապէս, ողորմելի վերաբերումի արժանացած է 35-ամեայ «Նոր Այնթապ» պարբերականը (այժմու խմբագիր՝ Լեւոն Վարդան), որ գնահատելի ճեռնարկ մըն է անչուշտ ու հարկ էր առանձին ուսումնասիրութեամբ մը ներկայացնել զայն (թերթին ծնունդը, պատմականը, խմբագիրները, աշխատակիցները, չօչափուած նիւթեր եւայլն): Նման աշխատանք մը այլապէս ալ օգտակար պիտի ըլլար՝ հայ մամուլի պատմութեան համար:

Հատորին ճիշդ կէսը, չուրջ 600 էջ, յատկացուած է կենսագրութիւններու: Այրբենական կարգով հոն տեղ գտած են բնիկ կամ ծագումով այնթապցի 550 եկեղեցականներ, կրթական մշակներ, դրողներ, արուեստագէտներ, բայց նաեւ՝ պատահասպարէզի մասնագէտներ, «որոնք կը բարձրացնեն հայութեան մտաւորական մակարդակը»: Այս ցանկին մէջ են, օրինակ, բանաստեղծներ՝ Բիւզանդ Թոփալեան եւ Երուանդ Պարսումեան, արձակագիրներ՝ Նշան Խոշաֆեան եւ Գէորգ Իշխան, «Ագդակ»ի այժմու խմբագիր Սարգիս Մահսէրէճեան, բանաստեղծ Լեւոն Վարդան, Մոնրէալէն՝ Բաբգէն Թօփճեան («Արմաշ»ի հրատարակիչ - խմբագիր) եւ դեռ տասնեակ ուրիշներ, որոնք հանրածանօթ անուններ են Սփիւռքի մէջ ու յաւելեալ փայլք մը կրնային բերել ներկայ հատորին: Մինչ, միւս կողմէ, կենսագրականներու բաժնին մէջ նկատելի է ճըլնշիչ «խճողում» մը, մանաւա՛նդ ոմանց յանդգնութեան պատճառով՝ տուն - տեղ ըլլալու այնտեղ ... հանդերձ ընտանեօք:

Յաւելեալ ճիդ մը ու բծախնդրութեան չէշտուածութիւն մը՝ կրնային դիւրաւ չէզոքացնել նչմարուած թերութիւնները:

Այսուհանդերձ, իր ամբողջութեանը մէջ, Այնթապի պատմագրքին Գ. հատորը կը մնայ ողջունելի հրատարակութիւն մը ու իր զաւակներուն յիշատակը պահպանող իւրօրինակ յուշարձան մը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Հալէպ

ՀԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆՕ. - («Յառաջ»). -

Իտալիոյ Հայոց Մխիթեան վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր հրաւիրելու չարժանկարի ծանօթ բեմադիր Հանրի Վէրնէօյ, կամ, ինչպէս մեզի Հայերուս համար աւելի սիրելի է իր բուն անունով կոչել Աչոտ Մալաքեանը իր կնոջ հետ:

Դեկտեմբեր 2-ին, Տուքատի Մխոնը պանդոկին չքեղ սրահին մէջ, դրեթէ միայն Հայերէ կազմուած մօտաւորապէս 100 ներկաներու մասնակցութեամբ երեկոյեան ուրախ ճաշ մը տեղի ունեցաւ: Գեղեցիկ սրահը, ճոխ սեղանները, խնամուած սպասարկութիւնը չատ հաճելի, զուսպ բայց զուարթ մթնոլորտ մը կը կազմէին:

Ներկաները չատ հետաքրքիր էին ճանչնալու իտալական հեռատեսիլէն կրկին անգամ տրուած «Մայրիկ» չարժանկարին հեղինակը եւ բեմադիրը, որ թէեւ կենսագրական բայց ընդհանրապէս մարդկային եւ մեղի՝ Հայերուս համար, մասնաւորապէս սրտի խօսող զգայուն հայկական պատմութիւն մը կը ներկայացնէր միջազգային հասարակութեան:

Գեղարուեստագէտ Հանրի Վէրնէօյը, հայ Աչոտ Մալաքեանը ներկայացուց, Ֆրանսերէն դրութեամբ մը, Տիկին Իրմա Պապիկեան - Կրասի: Ճիշդ անոր երիտասարդութիւնը, ընտանեկան, դպրոցական, համալսարանական չրջանակը եւ սպա գեղարուեստական ասպարէզը՝ սկսած 1947-ին: Անոր երկար եւ չաջող գործունէութիւնը՝ Ֆրանսական եւ միջազգային չրջանակին մէջ, ուր բազմաթիւ եւ հեղինակաւոր դերասաններու հետ ստեղծած է աւելի քան երեսուն, չարժանկարի պատմութեան մէջ յիշատակելի գործեր: Իրեն հետ աշխատած անուանի դերասաններ եղան, Ժան Կապէն, Ալէն Տըլոն, Ժան - Փօլ Պելմանտօ, Օմար Շարիֆ, Հանրի Ֆոնտա, Եուլ Պրայներ, Միչէլ Մօրկան, Ֆիլիփ Նուարէ, Գլօտիա Գարտինալէ, Իվ Մոնթան եւ ուրիշներ: Իր ունեցած գործի արժանիքներուն համար պատուեցաւ Ֆրանսական Պետութենէն «Արուեստի եւ Գրականութեան Ասպետ»ի տիտղոսով, բարձրացաւ «Ազգային կարգի պատուոյ լէգէոնի» ասպետական հրամանատար»ի աստիճանին: Ժան Կապէնի խաղարկութեամբ (Mélodie en sous-sol) չարժանկարային ստեղծագործութեան համար ստացաւ ամերիկեան գրախօսութեան «Կոլտըն կլոպ» բարձր վարձատրութիւնը:

Բայց, մանաւանդ, ան ծանօթացուց ամբողջ աշխարհին իր ժողովուրդին իրագործութիւնները, հաճոյքը եւ ցաւերը: Ինքնածին տաղանդին առկախ, եթէ կրցաւ իր ստեղծագործութեանց մէջ դնել այնքան իրապաշտութիւն եւ կիրք, հասկնալի է որովհետեւ ինք եղաւ ապրող վկան ժամանակաշրջանի մը որ առյաւէտ մեր պատմութեան մէջ իր դրոշմը ձգեց:

Իր «Մայրիկ»ը թարգմանուեցաւ տասը լեզուներու: Կրկին անգամներ կարդացինք այդ վէպը, եւ մեզմէ չատեր անոր մէջ, այդ չարժանկարին մէջ վերապտաւ իր կեանքի, Հայու մը կեանքի ապրող վէպը:

Եւ վերջապէս Մայրիկը՝ երկու դրուագներով. «Մայրիկ» եւ «588 ռիւ փառատի»: Հազուադէպ խորութեամբ խօսակցութիւններ, այնքան տպաւորիչ նկարներ, այնքան ուժգին նկարագրութիւն հայկական տրամին, որոնք մեզ կը յուզեն:

Ապա խօսք առաւ ինք՝ Հանրի Վէրնէօյ, չատ սահուն եւ մտածումը ճշդութեամբ արտայայտող հայերէնով եւ ֆրանսերէն մէջբերումներով, պատմեց Աչոտ Մալաքեանի կեանքը, Հանրի Վէրնէօյի դործը: Դժուար էր նախընտրել չարժանկարի դեղարուեստը կամ պերճախօս, խանդավառող հայ մարդը, սեղանակիցը: Երկու կերպարներուն մէջ ալ կը զգացուէր սովորականէն դուրս եւ կեանքի մէջ յաջո-

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ
ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ 7-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
ԱՌԹԻԻ

Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժին 7-րդ տարելիցին առթիւ հայ ժողովուրդին ցաւակցական հեռագիրներ ղրկած են Ռուսաստանի Դումայի նախագահ Ի. Րիբկին, վրաստանի Գործադրական Խորհրդարանի նախագահ Ջուբար Ժվանիա, «Ռուսական համայնքներու Համագումար»ի ղեկավարները:

*
**

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՇՓՈՒՄՆԵՐ

«Էօրոփարքընարիա»յի Լիզպոնի համամաժողովին, որու կը մասնակցէին 55 երկիրներէ չուրջ 5000 գործարարներ, ներկայ եղած են նաեւ Հայաստանի տնտեսական զանազան ճիւղերէ 13 ներկայացուցիչներ: Հոն հետաքրքրութեան արժանացած են «Օբսիդիոն» եւ «Ապիս» հայկական ընկերութիւնները իրենց արտադրութիւններով: Իսկ հայ առեւտրականները չարք մը պայմանագիրներ ստորագրած են Փորթուկալէն, Զեխիայէն, Պուլկարիայէն, Ֆրանսայէն սննդամթերք ներածելու կապակցութեամբ: Նորաճեւութեան հայկական «Աթէքս» կեդրոնն ալ Հոլանտայի եւ Իտալիոյ կարգ մը ձեռնարկութիւններու հետ պայմանագիրներ ստորագրելու հանդրուանին կը գտնուի:

Անգլիոյ տնտեսագիտութեան Ակադեմիան եւս յատուկ հետաքրքրութիւն ցուցաբերած է մեղուաբուծութեան «Ապիս» ձեռնարկութեան նկատմամբ, որու տնօրէն Ս. Սարգսեան Լոնտոն հրաւիրուած է:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՑԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ ՆԵՐՍ

ՎԵՆԵՏԻԿ. - («Ցառաջ»). -

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 7, առաւօտեան ժամը 11-ին Մուրատ - Ռափայէլեան Վարժարանի դպրոցական կեանքը կանգ առաւ, տեղ տալու համար 1988-ի Հայաստանի երկրաշարժը ոգեկոչող հանդէսին:

Վարժարանի աշակերտութիւնը, ուսուցչական կազմը, տեսչութիւնը եւ զգուելի մանուկներու, այրերու, կիներու եւ պառաւներու ազիողորմ ճիչերը՝ լուութեամբ:

Ժամը 11·41, չանթահար, ակնթարթի մը մէջ ամէն բան լռեց:

Մէկ վայրկեան, յոտնկայս, բոլոր ներկաները յարգեցին հազարաւոր մանուկներու, այրերու, կիներու եւ պառաւներու ազիողորմ ճիչերը՝ լռութեամբ: Ա-

կանջ կը դնէին կարծես փլատակներուն տակէն բարձրացող աղեխարշ հառաչանքներուն: Հուսկ, մեղմ ու տխուր երաժշտութեան ընկերակցութեամբ նկարագրուեցան ահռելի վայրկեանները, արտասանող Գրիգոր Խաչատրեան՝ Աբովմայիս Սահակեանի «Դիմացի՛ր ժողովուրդ» բանաստեղծութեամբ ու Արմէն Պալըգեան՝ ինքնագիր «Ողբամ Մեռելոց»ով ներկաներուն սրտերուն մէջ խոր յուզում յառաջացուցին:

Ո՛չ ծափ, ո՛չ ժպիտ...

Տեսերիզի համառօտ պատկերասփռում մը վերակենդանացուց բոլորին յիշողութեան մէջ աղէտի պահերը. աւերակներ, ողբ ու ղաղաղ: Միաժամանակ մարդասիրական ոգիով խանդավառ կամաւորներու ջոկատներ՝ որ ժամանած էին աշխարհի չորս ծագերէն, ձեւով մը զօրավիգ կանգնելու ցաւի ու տառապանքի խօլացուցիչ բեռին տակ կքած, ճմռուած վերապրողներուն:

Վերակառուցման աշխատանքներուն օժանդակող զանազան ազգերու մրցավազքն ու ձեռնարկները յոյսի ամոքիչ բալասան մը դարձան հանդիսատեսներուն;

Մխիթարեան միաբանութեան Ընդհ. Աբրահօր կողմէ՝ Հ. Սահակ Աթոռակալ Վարդապետը վկայման խօսքին ընթացքին անդրադարձաւ այս դէպքին դժուարիմաց եւ ընդվզեցնող յատկանիշներուն. քրիստոնէական համոզումներով եւ յարութեան անսասան յոյսի վստահութենէն ներշնչուած ազօթքով մը վակեց ոգեկոչումը.

«Լոյսերու մէջ հանգչեցո՛ւր անոնց
հոգիները, ո՛վ Աստուած,
Ընդունէ՛ զիրենք յաւիտենական
հանգիստիդ մէջ,
Եւ մեզ ալ միսիթարէ՛
Օր մը զիրենք Քու մէջդ վերագտնելու
յոյսով. Ամէն»:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՈՂԲԱՄ ՄԵՌԵԼՈՑ

Դեկտեմբեր 7-ի մեռեալներու յիշատակին

Դղրդիւն մը ահաւոր ... եւ լռութիւն...
Իւրաքանչիւր հայ երակէ ներս, այսօր,
Ցաւերու յիշատակներ կը հոսին ... ոչ արիւն:
Լռութիւն մը ահաւոր, դատապարտուած խզուելու
Միմիայն՝ արդէն իսկ ցամքա՛ծ արցունքով բիւր հայ աչքերու...
Բնութիւնը աղէտներ կը գործէ այսօր:
Բայց բնութի՞ւնն է յանցաւոր:

Հեծկլտուքներ ահարկու, ծնունդ առած
Մերկ որմերու վրայ կաթկթած մէյմէկ արեան կաթիլներէն,
Բնութեան վայրագութեան զոհ դարձած
Մէն մի Հայուն անմեղութիւնը կ'երգեն...
Ոհ, անողոք իրականութիւններու դիմաց
Իմքնախաբէութիւնն ու մոռացումը ոնիրներ են:

Ձիւնով ծածկուած ցուրտ քարերու տակ
Բազմահազար հայ մարմիններ կը հեծեն:
Օգնութի՞ւն:
Ճզմուած մարմիններ, արիւնլուայ անդամներ
Կը ջանան փրկել հոն՝ մինչ անդին,
Էիչ մը հեռուն
Խելագարած ամբոխներ կը ճչան,
կ'աղաղակեն
Անիծելով կեանքն ու երջանկութիւնը:

Հայ մայրիկ, ի զուր մի՛ փնտռեր
կորսուած որդիդ,
Աւելի լաւ է չգտնել զայն...
Հայ մամիկ, աղօթէ՛ որ չփլի սիւնը
օճախիդ եւ անով կորովը ազգիդ,
Աղօթէ՛ որ չխախտի կամքը տառապած,
բգխտուած ցեղիդ.
Տե՛ս հոն, հեռուն, հորիզոններէն անդին
Ինչպէս կը փայլի արեւը շառաւիղիդ,
Ինչպէս ապագան կը ժպտի ապագայիդ:

ԱՐՄԷՆ ՊԱԼԸԳԵԱՆ
12-րդ դասարանի աշակերտ

Դեկտեմբեր 7, 1995

զած անձի մը գոյութիւնը: Կը դիմէր իր չարժանկարի մասնագիտական, այդ արուեստին մէջ ստացած վարձառութեան եւ տեսակէտներուն ճշմարտութիւնը հաստատող խօսքերով: Կը համոզէր կեանքի յորձանքին մէջ թրծուած հայ անհատը, դժուար եւ ճակատամարտային չրջանակի եւ չուկայական օրէնքները յաղթահարելու ճկունութիւնը, ազդասէրի, հայկական աւանդութիւններով սնանուող բայց եւրոպական ապրելակերպին յարմարող եւ այդ երկու իրականութիւններով հարըստացող մարդու ջերմ եւ զուարթ խօսակցութիւնը:

Ներկաներէն չատեր, երիտասարդներ, իրենց հարցումներով ուղեցին աւելի մանրամասնութիւններու ծանօթանալ իր արուեստին թեքնիք լուծումներուն վերաբերեալ: Բոլորին ալ ճեռնհասութեամբ պատասխանեց: Ինչպէս սովորական է այսպիսի պարագաներու, գրեթէ բոլոր ներկաներուն պահանջքներուն ընդառաջելով, օրուան ճաշացուցակին վրայ ստորագրեց, աւելցնելով երբեմն սրամիտ բառեր, Ընդհանուրը չատ դեղեցիկ, չատ հաճելի եւ խանդավառ, յաջող երեկոյթ մը:

Ցաջորդ օրը, կիրակի, բոլոր անոնց համար որ չէին մասնակցած պանդոկին մէջ տրուած ճաշին, Հայ Տան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ երկրորդ ընդունելութիւն մը: Ցուցադրուեցաւ իտալերէն լեզուով թարգմանուած «Մայրիկ» ֆիլմը: Վերջաւորութեան կրկին հրաւիրուեցաւ արուեստագէտ Հանրի Վէրնէօյը չատերու հարցումներուն տեղին պատասխաններ տալով:

Շատ սեղմ երկու օրեր, խանդավառող եւ յաջող, որոնք համոզեցին Իտալիոյ Հայոց Մխիթեան Վարչութիւնը որ հարկ է կրկնել նաեւ նման փորձառութիւններ ծանօթացնելու համար Հայերուն, իրենց իտալացի բարեկամներուն եւ մանաւանդ երիտասարդներուն հայ դէմքեր որոնք յաջողութեամբ պսակուած են միջազգային կեանքին մէջ:

Վ. Բ.

Միլանօ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մինչեւ հրապարակին հեռաւոր ծայրը հասնիլը Արմինէ չէր գիտեր ինչու ստիճաններէն վար իջեր էր: Վտանգը, արկածախնդրութիւնը միշտ փնտռած էր կեանքին մէջ առանց քալ աղջիկ մը ըլլալու: Կը սիրէր անակնկալը, անծանօթը, օտարը, նորը «ի՞նչ կ'ուզեմ կեանքէն» հարցուց հիմա նստած խոշոր քարի մը վրայ մայթին եզերքին, «կատարեալ սէր կ'ուզեմ, մէկ հսկայ պայթում մը սիրոյ բայց ոչ մահը, ոչ» ու անմիջապէս Արամիկը միտքը եկաւ «ոչ, անկէ չեմ կրնար բաժնուիլ ... Տիգրանէն՝ այո, կրնամ զոհել զայն սիրոյ համար ... ես զոյ սենեակներու, ապահով կեանքի համար չինուած չեմ ... ես թէ առանձին պիտի ըլլամ թէ ալ մարդոց պիտի խառնեմ կեանքս, սէրս ... աս Ղարաբաղը, առանձնութեան երկիրն է եւ նաեւ Հայերու հետ միասին ըլլալու երկիրներն է ...»:

Երկու հոգի լուռ անցան քովէն կորսուեցան մթութեան մէջ: Պանդոկին լոյսերը գրեթէ բոլորն ալ մարեր էին «Ցակորը ներս զացած ըլլալու է» խորհեցաւ «հիմա ինծի կը սպասէ, ամէն վայրկեան ուժ մը աւելի կը մօտեցնէ իր կեանքը իմինիս, ձեռք մը կայ որ մեզ իրար կը հրէ ոչ թէ սիրելու, ոչ ես չեմ կրնար ատանկ մէկը սիրել բայց ... ատոր համար էր հաւանաբար եկայ հոս, ազատ զգալու անկէ ... մարդ է ու մարդ չէ»:

Ոտքի ելաւ ու զանգաղ քայլերով ետ պանդոկ գնաց: Հիւրասրահը ամայի էր, միայն դէր կին մը ապակիէ սենեակի մը մէջ ծռած թուղթի վրայ բան մը կը գծէր: Աստիճաններուն վրայ տակաւ լոյս մը կը վառէր, մերկ ու առանձին: «Գոց ու հին հոտ մը կար չուրջի մթութիւններուն մէջ «դիւղացի, աղքատ, պատերազմող երկրի մը պանդոկը ատանկ կ'ըլլայ դիչեր ատեն» անցաւ մտածումը, սենեակ հասաւ, զարկաւ դրան բայց չսպասեց, ներս մտաւ ու առանց բան մը ըսելու՝ անոնց քովի պարապ աթոռին նստաւ:

- Տիկին Արմինէ, ձեզի կը սպասէինք:

Ինչքա՜ն հեռու կը զգար ինքզինքը Տիգրանէն...: Ցակորին նայեցաւ - պատրաստ՝ իրեն կը սպասէր խօսելու համար;

- Վաղը առտու կը բաժնուինք:

Լռեց, քիչ մը դերասանական «քեզի չի վայլեր դերասանութիւն Ցակոբ, մինչեւ հիմա թափանցիկ էիր, չիտակ, մաքուր, եւ ատոր համար ուժով էիր ... հասարակ երեւանցի մի՛ դառնար» խորհեցաւ Արմինէ: Ցակոբ նորէն կը խօսէր:

- Ես Աղդամ պիտի երթամ, ճակատ, Ստեփանակերտէն երկու ժամ հեռու:

Զայնը իր բնական կաղապարը դտեր էր:

- Զորս օր պիտի մնամ, յետոյ ետ կուդամ, Երեւան կը վերադառնանք, ատկէ ետք՝ ամէն մարդ իր գլխուն: Իսկ դուք:

Լռեց ու անոնց նայեցաւ,

- Դուք զինուորակա՞ն էք:

- Այո:

- Ո՞ր բանակին մէջ:

- Բանակ չէ ասիկա Արմինէ, Դաշնակցական մարտական ուժեր կան, կարծեմ, ատոնց մասին է ... Դաշնակցութիւնը պզտիկ պետութեան պէս բան մըն է ըմփիւռքի մէջ, իր զահլիճով, մամուլով, մարտական ուժերով:

- Եւ թէորիսթներով...:

- Եթէ պէտք ըլլայ՝ այո:

- Ակռաները տարի առաջ ձեր տղաքը մեզ խենդեցուցեր էին, ես կը յիշեմ համալսարանը ի՛նչ խանդավառութիւն կար...:

Ցակոբ ետ սեղանին դարձուց ուշադրութիւնը:

- Դուք Գանձասար պիտի երթաք, յետոյ Շուշի, յետոյ կրնաք Դադիվանք երթալ, Թարթառ գետն ալ կը տեսնէք, ըսքանչելի բնական գեղեցկութիւն ունի այդ չրջանը: Պարոն Տիգրան, համաձա՞յն էք:

- Այո այո, ես երկար յօդուած պիտի գրեմ այդ մասին: Ցետոյ՝

Զայնը առկախ, սպասեցին:

- Ես ճակատ ալ կ'ուզեմ գալ, բայց նախ՝ Գանձասարը: Ես արուեստով հետաքրքրուած եմ, նախ:

- Ես այս պատմին Գանձասար գալու միտք չունիմ Տիգրան: Վախնամ մինակդ պիտի նստի՞ս Ստեփանակերտ:

- Է իՙնչ պիտի ընես չորս օր, բուն պէս պիտի նստաի՞ս Ստեփանակերտ:

- Չէ, ես ալ ճակատ պիտի երթամ, Աղդամ:

- Իՙնչ:

Ցակոբ չհաւատաց ականջներուն: Ցետոյ խնդաց:

- Աղդամ իՙնչ գործ ունիք: Գիտէՙք թէ Աղդամի ճակատը ամէն օր կռիւ, ռմբակոծութիւն, յարձակում կայ ... կին մը այդտեղը իՙնչ պիտի ընէ, արդէն բանակը իրաւունք չի տար ձեղի: Չէ չէ, անկարելի է:

- Գիտեմ, գիտեմ:

Անհամբերութիւն կար ձայնին մէջ: Արմինէ հիմա ոտքի ելաւ, առանց բառ մը ըսելու, սենեակին խորքը դնաց, պզտիկ պայուսակ մը բացաւ, թուղթ մը դուրս հանեց, բերաւ սեղանին վրայ դրաւ, Ցակոբին առջին:

- Աՙս ինչ է:

Նստաւ Արմինէ բայց չպատասխանեց: Տիգրան առաջ ծռեցաւ, առաւ ու բացաւ ծալուած թուղթը, կարդաց ու ետ տեղը դրաւ:

- Արմինէն վկայեալ հիւանդապահուհի է եւ չամուսնացած՝ հինգ տարի հիւանդանոցի մէջ աշխատած է: Եթէ կ'ուզէ՝ ես դէմ չեմ:

- Սակայն Տիգրան, լաւ խորհէ, ասիկա Երեւանի հիւանդանոցը չէ, ասիկա Ղարաբաղի լեռներն է, պատերազմի ճակատին վրայ, կինդ ո՞ւր կը ձգես որ երթայ, դիտե՞ս թէ դիչերները կը սառիս, անօթութիւն, յոգնութիւն, աղտոտութիւն, հիւանդութիւն, զարհուրելի տեսարաններ, եւ այդ վայրենի զազան Ազերիները քեզ ողջ ողջ կ'ուտեն եթէ ձեռքերնին իյնաս, Աստուած չընէ:

Կը խնդար Արմինէ ...: Ձերմակ ակռաները կը փայլէին, աչքերը մեծ մեծ բացած, ձեռքերը օդին մէջ...:

(Շար. 59)

ՄԱՐՍԼԻՑԼ ·

Տիկին Պերճուհի Խակիճեան,

Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Մելիքեան եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Մելքոն Թոքաթլեան եւ զաւակները,

Գէորգեան, Պուրուտեան, Յովհաննէսեան, Կազերեան եւ Արամեան ընտանիքները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ԷՍԿԻՃԵԱՆ–Ի

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 14-ին, իր բնակարանին մէջ, 83 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ եղիչէ Ս. Քհնյ. Փանոսեան եւ Թաղական Խորհուրդը կը ծանուցանեն մահը՝

ՅԱԿՈԲ ԷՍԿԻՃԵԱՆ–Ի

երկարատեւ եւ վաստակաւոր անդամ՝ Եկեղեցւոյ վարչութեան։

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ եղիչէ Ս. Քհնյ. Փանոսեան եւ Թաղական Խորհուրդը կը ծանուցանեն մահը՝

ՅԱԿՈԲ ԷՍԿԻՃԵԱՆ–Ի

երկարատեւ եւ վաստակաւոր անդամ՝ Եկեղեցւոյ վարչութեան։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յովակիմ Գայմամեանի մահուան առթիւ Վիգէն եւ Նատին Դարբինեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

***

Ծատուր Պէրպէրեան-ի յիշատակին, Տիկին Բարուհի Փափազեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25, Սբոյն Ստեփանոսի տօնին առթիւ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La **M. C. A. d'Alfortville** organise

EXPOSITION PHOTO

Pour la première fois à la M.C.A.

ARCHO MELCONIAN

du 15 au 22 Décembre

Avec l'aimable participation de **KARAS et NORBERT EFFEYAN**

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5 tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENIEN EN 7 LEÇONS!

en 50 heures
avec le
MANUEL D'ARMÉNIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMÉNOPHONES
de Mme **Hilda Kalfayan - Panossian**

Une méthode audiovisuelle, radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F. + 50 F. frais d'expédition.

Contacter :
l'Association MACHTOTZ pour la Défense de la Langue Arménienne
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

★ ★ ★

GRAND REVEILLON DU 31 DECEMBRE

à l'ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad,
Lyon-Villeurbanne

organisé par **FRANCE - KARABAGH et les Associations Arméniennes de la Région Rhône-Alpes**

animé par l'Orchestre **MASSIS les violonistes de Marseille et le Disc-Jockey Didier**

Prix d'entrée :

Adultes : 170 F. — Etudiants : 150 F.
Enfants de 6 à 14 ans : 80 F.

Réservation :

M.C.A. Décines : 78. 49. 42. 97
M.C.A. Villeurbanne : 78. 93. 57. 43
Eglise de Lyon : 78. 60. 47. 18
FRANCE KARABAGH : 72. 02. 07. 98

A cette occasion,
ELECTION DE MISS REVEILLON 95
Concours ouvert aux jeunes filles à partir de 15 ans
Renseignements CASTING :
Adèle BERBERIAN au 78. 71. 01. 90
ou au 78. 49. 42. 97
Date limite de dépôt de candidature : le 15 Décembre

★ ★ ★

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Le prix ? C'est 2.500 F.
Il comprend :
— Le transport;
— L'hébergement;
— La location et les cours de ski;
— Les remontées mécaniques;
— L'assurance.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Aminsitration au : 48. 24. 46. 57 avant le 31 Janvier 1996. Les places sont limitées.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Présentation et signature du livre

«L'AUTOMNE D'OR»

de **Patrick MESNER,**
Cameraman à FR3 Méditerranée

Livre de photographies consacré à l'Arménie

Texte de **Jean ARROUYE,**
Préface de **Hrand MATEVOSSIAN**

le **Jeudi 21 Décembre à 20 heures 30**

★ BONNE ANNEE 1996! ☆

TEBROTZASSERE

REVEILLON DE LA ST SYLVESTRE

Ça pétille pour 300 F.!!

DANSE ET COTILLONS

31 Décembre de 21h à l'aube

Sur réservation uniquement :
1, Boulevard du Nord, LE RAINCY — Tél. : 43. 81. 01. 72.

Pèlerinage à Jérusalem

A L'OCCASION DES FETES DE PAQUES ARMENIENNES

du 10 au 19 avril

Accompagné par : *Mgr Norvan ZAKARIAN* (Evêque des Arméniens de Lyon et de la Région Rhône-Alpes)
et *Varoujan SARKISSIAN* (Directeur de l'agence *Sevan Voyages*)

ՀԱՏՈՒԿԱՆ ԱՒՐՈՒԱՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԱՊՐԻԼ 10–ԷՆ 19

Կ'ընկերանան՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՓԱՐԵԱՆ
եւ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	SECRETARIAT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE LYON
31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	295, rue André Philip
75001 PARIS	69003 LYON	69003 LYON
Tél. : 42. 61. 51. 13.	Tél. : 78. 60. 13. 66	Tél. : 78. 60. 47. 18

l'U.G.A.B. - *Jeunes*
MARSEILLE

vous annonce son

REVEILLON de la ST-SYLVESTRE

le Dimanche 31 Décembre
à partir de 22 heures 30

DJ : SAKO *Musique arménienne assurée*
(Cotillons, pâtisseries arméniennes, coupe de champagne vous seront offerts)

P.A.F. : 150 F. Membres
180 F. Non-Membres *Tenue Correcte exigée*

Réservation au : 91. 22. 10. 45 327, Bd Michelet Marseille 8e

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20
MERCREDI
20 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ԹԵՐԹ ՅՐՔՈՅՐՔ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.748 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.748

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՔԵԻԻՏԱԼԱԿԱՆ ՓՈՔՐ ՋԼԱՄԱՐՏ ՄԸ

Նախագահ Շիրաքի ընտրութենէն ի վեր իրենց ջերմութիւնը կորնչնել սկսած են Ֆրանքեւիտալական յարաբերութիւնները: Այս հոլովոյթը առաւել չեշտուած է Ֆրանսայի հիւլէական փորձերով: Փարիզի համար որոշ է որ բաւական անհաճոյ էր տեսնել թէ Իտալիա ի նպաստ կը քուէարկէ այդ փորձերը դատապարտող ՄԱԿ-ի բանաձեւին: Եւ այդ քուէն պատճառ եղաւ որ նախագահ Շիրաք ջնջէ Նոյեմբեր 24-25-ի Նափոլիի Ֆրանքեւիտալական վեհաժողովը:

Ակներեւ այս պատճառէն զատ կայ նաեւ նախընթաց պարագայ մը. Յունիսի վերջաւորութեան Քաննի մէջ դումարուած Եւրոպայի վերաժողովին Ժ. Շիրաք Ֆրանքին հանդէպ լուրին արժեզրկումը նկատած էր մրցակցութեան նպատակէն մղուած քայլ մը. քայլ մը որ կը դժուարացնէր Ֆրանսական ապրանքներու արտածումը:

Սակայն ինչ որ Ժ. Շիրաքի զայրոյթին բուն պատճառը կը նկատուի, Իտալիոյ նախագահ Սքալֆարոյի խօսքերն են, արտասանուած՝ «Կրինփիս»ի պատուիրակութեան մը հետ հանդիպումի մը ընթացքին: Ան ըսած է թէ ոչ ոք իրաւունք ունի յետադայ սերունդները վտանգելու: Ցաջորդ օրն ալ նամակով մը կրկնած է նոյն միտքը:

Այս քուէարկութեան յաջորդած է «Կրինփիս»ի անդամներուն կողմէ գործուած յարձակումը Ֆրանսական ռազմանաւու մը վրայ որ խարխլած էր Պրինտիզիի նաւահանգիստը եւ Ֆրանսական ապրանքներու դէմ գործադրուած պոյքոթ-ը: Ատկէ եւեթ Իտալիա ամբաստանուած է իր սահմաններու հսկողութեան թերացումով որ պատճառ կ'ըլլար ապօրինի թափանցումներու, դէպի Ֆրանսա: Ամբաստանուած է նաեւ իսլամ ծայրայեղականներու դէմ հալածանքի թերացումով: Իսկ երբ պատահած է իտալական քուէին միջադէպը, Էլիզէ «իտալավարի բիւրոնդականութիւն» կոչած է Հռոմի կեցուածքը:

Երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն վատթարացումին մէջ դեր ունի նաեւ մարզկային գործօնը: Նախագահ Միթերան սիրահար մըն էր Իտալիոյ. կը սիրէր երթալ Վենետիկ կամ Թոսքանա ու կը հիանար իտալական մշակոյթին ու ոճին: Իր յաջորդը նոյն նախասիրութիւնները չունի. կը նախընտրէ անգլիական գործնապաշտութիւնը, գերմանական լրջութիւնը եւ ճափոնական մշակոյթը. թէեւ այս վերջին պարագան արդէօք չեղաւ որ հրաժարի ճափոն այցելելէ, երբ այս երկիրը բողոք ներկայացուց հիւլէական փորձերուն դէմ: Իտալացիներու կարծիքով, Ֆրանսայի նախագահը նաեւ հաշտ աչքով չի դիտեր Իտալիոյ եւրոպական բեմին վրայ «միջին զօրութիւն» մը ըլլալու նկրտումները, խանգարելով Ֆրանսա – Գերմանիա – Բրիտանիա առաջատար երրեակը որ իր եւին տեղ կու տայ միւսներուն:

Այս պայմաններուն մէջ, Եւրոպայի Խորհրդարանին Իտալիոյ նախագահութեան օրով նախատեսուած է միջկառավարական ժողովը ուր պէտք է Մաստրիխտի դվխաւոր նպատակները ճշդուին: Հանդիպումներու նիւթ պիտի ըլլայ նաեւ հասարակաց պաշտպանութիւնը: Եթէ նոյնիսկ շատ հաւանական չեն նկատուիր Նափոլիի վեհաժողովին ընթացքին նման պարագաներ, կարելի ալ չի թուիր Ֆրանքեւիտալական յարաբերութիւններու անմիջական ու դիւրին ջերմացում մը:

ԴԵՍՊԱՆ ՉԻՏԵՉԵԱՆԸ ԻՐ ՀԱԻԱՏԱՐՄԱԳՐԵՐԸ ՅԱՆՁՆԵՑ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբերի 18-ին կէսօրէյ յետոյ Ֆրանսայում Հայաստանի Հանրապետութեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Վիգէն Չիտեչեանը իր հաւատարմագրերը յանձնեց Ֆրանսական Հանրապետութեան նախագահ Ժակ Շիրաքին:

Քառորդ ժամ տեւած առանձնազրոյցի ընթացքում Ֆրանսայի նախագահը, ընդհատելով Պ. Չիտեչեանի նշանակումը, հետաքրքրուեց Հայաստանի վիճակով, Ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման ընթացքով եւ շրջանային այլ հարցերով:

Պ. Չիտեչեանը հանդամանօրէն ներկայացրեց Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական պատկերը, կարեւորելով Սահմանադրութեան ընդունումը եւ խորհրդարանական ընտրութիւններում լիբերալ – դեմոկրատական ուժերի յաղթանակը: Դա առաւել ամրապնդեց քաղաքական այն կայունութիւնը, որ հաստատուել է Հայաստանում նոր ուժերի իշխանութեան գալուց ի վեր, նշեց Հայաստանի դեսպանը:

Երկրում յաջողութեամբ իրականացուող տնտեսական բարեփոխումների շնորհիւ այս մարզում նոյնպէս կայունութեան հասանք, ասաց Պ. Չիտեչեանը, ընդգծելով անցեալ տարուայ ընթացքում ձեռք բերուած մակրոտնտեսական ցուցանիշների մասին: Միաժամանակ Հայաստանի դեսպանը մատնանշեց էներգետիկ ճգնաժամը, որի մէջ յայտնուել է երկիրը: Այդ խնդիրը իր մասնակի լուծումը գտաւ Հայաստանի ատոմակայանի վերագործարկումով, ասաց նա, ընդգծելով Ֆրանսայի հետ՝ որպէս ատոմական էներգետիկայի անվտանգ օգտագործման առաջատար, այս բնագաւառում սերտ համագործակցելու Հայաստանի կառավարութեան ակնկալիքները:

Քաղաքական ոլորտում Ֆրանսայի հետ քիչ բան չի արուել, ասաց Պ. Չիտեչեանը, սակայն տնտեսական ոլորտում մեր անելիքները շատ են: Դա հաստատեց նաեւ Եւրոպական գործերով նախարար Պ. Միշել Պարնիէն, Նոյեմբերի սկզբներին Հայաստան կատարած իր այցի ժամանակ:

Պատասխանելով Պ. Ժակ Շիրաքի հարցումին՝ դեսպան Չիտեչեանը չարադրեց Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման հարցում Հայաստանի տեսակէտը, կարեւորելով նաեւ Ֆրանսայի դիրքը: Կարծում ենք, որ հիմա ամենակարեւոր խնդիրը քաղաքական համաձայնագրի ստորագրումն է, ասաց Պ. Չիտեչեանը:

Այնուհետեւ Պ. Չիտեչեանն յայտնեց Հայաստանի պատրաստակամութիւնը՝ բարի դրացիական յարաբերութիւններ հաստատել բոլոր հարեւանների հետ, ինչպէս ասենք Վրաստանի եւ Իրանի պարագայում: Ինչ վերաբերում է Ադրբեջանին եւ Թուրքիային, մենք յոյս ունենք, թէ այդ յարաբերութիւնները կը կարգաւորուեն: Մանաւանդ Թուրքիայի հարցում, ուր մենք արել եւ անում ենք կոնկրետ քայլեր, ասաց Հայաստանի դեսպանը, միայն թէ Անդարան այդ յարաբերութիւնները չպիտի կապի Ղարաբաղի հարցի հետ:

Վերջում Ֆրանսայի նախագահը խընդրեց իր զարեմատղձանքները փոխանցել Հայաստանի նախագահին:

Հաւատարմագրերի յանձնման արարողութեանը Պ. Վիգէն Չիտեչեանին ուղեկցում էին Ֆրանսայում Հայաստանի դեսպանատան առաջին քարտուղար Համլետ Գասպարեանը եւ հիւպատոսական բաժնի պատասխանատու Յասմիկ Սողոմոնեանը:

Ֆրանսայում ՀՀ դեսպանատան
մամուլի ծառայութիւն

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Հաստատուեցաւ, ինչպէս առաջին արդիւնքները նախատեսել կուտային որ Համայնավարները գլուխը կը հանին երեսփոխանական ընտրութիւններուն, ձայներու 22%-ով, թէեւ այս արդիւնքներն ալ մասնակի բնոյթ ունին:

Ըստ այս մասնակի արդիւնքներուն, Համայնավարները ապահոված են ձայներու 21.8%-ը, կը յաջորդէ Ժիրինովսկիի Ազատական - Դեմոկրատ (Ազգայնամոլ) կուսակցութիւնը 11.1%-ով, ապա կուզայ Չերնոմիրդինի «Մեր տունը՝ Ռուսաստան» կուսակցութիւնը 9.7%-ով եւ Իաբլոկոն 8.4%-ով: Միւս կուսակցութիւններէն ոչ մէկը յաջողած է 5%-ի պարտադիր համեմատութեան հասնիլ:

Այս արդիւնքներուն իբրեւ հետեւանք Չիուգանով, համայնավար պարագլուխը, կառավարութեան հրաժարումը պահանջեց: Ճիշդ է որ ան, այսօր, Դուման առաջին ուժն է, բայց, պէտք չէ անտեսել որ Ռուսաստանի երեսփոխանական ժողովը (Դուման) մեծ հեղինակութիւն չունի: 1993-ին ընդունուած Սահմանադրութիւնը կ'ապահովէ նախագահական վարչակարգ մը եւ կը սահմանափակէ Դումայի իրաւասութիւնները: Կը բաւէ յիշել որ Դուման դատապարտեց Չէչէնիոյ միջամտութիւնը, պահանջեց որ ռուսական զօրքը քաշուի, հրահանգեց բանակցութիւններ եւ հակառակ այդ բոլորին, տարի մը ետք պատերազմը կը չարունակուի: Պետութեան նախագահին մէկ որոշումը բեկանելու համար, հարկ է որ Դաշնակցային ժողովը (Դուման եւ Դաշնակցութեան Խորհուրդ) 2/3-ի մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգէ ինչ որ գրեթէ անկարելի բան մըն է: Ուրեմն, կառավարութիւնը կրնայ ամենայն հանգըստութեամբ ուխազներով կառավարել:

Յարդ, Դուման մէկ կէտի վրայ կրցած է դեր խաղալ, ան կը վերաբերի ելմտական օրէնքին որ չեղարկուիր ուխազներու դրութեան եւ այդ իսկ պատճառով, Ռուսաստան որոշուած պիւտճէ չէ ունեցած 1994-ին եւ 1995-ին ալ սպասած է մինչեւ Մարտ: Ուրեմն, Ժողովը իրական ոչ մէկ ուժ ունի ճնշում բանեցնելու համար, բայց եւ այնպէս, այսօրուան պարզուած երեւոյթը յատկանշական է: Ժողովրդավարութիւնը յուսախաբ ըրաւ ժողովուրդը, երբ դուռ ազատութեան հետ, դուռ նաեւ աւելի զրկանք, անգործութիւն, կողոպուտ, մաֆիա եւայլն, եւայլն, ու տրամաբանական է որ կարօտն ունենայ անցեալին: Չիուգանովի համար Գորբաչովն է մեծ մեղաւորը, «ան դաւաճանեց երկրին, կարմիր դրօշին, բանակին: Երկրին առաջին դողն է»: Կը խօսի Լենինի մասին, նաեւ՝ Ցիսուսի: Կ'ուզէ վերահաստատել ինչ որ լաւ էր անցեալին եւ պահպանել ինչ որ լաւ է այսօր: Գերմանական «Շթերն» շաբաթաթերթին տրուած իր հարցազրոյցին մէջ, ազգայրուրթիւն մը կ'ընէ Ատլանտեան Ուխտին (ՕԹԱՆ) որ պէտք է պատասխանէ Վարշաւայի Ուխտի նախկին անդամներու մուտքի դիմումին: Կ'ըսէ. - «Այդ պարագային, Ռուսաստան կը ստիպուի նոր պլոք մը ստեղծել, ուր որ ալ ըլլան երկրին ղեկավարները»:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

*ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ամբողջովին չէր վերսկսած Դեկտեմբեր 19-ին, բոլոր մարզերուն մէջ նոյն համեմատութեամբ: Եթէ երկաթուղին ժամէ ժամ կը վերադոնէր անցեալի իր թափը, թղթատարը կը չարունակէր գործադուլի չարժումը կարգ մը կեդրոններու մէջ եւ ցրուման ալ կը կազար քանի երեք չաբաթ դիզուած նամակները կարելի չէր զտել եւ բաշխել մէկ օրէն միւսը: Մնաց որ կարգ մը քաղաքներու մէջ, գլխաւորաբար Ալէն Ժիւփէի քաղաքը՝ Պորտօ, ոչինչ կը բանի, գործադուլի մէջ են նոյնիսկ աղբահաւաքները: Մեթրոն կը բանէր երեքչաբթի, փարիզի մէջ, բայց հանրակառքերու մեծ մասը կը մնար գործադուլի մէջ: Կը սպասուի «ընկերային վեհաժողովին» որ Հինգշաբթի օր, Դեկտեմբեր 21-ին, դէմ առ դէմ պիտի հանէ Ժիւփէ եւ սենտիքաններու պարագլուխները (Պլոնտէլ, Վիանէ, Նոթա, Տըլէօ) եւ գործատիրութեան նախագահը: Ժիւփէ չուզեր խօսիլ ընկերային ապահովութեան թարենորոգման մասին, այլ՝ աշխատանքի եւ աշխատանքի ժամերու կրճատման կարգաւորման: Դիրքը տակաւին ծայրայեղական է: Սենտիքաններու երկուքը մանաւանդ (Սէ-Ժէ-Թէ եւ Էֆ-Օ) այլ նիւթեր կ'ուզեն չօչափել, ինչպէս աշխատավարձերու յաւելում, աշխատանքի ժամերու նուազում (35 ժամ պլոնտէլի համար) վերարժեւորում ցած աշխատավարձերու եւլն. եւլն.:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ 5,8-էն 7,8 միլիառ Ֆրանք արժած են Ֆրանսական տնտեսութեան, առաջին երկու չաբաթներու երկայնքին, ըստ ԻՆՍԷ-ի (Վիճակագրութեան Հիմնարկ): Վերջին եռամսեայն ածը 0,3-էն 0,4% նուազում արձանագրած է:

ՍՊԱՆԻՈՑ վարչապետը իր հաւանութիւնը տուաւ գլխաւորելու համար ընկերվարական ցանկը Մարտի երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Ֆելիփէ Կոնսալէս կը նախընտրէր որ Արտաքին իր նախկին նախարարը յաջորդէ իրեն, բայց անոր նշանակումը ՕԹԱՆ-ի քարտուղարութեան, խանգարած էր իր ծրագիրը:

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, անձանօթներ կրակ բացած են երեսփոխանական ընտրութեանց (Դեկտեմբեր 24) թեկնածուի մը բնակարանին դէմ, վիրաւորելով անոր տղան՝ Հաչիմ Հաչիմի: Թեկնածուն արձանագրուած էր իսլամական բարօրութեան Կուսակցութեան ցանկին վրայ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ինչպէս մեր բաժանորդները նկատեցին -եւ հետագայով ալ շնորհակալութեամբ- «Յառաջ» ամենայն կանոնաւորութեամբ լոյս տեսաւ գործադուլի երկար շրջանին, հակառակ անոր պատճառած անհարմար դժուարութեանց, յաւելեալ անկրկնակալ ծախքերու եւ ոչ մէկ մուտքի: Կը խնդրենք, ուրեմն, մեր բաժանորդներէն որ, այս ծանր օրերուն, անյապաղ փակեն իրենց առկախ հաշիւները առանց ըսպասելու անհատական դիմումներու կամ նորոգեն իրենց բաժանորդագրութիւնը տարեվերջի առթիւ: Դեկտեմբեր 31-ին անխտիր կը դադրեցնենք թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին:

«Յառաջ», գաղտնիք չէ, անկախ օրաթերթ մըն է որու մուտքը կ'ապահովուի միայն բաժանորդագրութիւններով, ծանուցումներով եւ բարգաւաճման փոնտի ինքնաբուխ նուէրներով:

Շնորհակալութեամբ՝
Վարչութիւն
«Յ Ա Ռ Ա Ջ »ի

ԱՐԳԻՇՏԻ ԹԱՂԱՒՈՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ «ՉՄԵՌ» ԾՐԱԳՐԻՆ

Երեւանի մօտակայքը կը գտնուի Էրեբունի թանգարանը ուր ամփոփուած են ուրարտական գտածոները. Թանգարանը անունը առած է ուրարտական նոյնանուն ոստանէն որ կը նկատուի Երեւանի «նախահայր»ը եւ ուրկէ նաեւ ճշդուած է Հայաստանի ներկայ մայրաքաղաքին տարիքը՝ 2777: Այդքան տարի առաջ հիմնուած է Էրեբունին, Արգիշտի Թագաւորին կողմէ: Վերջին տարիներուն հայաստանեան մամուլը քանիցս ջանաց ուշադրութիւն հրաւիրել Էրեբունի թանգարանին խնամակալութեան վիճակին, անտիրութեան որ հետեւանք էր ծանօթ պարագաներու. պարագաներ որոնք ուշադրութիւնները ամէն բանէ առաջ ներկային ու ապրողներուն վրայ կեդրոնանալու կը մղեն, չատ ու չատ անկարելիութիւններու աքցանին մէջ ձգելով նաեւ Թանգարանները:

«Լրագիր»ի Դեկտեմբեր 5-ի թիւով կը կարդանք նիւթ կ'ըլլայ նոյն Թանգարանին վիճակը. Նիկոլ Փաչինեան բաւական պատկերալից, այլ իրապաշտ ոճով մը կը նկարագրէ զայն: Հոն այցելած է ընթերցողի մը «պահանջք»ով: Այս վերջինը հետաձգնած է իրեն, հրաւիրելով հանդիպումի: Հանդիպումը տեղի ունեցած է պատմական այդ վայրին մէջ ուր երիտասարդ ընթերցողը քաջատեղեակ ու փորձառու առաջնորդի մը նման ուղղած է լրագրողին քայլերը:

Հոն տեսածները, Ն. Փաչինեանը հարց տալու կը մղեն թէ Երեւանի քաղաքապետը, Հայաստանի Մշակոյթի նախարարը վերջին անգամ ե՞րբ գտնուած են Էրեբունի. ու ինք կը պատասխանէ իրեն, գրելով որ «ոչ մի պատասխան չի կարող արդարացնել, որովհետեւ Էրեբունին քանդարտում է»:

Արգիշտի բնակավայրէն քիչ բան կանգուն մնացած է եւ որոշ է որ «դրանց երկար կեանք չի սպասւում»: Լրագրողին ուշադրութիւնը նախ կը դրաւէն Էրեբունիի 2777 տարուան զարդաքանդակներէն մնացածները: Անոնք «որոնց չի հասել մեր շուկայական իրականութեան ձեռքը»: Յածմասերուն մէջ մնացած են անոնց հետքերը միայն ու անոնց վրայ ներկայի բարբարոսութիւնը քաղմած է ամէնէն այլանդակ ձեւերով. «Արամ + Նազիկ = Սէր», կամ անուններ, տոորագրութիւններ որոնք ծածկած են երեքհազարամեայ պատերը:

Երիտասարդ ուղեցոյցը յետոյ լրագրողը կ'առաջնորդէ հին քաղաքին մնացորդներուն մէջ. ցոյց կուտայ դուռ մը ուրկէ ամէն օր նեռս մտած է Արգիշտին, վայելելու համար իր հոմանուհիները: Իսկ այսօ՞ր. «Երեւանի հասարակական գործառնութիւններից ոչ մէկում նման վիճակ երեւի թէ չի տիրում: Բոլորը վնասուելի են դարձել ու տէր ունեն: Այս սենեակում ուր Արգիշտին է վայելել իր հոմանուհիներին, հիմա էրեբունու ու Արէշի տղերքն են էջմի անում ու իրենց արած էջմիից յետոյ, պարզ է, մոռանում են իրենց հետ վերցնել օգտագործուած փրէզերվաթիւները...»:

Դիւրին է զուգահեռը որ Ն. Փաչինեան կը գտնէ այս պատկերին քով. դիւրին, այլ բաւական պերճախօս. կը պրէ թէ հոս ու հոն հայկական մշակոյթի օրեր կը կազմակերպուին ու օտար մշակոյթներ հիւր կուգան Հայաստան: Երեւանի քաղաքային խորհուրդը իրանական կապոյտ մզկիթը վերանորոգել կը մտածէ ու հարցը միջպետական հանդիպումներու նիւթ կ'դրայ: «Պարզ է, կապոյտ մզկիթի յետեւում պետութիւն է կանգնած: Իսկ էրեբունի թանգարանի համար մի պահակ էլ չի գտնւում»:

Շրջադայութիւնը կը հասնի փայտէ սիւներով սրահ մը ուրկէ կը կարծուի որ թագաւորները խօսք ուղղած են իրենց ժողովուրդին: Սակայն սիւներուն զգալի մէկ մասը չկայ: «Երբ բաղաքային ռատիկանութիւնը պահպանում էր զբօսայգիների 77-ամեայ ծառերը, ցրտից կուրացած երեւանցիները գողացել են 2777-ամեայ սիւները ու այրել»:

Կարդալով այս բոլորը, պէտք չէ կարծել որ պատմագիտական նման բացառիկ հնաւայրի արժէքը զիտցող բնաւ չկայ: Բայց դժբախտաբար, կարդալով արժէքը զիտցողներու մասին, աւելի կը մթագնի պատկերը: Հոն քարեր կան որոնց վրայէն նրբօրէն հանուած են սեպագիրները: Ու քարերը կը կրեն հատող գործիքներուն հետքը: Աւելի ի՞նչ պէտք է հետեւցնելու համար որ «սեպագրերը գողացուել են վաճառուելու նպատակով»: Եթէ ոչ, ո՞վ եւ ինչո՞ւ այդ «աշխատանք»ը պիտի կատարէր. իր տան պատերը ուրարտական սեպագիրներով զարդարելու հետաքրքրութեամբ. այս վերջիններու նոր հարուստներու դասակարգին ճաշակներուն մասին պարբերաբար անհաւատալի բաներ կը պատմուին, բայց հաւանական չէ որ անոնց հետաքրքրութիւնները թափառին պատմութեան կողմերը:

Ն. Փաչինեան կը զրէ տակաւին թէ վերջերս էրեբունիի մէջ մագաղաթներու պահեստարան մը յայտնաբերուած է ու «հիմա էրեբունիի ու Արէշի պատանիները «Թաղի տղերք»ի ցուցումով պապիրուսներ են «արդիւնահանում» ու որոշակի ճաւսպարհներով ապրանքը իրացնում արտասահմանցիներին»: Այս ձեւով, Արգիշտի արքան երեքհազարամեակ մը անդին ոչ միայն մասնակցութիւն կը բերէ «Չմեռ» ծրագրին, այլեւ Հայաստանի ազատ չուկային բարգաւաճումին:

Ն. Փաչինեանի գրութիւնը կ'աւարտի բաւական չհեռուած դառնութեամբ մը. «գալու է մի օր որ մենք ասելու ենք՝ երեւանը 2800 տարեկան է» կ'ըսէ ան, ապա կ'աւելցնէ. «եւ մեզ չեն հաւատալու: Մեզ հարցնելու են՝ իսկ ո՛ւր է հիմքը, եւ փնտռելու ենք մենք հիմքը ու չենք գտնելու...»:

«Մշակութասէր ժողովուրդ»ի այնքան սիրուած ու տեղի-անտեղի կրկնած ինքնակոչ մեր համբաւին հետ ի՞նչպէս ոչ մէկ պէտք է հաշտեցնել էրեբունիի մատնուած վիճակը: Կարելի՞ է արդարանալ բերնի ծամոց զարձած «ներկայի պայմաններ»ու նշումով: Ո՞վ չի գիտեր թէ դժուար են անոնք, տահմանափակ, եւայլն: Բայց այդ պայմանները, նոյն ժամանակ, սիալ ընտրուած նպատակներու համար կը պատահի որ տրամադրուն անկարելի կարծուածը. ինչպէս եղաւ վերջերս կալայի հատերզի մը առթիւ որ իրրեւ թէ մեկնած էր հայ արուեստն ու արուեստագէտը ներկայացնելու մարմաջէն եւ որ կը վայելէր Ֆրանսայի ու Հայաստանի Մշակոյթի նախարարներուն հովանաւորութիւնը, Համերգ որուն մասնակից արուեստագէտներուն ճամբորդութիւնները տանձնած էր հայկական նախարարութիւնը ու ձեռնարկը «գայթակղութիւն», «խայտառակութիւն» որակողներու դըժգոհութեան ազմուկը լեցուցած է այսօր Փարիզի հայկական միջավայրերը:

Դժուար են, այո՛, Հայաստանի պայմանները եւ միջոցները սուղ. սակայն չատ չեն ժողովուրդներ որոնք տէր են երեքհազարամեայ հնութիւններու. եւ աւելի քիչ անոնք որոնք գիտցած են իրենց ապանդուածին արժէքը, անկախ՝ երկրին վիճակէն:

Ի վերջոյ, տեղահանութիւն - ցեղասպանութիւն դժոխքին մէջէն Մշոյ ճառընտիր փրկող կիները աւելի լաւ պայմաններու մէջ չէին...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՊՕՂՈՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ ՄԸ

ՇԱՒՐԷ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

ԽՄԲ. - Կը շարունակենք հրատարակել Կեդրոնականի Սանուց Միութեան դասախօսութիւնները: Ստորեւ՝ երրորդը:

⁂

Պօղոս Գէորգեան եղած է վաստակաշատ դաստիարակ մը, մեր մանկավարժութեան պատմութեան մէջ եւ եղաւ մանկավարժութեան իմ ուսուցիչը, որուն հանդէպ ունեցած եմ սէր - յարգանք եւ ակնածանք:

Կեանքը. -

Պօղոս Գէորգեան ծնած է 1886-ին, Պէյօղլու (Կ. Պոլիս): Շատ կանուխէն կորսընցուցած է իր ծնողքը, եւ, իր քոյրերուն խնամքին տակ մեծցած ու դաստիարակուած է: Քոյրերէն մէկը՝ Ռամելա, որ ուսուցչուհի էր, իրեն համար կ'ըսէր հայր, մայր եւ դաստիարակ, որուն շատ բան կը պարտի ինչպէս ըսած է ինք: Կը յաճախէ Նարեկեան, Խասեան, Մխիթարեան եւ Ազգային Կեդրոնական վարժարանները: Գատը ղիւղի Մխիթարեան վարժարանին մէջ դասընկեր կ'ըլլայ Դանիէլ Վարուժանին եւ Վահրամ Փափազեանին, իսկ Կեդրոնականին մէջ՝ Մխսաք Մեծարենցին:

Կեդրոնականէն շրջանաւարտ կ'ըլլայ 1908-ին: Ապրուստ ըլլալով իր հայապահպանութեան ուսուցիչ՝ Հրանդ Ասատուրէն եւ Ֆրանսերէն լեզուի եւ մանկավարժութեան ուսուցիչ՝ Յովհաննէս Հինդլեանէն, կ'որոշէ ուսուցչական ասպարէզը ընդգրկել:

Կեդրոնականէն յետոյ, ինք ամիս Մատթէոսեան տպարանին մէջ կ'աշխատի որպէս պաշտօնեայ: Ապա կը մեկնի Զուիցերիա, իբր Գալաթեան սան, հետեւելու համար Նէօշաթելի վարժապետանոցի դասընթացքներուն, եւ տարի մը վերջ կ'ընդունուի Ժընեւի համալսարանի բնական գիտութեանց եւ մանկավարժական ճիւղերուն: Հոգեբանութեան ճիւղին որպէս ուսուցիչ, կ'ունենայ Խատար Պլաթառէտը (որուն «Հոգեբանութեան աշխատանոց»ին մէջ աշխատած է նոյնժամանակ): Իսկ որպէս մանկավարժութեան ուսուցիչ, կ'ունենայ Փէտ Պօվէն: Երկուքն ալ խոր ազդեցութիւն կ'ունենան իր ասպարէզային կազմութեան վրայ:

Ընկերային գիտութեանց պակաւոր ըլլալէ անմիջապէս յետոյ, 1912-ի ամառը պաշտօնի կը հրաւիրուի Պոլիս, «Նոր Դպրոց»ին եւ «Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարան»ին, ուր կ'աշակերտէին մեծ մասամբ որբուհիներ, որոնք կը պատրաստուէին որպէս ուսուցչուհի: Կ'աւանդէ մանկավարժութիւն եւ հոգեբանութիւն:

1915-ին, պաշտօնի կը կոչուի Ազգային Կեդրոնական վարժարանը, որպէս ընդհանուր պատմութեան ուսուցիչ:

Զինադադարէն վերջ կ'ընդունի «Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժուհիներ»ի տնօրէնութեան պաշտօնը: Կը կազմէ ուսումնական ծրագիր մը, նախակրթարանի վեց դասարաններու համար, ապա միջնակարգ եւ վարժուհիներու համար:

1922-ին «Դպրոցասէր»ը կը փակուի եւ որբերը կը փոխադրուին Յունաստան, ապա՝ Մարսէյլ: Պօղոս Գէորգեան եւս կը մեկնի Եւրոպա: Յանձն կ'առնէ Պընեէն եւ Ժընեւի հայ դպրոցին տնօրէնութիւնը:

Այս վարժարանին մէջ հաւաքուած էին հայ որբեր: Անոնք պիտի ըլլային վաղուան սերունդին ներկայացուցիչներէն: Հոն հրաշարակչական միութիւն մը եւ փոքրիկ տպարան մը կը հիմնէ Պօղոս Գէորգեան, ու աշակերտներուն կը ծանօթացնէ տպարանային աշխատանքը, հրատարակելով դիրքեր, դասագիրքեր եւ թերթեր, նաեւ աշխատակցելով պարբերական մամուլին,

Պընեէն եւ Ժընեւի հայ դպրոցի հրատարակչական ծիրին մէջ հրատարակուած են 13 դիրքեր, որոնց մէջ կարելի էր յիշել Հինդլեանէն՝ «Զոյգ մը հոգի» (Փեսթալոցցի եւ Պէթհովէնը), Պօղոս Գէորգեանէն՝ «Nécessité d'une science des parents», «De l'efficacité de l'exemple», Քրաֆթ Պօնուէն՝ «Հայկական խնդիրը», Փիէռ Պովլէյն՝ «Կռուի Բնազդը» (Թարգմանութիւն՝ Պօղոս Գէորգեանի):

1932-ին կը հրաւիրուի Կիպրոսի Մելտոնեան կրթական հաստատութենէն, իբր ուսուցիչ պատմութեան, աշխարհագրութեան եւ ֆրանսերէն թարգմանութեան: Յետագային՝ 1935-ին, Մելգոնեանի մէջ նորահաստատ վարժապետանոցին տեսուչ կը կոչուի եւ քիչ ետք ալ հաստատուեցաւ թեան կրթական տեսուչ: Պաշտօն մը՝ որմէ կը հրաժարի 1945-ին պահելով սակայն իր մանկավարժութեան, հոգեբանութեան, տնտեսագիտութեան, աշխատակցութեան եւ ֆրանսերէնի դասերը:

Մելգոնեան կրթական հաստատութեան անցուցած տաղնապալի չրջաններուն, երբ կը խնդրուի վարել հաստատութիւնը: Համաշխարհային երկրորդ պատերազմի ընթացքին, քանի մը տարի, կ'ըլլայ նաեւ տնօրէն՝ հաստատութեան հոգաբարձութեան:

1952-ին Զուիցերիոյ մէջ լոյս տեսած եռահատոր «Lexikon der pedagogik»ին մէջ (մանկավարժական բառարան), իր անունը եւ գործերը յիշատակուած են:

Պօղոս Գէորգեան ունի ինքնատիպ եւ թարգմանածոյ յօդուածներ որոնցմէ կրնանք յիշել քանի մը օրինակ, նաեւ՝ թերթեր որոնց աշխատակցած է: (*)

Այս մեծ դաստիարակը եւ վաստակաւոր ուսուցիչը բաժնուեցաւ այս աշխարհէն 1979-ին, եւրին ձգելով երախտաշատ աշակերտներու բանակ մը:

Ուրեմն, ես ալ բախտը ունեցած եմ աշակերտելու իրեն. հետեւած եմ կիպրոսի Մելգոնեան կրթական Հաստատութեան վարժապետանոցի բաժնին, սիրոս ու միտքս թրծուած են իր չունչով, իր սրտած ցուցմունքներով եւ օգտակար թելադրութիւններով: Այնքան զօրաւոր է գործած է իր ազդեցութիւնը վրաս եւ ներքրկած չիճուկը երակներուս ու հոգիիս մէջ, որ կէս դարէ աւելի այս նուիրական ասպարէզին մէջ կը յառաջանամ իր գծած ուղիէն եւ տակաւին չեմ դիտեր թէ ո՞ւր է այս լուսաւոր ճամբուն միւս ծայրը:

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԸ ԵՒ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

Մանկավարժութիւնը նախ արուեստ է ապա նաեւ գիտութիւն: Բնատուր ձիրք եւ չնորհք կը պահանջուի զայն գործադրողէն: Ճշմարիտ մանկավարժը կը ծնի, ինչպէս՝ նկարիչը, երաժիշտը կամ՝ բանաստեղծը: Բայց բոլոր արուեստներուն նման, կատարելագործուելու համար, մանկավարժութիւնն ալ կը կարօտի դիտութեան եւ ուսումնասիրութեան բերած նպաստին;

Որքա՜ն մարդիկ կան կրթական ասպարէզին նուիրուած, որոնք լայն զարգացում ունին, հմուտ են իրենց ատենած ճիւղին, կարդացած են մանկավարժական ամէնէն արդիական տեսութիւնները, կը հետեւին օրուան նորութիւններուն, սակայն չատ հեռու են տիպար մանկավարժներ ըլլալէ: Դասարանէն ներս կը տառապին եւ կը տառապեցնեն մանուկները:

Միւս կողմէ, չեն պակսիր նաեւ կրթական գործը սիրող եւ ընդունակ ուսուցիչներ, որոնք ծանօթ չըլլալով մանուկներու հոգեբանութեան եւ մանկավարժական հիմնական սկզբունքներուն, բաղում յոդնութիւն յանձն կ'առնեն՝ առանց համապատասխան արդիւնքներ քաղելու:

Քիչ է թիւը անոնց, որոնք արուեստն ու դիտութիւնը միացուցած են իրենց անձին վրայ: Ունին թէ՛ սէր եւ թէ՛ ուսման յատակ եղանակ: Սրտին չնորհքն ու մտքին լոյսը զիրար կ'ամբողջացնեն, առաջ բերելով այն բախտաւոր ներդաշնակութիւնը, ուրկէ կը ծնի մանկավարժին ստեղծագործ կարողութիւնը:

Դասախօսը կը կռէ, կը դարբնէ անդուլ, բայց ի՞նչ է անոր դարբնածը՝ մարդ, ոգի, միտք ու նկարագիր: Տգոն որպէս անտաչ առաղձ, երբ կը յանձնուի դաստիարակին, յղկուած դուրս կուգայ անոր ձեռքէն,

Ուսանող Գէորգեանը կ'առաջարկէ, իր ուսուցիչին՝ Քլաբառէտին, ուսուցչութեան պատրաստութեան համար, վարժապետանոցի մը հիմնումը, որովհետեւ Գէորգեանի ուսանողութեան ընթացքին չկար մանկավարժութեան յատուկ բարձրագոյն ուսման վկայագրի պատրաստութեան ճիւղ մը, Ժընեւի մէջ: Միջնակարգ չատ մը օտար ուսանողներու համար անհրաժեշտ էր այդպիսի հաստատութիւն

մը: Իբր հետեւանք՝ Ժընեւի մէջ կը հիմնուի Institut Jean-Jacques Rousseau-ն, այժմ՝ Institut Piaget:

Ապա՝ դաստիարակ Գէորգեանը կ'առաջարկէ, որ Հայոց համար մանկավարժական ուսումը կատարուի «Էքոլ Նորմալ»ի մակարդակով, ու ան ըլլայ տոհմային նըկարագրով. եւ չըլա՛յ օտար ազդերու մանկավարժութեան պարզամօրէն կատարուած մէկ ընդօրինակումը, որովհետեւ օտար դպրոցներու մէջ պատրաստուած մտաւորականութիւն մը չի կրնար լաւագոյն առաջնորդը ըլլալ հայ տոհմային դաստիարակութեան, քանի որ իրեն կը պակսի էական բան մը՝ ազգային մշակոյթը, Հայոց լեզուի եւ պատմութեան ու հոգեբանութեան դիտելիքները:

Ցիրաւի ազգի մը գոյութեան պահպանման էական պայմանը, իր ազգային նկարագրին պահպանումն է: Նկարագրի այս ուղղութիւնը միայն հա՛յ դպրոցը կրնայ տալ:

Այս ճշմարտութիւն պէտք է հասկըցնել այն հայ ծնողներուն, որոնք իրենց զաւակները օտար վարժարանները կը ղըրկեն, օտար լեզու սորվեցնելու պատրուակով, Մարդ որեւէ տարիքի մէջ կրնայ լեզու սորվիլ, սակայն նկարագրի կազմութեան գալով, որոշ շրջան մը կայ, ուր մարդուն նկարագիրը կը շինուի եւ անկէ վերջ, այլեւս ան չի կրնար փոխուիլ: Ահաւիկ ը պատանեկութեան դպրոցական շրջանն է:

Մօտ կէս դար Պօղոս Գէորգեան ծառայած է հայ վարժարաններու, Պոլիսէն մինչեւ Ժընեւ, եւ Ժընեւէն մինչեւ Կիպրոս: Իր աշխարհացրիւ աշակերտները հիացումէ եւ յարգանքէ զատ, ուրիշ զգացում չունին իրենց ուսուցչին հանդիպելի, որպէս դաստիարակ եւ որպէս մանկավարժ:

Ի՞նչ է կրթական գործին բուն նպատակը. ուսում եւ զարգացո՞ւմ տալ, մտքի եւ ձեռքի ճարտարութիւննե՞ր չնորհել, թէ անոնց նպաստով նկարագիր կերտել եւ մանուկը դարձնել արժանի՝ մարդ կոչուելին: Կասկած չկայ թէ մանկավարժութեան գերագոյն ձգտումը կը մնայ ամէն բանէ առաջ, մարդ անհատի բարոյական դիմագիծը կերտել: Ամէն լաւ ուսուցչի չէ տրուած միեւնոյն տաղն նաեւ լաւ դաստիարակ դառնալու ընդունակութիւնը:

Բարոյական դաստիարակութեան ամէնէն ազդու միջոցը, դաստիարակին անձնական վարքն է, անոր կենդանի օրինակը, անոր հմայքը՝ աշակերտութեան մէջ:

Պօղոս Գէորգեան, որպէս կրթական տեսուչ, ունէր մեծ դաստիարակ մը պահանջուած էական յատկութիւններ: Իր սրտին մէջ եռացող սէր մը կար դէպի հայ մատաղ սերունդը: Հայրական շատ հարազատ բան մը կար իր սաներուն հանդէպ ցոյց տուած վերաբերմունքին մէջ: Աչխարհի վրայ կա՞յ բան մը որ առաւել եւս վարձատրէ վաստակաւոր հոգին, քան սէրը անոնց, որոնց համար դաստիարակը կը աշխատի: Այն որ իր անձը կը նուիրէ ուրիշներուն բարիքին համար, ուրեմն, կը սիրէ զանոնք: Երկու բան կայ որոնք կրնան արժէք ընծայել կեանքին, մէկը՝ իր նմաններուն օգտակար ըլլալու պատրաստակամութիւնն է եւ միւսը՝ վայելելն է սէրը անոնց, որոնց մարդ կը ծառայէ:

Պօղոս Գէորգեան իր ուղղամիտ, պարկեշտ նկարագրին կը միացնէր նաեւ դաղափարական անշեղ կեցուածք մը՝ կեանքի բոլոր հարցերուն հանդէպ: Մա՛րդ ըլլալ. -- Ահա Պօղոս Գէորգեանի փիլիսոփայութիւնը: Մարդու արժանաւորութեան դիտակցութիւնը որքան խոր ու լայն տեղ գրաւէ մէկու մը հոգիին մէջ, այնքան անոր համարումը կը բազմապատկուի ուսուցիչներու կատարած գործին վերաբերեալ, որովհետեւ ուսուցիչն է մատղաչ կեանքերու մշակը եւ ուսուցիչի ձեռքերուն է յանձնուած նոր սերունդի ապագան: Դաստիարակ մարդու կոչումը աւելի ազնուական է քան այլ կոչումներ: Նուրբ արուեստ մըն է ուսուցչութիւնը:

Պօղոս Գէորգեան իրական յարգ ու դնահատանք ընծայած է ուսուցչի աշխատանքին: Ան դպրոցական գործին հիմքն ու առանցքը կը նկատէ անշուք այն աշխատաւորները, որոնք սիրտ ու կեանք կը սպառեն դասարանի մը չորս պատերուն մէջ փակուած. իսկ դպրոցը՝ մարդկութիւնը ազնուացնելու համար անհրաժեշտ առաջնակարգ դարբնոց:

Իբրեւ կրթական տեսուչ, ան իշխող եւ հրամայող չեղաւ, այլ՝ մտերիմ աչակից մը եւ վերին աստիճանի ուղղամիտ առաջնորդ մը, որուն ձեռքը դիտէր տակաւները բռնել իրենց տատանումին մէջ: Ան իւրաքանչիւր տղու մէջ կը փնտռէր ու կը գտնէր մարդը, հոգ չէ թէ թերի, բայց անպայման կատարելագործուելու կարելիութիւններով: Կը փորձէր հասունցնել աստիճանաբար մանուկին ինքնագիտակցութիւնը, այսինքն՝ զայն մարդացնել եւ տէր դարձնել իր հոգեկան հարստութեան եւ ճակատագրին:

-- Մինչեւ որ աշխատանքը սիրով չկատարուի եւ չվերածուի հաճոյքի, -- կ'ըսէր ան, -- չի տար սպասուած արդիւնքը:

Մինչեւ որ օրէնքներու հնազանդութիւնը դիտակցական չդառնայ, դաստիարակիչ դեր խաղալու տեղ, կը խաթարէ թարմ հոգիները՝ բռնակալ ուժերու ճնշումին տակ: Այս սկզբունքէն մեկնելով, ան հակառակ էր պատիժներու եւ վարձատրութիւններու, նիշերու եւ քննութիւններու դասական ձեւերուն:

Արձանագրծը, -- կ'ըսէ մանկավարժ Գէորգեանը, մարմարի կոչտ զանգուածէն դեղեցիկ արտայայտութիւն մը կը կերտէ, ներշնչումի բուռն մղումին անձնատուր: Ուսուցիչին ըրածն ալ ուրիչ բան չէ, սա տարբերութեամբ, որ անոր ստեղծագործող ձիգերը կը ներդործեն ապրող եւ թարմ էակներու վրայ, փոխանակ՝ անշունչ իրերու:

Ո՞վ է յանգաւորը, եթէ արձանը, նկարը կամ քերթուածը ձախողած գործեր դուրս գան. արուեստագէտը անշուշտ: Ան միեւնոյն ըմբռնումը ունէր նաեւ ուսուցիչներու վերաբերմամբ: Միշտ ուսուցիչն էր յանգաւորը ամէն անգամ որ դասարան մը անկարգութեամբ կամ ծուլութեամբ խնդրոյ առարկայ դառնար: Ինչո՞ւ նոյն դասարանը լաւ արդիւնք կուտայ այսինչ ուսուցիչին ձեռքին տակ եւ կը կաղայ ուրիշի մը դասերուն: Ընդունելով հանդերձ աշակերտներու բնական ուշիմութեան միջեւ եղած տարբերութիւնները, չենք կրնար ժխտել թէ անոնցմէ ամէն մէկը, իր ընդունակութեան չափով, ի վիճակի է կրթութեան բարիքներու բաժին առնելու, եթէ չնորհալի ուսուցիչներու խնամքին յանձնուի:

Փորձառութեան նպաստը նոյնքան կարեւոր կը համարէր, որքան բնատուր ձիրքը, պայմանաւ սակայն, որ ուսուցիչը խղճմտութիւնն ունենայ, ամէն դասէ ետք, ինքզինք քննելու եւ անդրադառնալու գործած սխալներուն: Կայ նաեւ ասոր հակառակը. չեն պակսիր վաստակաւոր կրթական մշակներ ալ, որոնք տեղքայլ կ'ընեն չարունակ, կը հինանան, կը մաշին, չըսելու համար կը յետադիմեն:

Տարիներու չարանը խոնջէնք եւ յուսահատութիւն չէր դիզեր Պօղոս Գէորգեանի գործին վրայ: Դասարան կը մտնէր ժըպտադէմ, աշխոյժ, համակ կեանք եւ չարժում, ո՛չ տատանում, ո՛չ իսկ նիւթի վընասբառութ: Դասարանին մէջ, բացի աշակերտներէն, մնայուն հիւրերն էին պատէն կախուած մանկավարժներու՝ Փեստալոցիի, Ժան - Ժաք Ռուսոյի, Քլափարէտի, Ֆրէօպէլի, Հինդլեանի եւ այլ մանկավարժներու կենդանագիրները, որոնց հանդէպ հիացում ունէր ինք, եւ իր այդ զգացումին հաղորդակից կ'ընէր նաեւ իր դիմաց գտնուղ աշակերտները:

Ընդհանրապէս դասը կը սկսէր կուարթախօսութեամբ մը: Ժամը կը սահէր անզգալաբար: Ամէն ինչ նախատեսուած եւ նախածրագրուած էր: Անսայթաք էր լեզուն, ինչպէս անթերի՝ հագուածքն ու կեցուածքը: Գիտէր թէ ուրկէ՞ պէտք է սկսէր, ինչպէ՞ս պիտի յառաջանար եւ ո՞ւր պիտի վերջացնէր: Զանգը կը հընչէր: Զուր ճիգ պիտի ըլլար յորդութեան նշաններ փնտռել ուսուցիչին եւ աշակերտներուն դէմքին վրայ: Ինչպէս որ մուրք գործած էր, նոյն ձեւով ալ կը մեկնէր, բարի, հայրական ժպիտ մը ուրուագծելով դէմքին վրայ:

Պօղոս Գէորգեան իր երջանկութիւնը եւ դոհունակութիւնը կը գտնէր իր պիտոյածը ուրիշներու հաղորդելուն մէջ, իր գործը, գործերուն վսեմագոյնն ըլլալուն դիտակցութեան մէջ: Մեծ էր կոչումին աղդեցութիւնը իր վրայ: Եղած են, մարդիկ, որոնք միեւնոյն կերպով սկսած են բայց կոչում չունենալով այդ գործին, կէս ճամբան մնացած են. իսկ միւսները յառաջ գացած են, եւ փառաւոր կերպով հասած են իրենց ընտրած ասպարէզին ծայրը, որովհետեւ ներքին ձայն մը, հրաւէր մը դրդած է դիրենք, իրենց ասպարէզը ընդդրկելու:

Հայ կրթական կեանքին մէջ, Պօղոս Գէորգեան ձգած է անջնջելի հետք մը, իբրեւ բազմարդիւն ուսուցիչ եւ տաղանդաւոր մանկավարժ:

(Շար. 1)

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՖՕՐՈՒՄ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ
ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ
1996 ՄԱՅԻՍԻՆ

«ԻՆՉՈ՞Ւ ԵՒ ԻՆՉՊԷ՞Ս ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ»

Հայ Գործարարներու Ֆորումը 1994 Դեկտեմբեր 12 թուի վարչական իր ժողովում որոշեց մի բարձր մակարդակի միջազգային Համաժողով կազմակերպել Երեւանում Հ.Հ. կառավարութեան համագործակցութեամբ, որին պիտի հրաւիրուն մասնակցելու Արեւմտեան Եւրոպայի, Ամերիկայի, Ճափոնի եւ ուրիշ զարգացած երկիրներուն բարձրաստիճան գործարար մարդիկ, արդիւնաբերական, տեխնիկական, ֆինանսական, բանկային եւ առեւտրական հաստատութիւնների տնօրէնները:

Հայ Գործարարներու Ֆորումի Վարչութիւնը 1994 Դեկտեմբեր 14 թուին այս առաջարկը ներկայացուց Հ.Հ. կառավարութեան վարչապետ Հ. Բագրատեանին, որը անմիջապէս տուեց իր հաւանութիւնը այս ծրագրի գործադրման համար: Պր. Բագրատեանի կարգադրութեամբ 1995 թուի Ցունուարին մի յանձնաժողով կեանքի կոչուեց բազկացած 14 բարձրաստիճան անձնաւորութիւններից, Պր. Գագիկ Ծահպազեանի նախագահութեամբ համագործակցելու Հայ Գործարարների Ֆորումի հետ կազմակերպելու եւ գործադրելու վերոյիշեալ ծրագիրը:

Ֆորումի 1995 Ապրիլ 22-ի Ընդհանուր Համագումարում, իր Գործադիր Մարմնի կողմից այս Համաժողովի կապակցութեամբ ծրագրուած նախագիծը հաստատուեց: Այնուհետեւ Ֆորումի Գործադիր Մարմինը փարիզեան իր գրասենեակում միջազգային Համաժողովի կազմակերպութիւնը մանրամասնօրէն ծրագրելու եւ գործադրելու համար աշխատանքի լծուեց դեկավարութեամբ նախագահ Պր. Վահէ Ճաղմաղարեանի եւ Ընդհանուր Քարտուղար Պր. Ռուբէն Գրիգորեանի: Որոշուեց գործը կատարել մի մասնագիտացած միջազգային համբաւաւոր հաստատութեան օգնութեամբ: Բազմաթիւ այդպիսի ֆրանսիական, ամերիկեան եւ անդլիական հաստատութիւնների հետ կապուելուց եւ խորհրդակցութիւնից յետոյ, որոշուեց անդլիական Adam Smith Institute-ին վարձել որպէս մասնագիտացած խորհրդատու, այս հաստատութեան ունեցած մեծ փորձառութեան պատճառով: Adam Smith-ը մի համբաւաւոր անդլիական հաստատութիւն է մասնագիտացած տնտեսական միջազգային դիտաժողովներ կազմակերպելու, ինչպէս եւ պետական տնտեսական ծրագիրներ մշակելու եւ գործադրելու մէջ: Այս կազմակերպութիւնը որպէս այդպիսին միջազգային համբաւ է ձեռք բերել: Նրանք Արեւելեան Եւրոպայի եւ նախկին Խորհրդային Հանրապետութիւնների համար ծրագրել եւ կազմակերպել են համաժողովներ, ինչպէս, օրինակ այս տարի Ռուսաստանի, Ուկրանիայի եւ Ադրբեջանի համար:

Նոյ. 1-ին Լոնտոնում Ադամ Սմիթ-ի հետ վերջնական համաձայնութեան գալուց յետոյ, Ֆորումի նախագահ Պր. Ճաղմաղարեանը, ընկերակցութեամբ Ադամ Սմիթ-ի տնօրէն Պր. Միքայէլ Պել-ի եւ իր օգնական Տիկին Ուլրիկէ ֆոն Լոնսքիի, այցելեց Երեւան եւ ունեցաւ հանդիպումներ փոխ - նախագահ Պր. Գ. Յարութիւնեանի, վարչապետ Պր. Հ. Բագրատեանի, Արդիւնաբերական նախարար Պր. Ա. Սաֆարեանի, Ֆինանսական նախարար Պր. Լ. Բարխուդարեանի, Ա. Ժ. տնտեսական հարցերի գծով Ցանձնաժողովի նախագահ Պր. Ա. Եղիազարեանի, Էկոնոմիկայի փոխ - նախարար Արմէն Դարբինեանի, Կեդրոնական պանկի նախագահ Բ. Ադատրեանի եւ փոխ - նախագահ Ա. Դաւրիճեանի, Պետութեան ունեցուածքի եւ Ապատեսակցման Վարչութեան պետ Պր. Պ. Ղալթախչեանի, Միջազգային Պանկի Հայաստանի ներկայացուցիչ Պր. Վ. Ներսէսեանի եւ մի քանի արդիւնաբերական հաստատութիւնների տնօրէնների հետ: Այս հանդիպումների ընթացքում Համաժողովի ծրագիրը վերաքննուեց եւ վերջնականապէս հաստատուեց: Համաժողովը տեղի կ'ունենայ 1996 Մայիս 8-ից 11 թուականին Երեւանում:

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐԻ ՖՕՐՈՒՄ

ՎԱՀԷ ՃԱՂՄԱՂԱՐԵԱՆ
Նախագահ

ՌՈՒԲԷՆ Ա. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Ընդհ. Քարտուղար

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Թատերական ներկայացում՝ «ՄՕՐԱՔՈՑԻՍ ՓԱՐԻԶԻՑ»

ՄԱՐՍԻԼ. -- («Յառաջ»). --

Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբեր ամիսներուն, Թատրոնը տեղ գրաւեց Ֆրանսահայ գաղութի գեղարուեստական ձեռնարկներուն մէջ, ինչ որ այնքան ալ սովորական երեւոյթ չէ, քանի լեզուն խոչընդոտ է, եւ ներկայացումները պատրաստելու գործին մէջ, եւ՛ ունկնդրելու ու հասկնալու: Բարեբախտաբար դեռ կայ հայասարակութիւն մը, թէեւ սակաւաթիւ, որ կրնայ ընկալել եւ հետաքրքրուիլ:

Նարեկ Տուրեան, որուն առաջին փորձը չէ, Հայաստանէն ժամանած դերասաններով կը ջանայ ստեղծել չարժում մը, եւ նոյն ատեն օգտակար ըլլալ արուեստագէտներու որոնք դժուար շրջան մը կ'ապրին երկրէն ներս: Նախաձեռնութիւնը գնահատելի է:

Փարիզի մէջ, Նարեկ Տուրեան բեմադրեց «Հէյ Ջան Երեւան» եւ «Մօրաքոյրս Փարիզից» գործերը: Այս վերջինը նաեւ ներկայացուեցաւ Մարսէյլ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Նոյեմբեր 26-ին:

«Մօրաքոյրս Փարիզից» կրկնութիւն մըն է, քանի 1993 Ցունիսին,, Փարիզի մէջ, արդէն ներկայացուած էր:

«Մօրաքոյրս Փարիզից» թարգմանութիւն մըն է անգլիացի թատերագիր Թովմաս Պրանտօ-ի «Պրազիլի մօրաքոյրը» երաժշտական կատակերգութեան: Պատշաճում մը հայաստանեան երէկէն այսօրուան կեանքին, կարօտներով եւ տենչերով, համայնավարութենէն անկախութիւն, անցնելով արտագաղթէն իր հրապոյրներով, եւ սփիւռքահայութեան հարեւանցի մօտեցումէն եւ հասկացողութենէն երկրի կացութեան: Երգիծական քննադատութիւն մը, հեղնանք մը, ընկերութեան մը որ միշտ հակասութիւններու մէջ կը գտնուի իր կենցաղով, իր լեզուով, իր տենչերով, իր բազկացուցիչ տարրերով: Սակայն, ներկայացումին մէկ ծայրէն միւսը միակ յաղթողը ծիծաղն է, եւ այդ ալ է նպատակ բեմադրութեան:

Հայաստանի մէջ ապրող անձ մը կը տեղեկանայ թէ Փարիզ հարուստ մօրաքոյր մը ունի, եւ այս վերջինը պիտի գայ Հայաստան գինքը տեսնելու, ծանօթանալու եւ հարստութիւնները ձգելու: ... Սակայն, մօրաքոյրը չի գար: Եւ որպէսզի, ինք խայտառակ չըլլայ իր սերած աղջկան մօտ զոր կ'ուզէ սիրաշահիլ, կը խնդրէ իր մէկ բարեկամէն, որ արհեստով դերասան է, դառնալ մէկ գիշերուան համար Փարիզի իր մօրաքոյրը: Եւ կը հետեւի անշուշտ զուարճալի, հաճոյալի տեսարաններ: Վերջաւորութեան բոլորն ալ կ'ուզեն ամուսնանալ եւ երթալ Փարիզ:

Ներկայացումին կեդրոնական անձն է՝ Նարեկ Տուրեան, անունով Գեղամ բայց «մօրաքոյր»ի դերին մէջ: Նարեկ Տուրեան ունի տաղանդ, սակայն գինքը շրջապատող միւս դերասանները եւս, որոնք արհեստավարժեր են, նպաստեցին ներկայացումի յաջողութեան: Յատկապէս հարկ է յիշել Լեւոն Գասպարեան եւ Արայիկ Դիւտիկեան, առանց մոռնալու Փերուզա Կոզակեան, Գայեանէ Սարգսեան, Արայիկ Մաթեւոսեան, Զաւէն Աբրահամեան: Երաժշտական այս կատակերգութեան բեմադրութիւնն ու երաժշտութիւնը կը պատկանի Նարեկ Տուրեանի, իր կողքին ունենալով որպէս օգնական Գայեանէ Մկրտիչեան:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

Օր. Սանտրին Տէր-Թովմասեան, աղջիկը,

ինչպէս նաեւ Դաւիթեան, Վէյթլէր, Լըպրըթոն ընտանիքները, քրոջ զաւակները

յաւուղ կը ծանուցանեն

ԺԻՐԱՅՐ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 15-ին, 78 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 22, ժամը 10·30-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին՝

31-33, rue Saint-Just

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25, Սրբոյն Ստեփանոսի տօնին առթիւ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները։ — Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թամկոչեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Րոպէր Աւետիսեան 1000 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի՝ ժորժ Պատոլեանի մահուան առիթով։ Տիկին Մարիամ - Մելինէ Մանուկեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Բոժէ Զրբաչեան 1000 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի՝ Միխայէլ Քոչարեանի մահուան առիթով։ Տիկին Մեսրոպեան 1000 Ֆր., Պր. Կէօվճեան 500 Ֆր. իր մօրը յիշատակին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Le prix ? C'est 2.500 F.
Il comprend :

— Le transport;
— L'hébergement;
— La location et les cours de ski;
— Les remontées mécaniques;
— L'assurance.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Aminsitration au : 48. 24. 46. 57 avant le 31 Janvier 1996. Les places sont limitées.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Սկիհ-վիճ.- Վիզէն և Սեդա Փափազեան 2·500 Ֆր· 70-ամեակի առթիւ։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 23, Տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր Առաքելոյն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9·30-ին, հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25, Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ Առաջին Մարտիրոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ'լսմանանք թէ՝ մեզմէ անծանօթ անձինք, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ անունով հանգանակութիւն կը կատարեն Հայաստանի որբերուն ի նպաստ։

Վարչութիւնս ներկայ հաղորդագրութեամբ կը յայտարարէ մերազն ժողովուրդին որ՝ ոչ ոք իրաւասու է այդպէս բան ընելու առանց որ նախապէս Վարչութիւնս հրապարակաւ եւ պաշտօնապէս այդ ուղղութեամբ ծանուցած ըլլայ։

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La **M. C. A. d'Alfortville**
organise

EXPOSITION PHOTO

Pour la première fois à la M.C.A.

ARCHO MELCONIAN

du 15 au 22 Décembre

Avec l'aimable participation
de **KARAS et NORBERT EFFEYAN**

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5
tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille

SECTION DES JEUNES

vous invite à

UNE SOIREE DANSANTE EXCEPTIONNELLE
pour fêter

LE NOEL ARMENIEN

au profit du Fonds Arménien de France

Samedi 6 Janvier à partir de 22h

au Centre Culturel «Sahak-Mesrop»
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Programme surprise & Animation par DJ

P. A. F. — 60 Frs.
+ 2 consommations & Buffet à volonté
Renseignements et réservations:
Tél. : 91 34 77 44 (après 20 heures)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Présentation et signature du livre

«L'AUTOMNE D'OR»

de **Patrick MESNER,**
Cameraman à FR3 Méditerranée

Livre de photographies consacré à l'Arménie

Texte de **Jean ARROUYE,**

Préface de **Hrand MATEVOSSIAN**

le **Jeudi 21 Décembre à 20 heures 30**

★ BONNE ANNEE 1996! ☆

TEBROTZASSERE

REVEILLON DE LA ST SYLVESTRE

Ça pétille pour 300 F.!!

DANSE ET COTILLONS

31 Décembre de 21h à l'aube

Sur réservation uniquement :
1, Boulevard du Nord, LE RAINCY — Tél. : 43. 81. 01. 72.

UGAB - *Marseille*

WEEK-END de SKI à VARS

Métro, Boulot, Dodo . . .
Assez !

Que vous soyez Parisien, Lyonnais ou Valentinois, peu importe !

Dépêchez vous de rejoindre les jeunes de l'UGAB-*Marseille* pour un week-end de ski à Vars des plus mémorables.

Ambiance chaleureuse, poudreuse et soleil seront au rendez-vous et ceci pour la modique somme de 580 F. pour les membres et 630 F. pour les non-membres.

Réservez dès à présent votre week-end du Vendredi 26 au Dimanche 28 Janvier 1996.

Ce tarif comprend :

— Le transport en car;
— L'Hébergement à compter du Vendredi soir;
— Les repas et petits-déjeûners;
— Le forfait des remontées mécaniques.

Non-compris : la location du matériel de ski, mais un tarif avantageux pourra vous être accordé sur place.

Le départ s'effectuera le Vendredi soir et le retour le Dimanche soir au siège de l'UGAB.

Coupon réponse à renvoyer avant le 15/01/96

— — — — — — — — — — — — — — — —

Nom : .....

Prénom : .....

Tél. : ..... Adresse : .....

.....

— — — — — — — — — — — — — — — —

Nous vous prions de bien vouloir nous retourner ce coupon réponse dûment rempli avec un chèque d'arrhes d'un montant de 300 F. à l'ordre de l'UGAB-*Jeunes* et ce à l'adresse indiquée ci-dessous :

327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 91 22 10 45.

l'U.G.A.B. - *Jeunes*
MARSEILLE

vous annonce son

REVEILLON de la ST-SYLVESTRE

le Dimanche 31 Décembre
à partir de 22 heures 30

DJ : SAKO *Musique arménienne assurée*
(Cotillons, pâtisseries arméniennes, coupe de champagne vous seront offerts)

P.A.F. : 150 F. Membres
180 F. Non-Membres

Tenue Correcte exigée

Réservation au : 91. 22. 10. 45

327, Bd Michelet Marseille 8e

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21
JEUDI
21 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·749 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.749

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

«ԴՐՕ»Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 14-ի նիստը յատկացուած էր վճռաթղթերու։ Երբ հրապարակուած է վճռաթղթական կեդրոնը խուզարկելու որոշումը, ամբաստանեալ Գեղամ Մանուկեան որ կեդրոնին տնօրէնն է, ըսած է թէ կատարուած մեղադրանքը հաստատող որեւէ փաստ չէ գտնուած խուզարկութեան ընթացքին։ Իսկ անոր պաշտպան փաստաբանը դատարանին ուշադրութեան յանձնած է այն պարագան որ նոյն կեդրոնի գործունէութեան մասին ոչ մէկ փաստաթուղթ գոյութիւն ունի։

Ամբաստանեալ Հրանդ Մարգարեանի փաստաբանն ալ առարկած է իր պաշտպանեալին Արցախի կուսներու մասնակցութեան վերաբերող տեղեկագրին օրինականութեան, քանի որ անոր կցուած չէ ԼՂՀ-ի բանակի հրամանատար Սամուէլ Բաբայեանի գրութիւնը։

Ցաջորդ օրը –Դեկտ. 15– նիւթ եղած են Գագիկ Սահակեանի սպանութեան եւ «Արարատ» ճաշարանի միջադէպին վերաբերող փաստաթուղթերը։ Պարզուած է որ Գ. Սահակեան զէնք կրելու եւ անխափան երթեւեկելու արտօնագիրը ունեցած է։ Իսկ Աշոտ Մանուչարեանի ստորագրութեամբ տրուած յատուկ արտօնագիրը ապացուցած է որ ան սերտ գործակցութեան մէջ եղած է պետական կառոյցներու հետ։

Իսկ ինչ կը վերաբերի «Արարատ» ճաշարանի միջադէպին, վիրաւորները իրենց ցոյց տրուած լուսանկարներէն ճշդած են թէ Ա. Մնջոյեանն էր իրենց կրակողը։

Դեկտեմբեր 18-ի նիստին դատակազմը որոշած է զոհացնել դատախազ Մ. Գրիգորեանի միջնորդութիւնը եւ հրապարակուած են Աշոտ Ներսիսեանի վերաբերեալ տեղեկագրերը։ Պաշտպանութեան կողմը առարկած է այդ հրապարակումին։ Այնուհանդերձ հրապարակուած են Գագիկ Սահակեանի տան եւ անոր հանդիսման վայրերէն ստացուած տեղեկագրերը։ Քննարկուած են Մոսկուայի դատարանին որոշումները՝ հեռաձայնի խոսակցութիւնները մտիկ ընելու արտօնութեան մասին եւ Վնուկովոյի օդակայանին մէջ 1994 Նոյեմբեր 11-ին դրաւուած ճամպրուկին հետեւանքով հսկողութեան տակ առնուածներու մասին արձանագրութիւնները։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 19)

ՀՐԴԵՀ ԳԻՒՄՐիի ՄԷՋ
10 ՄԵՌԵԱԼ

Գիւմրիի մէջ Դեկտեմբեր 17-ին ծագած հրդեհը առժամեայ վայրաչէն տնակի մը բնակիչ Բազոյեան ընտանիքէն 10 հոգիի մահուան պատճառ եղած է։ Առաջին տուգումներու համաձայն, անոնք մահացած են թունաւոր կազէ։ Գիւմրիի դատախազութիւնը հետաքննութիւն բացած է։

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆ
ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Հնդկաստանի այցելութեան պաշտօնական մասը աւարտելէ ետք նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ իր ղեկաւարած պատուիրակութիւնը անցած են Ագրա, տեսած Թաճ Մահալը, անկէ մեկնած Կալկաթա։ Հոն նախագահը այցելած է «Մարդասիրաց վարժարան»ը ու հանդիպում ունեցած տեղւոյն հայ համայնքին հետ։ Հայկական Եկեղեցիին մէջ Աւետարանոյ եւ նոր Ջելանտայի թեմի առաջնորդ Աղան Եպիսկոպոս Պալյոզեան պատարագ մատուցանած է։ Դեկտեմբեր 17-ին Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ հայկական պատուիրակութիւնը Երեւան վերադարձած են։

ԳՈՐԲԱՉՈՎԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1985 ՄԱՐՏ 11· – Գորբաչով Համայնավար Կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի ընդհ. քարտուղար կը դառնայ։

1987 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 25· – 27-րդ համագումարը հրապարակ կը ղնէ Պերեսթրոյկան։

1988 ՅՈՒԼԻՍ· – Կուսակցութեան 19-րդ ժողովը կը նուիրագործէ Գլազնոստ քաղաքականութիւնը եւ ընտրութիւններ կ'որոշէ, բազմաթիւ թեկնածութիւններով։

1989 ՄԱՐՏ 26· – Ժողովուրդի երեսփոխաններու ընտրութիւններ, մասնակի կերպով ազատ։ Բ. Ելցին կ'ընտրուի Մոսկուայի մէջ։

1990 ՄԱՐՏ 13· – Խորհրդարանը կը ջնջէ կուսակցութեան դեկավար դերը։

1990 ՄԱՅԻՍ 29· – Բորիս Ելցին ռուսական Խորհրդարանին գլուխը կ'ընտրուի։

1990 ՅՈՒՆԻՍ 12· – Ռուսաստանի ինքնիշխանութեան յայտարարութիւն։

1991 ՅՈՒՆԻՍ 12· – Ռուսաստանի մէջ, նախագահական առաջին ընտրութիւններ հանրային քուէով։ Ելցին կ'ընտրուի առաջին շրջանին ձայներու 57%-ով։

1991 ՕԳՈՍՏՈՍ 19 - 21· – Պահպանողական փուչ Ռուսաստանի մէջ։ Ձախողութենէն ետք, խորհրդային Հանրապետութիւնները իրենց անկախութիւնը կը հռչակեն։

1991 ՕԳՈՍՏՈՍ 29· – Համայնավար կուսակցութիւնը կ'արգիլուի։

1991 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25· – Գորբաչով կը հրաժարի։ Ելցինի Ռուսաստանը կը ղառնայ Խորհրդային Միութեան յաջորդը։

1992 ՕԳՈՍՏՈՍ 14· – Փոքր ձեռնարկութեանց սեփականաշնորհումի որոշում։

1992 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14· – Վ. Ջերնոմիրդին կը վոխարինէ վարչապետ Է. Գայդարը։

1993 ԱՊՐԻԼ 25· – Ելցին որ տարակարծութեան մէջ է Խորհրդարանին հետ, հանրաքուէով իր դիրքը կ'ամրապնդէ։

1993 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21· – Ելցին կը լուծէ Գերագոյն Խորհուրդը։

1993 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3 - 4· – Խորհրդարանականները կ'ապստամբին Սպիտակ Տան (Խորհրդարանի չէնք) մէջ, որ քարուքանդ կ'ըլլայ Թնդանօթի յարձակմամբ։

1993 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12· – Բազմակուսակցական երեսփոխանական առաջին ընտրութիւններ եւ նոր Սահմանադրութեան մը որդեգրում որ կ'ամրապնդէ Նախագահին իշխանութիւնը։

1994 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11· – Ռուսական հրթռայլեր Չէչէնիա կը մտնեն։

1995 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17· – Ռուսական Դաշնակցութեան Համայնավար կուսակցութիւնը գլուխը կը հասնի երեսփոխանական ընտրութիւններուն։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19-ի ցոյցերը նոյն ծաւալը չունեցան Փարիզին դաւառ։ Փարիզի մէջ, միշտ ըստ կողմերու, 4·500-էն 15 հազար կը նկատուէր մասնակցողներու թիւը, 7·000-էն 20 հազար Պորտօ, ուր գործադուլի չարժումն ալ տեղի չէ տար։ Այս ցոյցին կազմակերպիչն էր Սէ - Ժէ - Թէ-ն։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ երկաթուղին 2·5 միլիառ ֆրանք կորսնցուցած է գործադուլներու հետեւանքով, ինչ որ 1995-ին համար ընկերութեան բացը 14-էն 15 միլիառի կը հասցնէ փոխանակ նախատեսուած 12 միլիառին, Ըստ գործատիրութեան վոխնախագահին ալ, գործադուլները 20 միլիառ ֆրանք արժած են ձեռնարկութենէ։ Գործատիրութեան համար 100·000 աշխատանք ալ պիտի կորսուի։

ՊԵԼԺԻԱՑԻՔ ալ, հետեւելով Ֆրանսական օրինակին, գործադուլի չարժումի մը ձեռնարկեցին երկաթուղիի մարդին մէջ։ Դեկտեմբեր 18-էն ի վեր երկիրը անդամալոյծ է, այդ պետնին վրայ։ Օդանաւային Սապենա ընկերութիւնն ալ յաջորդ օրը նոյն չարժումին ձեռնարկած էր։ Երկաթուղիի տնօրէնութիւնը 70 միլիառ պելժիական ֆրանքի խնայողութիւն մը պէտք է կատարէ եւ 8500 աշխատաւոր ալ, 10 տարուան վրայ, պիտի գործազրկուին։ Պելժիական երկաթուղին, 1991-ին, ինքնավար դարձած է, բայց կախում ունի Պետութեան նպաստէն։

ԶԻԶԷՆԻՈՑ մէջ, կռիւները չեն դադրիր եւ քուէարկութեան օրերը միայն անցդակի հրադադարի մը դերը խաղացած են։ «Ռուսերը քարուքանդ ըրին հիւանդանոցը, կրակի տուին 3 դպրոց եւ բոլոր չէնքերը որոնք դիմացած էին պատերազմէն ետք» պատմած է Գուդերմէսէն վախած կին մը։ Անկախապաշտները չեն ընդունիր, անշուշտ, Ռուսերու պարտադրած իշխանութեան ընտրութիւն։ ուսանող մը քուէարկութենէն առաջ իսկ, չեշտած է։ – «Կը քուէարկենք եւ մեր հարցերը կը կարգադրենք մեր մէկ, երբ Ռուսերը մեկնին»։

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐՍԸ երկու կարեւոր պաշտօնաղրկում կատարած է դատական ատիկանութեան մէջ (Փոլիս Ժիւտիսիէր) որոնք բաւական իրարանցում առեղծած են, որովհետեւ երկու անձերն ալ՝ Անժ Մանսկին եւ Գլօտ Գանսէս ձեռնհաս եւ յարդուած էին։ Որոշումը ռումբի պէս պայթած է, դրդապատճառներն ալ ծանօթ չըլլալով։ Կը կարծուի որ ներքին պայքարներու զոհերն են։

ՊՈՍՆԻՈՑ մէջ, Դեկտ. 19-ին ՕԹԱՆ-ի միջնադիր ուժերը սկսան վոխարինել ՄԱԿ-ի պաշտպանութեան ուժերը։ Հարցերը սակայն չեն լուծուած։ Սերպերը չեն համակերպիր Պոսնիա - Խրուաթ իշխանութեան մը։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ծայրայեղ ձախ - Տեւ Սոլ - խմբակցութեան չորս անդամները մահուան դատապարտուած են Անգարայի Պետութեան ապահովութեան Ատեանին կողմէ։ Անոնց դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն է որ 1994 Սեպտեմբերին սպաննած էին Արդարադատութեան նախկին նախարարը՝ Մեհմետ Թուխէ։

ՍՈՒՐԻՈՑ փոխ - վարչապետը 4 օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Փարիզ։ Տեսնուած է Շիրաքի հետ։ Սուրիա կը ζանայ տնտեսական յարաբերութիւններ հաստատել Ֆրանսայի հետ։

ՉԻՆԱՍՏԱՆի կառավարութիւնը դիմած է գերմանական «Ֆրանքֆուրթըր Ռունտշաու» թերթին որպէսզի ետ կանչէ Փեքինի իր թղթակիցը որ կը մեղադրուի իր քննադատութիւններուն համար նախարարապետին դէմ։

ՌԱՊինի մարզասպանին՝ Ամիրի դատավարութիւնը որ բացուեցաւ Դեկտ. 19-ին, յետաձգուեցաւ Ցունուար 23-ին։ Դատարանը ընդառաջ գնաց պաշտպան վճռաբաններու դիմումին, որոնք կ'ուզէին աւելի ժամանակ ունենալ ուսումնասիրելու համար ամբաստանեալին թըղթածրարը։

ՏԻԿԻՆ Լ.Ա. ՌԱՊին էլիզէ կ'ընդունուէր Դեկտեմբեր 20-ին ժապ Շիրաքի կողմէ։ Իսրայէլի սպաննուած վարչապետին այրին Փարիզ կը գտնուէր ներկայ ըլլալու համար իր ամուսնոյն յիչատակին նուիրուած նուագահանդէսի մը, Լուվրի Պարուղէլը։

ԱՆՐի ՎԻՐԼՕԺԻՕ Ֆրանսական բեմի լաւագոյն դերասաններէն մէկը մեռաւ առջի օր, իր բնակարանին մէջ, 71 տարեկանին, զոհ սրտի տագնապի մը։

ՆԻՒ - ԵՈՐՔի Քրիսթի'զը աճուրդի հանած էր, Դեկտեմբեր 19-ին, իւ մէջ այլոց Սթալոնի չորթը զոր կը կրէր Ռոքիի մէջ եւ կրեթա Կարպոյի մեռաքէ վարտիքը։ Աւելի յաջողութիւն գտած է առաջինը, որ գնուած է 54·600 Ֆրանքի, մինչ երկրորդը որ 10-էն 15·000 տոլար գնահատուած էր չէ հասած իսկ հարկ եղած գինին (6500)։

ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ

Պրիւքսէլի մէջ, Դեկտեմբեր 15-ին համաձայնագիրը մը ստորագրուած է Հայաստանի եւ Եւրոպական Միութեան միջեւ։ Ցանուն Հայաստանի ստորագրած է ՀԱՊ-ի, Եւրոպական Միութեան եւ տնտեսական միջազգային կազմակերպութեանց յարաբերութիւններու նախարարը՝ Գագիկ Շահպազեան եւ յանուն Եւրոպական Միութեան Ցանձնախումբին բաժանմունքին պետ՝ Ֆոքիոն Ֆոթիատիաս։ Այս համաձայնագիրը հետեւանք է չարք մը հանդիպումներու Երեւան եւ Պրիւքսէլ։ Բանակցութեանց երկու ղեկավարները իրենց գոհունակութիւնը յայտնած են այս առթիւ։

Այս առընչութեամբ հրապարակուած մամուլի ղեկոյցը կը նշէ որ համաձայնագիրը պատկումն է յառաջդիմութեան մեծ չրջանի մը Հայաստանի մէջ։ Կը յիչուին երեսփոխանական ընտրութիւնները, կառավարութեան չարունակած տնտեսական բարեկարգումները, Դրամը որ կայուն մնացած է տոլարին բաղդատմամբ։

Ընկերակցութեան եւ գործակցութեան նոր համաձայնագիրը կը ճանչնայ Հայաստանի անկախութիւնը, ինքնիչխանութիւնը եւ հողային ամբողջականութիւնը, կ'ընդունի յատուկ պարագաներ որ կան գործակցութեան համար Անդրկովկասի անկախ պետութեանց եւ այլ ղրացի երկիրներու միջեւ։ Կը չեշտէ օրէնքի, մարդկային իրաւանց եւ Շուկայի տնտեսութեան սկզբունքներու յարգանքը որպէս կենսական հարց Եւրոպական Միութեան եւ Հայաստանի միջեւ յարաբերութեանց զարգացման համար։

Համաձայնագիրը կ'ընդգրկէ քաղաքական երկխօսութեան մը հաստատումը, կը չնորհէ «ամէնէն նպաստաւորուած պետութեան» կանոնը առեւտուրի համար, նպաստաւոր պայմաններ կը սահմանէ եւ իր թեքնիք օժանդակութիւնը կը բերէ այն պարագային երբ Հայկական դիմում մը ըլլայ անդամակցելու համար Առեւտուրի Համաչխարհային Կազմակերպութեան։

Համաձայնագիրը հիմնուած է ժողովրդավարութեան եւ մարդկային իրաւանց սկզբունքներու վրայ։ Համագործակցութիւն կ'ապահովէ ապօրինի գաղթերու, Դրամի «սպիտակացման», թմրեցուցիչի արտադրութեան եւ հայթայթման դէմ պայքարին մէջ, կը նախատեսէ նաեւ մչակութային գործակցութիւն մը Հայաստանի եւ Եւրոպական Միութեան անդամ Պետութեանց միջեւ։

ՊՕՂՈՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ ՄԸ

ՇԱՒՔ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

ՄՆՈՂԱԳԻՏՈՒԹԻԻՆ

Պօղոս Գէորգեան կարեւոր տեղ մը կու-տայ ծնողագիտութեան եւ հայութեան ուղղուած՝ «Մնողնեբուն» խորագրեալ գրքոյկով իր տեսութիւնները կը պարզէ:

Ինչպէս ամէն ասպարէզի մէջ անհրա-ժեշտ է բաւարար պատրաստութիւն մը ստանալ, այնպէս ալ ծնողական ասպարէ-զին մէջ՝ անհրաժեշտ է որոշ դիտութիւն մը, որովհետեւ ծնողք ըլլալ չի նշանակեր պարզապէս զաւակ աշխարհ բերել, սնու-ցանել, մեծցնել, դպրոց դրկել, քիչ-չատ ուսում տալ. այլ՝ էակ մը կազմել է, ի-մացական եւ բարոյական արժէք մը ընել, մարդ մը պատրաստել է, որովհետեւ ծը-նողները առաջին դաստիարակներն են իրենց զաւակներուն: Տղան հայելին է իր ծնողաց:

Տարակոյս չկայ, որ դպրոցը տիրական բաժին մը ունի, տղուն կազմութեան մէջ, բայց եւ այնպէս, սխալ պիտի ըլլար մի-այն դպրոցին վրայ յոյս դնել: Դպրոցը եւ ընտանիքը հաւասարապէս բաժին ու-նին: Ո՛չ դպրոցը առանձին եւ ո՛չ ալ ըն-տանիքը առանձին կրնան գործը դլուխ հանել: Իրենց գործակցութիւնը անհրա-ժեշտ է, որպէսզի տղան տարբերութիւն մը չզգայ դպրոցին եւ ընտանիքին բարո-յական մթնոլորտներուն միջեւ:

Ծնողները իրենց զաւակները պատրաս-տուած պէտք է դրկեն դպրոց. այսինքն՝ պատրաստուած ֆիզիքապէս, իմացակա-նապէս եւ բարոյապէս:

Դպրոց յաճախել սկսող տղաքը, յաճախ յոռի սովորութիւններ առած կ'ըլլան ուս-ման եւ վարքի տեսակէտէն, զորս բոլո-րովին թօթափել դժուար կ'ըլլայ: Ուստի, մատաղ տարիքի դաստիարակութեան կա-րեւորութիւնը եւ մանուկներու հետ վար-ուելու կերպը, մտածումի առարկայ պէտք է ըլլայ: Եթէ տղան սկսի դպրոց յաճա-խել, ծնողքը հետաքրքրուելու են անոր դպրոցի կեանքով: Հետամուտ ըլլալու են հասկնալու յետադիմութեան պատճառնե-րը, կամ ճանչնալու են անոր մասնաւոր ընդունակութիւնները, ճաշակը: Առանց անոր՝ ոչ տո՛ւնը պիտի կարենայ օդնել իրենց զաւակին ինքնադաստիարակու-թեան եւ ո՛չ ալ օժանդակել դպրոցի դոր-ծին: Այս բոլորը ընելու համար, անհրա-ժեշտ է որ ծնողք նախօրօք պատրաստ-ուած ըլլան: Զարմանալի չէ՞ որ ծնողնե-րը չհետաքրքրուին դպրոցով, չօժանդա-կեն անոր, նոյնիսկ երբեմն անոր դործին արգելք ըլլան, իրենց անձեռնհաս եւ ան-տեղի քննադատութիւններով:

Ուսուի, տղու մը դաստիարակութեան մէջ, ընտանեկան դաստիարակութիւնը չատ կարեւոր տեղ մը կը դրաւէ, որով-հետեւ կազմութեան չրջանին մէջ եղող մանուկը, չատ դիւրաւ կ'օրինակէ: Ու-րեմն, պէտք է լաւ կազմակերպել անոր ապրած միջավայրը:

Տղուն դաստիարակութիւնը միայն խօս-քով կամ խրատով չըլլար, այլ՝ ծնողաց լաւ օրինակով կ'ըլլայ: Ընտանեկան կեան-քը այնպէս մը կազմակերպել, որ տղան միայն լաւ օրինակներու դէմ յանդիման դանէ ինքզինք: Մեծ է օրինակումի դերը, տղուն զարդացման մէջ, մանաւանդ՝ կազ-մաւորման տարիներուն:

Տղան առաջին առիթով կ'օրինակէ իր ծնողքը եւ ուսուցիչ - ուսուցչուհիները: Հետեւաբար կենսական է որ ծնողք եւ դաստիարակ, իրենց գործին պատրաս-բաստութիւնն ունենան, լաւ օրինակներ ըլլալու համար նոր սերունդին: Տղան կ'օրինակէ այն որ կը սիրէ, այն որ կը յարգէ, այն որ բարձր կը դնահատէ, այն՝ որուն վրայ վստահութիւն ունի թէ դինք չի խաբեր:

Դաստիարակին պարտականութիւնն է նաեւ խնամք տանիլ իր արտաքին կերպա-րանքին: Մաքուր, պարզ, բայց ճաշակա-ւոր կերպով հագուելու է, բան մը՝ որ մեծապէս կ'աւելցնէ նաեւ իր հեղինակու-թիւնը:

Ընտանիքը ապագայ ընկերութեան կազ-մութեան մէջ եւ մարդկութեան եղբայրու-ջումին մէջ, մեծ դեր ունի, այնպէս որ կարելի չէ ընտանիքին դերը անտեսել: Ի՞նչ աւերներ կը գործուին ընկերութեան մէջ այն պատճառաւ որ կ'անտեսուի ընտանիքին դերը, անոնց տգիտութեան կամ անտարբերութեան պատճառաւ:

Պօղոս Գէորգեան հարց կուտայ թէ արդ եօք լուրջ կերպով մտածուա՞ծ է այս մա-սին՝ ծնողագիտութեան արհեստին մասին: Արհեստ մը որ ոեւէ մէկը մեղի չէ սորվե-ցըներ, հակառակ իր կարեւորութեան, ընտանիքի մայր ըլլալ եւ ընտանիքի հայր ըլլալ: Այս արհեստը պէտք է սորվիլ ա-մուսնանալէ առաջ: Այս արհեստին հա-մար բնածին կոչում պէտք է ունենալ:

Ըսուեցաւ թէ ծնողները առաջին դաս-տիարակներն են իրենց զաւակներուն: Արդեօք անոնք կը ճանչնա՞ն կամ գիտեն թէ ի՞նչ է մանուկի մը հոգեբանութիւնը: Տղան կը մեծնայ, իր կեանքին նպատակը կ'ըլլայ ընկերութեան մէջ նիւթապէս ա-րոյ տեղ մը գրաւել. հոգալ ընտանիքին նիւթական կարիքները, դրացիին ճնշդ չմեկնել, ըլլալ պարկեշտ քաղաքացի, սիրել հայրենիքը, բայց երբեք չի պատ-րաստուիր ընտանիքի հայր ըլլալու:

Նոյնն է պարագան աղջիկներուն հա-մար: Անոնց կը տրուի ընդհանուր ծանո-թութիւններ, տունը լաւ անտեսել, եւլն.: Մնացածը դիպուածին կը ձգուի:

Արդեօք լրջօրէն մտածուա՞ծ է օրը որ-ին մասին, մանուկին դաստիարակու-թեան մէջ: Կ'ըսուի թէ մանուկին դաս-տիարակութիւնը մայրը կուտայ: Մեծ սխալ ... կասկածելի է որ մայր մը կա-րենայ դաստիարակել մանուկը՝ առանց հօր ունեցած ազդեցութեան: Կ'ըսուի նաեւ թէ հայրը չատ տունը չըլլար, ճիշդ է, բայց իր չունչը կ'իյնայ տան յարկին ներս: Նոյնիսկ մեռած հօր մը ազդեցութիւնը կը չարունակուի մանուկին վրայ: Ինչ-գուԹեան մէջ չափաւ կը յիշուի. -- Հայրդ այսպէս կ'ընէր, այսպէս կ'ըսէր. հայրդ այս ըրածէդ դոհ պիտի չմնար, եթէ հոս ըլլար...:

Առաջին անդամ մանկավարժ Գէորգեանն էր որ դրաց անհրաժեշտութիւնը ծնողա-դիտութեան եւ Պոլոյ, Պըլնեէն եւ Թրնեվի հայկական վարժարաններուն մէջ հաւաք-ուած որբուհիներուն եւ որբերուն փորձից սորվեցնել օդտակար ըլլալ ընկերութեան, ծառայել իրենց դտնուած երկրին, որ-պէս աշխարհացրիւ ժողովուրդի մը բա-կորները, իրենց մէջ վառ պահել հայրե-նիքի սէրը, ազդապահպանման զդացումը եւ պատրաստուիլ ապագայ մայրեր ու հայրեր ըլլալու: Աակէ աւելի բարձր ի՞նչ նուիրում եւ զոհողութիւն կը պա-հանջուէր այս տեսակ հաստատութիւն-ներէ:

Մանկավարժ Գէորգեանէն առաջ Լուսեր մը, Բոմբէնիւս մը, Փեսթալոցցի մը, Ֆրէօպէլ մը, դանազան առիթներով եւ ձեւերով արտայայտուած էին հայրերու եւ մայրերու պատասխանատուութեան մասին, մանուկներու դաստիարակու-թեան մէջ, չատեր մտածած էին աղջիկ-ներուն տալ երկու տեսակ անհրաժեշտ պատրաստութիւն. մէկը՝ ընդհանուր զար-գացում, որուն միջոցաւ կարենային պա-հել իրենց դոյութեան անկախութիւնը, միւսը՝ պատրաստուիլ ապագայ ծնողք դառնալու, հայր եւ մայր ըլլալու, սա-կայն դրական քայլ մը չէին առած: Ա-ռաջինը Պօղոս Գէորգեանն էր որ գործ-նական դետնի վրայ դրաւ այս գաղափար-ը: Անիկա այնքան էական կը դտնէր ծը-նողագիտութեան անհրաժեշտութիւնը, որ «Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարան»ին մէջ ուսման մասնաւոր ծրագիր մը մշա-կելով, կ'աշխատէր հոն ապատան դտած որբուհիներէն ապագայ մայրեր և ուսուց-չուհիներ պատրաստել՝ դաւառներու համար: Նոյնպէս Պըլնեէնի եւ Թրնեվի հայկական վարժարաններուն մէջ, իրենց ծնողները կորսնցուցած հայ որբերուն, ծնողք ըլլալու, ընտանիք կազմելու ար-ուեստը կը սորվեցնէր, քանի որ ինք մտ-ածած էր որ ընտանիքը կը կազմէ ապ-դային նկարագրի պահպանման պատաս-խանը: Եթէ ազդը ընտանիք է ընդարձակ համեմատութիւններով, ընտանիքն ալ մանրանկարն է ազդին:

Ծնողք եւ դպրոց նոյն նպատակին ծա-ռայողներ են. այսինքն՝ մանուկներու դաստիարակութեան: Հետեւաբար բնա-կան գործակիցներ են անոնք: Ահա թէ ինչո՞ւ պէտք է փոխադարձ համակրանք, վստահութիւն եւ գործակցութիւն տիրէ անոնց մէջ: Ամէն չանք պէտք է թափել տղան մարդ ընելու, այսինքն՝ մանուկէն

ԹՈՒՐՔԻԱ՞ ԱԻԵԼԻ ԿԸ ՍԻՐԷ ՀԱՅԵՐԸ ԹԷ ՎՐԱՍՏԱՆ

Վրաստանի Հայաստանին սահմանակից դրեթէ զուտ հայաբնակ Ջաւախքի չրջա-նին մասին պարբերաբար էջ կը յատկա-ցընէ հայաստանեան մամուլը: Դիւրին է ենթադրել թէ այդ էջերը կը խօսին չա-ւախահայութեան դանազան հարցերուն մասին: Անոնք ունին, բնականաբար, տըն-տեսական դժուարութիւնները, սակայն չատ աւելի կարեւորութիւն կը տրուի ազ-դապահպանման մարզի խնդիրներու, ինչպէս՝ դպրոց, եկեղեցի, մամուլ, եւլն.: Այդ բոլորէն ամէնէն ծանրակչիռը վար-չատարածային հարց մըն էր որ Վիրա-հայերու այդ հատուածին փափաքին ուղ-ղութեամբ չկարգադրուեցաւ: Անոնք ու-դած էին որ իրենց չրջանը մաս չկազմէ Սամցխէ – Ջաւախեթի նահանգին, այլ ներառնուի Ախալքալաք կեդրոնով քաղա-քական միաւորի մը մէջ: Այդպէսով մի-այն Ջաւախքը պիտի կրնար պահպանել հայկական իր դիմագիծն ու ընոյթը: Ջաւախքի Հայութեան այդ ուղղութեամբ դիմումները որպէս որոշ ինքնավարու-թեան նպատակ, առեղին տեղ դտած էին հայաստանեան մամուլին մէջ:

Կարդալով «Լրագիր»ի Նոյեմբեր 30-ի թիւին մէջ Երուանդ Շիրինեանի էջը, ընթերցողը կը տեղեկանայ թէ աւարտած չեն Ջաւախքի Հայութեան խնդիրները ու ան այս անդամ ալ դէմ յանդիման մնա-ցած է թրքական ցանկութիւններու իրեն համար անցանկալի նկատած հեռանկար-ներուն: Ե. Շիրինեան նախարանի տո-ղերուն մէջ կ'ըսէ թէ որպէս չաւախքցի կը յայտնէ իր կարծիքը: Ան չրջանի հա-տարակա – քաղաքական կազմակերպու-թիւններու համակարդումի խորհուրդին անդամ է:

Հարցը հետեւեալն է. Վրաստանի խոր-հըրդարանի եւ նախագահական ընտրու-թիւններուն նախօրեակին, պարզուած է որ Թուրքիա կը փափաքի Ջաւախքի մէջ երկու տարուան ընթացքին 100 քմ. երկա-թուղի կառուցանել: Այս տեղեկութեան վրայ անմիջապէս կ'աւելնայ վարդադոյն հեռանկարի մը ուրուագիծը. այդ երկա-թուղին «ճոխ կեանք» կ'ապահովէ չա-ւախքցիներուն, անոնց ապահովելով մեծ եկամուտ: Նոյն տեղն կ'ըսուի որ հարցը նուրբ է ու ճաւախքցիները պէտք է մտա-ծեն ու կարծիք յայտնեն այդ մասին: Այս թելադրութեան անսալով ալ Ե. Շիրին-եան դրի առած է իր կարծիքը:

Ան նախ ընդունելով որ Ջաւախքը մի-ջազդային երկաթուղիի երթեւեկի կեդ-րոն դարձնել հիանալի միտք է, հարց կու տայ թէ ինչո՛ւ այդ նախաձեռնու-թիւնը կ'առնուի Թուրքիոյ կողմէ եւ ոչ Վրաստանի, ոչ ալ Հայաստանի: Ու Թուրքիոյ այդ նպատակին եռին կը նըշ-մարէ Կովկասի խորքը մխրճուելու, Վր-րաստանի իր դեղակիցներուն եւ անկէ ալ մինչեւ Ադրբեջան ու Միջին Ասիոյ Թուրք ժողովուրդներուն հասնելու ջանքը: Նը-ման ծրագրի մը իրագործումի հաւանա-կանութեան առջեւ դինք կը մտահոգէ չըր-ջանի Հայութեան վիճակը: Անոր մէջ ոչ մէկ ուրախալի բան կը դտնէ ու կ'ըսէ. «աւելի լաւ է համեստ կեանքով ապրել, քան գայթակղուել թուրքական կարկան-դակներով ու ենթարկուել Թուրքի ողոր-մածութեանը: Մենք շատ ենք սխալուել, այս անգամ էլ չպիտի սխալուենք»:

Ան իր ժխտական կեցուածքը կը հիմնէ այն վարկածին վրայ որ Թուրքերը եր-կաթուղին չինելու համար չրջանը կ'ողո-ղեն իրենց մասնագէտներով որոնք ապա կը մնան հոն. իսկ Վրաստանի իշխանու-թիւնները այդ երկաթուղին բանեցնելու համար վրացի աշխատաւորներ կը փո-խադրեն: Բաներ որոնք պատճառ կ'ըլլան որ Ջաւախեցի Հայը կորսնցնէ իր ազդա-յին դիմագիծը:

Ան Թուրքիոյ ծրագրածին տեղ կ'ա-ռաջարկէ Կարս – Գիւմրի դիծը որ ներկա-յիս չի գործածուիր Հայ – Թրքական ոչ բարւոք յարաբերութիւններու պատճա-պով: Անկարելի չէ այդ դիծը մինչեւ Նինոծմինդա երկարել, 70 քմ. աւելցը-նելով: Իսկ ինչ կը վերաբերի Թուրքեւ-վրացական բարի դրացնութեան յարաբե-րութիւններուն, Ե. Շիրինեան կը յիշեցը-նէ թէ այդ նոյն Թուրքիան չրջափակած է Հայաստանը քանի տարիէ ի վեր: Ու նա-եւ կը խեղաթիւրէ 1915--21-ի պատահար-ները, զոհը ներկայացնելով որպէս դա-հիճ: Ասոր հետ, Թուրքեւվրացական լաւ յարաբերութիւնները իրեն դրել կու տան թէ Վրաստանն ալ իր կարդին որպէս դե-րիչխան Պետութիւն ոչ մէկ վերաբերում ցուցաբերած է Հայերու ցեղասպանու-թեան վերաբերեալ: Մինչդեռ իրենք, Վի-րահայերը որոնց թիւը քիչ չէ, ինչպէս կ'ըսէ ինք, «այդ ուղղութեամբ սպասելիք-ներ ունենիք Վրաստանի դեկավարութի-ւնից»:

Դրութեան երկրորդ նիւթը կ'ըլլայ վար-չատարածային կարգաւորումին իրենց անբաղձալի պարագան. այդ մասին ի-րենց առարկութիւններուն որպէս պատ-ճառաբանութիւն կ'ըսուի որ Հայաստանը եւս ներքին նման բաժանում կատարած է. Ե. Շիրինեան դիտել կու տայ որ ի-րենք ատոր դէմ չեն ու իրենց ուզածը Ա-խալքալաք կեդրոնով նահանգի մը մաս կազմելն է. այլապէս ի՞նչպէս կը յար-գուի ազդային փոքրամասնութիւններու բազմակողմանի զարդացման մասին ըն-դունուած օրէնքը երբ Ջաւախքը 90% հայ բնակչութեամբ չի կրնար պահպանել իր դիմագիծը եթէ կցուի վրացական չրջան-ներու: Ընդվզած չաւախքցին կը յայտնէ նաեւ պարագաները երբ երկկողմանի հան-դիպումներու ընթացքին իրենց խորհուր-դի նախագահին արտայայտութեան առիթ չեն տուած, եւլն.: «Իրենցն ասում են ու մեզ չեն լսում» կ'ըսէ ան:

Վերջաբանի տողերուն մէջ կը դիմէ իր համաքաղաքացիներուն որ անտարբեր չըլլան, չկորսնցնեն իրենց ազդային դի-մագիծը ու կը չարունակէ. «ի վնաս մեր հայեցիութեան տաճուկ տեղեր չփնտռել, չլճել մեր պապենական օճախները, մեր պապերի ու նախապապերի գերեզմաննե-րը, դիմանալ դժուարութիւններին, մին-չեւ վերջ պայքարել որ Թուրքերը չթա-փանցեն Ջաւախք եւ հասնել այն քանին որ Ախալքալաք կեդրոնով կազմուի որեւէ աւուն կրող բաղաքական միաւոր Վրաս-տանի կազմում»:

Որքան ալ տեղական ընոյթով ներկայա-նայ Ջաւախքի Հայութեան կացութիւնը, անոր պատճառած մտահոգութիւնը չի կրնար սահմանափակուիլ իր սահմաննե-րով: Հայաստան կամայ – ակամայ պի-տի առընչուի հարցին, յատկապէս երբ յայտնի է որ Վրաստանի իշխանութիւնը նուազագոյն բարի կամեցողութեամբ չի մօտենար իր հայ փոքրամասնութեան հարցերուն: Ու տուեալ պայմաններուն մէջ չատ փափուկ դիրքի մէջ պիտի դըտնուի Երեւան:

Շրջափակման ծանօթ պայմաններուն մէջ Վրաստան արտաքին աշխարհին հետ եթէ ոչ միակ, դլխաւոր ու ամէնէն տարո-դունակ կապն է երկրին. երկաթուղիին ու կապտաարին դոյութիւնը չնչերակի մը դե-րը կը կատարէ Հայաստանի համար: Կայ նաեւ ցամաքային փոխադրութեան միակ ճամբան ըլլալու յատկանիշը. բաներ ո-րոնք մինչեւ Ղարաբաղի հարցին վերջ-նական լուծում ու անոր հետ չրջափակ-ման աւարտը, Հայաստանը նոյնիսկ որոշ դիջումներու մղելու կարողականութիւնը ունին: Մինչ կողմէ, կայ վիրահայ զա-ղութը որուն համար 400--450 հազարի թիւ կը տրուի: Ու անոր զօրակցելու երե-ւանի նուազագոյն քայլն ալ, վերը պար-զուած պարագաներուն տակ, դժուար է որ Թիֆլիսի հետ հակադրութիւն չստեղ-ծէ:

Այս բոլորին նկատառումով, դրեթէ յստակ է որ մարտավարական խրթին ճապկումներու ասպարէզ մը եւս կը սպասէ Հայաստանի արտաքին քաղաքա-կանութեան մարդին:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԵԿ ԴԱՍԱԿԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԱՆ ՕՇԱԿԱՆ

- Ծո՛ղ իմ ասած, ես ինչ ասեմ, ես ինչ գրեմ, ես ինչ ուզեմ, ես ինչ անեմ, ես ինչ ուտեմ, ես ինչ խմեմ, ես ինչ հագնեմ, ես ինչ ուրախանամ, ես ինչ տխրեմ, ես ինչ ծիծաղեմ, ես ինչ լացեմ, ես ինչ ասեմ, ես ինչ լռեմ, ես ինչ ուզեմ, ես ինչ չուզեմ, ես ինչ ասեմ, ես ինչ չասեմ, ես ինչ անեմ, ես ինչ չանեմ, ես ինչ ուտեմ, ես ինչ չուտեմ, ես ինչ խմեմ, ես ինչ չխմեմ, ես ինչ հագնեմ, ես ինչ չհագնեմ, ես ինչ ուրախանամ, ես ինչ տխրեմ, ես ինչ ծիծաղեմ, ես ինչ լացեմ, ես ինչ ասեմ, ես ինչ լռեմ, ես ինչ ուզեմ, ես ինչ չուզ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 23, Տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր Առաքելոյն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9·30-ին, հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25, Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ Առաջին Մարտիրոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՑԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Պերճուհի Էսկիճեանին, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Մելիքեանին եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Թոքաթլեանին եւ զաւակներուն, Գէորգեան, Պուրուտեան, Յովհաննէսեան, Կազերեան եւ Ամրամեան ընտանիքներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ ապզականին՝

ՅԱԿՈԲ ԷՍԿԻՃԵԱՆԻ

(Հիմնադիր անդամ Հայ Մշակոյթի Տան) *մահուան առթիւ:*

Այս առիթով՝ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամները կը նուիրեն 300-ական ֆրանք Սէն - Ժերմէն Ս· Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ «Յառաջ»ին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La **M. C. A. d'Alfortville** organise

EXPOSITION PHOTO

Pour la première fois à la M.C.A.

ARCHO MELCONIAN

du 15 au 22 Décembre

Avec l'aimable participation de **KARAS et NORBERT EFFEYAN**

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5 tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Le prix ? C'est 2.500 F.
Il comprend :

— Le transport;
— L'hébergement;
— La location et les cours de ski;
— Les remontées mécaniques;
— L'assurance.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Aminsitration au : 48. 24. 46. 57 avant le 31 Janvier 1996. Les places sont limitées.

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25, Սրբոյն Ստեփանոսի տօնին առթիւ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ· ՀԻՒԹԻՄԵԱՆ

★ ★ ★

GRAND REVEILLON DU 31 DECEMBRE

à l'ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad,
Lyon-Villeurbanne

organisé par **FRANCE - KARABAGH et les Associations Arméniennes de la Région Rhône-Alpes**

animé par l'Orchestre **MASSIS les violonistes de Marseille et le Disc-Jockey Didier**

Prix d'entrée :

Adultes : 170 F. — Etudiants : 150 F.
Enfants de 6 à 14 ans : 80 F.

Réservation :

M.C.A. Décines :	78. 49. 42. 97
M.C.A. Villeurbanne :	78. 93. 57. 43
Eglise de Lyon :	78. 60. 47. 18
FRANCE KARABAGH :	72. 02. 07. 98

A cette occasion,
ELECTION DE MISS REVEILLON 95
Concours ouvert aux jeunes filles à partir de 15 ans
Renseignements CASTING :
Adèle BERBERIAN au 78. 71. 01. 90
ou au 78. 49. 42. 97
Date limite de dépôt de candidature : le 15 Décembre

★ ★ ★

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր երախաները իրենց ծնողքներուն հետ ընդունելու Կաղանդ Պապան՝

կիրակի, Յունուար 14, ժամը 14-ին

CENTRE VALEYRE
24, rue de Rochechouart, Paris 9e

Ճոխ յայտագիր
Բազմաթիւ անակնկալներ
Պար – Պիւֆէ

Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille

SECTION DES JEUNES

vous invite à

UNE SOIREE DANSANTE EXCEPTIONNELLE pour fêter

LE NOEL ARMENIEN

au profit du Fonds Arménien de France

Samedi 6 Janvier à partir de 22h

au Centre Culturel «Sahak-Mesrop»
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Programme surprise & Animation par DJ

P. A. F. — 60 Frs.
+ 2 consommations & Buffet à volonté
Renseignements et réservations:
Tél. : 91 34 77 44 (après 20 heures)

l'U.G.A.B. - *Jeunes*
MARSEILLE

vous annonce son

REVEILLON de la ST-SYLVESTRE

le Dimanche 31 Décembre
à partir de 22 *heures* 30

DJ : SAKO *Musique arménienne assurée*
(Cotillons, pâtisseries arméniennes, coupe de champagne vous seront offerts)

P.A.F. : 150 F. Membres
180 F. Non-Membres *Tenue Correcte exigée*

Réservation au : 91. 22. 10. 45 327, Bd Michelet Marseille 8e

★ BONNE ANNEE 1996! ☆

TEBROTZASSERE

REVEILLON DE LA ST SYLVESTRE

Ça pétille pour 300 F.!!

DANSE ET COTILLONS

31 Décembre de 21h à l'aube

Sur réservation uniquement :
1, Boulevard du Nord, LE RAINCY — Tél. : 43. 81. 01. 72.

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ 80 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկափառ 50-ամեայ հաւատամծոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ:

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22
VENDREDI
22 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ԹԵՐԹԵՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւնսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 18·750 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.750

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ որոշեց կրկին յետաձգել Շէնկէնի համաձայնագրին գործադրութիւնը, այլ խօսքով չարունակել ինքնութեան ըստուգումները ահմանադրութիւններուն : Համաձայնագիրը ստորագրուած էր 1985, Յունիս 14-ին, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի եւ Պենելիւքսի երեք երկիրներուն միջեւ : Ներկայիս կը վերաբերի 15-ի վրայ 9 երկիրներու, միւսները պէտք է միանան, բացի Մեծն-Բրիտանիայէն եւ Իրլանտայէն : Այն պահէն երբ կը գործադրուի, խնդրոյ առարկայ երկիրներու ուեւէ բնակիչ կրնայ ներքին սահմանը անցնիլ առանց քննութեան :

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ նախագահը՝ Ֆիլիփ Սեկէն երթուղարձ մը կատարեց Ալժէ, տեսնուելու համար նախագահ Զերուալի հետ : Սեկէն, հինէն հրաւէր մը ունէր իր պաշտօնակիցէն եւ յարմար նկատած էր, յանկարծ, ընթացք տալ : Նպատակն է վերահաստատել Ֆրանքեւալժերական յարաբերութիւնները, որոնք քիչ մը պաղած էին, երբ Զերուալ ընդած էր Շիրաքի հետ այն տեսակցութիւնը զոր պիտի ունենար Նիւ-Եորք, Ազգաժողովին ընթացքին :

ՌԱՃԻՊ ՏՈՒՐԱՆ, Թուրք դրագէտ եւ լրագրող, 10 ամսուան բանտարկութեան դատապարտուած է Պոլսոյ Ապահովութեան Առեանին կողմէ : Եղած ամբաստանութիւնն այն է որ ֆֆՔ-ի պարագլուխը՝ Էօճալանը ներկայացուցած է որպէս՝ «քիւրտ կարիպալտի»ն՝ յօդուածի մը մէջ, որ լոյս տեսած է 1994 Ապրիլ 12-ին Էօզկիւր Իւլէէ քրտամէտ թերթին մէջ : Յօդուածին հարցազրոյց մըն ալ կայած էր : Լրագրողը վերաքննութեան դիմած է :

ՄԱՅԱՄԻՆ Գալի (Գոլոմպիա) գիծը ապահովող Ամերիքըն Էոլայնզի 757 Պոյինկ մը չախչախուած է, Դեկտեմբեր 20-ին, 153 ճամբորդներով :

ԼԵՌ ՎԱԼԵՋԱ մինչեւ վերջին վայրկեանը կը պզտորէ մթնոլորտը : 48 ժամէն պէտք է Լեհաստանի նախագահի իր պաշտօնը փոխանցէ նորընտիր նախագահին՝ Կվաշնիեւսկիի, բայց, կը չանայ մոքերը չփոթի մատնել, զանազան «յայտնութիւններով» : Առջի օր, յայտարարած է որ «սպառնալիք մը կայ Պետութեան ապահովութեան համար», ինչ որ ըսել տուած է թէ փաստաթուղթեր ունի, ըստ որոնց վարչապետը՝ Օլէսկի 1983-էն 94, խորհրդային գաղտնի սպասարկութեանց գործակալ մը եղած է :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻՆ (ԷՍ-ԷՆ-ՍԷ-ԷՖ) գլուխը նշանակուեցաւ Լօյք ԼԸ Ֆլոք Փրիժան փոխարինելու համար Ժան Պերկունեան, որ իր հրաժարականը տուած էր, լսելէ ետք իր իսկ նախարարապետին մեղադրանքները իր հասցէին, գործադուլին ընթացքին :

ԶԷՋԻՆԻՈՑ մէջ, ռուս բանակը հակայարձակման անցած է փրկելու համար այն 150 գինուորները որոնք չարաթ մըն է պաշարուած են Գուդերմէս, անկախապաշտներուն կողմէ : Կոխիները սաստկացած են, բայց, ըստ Ռուսերու բանբերին, բանակը յաղթած է վերջ տալ Սպայակոյտի չէնքին պաշարման :

ՊՈԼՍՈՑ տիեզերական Պատրիարքը՝ Բարթուղիմէոս Ա·, Յիւրիխի մէջ, խընդրոյ առարկայ ըրած է Պապին գերը, ինչ որ նոր խոչընդոտ մըն է Էֆիւմէնիէ չարժումին համար : Դեկտեմբեր 14-ին է որ զուիցերացի կաթողիկէ եպիսկոպոսներու առջեւ, ան ըսած է ի մէջ այլոց· — «Այն միտքը ըստ որուն Տէրը, 12 առաքեալները ընտրելով, անոնցմէ մէկուն վստահած է զիրենք կառավարելու պաշտօնը, ոչ մէկ հիմք ունի Ս· Գրոց մէջ» : Հռոմի մէջ այն տպաւորութիւնը կայ որ Ելոյթին ամբողջութիւնը տարօրինակ մեկնաբանութիւն մըն է Աստուածաշունչին եւ Աւանդութեան : Լօզանի, Ժընեւի եւ Ֆրիպուրի եպիսկոպոսն ալ յայտարարած է· — «Նշան մըն է որ խոչընդոտները նախատեսուածէն աւելի կարեւոր են, մինչ 30 տարի է մեծ յոյսով կ'ապրէինք» :

ՓԱՐԻԶի փալէ տէ Գոնկրէի մէջ է որ Ֆրանսայի Համախմբման կուսակցութիւնը տօնեց իր 75-ամեակը, Դեկտեմբեր 20-ին : Ծնած էր Թուռն համագումարին, 1920 Դեկտեմբերի վերջ :

ԻՏԱԼԻՈՑ «մաքուր ձեռքեր»ու ախոյեան դատաւորը իր կարգին կը մեղադրուի կաշառակերութեան համար : 1992-էն ի վեր է որ Անթոնիօ տի Փիէթրօ սարսափ տարածած է Իտալիոյ մէջ, երբ ձեռնարկեց մեծ մաքրութեան մը քաղաքական եւ ճարտարարուեստական շրջանակներուն մէջ» «Մանի փուլիթի» (մաքուր ձեռք) գործողութեան զոհերը բաւական կը խընդան այսօր, երբ Պրէշիայի դատարանը յետ քննութեան, կ'ուզէ որ դատաւորը դատուի իշխանութեան չահագործման եւ կաշառակերութեան համար :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 20/21)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒՏ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի վերջին ընտրութեան նախկին համայնավարներու յաղթանակին առթիւ Հայաստանի նոյն կուսակցութեան Ա· քարտուղարը՝ Սերգէյ Բաղալեան ըսած է թէ ան յաղթանակն է տրամաբանութեան : Ռուսաստանը, ըսած է ան, կը յաղթահարէ 80 — 90-ական թուականներու խոր ճգնաժամը : Բաղալեանի կարծիքով, նոյն հոլովոյթը կ'արձանագրուի նաեւ Հայաստանի մէջ :

*
**

ԼՂՀ-Ի ՊԻՏՃԸՆ

Դեկտեմբեր 19-ին ԼՂՀ-ի Խորհրդարանը հաստատած է 1996-ի ընկերա — տնտեսական պլուտճէի մասին օրէնքը : 1996-ի պլուտճէն կրկնապատկուած է· եկամուտները կը կազմեն 2 միլիառ, իսկ ծախքերը՝ 8 միլիառ 53 միլիոն Դրամ :

*
**

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՀԵՏ

Լոնտոնի մէջ, Հայաստանի եւ Վերակառուցման եւ զարգացման Եւրոպական Դրամատան միջեւ պայմանագիր ստեղծուած է : Դրամատունը 15 տարուան համար կը տրամադրէ 15 միլիոն տոլար որ կը յատկացուի գիւղատնտեսական մեծածախք չուկայական համակարգի ստեղծումին : Այս մասին պատրաստուած նախագիծը քննարկուած եւ հաստատուած է Հայաստանի կառավարութեան կողմէ· Ազգային Ժողովի վաւերացումէն ետք Դրամատունը պիտի սկսի փոխանցել դումարը :

ՄԱՐՔՍԱՑԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ ԳՈՀ ՉԵՆ

Մինչ Թուրք մամուլը մեծ յաղթանակ մը կը նկատէր Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպայի մաքսային միութեան, խումբ մը Թուրք մտաւորականներ ստորագրութիւն կը ժողվեն դատապարտելու համար այդ համաձայնագիրը :

Յայտարարութեան մէջ կ'ըսեն· —

«Մախսային Միութեան մէջ մտնելով, Թուրքիա յանձնառու կ'ըլլայ յարգելու առեւտրական անպարկոյշ կամ ընդհատուր դրութեան այն որոշումները զոր կրնայ տալ Եւրոպական Միութիւնը որեւէ երկրի նկատմամբ : Չկարենալով ոչ մասնակցիլ, ոչ ալ ազդել, կը ստիպուինք հնազանդիլ նոյնիսկ եթէ այդ որոշումները հակոտնեայ են մեր արտաքին քաղաքականութեան հիմնական սկզբունքներուն եւ մեր ազգային շահերուն :... Հետեւանքները այնպիսի հարցերու վերաբերեալ, ինչպէս մեր յարաբերութիւնները կիպրոսի կամ Ադրբեջանի հետ, կրնան խորապէս վիրաւորել մեր ժողովուրդին խիղճը : ... Պատմութիւնը լեցուն է դառն փորձառութիւններով որոնք կը փաստեն որ կարելի չէ Եւրոպացի դառնալ Եւրոպայի տիրապետութեան տակ մտնելով» :

Յայտարարութեան արձագանգելով, «Ճումհուրիյէթ» ալ կը դատապարտէ համաձայնութեան չատագովներուն «լրատիւեան ճշմարտութիւնները», որոնք կը դրաւեն թերթերուն առաջին էջերը եւ «ըստ որոնց, ազգային ինքնիշխանութիւնը այլեւս ժամանակավրէպ է : Պետութիւն — ազգ, ազգային դրամ ի մօտոյ հին պատմութիւն պիտի ըլլան» :

Ու թերթը կ'ընդվզի· — «Թուրքիա ընդունուած է Եւրոպական Միութեան մէջ դժկամութեամբ, այն տպաւորութիւնը թողլով որ շնորհ մը կ'ընէին : Զայն վերածած են անհաւասարի մը հաւասարներու ծոցը» :

ԹՈՒՐՔ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Դեկտեմբեր 20-ի «Հիւրրիյէթ» օրաթերթին մէջ ընդարձակ հարցազրոյց մը տեղ գրաւած է, կատարուած՝ Թուրքիոյ «Ազգ· չարժում» կուսակցութեան պարագլուխ Ալ· Թիւրքէշի հետ : Ծայրյեղ ազգայնական այս դէմքը որ ընդհանրապէս ածնօթ է օտարատեաց ու ցեղապաշտական հակումներով, հայկական չրջանակներու բաւական զարմանք պատճառած էր Հայաստանի ու Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն բարելաւման ուղղուած չանքերուն ու Հայաստանի նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեանի հետ այդ նպատակով ունեցած հանդիպումներուն պատճառով :

Կատարուած հարցազրոյցը կը չօշափէ բազմաթիւ նիւթեր· անոնց կարգին Թիւրքէշ կը խօսի քրտական հարցին ու Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու մասին : Մերժելէ ետք հարաւ — արեւելեան Անատոլուի մէջ ղիւղերու հրկիզումին իր կուսակցականներու մասնակցութիւնը, կը մերժէ նաեւ քրտական հարցին կարգադրութեան համար ինքնավարութեան ու դաչնակցութեան հեռանկարները : Կը պնդէ որ հարաւ — արեւելեան հարցը քաղաքական բնոյթ չունի, այլ տնտեսական, բարգաւաճման : Կ'ըսէ թէ այդ չրջաններու քրտախօսներն իսկ չեն փափաքիր անջատում մը ու դէմ են Թուրքիոյ մասնատումին : Միայն թէ Պետութիւնը պէտք է կեանքի ապահովութիւնը երաչխաւորէ ու անդործութեան դարման գտնէ : Դաչնակցութեան, ինքնավարութեան պահանջները ան Արեւմուտքցիներու եւ քիւրտ երեսփոխաններու կը վերագրէ : Կ'ըսէ թէ նախ արեւմտեան Պետութիւնները պէտք է իրենց օտարախօս ու տարրեր ըլլալ դաւանող հաւաքականութիւններուն ինքնավարութիւն տան, ապա պահանջք ներկայացնեն Թուրքիոյ : Ինչ կը վերաբերի դաչնակցութեան դաղափարին, նոյնիսկ պէտք չէ արտասանել նման բան : Դաչնակցային դրութիւն մը նախապայման կ'ըլլայ պառակտումի ու անջատ Պետութեան մը հիմնումին : Պէտք է յարգել Թուրքիոյ Հանրապետութեան ձեւը որ միաւորուած կառոյց մը ունի հարաւէն, հիւսիսէն, արեւելքէն ու արեւմուտքէն եկածներով :

Հայաստանի մասին լրագրողը հարց կու տայ թէ Փարիզի մէջ Լ· Տէր-Պետրոսեանի ու Ֆրանքֆուրթի մէջ ալ Հայաստանի բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ իր հանդիպումներուն նիւթերը ի՛նչեր եղած են :

Թիւրքէշ կը պատասխանէ· «Հայաստանի հետ դրացի ենք : Հայաստան տեղ կը գրաւէ մեր եղբօր՝ Ադրբեջանի եւ Թուրքիոյ միջեւ : Ամէնուն օգտակար պիտի ըլլայ հրադադարը եւ վերջնական հաշտութիւնը : Հայերը ետ պիտի ֆաշուին ադրբեջանական հողերէ· ատիկա իրենք ընդունած են : կարգ մը պայմաններ ունին· հաշտութիւն եւ Թուրքիոյ հետ բարւոք յարաբերութիւններ մշակել կը փափաքին : Այս նիւթերուն մասին, մեր կառավարութեան գիտութեամբ եւ անոր տուած պարտականութիւնը ստանձնելով, փարիզի մէջ մեր դեսպանին ալ մասնակցութեամբ հանդիպում ունեցանք Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ Լ· Տէր- Պետրոսեանի հետ : Ցետագային ալ Պոնի մեր դեսպանին մասնակցութեամբ Ֆրանքֆուրթի մէջ զանազան հարցերու մասին տեսակցեցանք Լ· Տէր-Պետրոսեանի Եւրոպայի ներկայացուցիչին հետ» :

ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ ՔԱՋ՝ ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՎ

ՎԱԶԳԵՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԽՄԲ. - Վազգէն Անդրէասեանի թարմ յիշատակին, հատուած մը իր «Անդրանիկ» հատորէն:

*
**

Ամէն անգամ, որ այդ կը պատահի յաճախ, երբ այս նուիրական դարձած անունը մէջս յուզեր կ'արթնցնէ՝ ազգային եւ անձնական, հին կարօտներ կը վառէ: Երբ լռած երգերու թրթիռը կը զգամ չրթներուս, երբ խոհերս անոր նուիրուած են, որեւէ խօսակցութիւն եւ ընթերցում երբ կը կատարուի այդ ամենասիրելի անունին մասին, ինձ համար անյեղլի իրականութիւն մըն է, որ այդ ամէնը արձագանգներն են մեր հերոսներուն կողմէ համախումբ ներդաշնակուած անլռելի զօրանշի մը՝ Անդրանի՛կ, Անդրանի՛կ, Անդրանի՛կ:

Արդարեւ, մեր սերունդի մանկական, պատանեկան հէքեաթներուն չարքին մէջ, նոյնքան սքանչացում ազդող՝ զովաբանուած այդ էակները՝ հայրենի բնութեան էն անհրաժեշտ խորշերուն մէջ կծկուած, անոր ցրտաշունչ կատարներուն վրայ թառած մերթ, կը մարտնչէին նոյնպէս սուրը նպատակի մը ի խնդիր:

Այն օրերուն, պատմողը, եթէ իրաւամբ կրնար անհասկնալի հռչակել անոնց էութիւնը իբրեւ մարդ արարած, սակայն անոնց զօրութիւնը, ինչպէս նաեւ անոնց հէքեաթին վերջաւորութիւնը պիտի չմնար անտարբեր, մղուած պայքարին արդիւնքը պիտի ըլլար չօշափելի՝ պիտի լսէինք չեփորումը արիւնարբու բռնապետի մը տապալումին, որ եթէ ոչ միմիայն, այլ առաւելապէս իրենց գործն եղաւ:

Ու ախո՛ր, հայ միտքն է որ այդ պահուն մնաց դանդաղ, անճարկեցաւ ու չարժեցուց հայ բազուկին, հայ հերոսներուն զոհաբերութիւնը, անոնց չարքաշ կեանքովն ու մարմնական ճարտարութիւններովը ձեռք բերուած արդիւնքը:

Այսօր, անոնց հէքեաթը վերջ գտած է, զայն կերտողներուն կեանքն ալ: Մեզի կը մնայ հերոսներէն անջնջելի յիշատակներ, անոնց գոյութենէն եւ գործերէն փաստեր, ուստի մեզ ներշնչող ոգիներ միայն:

Արդարեւ, ո՞վ, եւ ի՞նչպէս կրնայ մեկը, հերոսներու միջեւ բաղդատութիւններ կատարել:

Ի՞նչ մեծ յոգնութիւն պիտի ըլլար զանոնք չարել սահիճաններու վրայ, երկինք հասնող բարձրութենէն նոյնիսկ սկսելով անոնցմէ ամէնէն համեստ կարծուածին անուանագրումը, երբ անոնցմէ ամէն մեկը, իր յօժար կամքով, վասն հայրենեաց, կը նուիրէ ինչ որ իր միակ թանկագին սեփականութիւնն է, համարժէք ամէն էակի պարագային՝ կեանքը:

Եւ ի՞նչ էր այդ «վասն հայրենեաց»ը:

Բուռ - բուռ հողեր, անոնց վրայ դարերով, հաւատարմօրէն, պարկեշտօրէն քրտինք թափող մարդիկ, որոնք ահա վերջապէս, կ'ուզէին իրենց վզին թառած, անկէ արիւն քաշող բզկներէն ձերբազատիլ, այդ սրբազան կոչումը ընդգրկած անձնազոհ՝ սեփական զաւակներուն ձեռքով:

Եւ մեր ժողովուրդին այդ համեստ ու առաքինի տղաքն էին որ ուզեցին իրենց յիշատակը յաւերժացնել, ի պին իրենց պերապոյն զոհաբերութեան, ուզեցին իրենց անունները ամփոփել միակ անունի մը մէջ: Իրենք նոյնքան հերոս, համեստութեան վերջին ապացոյց մըն ալ տուին, համայն պատիւը կոչել փափաքեցան անուանի մը, որ իրենց Անդրանիկն էր եւ ըրին զայն մեր ամէնուս Անդրանիկը:

Եւ անոր հանդէպ իր հաւատարմներուն յարգանքը եղած է խոր, նաեւ անկեղծ, ոչ մէկ արտունջ այդ յաղող ընտրութենէն յետոյ, դրած են զայն անփչրելի պատուանդանի մը վրայ, ա՛յլ հերոսներու վկայութիւններով զմռսուած:

- Ինչո՞ւն է Անդրանիկ «շէֆ», երբ ինքն ու իր միւս ընկերները նրանցից ոչինչով պակաս չեն:

Կը հարցնէ հայ մեծ դրագէտ մը, մեծ հայ հերոսի մը:

- Ճանըմ, ի՞նչ կը հարցնես: Ան զլխաւոր է, չէ՞ մէկը պէտք է զլխաւոր լինի: Իշէ ան յարմար եղաւ...

- Նա ձեզնից ո՛չ աւելի քաջ է, եւ ոչ...

- Ճանըմ, հէմ քաջ է, հէմ խելացի, աչք ունի: Սար ու ձորով կ'անցնինք, ամէն մէկն իր ճամբան կը քալէ, Անդրանիկ ամէնքիս ճամբան: Աննման դիրք բռնել դիտէ թշնամիին դէմ, ու մենք վստահ ենք որ դա լաւագոյնն է:

Ի՞նչ աւելի հեղինակաւոր վկայութիւն կարելի է աւելցնել, երբ զայն արտայայտողն է Սեբաստացի Մուրատը, բոլոր զինք ճանչցող քաջերուն կողմէ «Հայոց Աքիլլէսը» տիտղոսին արժանացած:

Ուրեմն նա խաչ էր եւ գգաստ, ու լիուլի արժանացուցած է իրեններուն ընտրութիւնն ու վստահութիւնը:

Իսկ հայրենի երկրին ճանաչութիւնը, անոր ժողովուրդին բոլոր խաւերուն հետ

ՊՕՂՈՍ ԳԷՕՐԳԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ ՄԸ

ՇԱՒՂ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

ՄԱՐԴԸ

Կենսագրական քանի մը տեղեկութիւններ, թիւեր ու թուականներ անբաւարար են նկարագրելու համար անձնաւորութիւն մը, որքան ալ առատօրէն ան ինքզինք բաշխած ըլլայ իր երկերուն մէջ:

Ի՞նչ կը մնայ մեզի, մեր մշակոյթի մեծ վարպետներէն. աղօտ դիմաստուեր մը, տարտամ մատղատակեր մը, որ կը վերածուի հեռուէհեռ պարզ անունի մը: Ամենանշանաւոր մարդէն իսկ, մահը անուն մը կը ձգէ միայն: Ինչ որ կը մնայ անմահ եւ կը դիմանայ դարերու աւերին՝ ատիկա մարդուս գործն է:

Պօղոս Գէորգեան կը խուսափէր բարոյականի քարոզներ տալէ՝ իր աշակերտներուն: Ան կը սիրէր միշտ նոյն խրատը կրկնել: Տղաքս, աշխատեցէք մա՛րդ ըլլալ: Մարդը տիեզերքի չարձրագոյն արժէքն է, սուրբ է աշխատանքը, աշխատողը միայն մա՛րդ կը դառնայ:

Պօղոս Գէորգեան անկախ մարդ մըն էր, ամէն տեսակի նախապաշարումներէ, կաշկանդումներէ եւ երկիւղներէ ձերբազատ: Բնութեան դէմ առ դէմ կանգնած էր, որպէս անոր զիտակից, հարազատ եւ երախտապէտ զաւակը: Հաղուստ կապուտէն, կենցաղավարութենէն եւ առօրեայ յարաբերութիւններէն սկսած, ան կը դեկավարուէր կոկիկութեան եւ չափաւորութեան նախասիրութիւններով: Ցուցադրութենէ հեռու կը մնար, ծափերուն եւ հրապարակային ներբողներուն հանդէպ խորշանք կը զգար: Սովորութիւն չունէր իր ըրածին կամ ընելիքներուն մասին խօսելու: Թոյլ չէր տար նաեւ որ ուրիշներ խօսին՝ իր ներկայութեան: Փառասիրութեան մարդկային ձգտումը, ժամավաճառութիւն էր իրեն համար, որմէ խոյս կու տար միշտ: Վեր էր ճղճիմ հաշիւներէ, քէններէ, ոխերէ, վրէժխնդրութիւններէ: Ներողամիտ ժպիտով կը դիտէր մարդկային կիրքի բռնկումները, մինչեւ անգամ, եթէ իր անձին դէմ ըլլային անոնք: Ընդհանրապէս լռակեաց էր, կ'աշխատէր ժրաջան մեղուի մը պէս, առանց աղմուկ բարձրացնելու իր ըրածներուն չուրջ:

Պօղոս Գէորգեան արդարութեան եւ բարութեան մարդն էր: Մելգոնեան կըթական հաստատութեան նրբանցքին մէջ իր կողմէ դրուած էր «Արդարութիւն եւ Բարութիւն» նշանաբանը, որովհետեւ համոզուած էր որ առանց անոնց, նախ կարելի չէ ճշմարիտ Հայեր ունենալ, յետոյ, առանց արդարութեան եւ բարութեան, աշխարհ չի կրնար բարելաւուիլ, երջանկութեան վայր մը ըլլալ:

Պօղոս Գէորգեան յաճախ կրկնած է թէ մարդ արարածին ամէնէն չատ փնտռած բանը երջանկութիւնն է, բայց այդ երջանկութիւնը արտաքին պայմաններէն կախեալ չէ, այլ՝ դասախարակութեամբ ձեռք կը ձգուի:

Գէորգեան ըսած է. - Ուրիշներէն արդարութիւն եւ բարիք պահանջելէ առաջ, մենք արդար ըլլանք անոնց հանդէպ:

Ուրիշներէ սէր ակնկալելէ առաջ, մենք սիրենք զիրենք:

ՀԱՅԸ

Պօղոս Գէորգեան մեծ մանկավարժ մը ըլլալով հանդերձ, մեծ Հայ մըն էր նոյն առեն: Ան կ'ըսէր. - Եթէ ազգի մը մեծ զաւակը յորջորջուելու համար բաւարար ըլլար տաղանդը, այն առեն բազմաթիւ տաղանդաւոր անձեր, դիւանագիտութեան եւ արուեստի զբոլոր կալուածներէն առնուած, տեղ պիտի պահանջէին մեր հոգիներու տաճարին մէջ: Որքա՜ն մեծատաղանդ բժիշկներ, պետականներ, ճարտարապետներ եւ նոյնիսկ զրողներ ունինք, որոնք զուցէ պատիւ կը բերեն Հայութեան իրենց գործերով, բայց մեծ Հայեր չեն:

Իր ազգին պատմութեան, զրականութեան եւ արուեստներու խոր հմտութիւնը բաւարա՞ր է արդեօք անոր արժանաւոր ներկայացուցիչը դառնալու: Տեսականօրէն միայն զարգացած, բայց իրենց կեանքի օրինակով, ժողովուրդի ցաւերուն, ուրախութիւններուն եւ երազներուն անհաղորդ բազմաթիւ մտաւորականներու պարագան, մեզ կը հարկադրէ կրկին ժխտական պատասխան տալու:

Զարգացումը մեծութեան հետ ուղիղ չի համեմատիր, երբ ազգին ու անհատին միջեւ հոգեկան կապը պէտք եղած կենդանութիւնը եւ ուժը չունի:

Արդ, Պօղոս Գէորգեան իր անձին մէջ կը խտացնէր այն բոլորը, ինչ որ կը պահանջուի մեծ Հայէ մը: Ան իր մանկութենէն սկսած մինչեւ խոր ծերութիւն, ապրեցաւ, զգաց եւ դործեց իր ազգը փարձրացնելու եւ իր ազգին ծառայելու անսպառ ներշնչումով: Ան հզօր, կենսունակ, պայծառ եւ հպարտ զգաց ինքզինք, իր ծագումով եւ անոր համար ալ պայծառացուց, զօրացուց եւ հպարտացուց իր խարխափող ազգակիցները եւ իր աշակերտները:

Պօղոս Գէորգեան 1969-ին Հայաստան այցելելով, այսպէս կը խօսի Երեւանի ձայնասփիւռէն.

- Ըսել թէ ինչե՛ր տեսայ հայրենիքին մէջ, հազարաւոր այցելուներու, այդ հրաշքին ականատեսներու վկայութիւնները կրկնել պիտի ըլլար: Աւոր փոխարէն պիտի ուզէի խօսիլ այն տպաւորութեան մասին, զոր ունեցայ հայրենիքի հողին վրայ ոտք դրած վայրկեանէս: Նկարագրել այն յուզումը, զոր կը զգամ եւ այն մտածումները, որոնք միտքս կը յաճախեն այս պահուս. զանոնք կարենալ հասկնալու եւ անոնց հաղորդակից ըլլալու համար, իմ տարիքիս մէջ պէտք է պտտուիլ (81):

Տասը տարեկանէս սկսեալ, քոյրերուս հետ հայրենասիրական երգեր կ'երգէինք, վախնալով հանդերձ որ պատուհանին առջեւէն անցնող լրտես մը կրնար լսմանալ: Համիտեան շրջանին էր: 8--10 տարեկանէս սկսեալ Հայաստան հոլոված, ազատագրեալ հայրենիք երազած էի:

Այն՝ ինչ որ ամէնէն աւելի եւ ամէն բանէ առաջ աչքիս կը զարնէ, կը յուզէ, հրճուանքով կը լեցնէ զիս, Հայու հոգիին եզափոխութիւնն է, կերպարանափոխութիւնն է:

Վ. Թէքէեան իր «Հայերգութիւն» տարին մէջ ունի քերթուած մը, Հայու հոգին նուիրուած, որու մէջ Հայու հոգին կը զանէ ցեխի մէջ կխաթաղ, բայց ցեխ չէ, - կ'ըսէ, զայն աղտոտել չի կրնար: Ան զրած է յուսահատիլ չգիտցող Հայու յամառութեամբ եւ մարզարէչունչ:

Այսօր, հայ ժողովուրդը զուրս եկած է մութէն ալ, ցեխէն ալ:

Առենօք, Հայը մտահոգ, դիմահակ կը ճարէր օրուան հացը: Հիմա, գլուխը բարձր բռնած, երգելով կ'աշխատի:

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

Պօղոս Գէորգեան ուսուցչական ասպարէզին բաժնուած օրը, իր հրաժեշտի խօսքին մէջ կ'ըսէ, - Թոյլ տուէք որ դասս նանքս պարզեմ, իր ընդհանուր գործերուն մէջ:

Անըմբռնելի կը թուի ինծի, թէ պարզ կրթական մշակ մը երախտապիտութեան արժանի նկատուի, փառաւորուի, մինչ հողի մշակը-երկրագործը, չփառաւորուի:

Հողի մշակին եւ կրթական մշակին միակ տարբերութիւնը այն է, որ մէկը ցորեն, գարի, լուբիա եւայլն կը ցանէ, իսկ միսը, առողջ դաղափարներու, ազնիւ զգացումներու, ուղիղ սկզբունքներու սերմեր նետելու կոչուած է, կազմուելու վրայ եղող միտքերու եւ սիրտերու մէջ: Բայց ի՞նչ դաղափարներ, ի՞նչ զգացումներ, ի՞նչ սկզբունքներ...,

Չեմ գիտեր թէ պիտի կարենա՞յի մատրերել այս պահուս ու թուել անոնց բոլորը: Ահա քանի մը հատ գոնէ, որոնք միշտ ներկայ եղած են միտքիս մէջ:

Ա. -- Շատ աւելի դիւրին է հարուածել դիզել, կամ բարձր դիրքերու հասնիլ, քան «մարդ» ըլլալ. իսկ մարդ ըլլալ՝ դասախարակութեամբ միայն կարելի է:

Բ. -- Որպէս զի ազատութիւն, արդարութիւն եւ սէր տիրէ աշխարհի վրայ, անհրաժեշտ է որ մարդը դաղրի մարդոց վրայ տիրապետել ուզէ: Ընդհակառակն, ամէն ոք նախանձախնդիր ըլլալու է իր ազատութեան եւ իրաւունքներուն չափ, ուրիշներուն ալ ազատութեան եւ իրաւունքներուն:

Գ. -- Ջանացի ցոյց տալ դեռատիներուն՝ թէ քաղաքավարութիւնը, հեռու՝ կեղծաւորութիւն ըլլալէ, ընկերային մեքենային իւղն է:

Դ. -- Նոյնպէս ջանացի ապացուցանել եւ համոզել զիրենք, թէ հայրենասիրութիւնը արհեստ մը, ասպարէզ մը չէ, չը սելու համար ապրուստի միջոց: Փառքի ճամբայ ալ չէ. այլ՝ բարոյական վարմունք: Ուստի նախ պէտք է մա՛րդ ըլլալ, ճշմարիտ հայրենասէր, լաւ հայ ըլլալու համար:

Ե. -- Ցարատեւ ու անողոք պայքար մղեցի փառասիրական ձգտումներու դէմ, ջանալով միշտ համոզել տղաքս, թէ այն դովեսանները, որոնց արժանի չենք, անարդանք են, թէ փառքը ստուեր մըն է, արժանիքիդ ստուերը, որ եաեւէդ կուդայ, կը հետապնդէ քեզ, բայց քեղմէ կը փախչի, երբ դո՛ւն իր եաեւէն վազես: Նոյնիսկ մեծագոյն մարդոց ամէնէն վտանգաւոր թշնամին փառասիրութիւնն է իրենց ոտքերուն առջեւ բացուած խորխորատ մը՝ որուն մէջ կ'իյնան, երբ անկէ տարուին,

Այնպէս կը դաւանիմ որ այդ սկզբունքներուն հետեւելով միայն, մարդկութիւնը պիտի կարենայ աստիճանաբար բարելաւուիլ եւ, հասնիլ երջանկութեան:

Բայց դարձեալ հարցում մը կը ներկայանայ մտքիս, այս պահուս.

- Ի՞նչ արդիւնք տուած են ջանքերս, կրցա՞ծ եմ անձիս օրինակովը ուսուցանել դաւանանքս, թէ ինքնախաբէութիւն մըն է ամբողջ գործունէութիւնս:

Հարկ կա՞յ ընդգծելու թէ սկզբունքները ըստ ինքեան արժէք չունին: Ինչպէս որ ճամբորդ մը չհեռու համար էականը, հասայլ, թնդանօթ և այլ զէնքեր ունենալը չէ, էականը այդ զէնքերուն եաին դանողը պինուորն է, այնպէս ալ ի՞նչ կ'արժեն սկզբունքներն ալ առանց անոնց եաին դանուողներուն եւ իրենց դաւանանքը գործքով ցոյց տուողներուն:

Գիտեմ, միւս կողմէ, որ նոյն իսկ եթէ ջանքերս բոլորովին ապարդիւն անցած չըլլան, ըրածս այն եղած պիտի ըլլայ բարոյական թշուառութեան մէջ տապլտկող մարդկութեան կարօտութենէն յարաբերաբար, ինչ որ կաթիլ մը ջուրը

(Մնացեալը յաջորդով)

ովկիանոսին համար: Արդարեւ ովկիանոսին կարիլ մը ջուր հայթայթելէ աւելին յաւակնութիւնը չեմ ունեցած երբեք:

(Շար. 3 եւ վերջ)

փարիզ
Նոյեմբեր 15, 1995

(*) Հրատարակութիւններ

-- Ֆրանսերէն

De l'Efficacité de l'Exemple. Nécessité d'une Science des Parents.

Publication de l'Ecole de Begnins et Genève; Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1928.

Froebel devant la Pédagogie Scientifique.

Publié par l'Auteur — Imprimerie S. Guebenlian, Nicosie, Chypre, en 1940.

L'Emile de Rousseau et l'Emile des Ecoles Normales.

Actualités Pédagogiques et Psychologiques publiées sous les auspices de l'Institut J.-J.Rousseau — Imprimerie Delachaux & Niestlé-Neuchâtel, en 1948.

Le Pédantisme chez l'Adolescent.

Extrait de la Revue Belge de Psychologie et de Pédagogie. Bruxelles en 1955.

Ecole de Begnins et Genève

(But et Programme de l'Enseignement)

Publié par le Comité Central Suisse à Genève en 1925 — Imp. Société Générale d'Imprimerie, Genève.

-- Հայերէն

Մրագիր Ուսմանց Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի

Նախակրթարան, երկրորդական վարժարան, վարժուհիներ – Արգուման, Կ. Պոլիս, 1921:

Հէրպարդ – կեանքը եւ Մանկավարժական Սկզբունքները

Յ. Թ. Հինդլեան հրատարակչական Ցոնտ – Կ. Պոլիս, 1956:

Հայ Դպրոց Պընեէն եւ Ժընեւի – Նպատակ եւ Ուսմանց Մրագիր

Զուիցերական կեդրոնական վարչութիւն – Ժընեւ, 1926, Տպագ. «Մասիս», Փարիզ:

Մնողքներուն

Յ. Թ. Հինդլեան հրատարակչական Ցոնտ – Կ. Պոլիս, 1956:

Իրական Խնդիրներ

Յ. Թ. Հինդլեան հրատարակչական Ցոնտ – Կ. Պոլիս, 1957:

Ի Վերուստ Ակնարկ Ուսմանց եւ Կարգապահութեան Եղափոխութեան Վրայ

Յ. Թ. Հինդլեան հրատարակչական Ցոնտ – Կ. Պոլիս, 1958:

Մեծապատիւ Մուրացկաններ

Հրատարակուած հեղինակին կողմէ – Տպագր. Սանահին, Պէյրութ, 1956:

Ժան-Ժապ Ռուսօ

Կազմուած Կիպրոս 1954-ին – Հրատարակուած Աշակերտներու կողմէ –Լոս-Անճըլըս, 1976, Տպագր. «Նոր Օր», Լոս-Անճըլըս:

Անհիմն Ակնկալութիւններ, Տեսր Ա.

Զանազան Ցօդուածներ – Հրատարակուած Աշակերտներու կողմէ – Լոս-Անճըլըս, 1979, Տպագր. «Նոր Օր», Լոս-Անճըլըս:

Անհիմն Ակնկալութիւններ, Տեսր Բ.

Զանազան Ցօդուածներ – Հրատարակուած զաւակներուն կողմէ – Փարիզ, 1980, Տպագր. «Տէր-Ցակորեան», Փարիզ:

Թարգմանութիւններ

Զափու վրայ Դպրոց – Էտուար Քլափարէտ

Տպագր. Հայ Դպրոց Պընեէն եւ Ժընեւի, 1928:

Կռուի Բնազդը – Փիէռ Պովէ

Տպագր. Հայ Դպրոց Պընեէն եւ Ժընեւի, 1929:

Մանկավարժը չի սիրեր տղաք – Հանրի Ռօօսա

Տպագր. Հայ Դպրոց Պընեէն եւ Ժընեւի, 1930:

Տուն եւ Աչխարհ – Րապինդրանաթ Թագօր

Տպագր. Հայ Դպրոց Պընեէն եւ Ժընեւի, 1930:

Մտորակայութեան Զգացումը Տղոց Մէջ – Էտուար Քլափարէտ

Տպարան Կէպէնկեան, Նիկոսիա, Կիպրոս, 1949:

Ցօդուածներ

Sur la Crise de l'Education.

Pour l'Ere Nouvelle — Revue Internationale d'Education, Paris, Août - Septembre 1935, N° 110.

Le Pédantisme chez l'Adolescent.

Revue Belge de Psychologie et de Pédagogie, Septembre 1955, N° 71.

Coup d'Oeil au Vol sur l'Evolution de l'Instruction.

La Nouvelle Revue Pédagogique — Belgique, Septembre 1957, N° 1.

Problèmes ou Devinettes.

La Nouvelle Revue Pédagogique — Belgique, Avril 1960, N° 8.

L'Education des Futurs Parents d'abord (*Nécessité d'une Science des Parents*).

Revue de l'Ecole Nouvelle Française — Paris, Décembre 1960, N° 83.

L'Enseignement Educatif et l'Education Fonctionnelle.

Revue de l'Ecole Nouvelle Française — Paris, Avril-Mai 1962 (N° spécial J.-J. Rousseau), N° 96-97.

Bonheur et Education

Revue de l'Ecole Nouvelle Française — Paris, Mai-Juin 1964, N° 115-116.

Դպրոց Պընեէն եւ Ժընեւ լոյս տեսած «Լրագիր» – Պելճիգահայ Անկախ Պարբերաթերթ Ազգային եւ Հասարակական, թիւ 5-6-ի մէջ, 1927, էջ 73:

Մերձաւոր Արեւելքի Միջազգային Նըպաստամատոյց Տարեկան Ժողովը լոյս տեսած «Լրագիր» – Պելճիգահայ Անկախ Պարբերաթերթ Ազգային եւ Հասարակական թիւ 5-6-ի մէջ, 1927, էջ 84:

Քննագիտութիւն (Տոսիմոլոժի) *Թարգ. Էտ. Քլափարէտ* լոյս տեսած «Հայ Դըպրոց» – Եգիպտահայ Ուսուցչական Միութեան պարբերաթերթին թիւ Ա.-ին մէջ, 1938-ին:

Ժընեւ եղած շրջանին յօդուածներ կը դրկէ Պոլսոյ հայկական թերթերուն. իսկ 1933-էն սկսեալ, մօտաւորապէս քառորդ դար, կանոնաւոր աշխատակիցներէն կ'ըլլայ Գահիրէի «Արեւ»ին: Փարիզ հաստատուելէն սկսեալ, կը հրատարակէ յօդուածներ «Խթան»ի, «Ցառաջ»ի եւ պոլսահայ զանազան թերթերու մէջ:

ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այսօր քիչ մը մոռցուած, քիչ մըն ալ ուրացուած, առանց աղմուկի կը մեկնին մեր գաղութներու պատմութիւնը գրող, դերակատարները եղող սերունդի մը վերջին անդամները, հասած իրենց կեանքի վերջալոյսին,

Ասատուր Քէօսէեան որ ունեցաւ ազգային եւ կուսակցական գործունէութեան բեղուն, հարուստ, վայլուն եւ բոլորանուէր իր ընթացքը այդ անդամներէն է, որոնց համար հայկական հաւաքական կեանքը եւ դաստիարակութիւնը եղան նուիրական ասպարէզ:

Անոնք որ մանկութիւն չունեցան ոչի եւ չունէ բերին, ընտանեկան արժէքները, սրբութիւնները եւ բարքեր պահեցին: Անոնք որ ուսում, դպրոց չտեսան, դիրք եւ թերթ ապրեցուցին: Անոնք որ պատմութիւնը որբացուց, պատմութեան դէմ յաղթանակ տարին գրելով իրենց էջը, ամրացնելով կապը անցեալին հետ:

Ասատուր Քէօսէեաններու համար օտարութիւնը եղաւ Աւարայր մը եւ հայրենասիրութիւնը դաստիարակութիւն մը:

Ծնած 1907-ին, Ասատուր Քէօսէեանի կենսագրութիւնը իր ծննդավայրէն Խարբերդի ոսկեղէն դաշտի անուանի գիւղէն՝ Հողէ գիւղէն մինչեւ աքսորի ճամբանները, որբանոցները, մինչեւ Հալէպ, ապա Լիբանան եւ հուսկ Ֆրանսա՝ Մարսէյլ, համահունչ է իր սերնդակիցներու, բախտակիցներու բանակին: Ինչ որ կը տարբերի յանձնառութիւնն է, ծառայութիւնն է, իր հոգեկան աշխարհն է որ կերտուեցաւ ղէպքերու եւ բացառիկ ղէմքերու չունչին եւ դաստիարակութեան տակ, թէ անոնք կոչուին՝ Ա. Ահարոնեան, Մ. Վարանդեան, Մ. Վրացեան, Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեան, Շ. Մխաքեան, Շ. Նարդունի եւ ուրիշ չատ չատեր:

Մտածող, պրպտող, ընթերցասէր, վերլուծող միտք. հեռատես, չըջահայեաց, ըղձամիտ անձնաւորութիւն. հանդարտ, խոհեմ, դպրատ բնաւորութեան տէր, սակայն նկարագրով ուժեղ, խառնուածքով՝ մաքառող, Ասատուր Քէօսէեան ունէր կուսակցական զօրեղ չիղ, նախաձեռնելու եւ կազմակերպելու յատկութիւններ, խօսելու եւ համոզելու կարողութիւններ, ինչ որ զինքը միշտ դրին պատասխանատուի, ղեկավարի դերին մէջ:

Ասատուր Քէօսէեանի վաստակը մեծ է Մարսէյլի քաղաքի, Հարաւային - Ֆրանսայի չըջանի կուսակցական, դաշնակցական կեանքին ներս: Անդամ քաղաքի Քրիստոփոր Ենթակոմիտէի, քանիցս ընտրուած Հ. Ց. Դաշնակցութեան Շըրջանային Կոմիտէի անդամ եւ հերթապահ, ընտրուած պատգամաւոր մասնակցելու Շրջանային ժողովներու, Ասատուր Քէօսէեան վարեց տասնամեակներ չարունակ ամէնէն պատասխանատու պաշտօնները: Եղաւ բեմերուն վրայ որպէս հրապարակախօս, մասնակցեցաւ գաղութային ժողովներու որպէս Դաշնակցութեան ձայնը, դանուեցաւ հոն ուր ազգային արժանապատուութիւնն ու չահերը պահանջէին:

Ասատուր Քէօսէեանի վաստակը մեծ է նաեւ Մարսէյլի մչակութային կեանքին ներս որպէս Համազգային Մչակութային Միութեան անդամ: Երէկները, եթէ մըննային, կրնան յիչել 1950-ական թուականներուն Համազգայինի լսարանները Կ. Փոլատեանով, Յ. Աղայեանով, Տ. Թադոյեանով, - մասնորական հիւրերով ... եւ Ասատուր Քէօսէեանով: Վերջին չըջանին Ասատուր Քէօսէեան իր մասնակցութիւնը բերաւ գործով, խօսքով, նիւթականով Մարսէյլի Հայ Մչակոյթի Տան հաստատման եւ բարգաւաճման:

Ասատուր Քէօսէեան մեկնեցաւ խոր դոհունակութիւնն ունենալով՝ վկան ըլլալով իր ծառայած գաղափարներու յաղթանակին Հայաստանի անկախացումով:

Եթէ այսօրուան կամ վաղուան ընկերաբանը, պատմաբանը գրէ Մարսէյլի հայ գաղութի պատմութիւնը Ասատուր Քէօսէեան, եւ Քէօսէեանները ունին իրենց տեղը որպէս տիպարներ այն սերունդին որ ամբողջը վերածեց գաղութի եւ մասնակցեցաւ անոր ձեւաւորումին եւ ինքնութեան աչխատանքին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Խուճապի կարճ վայրկեան մը:

- Լաւ եմ ... կը ներես մոռցայ ատիկա ... այո, դուրս պիտի ելլէինք, բայց այսօր չեմ կրնար,

- Հոգ չէ ... ինչպէ՞ս կ'անցընես օրերդ:

- Օհ, չատ լաւ, չատ հաճելի:

- Իրա՞ւ:

- Նայէ Աստղիկ, ուրիշ օր մը կ'ընենք այդ պտոյտը, կ'ըլա՞յ:

- Լաւ:

Հիմա կէսօր էր, տաք ու փոչոտ: Սեղան նստան: Լուռ ու անհաղորդ, սկսան ճաշել,

- Բան մը կերած չունիս, Զարուկ:

- Անօթի չեմ, մօրքուր:

Շարունակեցին ուտել:

- Այսօր դուրս պիտի չելլե՞ս:

- Այո, բայց քիչ ետք, քիչ մը պիտի պարտիմ թաղին մէջ:

- Ի՞նչ է լաւ չէ՞ս աղջիկս:

- Չէ ճանըմ, բան մը չունիմ:

Բայց դուրս չելաւ անմիջապէս: Ճաշէն ետք, ետ սենեակը քաչուեցաւ, ինքզինքը յանձնած խառնիխուռն մտածումներու, Գրիգորը երեւակայելու եւ անցնող օրւան եղածները յիչելու: Չմտածեց դալիքին մասին: Անդամ մը միտքը բերաւ առաջին հանդիպումը, աւազանին եղերքը, յետոյ ետ եկաւ համբոյրին որմէ չկրցաւ բաժնուիլ ու տակաւ աւելի տիրական դարձաւ: Չկրցաւ նոյնիսկ անոր ձայնն ու բառերը վերյիչել:

Այսպէս, որքան վերապրիլ փորձէր համբոյրին զգայնութիւնը, այնքան կը մեծնար մէջը պահանջը անոր: Տակաւ սակայն երեւակայութիւնը տիրական դարձաւ ու հին Զարուհին երեւան եկաւ, այն որ կը զոհանար իր մաքին պատկերներով բայց չէր յաղենար ախորժակը, պահանջը անձանօթ վայելքին: Ի վերջոյ միտքը համբոյրէն անդին անցաւ եւ առանց դժուարութեան ան անոր տուաւ իր մարմինը որ վերածուած էր իրմէ անջատ երեւակայական իրականութեան մը:

Այս կէտին էր որ, Զարուհի աւելի ուշ պիտի անդրադառնար՝ մեղք գործելու զգացումը արթնցաւ, բան մը որ մանկութենէն ի վեր ընկերացեր էր իր հաճոյքի բոլոր պահերուն, Հիմա սակայն ուրիշ էր, աւելի անմիջական, աւելի տիրական «խելքդ գլուխդ բեր Զարուհի» ըսաւ ինքնիրեն, «ոչ կը սիրես զայն ոչ բան ... մեղքի մէջ չմտնես անոր երեսէն, ան էրիկմարդ է, ինչ կ'ըլլայ նէ քեզի կ'ըլլայ գիտցած եղիր ... ո՞վ է, ի՞նչ է չես գիտեր նոյնիսկ, նայինք կը սիրէ՞ մը քեզի, մէկ համբոյրը ի՞նչ է իրեն համար, դուն մաքուր աղջիկ ես ... մեղքի մէջ չէյնաս»:

Ու որոշեց չերթալ ժամադրութեան: Ժամացոյցին նայեցաւ - երկուքն էր դեռ «դեռ երկու ժամ կայ» մտածեց «եթէ ադրաբս մտնէր տեսնէր ի՞նչ պիտի ըսէր ... վստահ եմ բան մը կը կասկածէր այս առտու»: Ցանցանքի զգացումը սեւ ամպի պէս կը ծփար ներսը տեղ մը «բայց ուրիշ ձեւ չունիմ ինքզինքս ճանչնալու - «սիրէ որ գիտնաս թէ ո՞վ ես եւ ի՞նչ են մարդիկը» ըսեր էր Պր. Հրանդ, հայերէնի ուսուցիչը - հարկաւ պիտի սիրեմ, մինչեւ ե՞րբ պիտի փախիմ մարդը սիրելէն» մտածեց ու հայելիին առջին անցաւ, սկսաւ մազերը սանրել «բայց ինչպէս իրեն լուր պիտի տամ, ի՞նչ պատճառ պիտի տամ, ո՞ւտ պիտի խօսիմ, նորէ՞ն յանցանք պիտի գործեմ, Աստուած իմ ...»:

Ժամը երեքուկէսին վեղոց իջաւ:

Քալեց: Սիրտը սաստիկ կը զարնէր ու հազիւ նչմարեց չուրջի մարդիկն ու եղանդեռը: Թեթեւ, արագ, գրեթէ աճապարելով, վազելով անցաւ պողոտաները, դէմքը ուրախ՝ սակայն միտքը քառսի վերածուած, անկարող որոշելու թէ ինչ պիտի ըսէր անոր «հիմա նստեր աւազանին քով թերթ կը կարդայ առաջուան պէս, ես ալ հոս պարապ տեղը իրար անցեր եմ մաս մաքուր մարդ է, լաւ զարեկամներ ենք,կը սիրենք զիրար որովհետեւ Հայեր ենք Հայաստանի մէջ իրարու հանդիպեցանք... ան է մեզ կապողը, Հայաստանը եւ ատոր համար այս սէրը չի կրնար սխալ, մեղաւոր ըլլալ ... զիրար չսիրենք ի՞նչ ընենք հարկաւ ... ի՞նչ ճակատագիր է որ մեզի իրարու քով բերաւ այդ աւազանին քով, ջուրի ակին քով, նախախնամութեան մասը ըլլալու է ատոր մէջ, վստահ եմ ...:

Ե՞րբ հասաւ աւազանին քով: Չնչմարած տեսեր էր արդէն հոն, նոյն աթոռին ու թերթը բացած կը կարդար: Վերջին քայլերը չգիտցաւ ինչպէս առաւ: Քովն էր, սրտատրոփ, բերանը չոր, անբառ ու անխօս սպասելով անոր ձայնին, ձայնին ...: Ամբողջ մարմնով կը դողար ու թուլցեր էին սրունքները: Պայուսակը ուժգին սեղմած՝ սպասեց:

Դանդաղօրէն ոտքի ելաւ Գրիգոր, կէս - մտերմական, անձկալի նայուածք մը նետեց վրան: Ցետոյ ձեռքը երկարեց:

- Բարեւ, Օրիորդ Զարուհի:

- Բարեւ:

(Շար. 61)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր կնոջ՝ Հիւկէթ Եսիգապատաշեանի թաղմ յիշատակին, Պր. Անտրէ Եսիգապատաշեան 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառաչ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -

Յակոբ Էսկիճեանի *մահուան առթիւ, Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ միջոցաւ եղած են հետեւեալ նուէրները. –*

«Ծառաչ»ին. -- Տիկին Պերճուհի Էսկիճեան եւ Սերժ Թոքաթլեան 500-ական ֆրանք, Պերճ Կարապետեան, Մկրտիչ Մելիքեան, Շալճեան ընտանիք 200-ական ֆրանք, Սէն - Ժերոմի Կապոյտ Խաչ 250 ֆրանք, Քէչէճեան ընտանիք, Գրիգոր Հոթոթեան, Մարսէլ Կարապետեան 100-ական ֆրանք:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան. - Շալճեան ընտանիք 200 Ֆր., Տիկին Լուիզ Փիրանեան, Մարի Տօրումեան, Տէր եւ Տիկին Քէչէճեան 100-ական Ֆր.:

«Հայաստան» Հիմնադրամին. - Տիկին Սիւզան Ռընճեան 200 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ'իմանանք թէ՝ մեզմէ անծանօթ անձինք, Մարսէյլի Սրբոց Թագմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ անունով հանգանակութիւն կը կատարեն Հայաստանի որբերուն իւ նպաստ:

Վարչութիւնս ներկայ հաղորդագրութեամբ կը յայտարարէ մերոյն ժողովուրդին որ՝ ոչ ոք իրաւասու է այդպէս բան ընելու առանց որ նախապէս վարչութիւնս հրապարակաւ եւ պաշտօնապէս այդ ուղղութեամբ ծանուցած ըլլայ:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 23, Տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր Առաքելոյն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9·30-ին, հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25, Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ Առաջին Մարտիրոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Le prix ? C'est 2.500 F.
Il comprend :

— Le transport;
— L'hébergement;
— La location et les cours de ski;
— Les remontées mécaniques;
— L'assurance.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Aminsitration au : 48. 24. 46. 57 avant le 31 Janvier 1996. Les places sont limitées.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾՆՈՒՆԴ

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 24, ժամը 17-ին Ճրագալոյց, ժամը 18-ին պատարագ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25, Ծննդեան պատարագ ժամը 11-ին:

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25, Սրբոյն Ստեփանոսի տօնին առթիւ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille

SECTION DES JEUNES

vous invite à

UNE SOIREE DANSANTE EXCEPTIONNELLE
pour fêter

LE NOEL ARMENIEN

au profit du Fonds Arménien de France

Samedi 6 Janvier à partir de 22h

au Centre Culturel «Sahak-Mesrop»
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Programme surprise & Animation par DJ

P. A. F. — 60 Frs.
+ 2 consommations & Buffet à volonté
Renseignements et réservations:
Tél. : 91 34 77 44 (après 20 heures)

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1996 et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐՉԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

l'U.G.A.B. - *Jeunes* MARSEILLE

vous annonce son

REVEILLON de la ST-SYLVESTRE

le Dimanche 31 Décembre
à partir de 22 heures 30

DJ : SAKO *Musique arménienne assurée*
(Cotillons, pâtisseries arméniennes, coupe de champagne vous seront offerts)

P.A.F. : 150 F. Membres
180 F. Non-Membres *Tenue Correcte exigée*

Réservation au : 91. 22. 10. 45 327, Bd Michelet Marseille 8e

UGAB - *Marseille*

WEEK-END de SKI à VARS

Métro, Boulot, Dodo . . .
Assez !

Que vous soyez Parisien, Lyonnais ou Valentinois, peu importe !

Dépêchez vous de rejoindre les jeunes de l'UGAB-*Marseille* pour un week-end de ski à Vars des plus mémorables.

Ambiance chaleureuse, poudreuse et soleil seront au rendez-vous et ceci pour la modique somme de 580 F. pour les membres et 630 F. pour les non-membres.

Réservez dès à présent votre week-end du Vendredi 26 au Dimanche 28 Janvier 1996.

Ce tarif comprend :

— Le transport en car;
— L'Hébergement à compter du Vendredi soir;
— Les repas et petits-déjeûners;
— Le forfait des remontées mécaniques.

Non-compris : la location du matériel de ski, mais un tarif avantageux pourra vous être accordé sur place.

Le départ s'effectuera le Vendredi soir et le retour le Dimanche soir au siège de l'UGAB.

Coupon réponse à renvoyer avant le 15/01/96

— — — — — — — — — — — — — — — —

Nom : .....

Prénom : .....

Tél. : ..... Adresse : .....

.....

— — — — — — — — — — — — — — — —

Nous vous prions de bien vouloir nous retourner ce coupon réponse dûment rempli avec un chèque d'arrhes d'un montant de 300 F. à l'ordre de l'UGAB-*Jeunes* et ce à l'adresse indiquée ci-dessous :

327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 91 22 10 45.

★ BONNE ANNEE 1996! ☆

TEBROTZASSERE

REVEILLON DE LA ST SYLVESTRE

Ça pétille pour 300 F. !!

DANSE ET COTILLONS

31 Décembre de 21h à l'aube

Sur réservation uniquement :
1, Boulevard du Nord, LE RAINCY — Tél. : 43. 81. 01. 72.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23-24
SAMEDI - DIMANCHE
23-24 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՀԱՐԱՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·751 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.751

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի՞ՆՉ ԲԵՐԱՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ ԳԱԼ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Գլխաւոր դրական երեւոյթը կը վերաբերէր երկխօսութեան մը - թէկուզ յապաղած - հաստատման կառավարութեան եւ սենոիքաններու միջեւ: Արդարեւ, եթէ նման խօսակցութիւններ տեղի ունեցած ըլլային առեղին, թերեւս Ֆրանսայի խնդայուած կ'ըլլար աւելի քան երեք շաբթիներու այս ծաւալուն դործադուլը որ չատ սուղի նստաւ բոլորին:

Հինդշաբթի, Դեկտեմբեր 21-ին էր որ Ժիւպէ Մաթինեոն կ'ընդունէր սենոիքաններու եւ դործատիրութեան պարագլուխները իր կողքին ունենալով Ընկերային Հարցերու, Լուսաւորութեան, Տնտեսութեան, Ձարտարարուեստի, պետական պաշտօնատարութեան, Առեւտուրի նախարարները: Ժողովը տեւած է ժամը 15-էն մինչեւ Ուրբաթ առաւօտեան ժամը 1 եւ նոյն օրուան օրաթերթերը ի վիճակի չէին լրիւ տեղեկատուութիւն մը ընելու արդիւնքին մասին: Կը տրուէին միայն ամէն մէկուն տպաւորութիւնները: Ժիւպէ, բնական է, դրական կը դտնէր հանդիպումը, նախապէս ընդունելէ եւթ թէ աշխատանքի իր քաղաքականութեան արդիւնքները չէին համապատասխաներ ծադած յոյսերուն; Լ. Վիանէի համար (Սէ - Ժէ - Թէ) լեռը մուկ մը ծնած էր, Պլոնտէլի (Էֆ - Օ) համար՝ յուսախաբութիւն կը տիրէր, Նիքոլ Նոթա (Սէ-Էֆ-Տէ-Թէ) խոհեմ է եւ կը սպասէ, իսկ դործատիրութեան նախագահը կը դտնէ որ նախարարապետը Ծնունդի նուէր մը ըրաւ, բայց՝ աղքատի ծնունդ մըն էր:

Ժիւպէ իր օրակարդը ունէր որ սենոիքաններուն օրակարդը չէր: Բայց, մարդը, ցոյց տուաւ, յամառ է եւ այնքան ալ ապահով չէ որ պատահածէն կրցած է քաղել հարկ եղած դասը: Իր գլխաւոր ծրագրերն են. - Երիտասարդներու աշխատանքը (հարկ է 250 հազար երիտասարդի աշխատանք դտնել 1996-ին), աշխատանքի ժամերու կարդաւորում: Բայց, նախարարապետը վեց ամսուան վրայ օրակարդ մը կ'առաջարկէ եւ անմիջական ոչինչ կը կարդադրէ: Խորքին մէջ, ժամանակ կը փորձէ չահիլ: Ժիւպէ կ'ուզէ նաեւ որ Ֆրանսացիները սպառեն, ինչ որ չի պատահիր վերջերս, ուրեմն այդ ուղղութեամբ կը չանայ նուազեցնել տուրքերու ճնշումը: Օրակարդի նիւթ չեն եղած ընկերային ապահովութեան բարենորոգման հարցը, ոչ ալ աշխատավարձերու, Այլ խօսքով 10 ժամ խօսակցութենէ եթէ, ոչ մէկ հիմնական կարդադրութիւն եղած է, ոչ մէկ համաձայնութիւն ծագած է, ոչ մէկ թուղթ ստորագրուած է: «Նորէն կը տեսնուինք» խոստումով մը, առ այժմ հրատապ հարցերը յետաձգուած են գալ տարուան:

Այս պայմաններու մէջ, անկարելի չէ որ դործադուլները վերսկսին ոտներէն եթէ, մնաց որ որոշ տեղեր, ինչպէս Մարսէյլ, չեն ալ վերջ դտած:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններուն, որոնք տեղի կ'ունենան Դեկտեմբեր 24-ին, նպաստաւոր դիրքի վրայ կը դտնուի իսլամապաշտ Ռեֆահ կուսակցութիւնը, որու պլուին է Էրպաքան եւ ըստ հարցախոյզերու կը հաւասարի Եըլմազի Անաֆ-ին, ձայներու 21%-ով: Երրորդ դիրքի վրայ է Ջիլլերի Արդար Ուղին: Ցիշենք որ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը հռչակուած է 1923-ին Քեմալի կողմէ եւ աշխարհիկ (լայիք) երկիր մըն է: 1926-էն օրէնք մը կայ որ կ'արդիլէ կրօնական հիմք ունեցող կուսակցութեան մը ստեղծումը: 1969-ին, Նէճմէթթին Էրպաքան հիմնած է «Ազգ. Կարգ»ի կուսակցութիւնը, որ տարի մը ետք արդիլուած է: 1973-ին, նոր կուսակցութիւն մը կը հիմնէ՝ «Ազգ. Փրկութեան» կուսակցութիւնը, որ ձայներու 12%-ը կ'ապահովէ, ինչ որ թոյլ կու տայ իրեն երեք անդամ փոխվարչապետ դառնալ: 1980-ի պետական զինուորական հարուածէն ետք, Էրպաքան Ռեֆահը (Բարօրութիւն) կը հիմնէ որ ձայներու 4,5%-ը ձեռք կը ձգէ 1984-ին, ապա՝ 7,1%-ը 1987-ին: 1991-ին կը միանայ ազդայնական ծայրայեղ աջին ու կ'ապահովէն ձայներու 16%-ը: 1994-ի Թաղապետական ընտրութիւններուն Ռեֆահը կը յաղդի 18%-ի համեմատութեան մը հասնիլ եւ Պոլսոյ ու Անդարայի քաղաքապետութիւններուն դլուխն անցնիլ:

ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ Բեթղեհէմն ալ պարպեց, ինչ որ ծննդեան նուէր մըն է Պաղեստինցիներուն համար: 28 տարուան դրաւումէ մը ետք, ըստ զոյացած համաձայնութեան, իսրայէլեան զօրքը կը քաշուի եւ կիրակի օր, Դեկտեմբեր 24-ին, Արաֆաթ հանդիսաւոր մուտք կը դործէ Ցիսուսի ծննդավայրը:

ԱԴՐԵԶԱՆի մէջ, նախկին վարչապետ՝ Սուրաթ Հիւսէյնովի ութ կողմնակիցներ 10-էն 14 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած են իրենց մասնակցութեան համար 1994 Հոկտեմբերի պետական հարուածին: Անցեալ չաբթու ալ էլտար Ալիեւ մահուան դատապարտուած էր նոյն մեղադրանքով:

ԻՐԱՔի փոխ-վարչապետը՝ Թարէք Ազիզ պաշտօնական այցելութիւն մը կատարեց Փարիզ եւ տեսնուեցաւ վարչապետին եւ Արտաքին նախարարին հետ: Պաղտատ կ'ուզէ որ Ֆրանսա օգնէ իրեն բարեփոխելու համար ՄԱԿ-ի թիւ 986 բանաձեւը, որ կը սահմանափակէ քարիւղի իր արտածումը մէկ միլիոն տոլարի եռամսեայ գլուխ եւ ան ալ միայն մարդասիրական նպատակներով: Կան նաեւ երկու պարտադրանքներ՝ այդ քարիւղին կէսը պէտք է ծառայէ հատուցանելու ՄԱԿ-ի պարտքը (Ծոցի պատերազմին հետեւանքով) եւ արտածումն ալ պարտադրաբար պէտք է դրուի միջազդային հսկակչռի տակ: Իրաք կը մերժէ, մինչ Ֆրանսա փորձած է համոզել որ պէտք է ընդունի եւ ընդունելով՝ «քաղաքական դրական նշան» մը տուած կ'ըլլայ:

ԱԼԺԻՐԻ մէջ, սպաննուած է ալժերական հեռատեսիլի անօրէն մը՝ Պելքասէր, 46 տարեկան:

ԳՈԼՈՄՊԻԱ. Չախչախուած ամերիկեան օդանաւին 164 համբորդներէն 5-ը ազատած են, ինչ որ հրաշքի համազօր է: Օդանաւը լերան բախած էր:

ՎԱՏԻԿԱՆ սեռային դաստիարակութեան չուրջ «խրատական» չրջաբերական մը հրապարակած է ուր խաբեպատիր կը նկատէ այն տեսութիւնը ըստ որուն սերմատանակը հարկ եղած պաշտպանութիւնը կ'ապահովէ սիտա-ին դէմ: Պապական խորհուրդը կը թելադրէ ծնողքներուն պնդել ժուժկալութեան վրայ ամուսնութենէ դուրս եւ հաւատարմութեան՝ ամուսնութենէ ներս:

ԵԳԻՊՏՈՍի մէջ երկաթուղային չատ ծանր արկած մը պատահած է Դեկտեմբեր 21-ին, որու հետեւանքով 75 մեռեալ կայ եւ 150 վիրաւոր: Արկածը պատահած է Պարտաչէն երբ երկու կառախումբեր՝ Գահիրէ - Պենի Սուէֆ եւ Գահիրէ - Ասուան բախում ունեցած են:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԷՆ ԵՏՔ

Գործադուլը աւարտեցաւ ու ժամն է հաչուեկշիռի. Չախչախիչ մեծամասնութիւն կը կազմեն անոնք որոնք սա կամ նա ձեւով, այդ հաչուեկշիռը վնասով պիտի փակեն: Ամէն մարդ կարելին փորձած է այդ վնասը նուազադոյնի իջեցնելու համար, ինչպէս ժիւրայի չրջանի խաղալիք արտադրող մը որ գործադուլի չրջանին կապը չխզելու համար յաճախորդներուն հետ, ամէն առաւօտ իր ինքնաչարժով անցած է սահմանը ու գացած Զուիցերիա, հոնկէ թղթատարէն յանձնելու համար ապսպրանքներուն առընչուած իր նամակները: Յատկապէս տարեվերջի ոտներու նախօրեակին ծագած գործադուլ մը չատ աւելի մեծ պիտի ընէր վնասը այդ ձեռնարկութեան որ տարեկան 300 միլիոնի գործառնութեան 70%-ը այս չրջանին կ'ապահովէ: Ուրիչ մը որ չօքօլա արտադրող է եւ թղթատարութեան գործադուլին պատճառով նոյնպէս չէր ստանար ապսպրանքները, յաճախորդներու ցանկին 14 հազար անուններուն հետ յարաբերութիւն պահելու համար 60 հոգի գործի առած ու ամէն մէկուն հեռաձայնել տըւած է, յատուկ վարձուած աշխատավայրի մը մէջ կազմակերպուելով: Այդ գործողութիւնը կէս միլիոն Ֆրանք արժած է իրեն, բայց կրցած է տարեկան գործառնութեան մեծագոյն մասը փրկել: Նման օրինակներու քով կան աւելի ընդհանուր պատկերներ. աշխատաւորներու երթեւեկարձը ապահովելու համար փոխադրամիջոց վարձողներ, պանդոկի սեռնեակ ապահովողներ, եւայլն: Ձեռնարկութիւններու «ընդհանուր ծախք»ի պիւտճէները յանկարծակի կարեւոր յաւելումներ ունեցած են:

Այս բոլորէն ետք, մեծ ձեռնարկութիւնները հակառակ դժուարութիւններու, պիտի կարենան տոկալ հարուածին: Իսկ փոքր ու միջակներուն համար ան կրնայ ճակատագրական ըլլալ: Կատարուած հետազօտութիւն մը ցոյց տուած է որ փարիզեան չրջանի ձեռնարկութիւններուն կէսէն աւելին անկում արձանագրած է տարեկան դործառնութեան թիւին վրայ եւ ասոնցմէ մօտ 80%-ը առնուազն իրենց վաճառքին 20%-ը կորսնցուցած են: Մեծ է թիւը անոնց որոնք անընդունելի կը նկատեն Դեկտեմբերին գործադուլի դիմելու դաղափարը: Մեծ եղաւ նաեւ թիւը անոնց որոնք հանրային սպասարկութիւններու նուազագոյն աստիճան մը պահանջեցին, այն դլխաւոր պատճառաբանութեամբ որ գործադուլ ընողները դործի ապահովութիւն ունեցողներ էին: Աւելի

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱԶՆԻԿ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ինչպէս մեր բաժանորդները նկատեցին -եւ հեռաձայնով ալ շնորհաւորեցին- «Յառաջ» ամենայն կանոնաւորութեամբ լոյս տեսաւ գործադուլի երկար շրջանին, հակառակ անոր պատճառած անհամար դժուարութեանց, յաւելեալ անակընկալ ծախքերու եւ ոչ մէկ մուտքի: Կը խնդրենք, ուրեմն, մեր բաժանորդներէն որ, այս ծանր օրերուն, անյապաղ փակեն իրենց առկախ հաշիւները առանց ըսպասելու անհատական դիմումներու կամ նորոգեն իրենց բաժանորդագրութիւնը տարեվերջի առթիւ: Դեկտեմբեր 31-ին անխտիր կը դադրեցնենք թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին:

«Յառաջ», գաղտնիք չէ, անկախ օրաթերթ մըն է որու մուտքը կ'ապահովուի միայն բաժանորդագրութիւններով, ծանուցումներով եւ բարգաւաճման փոնտի իմքնաբուխ նուէրներով:

Շնորհակալութեամբ՝
Վարչութիւն
«Յ Ա Ռ Ա Ջ »ի

ՈՆՆԴԵԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Դեկտեմբեր 25-ին (երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 26-ի թիւը) : Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Դեկտ. 27:

անվիճողներ «հարկային դործադուլ» առաջարկեցին ու այսքան դժդոհութեան դէմ կառավարութիւնը հրահանգեց տուրքերու եւ ընկերային հարկերու վճարումի պայմանաժամերը տրամադրել ձեռնարկութիւններուն:

Հանրային մարզին մէջ դործադուլէն գլխաւոր տուժողները երկաթուղին ու մեթրօ - հանրակառքի սպասարկութիւնը եղան, առաջինը 2 միլիարի, երկրորդը 500 միլիոնի հաչուեցոյցով մը: Անոնք վնասեցին նաեւ այն փոքր ձեռնարկութիւններուն որոնք կը գործէին իրենց անմիջական չրջապատին մէջ, ինչպէս՝ թերթավաճառ, ուտեստեղէնի կրպակներ, եւայլն: Տուժողներու չարքին մէջ կան տակաւին ճաչարանները, ճամբորդական դրասենեակները, մեծ վաճառատունները:

Ընդհանուր վնասը, ըսուեցաւ որ 5·8 -- 7·8 միլիառ Ֆրանքի միջեւ է, նկատի առած գործադուլին առաջին երկու չաբաթը: Բազմաթիւ մարդիկ կատարեալ տոմս մը պիտի ըլլայ եթէ կացութիւնը չդարմանուի յառաջիկայ ամիսներուն: Եկամուտներու նուազումին, սքանչութիւններու հետ գործադուլը պատճառ պիտի ըլլայ նաեւ բազմաթիւ գործադրումներու, աւելցնելով տարողութիւնը հարցի մը որուն դարման դտնել կը ճգնին իրենց յաջորդ կառավարութիւնները:

Ֆրանսացիներու ապահովութիւն ներչնչելու համար վարչապետ Ժիւպէ խոստացաւ նոր հարկեր չներկայացնել. սակայն խնդրական է որ կարենայ յարդել խոստումը երբ տնտեսութեան դանդաղած ընթացքը արդէն հանրային բայր նուազեցնելու իր ծրագիրը անդործածելի դարձուցած է: Ի՞նչ նոր միջոցներ պիտի առաջարկէ Ա. Ժիւպէ լուծումի սպասող բազմաթիւ մարզերու համար որոնք օրէ օր աւելի կը մտահոգեն Ֆրանսացիները: Եթէ գոհացում չտրուի անոնց ակնկալութիւններուն, անկարելի չէ որ հետեւանքը չուկան կրէ, որովհետեւ մարդիկ աւելի պիտի զգուշանան գնումներէ, նախընտրելով աւելցնել իրենց խնայողութիւնները: Ու երկիրը պիտի պարտաւորուի հանդուրժել ոչ միայն գործադուլին տնտեսական հետեւանքներուն, այլեւ հոգեբանական որոնք ալ աւելի պիտի մրոայլեն մթնոլորտը:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ ՔԱՋ՝ ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՎ

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քաջ, ղաւատ, Հայու բնազդով զեղուն, տոկուն կամք՝ եղան Անդրանիկի անձին յատկանիշները:

Մեր օրերու բացառիկ երեւոյթն եղաւ: Անոր տարուբերը կեանքը՝ մէկ քանի տասնամեակները:

– Շապին – Գարահիսարէն Ամերիկա (1866 – 1927):

– Մանկութիւն, պատանեկութիւն, անձկութիւն:

– Վիշտ, կարօտ, ցաւում:

– Հայրենանուէրը Աւպետ, Ֆէտայիներու առաջնորդ:

– Թերահաւատ եւ զգոյշ, խոհականութեան տարիներ հայրենիքէն հեռու:

– Ազգային վերելքի պայքարին մէջ:

– Կիսատ թողուած գործի մասին աւազում:

Իր ազգանուէր գործօն կեանքը խտացած է երկու կարճատեւ շրջաններու մէջ, մէկը միւսէն բեզուն, արդասաւոր, երախտապաշտ:

Առաջինը:

Գետին փոուած ազգային արժանապատուութիւնը վերականգնելու տարիներն են:

Անդրանիկ կը փութայ միանալու Հայոց լեռներն իրենց միակ ապաւէն ընտրած ա՛յն ասպետներուն, որոնց փառապանծ ներկայացուցիչն է Աղբիւր Սերոբ՝ համային ընտանեօք, Որոնց սրբազան նպատակն է սասռել, ահաբեկել ու պատժել Հայը անզուսպ պատուհասող պետական հովանիին ներքեւ գործող ոճրագործները:

Աղբիւր Սերոբի եւ իր համահաւասարներու ծոցին մէջ Անդրանիկի ինքնաճին յատկանիշները կը զարգանան: Իր բերած համեստ բաժինը կ'ուռճանայ հայ Ֆէտայիին պարտադրուած դժնդակ պայմաններուն բերմամբ, կ'աշակերտի կեանքը կռող ամենաբարձրադոյն զուրգին՝ որուն խարխուլ, բացօթեայ դասախօսականն ամպիոններէն կը լսուէին մահուան ճիչերը, որբացածներու ցաւում, զրասոի վիճակին բերուած հայ մշակներուն հեւքը, եւ անշուշտ հայ ազգին օրհասը վճռող ճիւաղներուն դէմ մարտի հրաւիրող ահազանգի կոչերը:

Անոնց մարտնչումներէն կան հերոսական զրուագներ, ինչքան ալ ցանցառ են իրենց կողմէ թողուած կամ թելադրուած օրադրութիւնները, որոնք եթէ միշտ ալ մեր սրտերը հպարտ ըրած են, եւ որոնք նամանաւանդ առենին, մահացողներուն եւ տանջուողներուն համար եղած են սպեղանի՝ աղօթքի եւ մխիթարութեան մըրմունջներ:

Ֆէտայիին ինքնամոռացութեան ժամանակներն էին: Հաւատաւոր իր կոչումին, ժուժկալ, չարքաշ, թշուառին հանդէպ պաշտպանի դերին մէջ ասպետական, իր անձին խնամքը անտեսող, իր դէնքը փայլուն, փամփչտակալը լեցուն պահելու հոգը դերիվեր, տիւ եւ գիշեր անհաւասար կռուի պատրաստ: Խուսափում՝ այո՛: Անձնատուութիւն՝ երբե՛ք:

Անոնց կողմէ փնտռուած կռիւները քիմահաճ չեն: Ասոնց յաջող ելքին համար թափուած հոգածութեան մէջ բարոյական արժէքն է տիրապետողը՝ անոր տալիք ազգային օգուտը:

Առաջին չրջանէն, 1890-էն յետոյ, երկու դրուագ միայն:

Զեռնասուններն են վեհապանծ հոգիի մը՝ Աղբիւր Սերոբին: Սրի են ընկերները, ձեռնարկին՝ բարի, նախանձին՝ բարի:

Ու յանկարծ չկայ, իր անձին օրինակովը զիրենք թրծած մեծ Առաքեալը՝ անակընկալ զոհ անարդ դաւադրութեան մը, ազգակիցի մը անօրինակելի դաւաճանութեան:

Ո՞վ պիտի չկարենայ երեւակայել նման հերոսի մը կորուստին առթած զառնութիւնը, վհատութիւնը տակաւին: Թէեւ կան իր հոգիին կորիւնները:

Ու կը ցցուի արդէն Անդրանիկ:

Աղբիւր Սերոբին սպանիչին դլուխը ա՛ն կը պատցնէ Հայոց լեռներուն վրայ, խըրճիթ խրճիթ, որոնց բուխերիկներէն ծուխը նոյնքան թանձր՝ կրկին կը բարձրանայ, հայ ընկճուած ոգին թռիչք կ'առնէ: 1899:

Այս յանդուգն ահաբեկչութեան բարոյակա՞նը:

Ո՛ր պետական ոճրագործն անգամ, ինչքա՞ն հզօր ըլլայ իր անձին յատկացուած պաշտպանութիւնն ու պատիւը, զերծ չէ Ֆէտայիի վրէժխնդրական պատիժէն, ինչպէս նաեւ դաւաճանը:

Ցոյց տալ որ պայքարին յաջող վերջաւորութիւնը կը պահանջէ անընկճելի կամք եւ հաւատք:

Կայ ուրեմն Անդրանիկ՝ գլխաւորը, Կէլիէկիւզանի, Շէնիկ Սեմալի, Տալւորիկի եւ ա՛յլ անհաւասար ընդհարումներուն:

Յուլիս 1905: Ինչո՞ւ Առաքելոց վանքին կռիւը: Քմահաճ կամ սխալ որոշո՞ւմ, բնաւի՛ն:

Դարուն սկիզբն է: Մշոյ Դաշտը լեցուն է թուրք պաշիականներով, զինուորներով, լրտեսներով: Ասպատակութիւն հայ դիւղերու վրայ, թալան, առեւանգում, սպանութիւններ: Կրօնափոխութեան քարոզչութիւն, որուն ընդառաջ կ'երթան խումբ – խումբ, հայ ժողովուրդին յուսալքուած ու ինքզինքին անպաշտպան դառած տարրերը:

Անհրաժեշտ է հակազդել:

Անդրանիկի գլխաւորութեամբ, ընդամէնը վաթսուն ասպետներ, գաղտնապահ պատրաստութենէ յետոյ կամովին կը պաշարուին վանքին մէջ:

Հոն կ'ամրանան երկարատեւ կռիւի պատմանեներու մէջ ալ ցայտ» (էջ 113), քիչ մը տարօրինակ կը թուի: Սակայն նոյն դըլխուն մէջ՝ Նախիջեւանի մասին հեղինակին նկարագրութիւնն ու մեկնաբանութիւնը չատ ուշագրաւ են: Ընդհանրապէս, առանց Ռուսիոյ բաժինը անտեսելու, կարելի է համաձայն չըլլալ երբ ամբողջ մեղքը Մոսկուայի վրայ կը նետուի. հարկ է ալեւի նուրբ ձեւով մօտենալ, միւս մեծ պետութիւններուն կեցուածքն ալ նկատի առնելով:

Գլուխ Ե. ու Զ.-ին մէջ, հեղինակը հիւսիսային Կովկասի կ'անդրադառնայ մասնաւորապէս նկատի ունենալով Չէչէնիան եւ Հիւսիսային Օսեթիան: Որոշ ձեւով կացութիւնը ու «խաղին օրէնքները» այստեղ ալեւի պարզ են, ու այս երկու գլուխները, մեծ եռանդով կը կարդացուին:

Սակայն անոնց կը յաջորդէ ամէնէն բարդ տարրը, Վրաստանը: Ղեկավարներուն հետ հանդիպումները չափազանց հետաքրքրական են, մանաւանդ Գամսախուրդիային նուիրուած էջերը (230 - 255) ուր հեղինակը լոյս կը բերէ այդ անհատկընալի իրադարձութեան վրայ. իմ՛նչպէս այնքան կարճ ժամանակուան մէջ այս մարդը անցաւ աստուածայինէն անտարբերութեան առարկայի դիրքին: Իր անձնաւորութիւնը չատ աւելի բարդ էր, քան թէ մեզ մօտ իր մասին տրուած ծիծաղելի պատկերը:

Վերջին գլուխին վերնագիրը դրքին մէկ ամփոփումն է. «ազգայնականութենէ մինչեւ մեծ եղբօրը վերադարձը»: Հեղինակը Մոսկուայի «ոստիկանական» վերադարձին համար կու տայ 92 ամառուան թըւականը: Բայց, իր որդեդրած տեսակէտով, անխուսափելիօրէն, Թուրքիոյ դերն ու դիւանագիտութիւնը չատ կը թերագնահատէ:

Եզրակացնելով, դիրքը լաւ գրուած է, դիւրաւ կը կարդացուի, չատ տեղեկութիւններ կը պարունակէ ու հակառակ իր թերութիւններուն (աւելցնենք որ երեք քարտէսները բաւական պակասաւոր են), սխալներուն ու երբեմն չափազանց պարզ մեկնաբանութիւններուն, գնահատելի փորձ մըն է այդ պայթուցիկ չրջանը ընդհանուր մօտեցումով մը ներկայացնելու:

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՖԵԱՆ

(*) Patrick Karam et Thibaut Mourgues, «*Les Guerres du Caucase*», Paris, Perrin, 1995.

«ԿՈՎԿԱՍԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ» (*)

ճանի մը ամիս առաջ ուշագրաւ դիրք մը լոյս տեսաւ, կովկասեան տաղնապին նուիրուած. աւելի ճիշդ՝ տաղնապներուն: Հեղինակը երիտասարդ անկախ լրագրող մը, Փաթրիք Քարամ, փորձեց այս բոլոր ընդհարումները միաւորուած տեսանկիւնէ մը վերլուծել, ռուսական քաղաքականութեան լոյսին տակ: Միտքը դրական է, բայց իրագործումը դժուար, որովհետեւ կովկասեան ամէն մէկ խնդիր իր յատկութիւնը ունի:

Քարամ, 1992-ին Կովկաս ճամբորդեց, բաւական երկար մնաց ու դրեթէ ամէն տեղ գնաց, յաջողելով կարեւոր մարդոց հանդիպիլ ու կացութեան մասին անոնց տարբերակները լսել: Իր ոճը չատ կենդանի է ու բոլոր մասերը որոնք նկարագրութեան եւ պատմուածքի յատկացուած են չատ հետաքրքրական են. օրինակ՝ երբ կը խօսի ազգերջանական յարձակումներու հետեւանք փախստականներուն, կամ ռմբադործներուն մասին (էջ՝ 51 - 56):

Իր փորձառութեան հիմքին վրայ, հեղինակը վերլուծումի փորձ մը կը ներկայացնէ, եւ այս դժուար գործին մէջ անհատապար արդիւնքներու կը հասնի: Կը սկսի Հայաստանի ու Ղարաբաղի հարցին անդրադառնալ: Երկու անդամ Ղարաբաղ համբորդած է. ու այդ գլուխը «Հայ Դաւիթը ազերի Գողիաթին դէմ» կը վերնագրէ: Ընդհանրապէս հայեւազերի բախումներուն պատմութիւնը լաւ ներկայացուցած է, հակառակ քանի մը սխալներու. օրինակ՝ 1989-ին հայկական Համայնավար կուսակցութեան առաջին քարտուղարը Ս. Յարութիւնեանն է, ոչ Դեմիրճեանը (էջ 37): Բայց սխալները կը չատնան երբ աւելի վաղ ժամանակուան պատմութեան մասին կը խօսուի: Մէկ խօսքով, պատմական հիմքը թոյլ է: Շուշիի աւերումը թուագրուած է Մարտ 1919 (էջ 83), կամ՝ Յունիս 1919 (էջ 63), մինչդեռ ճիշդ թուականը (1920) էջ՝ 125-ին մէջ նշուած է: 1915-ի ցեղասպանութիւնը քիչ մը պարզունակ ձեւով ներկայացուած է (էջ՝ 31), իսկ Սումգայիթի ջարդին կը հետեւի Բաքուն, մոռնալով կիրովաբադը: Պարզ է որ հեղինակը աւելի արժանահաւատ է ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Նոյն դիտողութիւնները կարելի է ընել յաջորդ գլուխին մասին որ Աղրբեջանի նուիրուած է: Դարու սկզբի հայ - թաթարական պատերազմին մասին խօսք չկայ, իսկ ըսել որ Նախիջեւանի մէջ հայ - ազերի համակեցութիւնը «մինչեւ 1988 լաւ պայ-

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ «ՓԻԼՀԱՐՄՈՆԻՔ»Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Փիլհարմոնիք նուագախումբը դէպի Եւրոպա կատարած իր չորրորդ շրջագայութեան, կանգ առաւ Լիոն, Հինդշաբթի, Դեկտեմբեր 7-ին: 1988-ի երկրաշարժի 7-րդ տարելիցին ու, Մեծ Եղեռնի 80-ամեակի զոյդ առիթներով, նախատեսուած էր նուագահանդէս մը, որու նախաձեռնութիւնը ունեցած էր Լիոն - Երեւան կազմակերպութիւնը: երեկոյան ժամը 20·30-ին, «Օդիթորիում» համերգասրահը լեցուն էր ինչպէս իր դեղեցկագոյն օրերուն: Արթիւր Տէսէեան՝ վերոյիշեալ կազմակերպութեան նախագահը ու իր աշխատակիցներէն՝ Սուրէն Փանոսեան խօսք առին յաջորդաբար:

Առաջինը, յիշեցուց «երկու քաղաքներու միջեւ սատրագրուած համաձայնագիրը՝ 1993 Յունիս 28-ին, ու այնուհետեւ գոյացած երկկողմանի յարաբերութիւններու բարեբեր ընթացքը»:

Երկրորդը, համառօտ կերպով ներկայացուց նուագախումբի կենսագրականը: «Հիմնադրուած 1925-ին, հարիւրէ աւելի երաժիշտներ կը կազմեն այսօր անոր ոգնաչարը. անոնց ցուցաբերած մեծ արհեստավարժութիւնը արժանացած է միջազգային մասնագէտներու ու երաժշտասէրներու գնահատանքին»:

Փափաքարութիւններու մէջ բեմ յառաջացաւ գեկավար Լորիս Ճգնաւորեան, ու ամբողջ սրահը յոտնկայս ունկնդրեց Տ. Բունեան ազօթքը՝ զոր Հայրենի արուեստագէտները նուագեցին ի յիշատակ երիւրաշարժի զոհերուն: Հարկ է նշել թէ Արամ Խաչատուրեանի երկրորդ համանուագը կազմեց երեկոյթի դլխաւոր բաժինը: Ղեկավար ու երաժիշտ իրենց զուսպ ու կատարեալ մեկնաբանութեամբ դիտցան մաղնիսացնել դահլիճը: Հանդիսականները պատասխանեցին անվերապահ ծափահարութիւններով, որոնց յարատեւ տարափին տակ Լորիս Ճգնաւորեան բեմ վերադարձաւ չորս անդամ:

Զորս ուրիշ կտորներ յաջորդեցին իրարու. յատկապէս Ա. Խաչատուրեանի «Վալս»ը՝ Պալ Մասքարատ երկէն: Ապա, չքեղ ծագկեփունջներ պսակեցին այս յաղթ ձեռնարկը, ու Հայաստանի Փիլհարմոնիք նուագախումբը հրաժեշտ առաւ թողլով ներկաներուն՝ զեղեցիկ երիկուան մը անմոռանալի յիշատակը:

ՎԱՐԴԱՆ

ՀՈՂԱՄԱՍԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
ԳՈՎԱՍՊԱՆԱԿԱՆ ՏԻՐՈՒԹ

ԲԱՑ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿՆՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԿՏՈՒՑԱՆՔ

Ա Ն Ց Ա Ն Ե Լ Ի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՀԱՄԱՐ

ՀՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՀԱՄԱՐ

ՀՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՀԱՄԱՐ

ՀՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՀԱՄԱՐ

ՀՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՀԱՄԱՐ

ՀՀ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾՆՈՒՆԴ

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 24, ժամը 17-ին Ճրագալոյց, ժամը 18-ին պատարագ։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25, Ծնընդեան պատարագ ժամը 11-ին։

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻԻՆ
ԵՒ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Սէն-Ժերոմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Պերճուհի Էսկիճեանին, Տէր եւ Տիկին Ռ. Մելիքեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Մ. Թոքաթլեանի եւ զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝ Յակոբ Էսկիճեանի մահուան առթիւ։

Այս առթիւ մասնաճիւղս չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Պերճուհի Էսկիճեանէ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Գամպերեանէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Թոքաթլեանէ 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Խոզեանէ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Մանուկեանէ 100 Ֆր.։

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷԼ

Տաբեմուտի Պատարագ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 31
Առաւօտեան ժամը 10-ին

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի Տարեմուտի Պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ Վ.ՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille

SECTION DES JEUNES

vous invite à

UNE SOIREE DANSANTE EXCEPTIONNELLE
pour fêter

LE NOEL ARMENIEN

au profit du Fonds Arménien de France

Samedi 6 Janvier à partir de 22h

au Centre Culturel «Sahak-Mesrop»
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Programme surprise & Animation par DJ

P. A. F. — 60 Frs.
+ 2 consommations & Buffet à volonté
Renseignements et réservations:
Tél. : 91 34 77 44 (après 20 heures)

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

GRAND REVEILLON DU 31 DECEMBRE
à l'ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad,
Lyon-Villeurbanne

organisé par FRANCE - KARABAGH
et les Associations Arméniennes
de la Région Rhône-Alpes

animé par l'Orchestre MASSIS
les violonistes de Marseille
et le Disc-Jockey Didier

Prix d'entrée :

Adultes : 170 F. — Etudiants : 150 F.
Enfants de 6 à 14 ans : 80 F.

Réservation :

M.C.A. Décines : 78. 49. 42. 97
M.C.A. Villeurbanne : 78. 93. 57. 43
Eglise de Lyon : 78. 60. 47. 18
FRANCE KARABAGH : 72. 02. 07. 98

A cette occasion,
ELECTION DE MISS REVEILLON 95
Concours ouvert aux jeunes filles
à partir de 15 ans
Renseignements CASTING :
Adèle BERBERIAN au 78. 71. 01. 90
ou au 78. 49. 42. 97
Date limite de dépôt de candidature :
le 15 Décembre

★ BONNE ANNEE 1996! ☆

TEBROTZASSERE

REVEILLON DE LA ST SYLVESTRE

Ça pétille pour 300 F.!!

DANSE ET COTILLONS

31 Décembre de 21h à l'aube

Sur réservation uniquement :
1, Boulevard du Nord, LE RAINCY — Tél. : 43. 81. 01. 72.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յակոբ Էսկիճեանի մահուան առթիւ Սէն - Ժերոմի Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցին չնորհակալութեամբ ստացած է. -

Պերճուհի Էսքճեան, Ժան - Փօլ Գասապեան 500-ական Ֆր., Մշակ. Տան վարչութեան անդամները, Մկրտիչ Մելիքեան 300-ական Ֆր., Արթօ Տէր - Մինասեան, Սարգիս Օզեան ընտանիք, Տիկին Ազատուհի Տօրումեան, Պր. Ժիրայր Թոքաթլեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Զէրուքեան, Սամ Պառ տը լա Թոնէլ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Միլոռնեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մելգոն Թոքաթլեան 150 Ֆրանք, Տիկին Լուիզ Փիրանեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ցարուխիւնեան, Մինասեան եղբարք, Տէր եւ Տիկին Ռօժէ Շէհիրեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելիքեան, Տիկին Թագուհի Կիրակոսեան, Խոզեան ընտանիք, Ալպէր Եղիազարեան, Տիկին Անժէլ Թաչճեան, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Ռօլան - Պերճ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Մերտինեան, Ռընէ Տէր - Կարապետեան, Մանկեան ընտանիք 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մինաս Աճէմեան 50 Ֆր.։

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարներ կամ ձեր անձնական բեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՅԱՅՍԼՈՃԻՍԹԻՔԻ
ԵՒ
ԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ
միջոցով։

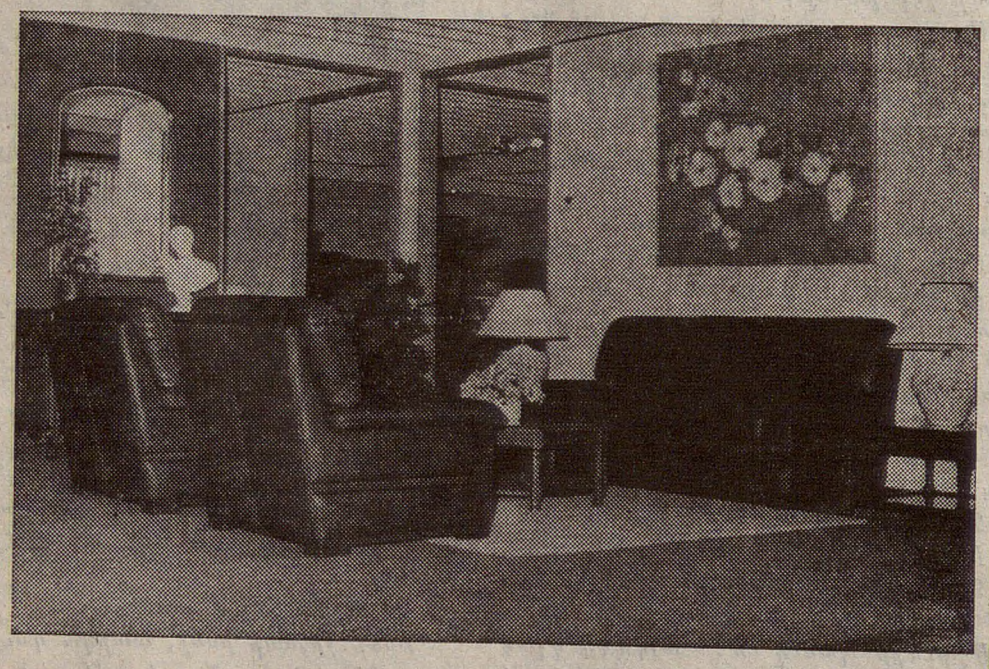
Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC
ET
SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser:

HAY'S LOGISTIC
BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47



"Ազգային գնդ «Բառաչ»ի բաժանորդագրուեցէք"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

l'U.G.A.B. - *Jeunes*
MARSEILLE
vous annonce son
REVEILLON de la ST-SYLVESTRE

le Dimanche 31 Décembre
à partir de 22 heures 30

DJ : SAKO *Musique arménienne assurée*
(Cotillons, pâtisseries arméniennes, coupe de champagne vous seront offerts)

P.A.F. : 150 F. Membres
180 F. Non-Membres *Tenue Correcte exigée*

Réservation au : 91. 22. 10. 45 327, Bd Michelet Marseille 8e

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27
MERCREDI
27 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 43. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·752 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.752

ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱ

40 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ ԵՒ 4000 ԹՈՆ ՅՈՐԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

1995 Թ. Դեկտեմբերի 19-ին ՀՀ կառավարութեան լիազօրութեամբ Ֆրանսայում ՀՀ դեսպան Պ. Զիտէչեանը ֆրանկոյութիւններ վարեց Ֆրանսայի Ֆինանսներուն եւ Էկոնոմիկայի նախարարութեան Գանձարանի վարչութիւնում: Ֆրանսական կողմը ներկայացնում էր այդ նախարարութեան Արեւելեան երկրների եւ Լատինական Ամերիկայի գրասենեակի պետ Տոմինիք Վամիոնը: Բանակցող կողմերը նախատորագրեցին երկու պայմանագիր եւ ուղարկեցին իրենց կառավարութիւններին՝ հաստատելու.

ա) «Ֆինանսական արձանագրութիւն Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան եւ Ֆրանսական Հանրապետութեան կառավարութեան միջեւ», որով Ֆրանսան Հայաստանին տրամադրում է 40 միլիոն ֆրանք ֆինանսական միջոցներ Հայաստանի աթոմակայանի միջուկային վառելիքի չոր պահեստաւորման նախագիծն իրականացնելու նպատակով սարքեր եւ ծառայութիւններ գնելու համար, որից 15,5 միլիոն ֆրանքը որպէս Ֆրանսական Գանձարանի նուիրատուութիւն, մնացած 24,5 միլիոն ֆրանքը՝ 40 տարի ժամկէտով վարկ, տոկոսադրոյքի տարեկան 0,75%-ով:

բ) «Համաձայնագիր Ֆրանսական Հանրապետութեան կառավարութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան միջեւ պարէնային օգնութեան յատկացման վերաբերեալ», որով Ֆրանսան Հայաստանին կը տրամադրի 4000 թոն պարէնային ցորեն, ընդ որում մը թերքներն իր հաշուին մինչեւ երեւան տեղափոխելու պայմանով:

ՀՀ Դեսպանատան
մամուլի ծառայութիւն
Փարիզ, Դեկտեմբեր 22

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 22/25)

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը Քլաուս Քինքէլ պատուիրակութեան մը հետ Դեկտեմբեր 20-ին հասած է Երեւան: Ճաշկորդ օրը ժիրենք ընդունած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան. տեսակցութեան ընթացքին քննարկուած են Հայաստանի Եւրոպայի Միութեան հետ յարաբերութիւններուն, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորութեան, շրջանային եւ միջազգային կացութեան առընչուած հարցեր: Հիւրերը ապա ընդունուած են վարչապետ Հ. Բագրատեանի եւ Արտաքին նախարար Վ. Փափազեանի կողմէ: Արտաքին նախարարութեան հանդիպումին գերմանացի նախարարը ընդգծած է կովկասի մէջ Հայաստանի դերը եւ վերահաստատած այդ շրջանի նորանկախ պետութիւններուն հետ գործակցելու Գերմանիոյ ցանկութիւնը եւ ձգտումը՝ նպաստելու անոնց հակամարտութիւններու քաղաքական լուծումի փնտռտուքին: Երկու Արտաքին նախարարները Դեկտեմբեր 21-ին ստորագրած են փոխադարձ ներդրումներու, մշակութային գործակցութեան եւ գերմանացի ռազմագերիներու գերեզմաններուն խնամքին մասին փաստաթուղթեր:

Ք. Քինքէլ եւ պատուիրակութիւնը այցելած են նաեւ Էջմիածին ուր ժիրենք ընդունած է Գարեգին Ա.:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽԸ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ ԻՍԼԱՄԱՊԱՇՏՆԵՐԸ

ԿԸ ՀԵՏԵՒԻՆ «ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ը ԵՒ «ԱՐԴԱՐ ՈՒՂԻ»Ն

Թուրքիոյ հարցախոյզերը չսխալեցան, երբ Դեկտեմբեր 24-ի երեսփոխանական ընտրութիւններու որպէս արդիւնք կը նախատեսէին իսլամապաշտ Ռեֆահ (Բարօրութեան) կուսակցութեան յաղթանակը եւ յաջորդ երկու դիրքերու վրայ կը դնէին Եըլմազի Մայր Հայրենիք եւ Զիլլէրի Արդար Ուղի կուսակցութիւնները: Արդարեւ, ձայներու 21,32%-ով, Նէճմէթթին Էրպաքան գլուխը կը հանի եւ կ'ապահովէ 550-ի վրայ երեսփոխանական 158 աթոռ: Միւս կուսակցութիւնները կը մխիթարուին անով որ չէ կրցած ձեռք ձգել բացարձակ մեծամասնութիւն մը եւ ուրեմն չի կրնար առանձին կառավարել, թէեւ Էրպաքան առաջին վայրկեանէն նախարարապետի պաշտօնը պահանջեց: Իրեն կը հետեւին ԱՆԱՓ-ը (Մայր Հայրենիք) ձայներու 19,66%-ով (132 աթոռ), ապա՝ Զիլլէրի ՏԵՓ-ը (Արդար Ուղի) 19,20%-ով (135 աթոռ), Ձախ Դեմոկրատ Էճէվիթի կուսակցութիւնը 14,65%-ով կ'ունենայ 75 աթոռ եւ վերջապէս Պայքալի Հալքճըն (Հանրապետական, Քեմալի կուսակցութիւնը) 10,71% կ'ունենայ 50 աթոռ: Միւս կուսակցութիւնները չեն յաջողած հասնիլ հարկ եղած 10%-ին աթոռ մը ապահովելու համար: Առանք են Թիւրքէշի Ազգայնական կուսակցութիւնը (8,18%) եւ Հատեփը (քրտամէտ, 4,17%):

Այս յաղթանակը, որ այնքան ալ զարմանալի չէր, անակնկալի կը բերէ արեւմտեան շրջանակները որոնք ընդհանրապէս չատ բան չեն հասկնար Թուրքիոյ իրադարձութիւններէն: Համոզուած էին որ Եւրոպայի դուռը բանալով, թէկուզ՝ կէս բանալով (մաքսային միութիւն) երկիրը «կը փրկեն» իսլամական հակումներէ: Այժմ, մտահոգ խմբագրականներ կը չարադրուին մամուլի մէջ: «Իւմանիթէ» այս յաղթանակը կը վերագրէ Թանսու Զիլլէրի քաղաքականութեան ճախողութեան, երկրին մէջ տիրող աղքատութեան, Քիւրտերու դէմ մղուած պատերազմին որ պիւտճէին 50%-ը կը խլէ, եւլն. եւլն.: Եւրոպան ալ իր «խեղճուկրակ խրատներով» չի խլր նայուիր «Թրքական դասեր» խորագրուած խմբագրականին մէջ: Լիպերասիոնի համար իսլամապաշտներու «իրական կեղծ յաղթանակը սփոփանքով պիտի ընդունուի Եւրոպայի մէջ» որովհետեւ իշխանութեան ճամբան փակ է իրենց առջեւ: Արդարեւ, աչի երկու «թշնամի եղբայրները»՝ Զիլլէր եւ Եըլմազ պարտին հաշտուիլ եւ ձեռք ձեռքի տալ երկրին դէմը առնելու համար: Առայժմ, քաղաքական դասը ժամանակ կը շահի (խմբագրականը Սիւրսի խորագրուած է): Շատ վարկաբեկուեցաւ իր կրթիներով եւ քաջութեան չգոյութեամբ քրտական հարցին նկատմամբ: Աշխարհաքաղաքական տեսակէտէ մը ալ կայ Եւրոպայի, որ նուազ «ժլատ» պէտք է դառնայ Թուրքիոյ նկատմամբ, եթէ կ'ուզէ աղդել անոր ճակատագրին վրայ: Ֆիկառօ ալ «Աշխարհաքաղաքական Եւրոպայի» կը խորհրդէ իր խմբագրականը, որու սկիզբէն իսկ նկատի կ'առնուի որ իսլամը, 72 տարի ետք, իր վրէժը կը լուծէ Քեմալէն: Կը թուէ գործուած սխալները որոնց հետեւանքն է Ռեֆահի յաղթանակը:

Նէճմէթթին Էրպաքան, ինչպէս գրեցինք առջի օր, մաս կազմած է անցեալի կառավարութիւններու, եղած է նաեւ փոխվարչապետ (1974, Էճէվիթի օրով): Ծնած է 1926-ին, ծանօթ էր արդէն իր կրօնամոլ ղղայումներուն համար երբ կ'ուսանէր Պոլսոյ Թեքնիք Համալսարանը, ապա իր ուսումը չարունակած է Գերմանիա: Զերբակալուած եւ բանտարկուած է 1980-ի զինուորական պետական հարուածէն ետք, բայց անպարտ արձակուած է 1985-ին:

*
**

Լիպերասիոն հարցազրոյց մըն ալ հրատարակած է (Դեկտեմբեր 26) Միլիյէթի մանազէտ լրագրող՝ Ռուչէն Զաքերի հետ որ կը բացատրէ յաղթանակին դրդապատճառները զորս տարբեր կը գտնէ ըստ ընտրական վայրերուն: Ռեֆահը նոյն լեզուն չէ գործածած ամէն տեղ, դիտցած է օգտագործել տեղւոյն հարցերը: Արուարձաններուն համար, ընկերային եւ արդարութեան հարցեր, մինչդեռ դասուն խօսած է ազատ մրցակցութեան եւ մահմետական հատարակաց չուկայի մը երազին մասին, բայց, եթէ կ'ուզէ դոհացնել իսլամապաշտները պէտք է սահմանափակէ կիներու իրաւունքները:

*
**

Ներկայիս Եըլմազ եւ Զիլլէր պէտք է մէկ կողմ դնեն իրենց վէճերը, մոռնան ընտրապայքարի չրջանին իրենց նախատական բանավէճերը, որպէսզի կարենան համախմբումի կառավարութիւն մը կազմել, պատնէշ մը փարձացնելով իսլամապաշտներուն դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԵԹՂԵՀԷՄ պատմական կրկնակի օր մը ապրեցաւ Ծննդեան դիշերը, երբ պաշտօնական մուտք գործեց Արաֆաթ ու ներկայ եղաւ կէս գիշերուան պատարագին, Ս. Կատարինէ Մայր տաճարին մէջ: Նախորդ օրը, Դեկտեմբեր 23-ին, իր ժամանումին լուրը արդէն տարածուած էր եւ Պաղեստինցիները համախմբուած էին հրապարակը, ուր արտակարգ խանդավառութեան մը մէջ ելոյթ կ'ունենար «Նախագահը»: Բաւական դիւանագիտական ուղերձ մը կ'արտասանէր Արաֆաթ յիշելով ոչ միայն Գուրանը այլեւ Ս. Ղուկասի աւետարանը ու կ'ողջունէր «մահմետական եւ քրիստոնեայ հաւատացեալները»: «ԲԵԹՂԵՀԷՄ կը հռչակեմ խաղաղութեան քաղաք, ինչպէս նաեւ բոլոր պիւղերը այս հողին՝ սրբացած Ծնունդովը մեր Տիրոջ պաղեստինցի Յիսուս - Քրիստոսի, օրհնեալ ըլլայ իր անունը, խաղաղութեան եւ ազատութեան մեսիա» կ'ըսէր Արաֆաթ, խօսքն ուղղելով առաւելաբար Պաղեստինցիներուն, քանիցս կրկնելով՝ «Յիսուս՝ Պաղեստինցին»: Դարերու դըրաւումէն ետք (օսմանեան, բրիտանական, յորդանանեան, հուսկ՝ իսրայելեան) «ազատագրուած ԲԵԹՂԵՀԷՄը» ինչպէս կը յայտարարէր պաղեստինցի պարագլուխը իր առաջին Ծնունդը կ'ապրէր պաղեստինեան դրօշին տակ: ԲԵԹՂԵՀԷՄի Ծննդեան Մայր տաճարը քրիստոնեայ երեք յարանուանութիւններու իշխանութեան տակ է՝ կաթողիկէներու համար Փրանսիսկեաններու միաբանութիւնը, յոյն օրթոտոքսները եւ Հայերը: 1852-էն ի վեր, իւրաքանչիւրը ունի պատարագի իր ժամերը եւ մատակարարմանն ամէն մէկ բաժինը: ԲԵԹՂԵՀԷՄը, սակայն, կը պարպուի քրիստոնեաներէ - ներկայիս միայն 114·000 է անոնց թիւը - եւ քաղաքապետը օգնութեան կոչ մըն է ղրր կ'ընէ՝ «ԵԹԷ չլսուի, կ'ըսէ, մեր եկեղեցին թանգարանի կը վերածուի»:

«ԱՐԵԳԱԿՆԱՑԻՆ ՏԱՃԱՐ» աղանդին 16 անհետացած անդամներուն մոխրացած

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(22 Décembre)

UNE CENTRALE NON CONFORME AUX NORMES OCCIDENTALES EST REMISE EN MARCHE EN ARMENIE

Այս խորագրին տակ, թերթին յատուկ թղթակիցը՝ Նաթալի Նուկայրէա յօդուած մը ստորագրած է ուր կ'արձագանդէ նախ երկու կարծիքներու: Մեծամօրի հիւլէակայանի ռուս դիտնականը կ'ըսէ «ապահովութեան կանոնները յարգուած են» մինչ հիւլէական ուժանիւթի հայկական բաժնի փոխ - տնօրէնը՝ Վանիկ Ներսիսեան կ'ընդունի որ՝ «Մեծամօր համապատասխան չէ ժամանակակից կանոններուն» ու լրագրողուհին կը ճշդէ՝ Ներսիսեանի համար ժամանակակից կը նշանակէ՝ արեւմտեան: Բայց, հայ պաշտօնական անձնաւորութիւնները կ'աւելցընեն. - «կարեւորը ելեկտրականութիւն արտադրելն է»:

Եղրակացութեան մէջ, Նաթալի Նուկայրէա կ'ըսէ թէ կայանը կը բանի չնորհիւ ռուսական ճիդերու եւ Հիւլէական Ուժի Միջազդային Գործակալութիւնը բան մը չէ դտած ըսելիք, ամերիկեան կառավարութիւնը, սակայն, իր դեսպանին միջոցաւ ընդդիմացած է անոր վերաբացումին:

Ցիշենք որ այս մասին աթոռակէտ Պր. Ժաք Փանոսեանի հետ հարցազրոյց մը հրատարակած ենք («Յառաջ», Սեպտեմբեր 14 - 15) ուր ան կուտար հարկ եղած բոլոր բացատրութիւնները այս առընչութեամբ: Հարկ է նկատել որ վերջերս այս ուղղութեամբ բացասական նման արտայայտութիւններ եղան նաեւ հեռատեսիլէն եւ ընդհանուր ձեւով Հայաստանի հասցէին աննպաստ յայտագրեր թէ յօդուածներ կան սա միջոցին, երբ Ֆրանսական էլֆ քարիւղային ընկերութիւնն ալ պայմանագրեր կը ստորագրէ Ադրբեջանի հետ:

*
**

«Նիւ - Եորք Թայմզ» (Նոյեմբեր 27) եւ «Ինքէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն» (Նոյեմբեր 28, աւելի ամփոփուած) յօդուած մը հրատարակած էին («Յառաջ», Դեկտեմբեր 2) ուր բաւական քննադատական մօտեցում մը կար ինչ կը վերաբերի Հայաստանի ժողովրդավար գործելակերպին: Այս առընչութեամբ «Հերըլտ Թրիպիւն»ին բողոքի նամակ մը ղրկած են Փարիզէն «Հայ Գործարարներու Ֆորում»ի նախագահն ու քարտուղարը՝ Պ.Պ. Վահէ Ճաղմաճարեան եւ Ռուբէն Գրիդորեան որմէ հատուած մը հրատարակուած է Թերթին Դեկտ. 12-ի Նամականիի բաժնին մէջ: Անոնք նկատել կուտան թէ ժողովրդավարութիւնը կը չարունակէ զարդանալ եւ թէ ընդդիմադիր կուսակցութիւններն ու մամուլը ազատօրէն կը գործեն բացի Հ. Ց. Դ.-էն: Նոյն բաժնին մէջ, արձագանդ մը կայ նաեւ Հայկ Ասլանեանէ (Անվերս) ուր ան նաեւ կը ժխտէ Լ. Տէր - Պետրոսեանի տրուած բացասական ածականները եւ կը չեշտէ թէ ան «ճշմարիտ մտաւորական մըն է որ կը վայելէ աչխարհի մեծերուն ինչպէս նաեւ Հայերուն, Հայաստանէն ներս թէ դուրս յարդանքը»:

մէկ բաժինը: ԲԵԹՂԵՀԷՄը, սակայն, կը պարպուի քրիստոնեաներէ - ներկայիս միայն 114·000 է անոնց թիւը - եւ քաղաքապետը օգնութեան կոչ մըն է ղրր կ'ընէ՝ «ԵԹԷ չլսուի, կ'ըսէ, մեր եկեղեցին թանգարանի կը վերածուի»:

«ԱՐԵԳԱԿՆԱՑԻՆ ՏԱՃԱՐ» աղանդին 16 անհետացած անդամներուն մոխրացած

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ԵՕԹԸ ՏԱՐԻ ԵՏՔ

Հայկական նշումներու սեւ թուականներուն վրայ վերջին ասելցածն է Դեկտեմբեր 7-ը: Երկրին մէկ երրորդին վրայ սա կամ նա չափով տարածուած աւերումին թուականն է ան: Աւերում որ տասնեակ հազարաւորներ թաղելէ ետք իրենց տունին, գպրոցին կամ գործատեղիին վերատակներուն տակ, ողջ մնացողներէն չատերն ալ ձգեց բաց երկինքին տակ բոլորովին անպատսպար: Աղէտին յաջորդող օրերուն այն ատենուան Խորհրդային Միութեան վարչապետ Ն. Ռիժքովի երկրաչարժի չրջանը երկու տարիէն վերականգնելու խօսքերը ոչ ոք լուրջի առած էր, սակայն եօթը տարի ետք Դիւմբրիի մէջ տակաւին խաւաքարտէ տուներու մէջ բնակողներու զոյութիւնն ալ զրեթէ նոյնքան անհաւատալի կը թուի:

Հաւատալի - անհաւատալի, ընդունելի կամ ոչ, 1988-ի երկրաչարժը տակաւին չատ մը երեսակներով կ'իյխէ ոչ միայն Դիւմբեցիներու կեանքին, այլ նաեւ երկրին անտեսութեան, նիւթական - դրամական զօրութեան: Դիւմբին պատմական անցեալի ու դիմագիծի տէր քաղաք ըլլալէ զատ, էր նաեւ արտադրական կեդրոն. ու այսօր այդ արտադրութիւնները զազրած են մասնակցութիւն ունենալէ երկրին տնտեսութեան: Ու նաեւ պետութիւնը պարտաւոր է ամէն տարի որոշ պիւտճէ յատկացնելու, վարկեր ճարելու, մարդոց, ընտանիքներու խաւաքարտէն աւելի ամուր պատսպարաններ տալու ճմեռուան - 20, - 25 աստիճան ցուրտին դէմ:

«Ազգ»ի Դեկտեմբեր 7-ի եւ 8-ի թիւերը բաւական լայն տեղ կուտան հարցին. առաջինով տրուած է վերանորոգումի ծրագրին գործընթացին ու նիւթական միջոցներուն մասին բաւական լայն տեղեկութիւն, երկրորդով՝ դիտագործնական ժողովի մը արձագանգները:

Ժողովը նախաձեռնութիւնը եղած է Դիւմբրի վերականգնման հիմնահարցերը» «Սպիտակի երկրաչարժի դասերը եւ Դիւմբրի վերականգնման հիմնահարցերը խորագրով: Ըսուածներուն ամէնէն կարեւորն է այն որ մեծաթիւ զոհերու հիմնական պատճառը եղած է «վտանգին սխալ գնահատումը»: Այսինքն՝ չատ թերի արժեւորուած է երկրաչարժին հաւանականութիւնը ու ատոր համաձայն չինուած են չէնքերը որոնք անչուշտ չեն տոկացած սպասուածէն չատ աւելի հզօր ցնցումներու: Ատոր պէտք է աւելցնել կառոյցներու չինարարութեան ընթացքին չյարգուած չափանիշներն ու բոլոր անօրինութիւնները:

Նոյն ժողովին չետ - երկրաչարժեան եօթը տարուան մասին ըսուածն այն է որ Դիւմբրի մէջ բնակարան ստացած են մօտ եօթը հազար ընտանիք, իսկ 16 - 17 հազարը դեռ անտուն են: 1996-ի համար 25 միլիոն տոլարի չինարարութեան ծրագիր ներկայացուած է կառավարութեան: Ատիկա չատ աւելի է քան նախորդ տարիները: Եթէ ծրագիրը ընդունուի, Դիւմբրի բնակարանային խնդիրը կարելի կ'ըլլայ լուծել ... յառաջիկայ երեք տարուան ընթացքին:

«Ազգ»ի նախորդ թիւով նիւթին յատկացուած էջերուն ամէնէն լայն տեղը զրաւած է «Հայաստան» հիմնադրամի գործադիր վարչութեան տնօրէն Մանուչակ Պետրոսեանի հետ կատարուած զրոյցը: Ան նախ մանրամասն կը տեղեկացնէ իրենց աշխատութեան բնոյթը որ բաւական կը տարբերի - բարեբախտաբար - Հայաստանեան աւանդական աշխատելակերպէն: Այսպէս, հիմնադրամը որպէս պատուիրատու կը կատարէ չափագրութիւն, նախագծում, փորձաքննութիւն եւ ատոնց հիմերով պայմանագիր կը կնքէ շինարար - կապալառուին հետ. պայմանագիր որով այս վերջինը որոշ պատասխանատուութիւն կը ստանձնէ, իսկ անհրաժեշտութեան պարագային հիմնադրամը կը դիմէ պատժամիջոցներու:

1995-ին Դիւմբրի, Վանաձորի, Սպիտակի, Սեւանատան մէջ կատարուած շինարարութիւնը Մ. Պետրոսեան կը ներկայացնէ սապէս. 30-է աւելի բնակելի չէնք Դիւմբրի մէջ, 9 Վանաձորի, 24 տանձնատուն Սպիտակի եւ 1 չէնք Սեւանատան մէջ շինուած է: Աւարտած են նաեւ Վանաձորի մանկապարտէզը եւ Դիւմբրիի մանկավարժական հիմնարկը: Այս տուեալները կը նշանակեն թէ Դիւմբրիի մէջ 400 ընտանիք տուն ստացած են, Վանաձոր՝ 130, Սպիտակ՝ 24:

Խօսելով յաջորդ տարուան ծրագիրներու մասին, անօրէնուհին կ'ըսէ թէ Հողաբարձուներու խորհուրդին վերջին նիստին կոչ եղած է բոլոր կազմակերպութիւններուն որ աղէտի գօտիին համար հանգանակուած բոլոր գումարները հիմնադրամին միջոցով տրամադրուին շինարարութեան: Իրենց կոչին ընդառաջած են Հայաստանեայց Եկեղեցիին Միացեալ - Նահանգներու արեւելեան թեմի առաջնորդարանը, կիպրահայ համայնքը, Աւետարելիոյ հայութեան Աղէտեալներու օգնութեան մարմինը, Հ. Բ. Ը. Մ.-ը, Հայ աւետարանականներու միութիւնը: Լիբանանի մէջ հաւաքուած գումարները փոխանցելու պատրաստակամութիւն ալ կայ, ինչպէս նաեւ բանուոր ցանկութիւն յայտնուած է ՀՕՄ-ի արեւմտեան ամերիկեան մասնաճիւղէն:

Պատասխանելով հաւաքուած գումարներու քանակին մասին հարցումի մը, Մ. Պետրոսեան կ'ըսէ թէ ոչ պաշտօնական տուեալներով, միայն Միացեալ - Նահանգներու մէջ երկրաչարժէն ետք մէկ - երկու տարուան մէջ մօտ 40 միլիոն տոլար հաւաքուած է որուն կէսէն աւելի քիչը ուղղակի Հայաստան մտած է: Ինք կը չեշտէ թէ իրենց պարտաւորութեան մաս չի կազմեր հաշիւ պահանջել ու չատերուն այնպէս կը թուի որ հիմնադրամը ըստանձնած է այդ ծրագիրներուն տիրութիւնը:

Նոյն թիւին մէջ Յակոբ Ասատրեանի բ. խօսակիցը կառավարութեան քաղաքշինութեան եւ աղէտի գօտիի հարցերու վարչութեան պետ Սուրէն Օհանեանն է: Ան խօսելով յառաջիկայ ծրագրին մասին, կ'ըսէ թէ Համաշխարհային զրամատան 28 միլիոնի վարկէն շինարարութեան համար 23·3 միլիոն պիտի ծախսուի: Այս զրոյցէն կը տեղեկանանք թէ ըստ կառավարութեան պատրաստած ծրագրին, 2000 թուականին աղէտի գօտիին կարօտ ընտանիքները բնակարան կ'ունենան:

Լրացուցիչ տեղեկութիւններ կուտայ նաեւ Համաշխարհային զրամատան Հայաստանի ներկայացուցիչը Վահրամ Ներսիսեանց. կատարուած շինարարական աշխատանքը քննած են զրամատունէն երկու - երեք անգամ հրաւիրուած քննիչներ. անոնց տուած տեղեկագրին մէջ ըսուած է որ կառավարութիւնը լաւ զործ կը կատարէ ու բնակելի չէնքերու շինութեան մարզին մէջ յառաջընթաց կայ: Ներկայիս Ջանք կը թափուի որպէսզի 1996-ին զրամատունը 20 միլիոն տոլար եւս յատկացնէ նոյն նպատակին եւ խմելու ջուրի հարցը լուծելու համար: Եթէ յաջողութիւն ձեռք ձգուի, տրամադրուելիք զումարը պիտի յատկացուի նաեւ Երեւանի վերնասուած ու վտանգաւոր չէնքերուն նորոգութեան եւ խմելու ջուրի խնդիրին լուծումին:

Իր խմբագրած էջին մեծագոյն մասը նիւթականի աղբիւրներուն ու չինարարութեան նիւթին յատկացնելով հանդերձ, եղրափակող տողերուն մէջ Ց. Ասատուրեան կը զրէ. - «Աղէտի գօտին չի սահմանափակուում լոկ շինարարութեամբ: Հիմնական խնդիրներին ասելանում են նաեւ ընկերային - կենցաղային բնոյթի դժուարութիւնները որոնք էլ ասելի են ընդգծում մարդկանց անմխիթար, ողբերգական վիճակը: Մարդիկ յոգնել են բողոքելուց, համակերպուել են իրենց վիճակին եւ սպասում են լաւ օրերի: Իսկ լաւ օրերը կը գան միայն այն ժամանակ երբ ամէն մէկը գիտակցի իր պատասխանատուութիւնը արուածի ու չարուածի համար, դուրս գայ զոհի կերպարից ու դառնայ իր օճախի իսկական տէրը»:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԵՋ ԻՐԻԿՈՒՆ

Հեղինակ՝ ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

Անթիլիաս, Լիբանան, 1995

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆ ՈՒ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱՒԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՄԸ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՀԱՃԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ

Կեդրոնական Սանուց Միութեան տարեվերջի չորս բանախօսութիւններու շարքին վերջինն է այս: Խօսուեցաւ արդէն վարժարանի, տնօրէնի եւ մանկավարժի մասին: Որպէսզի անոնք ըլլան հայկական, հայերէնի եւ հայերէն դրականութեան ներկայութիւնը անհրաժեշտ կը համարինք: Առ այդ՝ ընտրեցինք զործունէութիւն մը որ կարենայ օրինակելի ըլլալ հայեցի կրթութեան յատկանչական այս մարզին մէջ: Այդ զործունէութիւնը կատարողն եղած է արուեստաբան Մկրտիչ Հաճեան: Սոյն բանախօսութեան յենարան ծառայեցին անձնական յուշեր, զրոյցներ երբեմնի իր ծանօթներուն եւ ի մասնաւորի իր եղբօր՝ Տիգրան Հաճեանի հետ, իր մասին զրութիւնները, իր յօդուածներէն մաս մը ու հատորներու մէջ ամփոփուած ինքնագիր եւ թարգմանածոյ զործերը (*):

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆ ՈՒ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

Համաշխարհային երկրորդ պատերազմի վաղորդայնին Պոլսոյ Ազգային Կեդրոնական վարժարանի ուսուցչակազմին միացան հայ երիտասարդներ: Անոնցմէ մին էր Մկրտիչ Հաճեան: Հայոց արդի զրականութեան իր դասարանին աշակերտներէն մին եղայ: Կեդրոնականի վերջին երեք տարիներուն կը համապատասխանէր Հայոց արդի զրականութեան իր դասարանը, որ ի զէպ լեզուի եւ ընդհանուր արուեստի զրականութեան աշխատանոց մըն էր. անկաշկանդ եւ սակայն խնամուած արեւմտահայերէնով: Այլ խօսքով՝ արուեստի մասին քիչ մը ամէն ինչ որ հայերէնով հրատարակուած էր: Ուրեմն այդ դասընթացքը կ'ընդգրկէր ինքնագիր արեւմտահայերէն եւ արեւելահայերէն զրողներու զործերն ու արեւմտեան զանազան լեզուներով մշակուած գեղարուեստի զրականութեան մեկնաբանութիւնները. միչտ յատակ արեւմտահայերէնով մը: Մկրտիչ Հաճեանի այդ «աշխատանոցին» մէջ, տղաք կը վարժուէին զտել -- մաքրել -- յատակացնել իրենց լեզուն, հետեւելով իրենց ուսուցիչին օրինակին. սիրել այդ լեզուն իր նախընտրած թէքեանի, Վարուժանի, Մեծարենցի եւ այլ բանաստեղծներու զործերով: Լեզուական այս յատակացման, զրաբարն ալ անհրաժեշտօրէն կը բերէր իր տուրքը: Ուսուցիչը կը չեշտէր որ «Ձեր աշխարհաբարը եթէ կ'ուզէք յղկել խորացէք զրաբարի մէջ», առանց խեղդուելու անոր մէջ», Այսպէս, Մկրտիչ Հաճեան, զրականութեան ուսուցիչը կամովին հայերէն լեզուի եւ լեզուագիտութեան պահեր կուտար իր աշակերտներուն: Համակրելի, հաղորդական, փափկանկատ, անսթեւեթ եւ արտակարգօրէն ներողամիտ մարդ էր ան: Բայց չէր հանդուրժեր Հայոց լեզուին հանդէպ անհոգութեան: Կը քննարկէր կը քննադատէր հրապարակաւ, այսինքն դասարանին մէջ որ մեր «աղօրա»ն էր: Կը քննադատէր պարզութեան եզակի ուժգնութեամբ մը որ մեր պատանեկութեան ժամանակակից երեցներէն չատերուն համար կրնար անհանդուրժելի ըլլալ. մինչ մենք կ'ըմբոշխնէինք իր զուեչտախառն զրգռութիւնները: Այդ դասարանին մէջ էր որ խմաստակութեան մեր ազատ փորձերը կը կատարէինք: Մեր ուսուցիչը համբերութեամբ մտիկ կ'ընէր ու երբեմն հետաքրքրական տարբեր կը հանէր դուրս մեր արտայայտութիւններէն եւ դաճեալ կը վերադարձնէր մեզ իր նիւթին որ անչուշտ մերն ալ էր. մասնաւորաբար խումբ մը աշակերտներուն: Այդ աշակերտները չէին բաղկանար միայն անոնցմէ որոնք կ'ուզէին հետու մնալ ուսողութեան եւ երկրաչափութեան դասերէն: Մկրտիչ Հաճեանի դասընթացքին կը հետեւէին նաեւ ուսողութեան եւ միւս դրական գիտութիւններու մէջ զօրաւոր ըլլալու համբաւն ունեցողներ: Տարիներ յետոյ, այսօր, կարելի է յիշել որ գիտութիւններու եւ արուեստներու հասարակաց զեանին, այսինքն ստեղծագործութեան զաղափարին մչակներն ունէինք կեդրոնականի մէջ. յանձինս մեր կարգ մը ուսուցիչներուն: Անոնցմէ միին էր Մկրտիչ Հաճեան. դուրչ ամէնէն համակրելին: Արուեստի մեր ուղեցոյցը գիտութեան ալ մարդ էր. զեղագործ ու կը զբաղէր տարբաղանութեամբ, ճարտարարուեստի համար: Այդպէս էինք լսած նախակրթարանէն ոսկերչաց չուկան անցնող ու աչխատող մեր երբեմնի դասընկերներէն: կը կարծէինք որ իր «ի՞նչ, ինչո՞ւ, ի՞նչպէս, ե՞րբ» հարցականները կուզային իր կատարած գիտական ուսման տուած ունակութիւններէն: Այդպէս կը կարծէինք, քանի որ գիտութիւնը «խելացի» մարդու զործ էր միայն եւ կ'ուզէինք այդպէս բացատրել մաքի իր յատակ եւ ճկուն կեցուածքը: Մկրտիչ Հաճեանի դասընթացքը զրականութեան եւ Հայոց լեզուի մարզերուն մէջ գոյակցութիւնն էր նաեւ բարձր ու բարձրագոյն ուսումներու: Արդարեւ, քանի մը տարի յետոյ, իր աչակերտներէն համալսարան յաճախողները պիտի կարենային անդրադառնալ որ նախակրթարանի, միջին եւ բարձր ուսմանց ընթացքին պէտք էր նկատի ունենալ ըստացած նիւթին պարունակութենէն աչակերտին տրուած փորձառութիւնը ճեւերու եւ դասաւորումներու մասին: Իսկ բարձրագոյն դասընթացքը ուսանողին դիտարկութեան կը յանձնուէր նիւթին պարունակութեան բաղկացուցիչները, որոնք կրնային առաջնորդել արտահաներու մէջ ուր յուզումի զգայնութիւնը աւելի սաստիկ է եւ մտածումի ակերը աւելի խորունկ: Մկրտիչ Հաճեանի վարած զրականութեան «Մեր աչխատանոց»ը արուեստի հոսանքներու երկրաչափական - տեղի մըն էր ուր ապրումներու յղկերն ու մտածումներու չողերը կը չնային ներդաչնակել: Եւ այս բոլորը տեղի կ'ունենար բիւրեղեայ լեզուով մը. լիակատար արեւմտահայերէնով:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆՆ ՈՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ

Մկրտիչ Հաճեան իր յատակ ու պարզ լեզուով կը հալածէր քաոսն ու ամուլ կարգերը մաքի ու զգայնութեան, խորհրդապահօրէն օգնելով աչակերտներուն որպէսզի անոնք ձերբազատուին մանուածապատ խոկումներէ, չփոթ հաղորդումներէ եւ տափակ, թերխաչ զգացումներու արտայայտութիւններէ: Լաւագոյն օրինակը այդ վարժութեան՝ իր չնչաւոր թէ զրաւոր խօսքն էր. արեւմտահայերէնով ուր քերականութիւնը ներկայ էր ծածուկ այլ սակայն մեկին ուժգնութեամբ: Իր լեզուն զտուած արեւմտահայերէնն էր, որուն ակերը կուզային Հայոց մայր լեզուին երակէն այսինքն՝ զրաբարէն: Զրականութեան իր դասընթացքը միայն արեւմտահայերէն ըլլալով հանդերձ կը պարունակէր նաեւ արեւելահայ եւ օտար զրողներու հայերէնով տրուած զործերէն մասեր, որոնք ըստ իր վկայութեան լաւագոյններն էին համաչխարհային զրականութեան: Կը թուէր նաեւ ուրիչ հեղինակներ եւ կը թելադրէր ընթերցումներ կատարել անոնցմէ ալ: Բայց աչակերտները ո՛րքէ պիտի զտնէին զանազան հեղինակներու զործերը հայերէնով: Գի՞րք: Անզտանելի կամ անմատչելի էր զիրքը: Քաղաքական հարց էր, զրամական հարց էր: Բարձր դասարաններու հայերէնով կատարուած մեր դասերը կը կատարուէին մեր ուսուցիչներուն ձեռագիրներուն բազմազրուած պատճէններուն օժանդակութեամբ եւ ... կարծեմ Աստուծոյ օգնութեամբ...: Կիւթէմպէրկեան չրջանէն ետ զացած էինք մեր տեսրակներով: Ուրեմն դեռ 50 տարի առաջ, քանի մը զար հետու էինք լսա - տեսողական դիւրութիւններու համայքէն: Բայց ունէինք ազգային վարժարաններ, կամաւոր դաստիարակ ուսուցիչներ: Այդ վարժարաններուն հունձքն էր որ անտեսական ու գիտական լաւագոյն դիրքեր կը զբաւէր իր զտնուած երկրին մէջ, ուր ամէն տեսակ մրցակցութիւն կամ արգելակներ զոյութիւն ունէին հայանուն - հայալեզու այդ տզոյ դէմ: Արեւմտահայերէնը այդ տզոյ լեզուն էր, այդ լեզուով կը սերտէին նաեւ զիտական բոլոր դասերը: Մկրտիչ Հաճեանի ընտրած Թէքեան, Մեծարենց, Վարուժան, Ինտրա, Սիամանթօ, Զարիֆեան, Մուշեղ Իշխան, Շուշանիկ Կուրղինեան, Տէր-Հարեան, Զարենց, նաեւ Աւետիք Իսահակեան, Թումանեան, Սչուղ Զիվանի կամ

Նահապետ Քուչակ կը մտերմացնէին աշակերտները Հայոց լեզուին եւ գրականութեան հետ: Կային նաեւ Վիքթորիա Աղանուր, Աստա Նեկրի կամ Ճիաքոմօ Լէոպարտի, որոնք կ'առաջնորդէին մեր դասընթացքի նաւը դեղարուեստական գրականութեան ամէհի ովկիանոսներուն: «Նահապետ» Մկրտիչ Համեան, ծովանոյշներու երգին ականջ տալով հանդերձ իր գրականութեան նաւը կը տանէր Հոմերոսի, Սերվանթէսի, Կէօթէի ու Շէքսփիրի, նաեւ Տուրկէնիեւի, Գոգոլի, Չեխովի, Դոստոյեւսկիի կամ Տոլստոյի «ափերը»· պահ մը կ'անցնէր ան Տատիւճիներու, Գերիրապաշտներու եւ Գոյութենապաշտներու ծովախորշերէն:

Այդ տարիներուն (1945 – 1950), Մը կըրտիչ Համեանի գրականութեան դասարանի տղաքը աւելի կը նայէին, գոր օրինակ՝ Գրիգոր Զօհրապի, Լեւոն Փաշալեանի, Վազգէն Շուշանեանի կամ Ճօյսի, Հէմինկուէյի, Ֆօքների, Տոս Փասոսի, Սթէյնպէքի, Ըմբըն Սէնքլէրի, Թոմաս Մանի, Ալպէր Քամիւի, նաեւ Շելլիի կամ Ուիթմանի կողմերը, քան թէ Անտրէ Պրետոնի խումբին, Սարթրի կամ Պորխս Վիանէի կողմերը: Թէեւ այս վերջիններուն մէջ ալ կը փորձէին խուզարկուի իրենց փախտը: Արդարեւ, վիճտուածը գաղափարախօսական «պատգամ» մը չէր, այլ մտքին ու զգացումներուն արտայայտածը եւ ի՞նչ լեզուով: Այս ամէնը ձեռքէ – ձեռք փոխանցուած գիրքերով կարելի էր ընել միայն: Ընթերցողները միաճայնութիւն մը չէին ներկայացներ. ո՛չ ալ միայն «գրադարանի մուկ»երու խըմբակ մը: Անոնց մէջեւ կային ճախ հակածներ, մեծ մասամբ հարուստի զաւակներ, որոնք կը հետաքրքրուէին առաւելաբար գաղափարախօսութեամբ եւ անպայման կը գտնէին իրենց յարմար եզրեր. նոյնիսկ հո՛ն ուր հեղինակները ոչինչ էին գրած: Մկրտիչ Համեանի համար ծիծաղի բերրի դեմին մը կը ներկայացնէին անոնք: Սակայն պարոնը (այդպէս կը կոչէինք զինք կամ «Համի-ամայ»ը) ներողամիտ էր: Մեծ եղբօր մը ժպիտով կը յայտնէր ընդդմտիրի իր կարծիքը: Իսկ նոյն Մկրտիչ Համեանը Պոլսոյ Թերթերու սիւնակներէն սրամիտ քմծիծաղով մը կը դիտէր անձերն ու անցքերը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ
ՄԻԻՍ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒՆ

Պոլսոյ չարժանկարի սրահներէն մին էր «Ալքազար»ը: Հոն ներկայացուածները, առ հասարակ «զաու-պօյ»ի եւ «Գերմարդ»ու սխրագործութիւններ էին: Մեր դասընկերներէն Պէյօղլու բնակողներ յաճախ կ'անցնէին «Ալքազար»ի առջեւէն: Երբեմն ալ կը մտնէին այդ սրահը: Այդ օրերէն մէկը, ներկայացման վերջը երբ լուսաւորեր են սրահը, մեր տղաքը տեսեր են որ հոն է մեր պարոնը: Այն պարոնը որ չատ յաճախ խմաստազուրկ կը համարէր չատ մը նիւթերու մշակումը, զայեր դիտեր էր «թռչող մարդը» զոր մեր տղաքը կամայ դիտեր էին որպէս անհմատ պատմութիւն մը:

Անշուշտ յաջորդ դասին պիտի ծեծուէր այս հարցը: Պարոնին պիտի հարցը նէին որ այդ անհմատ պատմութեան մէջ ի՞նչ էր փնտռած եւ ի՞նչ էր գտած: Մկրտիչ Համեան, պճլտուն աչքերով, ժպիտը շրթներուն վեր ի վար բացատրեց իր դեռատի «հարցաքննիչ դատաւորներուն» թէ մտածումի տրամաբանականն ու երեւակայականը իրենց տեղերն ունին մշակոյթի իմացական ածուներուն մէջ, ուր դիտութիւնն ու դեղարուեստը կը գտնեն իրենց փոխադարձ կապերը ստեղծագործութեան պահերուն: Երբ կ'որոնենք ճշմարիտն ու դեղեցիկը, ինչո՞ւ չնայիլ կաղապարներէն դուրս, երեւութականէն անդին՝ երկնքին խորը կամ ովկիանոսներու ընդերքը: «Ալքազարի հանդիսումը» առիթներէն մին էր եղած որ պարոնը մեզ տանէր գրականութենէն միւս արուեստներուն: Տարիներն անցան: Երբեմնի դասընկերներէս ոմանց հանդիպելու առիթներ կ'ունենամ: Սակայն անոնցմէ միայն Կարօ Ալակէօզին (Ալաքեազ) եւ Յարութիւն Մարանոսիին հետ է որ կը չարունակենք կարգ մը խորհրդածութիւններ, գրես սկսած էինք չուրջ 50 տարի առաջ, Մկրտիչ Համեանի ներկայութեամբ եւ յաճախ անոր մասնակցութեամբ: Մտածումի տրամաբանականն ու երեւակայականը կը տանի մեզ՝ դիտելու դիտութեան եւ դեղարուեստի ստեղծագործութեանց զիւրկընդխառնումները: Կը թակենք դռները տեսիլներուն ու խոհականին. տեսականի մը հանդիպելու ցանկութեամբ: Տրամաբանութեան եւ երեւակայութեան այդ սահմաններուն վրայ երբ կ'անդրադառնանք զարկերու կշռին ու չափերուն կը մտաբերենք Մկրտիչ Համեանէն քանի մը տող՝

Սա փափկահամ կարկաչն ալ.
պիտի լուծուի բիչ անդին
խիզախ ովկիանոսներու կոշտ մռնչիւնին մէջ

եթէ չբռնեցիք զայն հրեղէն բառերով
եթէ չշեղեցիք իր հունէն
ու չբանտարկեցիք այս նկարին մէջ

առ յաւէտ
. . . . . .

«Արուեստին»(3)

Կը զգանք անոր ջերմութիւնը, հեղնող ժպիտով բայց միշտ բարեացակամ. այնպէս ինչպէս արեւմտահայ պարբերական մամուլի սիւնակներէն եկաւ իր խօսքը·

. . . . . .

իմաստութենէն
գիտութենէն
եւ պատերազմէն առաջ
մարդիկ սերը ստեղծած էին

«Սպասում»(2)

(Շար. 1)

(*) Աղբիւրներու ցանկը վերջաւորութեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻ ԵՐԵԿՈՑԹԸ

ՏԷՍԻՆ («Յառաջ»). –

Տօնական օրերու նախօրեակին, «Հայաստան» ձայնասփիւռի նորակազմ վարչութիւնը դեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր կազմակերպելու խրախճանքի երեկոյթ մը: Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9-ին, խանգավառ մթնոլորտ մը գրաւած էր Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան Հրանտ – Սամուէլ սրահը:

«Առաջին հանդիպումն է այս, որ կը կատարենք այսօր, մեր հայ գաղութին հետ, նման հոծ հասարակութեան մը առջեւ»: Այսպէս արտայայտուեցաւ նախագահ Յակոբ Էդոյեան ու առիթը գտնելով կեդրոնացաւ «Հայաստան» ձայնասփիւռի անհրաժեշտութեան վրայ: «Արեւմուտքի մէջ, մեզ չրջապատող ժողովուրդներ երբ իրենց գոյութիւնը կ'երաչխաւորեն ռազմական սարքաւորումներով, մե՛նք, Սփիւռքի տարածքին ծնած ու ազած Հայեր, մեր մշակոյթն ու լեզուն ունինք միայն իբրեւ միջոց՝ պահելու, պահպանելու ու կերտելու Հայու անարատ ինքնութիւնը, ու անով յաղթահարելու այլասերումի հետզհետէ աւելի ահաղանդող իրականութիւնը» :

Դասելով «Հայաստան» ձայնասփիւռի կարեւորութիւնը հայօրէն ապրելու չափանիշին վրայ, նախագահը մաղթեց «ապրիլ անոր հետ եւ անով, թո՛ղ ըլլայ ձեր ամէնօրեայ ուրախութիւնը»:

Երգ ու բանաստեղծութիւն խառնուեցան իրարու, ու սեղանակիցները հաճոյքով ունկնդրեցին Դ. Վարուժանի «Կարօտի նամակ»ն ու Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր հայրենի տուն»ը, զոր տիկիններ՝ Վանեսեան ու Տապաքեան արտասանեցին եռանդով: «Հայաստան» ձայնասփիւռի ձեռնարկը դերազանցեց կազմակերպիչ մարմնի բոլոր ակնկալութիւնները ու ստեղծեց այն խանդավառութիւնը որու կառչած ան պիտի չարունակէ իր առաքելութիւնը Նոր Տարուան սեմէն անդին:

ՎԱՐԴԱՆ

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐ

Ինքնութիւնս մոռցած, վերացած՝ եբայներու մէջ, կրկին եւ կրկին կ'ողջունեմ Եհուդիթ Մեհտերեան–Զօփուրեանը, այս տաղանդաւոր նկարչուհին, որուն վաղահաս տարիքին ի յայտ եկած տաղանդը դինքը մղած է Պոլսէն Փարիզ 20-ական թուականներուն, ուր սոսկած է իր առաջին մկրտութիւնը՝ յատկապէս յաճախելով «Աքատեմի Ժիւլիան» աշխատասրահը՝ մինանալով տպաւորապաշտներու ուղղութեան:

Շնորհալի նկարչուհիին ստեղծագործական աշխատանքները գոյներու երաժշտութեան յաճախականութեան տակ, կարծես պար բռնած, կը պարեն տարբեր զգացմունքներ:

Իւրաքանչիւր կտաւ՝ դիմանկար կամ բնանկար, մեծ ներդաշնակութեամբ գիրար զուգորդելով, կու գան բացայայտել նկարչուհիին խոր ներաշխարհը:

Փունջ մը «կարմիր աղլէկներ», «Գեղեցկօրէն քաղուած անեմոններ» կամ «Լեռնային բնապատկեր մը», իրենց գոյներու պայծառութեամբ արդեօք չե՞ն արտայայտեր նկարչուհիին լաւատեսութիւնը եւ կամ արդեօք չէ՞ բացայայտած կեանքի սեւ կէտերը սեւաչեայ Հայուհիի թախծոտ հայեացքով... Հայեացք մը տալով «Աղջնակը պարտէզին մէջ» կտաւին, մերթ չէ՞ք զգար կամ յիշեր ձեր անցեալի անհոգ մանկութիւնը, թարմութիւն բուրող կանաչութեան մէջ, հեռու՝ քաղաքային տաղտուկ կեանքէն:

Այո՛, իւրաքանչիւր կտաւ, նկարչուհիի վարպետ վրձինի հարուածներով կու գայ մեզի հետ խօսելու եւ բանակցելու: Այս մեծ արուեստագիտուհիի հոգին է, որ կը խօսի մեզի հետ, իր տուած տարբեր գոյներու աստիճաններով: Ան ապրած է իր սիւժէներէն իւրաքանչիւրին հետ, կապուած՝ անոր հոգեկանին, կարծես բաժնելով անոնց ուրախութիւնն ու տխրութիւնը:

Հիանալի կտաւներ եւ ի՛նչ մեծ հարըստութիւն, որ հեղինակը նուիրած է մեր հայկական թանգարանին:

Ցուսանք, որ այս երջանկութիւնը պիտի վայելենք յաճախ, այլ ստեղծագործութիւններու կողքին...

Մեր հայ արուեստը, իր իւրաքանչիւր ճիւղին մէջ, պիտի չմոռայ երբեք, եթէ իւրաքանչիւր արուեստագէտ արժեւորուի եւ քաջալերուի իր հայրենակից-ներուն կողմէ:

Մ. ԵՈՐՂԱՆՃԵԱՆ

(*) Յուցահանդէսը տեղի ունեցաւ Նոյ. 11-էն 26, Փարիզի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Նուրհան Փրէնկեան սրահը:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

- Եւ երբ մտերմանամ ու լաւ ճանչնամ, կը կարծէք թէ չի՞ մնար այս սէրը:

- Կը մնայ, կը մնայ անշուշտ, եթէ անկեղծ է: Նայեցէք մեր հայաստանցի բանաստեղծներուն, կը կարծէք թէ անկե՞ղծ են երբ Հայաստան կը հոլովեն:

- Չեմ դիտեր...:

- Են ու չեն: Են՝ որովհետեւ լաւ կը զրեն, եթէ անկեղծ չըլլան՝ զէշ կը զրեն: Բայց անկեղծ չեն երբ Հայաստանցի ենք կ'ըսեն: Անոնք դուրս են Հայաստանէն, Սփիւռքցի են, ոչժիմը օտարացուցած է զիրենք, անոնց ու Հայաստանի միջեւ արզելքներ, պատնէշներ զրած է, ձեղի պէս կարօտով եւ ոչ սիրով կը զրեն ... անոնք ալ օտարացած են:

Լուռ նստան քանի մը վայրկեան: Գրիգոր թեւը նստարանին կռնակին զրած էր ու զրկած Զարուհիին ուսը: Քիչ մը իրեն քաշեց: Բազմութիւնը չատցեր էր չուրջերնին ու զիրենք նչմարող չկար: Զարուհի ուզեց հեռանալ բայց ինք ետ իրեն քաշեց:

- Բազմութիւնը միշտ սիրած եմ, ինքզինքս չատ ազատ կը զգամ մարդոց բազմութեան մէջ, չատ աւելի ուժով:

- Այսինքն աւելի առանձի՞ն:

- Այո եւ ոչ,

- Հիմա՞կ ալ:

- Հիմա դուք կաք օրիորդ, ինչպէ՞ս առանձին զգամ, միասին ենք:

Զեռքով քիչ մը եւս իրեն մօտեցուց անոր թեթեւ մարմինը ու Զարուհի անզգալաբար կծկուեցաւ անոր կուշտին, զլուխը կախեց ամօթէն, այտերը կրակ, աչքերը դոց «Աստուած իմ, աս ի՞նչ մօտիկութիւն է, ի՞նչ պիտի ըսեն մարդիկ ... ախ, համբուրել կ'ուզեմ Գրիգոր ... կը սիրեմ քեզ ... աս ի՞նչ երջանկութիւն է...»:

Գրիգոր բացարձակապէս ոչ մէկ ծրագիր կամ զաղափար ունէր թէ ուր կ'երթար այս ամբողջը...: Չէզոք բայց քիչ մը մտահոգ՝ չէարժեցաւ տեղէն: Տարիէ աւելի օրերը դիշերները եկեր անցեր էին մէկը միւսէն աւելի անհետաքրքրական, միօրինակ ու անհամ, մանաւանդ՝ առանձին, չոր ցամաք սենեակներուն մէջ: Միայն Արամիկը եկած էր, չարաթը երկու ժամ՝ ձայն եւ գոյարթութիւն բերած հետը: Կիներ չէին պակասած, պատրաստ սէքս տալու դիշեր մը կամ նոյնիսկ դալու ապրելու հետը, ամուսիններին լքած: Բայց միշտ խուսափեր էր դայթակղութենէն: Ու հիմա՝ սա անծանօթ, անհամաբաճակ, անփորձ բայց հետաքրքրական կոյսը եկեր էր թեւերուն մէջ «ասանկներ փորձանք կ'ըլլան» անկարելի ովասիս մը իր կեանքին անապատին մէջ «ի՞նչ պիտի ընեմ ես աղջիկը» անցաւ մտքէն «կը կարծէ թէ կը սիրէ Հայաստանը եւ ես ալ Հայաստանցի եմ...երեխայ ըլլալու է մարդ, ես դիտէի ինչ միամիտ մէկն էր առաջին վայրկեանէն ... ուզածը Հայաստանցի տղամարդ է, դիտեմ ... ինչո՞ւ ես այս ժամադրութիւնը տուի ... ինչ յիմար եմ...»:

Բայց Զարուհին իր պայքարը կը սկսէր արդէն: «Կը սիրէ զիս, վստահ եմ» մտածեց, վակած անոր կուշտին, «պարկեշտ է Գրիգորը, չի չահագործեր իմ անփորձութիւնս...պէտք է լաւ քարեկամներ մը նանք, ամէն օր նամակ պիտի զրեմ իրեն պէյրութէն նոյնիսկ եթէ չպատասխանէ կամ արզիւէ ... պիտի զրեմ կարօտս առնեմ...»:

- Գիւղի ձեր տունը պիտի երթա՞նք:

Գրիգոր յանկարծակիի եկաւ: Բոլորովին մոռցեր էր առիկա:

- Ննոտացա՞յ ձեզի:

- Հապա, ի՞նչ է, մոռցե՞ր էք:

- Չեմ յիշեր հիմա ... ինչո՞ւ չէ կ'երթանք, չատ հեռու չէ:

- Շատ կ'ուզեմ ձեր տունը տեսնել, յետոյ գիւղին եկեղեցին, ակին քով բուսած կաղնին, առուակին կարկաչը, լսել գիւղին աքլորները, չուները...: Տարիներու երազս եղած է ... Օհ, չեմ կրնար սպասել, ե՞րբ պիտի երթանք մուրը չկոխած...:

- Շատ ռոմանթիք էք Օրիորդ Զարուհի, առանկ բաներ չեն մնացած հիմա ... մեր գիւղը պզտիկ քաղաք մըն է, գիւղ կ'ըսենք՝ հին սովորութեամբ, թուրիստներուն համար...:

Ննջաց Գրիգոր: Ինքն ալ, յետոյ սեղմեց անոր տիրը, աւելի կծկուեցաւ քովը:

- Չեմ հաւատար:

- Հաւատացէք, հիմա կը տեսնէք՝ կը հաւատաք:

Շուրջերնին եռուզեռ կար նորէն, երեխաներ, դանդաղ քալող տարիքոտ մարդիկ: Օդը անոյշ ու մեղմ էր:

- Գրիգո՞ր:

- Ի՞նչ է:

- Հոյակապ մարդ ես, դիտե՞ս, քեզի պէս մարդու չեմ հանդիպեր կեանքս մէջ:

- Դուն ալ սքանչելի աղջիկ ես, անկեղծ խօսք:

Յանկարծ, այդքան մօտէն՝ խօսքը ցամքեցաւ անոնց միջեւ: Բայց Զարուհի չկրցաւ չատ լուռ մնալ:

- Ի՞նչ է ձեր ժամուն անունը:

- Ի՞նչ ժամ ... մենք ժամ չունինք, այդ պարապ բաները չատոնց ջնջած ենք մեր կեանքէն:

- Կարելի բան չէ, հայկականութիւն առա՞նց եկեղեցիի, պատարագի ... – դուք...:

(Շար. 63)

Տէր եւ Տիկին Օսթէն Վասիլիէֆ եւ զաւակը՝ Նաթաշա,

Տէր եւ Տիկին Անթուան Հորվաթ եւ զաւակը՝ Ալեքսանտրա,

Տէր եւ Տիկին Պեռնար Քիւրքճեան եւ զաւակները՝ Գարոլ եւ Լիզա,

Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Գառնիկեան, զաւակներն ու թոռները (Գանատա),

ինչպէս նաեւ Սէտէֆճեան, Ճէրահեան, Վանլեան, Փըլիճեան, Մանուկեան, Էօզուչկուն, Սարեան, Թոթոյեան, Պէրպէրեան ընտանիքները խոր կսկիծով կը դուժեն իրենց մօր, մեծ - մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱԼՈՑՍ ՈՒՅԿՈՒՆ-ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Սէտէֆճեան)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 22-ին, 87 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտ. 27, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնթրէօյի Նոր գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընդունիլ։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն։

Տիկին Մարի Թաշճեան,

Զաւակները՝ Ռոզին, Վահէ, Սեպուհ, Հրաչ եւ Թոռները,

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թաշճեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Թաշճեան եւ զաւակները,

Տիկին Մարգրիտ Ֆինհա (Գանատա),

ինչպէս նաեւ Թաշճեան, Սարգիսեան, Քէշիշեան, Կարպուչեան, Գէորգեան, Ճինպաշեան, Սապահ եւ Պէրպէրեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, զարմիկին եւ հարազատին՝

ՋԱՔԱՐԻԱ ԹԱՇՃԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 23, առաւօտեան ժամը 7·30-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 28, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ,

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Գլամարի Էնթէրքոմիւնալ գերեզմանատունը։

Հանգուցեալին եւ ընտանիքին փափաքին համաձայն՝ փոխան ծաղիկի նուիրատուութիւնները կատարել Իսի-ի մէջ կառուցուող հայկական դպրոցին, հետեւեալ անունով եւ հասցէին՝

Association pour la Construction
et l'Administration de l'Ecole
Arménienne d'Issy-les-Moulineaux
48, rue Barbès, 92130 Issy-les-Moulineaux
(Tél. : 46 44 62 16):

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Թաշճեանի եւ զաւակներուն։

Օր· Անի Էքպէրեան,

Տոքթոր Սելմա Լըմէռ,

Վալերի Լըմէռ եւ Էմմանիւէլ Քոմոն,

Անթուան Լըմէռ եւ Գարոլին Տըմանժէլ,

Աարիէն, Արթիւր եւ Ալիս,

Այրլ Տիկին Վարդազարդ Հաճէրօղլու եւ զաւակները,

Այրլ Տիկին Տիգրանուհի Արմաղան,

Տիկին Յասմիկ Թոքաթլեան

ինչպէս նաեւ Պապէրեան, Պահատուրեան, Էքպէրեան, Մեծատուրեան եւ Սըրբկիւզէլեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, նահիին, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԷՔՊԷՐԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 21-ին, 90 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 28-ին, ժամը 14·15-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին՝

6, rue du Père Komitas, 92370 Chaville

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընկատել։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արշալոյս Պէրպէրեան - Ույկուճի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Սէտէֆ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

***

Առաքել Առաքելեանի, Շուշանիկ եւ Արսէն Տէր - Սարգիսեանի յիշատակին իր հարազատները 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

ՍՏԻՊՂԱԿԱՆ

Անգամ մը եւս կը խնդրենք այն բաժանորդէն որ Ֆօսյուռ Սէն Թ'Անթուանի փոսթէն 1000 Ֆր.ի մանտա - լէթր մը ղրկած է «Ցառաջ»ին, Նոյեմբեր 23-ին, որ իր անունն ու հասցէն հաղորդէ, քանի ոչ մէկը կայ։



CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COMMUNIQUÉ

La Croix Bleue des Arméniens de France, section de St. Jérôme / Marseille, informe tous ses sympathisants et toutes les associations arméniennes de la Région Marseillaise de ne plus adresser de courrier à l'Eglise Arménienne de St-Jérôme mais à l'adresse suivante :

Mme Azniv HOTOTYAN
C. B. A. F.
13, bd de Cazoran
13013 MARSEILLE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 28, տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9·30-ին, հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

ՓԱՀԱՆԱՅԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 31, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

Նորընծայ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ· ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ
Առընթերակայութեամբ՝
ԺԻՐԱՑՐ Ծ· ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ-Ի

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցիլ պատարագին եւ աղօթքով քաջալերել եկեղեցւոյ ծառայութեան նուիրուած այս նոր Ընծայեալը։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷԼ

Տարեմուտի Պատարագ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 31
Առաւօտեան ժամը 10-ին
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
կը մատուցուի Տարեմուտի Պատարագ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

★ ★ ★

GRAND REVEILLON DU 31 DECEMBRE

à l'ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad,
Lyon-Villeurbanne

organisé par **FRANCE - KARABAGH et les Associations Arméniennes de la Région Rhône-Alpes**

animé par l'Orchestre **MASSIS les violonistes de Marseille et le Disc-Jockey Didier**

Prix d'entrée :

Adultes : 170 F. — Etudiants : 150 F.
Enfants de 6 à 14 ans : 80 F.

Réservation :

M.C.A. Décines :	78. 49. 42. 97
M.C.A. Villeurbanne :	78. 93. 57. 43
Eglise de Lyon :	78. 60. 47. 18
FRANCE KARABAGH :	72. 02. 07. 98

A cette occasion,
ELECTION DE MISS REVEILLON 95
Concours ouvert aux jeunes filles
à partir de 15 ans
Renseignements CASTING :
Adèle BERBERIAN au 78. 71. 01. 90
ou au 78. 49. 42. 97
Date limite de dépôt de candidature :
le 15 Décembre

★ ★ ★

(Շար. Ա· էջէն)

մարմինները գտնուեցան, Դեկտեմբեր 23-ին, Վերքորի (Իզէռի նահանգ) մէջ։ Մարմինները չարուած էին ասղի ճեւով եւ անոնց կարգին էին երեք մանուկներ 2-էն 11 տարեկան։ Նախապէս կ'ըսուէր թէ հաւաքական անձնասպանութիւն մըն է, բայց ոչ մէկն այդ անկարելի էր մանուկներուն պարագային, այլեւ յետագայ քննութիւնները փաստեցին որ մարդասպանութիւն է։ 1983-ին է որ հիմնադրին՝ Օրիժասի մահէն ետք, աղանդին գլուխը կ'անցնէր Լիւք Ժուռէ որ հետեւորդներ կը ժողվէր Պրըթանեը, Մարթինիք, Զուիցերիա, Գանատա, չուրջ 500 հոգի։ Ժառանգորդը կը նկատեն իրենք զիրենք Տաճարի մխաբանութեան, լուծուած 1312-ին Ֆիլիփ լը Պէլի դրդումով։ 1994 Հոկտեմբերին իր դիակն ալ կար այն 48 մոխրացած մարմիններու կարգին որոնք յայտնաբերուեցան Զուիցերիա։ Ամէն պարագայի մէջ հարցը այնքան ալ պարզ չէ եւ կը կարծուի որ այս աղանդը (եւ ուրիշներ) թափանցած են մինչեւ իսկ պետական շրջանակներու մէջ։ Այժմ հետապնդում կայ «Արեգակնային Տաճարի» դէմ «չարագործներու միութեան» ամբաստանութեամբ։

ՊԱՊ յանկարծակի անհանգստութիւն մը ունեցաւ, Դեկտեմբեր 25-ի ցերեկին, երբ իր անձնական բնակարանին պատշգամէն, սկսած էր իր Ծննդեան օրհնութիւնը տալ ուղպի էֆ օղպի· հազիւ 3 լեզուով չնորհաւորելէ ետք Ծննդեան տօնը, ընդհատեց ու քաչուեցաւ։ Վերադարձաւ 20 վայրկեան ետք, ներողութիւն խնդրելով, բայց ստիպուեցաւ կրկին հեռանալ։ Արդէն նոյն առտուն չէր կրցած պատարագել, հազիւ 3 ժամ քնացած ըլլալով կէս դիշերուան պատարագը մատուցանելէ ետք։ 75 տարեկան, Յովհ· Պօղոս Բ. բաւական տկարացած էր վերջին տարիներու յաջորդական գործողութիւններէ ետք, առանց նկատի առնելու այն չատ աւելի ծանր գործողութիւնը որու ենթարկուեցաւ 1981 Մայիսին, վիրաւորուելէ ետք իրեն դէմ գործուած մահափորձին։ Այժմ, պաշտօնապէս կ'ըսուի թէ ջերմ ունի եւ մարսողութեան խանգարումներ։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ Ծննդեան տօները անցուց Մարոք, իսկ նախկին նախագահը՝ Միթերան, այս անգամ ալ Ասուան (Եգիպտոս) գնաց ուր նախագահ Մուպարաք իրեն կը տրամադրէ իր ապարանքը։

ՋԻՋԻՆԻՈՑ մէջ «առնուազն 267 մեռեալ կայ», իբրեւ հետեւանք վերջին 10 օրերու կուխերուն Կուդերմէսի փողոցներուն մէջ ռուս զինուորներու եւ անկախապաշտներու միջեւ, յայտարարած է զօրավար Շկիրկօ, ռուս զօրքերու հրամանատարը Չէչէնիա։

ՍՍԱՐԱՑԵԻՕ, չորս տարի է առաջին անգամ ըլլալով խաղաղ Ծնունդ մը ապրեցաւ։ Ելեկտրական հոսանք կայ եւ յոյսն ալ կը վերածնի։ Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շ· Միյօն Պոննիա գացած էր այս առթիւ։

ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ ԼԵՎԻՆԱՍ, Ֆրանսացի փիլիսոփան, ծնած Լիտուանիա հրեայ ընտանիքի մը ծոցը, մեռաւ առջի օր, Փարիզ, 90 տարեկանին։ Իր փիլիսոփայութիւնը հիմնուած էր գլխաւորաբար Տալմուդեան բնագրերու եւ Հայտըկէրի տեսութիւններուն վրայ։

ՏԻՆ ՄԱՐԹԻՆ, ամերիկացի երգիչը որ նաեւ չարժանկարի դերասան էր, մեռաւ առջի օր 78 տարեկանին, Հոլիվուտի իր ապարանքին մէջ,

★ BONNE ANNEE 1996! ☆

TEBROTZASSERE

REVEILLON DE LA ST SYLVESTRE

Ça pétille pour 300 F. ! !

DANSE ET COTILLONS

31 Décembre de 21h à l'aube

Sur réservation uniquement :
1, Boulevard du Nord, LE RAINCY — Tél. : 43. 81. 01. 72.

l'U.G.A.B. - *Jeunes*
MARSEILLE

vous annonce son

REVEILLON de la ST-SYLVESTRE

le Dimanche 31 Décembre
à partir de 22 heures 30

DJ : SAKO *Musique arménienne assurée*
(Cotillons, pâtisseries arméniennes, coupe de champagne vous seront offerts)

P.A.F. : 150 F. Membres
180 F. Non-Membres *Tenue Correcte exigée*

Réservation au : 91. 22. 10. 45 327, Bd Michelet Marseille 8e

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28
JEUDI
28 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.753 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.753

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵԼՑՄԱԶ-ՉԻԼԼԷՐ ՁԵՌՔ ՁԵՌՔԻ՞Ն

ՓՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԿՂ ՅԵՏԱՁԳՈՒԻ

Մ. Ելցմազ եւ Թ. Չիլլէր սկզբունքի համաձայնութեան եկան, Դեկտեմբեր 26-ին, ճամբան փակելու համար էրպաքանի Ռեֆահին առջեւ: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, գլուխ գլխի տեսնուելէ ետք Թանսու Չիլլէրի հետ, Ելցմազ ըսած է որ համաձայնած էին՝ «հաչտութեան վրայ հիմնուած համախմբում մը կազմելու անհրաժեշտութեան վրայ»: Նոյն ձեւի յայտարարութիւն մը ըրած է Տիկին Չիլլէր: Երկուքն ալ, որ զիրար կ'ատեն, այլ ելք չունէին քան «տրամաբանութեան ամուսնութիւն մը» (մադիաժը ռեզոն) քանի սէրայինը անկարելի է: Ռեֆահը չի կրնար առանձին կառավարել իր 158 երեսփոխաններով (բացարձակ մեծամասնութիւնը 276 է), իսկ ՏԵՓ-ը եւ ԱՆԱՓ-ը (Չիլլէր եւ Ելցմազ) 267 երեսփոխան կ'ունենան միասնաբար: Շատ ցած արդիւնքի մը հասած էր քրտամէտ ՀԱՏԵՓ-ը որ ոչ մէկ ներկայացուցիչ ունի: Աստցած 1,7 միլիոն ձայները կու գան հարաւ-արեւելեան Անատոլուէն. գլուխը հասած է 4 նահանգի մէջ եւ երկրորդ՝ վեց ուրիշներու: Կուսակցութեան մէկ անդամը ցաւով կը հաստատէ որ առանց ձայներու անհրաժեշտ 10%-ի սահմանափակումին 24 երեսփոխան կ'ունենային: Փրոֆ. Էրկիլ այն մտավախութիւնն ունի որ այս կացութիւնը (ՀԱՏԵՓ-ի բացակայութիւնը Ազգ. ժողովէն ներս) պատճառ ըլլայ որ ամրապնդուի Քիւրտերու մօտ «քիւրտ ուժի լուծումը»: Այս նոյն հարցին առընչութեամբ, Ֆիկառօ (Դեկ. 27) կը խօսի եաշար Քեմալի մասին՝ «Տաւրոսի առիւծը» որ դիրք կը բռնէ Քիւրտերու կողքին, 72 տարեկանին, փոխանակ հանգիստ կեանք մը վարելու: Ընտրութենէն առաջ ան յայտարարեր է Թերթին Թղթակցին. — «Պատերազմը պիտի չարունակենք խաղաղութեան համար, խաղաղութիւն՝ հարաւ-արեւելեան Անատոլուի մէջ: Եթէ ՀԱՏԵՓ-ը անհետի, քրտական հարցին լուծումը կը յետաձգուի: Պատերազմը, կը վախնամ որ կը չարունակուի»: Ելցմազ գացեր գինք տեսեր է եւ ընդուներ որ սխալներ գործուած են ու կ'ուզէ քաղաքական լուծում մը գտնել: «Ափո»յի (ՓՔՓ-ի պարագլուխ՝ Էօճալան) մասին կ'ըսէ.. Քիւրտ ժողովուրդն է որ կը դիմադրէ: Ափօ-ն խորհրդանիշ մըն է: Եթէ ժողովրդավարութիւնը յառաջդիմէ հարաւ-արեւելեան չրջանը, ո՛վ զօրավիգ պիտի կենայ կեղեքոնեներուն: Ո՛վ պիտի երթայ կուռելու լեռներուն մէջ: Սպայակոյսը յայտարարեց որ ձուլիը ձեռք ձգելու համար պիտի ցամքեցնէր լիճը: 3000 գիւղեր պիտի ջամբեցնէր լիճը: 3000 գիւղեր հիմնայատակ քանդուեցան, 3 միլիոն Քիւրտ գաղթական դարձան, բայց, «ձուկը» ըսել կ'ուզեմ կեռիլլան Արարատ լեռը եւ Թունճելիի չրջանը ապաստանեցաւ: Եթէ պատերազմը չարունակուի դեռ հինգ տարի, մեր երկու ժողովուրդները են, Թուրք ժողովուրդը եւ քիւրտ ժողովուրդը, որոնք վնաս պիտի կրեն, պիտի այլասերին:

Ե. Քեմալ կը չարունակէ աշխատիլ իր եռահատոր գործին վրայ՝ ««Կղզիի մը պատմութիւնը»»: Կը սկսի Լօզանի դաշնագրէն, բնակչութեան փոխանակումէն, Ցոյներու մեկնումէն եւ վերջ կը գտնէ այս օրերուն, նոյն Անատոլուի մէջ, կըրկին հոս-հոն քաչքչուող բնակչութիւններով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՈՐԾԱԴՈՒԻԼԻ երկու չարժումները կան որոնք կը չարունակուին եւ զգրեցման ալ ոչ մէկ նշոյլ կայ: Ամէնէն ծանրը կը վերաբերի Մարսէյլի փոխադրական միջոցներուն. քաղաքը 22 օր է պրկուած է փոխադրական բոլոր միջոցներէն. քանթողները կ'ուզեն որ չնչուի երիտասարդներուն վերաբերող կանոնագիր մը, ընթացիկէն նուազ նպաստաւոր: Երկրորդ չարժումը կը վերաբերի Գանի (Գալվառոս) թղթատարին. հոս ալ կը պահանջուի ուրիչ կանոնագրի մը չնչումը, այս անգամ՝ անկայուն նկատուած: Մարսէյլի համար հարցը հետեւեալ է իր մանրամասնութեան մէջ. — 1993-էն ի վեր հաստատուած է «կանոնագիր 2» մը Մարսէյլի փոխադրական միջոցներու ընկերութեան (ռեժի) կողմէ նոր աչխատանքի սկսողներուն համար: Ասոր հետեւանքն այն է որ «1993-էն առաջ» եւ «1993-էն ետք» գործի անցած քրամիւօ-ներու միչեւ տարբերութիւնը փոքր չէ. արդարեւ 1993-էն առաջ սկսող մը, միչին հաչուով կը ստանայ 8449 Ֆր. ամիսը, 35 ժամ 40 աչխատանքի համար, մինչ 1993-էն ետք սկսողը՝ 7820 Ֆր., 39 ժամ աչխատանքի համար: Ժ.-Գ. կոտէն՝ քաղաքապետը, կ'ընդունի որ կանոնագիրներու անարդարութիւն մը կայ, որ նախորդ թաղապետութեան գործն է: Տրամադիր է վերջ դնելու այդ կացութեան, բայց, կ'ըսէ թէ մէկ անգամէն չըլլար:

ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԴՈՒՄԱՆ (Ռուսաստանի երեսփոխանական ժողով) հետեւեալ պատկերը կը պարզէ վերջնական արդիւնքներէն ետք: 450 երեսփոխաններ կը բաչխուէին սա ձեւով. — Համայնավար կուսակցութիւն՝ 158, Հողագործական՝ 20, Իշխանութիւնը ժողովուրդին՝ 9, Համայնքներու համագումար՝ 5, Աչխատանքի Ռուսաստանի համայնավար՝ 1, Գովորուխինի պլոք՝ 1, Ռուսաստանի սենտիքաններ՝ 1 (ասոնք կը ներկայացնեն ձախ հոսանքը): Անկախ ճակատը ունի 78 երեսփոխան: Կեդրոնը ունի 10 երեսփոխան: Ա-ջին 115 երեսփոխաններուն 45-ը կը պատկանին Իաբլոկոյի կուսակցութեան, 54-ը՝ Մեր տունը՝ Ռուսաստան, 9-ը՝ Ռուսաստանի դեմոկրատ ընտրութիւն, 3-ը՝ Ցառ՛ջ Ռուսաստան, Պանֆիլովայի համախմբումը՝ 2, Հասարակայ գատ՝ 1, Տնտեսական ազատութիւնը՝ 1: Ծայրյեղ աչը (Ռուսաստանի ազատական դեմոկրատ կուսակցութիւն) 51 երեսփոխան:

ԶԷՋԷՒԻՈՑ կուղերմէս քաղաքի պարզած պատկերը ահաւոր է, ըստ Թղթակիցներուն: Փողոցները դիպուած դիակներ, նկուղներու մէջ անօթի-ծարաւ ապաստանեալներ եւ Ռուսերն ալ կը չարունակեն «սլաւսափի դործողութիւնը»:

ՊԱՊԸ, Դեկտեմբեր 26-ին, երեւցաւ իր սենեակի պատչգամը եւ արտասանեց Հը-բեչտակ Տեառնի (Անժէլիւս) աղօթքը, փաստը տալու համար որ ունեցած անհանդստութիւնը ծանր բնոյթ չունի: Բժիչկները թոյլ չտուին սակայն, որ ըստ սովորութեան, Գասթելկանտոլֆոյի իր ամարանոցը երթայ հանդստանալու:

ՌԱՖԻՔ, Առլի այն նոտարը որ 1965-ին ցկեանս եկամուտի դրութեամբ գնած էր Ժանն Գալմանի տունը, ամսական 2500 Ֆր. վճարումով, մեռած է 77 տարեկանին: Ծանօթ է որ Ժանն Գալման, Ֆրանսայի (եւ աչխարհի՛) երիցագոյն ապրողը ոտնեց իր 121-րդ տարեդարձը: Նոտարին ժառանգորդները պարտին չարունակել ամսավճարը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

Հ. ԳԱԼՍՏԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ
Ա. ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Դեկտեմբեր 17-ին իր հողակոյտին վրայ կատարուած յիչատակի արարողութեամբ մը նչուած է Երեւանի նախկին քաղաքապետ, «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի անդամ Համբարձում Գալստեանի սպանութեան առաջին տարելիցը: Իր հողակոյտին վրայ դեռեղուած տապանաքարին վրայ արձանագրուած է Պիամարքի հետեւեալ խօսքը որ առնուած է անոր վերջին անաւարտ յօդուածէն. «Յեղափոխութիւնները կը նախապատրաստեն ռոմանթիքիները, կ'իրագործեն փանաթիքները, իսկ ահռնց պտուղները կը քաղեն սրիկաները»: «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի 10 անդամներէն ներկայ գտնուած են միայն Վազգէն Մանուկեան, Աչոտ Մանուչարեան եւ Դաւիթ Վարդանեան:

Այս առիթով, կարելի չէ չյիչել թէ Հ. Գալստեանի սպանութենէն ետք Ազգային ապահովութեան վարչութեան պետի նախկին պաշտօնակատար Դ. Շահնազարեան Խորհրդարանին մէջ երաչխիք տուած էր որ անպատման կը գտնուի մարդասպանը...:

*
**

ՅՈՒՐՏ ՁՄԵՌ

Հայաստանի մէջ Դեկտեմբերի ընթացքին միջին քանակութենէն զգալիօրէն պակաս անձրեւ տեղացած է: Սակայն օդը գրեթէ անձրեւ խոստացած է ու ամսուն 18-ի դիչերը — 31 աստիճան ջերմութիւն արձանագրուած է Աչոցքի չրջանը (Գիւմրիի հիւսիսակողմը, Վրաստանի սահմանին մօտ): Երեւանի մէջ տարեկան միջինէն 1,5 աստիճան ցած է ջերմութիւնը:

*
**

ԱՌՆՈՒԱԶՆ 700 ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ ԱՐՏԱԳԱՂԹԱԾ

Դեկտեմբերի երկրորդ չաբաթը Ծաղկաձորի մէջ տեղի ունեցած է 1999-ի մարդահամարին նուիրուած սեմինար մը. հոն յայտարարուած է որ 1991 — 95 ժամանակամիջոցին Հայաստանը լքած են առնուազն 700 հազար բնակիչներ: Հետազօտութիւնը կատարած են Տնտեսութեան նախարարութեան մասնագէտները, ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագիրներու հայաստանեան դրասենեակին պատուէրով:

*

Մեկնողներու 70%-ը այրեր են, գլխաւորաբար աչխատելու տարիքի: Անոնց մէջ բարձր թիւ կը կազմեն բարձրագոյն ուսումի տէրերը: Գաղթին գլխաւոր պատճառը նիւթական ապահովութեան բացակայութիւնն է: Այս զանգուածին 90%-ը մեկնած է Ռուսաստան: Մեծ է համեմատութիւնը անոնց որոնք կ'ըսեն թէ հեռացած են առժամեայ կերպով եւ մտադիր են յառաջիկային վերադառնալ Հայաստան:

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 25 / 27)

ՀՀՇ-Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Դեկտեմբեր 22-էն տեղի ունեցած է Հայոց Համազգային Շարժման է. համագումարը, մասնակցութեամբ՝ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, փոխ-նախագահ Գ. Ցարուքիւնեանի, վարչապետ Հ. Բագրատեանի, Ազգ. ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեանի, Ազգ. ժողովի եւ կառավարութեան անդամներու եւ համակիրներու: Զեկուցումներով հանդէս եկած են ՀՀՇ-ի վարչութեան նախագահ Ցուսիկ Քհնյ. Լազարեան եւ Բ. Արարքցեան: Ընտրուած է 30 անդամներէ բազկացած վարչական նոր կազմ, ինչպէս նաեւ բեւեռուած կանոնագրութիւն եւ բանաձեւ: Ելոյթ ունեցած է նաեւ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան,

*
**

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁԵՐՈՒ ՑԱՒԵԼՈՒՄ

Հայաստանի վարչապետին որոշումով, նուազագոյն աչխատավարձը Ցունուար 1-էն կը բարձրանայ 720 դրամի: Նոյն որոշումը կը նախատեսէ նաեւ պետական պաշտօնեաներու աչխատավարձի յաւելում:

Տեր Ունի

ԱԼԵՔՍԱՆ ՕՀԱՆԵԱՆ

Ցաւով, եւ յապաղումով, իմացանք որ Դեկտեմբեր 7-ին իր մահկանացուն կնքած է մեր պաղուքի երբեմնի հանրային դէմքերէն՝ Ալեքսան Օհանեան:

Ողբացեալը, ինչպէս պոլսեցի, ծնած էր 1904-ին եւ զաւակն էր Ներսէս Օհանեանի որ եղեռնի վաղորդայնին տարած իր կենսական աչխատանքին համար որբահաւաքի գեներին վրայ, մկրտուած էր՝ «Որբերու Հայրը»: Ալեքսան Օհանեանի թադումն ալ կատարուած է, ըստ իր փափաքին, ընտանեկան մտերիմ չրջանակի մէջ, բայց, արդեօք չէ, կը խորհինք որ իր յիչատակը ոգեկոչենք, գոնէ քանի մը տողով:

Ալեքսան Օհանեան, արհեստով տպագրիչ էր, բայց իր ստացած ընտանեկան հայեցի դաստիարակութիւնը թոյլ չէր կրնար տալ որ անտարբեր մնայ պաղութիւս ազգային կեանքին նկատմամբ, առաջին օրերէն իսկ:

Բ. աչխարհամարտի վաղորդայնին, սերնդակիցներու հետ, բեղուն գործունէութիւն ունեցած է (1945-էն 1960) Ազգաբախնամի վարչութեան մէջ, ուրիչ նուիրեալներու կարգին, ինչպէս՝ Տոքթ. Վահրամ (Վահրամ Չիլինկիրեան), Մկրտիչ Գազանճեան, Նուպար Օհաննէսեան, Գրիգոր Բաթումեան եւ ուրիչներ, որոնցմէ միակ վերապրողն է, այսօր, Վահէ Չիլինկիրեան: Այդ չրջանին է որ Տոքթ. Վահրամի գլխաւորութեամբ Ազգաբախնամի մատակարարութեան յանձնուած են հայկական հանդստեան տուները, նախ՝ Անթիլիասի (Ազգաբախնամի սեփականութիւն) ապա՝ Մոնմորանսի, հուսկ՝ Սէն-Ռաֆայէլ:

Խորապէս կապուած Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ, երկար տարիներ իր մասնակցութիւնը բերած է Փարիզի Կրօնական ընկերակցութեան, որպէս ներկայացուցչական ժողովի եւ վարչութեան անդամ, նախքան վարելը հոգաբարձութեան առենապետութիւնը 1965-էն 1979:

Լուռ աչխատող մըն էր, թերեւս այդ էր պատճառը որ ուզած էր որ մահն ալ լուռ անցնի եւ գլացուի գինքը յարգողներուն եւ սիրողներուն որ կարենան իրենց վերջին յարգանքը մատուցանել իր յիչատակին:

Ալեքսան Օհանեան նաեւ նկարիչ էր (Ալօհան ծածկանունով) եւ տէր գեղարուեստական խոր ճաչակի մը: Հինէն կապուած էր «Յառաջ»ին եւ Շաւարչին որ Պոլսէն իսկ ընտանեկան բարեկամ մը եղած էր: Սուր հիւմուրի տէր, յաճախ կը հեռաձայնէր, դեռ վերջերս յիչեցնելով որ 90 տարեկան եղած է, բայց, չէր կորսընցուցած իր մտքի արթնութիւնը ոչ ալ կատակելու իր սովորութիւնը: Ցաւ էր, սակայն, իրեն համար որ այլեւս չէր կրնար խմբագրատուն այցելել եւ քիչ մը չաղակրատել հին օրերը յիչելով:

Իր մահով, կ'անհետանայ անդամ մը եւս դաղութիս քիչ մը մոռցուած այն սերունդէն, որու չնորհիւ ազգային որոչ կեանք մը կերտուեցաւ եւ արմատախիլ յաջորդող սերունդները բոլորովին չկրնցան իրենց արմատներէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆ ՈՒ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱՒԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՄԸ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՀԱՃԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՕՋԻՆԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԴԻՐԸ

Մկրտիչ Հաճեանին երբ առաջին անգամ հանդիպեցանք կեդրոնականի իններորդ դասարանն էինք. 15 - 16 տարու աղաք: Իսկ ինք մեր տարիքին կրկինն ունէր եւ արդէն 15 - 16 տարիէ ի վեր պոլսահայ թերթերու մէջ կը գրէր: Այդ մէջոցին գրեթէ ամէն հայ ընտանիք, Պոլսոյ մէջ, հայերէն թերթի մը կամ թերթերու ընթերցող էր: «Ժամանակ»ին մէջ «Հիներն ու նորերը» ընդհանուր խորագրեալ քառնիկներ կը ստորագրէր Մկրտիչ Հաճեան, Իսկ այլ գրութիւններու տակ կը տեսնուէր Մ. սկզբնատառը իր անուան: 14 տարեկանին, դպրոցական չարաղրութիւնով մը պարբերական մամուլի դռնէն ղրկականութեան անդաստանը մըտեր էր ան: Կեդրոնականի ուսուցչուհիներէն Օր. Մարի Ժամկոչեան յանձնարարեր էր Տիկին Հայկանոյշ Մառքի աշակերտ Մկրտիչ Հաճեանին չարաղրութեան հրատարակութիւնը «Նոր Լուր» օրաթերթին մէջ: Հազիւ կեդրոնականէն չրջանաւարտ (1933) Մինաս Թէօլէօլեանի եւ Մովսէս Մերտինեանի հետ կը խմբագրէն կեդրոնականի ուսուցիչներէն Մանուկ Աւետեանի «Արդարար» օրաթերթին գրական բաժինը որ պոլսահայ գրական չրջանակներուն մէջ աղմուկ կը յարուցանէ որպէս երիտասարդական խիզախ կարծիքներու բեմ (5): Մկրտիչ Հաճեան աշխատակցած է իր առենուան Պոլսոյ գրեթէ բոլոր հայերէն թերթերուն: Կեդրոնական Սանուց Միութեան «Հանդէս Մշակոյթի» պարբերաթերթին սկզբնական թիւերու խմբագրական մարմնոյն ամէնէն գործօն անդամը եղաւ: Վարեց Աղգայինի հիւանդանոցի «Սուրբ Փրկիչ» պարբերաթերթը: 1952-ին մեկնեցաւ Թուրքիայէն Ֆրանսա, ուրկէ յաճախակի թղթակցութիւններ ղրկեց Պոլսոյ «Ժամանակ» օրաթերթին. Փարիզի հայկական ընկերային ու մշակութային կեանքի մասին: Բայց ի մասնաւորի եւ առաւելաբար ֆրանսական ու համաշխարհային մշակոյթի այժմէական հարցերն են որ իր յօդուածներուն նիւթ հայթայթեցին: Ֆրանսական իշխանութենէն վաւերացեալ արուեստի քննադատ - մամլոյ ներկայացուցչի իր հանդամանքով գրեց ու գրեց ան: Այսպէս սկսաւ իրականանալ արեւմտեան ոստաններու մէջ ապրելու իր խոր փափաքը: Արեւմտեան ստեղծագործութեան յառաջընթացին հետ մտերմօրէն հաղորդուելու ցանկութիւնն էր որ զինք բերած էր այս ափերուն վրայ. առանց խզուելու հայկական միջավայրէն: Ի դէպ Ֆրանսա հասնելէն սկսեալ աշխատակցեցաւ արտասահմանեան հայկական բոլոր հոսանքները ներկայացնող հայերէն թերթերուն: Անսովոր երեւոյթ մըն էր այս եւ դեռ կը տեւէ անիերող յախուռն կեցուածքի ուժականութեամբ գրեթէ գրեթէ եղած հայկական մշակոյթով մարդոց հաւաքականութեան մէջ, ուր «մեզմէ չեղողը մեր թշնամին է» տեսութիւնը գտած է իր կիրարկութիւններուն համահայկական դեմքինը: Մկրտիչ Հաճեան կարողացաւ գործնականօրէն ժխտել այդ տեսութիւնը, ամբողջ 33 տարի եւ անընդհատ: Աներեւակայելի չէ այս կացութիւնը: Մկրտիչ Հաճեանի մարդը ընդհանուր առմամբ համաշխարհային մշակոյթի դեղարուեստական բաժինն է եղած եւ ի մասնաւորի՝ հայկականինը: Արտայայտուած է ան հայերէնի, արուեստի գրականութեան, երաժշտութեան եւ ընկերային հարցերու մասին. մերթ որպէս արուեստի քննադատ, մերթ նորավիպագիր եւ երբեմն որպէս բանաստեղծ՝ երեւակայութիւնն ու իր մտածումները ի սպաս դնելով իր յուզականութեան (5): Երբ այլեւս հեռացած էր Պոլսէն, աշխատակցեցաւ «Յառաջ»ին, բայց ամէնէն աւելի՝ Պոսթընի «Պայքար»ին ու «Հայրենիք»ին, քանի որ կուսակցական այս բանբերներուն մէջ ալ կարելի եղած է դնել հայկական մշակոյթը համահայկական գերադոյն գործօնը նկատող խմբագիրներ: Արեւմտահայ հրապարակագրութեան այս «ըմբոստ» մարդը կարելի չէր դնել խմբակցական կազապարի մը պահանջած կարգապահութեան մէջ: «Առանց նորարարութեան դոհելու հայ դրողի իր ինքնութիւնը, Մկրտիչ Հաճեան իր դաւանանքով մըղուած է ժամանակավրէպ նկատելու «հայկականութեան» ճամբով ամէն կղզիացում, որ կը սահմանափակէ դրադէտին ստեղծագործական հորիզոնը» կ'ըսէ Մինաս Թէօլէօլեան (5): Աւելի քան 50 տարուան ընթացքին աշխատակցեցաւ ան արեւմտահայերէնով հրատարակուող չուրջ 50 թերթերու, դրելով աւելի քան 2000 յօդուածներ: Իր անկեղծ եւ խիզախ քննադատականները 1930-ական թուականներուն նկատուած են բուռօրէն խնդրահարոյց յօդուածները: Մինչդեռ երբեմնի իր աշակերտները ճանչցած են փափկանկատ Մկրտիչ Հաճեան մը, միշտ անկեղծ: Հաւանականօրէն ան ենթարկուած էր արդէն ժամանակի յղկումին եւ չափաւորած երբեմնի յախուռն երիտասարդը, գրեթէ պատանի: Բայց հինները կը յիշէին, երբեմն դառնօրէն, իր կծու քննադատութիւնները. զոր օրինակ՝ երաժիշտներուն կամ երաժշտագէտներուն ուղղուած մամուլին մէջ եւ մամուլէն դուրս:

ԵՐԱԺԻՇՏՆ ՈՒ ԵՐԱԺՇՏԱԳԻՏԸ

Երբ Մկրտիչ Հաճեանի քոյրը՝ Մաննիկ, նախակրթարանէն նոր չրջանաւարտ, սկսաւ կլթառի դասեր առնել. 1915-ի հայջինջ աքսորէն փրկուած Շահէն ու Վարդուհի Հաճեանի տունը նուագարան մը մուտ գործեց: Այս կլթառը հետաքրքրութեան գրգիռ մը տուաւ տան կրտսերներուն, այսինքն Մաննիկի եղբայրներուն՝ Մկրտիչին եւ Տիգրանին: Գումգափուի չրջանին մէջ բնակող Հաճեաններու երկու տղաքն ալ այդ միջոցին կը յաճախեն Սուրբ Մեսրոպեան վարժարանը, Կէտիկ փաչա: Մկրտիչ, իր դասընկերոջ Մկրտիչ Շելլեֆեանի օրինակին հետեւելով մանուօլին մը ունեցաւ ու մտաւ երաժշտութեան աշխարհին մէջ...: Նախակրթարանէն վերջ ալ չարունակուեցաւ իր այս հետաքրքրութիւնը եւ ընդլայնեց զայն. Հայոց եկեղեցւոյն եւ կեդրոնականի ճաշարանին կրամափոնին մօտ մնալով: Վարժարանին օրերը կը սկսէին ոէրուննական աղօթքին երգեցողութեամբ: Վերջին տարւոյն աշակերտներէն մին վարիչ կը կարգուէր թէ կրամափոնին եւ թէ երգեցողութեան: Մկրտիչ Հաճեաննէր որ իր չրջանին կատարեց այդ դերը: 1933-ին, աւարտելով կեդրոնականի չրջանը, մտած էր Պոլսոյ Թէքէլիք Համալսարանին եւ ստացած էր էլեկտրա-մեքենագիտութեան պատիժինը: Հոն, իր դասընկերներէն էր Յակոբ Սալըրեանը որուն քրոջմէ՝ Աւրինէէն դաչնակի դասեր առնել կը սկսի Մկրտիչ Հաճեան: (Յետոյ՝ 1942-ին, Մկրտիչն ու Աւրինէն պիտի ամուսնանային եւ ունենային որդի մը՝ Շահէնը: Ներկայիս ան կը դասախօսէ Մեքսիքոյի Համալսարանին բնագիտութեան եւ աստղագիտութեան բաժնին մէջ, դրելով հանդերձ վէպեր: Կեդրոնականի 1949-ի աչակերտները հաւանականօրէն յիչեն թէ ի՛նչպէս համոզած էին իրենց ուսուցիչը որ Շահէնը օր մը պզրոց բերէ: Եւ օր մը, պուպրիկի մը նման սպիտակազգեստ Շահէնը յայտնուեցաւ կեդրոնականի պատուոյ սանդուխներէն բարձրացող հօրը դիրկին մէջ): 1934-ի ամրան արձակուրդին կ'աչխատի ու խնայած դրամով կը դնէ դաչնակի մը: Կ'ուզէր ըլլալ դաչնաւորող (ինչպէս պիտի ըսէր Հայաստանցի մը՝ կոմպոզիտոր): Փրոֆ. Էտկար Մանասեան դասեր կ'առնէ՝ հարմոնիա, ֆոնքրըփուէն, թէորի: Ռուս Սերխմանովէն ալ երգի դասեր, բայց իր պարիթոն ձայնը մարդը կըլլայ Գերմանուհի Օր. Քիւնքլը: Մկրտիչ Հաճեան եղաւ «Գուսան» երգչախումբին վարիչը, ծառայելով նաեւ Հայոց եկեղեցական երաժշտութեան: Պոլսոյ երաժշտանոցի համանուագին ու երգչախումբին անդամ էր ան, ինչպէս շատ մը Հայեր, որոնք այդ կազմակերպութեան սիւներն եղան տարիներով, ձգմալ Ռէչիտի մականին ներքեւ: Այդ ատենուան Պոլսոյ երաժշտասէր բազմաթիւ հանրութիւնը կ'ունկնդրէր պարիթոն մը որ թուրք վարիչին կողմէ «մկրտուած» էր Հաճըվիլ (այլ անուամբ Մկրտիչ Հաճեան): Ան, երբեմն կը մեներգէր նաեւ կեդրոնական վարժարանի երաժշտահանդէսներուն: Այդ հանդէսներուն որակը բարձր էր աներեւակայելիօրէն: Պոլսէն անցնող, արեւմտեան երաժշտութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերուն ներկայացուցիչներու արձագանգներն են որ Մկրտիչ Հաճեան կը բերէր հայերէն մամուլին մէջ եւ Հայոց երաժշտական միջավայրին, միչտ կատարեալին ու գեղեցկին ցանկութեան նախանձախնդրութիւնը զրդռելով հայ հասարակութեան, իր մկկին ոճով ու հեզասահ գեղեցիկ արեւմտահայերէնն լեզուով(8): Երբեմնի փարիզեան Ռըվիւ Միւզիքալի յարատեւ ընթերցող այս Մկրտիչ Հաճեանի գրիչն էր որ անխնայ կը հարուածէր Պոլսոյ երաժիշտներու ելոյթները: Այդ միջոցին հայ երաժիշտներու մէջ էին փրոֆ. Էտկար Մանասս, փրոֆ. Ստեփան Բարբեան, փրոֆ. Միւհէնթխեան, Մարի Ոսկան, Աւրինէ Սալըրեան, Վալանթին Մազլումեան, Եդուարդ Մարկոսեան, Ասրաքի Պապիկեան, Գոհարիկ Տիրատուրեան, թէնոր Ղօնչէկիւլ, Կիրակոս Սապըճեան (Արմէն Կիրակ): Իսկ Համաշխարհային Բ. պատերազմէն վերջ Եւրոպայէն վերադարձողներու մէջ էր Գոհարիկ Ղազարոսեան:

Մկրտիչ Հաճեան դեռ սկսնակ երաժշտական քննադատ, երիտասարդներու յատուկ անպատրոյն զորք տենչով մը ճաղկեր էր փրոֆ. Միւհէնթխեանի հզարամեկ պժուարութիւններ յաղթահարելով պատրաստած ու հանրութեան ներկայացուցած Պէթհովէնի Իններորդին կատարումը: Միւհէնթխեան դատարան դիմած էր «ձերբազատելու համար Մկրտիչ Հաճեանի հալածանքէն»: Դատարանը անպարտ արձակած էր Հաճեանը, որուն քննադատութիւնը համարուած էր «կարծիք» եւ ոչ՝ «նախատինք»: Նոյն Մկրտիչ Հաճեանն էր որ օր մը իր տունը կը հրաւիրէր Պոլիս գտնուող բոլոր հայ երաժիշտները ու անոնց կ'ներդէր 12 երգեր, Շուպէրթէն եւլն.: Կը գնահատուի, կը ծափահարուի Մկրտիչ Հաճեան որ հարց կու տայ իր ունկնդիրներուն՝ «12 երգեր երգեցի ձեզի, մէկ հատը իմ դաշնաւորածն է. կրնա՞ք ըսել թէ ո՛րն էր այդ մէկը»: Խաւարի պէս լռութիւն մը կը տիրէ հիւրասենեակին մէջ: Ո՛չ մէկ պատասխան: Մթնոլորտը կը պաղի եւ անարդուած երաժիշտները կը նախընտրեն չուտով հրաժեշտ առնել պիրենք «հիւրասիրող» երգիչ-դաչնաւորող Հաճեանէն: Քանի մը օր յետոյ պոլսահայ թերթերուն մէջ փրոֆ. Միւհէնթխեան կը բողոքէ ընդդէմ Հաճեանի խաղին, զոր կը կոչէ խայտառակ մարդու մը բեմադրութիւնը: Ցիրաւի, Մկրտիչ Հաճեան կը սիրէր թատրոնը:

ԹԱՏՐՈՆՆ ՈՒ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐԸ

«Հիներն ու նորերը» ընդհանուր խորագրին տակ «Ժամանակ»ի մէջ ստորագրած իր առաջին քննադատականը կը վերաբերի Մոսկուայի Հայկական դերասանատան ու տեղական համայնքին մէջ ուրջեւ ստեղծուած անախորժ կացութեան: Հարցը կը վերաբերի համայնքին պատկանող չէնքի մը որպէս դերասանատուն գործածութեան ու նոյն չէնքը մինչ այդ որպէս աշխատավայր ունեցած խումբերու դէմ ցոյց տրուած մերժումին:

Մոսկուայի դերասանատունը հաստատուած է պատմական հայկական կալուածի մը՝ Լազարեան ճեմարանի չէնքին մէջ ուր իրենց աշխատանքը կը կատարէին Մոսկուայի Հայաստանի մշակութային կեդրոնը, հայկ. թատրոնը եւ երգչախումբը: Առաջինը, ինչպէս կը տեղեկացնէ երգչախումբին կառավարիչ Արշակ Գաղիեան, «դերասանութեան շէնքից վտարուեց. այնուհետեւ վերացուեց նոյն շէնքում տեղակայուած Հայաստանի մշակութային կեդրոնը»: Ապա կարգը կը հասնի երգչախումբին: Վտարման համար փնտռուած պատրուակը կ'ըլլայ «շատ հասարակ նշում մը» երգչախումբին հայաստանեան ելոյթին վերադրդ տրեզարձին առթիւ:

Գրութեան մէջ տեղ տրուած է նաեւ միջադէպին մասին դերասան Եուրի Մկրտումեանի տեսակէտին: Ան կ'ըսէ թէ դրանադիտական աւանդութեան մաս չի կազմեր դերասանատան չէնքին մէջ տեղ տալ հանրային, մշակութային խումբերու: Իրենք արտօնած էին երգչախումբին ներկայացութիւնը, մինչեւ այն օրը որ խումբին անդամները փորձած են հոն «ինչ-որ երեկոյ անցկացնել ոգելից խմիչքներով, աղմուկով եւլն.»: Ան կ'աւելցնէ թէ նոյնիսկ «ռմանիք հարբած դուրս են եկել միջանցք, վիրաւորել են դերասանատան աշխատակիցներին երբ նրանք փորձում էին զսպել վերջիններիս կրքերը»: Դերասանը ընդունելով որ երգչախումբը բաւական ծանօթ է ու սիրուած, առարկած է որ նիւթական կարելիութիւններու տէր ազգայիններ ուրիչ վայր մը վարձեն անոր համար:

Հարցը քննութեան առնուած է Մոսկուայի հայ համայնքի խորհուրդի նիստին որուն ընթացքին քննադատուած է դերասանատան կեցուածքը: Ցատուկ նամակով դիմում կատարուած է նաեւ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի:

Ինչ որ ամէնէն ուշագրաւն է եղածին տրուած մեկնաբանութիւնն է. երգչախումբին ներկայացուցիչը կ'ըսէ. «մենք համոզուած ենք որ դերասանատան գործողութիւնները միանգամայն գիտակցուած են: կիրառուում է տեղի Հայութիւնից հետզհետէ օտարանալու քաղաքականութիւն»:

Դերասանատան չէնքի մը երդիքին տակ մշակութային խմբաւորումներու գործունէութեան արդելքը կարելի՞ է տեղի Հայութենէն օտարանալու քաղաքականութիւն նկատել, որքան ալ չէնքը պատկանած ըլլայ տեղւոյն համայնքին: Պատասխանը դրական ըլլալու մեծ հաւանականութիւն չունի, տրամաբանական մօտեցումով մը: Փարիզի դերասանատան չէնքն ալ կերպով մը համայնքին կը պատկանի: Կարելի՞ է մտածել որ այդ պարագան թոյլ տայ փարիզեան հայկական խումբերու –երգչախումբ, թատերախումբ, դրական, բարեսիրական, եւլն.–, եւլն.– որ աշխատավայր ունենալու իրաւունք պահանջեն հոնկէ: Ցետոյ, Մոսկուայի պատահարին մէջ պէտք է պատրուակ նկատուած նշումին բնոյթն ալ լաւ հասկնալ: Խումբին ներկայացուցիչին կողմէ «շատ հասարակ», իսկ դերասանին արժեւորումով «ոգելից խմիչքով, աղմուկով, եւլն. երեկոյ» կոչուածը իսկապէս պատշա՞ճ էր դերասանատան մը հանդամանքին: Ո՞վ կրնայ, կամ պէտք է որոշէ մէկուն եւ միւսին սահմանագիծը:

Որպէս դերասանատան չէնք համայնքապատկան կալուածներու գործածութիւնը կերպով մը բնական էր որ նման բախումներու տեղի տար «նորեկ»ներուն եւ «հնաբնակ»ներուն միջեւ. այդ կալուածները, կամ անոնց դնումին յատկացուած դրամարները աւելի քան անհրաժեշտ պարհանջքներ կրնային զոհացնել, տուեալ դաղութին մէջ, ինչպէս օրինակ՝ Փարիզի պարագան: Բայց անդամ մը որ դադութին «տէր ու տիրական»ները վճռած են այդպէս, համայնքը եթէ դժդոհ է, չատ-չատ կրնայ իր կազմաւորումն ու նուիրապետական կարգերը վերաքննութեան ենթարկել: Բայց ինչ որ ալ ըլլան պարագաները, կարելի չէ մտածել որ դերասանատուն մը կարելի է գործածել նաեւ որպէս մշակոյթի տուն, թատրոնի ու երգչախումբի փորձի սրահ, եւլն.:

Անիմաստ ու տգեղ է, նաեւ համայնքի մը համար տկարութեան ցուցանիչ, իր ունեցածին ճիշդ մատակարարումը չկարենալ ընել առենին ու ապա «տեղի Հայութիւնից օտարանալու քաղաքականութեան» ամբաստանութիւնը ուղղել պաշտօնական հասցէներու:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

(Շար. 2)

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԱԾ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԱԾ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

«ՍԵՎԱԿԱՎԱՆ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱՊԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ

Գործակալ Ս. Ի. Հրաչեայի Գեհամբարյան 9 – 19 Հայաստանի Պետական Գործակալության Ս. Ի. Հրաչեայի Գեհամբարյան 12-ին տեղի կունենա հանդիսավոր բացում: Գործակալ Ս. Ի. Հրաչեայի Գեհամբարյան 103-րդ տարեդարձին նվիրված ցուցահանդեսում կներկայացվեն նրա անձնական իրերը, գրքերը, ձեռագրերը, լուսանկարները, նամակները, ինչպես նաև նրա մասին գրված հոդվածներ և գրքեր: Ցուցահանդեսի բացումը կկատարի Հայաստանի Պետական Գործակալության Ս. Ի. Հրաչեայի Գեհամբարյան տնօրեն Լ. Տիգրանյանը: Ներկա կլինեն Գործակալ Ս. Ի. Հրաչեայի Գեհամբարյան ընտանիքի անդամները, հասարակական գործիչներ, գրողներ, արվեստագետներ, գիտնականներ, ուսանողներ և դպրոցականներ: Ցուցահանդեսը կտևի մինչև հոկտեմբերի 15-ը: Մուտքը ազատ է:

Գործակալ Ս. Ի. Հրաչեայի Գեհամբարյան 12-ին նաև կբացվի Գործակալ Ս. Ի. Հրաչեայի Գեհամբարյան անվան հուշասենյակը Գործակալ Ս. Ի. Հրաչեայի Գեհամբարյան 103-րդ տարեդարձին նվիրված ցուցահանդեսի շրջանակներում: Հուշասենյակում կտեղադրվեն Գործակալ Ս. Ի. Հրաչեայի Գեհամբարյան անձնական իրերը, գրքերը, ձեռագրերը, լուսանկարները, նամակները, ինչպես նաև նրա մասին գրված հոդվածներ և գրքեր: Հուշասենյակում կտեղադրվեն նաև Գործակալ Ս. Ի. Հրաչեայի Գեհամբարյան կողմից նվիրաբերված

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՇԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌՔՒԻՒ

ԼԻՒՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ - Միրէյ Տօնապետեան 500 Ֆր.։

⁂

ԳԱԼԱՄԱՐ - Սաեվեան Տամլամեան 400 Ֆրանք։

Կ'ՈՒԶՈՒՒՔ

Մէջէն տարիքէ հայ կին մը որ ժամը 8·15-էն 20 զբաղի երկու տարեկան երախտյով մը։ Ի հարկին բնակութեան կարելիութիւն (Նուազն լը Սէք)

Հեռաձայնել - **49 15 03 89**

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

Le Comité de l'UGAB — Paris — Ile-de-France

organise

UN DINER

à l'occasion du

NOEL ARMENIEN

le Vendredi 5 janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Participation aux frais :
Membres de l'UGAB : 250 Frs
Enfants : 150 Frs
Non-membres : 350 Frs

Places limitées : réservation par tél. : au 45 20 03 18

Les réservations doivent être confirmées par le règlement correspondant à l'UGAB: 11, square Alboni, Paris 16e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ECOLE ARMENIENNE
«KATCHADOUR ABOVIAN»

La Fête de l'Epiphanie Arbre de Noël 1996

Dimanche 7 Janvier

10h — *Cathédrale Apos. Arménienne*
La Messe célébrée par
le Rév. Père Zadik AVEDIKIAN
La communion des élèves et des enfants.

15h — *Dans la salle A. Tcherpachian*
Fête de l'Ecole «Kh. ABOVIAN»
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Un goûter sera offert
par Mme Rosa Donikian
Présidente du Conseil de l'Ecole
Venez nombreux
encourager nos élèves

ENTREE LIBRE

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՓԱՐԻԶ. - Տիկին Զարուհի Տէմիրեան իր ամուսնոյն՝ Տիգրան Տէմիրեանի մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին։

⁂

Վազգէն Անդրէասեանի *յիշատակին* Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին։

⁂

Հիւկէք Եփիգարտաշեանի *յիշատակին* Տիկին Վերժին Ուզունեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section St-Jérôme / «Djavo Chant»

organise

Noël Arménien

Samedi 6 Janvier à 20 heures 30

Repas & ambiance

ANIMATION
DISC JOCKEY

M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

Pour tout renseignement téléphoner au :
91. 61. 10. 82 / 91. 66. 08. 03
91. 70. 00. 32.

GRAND REVEILLON DU 31 DECEMBRE

à l'ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad,
Lyon-Villeurbanne

organisé par **FRANCE - KARABAGH et les Associations Arméniennes de la Région Rhône-Alpes**

animé par l'Orchestre **MASSIS les violonistes de Marseille et le Disc-Jockey Didier**

Prix d'entrée :

Adultes : 170 F. — Etudiants : 150 F.
Enfants de 6 à 14 ans : 80 F.

Réservation :

M.C.A. Décines :	78. 49. 42. 97
M.C.A. Villeurbanne :	78. 93. 57. 43
Eglise de Lyon :	78. 60. 47. 18
FRANCE KARABAGH :	72. 02. 07. 98

A cette occasion,
ELECTION DE MISS REVEILLON 95
Concours ouvert aux jeunes filles
à partir de 15 ans
Renseignements CASTING :
Adèle BERBERIAN au 78. 71. 01. 90
ou au 78. 49. 42. 97
Date limite de dépôt de candidature :
le 15 Décembre

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր երախաները իրենց ծնողքներուն հետ ընդունելու Կաղանդ Պապան՝

Կիրակի, Յունուար 14, ժամը 14-ին

CENTRE VALEYRE
24, rue de Rochechouart, Paris 9e

Ճոխ յայտագիր
Բազմաթիւ անակնկալներ
Պար - Պիւֆէ

ԲՐՈՒՕ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Տարեմուտի Պատարագ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 31
Առաւօտեան ժամը 10-ին
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
կը մատուցուի Տարեմուտի Պատարագ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

FRANCE - INTER
87.8 FM

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 30, ժամը 16-ին հայկական յայտագիր։

⁂

ARTE

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 30, ժամը 22·15
Le Convoi : Une aventure humanitaire (Erevan, bout du voyage).

Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille

SECTION DES JEUNES

vous invite à

UNE SOIREE DANSANTE EXCEPTIONNELLE
pour fêter

LE NOEL ARMENIEN

au profit du Fonds Arménien de France

Samedi 6 Janvier à partir de 22h

au Centre Culturel «Sahak-Mesrop»
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Programme surprise & Animation par DJ

P. A. F. — 60 Frs.
+ 2 consommations & Buffet à volonté
Renseignements et réservations:
Tél. : 91 34 77 44 (après 20 heures)

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՔԱՀԱՆԱՅԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 31, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

Նորընծայ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ
Առընթերակայութեամբ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹՈՇՃԵԱՆ-ի

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցիլ պատարագին եւ աղօթքով քաջալերել Եկեղեցւոյ ծառայութեան նուիրուած այս նոր Ընծայեալը։

⁂

Երկուշաբթի, Յունուար 1, կաղանդ, տարեմուտ, Գ. օր Ծննդեան Պահոց, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆ. ՊԱԼՃԵԱՆ

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Երկուշաբթի, Յունուար 1, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՅՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Բարօր ու երջանիկ տարուան մը չերմ մաղթանքով կը շնորհաւորէ Խաեան ընտանիքին ու համակիրներուրու Ամանորը եւ Ս· Ծնունդը։

Տօնական այս օրերուն առիթով Միութեան վարչութիւնը 2000-ական Ֆրանք նուիրած է Դպրոցասէր վարժարանին եւ Ս· Մեսրոպ Կրթարանին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

l'U.G.A.B. - *Jeunes*
MARSEILLE

vous annonce son

REVEILLON de la ST-SYLVESTRE

le Dimanche 31 Décembre
à partir de 22 heures 30

DJ : SAKO *Musique arménienne assurée*
(Cotillons, pâtisseries arméniennes, coupe de champagne vous seront offerts)

P.A.F. : 150 F. Membres
180 F. Non-Membres *Tenue Correcte exigée*

Réservation au : 91. 22. 10. 45 327, Bd Michelet Marseille 8e

★ BONNE ANNEE 1996! ☆

TEBROTZASSERE

REVEILLON DE LA ST SYLVESTRE

Ça pétille pour 300 F. !!

DANSE ET COTILLONS

31 Décembre de 21h à l'aube

Sur réservation uniquement :
1, Boulevard du Nord, LE RAINCY — Tél. : 43. 81. 01. 72.

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29
VENDREDI
29 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ԱՐԱՐԵՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 43. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·754 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.754

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԵՂՐԻԻ ԿԱՄՈՒՐՋԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱԾ Է

ԳԵՐՄԱՆԻԱ 30 ՄԻԼԻՈՆ ՄԱՐՔ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ՄԵԾԱՄՕՐԻ ՀԻՒԼԷԱԿԱՑԱՆԻՆ

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 26-ին, բացումը կատարուած է Մեղրիի կամուրջին հայկական կամարին, որու շինարարութիւնը վերջ գտած է: Ներկայ եղած են, ներկայացուցչական հանդամանքով վարչապետ Հրանդ Բազրատեան, փոխ-նախագահ Գաղիկ Ցարուքեանեան եւ Ազգ. ժողովի կողմէ Սրբ Սահակեան: Պաշտօնական երկկողմանի բացումը տեղի կ'ունենայ Յունուար 9-ին եւ այդ թուականէն է որ կամուրջը գործածութեան կը դրուի:

Արաքսի վրայ նետուած այս կամուրջը 192 մեթր երկարութիւն ունի եւ արժած է 2,6 միլիոն տոլար զոր հայթայթած են Իրանի եւ Հայաստանի կառավարութիւնները:

Անցեալ շաբթու, Երեւան այցելած էր Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը՝ Քլաուս Քինքէլ («Յառաջ», Դեկտ. 27), որ յայտնած է թէ Գերմանիա 30 միլիոն դերմանական մարք կը տրամադրէ Մեծամօրի ապահովութեան համար եւ 10 միլիոն ալ Ջրելեկտրակայանին վերաշինութեան: Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը չէջտած է. -- «Հայաստան Եւրոպայի եւ Ասիոյ քառուղիին վրայ կը գտնուի եւ առմնազիտական մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ: Ձեր շրջանին մէջ կայունութիւնը, Եւրոպայի կայունութիւնը կը նշանակէ»:

Երեք ամբաստանուածներէն ոչ մէկուն կը պատկանէին, Ռ. Ոչտունի հետեւցուցած ու յայտարարած է թէ ոչ Մնջոյեանը, ոչ Զաքարեանը եւ ոչ ալ Գրիգորեանը սպանութեան վայրը կը գտնուէին:

Դեկտեմբեր 21-ին սեղան դրուած են դատավարութեան վերջին՝ 18-րդ հատորին փաստաթուղթերը. մնացած են միայն համակարգիչի նիւթերուն առընչուածները որոնց դատարանը յետագային պիտի անդրադառնայ: Ցետոյ, նկատի ունենալով որ թղթածրարին մէջ տեղ գտած է Ա. Արծրունիի կողմէ կնոջը ուղղուած երկտողը, որուն առընչութեամբ այս վերջինը արդէն հարցաքննուած է, պահանջուած է թղթածրարին կցել Շաղիկ Արծրունիի հարցաքննութեան արձանագրութիւնը:

Դատախազը առաջարկած է մերժել պահանջը, բայց դատակազմը որոշած է մասամբ գոհացնել զայն:

Դեկտեմբեր 22-ին, Ա. Արծրունիին պատկանող համակարգիչի սկաւառակները քննելու պահանջ ներկայացուցած է անոր փաստաբանը. իսկ ամբաստանեալը ըսած է թէ իր ներկայութեան պէտք է ըլլայ այդ գործը: Այսպէս, անդամ մը եւս յայտնուած է այն անվստահութիւնը որ կայ «Դրօ» կառոյցի ամբաստանեալներուն մէջ, հանդէպ դատական ատեանի կազմին:

Դեկտեմբեր 25-ին նիստ տեղի չէ ունեցած, հիւանդութեան պատճառաբանութեամբ: Դատավարութիւնը պիտի չարունակուի աօնական օրերէ ետք, Յունուար 9-ին:

«ԴՐՕ»Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 19-ին նիւթ եղած է Ներսիսեան զոյգին սպանութեան պարագան: Հրապարակուած են այդ սպանութեան փաստաթուղթերը: Ձշդուած է որ անոնց սպանութեան գործով ամբաստանուած Տիգրան Դաւթեանի մատներու հետքերը չեն գտնուած անոնց տան մէջ:

Յաջորդ օր քննուած են բանտին մէջ մահացած Արտաւազդ Մանուկեանի մահուան պարագաները: Փաստաբան Ռ. Ռըշտունի այդ մահը կոչած է «կանխամտածեալ սպանութիւն», դատախազութեան քննիչ բաժնի պետ Սուրէն Կէօզալեանը անոր առաջին պատասխանատուն ցոյց տալով: Այս վերջինը դատին ներկայ չէ եղած:

Ա. Մանուկեանի մահուան մասին ակնարկուած է հետեւեալ պարագաներուն. անոր առողջական վիճակին մասին բժշկական տեղեկագիրը ծանր հաստատումներ ըրած է: Յապաղումով փոխադրուած է բանտի հիւանդանոցը եւ հոն անհրաժեշտ խնամքը չէ տարուած: Այս պընդումներուն վրայ դիտել տրուած է որ պէտք է քննիչ բաժնի պետ Ս. Կէօզալեան դատարան ներկայանայ:

Նոյն նիստին Ներսիսեան զոյգին բնակարանի առարկաներուն քննութեան տեղեկագիրը նիւթ եղած է նաեւ ու քանի որ դտնուած մատի հետքերը այդ հարցով դատաբժշկական փորձագիտական քննութեամբ կատարուած քանակագիտական ուսումնասիրութիւններու գործընթացը աւելի աշխոյժ նոր փուլ մը կը մտնէ պալքանեան հարցին կարդադրութենէն ետք:

***

ՀՅԴ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԼՂՀ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Դեկտեմբեր 23-ին ԼՂՀ-ի նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունած է ՀՅԴ-ի նորընտիր Բիւրոյի հայաստանեան անդամներ Մարսիս Պաղտասարեանը եւ Մարտուն Մաթեւոսեանը: Ռ. Քոչարեան նշած է որ, ԼՂՀ-ի ղեկավարութիւնը պատրաստ է դործակցելու հայկական բոլոր կուսակցութիւններու հետ, պայմանաւ որ ատիկա կառուցողական բնոյթ ունենայ եւ ուղղուած ըլլայ ԼՂՀ-ի կողմէ առաջադրուած նպատակներու իրագործումին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ հիւլէական իր 5-րդ փորձն ալ կատարեց Դեկտեմբեր 27-ի դիշերը Միւրիւրոա: Աւստրալիա, Նոր-Զելանտա եւ ճախոն բողոք ներկայացուցին, մինչ Միացեալ-Նահանգները ցաւ յայտնեցին: Կրնփիս ալ կը յիշեցնէ թէ որքան սուղի կը նստին այս փորձերը, այն ալ չրջանի մը մէջ ուր կառավարութիւնը կոչ կ'ընէ որ նուազին հանրային բացերը: Գանատացիէ կը դրէ թէ այս 5-րդ փորձը նախատեսուած էր Դեկտեմբեր 22-ին, բայց կառավարութիւնը յետաձգած է որպէսզի «ընկերային պայթումին վրայ հիւլէական պայթում մը չաւելնայ»:

ԱՆԳԱՐԱՑԻ մէկ դատարանը 5 տարուան արգելափակման դատապարտած է թուրք ընկերարան մը՝ Իսմայիլ Պէչիքճի ի նպաստ Քիւրտերուն «անջատողական քարոզչութեան» յանցանքով: Նախկին դասախօս համալսարանի, իր հրատարակիչը՝ Եուրթ որ տպած է խնդրոյ առարկայ 15 հատորները, 26 ամիս քանտարկութեան դատապարտուած է: Պէչիքճի արդէն բանտ է 1993-էն ի վեր:

ԱՅՍՐՑՈՐԴԱՆԱՆի 7-րդ քաղաք մըն ալ՝ Ռամալլահ պաղեստինեան իշխանութեան ձեռքն անցաւ Դեկտեմբեր 27-ին: 30 հազար բնակիչ ունի:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆի մօտ սկսած են Իսրայէլ -- Սուրիա բանակցութիւնները խաղաղութեան յանդելու համար: Ամերիկացիք կ'ուղեն որ Սուրիա հրաժարի իր նախապայմանէն՝ Կոլանի վերադարձը: Կոլանի բարձրաւանդակը 1967-էն ի վեր գրաւուած է Իսրայէլի կողմէ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑի լրագրող մը բանտարկուած է երիքով այն պատճառաւ որ իր աշխատակցած թերթին՝ Ալ-Քուտս առաջին էջին վրայ չէ հրատարակած Արաֆաթի հանդիպումը Պաղեստինի օրթոտոքս պատրիարքին հետ: Թէոտորաս Ա.ի ձեռքէն ստանալով Ս. Վայրերու բանալիները, Արաֆաթ հաստատումը տեսած է իր յաւակնութիւններուն երուսաղէմի նկատմամբ: Արդէն, Մնունդի դիշերն ալ, Բեթղեհէմի մէջ ըսած էր որ կը յուսար ի մօտոյ «ազատել Երուսաղէմ»: Լրագրողին վերապահուած այս վերաբերումը խորապէս վրդոված է թերթին խմբագրութիւնը մանաւանդ այն պատճառով որ լուրը տրուած էր ներսի էջի մը մէջ, առաջին էջը ամբողջովին յատկացուած ըլլալով Արաֆաթի Բեթղեհէմ այցելութեան:

ՅԻՍՈՒՍ ԿԸ ՅԱՅՏՆՈՒԻ ԹԵՀՐԱՆԻ ՀԱՅԿ. ԹԱՂԱՄԱՍԸ...

«Ֆիկարօ» (Դեկտեմբեր 27) կը հաղորդէ որ հարիւրաւոր անձեր ամէն օր կուգան խոնարհիլ Թեհրանի հայկական թաղամասի մէկ տան առջեւ ուր բազմաթիւ բնակիչներ կը վստահեցնեն որ Ցիսուս, չաբաթ մըն է, կանոնաւոր կերպով կը յայտնուի: Ապահովութեան ուժերը պարպած են տունը եւ կնքած որպէսզի ուխտավայրի չվերածուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Ռուսաստանի Դեկտեմբեր 17-ի ընտրութեան յաղթականն է համայնավար կուսակցութեան պարագլուխը Զիւգանով. 51 տարեկան քաղաքական այս դէմքը համայնավար կուսակցութեան անցեալի ամբողջ ունեցածին ժառանգորդ չի ներկայանար: Ընտրարշաւի իր ճառերուն մէջ որոնց ունկնդիր ունեցած է հետզհետէ մեծցող բազմութիւններ, ան խնդրոյ առարկայ ըրած է ոչ ժողովրդավարութիւնը, ոչ բազմակուսակցականութիւնը, ոչ խառն անտեսութիւնը. այլ թիրախ առած է միայն անանձ դրամատիրութիւնը:

Տեսնելով անոր ստեղծած տպաւորութիւնը, նախագահ Ելցին զարնան յայտարարած էր թէ պիտի չարտօնէր որ համայնավարները չահէին: Ցետոյ քուէարկութիւններուն բացումէն 48 ժամ առաջ երբ ընտրապայքարի ժամանակը լրացած էր, հեռատիպուած պատգամով մը որ կը կրկնուէր երեք ժամը անգամ մը, ան ժողովուրդը զգուշացուց համայնավարներու ի նպաստ քուէարկելէ, յիշեցնելով սովը, գուլագները եւ անոնց յաղթանակին պարագային նախատեսելով «բաղաֆացիական նոր պատերազմ մը»: Իր պարհակախօսքին գլխաւորն ալ, զոր. Կորժակով յայտարարեց թէ եթէ ժողովուրդը Համայնավար կուսակցութեան ի նպաստ քուէարկէր, Ելցին պիտի հրաժարէր թեկնածութիւնը դնելէ 1996-ի նախագահական ընտրութեան: Ասոնց վրայ աւելցաւ Կրեմլինի աստղագէտն ալ որ նախնական յաջողութենէ մը ետք, Ապրիլին ամբողջական քայքայում կը նախատեսէր Համայնավար կուսակցութեան համար:

Ելցինի ունկնդիրները կ'ըսէին թէ իր ելոյթները կը յիշեցնէին համայնավար կուսակցութեան չրջանային քարտուղարի մը ճառը քան ժողովրդավար կարգերով ընտրուած նախագահի մը խօսքը: Ուրիշներ դիտել կու տային թէ Ելցինի բան մը չըսող ճառերը աւելի համայնավարական էին, քան Զիւգանովինները: Ըսողներ ալ կային թէ ռուս նախագահին ելոյթները կը ներչնչուէին համայնավար կուսակցապետին հանդէպ անձնական հակակրանքէն:

Հակառակ այս բոլորին, ռուս ժողովուրդը քուէարկեց, մեկնելով ներկայի մարիչներուն արձանագրած արդիւնքէն: Ու այնքան ժամդոյն է այդ արդիւնքը որ կառավարական կուսակցութեան «Մեր տունը՝ Ռուսաստան»ը Ժիրինովսկիի կուսակցութենէն ալ քիչ քուէ ստացաւ, ըսել տալով որ ընտրութեան գլխաւոր պարտեալը եղաւ վարչապետ Չերնոմիրդինը: Այս վերջինը կարեւորելու համար ընտրողները, մեծ դումարներով ծանուցումներու ձեռնարկած էր, Արեւմուտքէն աստղեր, խումբեր հրաւիրելով: Ան վըստահ իր յաջողութեան, մերժած էր հետաքրքիր յայտարերի մը մասնակցիլ Զիւգանովի եւ Իաւլինսկիի հետ:

Արեւմտեան հետաքրքիրները բազմաթիւ հաղորդումներ կատարեցին Ռուսաստանի ամէն անկիւններէն, ամէն տեղ դանելով բնակչութիւն մը որ յուսալքուած էր կեանքի դժուարութիւններէն: Այդ կացութեան վերլուծումին մէջ ոչ մէկ արեւմուտքցի մատնանչեց Արեւմուտքին ալ դերը ռուսական ձախողութիւններուն մէջ: Ճիշդ է որ Համաշխարհային Դրամատունը միլիառներու յատկացում կ'ընէ, բայց միայն ստուգելէ ետք թէ ռուս կառավարութիւնը դրամական միջոցային Հիմնարկին չափանիշներուն համաձայն քաղաքականութիւն կը վա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԿԱԶԻՄԻՐՈՎԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԼՂՀ

Մինսկի խումբի ռուսական կողմի ներկայացուցիչ Վլ. Կազիմիրով Ստեփանակերտ գացած է եւ Դեկտ. 23-ին դոնփակ տեսակցութիւն մը ունեցած ԼՂՀ-ի նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեանի հետ: Ան Ղարաբաղի ղեկավարներուն յանձնած է Բ. Ելցինի ուղերձը, որու մասին լրագրողներու հետ ունեցած հանդիպումի ընթացքին ըսած է թէ, Ռուսաստանի նախագահին այս ուղերձը կը բխի հակամարտութեան քաղաքական կարգադրութիւն մը որոնելու նպատակէն եւ այդ ուղղութեամբ կատարուած բանակցութիւններու գործընթացը աւելի աշխոյժ նոր փուլ մը կը մտնէ պալքանեան հարցին կարգադրութենէն ետք:

ՀՅԴ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԼՂՀ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Դեկտեմբեր 23-ին ԼՂՀ-ի նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունած է ՀՅԴ-ի նորընտիր Բիւրոյի հայաստանեան անդամներ Մարսիս Պաղտասարեանը եւ Մարտուն Մաթեւոսեանը: Ռ. Քոչարեան նշած է որ, ԼՂՀ-ի ղեկավարութիւնը պատրաստ է դործակցելու հայկական բոլոր կուսակցութիւններու հետ, պայմանաւ որ ատիկա կառուցողական բնոյթ ունենայ եւ ուղղուած ըլլայ ԼՂՀ-ի կողմէ առաջադրուած նպատակներու իրագործումին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՊԱՏՃԱՌԱՐ ԼԵՌՆԱՅԻՆ Կ. ԳԻՒՂՈՒՄ

ԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԻՐԱԿԱՆ ՎԵՐՋԱԲԱՆՈՎ

Զմրան ցրտաշունչ ու ձիւնապատ այդ օրը Կ. Լեռնային գիւղի բնակիչները արտասովոր որեւէ բանի չէին սպասում, եւ եթէ կար մի բան, որով պիտի նշանաւորուէր մթնող օրուայ աւարտը, դա, ինչպէս սովորաբար, այդ ժամին միացուող ելեկտրականութիւնն էր։

Երեկոյեան ճիշդ ժամը 6-ին տները լցուեցին լոյսի թրթռացող դեղինով, ու մէկէն, ասես յատուկ հրահանգով, փողոցները դատարկուեցին։ Տանտիկիններն իսկոյն նետուեցին խոհանոց եւ բաղնիք, տղամարդիկ գործնականօրէն ընկղմուեցին հեռուստացոյցների առաջ, իսկ երեխաները բոլորեցին սեղանների շուրջը՝ ականջները ջերմացող սալօճախներին դրուած թէյնիկների աղմուկին։ Բոլորը միասին եւ ամէն մէկն առանձին բնազդօրէն ճգտում էին միեւնոյն բանին. հնարաւորին չափ լիարժէք անօրինել այն մէկ-ժամեայ յաւերժութեանը, որ ողողուած էր լոյսով։

Այսպիսի պահերին (եւ ընդհանրապէս) ժամանակը կանգ չի առնում։ Շատ չանցած մարդիկ փոքր-ինչ սթափուեցին, կանայք հայեացքով ճշդեցին լամպերի ու մոմերի դիրքը, տղամարդիկ բնազդօրէն չօշափեցին այն դրպանը, ուր մշտապէս լուցկին է, երեխաները մօտեցան վառարանին։

Բայց արի ու տես, որ սովորական այդ երեկոն Կ. գիւղի բնակիչների համար բոլորովին էլ աւարտուելու ցանկութիւն չունէր։ Ճիշդ ժամը 7-ին, բոլորի հայեացքներն ինքնաբերաբար մեխուեցին լոյսին, սակայն լոյսը չհանգաւ։

Առաջին բանը, որ ապրեցին Կ.-ի բնակիչները, չփոթմունքն էր, բայց քանի որ մարդիկ պատրաստ էին օգտուել պատեհ առիթից, պարզապէս խորհրդաւոր ու թաղմիմաստ ժպտացին եւ չարունակեցին վայելել փոքրիկ հրաշքը։ Վաղն, ինչ խօսք, գիւղամիջում խօսակցութեան արտակարգ թեմա կար։

Երբ ժամացոյցի սլաքները կանգնեցին 8-ի վրայ, ամէնքը զոհացած ոտքի ելան, մի կողմ նետեցին ձեռքներին եղածը հիմա կարելի է նաեւ քնել։ Սակայն այս անգամ էլ բանը ըզան չհասաւ։ Լոյսերը չարունակում էին վառուել առաջուանից աւելի պայծառ ու չլացող փայլով։ Ժամանակը հոսում էր։ «Ինչ-որ բան այնպէս չէ», մտածեցին բոլորը միասին, սակայն ամէնքն էլ դերադասեցին լռել։ Ու թէեւ էլ ոչ ոք այնպէս խորհրդաւոր չէր ժպտում, բայց աչքատեցին երեւալ անվրդով։ Եթէ տուել են, ուրեմն պէտք է։

Մէկ ժամն անցաւ չափազանց աննկատ։ «Հիմա որ հասուստ կ'անջատեն, մտածեցին Կ.-ի բնակիչները, ամէն ինչ իր չափին ու սահմանը ունի»։

Երեկոյեան ժամը 9-ին կատարուեց անսպասելին. լոյսերը զարձեալ չանջատուեցին։ Նոյնիսկ հեռուստացոյցի երգեցիկ համայքն այս անգամ ի զօրու չէր խլացնելու այն ցնցումը, որ կատարուեց Կ.-ի բնակիչների հոգիներում։ Առաջինը անիկ դուրս եկաւ տղամարդիկ։ Կանայք ու երեխաները տաղնապած աչքերով մեխուել էին պատուհաններին՝ փորձելով կռահել, թէ ի վերջոյ ինչ է կատարուում։

Մէկիկ-մէկիկ հաւաքուեցին խաչմերուկներում։ Խօսում էին ցածրաձայն։ Ձիւն էր գալիս։ Իսկ գիւղը դեռ ողողուած էր լոյսով։

Ոչինչ պարզել չյաջողուեց։ Մնում էր սպասել էլի մի փոքր. իւրաքանչիւր պահ կարող էր իր հետ եղք բերել։ Հիմա որ հասուստ։ 10-ին մօտ լարուածութիւնը հասաւ զազաթնակէտին։ Էլի մի փոքր, էլի մի քանի հաշուած վայրկեաններ և...

Ժամը 10-ին լոյսը չհանգաւ։

Փողոց թափուեցին աղմկող կանայք, երեխաները խմբուեցին կիսաբաց դռների առաջ։ Տղամարդիկ մոայլուեցին։ Կասկած չկայ. ինչ-որ բան է կատարուել։ Բայց ի՞նչ։ Ենթադրութիւնները տարբեր էին ու հակասական։ Անհրաժեշտ էր չտապ ինչ-որ բան նախաձեռնել։ Գնան գիւղխորհրդի նախագահին։ Հէնց գրասենեակից զանգահարեցին էլեկտրայանց։ Հեռախօսն անվերջ զբաղուած էր։ «Երեւի անջատիչն է խափանուել», ենթադրեց մէկը։ «Կամ էլ հերթապահն է քնով անցել», խօսեց մէկ ուրիշը։ Երկուսի հետ էլ չհամաձայնեցին։

Հէնց գիւղամիջում ձայների ճնշող մեծամասնութեամբ որոշուեց մի պատուիրակութիւն ուղարկել շրջկենտրոն։

- Կը գնաք, կը ծանօթանաք իրավիճակին, կը ճշդէք պատահարի բոլոր հանգամանքները եւ չտապ ետ կը դաք, հրահանգեց գիւղխորհրդի նախագահը։

Հինգ րոպէ անց մեքենան դուրս եկաւ գիւղից։ Լոյսերը չարունակում էին վառ մնալ։ Սակայն ոչ ոք ներս չէր գնում։ Երբ ժամացոյցն աղդարարեց գիշերուայ կէսը, լուսեցին առաջին հեծկլտուքները։

– Առանց խուճապի, ճչաց գիւղխորհրդի նախագահն ու նոյն պահին էլ Կ. գիւղի ողջ տարածքում յայտարարեց արտակարգ իրավիճակ։ Չէնք կրելու ընդունակ բոլոր տղամարդիկ իսկոյն ցուցակագրուեցին։ Տարածքում կարգուկանոն պահպանելու նպատակով հապշտապ ձեւաւորուեցին հերթապահ խմբեր՝ ամէն փողոցում 5 մարդ։ Ինչ-որ մէկը դպրոցից կարմիր թեւկապներ բերեց։ Իսկոյն բաժանուեցին ու խմբերին ուղարկեցին իրենց դիրքերը։ Յատուկ պատրաստութեան վիճակի բերուեց բժշկական անձնակազմը՝ բուժակ Սաթենիկն ու անատնաբոյժ Պաւէլը։ Մի փոքր անց նրանք արդէն առաջին կանչն ունէին, երեք երեխաների հայր, թոշակառու Գուրգէն Մարդարեանը կատաղութեան նոպայի պահին ատամներով կրծել էր ելեկտրական լարը վնասելով իրեն։ Բժիշկների հետ դէպքի վայր մեկնեցին կանայք՝ յաւակցելու դժբախտի հնոջը՝ Մարդարիտին։

Մեկնած պատուիրակութիւնը ուշանում էր։ Առաջարկուեց երկրորդ խումբն ուղարկել, սակայն նախագահը կտրականապէս դէմ եղաւ. «Այդպէս մենք չկատում ենք մեր ուժերը»։

Անցաւ եւս երկու ժամ։ Լոյս կար։

– Գուցէ խրամա՞տ փորենք, առաջարկեց մէկը։

– Կարիք չկայ, չոր կտրեց նախագահը։ Անհրաժեշտ պահին կը քաշուենք լեռները։ Ցետոյ տեւական դադարից դուռնատուած աւելացրեց, գիւղը լքելու դէպքում պայթեցնել ենթակայանը։ Ոչ ոք չհարցրեց, թէ ինչով պիտի պայթեցուի։ Ամէնքը խոր ակնածանքով նայեցին հրմուտ սորատեղին։

Քամին զնալով սաստկանում էր։ Փողոցի լապտերներն աղմկոտ ճօճւում էին՝ մարդկանց տագնապներին անարձագանգ։

Քնելու մասին խօսք լինել չէր կարող։ Վերադարձան բժիշկները, զեկուցեցին հիւանդի ինքնազգացողութեան մասին՝ թաքցնելով միայն վերջինիս արտաբերած թունդ հայհոյանքները։

Մայրերը բողոքեցին, որ երեխաները լոյսից քունները կորցրել են։

... Եւ յանկարծ այդ պահին (այդպէս էլ ոչ ոք չարձանագրեց ճիշդ ժամը) աւես կախարդական փայտիկի հարուածով ամէն բան թագուեց խաւարի մէջ։

– Անջատեցին ... Անջատեցին, երջանիկ ծլուալացին երեխաները, եւ նրանց ձայնը զրնգաց գիշերուայ մթութեան մէջ։

– Փառք չատ, Աստուած, խաչակնքեցին պառաւները, եւ նրանց չչունջը ճուլուեց լինող փաթիլներին։

– Հասցրեցին, խուլ մռմռաց գիւղխորհրդի նախագահը՝ սառած մատներով ուղղելով փողկապը։ Մի երկուսը յուզմունքից զրկախառնուեցին։ Քիչ յետոյ փողոցը կրկին ամայացաւ եւ տները լցուեցին խաղաղ քուն մտած մարդկանց անհոգ չնչառութեամբ։

... «Պատուիրակութիւն»ը եկաւ լուսաբացին։ Բոլորն էլ մի փոքր հարբած էին ու բարձր տրամադրութեամբ։ Պարզուեց, որ առանձնապէս ոչինչ էլ չի եղել. կողքի գիւղում հարսանիք կար, դէ իսկ քանի որ երկու գիւղերն էլ նոյն ենթակայանից են սնուում, ահա այսպէս միացրել էին։ Իրենք էլ եաղարճին մտան, նորապսակներին երջանկութիւն մաղթեցին... ուշացան։

ՅՈՎԻԿ ՋԱՐԻՋԵԱՆ

«Լրագիր», Դեկտեմբեր 9

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆ ՈՒ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԲԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՄԸ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՀԱՃԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

Մկրտիչ Հաճեանի գործին մասին արտայայտուողներ համակարծիք են որ ան աւելի բանաստեղծ է քան այլինչ (5)։ Անոնցմէ մին՝ Յակոբ Կարապենց կը գրէր՝ «Հակառակն այն է, որ Հաճեանը աւելի հանրայայտ է իր յօդուածներով քան իր բանաստեղծութիւններով կամ թատերգութիւններով։ Գրաղատի իր խօսքը ակնածանք կը պատճառէր բոլորին...»։ Բայց, պիտի ըսէր Մկրտիչ Հաճեանի «Ցիսուսեան» մօտեցումով երբեմնի աշակերտներէն մին, կարելի չէ՞ յօդուածի մը, թատերգութեան մը, գրաղատութեան մը մէջ գտնել քերթողը։ Անպայման դիրք մը պէտք է՞ հրատարակած ըլլալ բանաստեղծ կոչուելու համար։ Բանաստեղծութիւն չի կրնա՞ր ըլլալ խոհն ու խօսքը եւ ապրելու կերպը մարդու մը։ Չէ՞ք հանդիպած արուեստի թռիչքն ունեցող բնագիտութեան կամ ուսողութեան տեսութիւններու։ Չէ՞ք հանդիպիր ամէն օր արուեստագէտի համբաւ ունեցող մարդոց անմիտ ու անարուեստ գործերուն։ Մկրտիչ Հաճեանի կրտսեր եղբայրը՝ ճարտարապետ Տիգրան Հաճեան, «այլ ճամբորդ մը Յարդզողի» պիտի ըսէր Եղիշէ Չարենց առանց չարամտութեան, կը դրէ՝ «Մնաց ըլլալով 1915-ի ճակատագրական թուականին, Մկրտիչ Հաճեան կը հաւատար թէ նախախնամութիւնը դինք զերծ պահած էր նախճիրէն որպէսզի իրեն փոխանցէր բոլոր հայ նահատակ մըտաւորականներուն եւ արուեստագէտներուն ստեղծագործական հուրէն մէկ մասնիկ։ Արդարեւ, ի ծնէ բանաստեղծ, բաւին ամենալայն իմաստով, ստեղծագործական հուրը իր մօտ վառ մնաց տեւական ու զործեց տենդագին կերպով։ քիչ մը ամէն մարզի մէջ հաւասարապէս, ըլլայ այդ զրականութիւն, երաժշտութիւն, հրապարակագրութիւն, նկարչութիւն, քիմիագիտութիւն, եւայլն։ ... Ամէնէն աւելի են ծանօթ եղած եմ այդ բոլորին...» կ'ըսէ իր եղբայրը (5)։

Մկրտիչ Հաճեանի երբեմնի աշակերտներէն մին, կը զրէր անոր մահուան վաղորդայնին՝ «Օր մը, 1973-ին, բանաստեղծութիւններու հատոր մը ստացայ՝ «Բոցեր» որուն 1977-ին յաջորդեց «Հոգին երկինք»ը։ Արդիականութեամբ զեղուն այդ բանաստեղծութիւնները կ'արտայայտուէին մեր լեզուին զեղեցկութիւններովն։ Այսպէս, Մկրտիչ Հաճեանի քերթողութիւնը նոր զաղափարներու եւ յղացքներու ապրումները կը հաղորդէ առանց խղուելու հայ մշակոյթին։ Անոր բառամթերքի պերճանքը միշտ մըն է խմաստի ընդերքներուն եւ զգայնութեան ոլորտներուն տանող, ո՛չ թէ անամտութիւն քաղարկող ժանեակները եւ փրփուրները։ Այս քերթողութիւնը վայելչագեղ պարզութեամբ կը մատնանչէ յարափոփոխ տիեզերքի ուժականութեան արդի առանցքները։ Հոն արդիականութիւնը ժամանակագրական, ներկային երեւոյթը չէ՛ միայն. ո՛չ ալ տասն անգամ տափակցուած տափակութիւններու ամուլ, համբացեալ ու հաշմանդամ չարահիւսութիւններու նմանակ մը զոր կարդ մը մարդիկ բանաստեղծութիւն կը կոչեն։ զանազան մշակոյթներու անդաստանին մէջ քաչկռտելով իրենց որոմի խուրձերը։ Երբ այս խոհերը դիրի կը վերածուին սա պահուս, Շարաթը կը հատնի ու ժամը դէպի կիրակին կը դիմէ։ Կիրակմուտք է նաեւ Մկրտիչ Հաճեանի լուսաւոր հոգւոյն ու տաղերկուգան յիշողութենէս դուրս, Այնպէս ինչպէս Մկրտիչ Հաճեանի դասաւանդութեան կը դիմէին իր աշակերտներէն ոմանք. Ոսկեղջիւրի կամուրջէն անցքի միջոցին մեկնաբանելով տաղեր Վարուժանէն, Ինտրայէն, Թէքէեանէն թէ Մեծարենցէն» (8)։

«Համոզուած ըլլալով որ ընկալեալ ճամբաներէ քալելով կարելի չէ Թէքէեանի, Մեծարենցի եւ Վարուժանի համահասաւոր գործեր երկնել. Մկրտիչ Հաճեան երկար տեղ կամովին հեռու մնաց քերթողական արուեստի ոլորտներէն, կ'ըսէ Տիգրան Հաճեան։ Եւ սակայն տարիներ չարունակ Ֆրանսական եւ մեքսիքական դրականութիւններուն հետ ուղղակի շփում ունենալէ վերջ, իր մէջ հասունցաւ բանաստեղծական ինքնուրոյն ստեղծագործութեան մը պահանջը...» (5)։

Երբ սառոյցները ճահճացեցին
մեր անտարբեր աչքերուն
անտարբեր ծիածանները մաքրուեցան
վերջապէս
ու տեսանք որ մեր երազները միայն
յիշատակներու կրցեր են մեզ վերածել

ժամանակը այլեւս ոչինչ ունի տալիք մեզի
որովհետեւ մենք պատմութիւն չունեցանք
բայց ժայռանիստ յամառութեամբ
մեր ցաւերը բեւեռագրեցինք
վաղուան մարդոց համար
չյոգնեցանք երազել
չյոգնեցանք ապրելէ
միայն թէ
ձանձրացանք պարտուելէ...

«Մենք» (3)

*
**

Քիչ մը անդին՝

Գիշերներով թախծապատ
ու ցերեկներով անջերմ
պատմութիւն մը կը կազմուի մեր եսին
եթէ գոնէ կարենայինք անոր էջերուն մէջ
մասնիկ մը բեւեռել սա մեր կարճատես
լինելութենէն
ու եթէ կարենայինք
փրկուելէ առաջ մեր ողբալի
հպարտութենէն
կայծ մը թողուլ
վաղուան լոյսին պատրոյգը վառելու...

«Կայծ մը» (9)

*
**

Ու կը չարունակէ՝

Մոլորած ճառագայթ մը
որ յուսահատօրէն վար կ'իյնար
աղջնակի մը դէմքին վրայ
ժպիտի մը վերածուեցաւ
ու աղջնակը մնաց աղջիկ
ճառագայթն ալ մնաց շրթներուն վրայ
իբրեւ հրաւէր
իբրեւ լոյս
եւ իբրեւ ջերմութիւն ըմպելի

«հրաւէր» (3)

Մկրտիչ Հաճեան իր քերթուածներուն առաջիններէն հրատարակեց թերթերու մէջ. ապա՝ յաջորդաբար երեք հաւաքածոներ, որոնց առաջինը եղաւ «Աստղերը խմելով, արեւը վառելով» լուսատիպ ու անթուական հատորը։ «Բոցեր»ն ու «Հոգին երկինք»ը յաջորդաբար արժանացան «Ալեք Մանուկեան» գրական մրցանքի պարգեւներուն (2+3)։

Իր բանաստեղծութիւններուն մէջ կը զգանենք երազանքը, տեսիլը (վիզիոն) և տեսլականը (իտէալ). հասուն մարդու մը խոհերուն սլացքով և զգացումներու խորքով ժուժկալ թռիչքին առթած յուզումը։ Ստեղծագործ երեւակայականին արտայայտիչն է ան, իր զեղեցիկ արեւմտահայերէնով եւ արուեստագէտի զգայնութեամբ պատկերելու կորովով։

ՆԿԱՐԻԶԸ

Արեւմտահայ մտաւորականը հայ հանրութեան ծառայելով իր առօրեայ պահանջները առհասարակ չի կրնար զոհացընել։ Մկրտիչ Հաճեան մտաւորականը՝ էր նաեւ ճարտարարուեստի մարդ։ Իբր այդ կարողացաւ ըլլալ ինքնաբուխ ու անկախ մտաւորական մը եւ ծառայել անընդհատ աւելի քան 50 տարիներ իր պատկանած հաւաքականութեան, զեղարուեստի բազմազան ուղիներուն վրայ։ Այդ ուղիներէն մին եղաւ նկարչութիւնը։ Դեզաղարծ Հաճեան, ընթացք տալով ոդիսեւեան իր հնարամտութեան եւ նախաձեռնելու գործնական ոգիին, նախընտրած էր տարրպիտութեան ճարտարարուեստին մէջ աշխատիլ։ Ցետագային, Ֆրանսայի մէջ, իր դիւաերէն մին եղաւ արուեստական մարմարիոնը, որուն արտադրութեան համար էր որ 1958-ին Ֆրանսայէն Մեքսիքօ հրաւիրուեցաւ ու հոն հաստատուեցաւ վերջնապէս։ 1960-ին էր որ արուեստական մարմարիոնի գունա-

ւորման գրագումը առաջնորդից գինք նը կարչուխեան: Գոյներու գեղարուեստական գրագումին արդիւնքը ներկայացուցան Մեքսիքօ, Նիւ-Եորք, Պոսթըն եւ Երեւան կազմակերպուած ցուցահանդէսներով: Այդ առթիւ Երեւանի Թանգարանին նուիրեց հոն ցուցադրուած պատառները:

Տեսողականը իրրեւ արտայայտիչ, վերացականի (ապստրէ) ածուներուն մէջ գոյներու, ո՛չ թէ գիծերու, գաչնաւորումին կը ձգտի նկարչուհիւնը Մկրտիչ Հաճեանի, որ կ'ըսէ՝

Յուլօրէն ջերմացած առաւօտ մը
երբ արթնցայ նախորդ օրուան
գինովութենէս
ու կը խորհէի թէ
ինչպէս պէտք է գինովնայի այդ օր
հապոյտ պատուհաններ բացուեցան
հեռուն
եւ անծանօթ անձեր տեսիլք մը
բիւրեղացաւ
պզտոր բիբերուս դէմ:

Տեսայ կարմիր մը արատաձեւ
որ սեւի մը փաթթուեցաւ
տեսայ դեղին մըն ալ
որ անիմաստ բոցէ մը կախուեցաւ
տեսայ նաեւ գարուն մը
որ շուարուն խամի մը կը հալածէր
եւ աչքերս փակեցի շարաւոտ պատկերի
մը դէմ
որ մարդոց կը նմանէր:

Հորիզոն երկինք ամպեր գոյներ ծովեր
հողեր
կենդանիներ գազաններ մարդեր ու կիներ
տեսայ որ բոլորն ալ գունաւոր անձեր
արատներու կը վերածուէին
եւ յարափոփոխ ծաւալներով գիրար
կը խածնէին անընդհատ:
. . . . . .

«Անձեւ նկար»(3)

Իր եղբայրը՝ Տիգրան Հաճեան կը վկայէ թէ «համոզուած լուսանկարչական արուեստին կատարելագործման ներկայ շրջանին, նկարչութիւնը պարտի բաւականանալ գոյներու բանաստեղծութեամբ: (Մկրտիչ Հաճեան) կ'ըսէր թէ բանաստեղծական յղացումը կրնայ արտայայտուիլ որքան բառերով, նոյնքա՛ն ալ գոյներով: Այդ նպատակաւ ալ ստեղծեց գոյներու ուղղակի օգտագործման «թեքնիք» մը, ...» (5):

ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ ԱՅՍ ԱՐՈՒԵՍՏԱԲԱՆԻՆ ԳՈՐԾԸ

«Մեքսիքօն իրր նոր եւ դիւթական աշխարհ հրապուրեց ու բաւարարեց գինք, բայց իր միտքն ու սիրտը մնացին հայութեան կարօտով: Եւ ատոր համար ալ հեռուէն տեւական կապ պահեց Սփիւռքի գրական գեղարուեստական շրջանակներուն եւ մասնաւորաբար Հայաստանի հետ, ուր ուխտի գնաց չորս անգամ, կը յարէ իր եղբայրը՝ Տիգրան Հաճեան, քսչ հաստատած թէ միա՛յն հայրենի հողի վրայ է որ հայ մշակոյթը կրնայ բարգաւաճիլ ու ուռճանալ մնայուն կերպով» (5): Հայաստանցիներ ալ նոյն կերպով կ'արտայայտուին. մասնաւորաբար երեք քառորդ դարէ ի վեր: Եւ սակայն, իրերու կացութեան եւ նման կարծիքներու բաղդատութիւնը տեղ կուտայ հարցականներու:

- Հազարամեակներէ ի վեր հայկական սփիւռք մը ունի հայ ժողովուրդը: Այդ սփիւռքը հայկական է իր մշակոյթով: Պատմութենէն ու ներկայէն դո՞ւրս պէտք է հանել զայն. յայտարարելով թէ հայկական չէ՞ ան, քանի որ Հայաստանի պետութեան սահմաններուն մէջ չէ՛ պահակած: Ու այսպէ՞ս ձայնակցի՞լ կարգ մը պետութիւններու հայկական հարցի դարերէ ի վեր տեւող քաղաքականութեան:

- Մինչդեռ քանի մը տարի առաջ չէ՞ր որ Հայաստանէն իրրեւ «նորութիւն» ձայն մը հնչեց՝ «...Սփիւռքը մնայուն վիճակ մը հնչեց՝ «...Սփիւռքը մնայուն վիճակ է...»: Եթէ այդ սփիւռքին մշակոյթն է որ մնայուն չէ՛, հապա անոր ի՞նչն է մնայունը:

- Մանաւորելով պարագան Մկրտիչ Հաճեանի գործին. կրնա՞նք ըսել որ ամէ՛ն բան է ան, բայց ո՛չ - հայկական. քանի որ Հայաստանի «արդիւնաբերութեան» ապրանք չէ:

Ի դէպ, երբեմնի իր աշակերտներէն մին կը գրէր՝ «Հայաստան իր կատարած այցելութիւններուն մասին կ'արտայայտէր (Մկրտիչ Հաճեան) մեծ խանդավառութեամբ: Սակայն այդ այցելութիւնները անոր համար չհարթեցին «Դամասկոսի ճամբայ մը» դարձի: Աբեմատահայերէնը մնաց իր մայրենի լեզուն: Այդ լեզուին վայելչութեան ու զարդացումին ծառայեց ան, պեղարուեստի մեկնութեան եւ արտայայտութեան ճամբով. հեռո՛ւ ստորագնահատելէ արեւելահայերէնը, ընդհակառակն՝ երբ արեւելահայ մեր արտայայտուողներն եղան Շուշանիկ Կուրղինեան մը, Վահան Տէրեան մը, ինչպէս Յովհաննէս Խան Մասխեանի մը թարգմանաբար բերած Համլէթն ու Ֆաուստը, կամ մերօրեայ սակաւաթիւ նմանները անոնց որոնք լեռնցի, չինական թէ քաղաքային կարող են աննախապաշարօրէն տալ դերազոյնին դիմող տեսլականը համակ գեղեցկութեամբ» (8):

Մկրտիչ Հաճեան կնքեց իր մահկանացուն Մեքսիքօ, 1985 Նոյեմբեր 26-ին: Այսօր 10-րդ տարելիցն է իր մահուան: Իր գործին մասին անհրաժեշտ է՞ կրկնել Մինաս Թէօլէօլեանի խօսքերը, հասկնալու համար թէ Մկրտիչ Հաճեանը ի՞նչպիսի ոլորտներու եւ ո՞րքիսի ծիրերու մարդն էր եղած՝ «...մենք որ իր առաջին քայլերուն մէջ իրեն հետ ապրած ու գործած ենք, ... (ան) իր դաւանանքով մըղուած է ժամանակավրէպ նկատելու «հայկականութեան» ճամբով ամէն կղզիացում, որ կը սահմանափակէ գրագէտին ստեղծագործական հորիզոնը»: (5): Ու յիշեցնե՞լ անոր մահուան առթիւ Յակոբ Կարապենցի արտայայտութիւնը՝ «Թէնամի էր հռետորութեան եւ չուկայիկ հայրենասիրութեան, գտնելով որ չընդալից հայրենասիրութիւնը նսեմացնում է հայրենիքի գաղափարը՝ սահմանափակելով իմացական թռիչքն ու մարդկայնական համընդհանուր ապրումները...» (5): «Այսպէս էր Մկրտիչ Հաճեան. կը գրէր, նոյն առթիւ, իր երբեմնի աշակերտներէն մին: Տաղանդաւոր եւ նուիրեալ գեղարուեստագէտ: Լայնախոհ եւ բազմագրուեստագէտ: Լայնախոհ եւ բազմագրիւն արեւմտահայ մը որ անձնուրացօրէն ծառայեց իր հանրութեան. անընդհատ 50 տարի: Վարակիչ եռանդով լուսաւոր մը եւ գորովալիր անկեղծ բարեկամ մը մարդոց: Արուեստի ստեղծագործութիւններու մասին իր արտայայտութիւններուն վերյիշումն իսկ կ'արծարծէ թարմ տարիքի հրայրքը որ ներկայիս, արդէն, կը վերածուի կարօտի» (8):

Ձայներու, գոյներու, բառերու ներդաշնակութեան թելադրած ազատութեան մարդը եղաւ ան իր գործով:

(Շար. 3 եւ վերջ)

(*) Աղբիւրներ

(1) «Կնատեացը» - թատերգութիւն, Մկրտիչ Հաճեան, Իսթանպուլ, 1948:

(2) «Բոցեր» - Քերթուածներ, Մկրտիչ Հաճեան, Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամ, 1973:

(3) «Հողէն երկինք» - Քերթուածներ, Մկրտիչ Հաճեան, Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամ, 1977:

(4) «2 Թատերախաղ». -
"Աստղահաբը" - "Կնատեացը", Մկրտիչ Հաճեան, Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամ, 1982:

(5) «Վերջին հունձքը» - Մկրտիչ Հաճեան - (Տիգրան Հաճեան, Արմէն Տօնոյեան, Մինաս Թէօլէօլեան, Յակոբ Կարապենց) - Նաւասարդ եւ Ատրինէ Հաճեան, 1991:

(6) «Սիրանօ տը Պերժըրաք» - Թատերգութիւն - Էտմոն Ռոսթան, Թարգմ. Մկրտիչ Հաճեան, Իսթանպուլ, 1949:

(7) «Պանդոկատիրուհին» - Թատերգութիւն, Գարլո Կոլտոնի, Թարգմ. Մըկրտիչ Հաճեան, Իսթանպուլ, 1950:

(8) «Մկրտիչ Հաճեան -- 1915 - 1985 -- Կէյվէ-Մեքսիքօ», Վարդգէս Օգիճեան, «Յառաջ», Փարիզ, Դեկտեմբեր 1985:

ՅՈՒՇԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԳԷՈՐԳ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 10-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ԺՐՆԵՒ. -

Դեկտեմբեր 3, Կիրակի յետմիջօրէին, պոլսահայ երգիչ Գ. Պօյաճեանի յիշատակը յարգողներու բազմութիւն մը հաւաքուած էր ժընեւի Գոլէժ Վոլթէրի սրահին մէջ, ներկայ գտնուելու «Արաքս» երգչախումբին կողմէ կազմակերպուած յուշահանդէսին, անոր հիմնադիրին մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ:

Բացումը կատարեց Փարիզէն Պր. Կարապետ Տաքէսեան որ ջերմ արտայայտութիւններով ներկայացուց օպերայի երգիչ իր բարեկամը որ իր ձայնն ու տաղանդը չռայլօրէն կը տրամադրէր, իր չուրջին ներուն ուրախութեան պահեր նուիրելով:

Օրուան երաժշտական բաժինին մասնակցեցան Փարիզէն Աննա Գարագեայ եւ Վիէննայէն Պաղտս Պայվերտեան օպերային մենակատարներով ողեկոչելով Գէորգին անձին մէջ օպերայի երգիչը որ երգած էր նախ Պոլիսի, ապա Զուիցերիոյ բեմերուն վրայ: Նոյն բաժինին մէջ մեծապէս դնահատուեցաւ երիտասարդ դաշնակահար Ռուբէն - Սեւակ Բաղար Շումանի նուագով:

Ցաջորդ բաժինին մէջ Ա. Գարագեայ եւ Պր. Պայվէրտեան հրամցուցին հայկական երգերու փունջ մը, ողեկոչելով այն Գէորգը որ առիթ չէր փախցներ հայերէն երգելու. ան որ նաեւ մէկ սարկաւագն էր հայ եկեղեցիին:

Օրուան խօսքի բաժինին մէջ Հ. Լեւոն Զէքիեան ուղերձով մը ողեկոչեց իր բարեկամը, անոր կեանքին, նկարագրին, տաղանդին ընդմէջէն: Ապա բեմ բարձրացաւ «Արաքս» երգչախումբը զոր հիմնած էր Գ. Պօյաճեան եւ զոր տասը տարիէ ի վեր կը վարէ իր կինը Տիանա Պօյաճեան:

Այս վերջինը իր եւ իր աղջկան կողմէ շնորհակալութեան խօսք արտասանեց մասնակից արուեստագէտներուն, դասախօսներուն, «Արաքս»ի անդամներուն, Պր. Վահէ Բաղարի եւ ներկաներուն: Հանդիսութիւնը աւարտեցաւ մտերիմ ընդունելութեամբ մը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանի պետական երգչախումբը Դեկտեմբեր 7-ին Կրընոպլի մէջ հանդէս եկաւ քաղաքապետական Թատրոնին բեմին վրայ, հարիւրաւոր ներկաներու առջեւ որոնց մեծամասնութիւնը ոչ Հայերէն կը բաղկանար: Ձայն կը ղեկավարէր խմբավար Ցովհաննէս Չէքիճեան: 143 հոգինոց կազմէն բեմին վրայ էր միայն 30 հոգի որոնք լաւագոյն մեկնաբանութեամբ երգեցին յայտագրին հայկական ու դասական կտորները:

Առաջին մասը բաղկացած էր Կոմիտասի «Հորովել», «Ձիդ տու, քաչի», «Կոյժն առայ» եւ «Լռեց» երգերէն: Բ. մասը յատկացուած էր դասական կտորներու: Ժամբին ներդաշնակ միասնութիւնը, մեներդումներու գեղեցիկ ձայներն ու մեկնաբանութիւնը արժանացան բուռն ծափերու:

Աւարտելէ ետք յայտարարուած ցանկը, խմբավար Ց. Չէքիճեան ըսաւ թէ 1988-ի երկրաշարժին տարելիցին առթիւ պիտի երգէին Եկմալեանի «Սուրբ, սուրբ»ը ու խնդրեց չծափահարել:

Տպաւորիչ երեկոյթը վերջ գտաւ բարեկամական բաժակով մը:

Կրընոպլի մէջ, նոյն թատրոնին մօտ սրահի մը մէջ ալ նոյն օրը կը ցուցադրէր Սուրէն Պապայեանի «Արիւն» ժապաւէնը, բեմադրիչին ներկայութեամբ: Ծրագրուած էր նաեւ այլ հայկական ժապաւէններու ցուցադրութիւնը որոնց մասին տեղական մամուլը տեղեակ պահած էր հանրութիւնը:

Վ. Բ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ
Հայագիտական տարեգիրք
Նոր Շրջան. Զ. տարի - 1994
Անթիլիաս, 1995

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

- Այդ կրօնք ըսուածը ծայրէ ծայր անուիրապետութիւն է Զարուհի ... երկու խոփած մարդիկ բան մը կը մոլտան խորանէն եւ դուն ալ կը կարծես թէ Աստուածոյ խօ՞սքն է առիկա ... ի՞նչ Աստուածոյ ինչ բան ... օվխում է օվխում, կրօնը... Մարքս չիտակ բան մը ըսաւ եթէ՝ աա է:

- Ոչ ոչ, այդպէս չէ:

- Հապա ինչպէ՞ս է:

Զարուհի, վիրաւորուած իր էն խորունկ զգացումներուն մէջ, չուզեց չարունակել խօսակցութիւնը: Ցաճախ կարղացեր էր այդ մասին, սակայն երբեք չէր լսեր, սրտին ու ականջին այդքան մօտէն, սիրոյ զգացումի խանդավառութեան մէջ, մանաւանդ այնպիսի պահու մը երբ զղացումները մերկ էին ու խոցելի: Զգաց թէ կը պղծուէր ներսէն, չատ խորունկէն:

Աաեն մը լռութիւն տիրեց անոնց մէջեւ: Շուրջի աղմուկը քաուեցաւ իրենց ու պնցաւ: Մինակ էին: Գրիգոր չէր խսկ մտածեր կրօնքի մասին այլեւս: Զարուհի դեռին նայելով ըսաւ.

- Ինչպէ՞ս աատնկ բաներ կ'ըսես Գրիգոր, չե՞ս վախնար Աստուծմէ:

- Խենթ ես ինչ ես Զարուհի, աատնք մանկութեան հէքեաթներ են, ծայրէ ծայր:

- Ըսել կ'ուզես անհաւա՞տ ես:

- Զարուհի, պէտք է հասկնաս դիս: Ես ու չատերս Հայաստանի մէջ, Աստուծոյ պէտք չունինք կեանքին իմաստ մը տալու եւ մաքուր կեանք մը վարելու համար, յատա՞կ է: Ոչ Աստուծոյ, ոչ սուրբերուն, ոչ ալ կրօնքին կամ եկեղեցիին: Իմ կեանքս կատարելապէս ամբողջ է առանց աստուածային միջամտութեան:

Զարուհի զգաց իր տկարութիւնը անոր քաշած պատին դիմաց:

- Մի՞չտ ասանկ եղած ես:

- Օհ, չատոնց է: Ըսենք պատանութեան տարիներէս, կոմսոմոլի օրերէն ի վեր, տասներհինգ տարու ըլլալու էի այն աաեն:

- Եւ երբեք, այդ տարիներէն ի վեր, պահանջը չե՞ս ունեցած աղօթելու, հոգեկան սնունդի, չե՞ս կարօտցած հայկական եկեղեցիին զեղեցիկ ճարտարապետութիւնը, երաժշտութիւնը, գրաբարին զեղեցկութիւնը, դուն արուեստագէտ մարդ, ազգայնական ընտանիքի զաւակ...:

- Ոչ, երբեք:

- Այն աաեն ինչպէ՞ս կ'ըմբռնես քու հայկականութիւնդ, քու պապերուդ կեանքին ինչպէ՞ս կը զատես անոնց սէրը հայկական եկեղեցիին, հաւատքին ... հայը Քրիստոնեայ ժողովուրդ եղած է երկու հազար տարիէ ի վեր, Գրիգոր...:

Զարուհի անդրադարձաւ թէ ան մանկ չէր ըներ: Ու լռեց, աատնց նեղանալու «մանկ ընել չուզեր, պարզապէս, աս ալ աատնկ մարդ է» մտածեց չուրջը դիտեց, քիչ մը ընկճուած ու հեռացած անկէ:

- Ելլենք քալենք քիչ մը:

Ելան ու սկսան պտըտիլ աւազանին չուրջը: Ու կամաց կամաց, Զարուհիին ստացած վէրքը կորնցուց իր ցաւը ու դուիթ փոխուեցաւ: Ի վերջոյ, բաւական մեղմացած էր: Տասը վայրկեանէ ի վեր չէին խօսեր:

- Երեւանը չատ սիրեցի: Նկարագիր ունի:

- Հիմա ինկած վիճակի մէջ է, եթէ երկու տարի առաջ գայիր բոլորովին տարբեր կ'ըլլար տպաւորութիւնդ:

- Երկու տարի առաջ քեզի չէի հանդիպեր Գրիգոր, կնկանդ հետ կ'ըլլայիր, չէ՞:

Գրիգոր կեցաւ ու դարձաւ Զարուհիին:

- Կրնայինք ալ հանդիպիլ, ով գիտէ... Սրամիկին հետ յաճախ հոս պտոյտի կուգայինք:

- Բայց գիս չէիր նչմարեր, վստահ եմ: Գեղեցի՞կ է Եղիսաբէթը:

(Շար. 64)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԻՆ

Տարեմուտի Պատարագ
կիրակի, Դեկտեմբեր 31
Առաւօտեան ժամը 10-ին
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
կը մատուցուի Տարեմուտի Պատարագ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Դրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի յիշատակին, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերմէն մասնաճիւղին (ստանալ «Ցարագ»էն)։

FRANCE - INTER
87.8 FM

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 30, ժամը 16-ին
հայկական յայտագիրը։

***

ARTE

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 30, ժամը 22·15
Le Convoi : Une aventure humanitaire (Erevan, bout du voyage).

ՍՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՔԱՀԱՆԱՅԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 31, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

Նորընծայ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ
Առընթերակայութեամբ՝
ՀԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆԻ

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցիլ պատարագին եւ աղօթքով քաջալերել եկեղեցւոյ ծառայութեան նուիրուած այս նոր Ընծայեալը։

***

Երկուշաբթի, Յունուար 1, Կաղանդ, տարեմուտ, Գ. օր Ծննդեան Պահոց,
ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼՃԳԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Երկուշաբթի, Յունուար 1, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը ընդհակառակութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գրիգորեանէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէրէ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեանէ 2000 Ֆր., Պ. Յակոբ Մկրմկճեանէ 300 Ֆր.։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

Le Comité de l'UGAB — Paris — Ile-de-France

organise

UN DINER
à l'occasion du
NOEL ARMENIEN

le Vendredi 5 janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Participation aux frais :
Membres de l'UGAB : 250 Frs
Enfants : 150 Frs
Non-membres : 350 Frs

Places limitées : réservation par tél. : au 45 20 03 18

Les réservations doivent être confirmées par le règlement correspondant à l'UGAB: 11, square Alboni, Paris 16e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ECOLE ARMENIENNE
«KATCHADOUR ABOVIAN»

La Fête de l'Epiphanie Arbre de Noël 1996

Dimanche 7 Janvier

10h — *Cathédrale Apos. Arménienne*
La Messe célébrée par
le Rév. Père Zadik AVEDIKIAN
La communion des élèves et des enfants.

15h — *Dans la salle A. Tcherpachian*
Fête de l'Ecole «Kh. ABOVIAN»
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Un goûter sera offert
par Mme Rosa Donikian
Présidente du Conseil de l'Ecole
Venez nombreux
encourager nos élèves

ENTREE LIBRE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section Paris

...PERE NOEL EST ATTENDU !

au GOUTER — SPECTACLE,
préparé par les élèves de l'*Ecole Croix Bleue - Paris*;
le Samedi 6 Janvier à 14 heures 30
à la M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e
— M° Cadet —
Venez nombreux
l'accueillir
et vous réjouir
en famille !

***

La C.B.A.F. — Section de Paris adresse ses meilleurs vœux pour 1996 à tous les Parents et Enfants de son Ecole, tous ses Amis et Membres de l'Association.

***

Section St-Jérôme / «Djavo Chant»

organise

Noël Arménien

Samedi 6 Janvier à 20 heures 30

Repas & ambiance
ANIMATION
DISC JOCKEY

M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

Pour tout renseignement téléphoner au :
91. 61. 10. 82 / 91. 66. 08. 03
91. 70. 00. 32.



★ BONNE ANNEE 1996 ! ☆

TEBROTZASSERE

REVEILLON DE LA ST SYLVESTRE

Ça pétille pour 300 F. !!

DANSE ET COTILLONS

31 Décembre de 21h à l'aube

Sur réservation uniquement :
1, Boulevard du Nord, LE RAINCY — Tél. : 43. 81. 01. 72.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր երախաները իրենց ծնողքներուն հետ ընդունելու Կաղանդ Պապան՝

Կիրակի, Յունուար 14, ժամը 14-ին

CENTRE VALEYRE
24, rue de Rochechouart, Paris 9e

Ճոխ յայտագիր
Բազմաթիւ անակնկալներ
Պար - Պուֆէ

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1996
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
շաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

(Շար. Ա. էջէն)

ըէ։ Այլ խօսքով՝ եթէ նոյնիսկ Ջերնոմիրդին նկատի ունենալով երկրին ընկերային սարսափելի կացութիւնը, փորձէ կարելի լաւագոյն կարգադրութիւնները ընել, Ուաշինկթընի իր վարկատէրերը թոյլ չեն տար։ Արեւմուտքը տակաւին փոխանակ Ռուսերը վարժեցնելու սեփականաշնորհման, ինք փուճաց առաջին օգտուողը ըլլալ։ Ատոր մէկ ապացոյցն է կրասնոդարի մէջ Ֆիլիփ – Մորիսի կողմէ ծխելիներու գործատան մը գնումը որ կարելի եղած է Ծերակոյտի նախագահ Շումէյկոյի թոյլատուութեան շնորհիւ։ Մոսկուայի մէջ այլեւս Վլաատիմիր Նիկոլայեւիչ չեն կոչեր զինք, այլ Ֆիլիփ Մորիսովիչ...։ Ոչ ոք գիտէ թէ որո՛ւ կը պատկանի Լուքօյլը որ քարուղի սեփականաշնորհուած մեծագոյն ընկերութիւնն է։ Ջերնոմիրդին թերեւս միակն է որ գիտէ։ Այս ու նման պայմաններու մէջ պէտք չէ զարմանալ որ ռուս ժողովուրդը քուէարկած է ի նպաստ ընդդիմութեան։

Ձիւգանովի կուսակցութիւնը ոչինչ ծախսած է քարոզչութեան համար։ Սմքողջ կարեւորութիւնը տուած է իր կազմակերպութեան ուժին։ Ստացած արդիւնքը հզօր թեկնածու մը կը բերէ քաքական բեմին, 1996-ի նախագահական ընտրութեան համար։ Մինչ այդ, կը սպասուի որ ընդդիմութիւնը աւելի զօրաւոր ու աւելի վճռակամ ըլլայ Դուամային մէջ։ Հաւանական կը նկատուի որ համայնավար մը ստանձնէ նախագահութիւնը։

«Վերջացած է չրլանը երբ մեր հարեւանները նոր ինքնաշարժ մը կը գնէին երբ նախկինին մոխրամանը լեցուէր» կ'ըսէ նախագահին մէկ խորհրդականը։ Շատեր վստահ են որ Ջերնոմիրդին պաշտօնի պիտի կոչէ համայնավար նախարարները։ Ստեղծուած կացութիւնը կը թելադրէ նոր վարչապետի մը պահանջքը որ կարենայ տարբեր քաղաքականութիւն վարել։ Նաեւ պահանջքը նոր նախագահի մը որ ականջ տայ ժողովուրդին արդարութեան եւ ընկերային հաւասարութեան պատասխաններուն։

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30-31
SAMEDI - DIMANCHE
30-31 DECEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 230 858 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·755 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.755

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Հայկական Տարին

Ա·

Ամէն տարեվերջ մաղթանքներու, նուէրներու զեղումին հետ հաշուեփակի մը իրագործութիւնը կը հրահանգէ, ուրախութիւններու փակագիծէն եաք ամուր քայլերով մտնելու համար նոր տարիին սեմէն ներս: Այդ հաշուեփակին հայկականը կը սկսի Հայաստանեանով: Հինգ տարիէ ի վեր հոն փոխադրուած է հետաքրքրութիւններու, սպասումներու զբաղխաւոր մեր բեմը: Անկախութիւն ու Ղարաբաղի հարց գլխաւոր դերակատարները եղան այս իրավիճակին ու կը շարունակեն մնալ այդ դիրքին վրայ, առաջինը՝ պատճառած խանդավառութեան հետ յարուցած վախերով, հարցականներով, նախաքայլերու առթած տատամսումներով, իսկ երկրորդը՝ արդէն ապրուածին ու որոշ չափով անստոյգ հեռանկարներու փխրունն հաւասարակշռութեամբ:

Այսուհանդերձ, տարեվերջի հաշուեփակին Հայաստանեան էջերուն գլխաւոր ընակիչը կայունութիւնն է· ասիկա, հակառակ մէկէ աւելի մարզերու մէջ երբեմն բաւական սպառնալի փորձաքարերու, թէ՛ ներքին, թէ՛ արտաքին ճակատ վրայ:

Այդ փորձաքարերու առաջինը ներկայ էր դրեթէ տարեմուտի պահուն: Հայաստանի քաղաքական կեանքը առնուազն վանդալաւոր վերիվայրումներու աջգանի մը մէջ երեւցաւ յանկարծ երբ Հ·Ց·Դ·-ի վերագրուած «Դրօ» կառոյցի մը մասին կատարուած հրապարակումը ցնցեց իր ամբաստանութիւններով: Յունուարի առաջին օրերէն իրարու յաջորդեցին ծանրածանր անցքեր· առկախուեցաւ մեղադրեալ կուսակցութեան պատկանող մամուլը ու նաեւ այդպէս նկատուած չերքեզ մը, իսկ ամսոյն 13-ին Բարձրագոյն դատարանը վեց ամիսով արգիլեց Հ·Ց·Դ·-ի գործունէութիւնը: Կուսակցութեան ըմփիւռքի կեդրոնները հակազդել փորձեցին ցոյցերով եւ ապա «Հայաստան» հիմնադրամին ու Հայաստանի դեսպանատուներուն իրենց նեցուկը կասեցնելու յայտարարութիւններով: Հակառակ լրատուական հրապարակումին, կարելի չէ ըսել որ զանգուածները -- ներսը թէ դուրսը -- ակնկալուած ընկալումը ունեցան խնդրին մասին: Մինչեւ այսօր ալ երբ հայ մամուլը դրեթէ կանոնաւորապէս կ'արձագանգէ այդ դատին, հարցը կը խուսափի չառերու հասցէագրութենէն, պահելով տարօրինակ խորհրդաւորութիւն մը:

Այս տուալ թղթածրարին մինչեւ այսօր ամէնէն չօշափելի «պտուղ»ը եղաւ Սփիւռքցիին հրամցուած «օտարերկրացի»ի պիտակը որ Հայաստանի կողմէ բաւական յստակ դիրքորոշումի մը առջեւ դրաւ հայութեան մեծագոյն զանգուածը· այն որ անկախութեան տուած էր ամէնէն լայն տարողութիւնը, անոր մէջ զեեզելով նաեւ իւ՛ր կարելի -- անկարելի երազներն ու որոնումները:

«Դրօ» կառոյցով արթնցած ներհայկական պառակտումի ու նաեւ աւելիին վախերը քաղաքականէն եաք կրօնական մարզերը ալ թափ մը ստացան երբ Վազգէն Ա·ի յաջորդին ընտրութիւնը նոր հակամարտութիւններ, նոր կիրքեր յարեց· անոնք ծայրագոյն կէտին հասան Լ· Տէր-Պետրոսեանի նախընտրութեամբ որ հրապարակուեցաւ «Արմէնփրէս»ի տնօրէնին կատարած հարցազրոյցով· Հայաստանի նախագահը ընտրութենէն հազիւ ամիս մը առաջ (Մարտ 6) կը յայտնէր թէ էջմիածնի պահուն ամէնէն յարմար թեկնածուն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ·ն էր: Խնդրայարոյց ու նաեւ անբաղձալի դրուագներով բռնադրօս ընտրութիւն մը ընթացաւ այդ նախընտրութեան ուղղութեամբ· այսօր ինը ամիսէ ի վեր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն է Գարեգին Ա· ու հակամարտութիւնները խաղաղած, վախերն ալ չքացած ըլլալ կը թուին:

Կաթողիկոսական ընտրութենէն եաք, Ապրիլը չարունակեց հայկական ակնարկները սեւեռած պահել Երեւանի վրայ, ցեղասպանութեան 80-ամեակի նշումով: Եռօրեայ դիտաժողով մը ու Մխիթեռնակաբերդի մէջ յատուկ թանգարանի մը բացումը գլխաւոր կէտերը եղան այդ նշումին: Առաջինը ուշադրութիւն գրաւեց ամէնէն աւելի թուրք մտաւորական Թ· Աքչամի մասնակցութեամբ որ աննախադէպ երեւոյթ էր, իսկ 2-րդը մնաց պարադայականին սահմանին վրայ: Հանդիսաւոր «բացումը» կատարուեցաւ թանգարանին որուն կառուցումը տակաւին աւարտած չէր: Իսկ Թ· Աքչամի մասնակցութիւնը դիտաժողովին եւ ունեցած ելոյթը վիտակէն աւելի քաղաքական արժեւորում ստացաւ, անով -- թէեւ խորհրդանշական -- սառը կոտրելու ազդանշան մը արուեցաւ Հայաստան -- Թուրքիա յարաբերութիւններուն մէջ: Այսօր ճիշդ է որ տակաւին փակ կը մնայ սահմանը, բայց զանազան առիթներու հայ եւ թուրք բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու հանդիպումներով ու քայլերով ապրիլեան նախաձեռնութիւնը ընթացքի մէջ է:

Հայաստան -- Թուրքիա յարաբերութիւններու չատ փափուկ, այլ նոյնքան կենսական բնոյթը այսօր ամէն բանէ առաջ կը կապուի Ղարաբաղի հարցին վերջնական լուծումին: Այդ հանգրուանին պարագաները պիտի ըլլան վճռողը թէ Երեւանի ընդառաջումները Անգարայի, որոնք չաճախ լուրջ հակազդեցութիւններու մղեցին սփիւռքեան տարրեր, ծառայեցի՞ն ընտրուած նպատակին: Ներկայիս Ղարաբաղի մէջ կը չարունակուի չուրջ մէկուկէս տարուան հրադադար մը որ առիթ տուած է լծուելու պետականութեան ամրացման գործին, բայց վերջնական խաղաղութիւն չէ: ԼՂՀ-ի իշխանութիւնները իրենց օրակարգէն հաւանած չեն պատերազմին վերսկսելու հաւանականութիւնը, ինչ որ սպառնալիքի մը տակ կը պահէ ամբողջ հայութիւնը, անոր արդէն ապրուած ու ենթադրելի բոլոր ստորգեվիներով: Այս հեռանկարին դէմ ապահովութիւն ներշնչող գլխաւոր ազդակն է Երեւանի մինչեւ այսօր վարած արտաքին քաղաքականութեան զրական փաստը, որքան ալ ներսէն ու յատկապէս դուրսէն բուռն քննադատութիւններու թիրախ ըլլայ ան: Ծուլիս 5-ի երեսփոխանական ընտրութիւնով գործի գլուխ մնացած իշխանութիւնը որ մինչեւ այսօր այս հարցին մէջ գիտցաւ ու կրցաւ չրջանցել զանազան փորձաքարեր, իր վրայ կը կեդրոնացնէ վիճաքեզի լուծումին յոյսերը:

Իր ներքին կեանքով երկիրը կ'ապրի Ի· դարու վերջաւորութեան աչխարհին համարկուելու պարտադիր ճիգով որուն մեծագոյն բեռը կը տանի տեղացին: Տնտեսական համակարգին արմատական փոփոխութիւնը կը վճարէ ան, իրեն վիճակած զրկանքներու ամէն տեսակով: ՀՀՇ-ի վերահաստատուած իշխանութեան համար ներքին ճակատին վրայ այս մէկը գլխաւոր փորձաքարն է· յաջողութիւնը պարմանաւորուած է արտաքին ազդակներով որուն չաճախակի արդարացումներուն հետ ներքին յանդուգն քայլերու նախաձեռնութեամբ: Ալ էի զօրեր չրջափակման պատճառաբանութիւնը ու իշխանութիւնը պէտք է կամենայ ու կարենայ վերջ տալ չուկային մենաշնորհութիւններուն: Այս ուղղութեամբ զրական պրծօն մըն է նաեւ հիւլէակայանը որուն մասին թէեւ դուրսը մեծ մասով քաղաքական ազդակներէ մղուած առարկութիւններ թարձրացան, բայց ան անկախութեան անչրջանցելի երաչխիք մը բերաւ երկրին:

Ամանորի այս հաշուեփակը վերոյիշեալ մարզերուն մէջ ապահովուած կայունութեան պահպանումին չարունակութեան մղթանքով կ'աւարտի, որպէս բոլոր ամանորներու ամէնէն ցանկալի նուէրը, բոլո՛ր Հայաստաններուն համար:

Ա· Թ·

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՃԱՌԸ ՀՀՇ-Ի ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

Դեկտեմբեր 22 - 23-ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է ՀՀՇ-ի եօթներորդ համագումարը որուն ներկայ գտնուած են ներկայ իշխանութիւնը գլխաւորող դէմքերը, ինչպէս նախորդ տարիներուն: Երկրորդ օրուան նիստին Հայաստանի հանրային կարծիքը յուզող չորս գլխաւոր հարցի նուիրուած ընդարձակ ճառ մը արտասանած է Հանրապետութեան նախագահը Լ· Տէր - Պետրոսեան: Այդ ճառը ամբողջութեամբ լոյս տեսած է «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին Դեկտեմբեր 26-ի թիւին մէջ:

Առաջին մարզը որուն սեւեռած է նախագահը «Հայաստանի ընկերային - տնտեսական իրավիճակ»ն է: 1990 - 1995 չրջանին այդ մարզը անցած է երեք փուլէ· առաջինը, 1990 - 93, եղած է գահավիժման փուլը, 1993 - 94 ապահովուած է կայունացում մը, իսկ 1994 Դեկտեմբերէն սկսած է վերելքը, ըստ Լ· Տէր - Պետրոսեանի արժեւորումին: Այս փուլերուն իւրաքանչիւրին մասին թուական տուեալներ ներկայացնելէ եաք ան թուած է նաեւ այն սխալները որոնք այս մարզին մէջ կատարուած են նոյն ժամանակաչրջանին, Հայաստանի ներկայ իշխանութիւններուն կողմէ:

Երկրորդը Ղարաբաղի հարցն է: Նախագահը կրկնած է Հայաստանի յստակ դիրքորոշումը· -- «հակամարտութիւնը պէտք է լուծուի Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութեան իմքնորոշման սկզբունքի հիման վրայ եւ Լեռնային Ղարաբաղի անվտանգութեան բազաական ու փիզիքական երաչխիքների ապահովման պայմանով»: Ան ըսելէ եաք թէ բանակցութիւնները մինչեւ այսօր մեծ արդիւնք չտուին, յոյս յայտնած է որ Պոսնիոյ հարցին կարգաւորումէն եաք միջազգային հանրութիւնը աւելի ուչադրութիւն կը դարձնէ Ղարաբաղին: Հարկաւոր համարած է որ Հայաստան եւ Ղարաբաղ «աւելի ճկուն եւ կառուցողական մօտեցումներով» հանդէս գան յետագայ բանակցութիւններուն:

Լ· Տէր - Պետրոսեանի ճառին մէջ կարեւոր բաժին մը յատկացուած է Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններուն: Նախագահը կ'ըսէ թէ անկախութեան առաջին օրէն Հայաստան Սփիւռքի մէջ «փնտռեց իր զօրացման լրացուցիչ մտաւոր, բաղաքական եւ նիւթական կարողութիւնները եւ բոլոր այդ քնագաւառներում արձանագրեց համագործակցութիւն»: Այդ համագործակցութիւնը տակաւին «լիովին բաւարար» չի նկատուիր, բայց արձանագրուած են «արդիւնաւէտ իրողութիւններ»:

Թուելէ եաք «համասփիւռքեան» համարած իր տասը կառոյցները -- եկեղեցի (էջմիածին, Կիլիկիա, կաթողիկէ, աւետարանական), կուսակցութիւն (ՀՅԴ, ՌԱԿ, ՍԴՀԿ), ՀԲԸՄ, Հիմնադրամ եւ նաեւ Ամերիկայի Հայկական համագումարը--, անոնցմէ կ'անջատէ միայն ՀՅԴ·ն որ չի պաչտպաններ ներկայ իշխանութեան գործունէութիւնը: Կ'ամբաստանէ յատկապէս «դաշնակցական նոմենկլատուրան» որ արտայատիչը չէ ոչ միայն կուսակցութեան համակիրներուն, այլեւ նոյնիսկ չարքայիններուն ամբողջական տրամադրութեան:

Այսուհանդերձ, բաւական հետաքրքրական է կարդալ նոյն հատուածին մէջ որ նախագահը կ'անդրադառնայ Հայաստան -- Սփիւռք հակասութեան մը, թէեւ զայն կոչելով «յօրինուածոյ»: Զայն ժխտելով հանդերձ, կը նչէ թէ գոյութիւն ունի «ներդաշնակութեան պակաս, երկխօսութեան մեխանիզմի անկատարութիւն, որոշակի շփոթ»: Ապա կերպով մը այս կացութիւնը «կը բացատրէ» Սփիւռքի ներկայացուչական մարմնի մը բացակայութեամբ որ խօսակիցի պակաս մը կը զգացնէ Հայաստանի, կրկնակի քաղաքացիութեան իրաւունքին մերժումով եւայլն: Այս գլուխը կ'աւարտի այն եզրակացութեամբ որ խնդրոյ առարկայ յարաբերութիւններու ներկան «ոչ լուրջ անհանգստութեան, ոչ էլ առանձնակի ոգեւորութեան հիմք չի տալիս»· կը տրուի նաեւ տեղեկութիւնը թէ նախագահի աչխատակազմին մէջ տարի մը առաջ ստեղծուած է յատուկ խումբ մը, «որուն ընդգրկուած են Հայաստանի եւ Սփիւռքի լաւագոյն մասնագէտները»: Անոնք պէտք է մչակեն Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու զարգացման ծրագիրը եւ զայն իրականացնելու կառոյցներ:

Լ· Տէր-Պետրոսեանի ճառին վերջին նիւթը կը վերաբերի ներքին քաղաքականութեան: Նախագահին փափաքն է որ ձեռնարկուի «բաղաքական հիմնարկութիւնների ձեւաւորման գործընթացին»: Ան նրկատի ունի կուսակցութիւնները: ՀՀՇ-ի չուրջ ձեւաւորուած «Հանրապետութիւն» կազմաւորումը, կ'ըսէ թէ կարելի է ընդլայնել, առաջին հերթին բանակցելով ՀՌԱԿ-ի ու «Շամիրամ»ի հետ ու կազմել «Հայաստանի աջ ուժերը»: Նաեւ այդ բանակցութիւններուն ձեռնարկելու համար կ'առաջարկէ դինքը լիազօրել, գլխաւորելու համար չարժումը եւ հանդէս գալու որպէս «աջ ուժերի առաջնորդ»: Առտո հետ, Լ· Տէր-Պետրոսեան հարկաւոր կը նկատէ նաեւ որ Հայաստան յետագային ունենայ ընկերվարական հակումով ուժերու համախմբում մը որպէս հակակչիռ աջ ուժերու: Երկրին քաղաքական համայնապատկերին մէջ ան աւելորդ չի նկատեր նոյնիսկ «լուսանցքային» ուժ մը, բաղկացած՝ ծայրայեղ ազգայնականներէ:

Ինչ որ նորութիւն է Լ· Տէր-Պետրոսեանի այս ելոյթին մէջ, Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու այս կարգի մօտեցումով մը նկատառում է ու աչակողմեան քաղաքական պլոք մը կազմելու այն յանձնառութիւնը որուն յայտնի յօժարութեամբ թեկնածու կը ներկայանայ ինք:

Համառօտ այս ներկայացումէն եաք առիթ կ'ըլլայ հետաքրքրական աւելի խորհրդածելու չօշափուած հարցերուն մէջ:

ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ երկուչաբթի (Յունուար 2-ի թիւ)· Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքչաբթի, Յունուար 3:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(29 Décembre)

GUDEDJUHUR, CAMP OUBLIÉ DES RÉFUGIÉS AZERIS

ILS ONT FUI LES TERRITOIRES CONQUIS PAR LES ARMÉNIENS

Թերթին յատուկ թղթակիցը՝ Հելէն Տէսփիք - Փոփովիչ, ուրկէ՞ ուր, գացեր է այցելելու Ազերիներու մէկ գաղթակայանը Կիւտէճուհուր, ուր ապաստան գտեր են 400 ընտանիք (2·240 հոգի) որոնք փախեր են իրենց բնակավայրէն՝ Ֆիզուլիէն զոր զրաւեր են Հայերը, 1993 Օգոստոսին «ամրապնդելու համար իրենց

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ԱԺՄ-Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԵՒ Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

Դեկտեմբեր 9 - 10-ին Երեւանի մէջ կայացած է ԱԺՄ-ի (Ազգ. Ժողովրդավարական Միութիւն) 6-րդ համագումարը: Նախկին վարչապետ ու Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Մանուկեանի ու իրեն հետ ՀՀՇ-էն անջատուած «Ղարաբաղ» կոմիտէի անդամներու կողմէ 1991 Օգոստոսին հիմնուած քաղաքական այս խմբաւորումը երկրին ներկայի ընդդիմութեան ամէնէն ուշագրաւ, լուրջ անունն է: Այս հանդամանքը կուգայ նախ անոր հիմնադիր ու ներկայի նախագահին անձէն որ «քաղաքական դէմք»ի մը յատկանիշները կրող քիչ, շատ քիչ անուններէն է Հայաստանի. առաջին պահէն գործօն մասնակցութիւն ունեցած է Ղարաբաղեան չարժումին, անկախութեան հոլովոյթին ու անոր ամրագումին: ԱԺՄ-ն ունի նաեւ տեղւոյն վրայ, տեղական ուժերով եւ տեղական պահանջներով ստեղծուած քաղաքական կազմակերպութիւն մը ըլլալու յատկանիշը, ինչ որ չեզաւ պարագան ընդդիմադիր գլխաւոր կուսակցութիւններուն: Այս տուեալներով հանդերձ, վերջին ընտրութեան ԱԺՄ-ի ստացած ոչ քաջալերական արդիւնքը պէտք է բացատրել անոր ոչ միատարր կառոյցով. զայն կազմողներու շատ անհաւասար որակով:

Համագումարին հրաւիրուած ու ներկայ գտնուած են ընդդիմադիր միւս կուսակցութիւններէ անդամներ ալ. չեն հրաւիրուած «Հանրապետութիւն» խումբին մէջ գտնուողները: Սառուգիչ յանձնախումբին զեկուցումէն եւս ընտրուած է 19 հոգինոց վարչութիւնը եւ վարչութեան նախագահը որ միաձայնութեամբ եղած է կրկին Վ. Մանուկեան: Ընդունուած են նաեւ չարք մը բանաձեւեր որոնց առաջինը կը վերաբերի Սփիւռքին. ԱԺՄ-ն իշխանութեան վարած քաղաքականութիւնը կը քննադատէ, ըսելով որ ան ոչ միայն չի նպաստեր Հայրենիք - Սփիւռք կապը ամրացնելու եւ ազգային խնդիրները լուծելու, այլեւ ուղղուած է Սփիւռքը պառակտելու: Բ. բանաձեւը կը վերաբերի երկրին ընկերային - տնտեսական կացութեան, իսկ գ.ը ներքաղաքական իրավիճակին:

Համագումարին բաւական ընդարձակ զեկուցումով մը հանդէս եկած է Վ. Մանուկեան, անջատ - անջատ անդրադառնալով բանաձեւերուն ընդգրկած նիւթերուն եւ այլ հարցերու: Ան այս ելոյթին մէջ երեք դասակարգի կը բաժնէ Հայաստանի քաղաքական կուսակցութիւնները. Ռուսաստանին յոյս կապողները, «Հանրապետութիւն» միաւորումին պատկանողներ ու երկրին մէջ արմատական փոփոխութիւններու կողմնակիցներ: Այս վերջինին մէջ զետեղած է Վ. Մանուկեան իր գլխաւորած խմբաւորումը:

Դեկտեմբեր 12-ի «Ազգ»ին մէջ Նարինէ Մկրտչեանի թղթակցութեան այս ընդհանուր տեղեկութիւններէն եւս, պէտք է կարդալ նոյն օրուան «Լրագիր»ն ալ, ծանօթանալու համար Վ. Մանուկեանի տեսակէտներուն,

Ան նախ կ'առարկէ «պետութիւն կառուցանել»ու իշխանութեան յաճախակի պընդումներուն: Կ'ըսէ թէ պետութիւնը 1918-ին էր որ զէրոյէն, մեծ դժուարութիւններով կը կառուցուէր: 1920-ին անկախութիւնը կորսուեցաւ բայց մնաց պետութիւնը: Այլ խօսքով՝ երկրորդ անկախութեան ժամանակ պետական կառոյցները արդէն կային: Այսօրուան գործը զարգացնել պիտի ըլլայ այդ պետութիւնը: «Այնպէս որ պետութեան կառուցման մասին խօսակցութիւնները խաբէութիւն են»:

Աւելի լայն տեղ կը գրաւէ ժողովրդավարութեան յատկացուած մասը: ԱԺՄ-ի նախագահը յուսախաբ է այս մասին. ժողովրդավարութիւնը նկատելով պետութեան մը հզօրութեան նախապայմանը, 1991-ին անկէ յետքայլ ըրած կը նկատէ Հայաստանը: Կ'ըսէ թէ սկիզբի չրջանին հաւատացած էին որ կրնան շատ արագ հասնիլ ժողովրդավարութեան «հարիւր տոկոսանոց գրագէտ, Արեւմուտքին չգիջող կրթական համակարգով, կլանային բաժանումից զերծ, 88 թուի գաղափարները կրող հասարակութեամբ»: Բայց ան չհայացաւ ու առոր որպէս գլխաւոր ապացոյցը կուտայ Վ. Մանուկեան Յուլիս 5-ի ընտրութիւնները որոնք «կատարուեցին բռնի ուժի միջոցով. իսկ սահմանադրութեան հանրաքուէի արդիւնքները կեղծուեցին կենտրոնական յանձնաժողովում»:

Սահմանադրութիւնը անընդունելի է իր կարծիքով որովհետեւ պէտք է պայմանագիր ըլլար ոչ միայն Հայաստանի հայութեան, այլեւ Սփիւռքի հայութեան եւ պետութեան միջեւ: Իսկ ժողովրդավարութեան համար պայքարը «ոչ միայն ընդդիմադիր կուսակցութիւնների խընդիրը, այլ ողջ ժողովրդինը» կը նկատէ:

Վ. Մանուկեանի խոստովոյն քննադատութիւնները կ'ուղղուին տնտեսական մարդին. կ'ընդունի որ դժուար էր անոր կենդանացումը, բայց իշխանութեան բռնած ընթացքն ալ «տնտեսութեան մէջ դարվինիզմ» կը կոչէ երբ ֆինանսական խիստ քաղաքականութիւն կը կիրարկուի, կը սահմանափակուին ընկերային, կրթութեան, առողջապահութեան ծրագիրները, կը ստեղծուին բոլորին համար հաւասար պայմաններ եւ ուժեղը կը զօրանայ, տկարը կը մահանայ: Կը գտնէ որ մրցակցութիւն չկայ եւ ամբողջ տնտեսութիւնը այսօր անցած է տասը - քսան ընտանիքի ձեռքը: Եւ մրցակցութիւնը անո՛նց միջեւ կայ թէ «ո՛վ է աւելի մօտ կանգնած նախագահին, իշխանութեան ղեկին»:

Հայաստանի իւրայատուկ այս մարզերէն եռք հլոյթը կ'ընդգրկէ երեք նիւթեր ալ որոնք առաւել չահադրգռական են Սփիւռքի Հայուն համար: Առաջինը Հայդատն է. զայն «ազգ. խնդիր» կը կոչէ Վ. Մանուկեան եւ Սփիւռքահայութեան համար «նաեւ իրաւունքի խնդիր»: Կ'ընդունի որ պետութիւնը չի կրնար իր քաղաքականութեան մէջ զայն իրրեւ դրօշ պարզել, բայց չի կրնար ալ անկէ հրաժարիլ: Թուրքիոյ հետ կարելի է տնտեսական յարաբերութիւններ ունենալ, կ'ըսէ, բայց քաղաքական վէճը պէտք է չարունակուի,

Հասարակաց հետաքրքրութեան Բ. նիւթը Արցախի հարցն է. անոր մէջ ներկայացնելով անոր անկախութեան ու նաեւ Թամուղին Հայաստանէն անցքով ապահովելի տարեկան 100 միլիոն տոլարին դուռ-հեռը, Վ. Մանուկեան կ'ակնարկէ կարծիքներու որոնք չատախ կը լսուին. անոնք կը թելադրեն այդ դրամարին սիրոյն ընդունիլ Ադրբեջանի կազմին մէջ Ղարաբաղի տրուելիք սա կամ նա ինքնավարութեան առաջարկը: Մինչդեռ ինք այդ հարցին մէջ տարածքին հետ կը տեսնէ նաեւ ժողովուրդին ապագան որուն կորուստին պարագային կարելի պիտի չըլլայ պետութիւն զարգացնել:

Վ. Մանուկեան զեկուցումին վերջին բաժինը յատկացուցած է Սփիւռքի հանդէպ իշխանութեան վերաբերումին: Կեղծ կը գտնէ մօտեցումը որ մէկզմէկու կեանքին չմիջամտելու սկզբունքէն կը մեկնի: Ըսելէ ետք թէ «Սփիւռք - Հայրենիք կապը ուզում են կարգաւորել իշխանութիւնների միջոցով եւ ոչ ժողովրդի մակարդակով», շատ իրապաշտօրէն կ'ամփոփէ կատարուածը. «ով ընդունեց իշխանութիւնների թելադրանքը, նա վեր է բարձրացում եւ յաճախ այն խաւը որն արհամարհուած է հայութեան կեանքում»: Հարկաւոր կը նկատէ որ Սփիւռքի հետ յարաբերութիւնները մեկնին միասնութեան գաղափարէն ու «իՙնչպէս»ները որոշուին երկկողմանի քննարկութեամբ:

Ըլլալով առաջատար դէմքը «Ղարաբաղ կոմիտէ»ին, հասկնալի են Վ. Մանուկեանի դժգոհութիւնները եւ յուսախաբութիւնները որոնք կը վերաբերին 88-ի ձըգտումներուն որոնք անկատար մնացին: Անկախութեան առաջին հնդամեակը ոչ կրցաւ պահել 88-ի յոյցերով արտայայտուած ժողովրդական ամբողջական միասնութիւնը, ոչ ալ չարժումին առաջնորդ դէմքերուն հանդէպ անսակարկ փարումը: Ճիշդ է որ իտէալական այդ միասնութիւնն ու փարումը չէին կրնար ժողովուրդի մը բնական ընթացքին ընկերացող մնայուն յատկանիշը ըլլալ. բայց ներկայի կացութիւնն ալ չատ ու չատ հեռու է միջին եզրերէ:

Այն չափով որ տրուած է զեկուցումը «Լրագիր»ին մէջ, Վ. Մանուկեանի խոցելի գլխաւոր կողմը կրնայ նկատուիլ այն որ իր քննադատութիւններուն հետ չկան այլընտրանքներու առաջարկներ երբ ելոյթը կը պատկանի ընդդիմութեան գլխաւոր դէմքին: Ու այդ պակասը կրնայ այն տպաւորութիւնը ստեղծել որ տիրականը մնացած է իշխանութիւնը քննադատելու մղումը որ առանձին չի կրնար վստահութիւն ապահովող գրաւական մը ըլլալ. որքան ալ յաջողած ըլլայ ծայրայեղութիւններէ հեռու մնալու եւ չիմնալու երկրին պայմաններուն ու կացութեան անյարիր անլրջութիւններու մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

«ՍՓԻՒՌՔՆԵՐԸ» (*)

Վերջերս ուշագրաւ դիրք մը լոյս տեսաւ Diasporas վերնագրուած բազմահեղինակ հատոր-ծաղկի մէջ որ 1994-ին գրուած յօդուածներ կը միտեղէ, խմբագիրը Միշէլ Պրիւնօ, տարբեր սփիւռքներ ներկայացնելով այդ գաղափարը վերլուծելու եւ դասաւորելու փորձ մը կ'ընէ: Նախ եւ առաջ, ըսենք որ այս հատորը շատ հարուստ նիւթ կը պարունակէ, մանաւանդ հայկական տեսակէտէն: Հիմնական՝ հետեւեալ սփիւռքները ներկայացուած են, հայկական, Քաղդէ - Ասորական (Assyro - Chaldéen), լիբանանեան, յունական, պոնտական, չինական ու թրքական: Այս վերջինին առընչութեամբ, հեղինակը տեղափոխման ձեւերով ու ճանապարհներով աւելի կը հետաքրքրուի: Իսկ չինական սփիւռքին պարագան շատ ուրոյատուկ է ու որեւէ ուրիշի հետ չի բաղդատուիր:

Որոշ տեսակէտով, Լիբանանն ալ առանձին կը դասաւորուի: Ամիր Ապտիլքարիմ (պլ. 6) կը չեշտէ որ արտագաղթը ԺԹ. դարուն կէսին սկսաւ, կրօնական ընդհարումներուն ու մեծ պետութիւններուն մրցակցութեան հետեւանքով: Սփիւռքին մեծամասնութիւնը մարոնիներէ բաղկացած է, բայց հետաքրքրականն է հետեւեալ դիտողութիւնը. քանի՛ տարբեր համայնքները Լիբանանին մէջ կը կազմեն (մանաւանդ 1975 - 90 քաղաքացիական պատերազմի ընթացքին), այնքան այս նոյն համայնքներուն դուրսի գաղութները զարմանալի համեմատութիւն ցոյց կուտան: Այսինքն, հայրենիքին կործանման վտանգը դիրենք կը համախմբէ: Այս հետաքրքրական գլուխին մէջ միայն մէկ հարց պակաս է. մինչդեռ, սովորաբար, արտահոսքը դէպի «հարուստ» աշխարհ կը ձգտի, Լիբանանցիներուն ներկայութիւնը նաեւ Աֆրիկէի ու հարաւային - Ամերիկայի մէջ կարեւոր է:

Քաղդէ - Ասորիներուն հետ (պլ. 4), հայկական հարցին ալ աւելի կը մօտենանք: Հեղինակը ծանօթ մասնագէտ մըն է՝ Ժոզէֆ Եագուպ: Ան կը յիշեցնէ Առաջին համաշխարհային պատերազմին ժամանակուան Թուրքիոյ մէջ Քաղդէ - Ասորիներուն կրած չարդերը, 1923-ին Լօզանի դաշնագրին առիթով Արեւմտեան Պետութիւններուն դաւաճանութիւնը ու հանրապետական Թուրքիոյ վարած քաղաքականութիւնը՝ մնացածները դուրս քշելու համար, արդէն Հաքքեարիի չրջանին մէջ Քաղդէ - Ասորի չմնաց, չուտով Մարտինի չրջանն ալ կը պարպուի, ու առ այժմ, ամբո՛ղջ Թուրքիոյ մէջ անոնցմէ հազիւ տասը հազար կը մնայ: Սակայն Քաղդէ - Ասորիները հալածանքի ենթարկուեցան ու՝ նորէն կ'ենթարկուին ոչ միայն Թուրքիոյ մէջ, այլ մանաւանդ Իրաքի, իրենց պատմական տարածքը՝ Միջագետքն է, ուր դեռ մէկ միլիոնէն աւելի են: Սակայն հիմա՝ արդէն դուրսը աւելի բազմաթիւ են. առաջին գաղութը Միացեալ - Նահանգներուն է (300·000), ու կեդրոնը՝ Շիքագոն (70·000): 1960-ական թուականներէն ի վեր, արդէն ետ երթալու ու պետութիւն ունենալու յոյսը տըկարացաւ ու Քաղդէ-Ասորիները Սփիւռքի մէջ կը կազմակերպուին: Անոնք քրիստոնէութեան տարբեր ճիւղերու կը պատկանին. նեստորական, յակոբեան, բողոքական, կաթողիկէ: Ցայսօրդ գլուխին մէջ (էջ՝ 68), Հերվէ Վիէյար - Պարոն այս կաթողիկէներուն կ'անդրադառնայ, գրենք անուանելով պարզապէս (Chaldéen) Քաղդէացիներ: Կաթողիկէ ըլլալով, իրը գաղթավայր Ֆրանսան ընտրեցին, ու Հաքքարիէն հասան Սարսէլ: Հեղինակը այս արուարձանին Քաղդէացիներուն մասին հետաքրքրական համեմատութիւններ կ'ընէ զրացի Սէֆարատնեերուն հետ: Երկու սփիւռք, որոնց ինքնութիւնը կրօնքին վրայ հաստատուած է:

Զափազանց հետաքրքրական են Ցոյներուն նուիրուած երկու գլուխները (7 եւ 8): Առաջինին մէջ, Ժորժ Փրէվէլաքիս կը գրէ.. «Ցոյն ազգը, 1921-ին, ընդունեցաւ ինչ որ իր ներկայացուցիչները 1453-ին մերժած էին, երբ Լատիններէն Օսմանցիները նախընտրեցին» (էջ՝ 112): Այսինքն, յունական ուժը միշտ իր սփիւռքին մէջ եղած է, ու այս վերջինիս պետութիւնը որ 1821-ին ստեղծուեցաւ, այս «ազգ - պետութիւն»ը, հելլէնականութեան ասպնդութեան չի համապատասխաներ: Հեղինակը ծիծաղելի կը համարի՝ «վերադարձ» անուանել Պոնտոսի Ցոյներուն տեղափոխումը դէպի Յունաստան, ուր երբեք ոտք չէին կոխած. 1946 -- 1948-ին «ներդաղթ»ին հետ համեմատութիւնը պարզ է:

Այս Պոնտոսի Ցոյներուն յատուկ գլուխ մը նուիրած է, Միշէլ Պրիւնօ: Պատմական ու աշխարհագրական պատճառներով, իրենք աւելի դէպի Սեւ ծով ու Ռուսաստան դարձած էին. «ԺԹ դարուն ամէն մէկ ռուս - թրքական պատերազմի կը յաջորդէր Պոնտոսի Ցոյներուն արտահոսքը դէպի Կովկաս եւ Սեւ ծովուն ռուսական ու ուկրաինական ափերը» (էջ՝ 115), այսինքն, ուղղութիւնը դէպի Յունաստան չէր: Իրենք ալ չարդի ենթարկուեցան 1916-էն 1923, ու 500·000-ին (կէսէն աւելին 1919-ին կոտորուեցաւ) (էջ՝ 115). իրենք ալ յոյն պոնտական պետութիւն մը հրազեցին 1918 - 1919-ին, որ Հայաստանին դրացի պիտի ըլլար. իրենք ալ երկու հազարամեայէն աւելի պատմութիւն ունին, միշտ որեւէ սահմանի վրայ եղան ու երբեք չճուլուեցան, իրենք ալ ունին իրենց «Ապրիլ 24»ը, որ Մայիս 19-ն է, յիշեցնելով 1919-ի այդ օրը, երբ Քեմալը Սամսուն ցամաք եկաւ: 1923-էն յետոյ սոխակուեցան Թուրքիան լքել. հիմա մեծ մասը կը գտնուի կամ Յունաստան (աւելի ճիշդ՝ Մակեդոնիա, ուր Հայերուն պէս իրենց դիւղերը ունին, կոչուած Պոնտոսի դիւղերուն անուններով, «Նոր» բառը աւելցուցած) կամ նախկին Խորհրդային Միութեան տարածքին վրայ, յատկապէս Կովկաս, ու մինչեւ Միջին Ասիա կամ Սիպերիա ուր 1937-ին եւ 1944-ին Ստալինը զիրենք աքսորեց: Շատերը հետեւեալ «ճանապարհորդութեան» ենթարկուեցան, 1923-էն ի վեր, Պոնտոս - Կովկաս - Սիպերիա - Մակեդոնիա:

Հայերուն մասին, հետաքրքրական տեղեկութիւններ կան գլուխ 9-ին մէջ, նախկին Խորհրդային Միութեան հայ, հրեայ եւ յոյն համայնքներուն նուիրուած, շահեկան ցուցակներով (էջ՝ 137, 141): Գլուխ 3-ին մէջ, Մարթին Յովհաննէսեան լաւ կը վերլուծէ տարբեր սերունդներու վերաբերմունքը իրենց «հայութեան», հայկական հանրապետութեան ու համատառած երկրին հանդէպ: Սփիւռքի արեւմտահայացումը կը չեշտէ (էջ՝ 48), դուցէ առանց բաւական ծանրանալու որոշ հանդամանքի մը վրայ. արեւմուտքին համայքը ըստ որուն իրը թէ Արեւմուտքը «քաղաքակրթութիւնը» կը ներկայացնէ, ու Հայերը այս ծառին մէկ ճիւղն են, սը խալմամբ Արեւելքի մէջ կորսուած...:

«Հայ Սփիւռք» անունով երկրորդ գլուխը (էջ՝ 24) Անահիտ Տէր - Մինասեանի կողմէ գրուած է: Ի միջի այլոց, «դաղութ»ի գաղափարը կամաց կամաց «Սփիւռք»ի գաղափարին տեղի տալը շատ լաւ վերլուծուած է (էջ՝ 29): Ընդհանրապէս, տարբեր գաղութներու այժմեայ նկարագրութեան մասին ըսելիք բան չկայ, հեղինակին մասնագիտութիւնն է: Սակայն պատմութեան վերաբերող մասին մէջ քանի մը դիտողութիւններ անհրաժեշտ են: Օրինակ, ԺԹ. դարուն սկիզբը, դուցէ ճիշդ է որ Երեւանի խանութեան մէջ Հայերը միայն 20% կը ներկայացնէին (էջ՝ 34), բայց պէտք էր աւելցնէր որ գրացի տարածքներու մէջ, ինչպէս Ղարաբաղը, տոկոսը շատ աւելի բարձր էր: Այլ տեղ գրուած է որ 1945-ին. «Ստալինը Թուրքիայէն կը պահանջէ կարս եւ Ար-

(*) Diasporas. Sous la direction de Michel Bruneau. Presses du CNRS, Paris, 1995, 300 pages.

ՓՈՐԹԻՉ ԵՐԵՒՈՒՅԹ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՊԱՏՈՒՈՅ ՏՕՔԹՕՐ

Երեւանի համալսարանի գիտական խորհուրդին որոշումով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին տրուած է «պատուաւոր տոքթոր»ի կոչում: Որոշումը յայտնելու համար Դեկտեմբեր 20-ին էջմիածին գացած են համալսարանի տեսուչը, օգնականները եւ աստուածաբանութեան ֆաքիւլթէի տեսուչը: Զրոյցի ընթացքին Գարեգին Ա. անդրադարձած է համալսարաններուն մէջ քրիստոնեայ երիտասարդներու միութիւններ ստեղծելու նիւթին:

***

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ

Ըստ վիճակագրական տուեալներու տարուան առաջին տասը ամսուան ընթացքին 40 հազար 606 ծնունդ եւ 20 հազար 19 մահ արձանագրուած է: Անցած տարուան նոյն շրջանին ծնունդները եղած էին 45·395, իսկ մահերը՝ 14 հազար 230: 1995-ին նուազած է նաեւ ամուսնութիւններու թիւը:

***

ԿԱՊԱՆՑԻ ԶՈՀԵՐՈՒ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կապանի թիւ 6 միջնակարգ վարժարանի շրջանաւարտները իրենց քաղաքին սահմաններէն թշնամին ետ մղելու կռիւներուն զոհուածներուն մասնակցութիւն ունեցած են ու անոնցմէ ութ երիտասարդներ զոհուած են այդ ընթացքին: Անոնց յիշատակին հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է նոյն վարժարանին մէջ ուր բացուած է «փառքի սրահ» մը: Վեցերորդ Ա. դասարանն ալ կոչուած է Արմէն Մարտիրոսեանի անունով. ան երեք տարի առաջ զոհուած է թշնամիին մէկ ռազմակայանը ոչնչացնելու ընթացքին:

***

«ԵՐԱԶ» ԿԱՐՏԱԴՐՈՒԻ

«Երազ» մակնիշով կառքերու գործարտունը սկսած է արտադրել արտասահմանի համար: Առաջին ութ կառքերը ղրկուած են Պուլկարիա. կնքուած պայմանագրին համաձայն անոնց թիւը 80 պիտի ըլլայ: Ուրիշ խումբ մըն ալ պիտի ղրկուի Իրան:

***

ԳՐԱԽՕՒԱԾ ՈՍԿԻ, ԱՐԾԱԹ, ՏԱՐԱԴՐԱՄ

Տարուան 11 ամիսներուն ընթացքին Հայաստանի մաքսային վարչութիւնը յայտնաբերած եւ գրաւած է 6·400 կրամ ոսկի եւ 5·400 կրամ արծաթ: Մաքսային վարչութեան պետ Երջանիկ Աբգարեան ըսած է թէ գրաւուած են նաեւ 320 արուեստի գործեր եւ շուրջ 138 հազար ամերիկեան տոլար:

***

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՄԱՍԻՆ

Ուժանիւթի նախարար Գ. Մարտիրոսեան Վրաստան կատարած այցելութենէն ետք բացատրած է թէ երկօրեայ բանակցութիւններու ընթացքին վրացական կողմին հետ միասին քննարկած են ձմրան ամիսներուն Հայաստանի ուժանիւթ մատակարարելու, զայն առաքելու եւ Վրաստանի տարածքով ապրանք փոխադրելու առընչուղ հարցեր: Նախարարը աւելցուցած է թէ ստորագրուած է համապատասխան փաստաթուղթ մըն ալ:

ՎԿԱՅՈՒԹԻԻՆ ՄԸ

«Ցառաջ» օրաթերթի Նոյեմբեր 21 թիւին մէջ տեղ գտած էր «Ես կը թաւալի պատմութեան անիւը» վերնագիրով հարցազրոյց մը քաղուած յօդուած մը. զրոյցը կատարուած էր «Ազգ» օրաթերթի թղթակից Պր. Ս. Դիլանեանի կողմէ, սփիւռքահայութեան հետ կապի նախկին նախարար Կ. Դալլաքեանի հետ: Ան կ'ըսէր. - «Պատմութեան անիւը պտըտուում է եւ գալու է այն օրը երբ նորից բարձրանալու է հայկական հարցը. Ա. Հանրապետութիւնից մինչեւ այսօր բոլոր ղեկավարները չնչին բացառութեամբ Դաշնակցական, Կոմունիստ, ՀՀՇ-ական Հայաստանի շահով են շարժուել եւ պիտի շարժուեն: Այսօր ոչ մի ղեկավար չի կարող ասել թէ իմ հողերը տուէք, որովհետեւ այնքան ուժ չունի եւ պայմանները անբնական են, սակայն պատմութեան անիւը պտըտուում է...»:

Հոս պուպահեռ մը. 1978-ին Հայրենիք մեր այցելութեան ժամանակ սփիւռքահայութեան Կոմիտէին կողմէ կազմակերպուած ընդունելութեան մը առթիւ, օրուան նախագահ Վարդգէս Համազասպեան հայրենիքի օրուան կացութեան մասին դեկուցում տալէն յետոյ մեր խումբէն երիտասարդ ամերիկահայ մը հետեւեալ հարցումը ուղղեց անոր. «Հապա մեր հողե՞րը»: Եթէ յիշողութիւնս չի դաւաճաներ, նախագահին պատասխանը եղաւ. «Տղա՛ս, առ այժմ մեր հողերը մեզի կը բաւեն, հողը չի՛ տրուիր. հողը պատերազմով կ'առնուի, մենք այդ ուժը չունինք թշնամիին հետ պատերազմելու»: Հոս նախագահը մոռցաւ աւելցնելու. - «Սակայն պատմութեան անիւը պտըտուում է»:

ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Դեկտեմբեր 20, 1995

ՎԻՄԱԿԱՆ ՄԸ

Ուրիշ մոռացում մը. երբ, Եղեռնին նախօրեակին, հայաբնակ քաղաքներուն մասին կը կարդանք, զարմանալի է որ պատմական Հայաստանի մէջ միայն Երեւանն ու Վանը նշուած են, մինչդեռ Շուշին այդ ժամանակ աւելի կարեւոր մշակութային կեդրոն էր: Աւելի վաղ ժամանակի մասին, ո՞ր իշխանն է որուն առաջնորդութեան տակ «հայ գաղթականներու հոսանք մը Տաւրոսէն հարաւ ապաստան փնտռեց» (էջ՝ 26). նման զանդուածային արտահոսք դոյութիւն չէ ունեցած, կ'ենթադրուի Հայոց Թագաւորութիւնը այլ ձեւով հիմնուեցաւ ու բնաւ չդեներացաւ «խաչակրութիւններէն ծագած լատին պետութիւններուն վրայ» (էջ՝ 26):

Վերջապէս, ի՞նչ ըսել է, որ Հայոց «ծագումը դեռ մութ է» (էջ՝ 24): Կրկին չհասկնանք Ուրարտուի մասին անպէտ վիճաբանութիւններու: Գաղափարները՝ ֆրանսացի՞ են թէ ոչ: Ֆրանսացիներուն ծագումը Հայոց ծագումէն նուա՞զ մութ է արդեօք: Նման հարցեր դրքին նիւթէն մեզ բաւական հեռու կը տանին...:

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՖԵԱՆ

(*) Michel Bruneau (coordinateur), «*Diaspora*s», Montpellier, Reclus, 1995.

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂ ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Չինքը ճանչցայ այն օրը երբ Գրողներու ընկերակցութեան նախկին «հաւաքատեղի»ն ներկայացաւ ալեհեր, պարզադոյն արտաքինով անձ մը որ Ծ. Պէրպէրեանն էր: Այդ շրջանին Ընկերակցութեան հաւաքատեղին Փարիզի համեստ մէկ սրահարանն էր ուր գիրար կը գտնէին անդամները, միասնական աշխատանքի մը հետամուտ:

Այդ ընկերակցութեան հիմնադիր անդամներէն որոնք Ֆրանսա գաղթած գրողներ էին, ճանչցած էի երաժշտագէտ Մեսրոպեանն ու Զօպանեանը: Այդ ծանօթութեան առիթը ներկայացած էր Փարիզ այցելութեան մը ընթացքին. իսկ տարիներ եաք երբ եկայ հոս հաստատուելու, երկուքն ալ մահացած էին արդէն: Միջոց մը եաք իմ կարգիս ես ալ մաս կազմեցի Ընկերակցութեան:

Այդ շրջանակին մէջ ծանօթացայ Ծ. Պէրպէրեանին, ունկնդրեցի տխուր, տագնապալից իր կեանքին պատմութիւնը որ յարգանքով լեցուց զիս: Այցելեցի Փլաս տ'Իթալիի համեստ այն պանդոկը որուն մէկ սենեակին մէջ անցուց գաղթականի իր ամրողջ կեանքը:

Իր հեղինակած հատորներուն մէջ մասին հերոսը ինքն է ու իր ապրած տառապանքը: Առանձնութիւնը, կեանքին վերջին տարիներուն ալ աւելի չեչտեց այդ տառապանքը: Ան ընկերացաւ մինչեւ իսկ անոր դագաղին որուն աւաղ չկրցայ հետեւիլ վարիզեան գործադուլներուն պատճառով:

Այս քանի մը տողերը թող ծաղկեփունջ մը ըլլան գաղթական հայ գրողի իր բարի յիշատակին:

ՅԱԿՈԲ ՄՈՄՃԵԱՆ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գրիգոր անմիջապէս չպատասխանեց «ո՞վ է աս կինը որ այսքան կը մօտենայ ինծի ... ի՞նչ է նպատակը» անցաւ մտքէն «ի՞նչ կ'ուզէ ինձմէ ... կիները մէկ բան կ'ուզեն, սէր կ'ուզեն եւ ժամանակը, այո, կ'ուզեն որ իրենցմով զբաղիս ... կեանքիդ մէջը կը մտնեն որ հոն բազմին տէր տիրական ... բայց ասիկա քիչ մը տարբեր է»,

– Այո, գեղեցիկ է:

– Գիտէի:

– Ինչէ՞ն գիտես, չես տեսած զինքը:

– Որովհետեւ դուն ճաշակաւոր մարդ ես, առկէ գիտեմ:

– Ճաշակը բնաւ կապ չունի գեղեցկութեան եւ սիրոյ հետ, ոչ ալ խելքը:

– Հապա ի՞նչն է:

– Չեմ գիտեր...,

Տարօրինակ մտերմութիւն մը կը տեղաւորուէր անոնց միջեւ, անզգալաբար: Գրիգոր երկար առենէ ի վեր չէր բացուեր որեւէ մէկուն ու նոր զրոյց բացուելու հաճոյքը «աս կինը ինձմէ բան մը չէ ուզած...ինչո՞ւ կասկածիմ իրմէ» խորհեցաւ ու երբ Զարուհի վախով իրեն առաւ, չատ բնական դասաւ չարժումը:

– Գիտե՞ս, ոչինչ ըսած ես ինծի քու մասիդ:

– Ինչո՞ւ անանկ կ'ըսես Գրիգոր, ոեւէ մարդէ աւելի դուն ես որ կը ճանչնաս իմ մտերիմ անձս:

– Ինչո՞ւ, Պէյրութէ ազամարդ բարեկամ չունի՞ս:

– Անշուշտ կան, դպրոցի պաշտօնակիցներս կան, բայց քեզի չափ մօտէն մարդ չէ ճանչցած զիս:

– Իրա՞ւ:

Կեցաւ Զարուհի, Գրիգորն ալ կանգ առաւ, առջին: Իրարու նայեցան տագնապի անմիջականութեամբ մը:

– Գիտեմ ինչ պիտի ըսես ... մի ըսեր:

– Այո այո:

– Հարիւր տարի ետ էք աշխարհէն, դուք աղջիկներդ, գիտե՞ս ատիկա:

– Ամէն աղջիկ ինծի պէս չէ ... հայատա՞ն ինչպէս են:

– Հոս ամէն տեսակն ալ կայ:

Հասեր էին ետ իրենց նստարանին: Երկու տարիքոտ կիներ նստեր էին, տագ խօսակցութեան բռնուած:

– Նայէ, բան մը պիտի ըսեմ քեզի Զարուհի, եւ կ'ուզեմ որ հաւատաս անկեղծութեանս:

– Գիտեմ ինչ պիտի ըսես Գրիգոր ... բայց պէտք չունիս ըսելու ... ես քեզի կը վստահիմ, քեզ կը յարգեմ:

– Նայէ Զարուհի, դուն չատ բարի, խելացի եւ միամիտ հայ աղջիկ մըն ես եւ Սփիւռքէն եւ հոս եկեր ես դայլերու որջին մէջը ինկեր ես չեմ գիտեր ինչ ընելու բայց մեղք ես, մարդու մի վստահիր, ոչ ոքի, կը հասկնա՞ս, ոչ ոքի:

– Ոչ իսկ քեզի՞:

– Ոչ իսկ ինծի, քու բարեկամիդ ... ահաւոր է բարոյական մակերեսին տակը ծածկուած ապականութիւնը հոս, քու սիրելի երեւանիդ մէջ:

Զարուհի քաշեց թեւը, քայլ մը եւ առաւ ու քիչ մը այլայլած՝ հարցուց.

– Ինչո՞ւ ասանկ կ'ընես կոր Գրիգոր, ինչո՞ւ կը քանդես կոր մէկ անգամէն ամբողջ ... ամբողջ...:

– Սխալ մի հասկնար, Հայաստանը աւելի ապականած չէ քան որեւէ այլ քաղաք օրինակ քու Պէյրութդ ... բայց առանք մեղի ահաւոր կ'երեւան որովհետեւ հայրենասէր ենք մենք Հայերս ու մեր Հայաստանը կը սրբացնենք մեր երեւակայութեամբ:

– Ատիկա Պէյրութցի մը ըսէ՝ կը հասկընամ, բայց դո՞ւն,

– Զարուհի, ես կ'ըսեմ որ աչքերդ բացուին, չատ զգացական ես, քիչ մը իրատես եղիր:

– Բայց նորէն, բան մը քանդեցիր մէջս...:

Զարուհի բառ չգտաւ, կախեց գլուխը:

– Բան մը քանդած չունիմ, միայն կ'ուզեմ արթնցնել քեզի որ վերջը չզղջաս... քու օգտիդ համար է, հաւատա խօսքիս:

– Ինչո՞ւ ... ինչո՞ւ հիմա կ'ըսես կոր անիկա:

Գրիգոր պահ մը լռեց: Դէմ դիմաց կայնած՝ իրարու նայեցան վայրկեան մը:

– Լաւ, մտիկ ըրէ, լաւ մտիկ ըրէ:

Գրիգոր չուրջը քննեց: Մարդիկ կայներ էին հոս հոն, մէկը իրենց կը նայէր:

– Եկուր նստինք որ քեզի պատմեմ:

Նստան հին նստարանին վրայ, իրարու դարձած, Զարուհի պզտիկ անձկութիւն մը սիրտը կծկած: Գրիգոր իր ափին մէջ առաւ անոր ձեռքը: Սառի պէս պաղ էր:

– Հայաստանը եօթանասուն տարի դժոխք էր, ամէն կողմ սուտ ու կեղծիք, վախ ու կասկած, զաւակները ծնողներուն վրայ լրտեսելով, եղբայր եղբօր դէմ, ոստիկանութիւնը ամէն դէմքի հետեւ, բռնութիւն, արդարութիւն եւ ճշմարտութիւն բռնաբարուած անկողիններէն մինչեւ դատարան ... ահաւոր էր:

– Աս ինչո՞ւ...

– Մտիկ ըրէ՛: Ով որ ուժեղ է հոս՝ անոր խօսքը կը քալէ: Ռուսերը մեր մուխը մարեցին այսքան տարի եւ մենք ալ մեր վրէժը ձեզմէ առինք, մենք ալ Սփիւռքի Հայերուն, աղբարներուն մուխը մարեցինք, այդ ձեւով մենք ուժով զգացինք ու կրցանք գլուխնիս պահել: Բայց դինը ահաւոր էր: Ոչ բարեկամութիւն, ոչ սէր, ոչ հաւատարմութիւն, ոչ ալ վստահութիւն մնացած են Հայաստանի մէջ: Ինչ սիրած Հայաստանդ իսկալ, երեւակայական Հայաստան մըն է որ գոյութիւն չունի:

– Բայց...:

– Մտիկ ըրէ Զարուհի: Մարդ միշտ իրմէ ցածին վրայէն վրէժը կ'առնէ: Հիմա եկեր ես հոս, այստեղի Հայերը չատ քաղաքավար ու սիրալիր են քեզի հանդէպ, բայց առաջին առիթը տաս՝ խերդ պիտի անիծեն:

– Ինչպէ՞ս:

– Չեմ գիտեր ... բայց հիմակուհիմա միակ բարեկամը որ ունիս ես եմ... բայց ուրիշ մարդու խօսքին չհաւատաս, կը հասկնա՞ս: Սիրուելիք տեղ չէ Հայաստանը բայց քանի որ կը սիրես՝ չարունակէ սիրել:

(Շար. 65)

ՃԷՆԻԹԷՔՃԵԱՆ ընտանիքը
ցաւով կը ծանուցանէ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՃԷՆԻԹԷՔՃԵԱՆ-Ի

(Ծնած՝ Էսկիշէհիր, 1913-ին)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտ. 16-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Դեկտեմբեր 22-ին, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ։

65, avenue du Docteur Netter
75012 PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԻՍԻ. - Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան 500 ֆրանք (70-ամեակին առթիւ)։

***

ՓԱՐԻԶ. - Ժապ եւ Մատըլէն Գարփանթիէ 400 Ֆր.։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Անարէ Պաղտասարեան 400 Ֆր.։

Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille

SECTION DES JEUNES

vous invite à

UNE SOIREE DANSANTE EXCEPTIONNELLE
pour fêter

LE NOEL ARMENIEN

au profit du Fonds Arménien de France

Samedi 6 Janvier à partir de 22h

au Centre Culturel «Sahak-Mesrop»
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Programme surprise & Animation par DJ

P. A. F. — 60 Frs.
+ 2 consommations & Buffet à volonté
Renseignements et réservations:
Tél. : 91 34 77 44 (après 20 heures)

(Շար. Ա. էջէն)

միրապեռութիւնը Լ. Զարաբաղի վրայ»։

Այս գաղթականներու պայմաններուն նկարագրութիւնը չատ սրատեսիլ է, անշուշտ, քանի լրագրողը բոլորովին կ'անտեսէ որ Հայերը ալ, աւելի մեծ թիւով, տեղահան եղան իրենց բնակավայրերէն, ոչ թէ «դրաւումէ» փախելու համար, այլ՝ անողոք ջարդերէ։ Հոս ապաստանած Ադերինները ուզած են բաքու երթալ, բայց կառավարութիւնը արգելք հանդիսացած է, մայրաքաղաքը ծանրաբեռնուած ըլլալով։ Անոնք կը սպասեն, որ օր մը, ֆիզուլի վերադառնան։ Նոյեմբերի սկիզբը, ամէն մէկ ընտանիքի երեք քիլօ չաքար, 14 քիլօ ալիւր, երեք քիլօ սիսեռ եւ երկու տուփ պահածոյ տրուեր է մինչեւ Յունուար։ Այս գաղթականները տնտեսական բեռ մըն են կառավարութեան համար, կ'ըսէ լրագրողուհին։

Այս յօդուածէն զատ, ուր կ'ըսուի նաեւ թէ Հայերը Ազրբեջանի հողամասին 20%-ին կը տիրապետեն, այսինքն 5 անգամ Լ. Զարաբաղի տարածքը, թերթին կողմէ ծանօթագրութիւն մը կայ որ աւելի առարկայական մօտեցում մը կը ցուցաբերէ։ Հոն, գոնէ կը յիշուին Սումգայիթը, Սպալինի «նուէրը» Ազրբեջանի, այս վերջնոյն չրջափակումը եւլն.։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ԵԼԼՄԱՋ՝ ԱՆԱՓ-ի պարագլուխը յայտարարած է որ համախմբման կառավարութեան մը (Զիլլէրի հետ) ծրագիրը կընայ ձախողիլ, նախարարապետի պաշտօնին նշանակուելիք անձին պատճառաւ։

ԹՐՔԱԿԱՆ ֆաիթոմ օդանաւ մը ծովը ինկած է, Դեկտեմբեր 28-ին, յունական Լեսպոս կղզիին արեւմտեան կողմը։ Ըստ Թրքական աղբիւրներու, ծոյները վար առած են օդանաւը որ յունական սահմանը մտած էր։ Օդաչուները փրկուած են։

ՋՕՐ. Ա. ԼԵՒԵԴ իր կուսակցութեան՝ «Ռուս համայնքներու համագումար»ին կողմէ նշանակուած է որպէս թեկնածու նախագահական ընտրութեան (1996 Յունիս)։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արշալոյս Ույկուն - Պէրպէրեանի թարմ յիշատակին կը նուիրեն. --

Տիկին Շնորհիկ Քրմոզեան եւ զաւակները հազար ֆրանք «Ցառաջ»ին։

***

Գրիգոր - Անի Պըլտեան 500 Ֆր. «Հայաստան» Հիմնադրամի Ղարաբաղի մանուկներու Ֆոնտին. նոյն նպատակին Արփի Թոթոյեան 1000 Ֆր. եւ 500 Ֆր. Սկիւտարի Սէմէրճեան - Ճեմարան նախակրթարանին։

***

Արփիկ Միսաքեան 500 Ֆր. Սկիւտարի Ներսէսեան - Երմոնեան նախակրթարանին։

(Մնացեալ՝ «Ցառաջ»էն)։

***

Իրենց հօր՝ Բաքգէն Գավէզի մահուան տարելիցին ի յիշատակ Տէր եւ Տիկին Թորոսեր Գավէզեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարներ կամ ձեր անձնական թեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'ՍԼՈՃԻՍԹԻՔԻ ԵՒ ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ

միջոցով։

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC
ET
SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser:

HAY'S LOGISTIC
BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section Paris

...PERE NOEL EST ATTENDU!

au GOUTER — SPECTACLE,
préparé par les élèves de l'*Ecole Croix Bleue - Paris*;
le Samedi 6 Janvier à 14 heures 30
à la M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e
— M° Cadet —

Venez nombreux l'accueillir et vous réjouir en famille!

***

La C.B.A.F. — Section de Paris adresse ses meilleurs vœux pour 1996 à tous les Parents et Enfants de son Ecole, tous ses Amis et Membres de l'Association.

***

Section St-Jérôme / «Djavo Chant»
organise

Noël Arménien

Samedi 6 Janvier à 20 heures 30
Repas & ambiance
ANIMATION
DISC JOCKEY
M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

Pour tout renseignement téléphoner au :
91. 61. 10. 82 / 91. 66. 08. 03
91. 70. 00. 32.

— ՅՈՒՆՈՒԱՐ —

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5

ՃՐԱԳԱԼՈՑ ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան ժամը 16-ին։

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·15-ին։

Կը պատարագէ. --

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

առընթերակայութեամբ նորընծայ
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆԻ

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ժամերգութիւն ժամը 16·30-ին։
Պատարագ ժամը 17·15-ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ժամերգութիւն ժամը 16-ին։
Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին։
Պատարագ ժամը 17-ին։
կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԲՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՔ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին,
Պատարագ ժամը 17·15-ին։
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՄ

ժամերգութիւն ժամը 17-ին։
Ընթերցուածք ժամը 18-ին։
Պատարագ ժամը 18·30-ին։

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Պատարագ ժամը 17-ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ECOLE ARMENIENNE
«KATCHADOUR ABOVIAN»

La Fête de l'Epiphanie Arbre de Noël 1996

Dimanche 7 Janvier
10h — *Cathédrale Apos. Arménienne*
La Messe célébrée par
le Rév. Père Zadik AVEDIKIAN
La communion des élèves et des enfants.
15h — *Dans la salle A. Tcherpachian*
Fête de l'Ecole «Kh. ABOVIAN»
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Un goûter sera offert par Mme Rosa Donikian
Présidente du Conseil de l'Ecole
Venez nombreux encourager nos élèves

ENTREE LIBRE

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

Le Comité de l'UGAB — Paris — Ile-de-France
organise

UN DINER
à l'occasion du
NOEL ARMENIEN

le Vendredi 5 janvier à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Participation aux frais :
Membres de l'UGAB : 250 Frs
Enfants : 150 Frs
Non-membres : 350 Frs

Places limitées : réservation par tél. : au 45 20 03 18

Les réservations doivent être confirmées par le règlement correspondant à l'UGAB: 11, square Alboni, Paris 16e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47



"Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"